ՀՈՐԻՆԱՑԻՐ ՇԱԲԱԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 1
MERCREDI
1er JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·212 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21·212

ՕՐՈՒԱՆ ՊԻՏԱՆԱԳՈՒԱԾԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ՈՉ»-ԷՆ ԵՏՔ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՀԱՄԱՐ
ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԴՈՒՌԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

"Ոչ"-էն ետք, Մայիս 30ին, Ֆրանսայի մէջ ալ բաւական անորոշ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Ընդհանուր ձեւով, բոլորը չէին "Ոչ"ի յաղթանակին դէմ: Նախագահ Շիրաք ամբողջ օրը Ռաֆարէնի յաջորդութեան թեկնածուները կ'ընդունէր: Նախ, Ռաֆարէնը որ կը մերժէր պաշտօնապէս յայտնել իր հրաժարականը, ապա՝ Տոմինիք տը Վիլլրիէն, Մ. Ալիօ-Մարի, Նիքոլա Սարքոզի: Այս վերջինը իր պայմանները դրած էր եւ իր նշանակումը բաւական հակասական կրնայ թուիլ, քանի քուէները արուած էին նաեւ "ազատական" Եւրոպայի մը դէմ եւ Սարքոզի ազատական մըն է: Արդիւնքներու յատկանշականն կէտն այն է որ Փարիզը իր քան թաղամասերով "Այո" քուէարկած է: Եւրոպան ալ անորոշութեան մասնուած է: Ամէն պարագայի մէջ. Սահմանադրութեան ուժով պէտք է վաւերացուի բոլորին կողմէ, որպէսզի գործադրուի: Ցարդ 9 Պետութիւններ, վաւերացուցած են, 10րդը (Ֆրանսա) "Ոչ" ըսած է, դեռ կայ 15 ուրիշներու կարծիքը, ոմանք Համրաքուէով, ոմանք Խորհրդարանի միջոցաւ, ոմանք ալ դեռ ձեւը չեն որոշած: Այս ամբողջը պէտք է կատարուի մինչեւ 2006ի աշունը: Հասարակաց յայտարարութեամբ մը եւրոպական երեք մեծ հիմնարկները՝ Լիւքսանպուրկի նախարարապետը (հերթական նախագահութիւնը կը վարէ), Յանձնախումբին նախագահը եւ Խորհրդարանին նախագահը հաստատած են այն սկզբունքը որ գործընթացը պէտք է մինչեւ ծայրը երթայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիան ալ չատ դժգոհ է եւ մանաւանդ մտահոգ է Ֆրանսայի "Ոչ"էն: Անդարայի համար, խնդրայարոյց կը դառնայ իր անդամակցութիւնը: Օրինակ ձուտհուրիյէթ չէ վարանած խորագրելու՝ "Թուրքիոյ պարտութիւնը" եւ այս նոյն խօսքերը կրկնուած են բոլոր մեդիաներուն կողմէ: Մասնագէտներու համաձայն յստակ նշանը կը տեսնուի որ Ֆրանսա ընդլայնում չուզեր եւ չատ կը կրկնուի "Քրքւտեացութեան" տարաղը: Իսլամապաշտները փորձած են հանդուրտեցնել խռոված միտքերը եւ պնդել որ հարցը զուտ Ֆրանսական է եւ թէ բանակցութիւնները Թուրքերէն կախում ունին: Արտաքին նախարարն ալ՝ Ա. Կիւլ նոյնը կ'ըսէ: Բանակցութիւններու նոր պատասխանատուն ալ՝ Ա. Պապաճան կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիներու քուէն անակնկալ մը չէր իրեն համար: Սպայակոյտի պետը՝ Հիլմի Էօզքէօք համոզուած է սակայն, որ Ֆրանսայի քուէն յաւելեալ արգելք մըն է Թուրքիոյ եւրոպական տենչանքներուն: Հասան Իւնալ, որ միջազգային հարցերու մասնագէտ է, չատ աւելի հեռու կ'երթայ: Իրեն համար անդամմանելին դործուած է ու կը չեչտէ.– "Այն գաղափարը որ Թուրքիա կրնայ լրիւ անդամ ըլլալ եւրոպական Միութեան, մեռած է": Եւրոպական Միութեան մասնագէտ Ճէնկիզ Աքթարի համար "Ոչ"ը "աւելի կը տկապացնէ եւ կը կոզիացնէ Շիրաքը որ փրանսացի գրեթէ միակ դեկավարն էր որ զօրավիգ էր թրքական թղթածրարին":

Թուրքիա կը յուսայ սակայն որ բանակցութիւնները սկսելու հարցը (Հոկտ. 3) կրկին խնդրոյ առարկայ չըլլար, կը դիտակցի սակայն թէ երկար ճամբայ ունի կտրելիք: Մնաց որ Թուրքիոյ ժողովուրդը այնքան յանդուգն չէ, քանի կը խորհի որ եւրոպական ծրագիրը բազմաթիւ զոհողութիւններ կը պահանջէ, մանաւանդ ամէնէն աղքատ դասակարգէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻՒՍ արտայայտուեցաւ Մայիս 30ին եւ հակառակ անոր որ պնդեց թէ անձնական որեւէ փառամոլութիւն չունի, յստակ էր որ իր դիմաւոր մտահոգութիւնն է ձեռք առնել ընկերվարական կուսակցութիւնը, նախքան 2007ի նախագահական ընտրութիւնը: Ըստ իրեն կուսակցութիւնը պէտք է մտիկ ընէ ընտրողները: Ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան նախագահին, Լ. Ֆապիուս կը գտնէ որ տակրացած է, բայց իր տկարացումը պէտք չէ նշանակէ որ Ֆրանսան ալ տըկարացած է:

ԼԻԲԱՆԱՆի ընտրութիւններու կանոնաւորութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով առանց սուրիական հսկողութեան, ողջունած է Եւրոպական Միութեան դէտերուն կողմէ: Պաշտօնական արդիւնքները կը հաստատեն Սաատ Հարիրիի եւ իր 18 ցանկակիցներուն յաղթանակը Մայիս 29ին, այսինքն մայրաքաղաքին բոլոր աթոռները: Դեռ երեք կիրակիներ կան ամբողջական ընտրութեան համար:

ՋԱՐՔԱՈՒԻ, Ալ-Քաիտայի Իրաքի ղեկավարը, հաստատած է որ թէեթեօրէն վիրաւորուած է Մայիս 27ին, թէեւ հաղորդումին վաւերականութիւնը ստոյգ չէ: Իրաքի մէջ, Մայիս 30ին, անձնասպանական կրկնակ ռճրափորձ մը 27 մեռեալ պատճառած է եւ մօտ 100 վիրաւոր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆ համաձայնութեան եկած են Մայիս 30ին եւ առաջինը համաձայնած է զինուորական կայանները վերջնապէս քաշել Վրաստանէն: Գործողութիւնը պիտի սկսի անմիջապէս եւ վերջ գտնէ 2008ին, ըստ կողմերու համաարակաց յայտարարութեան, զոր ստորագրած են Ռուսաստանի եւ Վրաստանի Արտաքին նախարարները:

ՌՈՒՄԱՆԱՅԻ երեք լրագրողներու ազատ արձակումէն քանի մը օր ետք, պարզուեցաւ որ առեւանգումը կարգադրուած բան մըն էր իրենց առաջնորդին մեղսակցութեամբ: Իրենց արգելափակումը տեւած է 51 օր եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Ո. Ցովհաննէսեան կը նկարագրէ վայրը, ուր տարուած են առաջին օրն իսկ: Ամէն պարագայի մէջ, առեւանգումի բուն պարագաները եւ հեղինակներուն ինքնութիւնը լուսաբանուած չեն: Երեք պատանդներն ալ դեռ վախով կ'ապրին եւ ջայլայլայլ կերպով նկարագրած ու տակաւորած են: Լիպերասիոն (Մայիս 31) մանրամասն կ'արձագանգէ Ցովհաննէսեանի յայտարարութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ երկաթուղին ընդհանուր գործադուլի հրահանգ մը տուած է Հինգշաբթի Յունիս 2ի համար, հակառակ անոր որ տնօրէնութիւնը 500 աշխատանք ստեղծած է, ինչ որ անբաւարար կը նկատուի չորս սենտիքաներուն կողմէ, գլխաւորութեամբ՝ Սէ. Ժէ. Թէ.ի:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի մէջ ընդդիմադիրներու ձերբակալութիւնները մեծ ծաւալ առած են, իրբեւ հետեւանք Անդիճանի Մայիս 13ի խռովութիւններուն: Տաշկենդ հասած չուրջ 12 ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են հազիւ մայրաքաղաք մտած, ամէն կողմ ապահովութեան ուժերու զինեալ գործակալներ իրենց չուներով, կը հսկեն: Ձերբակալուածները ոստիկանատուն կը տարուին եւ վերջը ոչ մէկ լուր կայ: Իշխանութիւնները ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տան քննութեան միջազգային դիմումներուն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Ապրիլին, գործազրկութիւնը չատ թեթեւ նուազում մը արձանագրած է (0,1%):

ՊԱՐՍԻԿ լրագրողը՝ Աքթար Կանճի, որ խորհրդանշական դէմքն է այլախոհ ճակատին, ազատ արձակուած է "առողջական պատճառներով": Բանտն էր 2000 Ապրիլէն ի վեր այն ամբաստանութեամբ որ "գաղտնի փաստաթուղթեր պահած է, քարոզչութիւն ըրած վարչակարգին դէմ եւ նախատած Գերագոյն Առաջնորդը": Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ըսած է որ վերջ կու տայ այն հայցադուլին, զոր սկսած էր 12 օր առաջ: Հակառակ վերտանդին, կոչ կ'ընէ որ ազատ արձակուին քաղաքական բոլոր բանտարկեալները:

ՍՈՒՏԱՆի "Առանց սահմանի բժիշկներ"ու դրասենեակին տնօրէնը՝ Փոլ Ֆորըման բանտարկուած է իրրեւ հետեւանք կազմակերպութեան հրատարակած մէկ տեղեկագրին, որ կ'արձագանգէր Տարֆուրի հարիւրաւոր կիներու բռնաբարումներուն: Խարթում կը պահանջէ որ "Առանց սահմանի բժիշկները"ը փակուր տան լրենց գործին, ինչ որ Ֆորըման մերժած է, առարկելով որ "բժշկական զաղտնապահութիւնը" այդպէս կը թելադրէ: Սուտանի իշխանութիւններուն համար տեղեկագիրը կեղծ է:

ՔԱՊՈՒԼի մէջ (Աֆղանիստան) եօթը հոգի վիրաւորուած է, ոմանք ծանրօրէն, ռումբի մը պայթումէն, որու թիրախն էր ՕԹԱՆ-ի մէկ կառքը: Մայիս 30ին, այս արարքէն առաջ ալ հրթիռներու արձակում մը եղած էր միջազգային զօրքերու կեդրոնավայրը: Երկու յարձակումներուն ալ տէր եղած էին Թալիպաննները:

ՍՈՒՐԻՈՅ իշխանութիւնները ազատ արձակած են քաղաքական միակ ֆորումին ութ անդամները, որոնք ձերբակալուած էին Մայիս 24ին, Դամասկոս: Ազատ արձակումը կատարուած է քննութենէ մը ետք, որ կը վերաբերէր օրէնքներու խախտումին, որ կապ ունի Սուրիոյ մէջ արդիլուած չարժումներու հետ: Մարդկային իրաւանց պաշտպան կազմակերպութիւնները դատապարտած էին ձերբակալութիւնները:

Ա. ԿԻՒԼԻ ԿԻՊՐՈՍԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ հինգ կէտէ բաղկացած կիպրական նոր ծրագիր մը պիտի առաջարկեն Գ. Ազգերը: Ծրագիրը կը նախատեսէ կղզիին թրքական եւ յունական մասերուն միջեւ անձերու, ապրանքներու, սպասարկութիւններու ազատ շրջանառութիւն, օդային – ծովային – ցամաքային տարածքներու գործածութեան եւ երկրորդ երկիրներու քաղաքացիներուն կիպարկուող սահմանափակումներու ջնջում, թրքական մասին ուղղակի ընդգրկումը Եւրոպական Միութեան մաքսային կառոյցներուն մէջ, որպէս տնտեսական միաւոր և մարզական, մշակութային միջազգային գործունէութեան համար թուրք հաստուածին առջեւ դրուած մասնակցութեան արգելքներու ջնջում:

Այս ծրագիրը ներկայացուած է որպէս "մնայուն լուծումի մը Թուրքիոյ պատրաստակամութեան ապացոյցը":

հսկեն: Ձերբակալուածները ոստիկանատուն կը տարուին եւ վերջը ոչ մէկ լուր կայ: Իշխանութիւնները ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տան քննութեան միջազգային դիմումներուն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Ապրիլին, գործազրկութիւնը չատ թեթեւ նուազում մը արձանագրած է (0,1%):

ՊԱՐՍԻԿ լրագրողը՝ Աքթար Կանճի, որ խորհրդանշական դէմքն է այլախոհ ճակատին, ազատ արձակուած է "առողջական պատճառներով": Բանտն էր 2000 Ապրիլէն ի վեր այն ամբաստանութեամբ որ "գաղտնի փաստաթուղթեր պահած է, քարոզչութիւն ըրած վարչակարգին դէմ եւ նախատած Գերագոյն Առաջնորդը": Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ըսած է որ վերջ կու տայ այն հայցադուլին, զոր սկսած էր 12 օր առաջ: Հակառակ վերտանդին, կոչ կ'ընէ որ ազատ արձակուին քաղաքական բոլոր բանտարկեալները:

ՍՈՒՏԱՆի "Առանց սահմանի բժիշկներ"ու դրասենեակին տնօրէնը՝ Փոլ Ֆորըման բանտարկուած է իրրեւ հետեւանք կազմակերպութեան հրատարակած մէկ տեղեկագրին, որ կ'արձագանգէր Տարֆուրի հարիւրաւոր կիներու բռնաբարումներուն: Խարթում կը պահանջէ որ "Առանց սահմանի բժիշկները"ը փակուր տան լրենց գործին, ինչ որ Ֆորըման մերժած է, առարկելով որ "բժշկական զաղտնապահութիւնը" այդպէս կը թելադրէ: Սուտանի իշխանութիւններուն համար տեղեկագիրը կեղծ է:

ՔԱՊՈՒԼի մէջ (Աֆղանիստան) եօթը հոգի վիրաւորուած է, ոմանք ծանրօրէն, ռումբի մը պայթումէն, որու թիրախն էր ՕԹԱՆ-ի մէկ կառքը: Մայիս 30ին, այս արարքէն առաջ ալ հրթիռներու արձակում մը եղած էր միջազգային զօրքերու կեդրոնավայրը: Երկու յարձակումներուն ալ տէր եղած էին Թալիպաննները:

ՍՈՒՐԻՈՅ իշխանութիւնները ազատ արձակած են քաղաքական միակ ֆորումին ութ անդամները, որոնք ձերբակալուած էին Մայիս 24ին, Դամասկոս: Ազատ արձակումը կատարուած է քննութենէ մը ետք, որ կը վերաբերէր օրէնքներու խախտումին, որ կապ ունի Սուրիոյ մէջ արդիլուած չարժումներու հետ: Մարդկային իրաւանց պաշտպան կազմակերպութիւնները դատապարտած էին ձերբակալութիւնները:

ՊՈԼԻՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Գարակէօզեան վարժարանին պատկանող կալուած մը տարիներէ ի վեր վէճի նիւթ էր վարչութեան ու պատկան իշխանութիւններու միջեւ: Կալուածին տիրացած էր ինքնակոչ մը, ապօրինի կերպով ու չնչին վարձք մը կը վճարէր վարչութեան: Ապարդիւն կը մնային այդ վարձակալը վտարելու դիմումները, ջանքերը:

Վերջերս խնամակալութիւնը յաջողած է այդ անձը վտարել, եւ առնել կալուածը ու հսկայական պանդոկի մը շինութեան ծրագիրը վաւերացնել: Ծրագիրը իրագործուելու պարագային դպրոցը պիտի տիրանայ եկամուտի կարեւոր աղբիւրի մը:

Այսօր խնամակալութիւնը կը պատրաստուի ձեռնարկել շինութեան գործին: Դպրոցին վաղքին նախագահը Տիգրան Կիւլմէզկիլ "Ակօս"ի խմբագիրը Հ. Տինքի հարցումներուն պատասխաններով (Մայիս 20) մանրամասնութիւններ տուած է իրենց ջանքերուն, ծրագրին հեռանկարներուն մասին:

Պանդոկին ծրագիրը կ'ընդգրկէ կառատուն, չուկայ, չարժանկար, առեւտուրի կեդրոն, համադամարի, ժողովի սրահ, մարմնամարզի բաժիններ, եւլն.: Համաճայնութիւն գոյացած է կապալառուի մը հետ որ 6400 քառ. մեթր տարածքի վրայ 16 յարկով չէնք մը պիտի կառուցանէ, տէր ըլլայ շինութեան 60%ին, մնացած 40%ն ալ մնայուն կարժարանին: Շինութիւնը պիտի տեւէ չորս տարի տրուն ընթացքին կապալառուն ամիսը 25 հազար տոլար պիտի վճարէ Գարակէօզեանին:

Խնամակալութեան/նախագահ Տ. Կիւլմէզկիլին մտաղնքը այն է որ Գարակէօզեանի այս յաջողութիւնը օրինակելի ըլլայ համայնքին այլ հաստատութիւններուն համար:

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ապրելէ ետք Մայիս 28ի օրուան հայաստանեան խանդավառութիւնը, Շ. Ազնաւուր նախագահ Ռ. Քոչարեանի ընկերակցութեամբ այցելած է Սարդարապատի Համալիրը. հոն իր խիտ ապրումներուն ֆոտաւորութեան տակ ըսած է լրագրողներուն. "աւելի յաճախ պիտի գամ. միւս անդամներուն գաւակներուս հետ, որպէսզի քիչ մըն ալ անոնք գիտնան թէ ի՛նչ է հայրենիքը՝ Հայաստանը": Յաջորդ օրը նախագահ Սահակաշվիլիի հրաւէրով մեկնած է Թիֆլիս, անկէ Ջաւախքի չրջանը, Ախալցխա, ուր ծնած է իր հայրը: Նոյն օրը Ազնաւուր վերադարձած է Երեւան:

Թիֆլիսի մէջ նախագահ Սահակաշվիլիի հետ հանդիպումէն ետք, Ազնաւուր լրագրողներուն հետ զրոյցին յայտնած է թէ չատ կը սիրէ Վրաստանը. "Հայրենիքս է Վրաստանը. վրացերէնը առաջին լեզուն է որ խօսուած է իմ հօր ընտանիքին մէջ" ըսած է Ազնաւուր:

ԿՈՐՔԻ, ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱՋԻՆ ԿԱՆՉԸ

(Ա Կ Ն Ա Ր Կ)

ԵԹԷ Կորքիի 1943-44ի հեղուկանկարները պատառները պատկերագիտական իմաստով գերիրապաշտութեան կ'առընչուին եւ նկարչականօրէն զլխաւորաբար Քանտինսքիի վերացականութեան, մինա կողմէ, իրենց մթնոլորտով, խորհուրդով, քնարականութեամբ եւ բանաստեղծականութեամբ, աւելի հասարակաց պիծեր ունին Սարեանի հէքեաթային ջրանկարներուն հետ քան թէ որեւէ այլ նկարչութեան: Ուրկէ՝ անոնց ցայտուն տարբերութիւնը արեւմուտքցի իրենն ժամանակակից արուեստագէտներու գործերէն: Կորքիի եւ Սարեանի այս ակամայ կապը հետու է պարզ զուգադիպութիւն մը ըլլալէ, քանի որ ան նոյն ակունքէն կու գայ եւ առարկայական տուեալներ կան ատիկա հաստատող:

Առաջին տուեալը նկարչական է: Թէ. դարու աւարտին, խորհրդապաշտութիւնը գօրաւոր կերպով ներկայ էր նկարչութեան մէջ, ըլլայ Եւրոպա թէ Ռուսիա: Վերացականութեան զլխաւոր հիմնադիրներէն Մոնտրիան, Ֆրանթիշէք Քուպքա եւ Քանտինսքի, անոր ուժգին ազդեցութեամբ համակուած, ինչպէս եւ կրօնապետական զաղափարաբանութեամբ թափանցուած, իրենց արուեստին զարգացման ուղղութեամբ կարեւոր գործեր ստեղծեցին: ԵԹԷ 1910ական տարիներու սկիզբներուն Մոնտրիան եւ Քուպքա քայլ առ քայլ լքեցին պատկերագրականն մարզը, զուտ վերացականութեան հասնելով, Քանտինսքի չարունակեց իրականն կամ երեւակայականն տեսարաններէ մեկնիլ եւ զանոնք այլափոխելով կամ տարբերակելով վերացական կամ էս վերացական աշխատանքներ ստեղծել, որոնց մէջ կարգ մը կերպարներէն «վերապրած» հետքեր մնածել կու տան վիճակէ մը ուրիշ վիճակի անցնելու մասին, որոշակի կերպարանքէ մը անորոշի, իրրեւ թէ կերպարներն ու տարրերը հալէին, աւելի կամ նուազ չափով, նկարչականն լուծոյթին մէջ ինչպէս մարմինները՝ երազին մէջ:

Քանտինսքիի խորհրդապաշտ գործերն ոմանք, նախքան վերացականութեան իր նուաճումը, արեւելեան կամ արեւելատիպ հէքեաթային չնաշխարհ մը կը պատկերեն, հետեւելով այն ժամանակուան ռուսական մշակոյթին այդ ուղղութեամբ ցոյց տուող հետաքրքրութեան, որու ազդեցութեամբ Սարեան իր կարդին կը նկարէր իր հէքեաթային ջրանկարները: Երբ, 1943ի չուրջ, Բոպերթօ Մաթթայի ցուցմունքով Կորքի հեղուկ գոյներու կիրարկումը կ'որդեգրէր, անոր մեացնելով Քանտինսքիի 1910ական թուականներու վերացականութեան յատկանիշները, հէքեաթայինէն սերող, քնարական տարր ալ կ'առընչուէր խորհրդապաշտութեան եւ հէքեաթային աշխարհին:

Սարեանի 1906 թուականին նկարուած «Հուրիներու լիճ» գործին գծով, ժան Գլօտ Մարգսոէ կը գրէ թէ «անոր մէջ երեւակայական տեսարանը ներկայացուած է կիսերանգ գունային տարածքներու օժանդակութեամբ, տարտամ եզրերով, իրարու թափանցելով, մէկը միւսին վրայ յորդելով, աներջային ճնարական մթնոլորտ մը ստեղծելով»(10): Այս քնութագրումը միայն այս գործին չի վերաբերիր, որպէսզի ան առանձին օրինակ մը մնայ այլ՝ այդ լրիւ չարքին նկարչական լեզուն է:

Իսկ ահա թէ ի՞նչ կը գրէ Քանտինսքի, աւելի ընդլայնուած կերպով, արդի ժամանակներու ներդաշնակութիւնը արտայայտող և անոր ատակ նկարչական լեզուի բնոյթին մասին, Սարեանի աշխատանքներէն քանի մը տարի եառ:

«Համադրումը որ կը հիմնուի այս ներդաշնակութեան վրայ, յարակցութիւն մըն է գունաւորուած եւ գծուած ձեւերու, որոնք որպէս այդ ունին անկախ գոյութիւն մը՝ յառաջ եկած ներքին պահանջէն ու, անկէ ծնած համակեցութեամբ, կը կազմեն ամբողջութիւն մը, որ կը կոչուի նկար»: *Այս «ներդաշնակութիւնը հիմնուած է ամէնէն առաջ համադրումներու օրէնքին վրայ», ուր «արտօնուած կամ արգիլուած բաղակցութիւններ, գոյներու պատճառած ցնցում, երանգի մը հնչականութեան ծածկուիլը ուրիշ երանգով մը, հակադրում մը՝ ուրու բեռմամբ գոյն մը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ քան ուրիշ մը, գունային բիծին շեշտաւորումը, գոյնի մը տարբաւլուծուիլը այլ գոյներու եւ այլոց լուծուիլը մէկ գոյնի մէջ, գծային սահմանին ի գործ դրուիլը՝ պարփակելու համար գունային բիծը, որ կը տարածուի, այս բիծին զեղումը այդ սահմանէն դուրս, միջթափանցումներ. ահա այնհան կարելիութիւններ, ամբողջովին ճկարչական, որոնք կ'անհետացնեն անհուն մանրամասնութիւններու ցանցի մը մէջ»:*

Այս տեսարանը կը կազմակերպուի «շօշափելի մակերես»ին վրայ տեղադրելով այլ «մտային մակերես մը, օգտագործուած ոչ միայն որպէս հարթ մակերես մը, այլ որպէս եռատարածական միջոց մը: Գիծին հաստութիւնը կամ բարակութիւնը, ձեւին դիրքը՝ նայած մակերեսին, ձեւի մը մասնակցումը ուրիշով մը, ահա այնհան օրինակներ որոնք ցոյց կու տան ընդլայնումը՝ որուն կրնանք ենթարկել միջոց մը՝ գծայղացիին ընդմէջէն: Գոյները կ'րնճանեն ճոյն արդիւնքները: Զայն կիրարկելով ըստ յարմարութեան, ան առաջ կամ ետ կ'երթայ եւ պատկերը կը դարձնէ օդին մէջ ծփացող էութիւն մը - ինչ որ համազօր է միջոցին ընդլայնումին՝ ճկարչութեան միջոցով(11)»:

Քանտինսքի, ինչպէս իրմէ առաջ Փօլ Սէզան, մասամբ ի գործ դրաւ իր զգայութիւնները: Կորքիով է որ անոնք իրենց լրիւ արտայայտութիւնը կը դտնեն: Քանտինսքիի այս նախատեսող, աւետող քայլ նուաճումը, Կորքիի 1943-44ի նկարչական նորարար լեզուին ամէնէն դիպուկ ներկայացումը կարելի է համարել:

Երկրորդ տուեալը մշակութային եւ ապրումային է:

*Կորքիի եւ Սարեանի այսօրեայ նիւթ եւ գործերուն հասարակաց մթնոլորտը, դպրոցութիւնը, վարելակերպը, ընդհանրապէս ընկերութիւնը, ըլլայ, արեւելեան իրենց ընոյթով եւ դիւթանքով, ինչպէս Սերգէյ Պարաճանովի ֆիլմարուեստին մէջ, հիմնովին կապուած են հայ մշակոյթին, որուն գարերու փոխհատուցիչը եղած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի համատեղումը: ԵԹԷ Կորքիի եւ Սարեանի կիրարկած նկարչական լեզուն արեւմտեան է, սակայն խորքը, ենթահողը եւ պատկերումի եղանակը արեւելեան, որ տարբեր է ռուս կամ արեւմուտքցի արեւելապաշտներու աշխատանքէն, քանի որ անոնց համար, որոնք մաս չեն կազմած արեւելեան մշակոյթին եւ անոր ծոցէն դուրս չեն եկած, արեւելապաշտութիւնը տարաշխարհիկ բնոյթ ունի(12), մինչ Կորքիի, Սարեանի եւ Պարաճանովի համար բնածին է, իրենց ինքնութեան, պատկանելիութեան եւ էութեան մաս կազմող, զանոնք թրծող: Ասոր առընթեր, յատկանշական է նաեւ պարսկական մանրանկարներու եւ դորգարուեստի ազդեցութիւնը Սարեանի եւ Կորքիի նկարչութեան մէկ, որպէս հասարակաց յատկ եալ աղբիւր: Էթըլ Ք. Շուապախըր, իր մենագրութեան մէջ դրելէ եառ թէ Կորքիի «պատճէր զգայական նոր խորութիւններ աւելցնել Ի. դարու տեսիլքին, զայն ընդլայնելով միստիքութեամբ մը որ աւելի յատուկ է Արեւելքին քան Արեւմուտքին»(13) եւ թէ իր հասուն շրջանի գործերուն մէջ «շրջագայող եւ արագընթաց գիծը նման է միջին արեւելեան եւ պարսկական գեղագրութեան բաւիղային հիւսքին»(14), հետեւեալ մէջբերումը կ'ընէ Կորքիէն(15) պարսկական գորգի մը դիմաց. «Այո՛ հաճ արդիական է տարածք-միջոցի իրենց յղացքը...: Անոնք գոյն ժէ. դարուն հասկցան. մեծ մասը կը կազմեն ալ պէտք է մտայնութիւն փոխէ" կ'ըսէ, այդ ուղղութեամբ իր քանքարը պատմելով: Հայաստանի պաշտօնական դէմքերու հետ իր պրոյեկները առիթ եղեր են նմանութիւններ համակարծիք են:

Կը յիշէ թէ թրքական թերթ մը անգամ մը գրած է թէ ինք Ապրիլ 24ի ցոյցին մասնակցած է, "Փիկասօ"ն ալ լուսանկարը հրատարակած: Կ'ըսէ թէ այդ լրատուութիւնը իրականութեան հետ որեւէ կապ չունէր: Ոչ մէկ ցոյցի մասնակցած է ինք. "Այս տարի ալ պիտի չմասնակցիմ" կ'ըսէ ու կը չարունակէ. "Մասնակցելու համար կ'ուզեմ որ ճովս թուրք պաշտօնատար մը, օրինակ Թուրքիոյ փարիզի դեսպանը գտնուի: Ատիկա ինծի համար հիասքանչ յաղթանակ մը կ'ըլլայ: Աւելին՝ երջանկութիւն մը: Հայերուն միշտ կը կրկնեմ. Ցեղասպանութեան ընդունուած օրը –օր մը անպայման պիտի ընդունուի– պէտք չէ փողոցներ իյնալ ու աղմկել: Մեծ տօն մը պէտք է կազմակերպել, որուն ամէն մարդ հրաւիրուած ըլլայ: Ո՛չ եսասիրական տօն մը: Թերեւս Թուրքիոյ մէջ ալ կը տօնուի: Օրինակ, կարդացի թէ կարսի բաղաքապետը բաներ մը ընելու ժամանակը հասած կը ճգտէ":

Բաւական անմարսելի է ընդունիլ տալու, հարցը փակելու մտադրութեամբ 1915ը ազգորակնացնելու, համահարթեցնելու իր մարմաջը: "Ո՞ր երկիրը ցեղասպանութիւն չգործեց" հարց կու տայ. "Կը ճանչնա՞ք երկիր մը որ ցեղասպանութիւն գործած չըլլայ: Անգլիացիները Գանճատայի մէջ գործեցին, Ֆրանսացիները Ալժերիոյ: Կարեւորը կատարուածին ընդունուիլն է, ճանչցումը: Ատիկա բոլոր

«ԱԼՕ՛ ԱԶՆԱԻՈՒՐ»

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

Թրքական "Ռոլլ" ամսաթերթը այս խորագիրով էջերու մէջ բաւական ընդարձակ հարցազրոյց մը հրատարակած է Մայիսի Թիւով: Հեռաճայնով կատարուած զրոյցն ալ խորագրուած է "վարդն ու փուշը": Կողքի նկարն ալ թախծոտ ու վարանոտ ժպիտով Աղնաւուրն է:

Աղնաւուր կը ներկայացուի որպէս սիրուած հանրածանօթ երգիչ, երգի պատմաբան, եւլն. բայց զրուցավարը չէ սահմանափակուած երաժշտական մարզով ու խօսակցութիւնը լայն չափով առընչուած է քաղաքականին ալ: Քաղաքականը բնականաբար 1915ն է, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները, Թուրքիոյ հանդէպ իր անձնական կեցուածքը, եւլն.: Ու Աղնաւուր հարկը չէ տեսած որպէս արուեստագէտ, զրոյցը սահմանափակելու իր մարզով:

Թուրքիոյ հանդէպ կեցուածքը 1915ով առեղծուած փուչերը մաքրելու եւ բարեկամանալու ձգտումը կը մատնէ: Ատոր համար հարկաւոր կը նկատէ որ Անդարայի կառավարութիւնը եւ երկու կողմէն ո՛չ քաղաքական դէմքեր մէկտեղուին. ատիկա վերջնական վճիռ մը պիտի չըլլայ, սակայն Անգարայի կողմէ ճանապարհ պիտի նշանակէ: "Շատ հոգ չեմ ըներ թէ ձախակողմեան, կամ աջակողմեան հայկական կուսակցութիւններ ի՛նչ կ'ըսեն, ի՛նչ կ'ուզեն" կ'ըսէ Աղնաւուր, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար Ֆրանսայի մէջ կատարուելիք հանրաքուէին 400 հազարնոց հայ գաղութին քուէի կարողականութիւնը յիշեցնելով: ԵԹԷ Անգարա ըսուածը ընկ, Հայերը դէմ չեն քուէարկեր որովհետեւ կը փափաքին իրենց մեծ հայրերուն, մեծ մայրերուն ծննդավայրը այցելել: "Երբ տակաւին ճոր է որ զայն կ'ըմբռնենք, ի. դարուն - ճայի'ր անոնք ի՛նչպէս որքատունկերը, խոպոպներն ու ծաղիկները տարածէ - միջոցին կը զօդեն եւ այս ադուցուած ձեւերը կը գործածեն ամբողջութիւն եւ ճառագայթում ստեղծելու համար(16): Ճիշդ այն ձեւով որ ան տեղի կ'ունենայ Կորքիի վերջին վարպետական շրջանի երկերուն մէջ:

*Հակառակ որ բաղդատականը Կորքիի եւ Սարեանի խնդրոյ առարկայ շրջաններուն միջեւ ցոյց կու տայ, մէկ կողմէն, Ռուսիա գործող քանդհվինգ տարեկանի չուրջ երիտասարդի մը խոստմնալից արուեստին եթերային թեթեւութիւնը եւ, միւս կողմէ, Ամերիկա իր լրումին յանգած քառասնամեայ վարպետի մը հանճարեղ ժայթքումը, բայց եւ այնպէս, անոնք իրրեւ թէ նոյն ընտանիքին պատկանող ու իրարմէ տարբեր տեղ գտնուող անդամներ ըլլան, նոյն մայրենին խօսող եւ իւրաքանչիւրը իր աշխարհը պատկերող: Այն գործերը որոնք թերեւս ամէնէն աւելի իրարու կը մերձենան, յատկապէս պարսկական արուեստին իրենց առընչութեամբ, Կորքիի "Արեւը, տէրվիշը ծառին վրայ" (1944) իւղանկարը եւ Սարեանի "Արեւելեան հէքեաթ" (1903), "Հէքեաթ" (1904), "Ծառերուն տակ, հէքեաթ" (1904), ջրանկարներն են: Մինչ Կորքիի "Նոր հրացանի մը սէրը"ն (1944) հեղուկ ներկերու իր հպումներով եւ հոսքով լերկ պաստառի մակերեսին, իրեն համապատկերը կ'ունենայ յանձին Սարեանի "Ծաղկում"ին (1903): Այլ համեմատութեամբ պատառ մը Կորքիէն, 1943ի կանաչապատ "Ջրվէժ"ը (թերեւս իր առաջին հեղուկանկարը), իր կարգին մտածել կու տայ Սարեանի վերոյիշեալ "Արեւելեան հէքեաթ"ին (1903) մասին, ուր մասնաւորաբար երկու կանացի կերպարներ, տեսարանին ալ կողմը, բարձր տեղ մը կը գտնուին, ծառերուն ընդմէջը եւ, ըստ երեւոյթին, երդիքներու վրայ նստած կամ կանգնած, ինչպէս Կորքիի զոյգ խորհրդանիշերը, այր ու կին, իր պաստառին մէջ, թափող չուրերուն վերը, ժայռերուն վրայ: Ատոնց առընթեր, Սարեանի "Թագաւորն ու իր աղջիկը, հէքեաթ" (1904) ջրանկարը մտածել կու տայ Կորքիի "Ծաղկալից ջրաղացի ջուրը"ի (1944) եւ "Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ"ի (1944) մասին, ատոնց համադրումով, գունային ներթափանցումներով եւ երանգային աստիճանաւորումներով: Կորքիի այս պատառներուն մէջ համադրումը իր հորիզոնական եւամասս բաժանումով (երկինք, լեռ կամ բարձրաւանդակ, ջուր կամ դաշտ), ուր տեղ գտած են երանգային ուղղահայեաց բիծերը, չերտաւորումներ եւ կերպարային տարուականներ, լրիւ կը համապատասխանեն Սարեանի ջրանկարին տեսարանին, կանդնած կերպարներուն եւ "փետրային" բծաձեւ ծառերուն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԼՐՏՃԻՒԼԵԱՆ

(Շար. 2)

---

10. Jean-Claude Marcadé, *Sarian, ou le pur bonheur de peindre*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, catalogue de l'exposition, p. 52.

11. Wassily Kandinsky, *Du spirituel dans l'art et dans la peinture en particulier*, traduit de l'allemand par Pierre Volboudt, Denoël/Gonthier, 1969, pp.143-144.

12. Maximiliane Volochine, *M. S. Sarian*, Apollon, n° 9, novembre 1913. Cité par :
Chahen Knatchatrian, *Une poésie de la couleur et de la lumière*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, op. cit., p. 21.
John Malmstad, *Martiros Sarian. Européen en Asie, Asiatique en Europe*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, op. cit., p.35.

13. Ethel K. Schwabacher, *Arshile Gorky*, published for the Whitney Museum or American Art by Macmillan Company, New York, 1957, p.18.

14. *Ibid.*, p. 101.

15. Նիւ Եորքի Մէթրոփոլիթըն Թանգարանը այցելութեան մը ընթացքին, թերեւս 1930ական տարիներու կէսերուն, երբ Շուապախըր աշակերտուհին էր Կորքիի:

16. Schwabacher, *Arshile Gorky*, op. cit., p.121.

ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՆԳԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

17 տարի առաջ Արցախի դպրոցներում վերջին զանգը հայերէն հնչեց, եւ դա ազգային զարթօնքի սպասուած կանչն էր: 88ի սերունդը հիմա 17 տարեկան է: Մեծ խորհուրդ ունի այս թուանշանը, որովհետեւ այս սերնդի ծննդով սկիզբ դրուեց երջը դէպի դալիք յաղթանակները: Եւ հէնց 88ի զաւակներին է, թերեւս, վիճակուած ազատ երկրում ապրելու խորհուրդը կրել որպէս պատգամ ու փոխանցել յաջորդ սերունդներին: Մայիսի 25ին Հանրապետութեան դպրոցներում վերջին զանգի կապակցութեամբ մի շարք առումներն այս իմաստով կայացան: Նշուեց ու փաստուեց՝ 88ի ծրնունդ սերունդը եւ նրանից յետոյ եկող սերունդները կան ու լինելու են ազատ Արցախի լիարժէք տէրերը: Վերջին զանգ... Աւել է թէ՝ ուրախութիւնների ու թախծի խաչմերուկ: Ամէնայնի ու առանձինն, սակայն, նրանց վերահաս հասունութիւնն է, կեանքին նորովի նայելու կարողութիւնը, երբ նրանց հետ խօսելով՝ արդէն չես կարողանում տարբերել պատանեկութեան ու հասունութեան ճշդրիտ սահմանը: Վերջին զանգով շրջանաւարտների համար բացուել են կեանքի դռները, որոնցով նրանց մտնողը երազանքի իր ուրոյն հայեացքով է նայում: Ո՞ւր կը տանեն նրանց կեանքի ճանապարհները: Ուր էլ որ տանեն, համոզուած ենք՝ նրանք թոլորն էլ լինելու են իրենց իսկ ծննդեան տարուայ մեծ Հորհրդով ամբակինդ՝ ազատ եւ անկախ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան արժանաւոր քաղաքացիները: Ուրեմն, բարի երթ նրանց:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

"Ազատ Արցախ"
Մայիս 26

ՕՐԱՒՈՒՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱՐԿԱԾ ԶԱՐԶԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

Նախագահ Պուշ վերջերս յայտարարած է որ աշխարհ պէտք է նկատի առնէ այն վարուելակերպը, զոր իր կառավարութիւնը ցոյց տուած է Պաղտատի Ամու-Ղրայպի բանտին մէջ գործուած չարչարանքներուն առթիւ, որպէս մոտէ թափանցիկութեան եւ պատասխանատուութեան: Ճշդած է որ յանցագործները պատժուած են, ինչ ալ ըլլայ իրենց աստիճանը: Արդ, կառավարութիւնը բնաւ չէ տուած պարկեշտ եւ տեղին տեղեկագիրը մը այն պատժական միջոցներուն մասին, որոնք գործադրուած են Իրաք, Աֆղանիստան կամ Կուանթանամօ: Գաղտնի պահելով ներքին տեղեկագիրները եւ արգիլք հանդիսանալով արտաքին քննութիւններու, արգիլած է նաեւ Պաշտպանութեան նախարարութեան որեւէ լուրջ հետաքննութիւն:

Նիւ Եորք Թայմզի հրատարակած մէկ թղթակցութիւնը ահաւոր հաստատումը կը բերէ, որ Ամու Ղրայպի մէջ գործադրուած պատժական միջոցները չինծու չէին այլ տարածուած գործելակերպ մը: Մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այն վարուելակերպը, զոր կրած են աֆղան երկու բանտարկեալներ, մասնաւորաբար թաքսիի անմեղ վարորդ մը, ցմահ ձերբակալուած 2002ին, Պակրամի արգելափակման կեդրոնին մէջ: Նիւ Եորք Թայմզի ձեռք ձգած քննական տեղեկագիրը ցոյց կու տայ որ բանտարկեալները զոհ էին այն նոյն չարչարանքներուն, որոնք կիրարկուած են աւելի ուշ Իրաքի մէջ: Դասաւանդուած թէքնիքներէն մէկը Պակրամի մէջ "խոտուցի հարուած"ն էր, որ երբ կրկնուղղ ձեւով կը տրուի ծունկի ճիշդ վերը, կրնայ չատ ծանր վէրքեր պատճառել: Այդ գործելակերպը, բոլորովին չյմեցուցիչ, քաղաքակրթուած բանակի մը կողմէ, սովորական էր Պակրամ: Դիմադնութեան տեղեկագրին համաձայն, թաքսիի վարորդը սրտի տագնապի մը զոհ գացած է, հետեւանք այն բիրտ հարուածներուն զոր ստացած է ստորին անդամներուն:

Այսօր, նման վարուելակերպ այլեւս ոչ ոք կը զարմացնէ: Այն զօրավարը, որ կատարելագործած է կուանթանամոյի հարցաքնդումներուն խիստ թէքնիքները, յետագային Իրաք ղրկուած է, ինչպէս նաեւ Պակրամի կարգ մը բանտապահներ: Իրաքի եւ Աֆղանիստանի բանտերուն մէջ բանտապահները զինուորական հանդիսի Լեոն Զաքարեանի որ այն ատեն եղած էր Ալի Հայտար եւ հանրալարտքի վարչութեան ջերմեռանդ ճիւղին քննիչ էր եւ միշտ կ'ներթեւեկէր Պէյրութի ու Հալէպի միջեւ, ատեն ատեն այցելելով նաեւ Համա, ուր առիթ կ'ունենայինք տեսնուելու:

- Ջլլայ որ Պիրսապա երթաս, կը խըրատէ Զաքարեան:

- Բայց ի՞նչ ընեմ, կը հարցնէ Մոզեան:

- Համայի կայարանը հասնելուդ պէս խոյս տուր, քաղաք գնա ու Օտեանը գըտիր, անիկա քեզ կրնայ պատսպարել:

Մոզեան կ'որոշէ գործադրել իրեն տըրուած խորհուրդը:

Գիշեր ժամանակ կը հասնին Համա: Պատրուակելով թէ բնական պէտք մը պիտի դոհացնէ՝ վար կ'իջնայ վակօնէն ու մութին մէջ անյայտ կ'ըլլայ ու այսպէս կը յաջողի քաղաք հասնիլ:

Գիշերը յատաջացած ըլլալով, բոլոր խանութները եւ սրճարանները գոց կը գտնէ: Բարեբախտաբար, Հայու գոց սըրճարան մը խօսակցութեան ձայն կը լսէ, ականջ կը դնէ, կը լսէ որ Հայերէն կը խօսին, քաջալերուած՝ դուռը կը գարնէ ու հոն կ'անցնէ գիշերը:

- Ահաւասիկ իմ պատմութիւնս, ըսաւ Մոզեան, խօսքը աւարտելով:

- Հիմա հետս եկուր տեսնեմ ըսի:

- Ի՞նչ կայ, ո՞ւր պիտի երթանք:

- Պիտի երթանք իսլամութիւնը ընդունելու պատասխանեցի:

Մոզեան կարծեց թէ կատակ կ'ընէի:

Բացատրեցի իրեն կացութիւնը:

- Եթէ իսլամութիւնը չընդունիս՝ չատ կրնայ: Մոզեան որ քիչ մը անգլերէն ու քիչ մըն ալ գերմաներէն գիտէ, կը յաջողի հասկնալ գերմանացիին խօսքերը:

Մարզը օսմանեան բանակի ծառայութեան մէջ օթօմօպիլի վարիչ է եղեր: Իր մէկ ընկերոջ հետ պաշտօն կ'ստանայ Պոյիս երթալ ու հոնկէ մէկ քանի օթօմապիլ բերել եւ կանոնաւոր վէսիքայով ճամբայ կ'ելլեն Հալէպէն: Թարտուսի մէջ երբ ինք առանձին կը պտտէր, մինչ ընկերը օթէլն էր, կը ձերբակալեն զինքը իբրեւ անգլիացի լրտես ու կը տանին բանտ: Վէսիքան իր ընկերոջ քովը կը մնայ: Ի զո՞ւր կը փորձէ եղելութիւնը բացատրել, զինուորական բանտի հարիւրապետը ո եւ է օտար լեզու չի գիտեր: Խեղճ գերմանացին կը խնդրէ Մոզեանէն որ իրեն թարգմանի ըլլայ:

Ու երկուքը միասին կ'երթան հարիւրապետին քով: Սակն բան կը պարզուի, ընկերը կը գտնան կը բերեն, վէսիքան կը քննեն ու անմիջապէս ազատ կ'արձակեն օթօմօպիլի վարիչը հազար ներողութիւն խնդրելով իրմէ:

Հարիւրապետը չատ զոհ կը մնայ Մոզեանէն:

- Շնորհակալ եմ քեզի, առանց քու թարգմանութեանդ մեծ պատասխանատուութիւն պիտի զար վրաս:

Եւ ուզելով վարձատրել զայն կը դրկէ Ամանայի բանտը:

Հոն ալ կը մնայ քանի մը օր եւ յետոյ, իրրեւ զինուոր, ուրիշ 80-90 թուրքերու հետ, ճամբայ կը հանեն Պիրսապա դրկելու համար:

Հալէպի կայարանին մէջ Մոզեան կը հանդիպի Լեոն Զաքարեանի որ զայն ատեն եղած էր Ալի Հայտար եւ հանրալարտքի վարչութեան ջերմեռանդ ճիւղին քննիչ էր եւ միշտ կ'ներթեւեկէր Պէյրութի ու Հալէպի միջեւ, ատեն ատեն այցելելով նաեւ Համա, ուր առիթ կ'ունենայինք տեսնուելու:

- Ջլլայ որ Պիրսապա երթաս, կը խըրատէ Զաքարեան:

- Բայց ի՞նչ ընեմ, կը հարցնէ Մոզեան:

- Համայի կայարանը հասնելուդ պէս խոյս տուր, քաղաք գնա ու Օտեանը գըտիր, անիկա քեզ կրնայ պատսպարել:

Մոզեան կ'որոշէ գործադրել իրեն տըրուած խորհուրդը:

Գիշեր ժամանակ կը հասնին Համա: Պատրուակելով թէ բնական պէտք մը պիտի դոհացնէ՝ վար կ'իջնայ վակօնէն ու մութին մէջ անյայտ կ'ըլլայ ու այսպէս կը յաջողի քաղաք հասնիլ:

Գիշերը յատաջացած ըլլալով, բոլոր խանութները եւ սրճարանները գոց կը գտնէ: Բարեբախտաբար, Հայու գոց սըրճարան մը խօսակցութեան ձայն կը լսէ, ականջ կը դնէ, կը լսէ որ Հայերէն կը խօսին, քաջալերուած՝ դուռը կը գարնէ ու հոն կ'անցնէ գիշերը:

- Ահաւասիկ իմ պատմութիւնս, ըսաւ Մոզեան, խօսքը աւարտելով:

- Հիմա հետս եկուր տեսնեմ ըսի:

- Ի՞նչ կայ, ո՞ւր պիտի երթանք:

- Պիտի երթանք իսլամութիւնը ընդունելու պատասխանեցի:

Մոզեան կարծեց թէ կատակ կ'ընէի:

Բացատրեցի իրեն կացութիւնը:

- Եթէ իսլամութիւնը չընդունիս՝ չատ դժուար կ'ըլլայ հոս անվտանգ մնալդ, ըսի:

- Ուրեմն երթանք արձանագրուելու:

Գացինք Իթթիհատի քլիւպը եւ խակոն խնդրագիր մը պատրաստեց եւ կոչուեցաւ Ալի Նուրէտտին:

Քիչ ժամանակ ետքը յաջողեցաւ մաթէմաթիքի ուսուցիչ կարգուիլ Համայի միակ Իտատի վարժարանին մէջ: Այս կերպով բոլորովին ապահովեց իր կացութիւնը:

*
**

Հակառակ մեզի տրուած խոստումներուն՝ քանի մը ամիս ետքը, սեպտեմբերին, դարձեալ Հայերուն զինուորագրութեան խնդիրը ծագեցաւ, դարձեալ ամբողջ տարագիրները ահ ու դող մտան ըեցան:

Նոր դիմումներ եղան զինուորական իշխանութեան եւ ձեխմալ փաշային եւ դարձեալ յետաձգուեցաւ Հայոց զինուրագրութիւնը մինչեւ յառաջիկայ Մարտ:

Համայի մէջ, ամէն առեն, սրտատրոփ պատճառ մըն էր Հայերու արձանագրութիւնը:

Օր մը բոլոր մըխթարները գործի վրայ կ'ելլէին, տունէ տուն կը պտտէին ու բոլոր տարագիր Հայերը կ'արձանագրէին իրենց անուններով, մականուններով, տարիքովն ու արհեստովը:

- Ինչո՞ւ համար կը գրէք:

- Ձենք գիտեր, մեզի այսպէս հրաման եղած է, կը պատասխանէին:

(Շար. 64)

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿ

Սակայն հետեւեալը բացարձակապէս լուրջ է: Պելժիական նոր ազնաթուղթերուն մէջ ուղղագրական սխալներ "սըպըրդած" են: Բայց, այնքան ալ "սպըրդած" չեն ըսած պելժ պատասխանատուներու, այլ անոնք դիտաւորեալ կերպով կատարուած են, կեղծ փաստաթուղթեր պատրաստողները չկոթտութեան մատնելու համար: Այսպէս, օրինակ, փոխանակ "պելժիում"ի գրուած է "պելկուիմ" եւ նման դիտաւորեալ սխալներ մեծաթիւ են: Իսկապէս իւրօրինակ են պելժիացիները...:

*
**

ՉԷ ՈՐ ՇԱՆ ԿԵՐԱԿՈՒՐԸ ԿԱՑ

Ամենափոքր տարիքէն սկռօչութեան լուրջ ախտանշանները ցուցաբերող երախտին ծնողքը կ'որոշէ դիմել չատ խիստ սննդականոնի: Շաբաթներու լուրջ կիրարկումէ ետք կը տեսնեն թէ իրենց զաւակը կրամ մը իսկ չէ կորսնցուցած իր 50 քկ. ծանրութենէն: Շփոթի եւ յուսահատութեան երկար շրջանէ մը ետք կը պարզուի եղելութիւնը: Ճարահատ անօթի երախան կը գողնար տան չունիկին կերակուրները...

Livres reçus

100 Réponses sur . . .
. . .LE GENOCIDE DES ARMENIENS

ANNE DASTAKIAN
CLAIRE MOURADIAN

Tournon, Paris 2005

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Դուն հոս մեզ լրտեսելու եկած ես, կ'ըսէ, Անգլիացիներուն կողմէ:

Բնականաբար Մոզեան կ'ուրանայ: Աւսր վրայ զինուորականը բէվօլվէրը կը հանէ, Լեւենին ճակտին կ'ուղղէ եւ կը գոչէ:

- Կա՛մ անմիջապէս խոստովանէ՛ կամ հիմա պլուխդ կը պայթեցնեմ:

Լեւոն լուռ կը մնայ:

Հարիւրապետը կը հրամայէ որ խարտանով անխնայ ծեծեն զինքը: Խեղճը պապակերով կ'իյնայ գետին: Այս չարչարանքը կը կըրկնուի քանի մը անգամ:

Օր մըն ալ զինքը ճամբայ կը հանեն դէպի Թարսուս եւ հոն կը բանտարկեն:

Մոզեան իրեն բանտակից կ'ունենայ պերմանացի մը որ իրրեւ Անգլիացի լըրտես ձերբակալուած է եղեր եւ որուն տըւած բացատրութիւնները ո՛չ ոք կը հաւատար: Մոզեան որ քիչ մը գերմաներէն գիտէ, կրնայ: Մոզեան որ քիչ մը անգլերէն ու քիչ մըն ալ գերմաներէն գիտէ, կը յաջողի հասկնալ գերմանացիին խօսքերը:

Մարզը օսմանեան բանակի ծառայութեան մէջ օթօմօպիլի վարիչ է եղեր: Իր մէկ ընկերոջ հետ պաշտօն կ'ստանայ Պոյիս երթալ ու հոնկէ մէկ քանի օթօմապիլ բերել եւ կանոնաւոր վէսիքայով ճամբայ կ'ելլէն Հալէպէն: Թարտուսի մէջ երբ ինք առանձին կը պտտէր, մինչ ընկերը օթէլն էր, կը ձերբակալեն զինքը իբրեւ անգլիացի լրտես ու կը տանին բանտ: Վէսիքան իր ընկերոջ քովը կը մնայ: Ի զո՞ւր կը փորձէ եղելութիւնը բացատրել, զինուորական բանտի հարիւրապետը ո եւ է օտար լեզու չի գիտեր: Խեղճ գերմանացին կը խնդրէ Մոզեանէն որ իրեն թարգմանի ըլլայ:

Ու երկուքը միասին կ'երթան հարիւրապետին քով: Սակն բան կը պարզուի, ընկերը կը գտնան կը բերեն, վէսիքան կը քննեն ու անմիջապէս ազատ կ'արձակեն օթօմօպիլի վարիչը հազար ներողութիւն խնդրելով իրմէ:

Հարիւրապետը չատ զոհ կը մնայ Մոզեանէն:

- Շնորհակալ եմ քեզի, առանց քու թարգմանութեանդ մեծ պատասխանատուութիւն պիտի զար վրաս:

Եւ ուզելով վարձատրել զայն կը դրկէ Ամանայի բանտը:

Հոն ալ կը մնայ քանի մը օր եւ յետոյ, իրրեւ զինուոր, ուրիշ 80-90 թուրքերու հետ, ճամբայ կը հանեն Պիրսապա դրկելու համար:

Հալէպի կայարանին մէջ Մոզեան կը

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւն 150 եւրօ, Պ. Յովակիմ Ղարիպեան 100, Պ. Վահէ Տամլա, 100, Պ. Աբէլեան 150, Տիկին Վալերի Սամուէլեան 100, Օր. Արթրիկ Պարսամեան 80, Տիկին Այտա Թապիպեան 150, Պ. Ստեփան Գըմպըմեան 60, Տիկին Մարգրիտ Սլապօ 20, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 15,24, Տիկին Նիքոլ Գազէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզաւաճեան 400, Տէր եւ Տիկին Թէրար Տէվըրմէլ 30, Տիկին Վալերի Եթէրեան 30, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 80, Պ. Պոյաճեան 23, Տիկին Գրաւի Տէրտէրեան 130, Տիկին Իզապէլ Փիլաւճեան 30, Տիկին Ովաննա Սիքարճեան 50, Տիկին Նուարդ Ոհանեան 50, Տիկին Ալիս Գազազեան 180:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզեան "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շառիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:

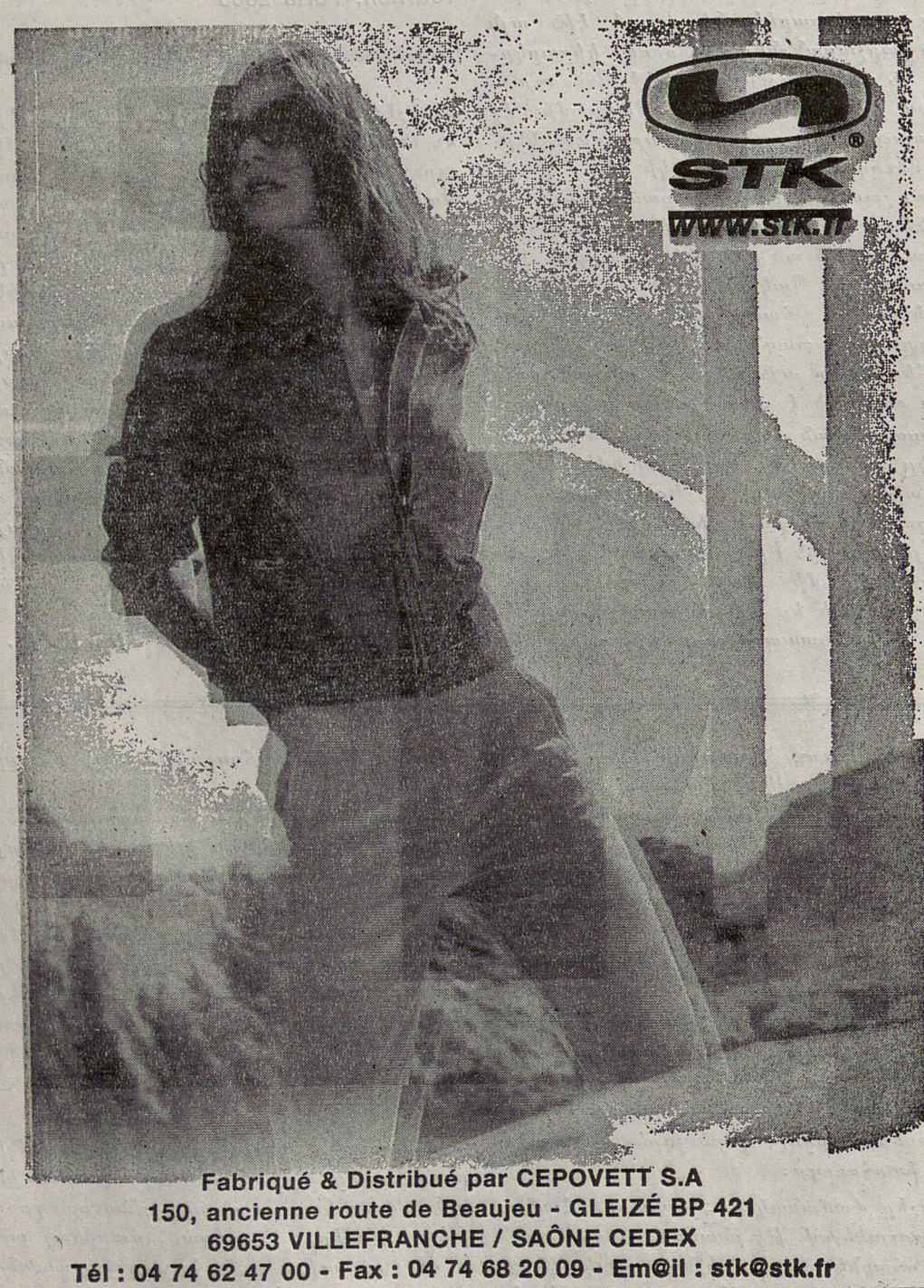
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR

Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !

C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne

Achetez vos livres pour l'été...

Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

*
**

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE

La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

*
**

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Աշշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լը-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչական փողոցները, մի՛բաղձ մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44:

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section «**Agnouni**» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԱՐԱՐ ԱՄԱԿԱԳԻՆ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 2
JEUDI
2 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.213 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.213

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝

ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ

ՆՈՐ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ

ՈՒՐ Է ԱԿՆԿԱԼՈՒԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Փոփոխութիւնը անխուսափելի էր, բայց ոչ ա՛յս փոփոխութիւնը, որ խորքին մէջ փոփոխութիւն իսկ չէ: Չի բաւեր մարդ փոխել, հարկ էր քաղաքականութիւնն փոխել եւ Մայիս 29ի Ֆրանսայի "Ոչ"ը կը թելադրէր առնուազն Ազգ. Ժողովի լուծումը: Մայիս 31ին, Շիրաք տարբեր ձամբայ բռնեց: Նախարարապետ նշանակեց անձ մը որու ղլխաւոր յատկանշն է իր հաւատարմութիւնը Շիրաքի: 51 տարեկան, երկար տարիներ ընդհանուր քարտուղար եղած է էլիզէ, ունի երկու ծանօթ թերիներ՝ ընտրեալ մը չէ (երբեք չէ ներկայացած որեւէ ընտրութեան) եւ ինք է որ 1997ին Շիրաքի թելադրած է լուծել Ազգ. Ժողովը, ինչ որ ապահովեց ձախին յաղթանակը: Չէ սիրուած Ամերիկացիներէն իր ելոյթին համար Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, ուր դէմ արտայայտուեցաւ Իրաքի պատերազմին, յատկանշական ելոյթով մը, որպէս Արտաքին նախարար: Ամերիկացիներէն չըսիրուիլը այնքան վտանգաւոր չէ իրեն համար, որքան Սարքոզիէն չսիրուիլը, ինչ որ բաւական տարօրինակ է, քանի այս վերջինը կը դառնայ Պետական նախարար, Ներքին նախարարի իր պաշտօնով եւ թիւ 2ը կառավարութեան: Քաղաքական անձնաւորութիւն մը չէ սխալած զոյգը նմանցնելով Թալլերան – Ֆուշէ զոյգին: Սարքոզի կը մնայ նաեւ ԻԽ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահը, նոր հակասութեան մէջ դնելով Հանրապետութեան նախագահը, որ դեռ տարի մը առաջ ըսած էր իրեն որ պարտի հեռանալ Տնտեսութեան նախարարի իր պաշտօնէն, կարենալ ստանձնելու համար ԻԽ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահութիւնը: Ցաւակ է որ Շիրաք տեղի տրուած է Սարքոզիի պայմաններուն:

Նախքան այս նշանակումները, կրկնակ ելոյթներ ունեցաւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն: Նախ յայտնելու համար իր հրաժարականը, ապա փոխանցման արարողութեան առթիւ: Նախկին նախարարապետը գոհ է երեք տարուան իր գործունէութենէն եւ կը թուէ իր "յաջողութիւնները" (Սմիէի բարձրացում, Հանգստեան թոշակ, ճամբաներու ապահովութիւն, եւլն.): Համոզուած է որ ինչ որ օգտակար է ազգին համար պարսաւի ծնունդ կու տայ հանրային կարծիքին մէջ: Կ'ըսէ նաեւ թէ հրաժարման իր որոշումը տուած էր, ինչ որ ալ ըլլար Մայիս 29ի հանրավճիռին արդիւնքը, ինք է որ կ'ներթայ ճամբու չէ դրուած: Աւելի ուշ, ժամը 17ի չուրջ, երբ փոխանցումը կը կատարուէր, Ռաֆարէն եւ տը Վիլըփէնն զիրար գովեցին, Ռաֆարէն ուրախ էր Տ. տը Վիլըփէնի նշանակումէն, որ իր "նախընտրած յաջորդն էր":

Ամէն պարագայի մէջ, այս նշանակումները, մանաւանդ տը Վիլըփէնի վարչապետ դառնալը նոյնիսկ զրդռութիւն մը կը նկատուի: Զինակից կուսակցութեան՝ ԻԽ. ՏԷ. ԷՖ.ի նախագահ Ֆր. Պայրուի համար կատարուածը պարզապէս Օփերա-Պուֆ մըն է եւ կուսակցութիւնը որոշած է չմասնակցիլ կառավարութեան, որու կազմը պիտի յայտնուէր մինչեւ շաբթու վերջ: Միակ նախարարը որ կայ (Ժիլ տը Ռոպիէն) կրնայ մնալ այլ նախարարութեան մը գլուխը, իր անհատական պատասխանատուութեամբ:

Ընդհանուր ձեւով, Շիրաքի այս ընտրութիւնը զոհացում կու տայ միայն իր կուսակցութեան չարքերուն: Միւս կուսակցութիւնները, ներառեալ "Այո"ի իր դաշնակիցը՝ Ընկերվարական կուսակցութիւնը դէմ են, երբեմն հեգնանքով, երբեմն խիստ պատասպարտումով: Ազգային Ժողովէն ներս, երգիծական արտայայտութիւնները ալ չեն պակսիր: Խօսի ընկերվարական երեսփոխան մը կ'ըսէ. "Կալուզօ տը Վիլըփէնն (նոր նախարարապետին բուն անունը), կարծես ձիու մը անունն է, բայց այս մկկը երբեք չէ վազած", ուրիշներ դայթակղեցուցիչ կը գտնեն որ նշանակուի մկկը որ երբեք ընտրեալ մը չէ եղած: Դեռ կան որ "պատմական սխալ" կը գտնեն կատարածը եւ կը բացատրեն անով որ Շիրաք այնպիսի մկկը դրած է, որ ղեկը միշտ ինք պահէ, ինչ որ չէր ըլլար Սարքոզիի հետ: Ֆ. տը Վիլիէ ալ չի հասկնար այս կարգադրութիւնը, քանի փաստը կայ որ Շիրաք չէ լսած ժողովուրդին օգնութեան կոչը: Համայնավարներուն համար Վիլըփէնը – Սարքոզի ղեկավարութեան տակ կառավարութիւն մը զրգռութիւն մըն է ժողովուրդին դերիչխանութեան դէմ: Մարի-Ժորժ Պուֆֆէի համար, տը Վիլըփէնն ամէնէն բուռն պաշտպաններէն մէկն էր "Այո"ի: Կանաչները ("Այո"ի կողմնակից) ղեկոյցով մը կը գտնեն որ Շիրաք կը նախատէ Ֆրանսացիները, Ցեղափոխականն Համայնավար Լիկան (Պըզանսընօ) դիտել կու տայ որ Շիրաք կը շարունակէ կառչիլ իշխանութեան:

Ժամը 20ին ալ, Շիրաք կարճ ելոյթ մը ունեցաւ հաղորդելու համար իր ուրոյնութիները: Կրկնեց թէ Հանրաքուէն "դժուարութիւններու եւ անորոշութիւններու չրջան մը" կը բանայ Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի համար: Գովքը հիւսեց Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի որ լաւ գործ տեսած է ու չեչտը դրաւ գլխաւոր օրակարգին վրայ՝ գործազրկութեան: Հրահանգած է որ Վիլըփէնի որ միասնական եւ սեղմ դահլիճ մը կազմէ, տեղ տալով ձեռնհասութիւններու եւ տաղանդներու:

Հարցը հոն է նաեւ որ մարդը –Տոմինիք Կալուզօ տը Վիլըփէնն– սիրուած չէ: Բանաստեղծ, դրագէտ, հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու եւ մանաւանդ քերթուածներու եւ պատմական դիրքերու եւ այս մարզին մէջ գնահատուած է: Էլիզէի քարտուղարութենէն անցած է Արտաքին նախարարութիւն, ապա՝ Ներքին, այս վերջինը վերադարձնելու համար նախկին վարձակալին՝ Ն. Սարքոզիի: Կը քննադատուի նաեւ անոր համար որ յաճախ յանպատրաստից խիստ արտայայտութիւններ ունի: Դեռ անցեալ չաբթու Սարքոզի կ'ըսէր.– "Անոնք որոնք իրաւունք ունին խօսելու Ֆրանսայի անունով, անոնք են որոնք դէմ յանդիմանած են հանրային քուէարկութեան հետ", ինչ որ կը վերաբերէր տը Վիլըփէնի:

Ամէն պարագայի մէջ, չատ դժուար չրջան մըն է որ կը բացուի Ֆրանսայի առջեւ, բոլոր գեհիններու վրայ: Նախ, ընկերային, երբ, Ցունիս 2ին իսկ գործադուլները կը սկսին երկաթուղիով, կայ նաեւ երկար չարք մը: Ամէն բանէ առաջ գործազրկութիւնը, երկրին 1000 միլիառ Եւրոյի անյաղթահարելի պարտքը, տնտեսական ծանր վիճակը, ժողովուրդին դնելու կարողութեան նուազումը, ապրուստի անմատչելի դարձած գիները, եւլն. եւլն.: Տագնապը լուրջ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Արտաքին գործերու նախկին նախարար Րաֆֆի Յովհաննիսեան ժառանգութիւն կուսակցութեան Գ. համագումարին նախագահ ընտրուած է: Ընտրութեան նախորդած ելոյթով մը ան անդրադարձած է Հայաստանի երեք Հանրապետութիւններուն պատմութեան, ապա արտայայտած իր դիրքը Ղարաբաղի հակամարտութեան նկատմամբ: Առաջին սկզբունքը այն է որ պէտք չէ զիջիլ Ղարաբաղի դերիչխանութենէն: Ապա՝ Ղարաբաղը պէտք է որպէս կողմ իր մասնակցութիւնը ունենայ բանակցութիւններուն: Ր. Յովհաննիսեան ըսած է. "Չմոռնանք. ճանչցուած, կամ չճանչցուած Հանրապետութիւն չկայ. կան միայն գոյութիւն ունեցող Հանրապետութիւններ եւ գոյութիւն չունեցողներ": Ինչ կը վերաբերի երկու կողմին դաշինականներուն, ան հարկաւոր նկատած է Ազգրբէջանցիներուն իրենց Ղարաբաղի տուները վերադարձը, փոխադարձաբար հայ դաշինականներուն ալ Գետաշէնն ու Շահումեան վերադարձը:

***

ԵՐԵՒԱՆ–ԼՈՆՏՈՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ ԿԱՒԵԼՆԱՆ

Ցունիս 18էն սկսեալ Բրիտանական օդային գիծերը չաբաթական վեց թռիչք կը կատարեն Երեւանի ու Լոնտոնի միջեւ: Թռիչքներուն կը գործածուին Էրպիւս Ա-320 եւ Ա-321 օդանաւեր:

ՄԻՇԷԼ ԼԷԿՐԱՆԻ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ յօրինող Միշէլ Լէկրան ռուսական "Իզվեստիա" թերթին հարցազրոյց մը տուած ու արտայայտուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին: Ան ըսած է թէ Անգարա երբեք պիտի չընդունուի այդ Միութեան մէջ, Ֆրանսա պիտի ընդդիմանայ այդ անդամակցութեան: "Ֆրանսա չէ մոռցած հրէշային ցեղասպանութիւնը եւ երբեք պիտի չներէ Հայաստանի մէկ մասը կցելու Թուրքիոյ արարքը: Նման երկիր իրաւունք չունի միացեալ Եւրոպայի մը անդամ ըլլալու: Եթէ նախագահ Շիրաք փորձէ Ֆրանսացիներուն վրայ ճնշում բանեցնել ընդունիլ տալու համար Թուրքիան, ատիկա յեղափոխութեան պատճառ կ'ըլլայ" ըսած է Լէկրան: Ան չեչտած է նոյն զրոյցին որ իր մօրենական մեծ հայրը, Տէր Միքայէլեան, հայ էր ու իր ծննդավայրէն խոյս տուած 1915ին:

Թ. ԱԿՋԱՄԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑԸ

«ՀԱՐԿ ԷՐ ԱՐՄԱՏԱՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Ծանօթ թուրք ընկերաբան – պատմաբան, Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով բազմաթիւ հրատարակութիւններու տէր Թ. Ակչամ հարցազրոյց մը տուած է "Ռատիքալ" թերթին (Մայիս 30): Զինքն ալ զրոյցի հրաւիրած է լրագրողուհի Նէշէ Տիւզէլ որ նախապէս նոյն նիւթով զրոյց ունեցած էր Հ. Տինքի հետ ("Յառաջ," Մայիս 27 – 28/29):

Թ. Ակչամ կը պատասխանէ Պողազիչի համալսարանին կողմէ ճնշումներու ազդեցութեան տակ ջնջուած դիտաժողովին, Թուրքիոյ պաշտօնական թեզին, բուն հարցին որուն վիճարկումը նիւթ ունի բարոյական լուրջ արժէք մը, մասին հարցումներու: Կ'ըսէ թէ թուրք պաշտօնական թեզը ամբողջովին անլրական է ու ամէն մարդ համաձայն է այդ ուղղութեամբ: Ինք տրամաբանական չի գտներ որ պատահածները փոխադարձութեան պարագայ էին. "Ուրեմն, էտիքնեի քննակիչ Հա՛յը ի՞նչու տարագրուեցաւ..." հարց կու տայ: Կը մերժէ փոխադարձութեան թեզը, մանաւանդ որ հայկական կազմակերպուած ապստամբութիւն չնդրոյ առարկայ չէ:

Ջնջուած դիտաժողովը, իր կարծիքով, վայր մը պիտի ըլլար ուր կարելի պիտի ըլլար խօսիլ բաներու մասին որոնք մինչեւ այսօր երբեք ըսուած, պատմուած չեն: "Թուրքիացին քող պատրաստ ըլլայ լսելու բաներ որոնք քնաւ հաճելի պիտի չըլլան իրեն" կ'ըսէ ան, ազդարարելով. "Շատ տխուր պատմութիւններ են անոնք":

1915ին եղածը հետեւանք էր Հայկական Հարցը հիմնական կերպով լուծելու իթթիհատական կուսակցութեան վճիռին: Ա՛յլ խօսքով՝ աքսորին ու բնաջնջումին որպէս պինուորական միջոց նախաձեռնուած չէ: Անոնք հետեւանք եղած են հիմնապէս լուծելու Քանքին Հայկ. Հարցը որ զիրենք կը վրդովէր: Թէ որոշուածը ցեղասպանութի՞ւն էր, Թ. Ակչամի պատասխանը դրական է: Օսմանեան փաստաթուղթերը կը յայտնեն այդ մասին: Նախ մարդոց առիթը տուին խլամանալով աքսորէն, կոտորածէն փրկուելու: Բայց երբ կրօնափոխներուն թիւը մեծցաւ, թալաթ հրահանգեց խլամացածներն ալ աքսորել:

Այսօր տակաւին Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը իթթիհատական ուսմունքութիւնը, վարչարարութիւնը եւ պինուորական հակակշիռը կը շարունակէ:

Հետաքրքրական է զրոյցին վերջին հարցումին զոած պատասխանը. զրուցավարը հարց կու տայ թէ Հայերը հաւաքական կերպով սպանուած ըլլալու պարագան Թուրքիոյ կողմէ ընդունուելէն եաք, հաւատացումի պահանջ պիտի ներկայացնե՞ր: Ակչամ որ ոչ երկար առեն առաջ գրած էր թէ նիւթական հատուցումի հարցը հաւանական չի նկատեր, կ'ըսէ. – "Հողային պահանջ ո՛չ, սակայն կրնայ հատուցումի պահանջ ըլլալ: Պէտք է պատրաստ գտնուիլ: Ոչ ոք հարկ է այս հարցը զեղչէ վճարելի գումարի մը վիճարկումին: Հայեւթուրք լարուած վիճակին, Օսմանեան պետութեան բայբայումին ընթացքին ցեղային խմբաւորումներու իրարու հետ պայքարին մէջ Եւրոպա լուրջ դեր ունի: Կարելի է հիմնադրամ մը հիմնել, պահանջները խորհրդանշական ձեւով կարգադրել: Սակայն հատուցումը նոյն ատեն բարոյական է: Կրնայ նշանակել հայկական մշակոյթին կրած վնասին ալ դարմանումը, ինչպէս օրինակ՝ Անիի աւերակներուն նորոգութիւնը որ կրնայ մէկ մասը կազմել հատուցումի պահանջին":

ԿՈՐՔԻ, ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՆՉԸ

(Ա Կ Ն Ա Ր Կ)

Միւս կարեւոր կէտը, որ հասարակաց ցայտուն եզր մը կը ստեղծէ Կորքիի եւ Սարեանի միջեւ, երազի բնագաւառն է: Երազը, միւս կէտը. առօրեային բաժնեկիցը, զայն ցոլացնողը, զայն հակակշռողը: Եւ ո՞ր արուեստագէտը չ'երազեր: Իր ամբողջ աշխատանքը պատառի մը կամ թուղթի մը վրայ կատարուած, երազի մը մարմին տալ է, զայն արձանագրելը, քանի որ արուեստի իւրաքանչիւր գործ երազ մըն է, անիրական աշխարհ մը: Այսպէս, պատառին կամ թուղթին մակերեսը կը դառնայ տարածք-միջոց մը, ուր ամէն ինչ կընայ պատահիլ, ինչպէս երազին մէջ, ժամանակի, ձգողականութեան եւ տարածք-միջոցի սահմաններէն եւ հրամայականներէն անկախ:

Քանտինսքիի վերացականութիւնը ծայրագոյն առաջին իրագործումներէն մէկն է երազ-տեսիլք նկարչական արտայայտութեան: Ապպէս, վիճակէ մը այլ անցքը, տարբեր մակարդակներու ներթափանցումները, տեղի չեն ունենար գուտ պատկերային ձեւով, ինչպէս գերիրապաշտներու պարագային այլ՝ նկարչահանօրէն, երբ գոյները իրարմէ կ'անցնին, երբեմն մաստիք ջիրար կը ծածկեն, կը բծաւորուին, երբ կերպարները կը լուծուին, իրենցմէ հազիւ նշմարներ եւ ջրջագիծեր մնալով, ինչպէս երազի մը մէջ: Այս յարափոխութիւնը ինքնին զարկ կու տայ անրջականութեան: Նոյնիսկ վերացականութեան Քանտինսքիի յայտնաբերումը երազային կր թուի, երբ կը գրէ թէ օր մը, Միւնիխ, իր արուեստանոցին մէջ, կը հմայուի անսպասելի տեսիլքէ մը. «Մայրամուտի սկիզբն էր: Տունը կը հասնէի ճկարչատուփս ձեռքիս, փորձանքի մր իրագործելէ ետք, տակաւին երազով տարուած եւ նոր աւարտած աշխատանքս պատուած: Յանկարծ նկար մը տեսայ աննկարագրելի գեղեցկութեամբ, ներքին մեծ հրայրքով դրոշմուած: Նախ անշարժացած մնացի, յետոյ հապճեպով դէպի այս խորհրդաւոր նկարը յառաջացայ, որուն վրայ միայն ձեւեր, գոյներ կը տեսնէի եւ ենթանիւթը ամենեւին հասկնալի էր: Շուտով առեղծուածին բանալին գտայ· ան իմ նկարներէս մէկն էր որ պատին կոթնած էր շեղակիօրէն: Յաջորդ օրը փորձեցի վերագտնել, ցերեկուան լոյսով, նախորդ օրը այս նկարի դէմ ունեցած տպաւորութիւնս: Բայց միայն կիսով կը յաջողէի· ճոյնիսկ շեղանկիօրէն դիտուած, անդադար անոր մէջ նիարուած առարկաները կը տեսնէի, մինչ կը բացակայէր մայրամուտի լոյսը: Այժմ հաստատ գիտէի· նկարներուս մէջ առարկային գոյութիւնը անո՞ց կը վնասէր(17)»:

Երազային դրոյթը, վիճակէ մը կամ պատկերէ մը միւսը անցքը իր պատկերաւոր արտայայտութիւնը կը գտնէ Կորքիի հետեւեալ յայտարարութեան մէջ եւս. «Պատկեր մը ուրիշ պատկերի մը կը տանի, իմաստութիւն մը ուրիշի մը կ'առաջնորդէ երբ անոր մէջ խորանաս, կ'իկատ մը կեղուելու պէս··· տերեւները պնակին մէջ թառած՝ փետուրներու նման··· եւ անշուշտ կանկառի մը տերեւին ուրուագրկարը քաւականին կը նմանի քուի ուրուանկարին(18)»: Իսկ այս արտայայտութենէն երկու կամ երեք տարի առաջ, 1941ին, Բիւիէրա գիշերավայրի իր որմնանկարներուն գծով իր ըրած յայտարարութեան վերջաւորութեան կը յայտնէ· Յո՞ր մարդը մայրամուտին չէ կանգնած եւ իր երկարած շուրին ծռմռած ձեւը դիտելով անկէ չէ կազմած տպաւորիւնակ, շարժող եւ յաճախ երեւակայական պատկերներ: Վստահաբար մենք բոլորս կ'երազենք եւ իւրաքանչիւրի փորձառութեան այս հասարակաց յայտարարին մէջ եւս կրցած եմ բոլորին հասկնալի լեզու մը գտնել(19)»: Այլ առիթով մը, երազ-պատկեր երեւոյթը աւելի չեշտակի կը դառնայ, երբ Կորքիի ըրացուհի մը ծանրիկ պատկերող իր մէկ գործին համար կ'ըսէ· «Աղուոր է··· երազի մը նման է»: Կորքի կը պատասխանէ· «Շատ ճիշդ· ան երազ մըն է(20)»:

Կորքիի եւ Սարեանի երազային աշխարհին ներկայացումը չունի այն յոռի բնոյթը որ լայնօրէն կը յատկանշէ եւրոպական, արեւմտեան արուեստը, յատկապէս խորհրդապաշտներէն սկսեալ մինչեւ վերիրապաշտները: Կորքիի եւ Սարեանի համար երազին պատկերումը երդ մըն է, քնարական ապրումներու աշխարհ մը, անջատում մը առօրեայէն, թեւածում մը, ապաստան մը, տենչերու խուրձ մը, վերացում մը, երանութեան վայր մը:

Կորքիի մօտ երազը անբաժան մասը կը դառնայ իր կեանքին ու ներաշխարհին, մինչ առօրեան կ'ըլլայ երազներու իրականացման վայրը, երազ մը՝ մեծ նկարիչ դառնալու· երազ մը՝ ընտանեկան երջանիկ բոյն մը կազմելու· երազ մը՝ խաղաղ ու արդար աշխարհ մը մէջ ապրելու: Այս ձեւով, կեանքն ու երազը կը միախառնուին, երբ երկուքին միջեւ սահմանը կը չքանայ, ինքնին դառնալով ապրելակերպ, Կորքիի թովանդակ էութիւնը կոփող: Մարք Ռոթքօ կը յիշէ թէ երբ Կորքի իր մանկութեան եւ ծննդավայրին մասին կը խօսէր, «դժուար էր գիտնալ թէ ո՞ւր իրականութիւնը կանգ կ'առնէր եւ ո՞ւր երեւակայութիւնը կը սկսէր(21)»:

Տնտեսական Մեծ Տագնապի սկիզբին, 1930ի չուրջ, Կորքիի արուեստին մէջ կը յայտնուի փոխաբերական, այլաբանական, այսինքն՝ անրջային պատկերումներու ղրոյթը: Այս շրջանին, Միացեալ Նահանգներու ինքնիր վրայ կծկումով եւ հոն ազգայնական, պահպանողական եւ խորհրդանական հոսանքին աստիճանաբար, Ամերիկայի մէջ արուեստը անմասնակցութեան զարգացումներ կ'ապրի, արձագանգելով գեղարուեստական, ընկերային եւ քաղաքական այն զարգացումներուն, որոնք կ'եռան այդ ժամանակուան ամերիկեան իրականութեան մէջ: Յատկանշական է երեւոյթը որ Կորքիի արուեստին ներաշխարհայնացումը տապնապալի այս շրջանի սկիզբին տեղի կ'ունենայ, իրրեւ թէ արուեստագէտը իր պատեանին մէջ քաշուէր, աւելի լաւ պաշտպանուելու համար արտաքին յարձակումներու եւ սպառնալիքներու դէմ, ժամանակաշրջանի մը ընթացքին որ աղէտ կը բուրէր եւ կ'ուղղուէր դէպի յոռետոյն ողբերգութիւն: Նիւ Եորք քաղաքին մէջ, Կորքիի «ախորակաան մրն էր, օտարներուն մէջ միայնակ», ինչպէս կը գրէ Շուապախը(22): Ան կը նշէ նաեւ թէ Կորքիի «բարեկամութիւն երը սերտօրէն կապուած էին իր արուեստին. ասիկա իր կեանքը այնքան կլա՛ած էր որ, այնքան որ գիտեմ, անկէ դուրս ոչ մէկ ընկեր ունէր, ի բացառեալ իր ա՛միջական ընտանիքը(23)»: Տարիներու ընթացքին, Կորքի, «հակառակ ուժեղ ըլլալուն, եղ. թակայ էր վախի, աղէտի հալածուած հոգեվիճակով, ներքին եւ արտաքին ուժերու միջեւ բզկտուած, որո՞ք իր էութեան տոկուն գրահը կը խորտակէին(...)(24)»: Նման կացութեան մէջ, երազներու աշխարհը կ'ընդլայնի: Դառն իրականութենէն խոյս տալով, Կորքի երազին մէջ կը գտնէ ապաստան մը, հոն կը փնտռէ իր մանկութեան դրախտավայրը, առ յաւէտ կորսուած: Ցիշատակներուն եւ երազին հետ այս պորտակապին գործիքիւնը պահանջք էր Կորքիի, որպէս ոգեկան եւ խթանիչ ուժ, առանց որուն ինք կը կորսընցնէր այլասերման դէմ պաշտպանուելու իր միջոցները: Երազներուն եւ յիշատակներուն չքացումը կրնար դառնալ կորուստը յենարաններուն, որոնք անհրաժեշտ էին ողբերգական ճակատագիրը դիմագրաւելու:

***

Տարբեր է Սարեանի պարագան: Նկարչական իմաստով, եթէ Կորքի բնապատումներէն յետոյ կ'ուղղուի դէպի անըրջականութիւն, Սարեանի մօտ հակառակ ընթացքն է որ տեղի կ'ունենայ: Իրմէ մեղի հասած առաջին գործերը կը հետեւին ասանդական բնապաշտութեան, սակայն իր երազապատ եւ հէքեաթապատ երկերով է որ ինք տիրականօրէն մուտք կը գործէ գեղարուեստական աշխարհին ներս: Ասոնց մէջ, Սարեանի տիրապետումը ջրանկարչի ընձեռած նկարչական եւ արտայայտչական կարելիութիւններուն, գոյց կու տայ իր հմտութիւնը անոնցմէ այլազան կիրարկումներ քաղելու, ստեղծելով նկարներ որոնց մէջ դիւթիչ խորհուրդ մը կը տարածուի, ինչպէս գոյները՝ թաց թուղթին վրայ, ծնունդ տալով անրջային տեսարաններու, որոնց թովչանքը երբեմն կը խանգարեն կարգ մը ոճականացած կերպարներու թատերական չեշտակի ղերքաւորումները, ինչպէս կենդանիներու զարդանկարային ընոյթն ու ներկայութիւնը: Սարեանի վարքին մէջ պարբերաբար երեւցող ոճային եւ կերպարային հռետորութեան այս տուեալը կը վերածէ կարգ մը գործերու նկարչական ընդհանուր արտայայտութեան ու կը կասեցնէ անոնց միւս յատկանիշներուն ուռճացումը:

Խորհրդապաշտ եւ երազապաշտ այս չրջանէն ետք Սարեան, փօլ Կոկէնի եւ Անրի Մաթիսի ազդեցութեան տակ, որոնց գործերուն կը ծանօթանայ Մոսկուա, կը մտնէ բնապաշտական նոր չրջան եւ, միաժամանակ, կարգ մը գործերու մէջ կ'որդեգրէ Վան Կոկի հատու վրձնահարուածներու դրոյթը, երբեմն չեղակի գունագեղ զարկերով, ինչպէս եւ Կոկէնի ընդմէջէն, սեղմապաշտներու հարթ եւ միագոյն մակերեսներու կիրարկման ոճը: Ծնունդ կ'առնեն կերպարական ուժեղ արտայայտութիւն ունեցող երկեր, ինչպէս «Ամրան չոգ, վազող չուն»ը (1909) եւ «Քալող կինը»ը (1911): Իսկ երկու այլ եզակի նկարներ, «Առաւօտը Սթաւրինոյի մէջ» (1909) եւ «Գիշերային տեսարան» (1911)· զորս կարելի է դասել, համաչափարհային առումով, այդ տարիներուն նկարուած լաւագոյն գործերու կողքին, իրենց կերպարական, եւ նկարչական զարթ յատկութիւններուն համաձ -, գոյց կու տան թէ Սարեան չէ լքած անրջային բնապատումը: Իրօք, այս գործերը իրրեւ թէ բեմադրութիւններ ըլլան, որով աւելի կը չեշտուի անոնց անիրական, երեւակայատիպ բնոյթը, ինչ որ զարկ կու տայ անոնց տեսիլքային, երազային հանգամանքին, յատկապէս անոնց մէջ լչխող տարածուն, կապոյտ եւ բանգատրմանի պատճառով, կապոյտը որ, փիւռի տը Շավանէն եւ ճէյմս Ա. Մ. Ուհիթլըրին սկսեալ, երազային աշխարհի եւ մթնոլորտի համանիշը դարձած էր եւ որ, խորհրդապաշտներէն եառք, փիքասոյի կապոյտ Շրջանով կը գտնէ իր ամէնէն ստուար կիրարկումը:

1910ական թուականներու սկիզբներուն, միջազգային տուեալով, Սարեան կը գտնուի յառաջապահ դիրքի վրայ, հասարակաց եզրեր բաժնելով Քրանսացի վայրենապաշտներու եւ վերմանացի արտայայտապաշտներու հետ: Եթէ գոյներու հնչեղութիւնը, հարթ մակերեսները եւ համադրումը մտածել կու տան Մաթիսի մասին՝ բայց եւ այնպէս, Սարեանի կարզ մը երկերը, ինչպէս «Ծաղկեփունջ (անջատ բնութիւն ծաղկամանով եւ ծաղկեփունջով)» (1910) եւ «Քալող կինը» (1911), կը կանխեն Մաթիսի նոյն սկզբունքներով յղացուած գործերը - իր հատու վրձնահարուածները եւ պատկերումը, յատկապէս բնանկարներու պարագային, իրենց գունագեղը կը գտնեն դերմանացի արտայայտապաշտ էրնսթ Լուտվիկ Քիրչնըրի մօտ: Յատկապէս խօսուն է Սարեանի եւ Քիրչնըրի կարգ մը լեռնային բնանկարներու մօտիկութիւնը, անոնց յօրինանիւթով, կազմողական կառոյցով եւ խորհուրդով:

Սակայն, Սարեանի յառաջընթացը դէպի յաւելեալ նորարարութիւն այս կէտին կանգ կ'առնէ եւ, խորհրդային կարգերու վրայ հասնելով, ժպատգէմ եւ լաւատես իրատպաշտութիւն եւ բնապաշտութիւն պահանջող եւ պարտադրող, իր առջեւ ոչ մէկ կարելիութիւն կը մնայ նկարչական նոր բնագաւառներ յայտնաբերելու: Բայց ասիկա արդէն չի հանդիսանար դնահատելու Սարեանի ստեղծագործական երկար կեանքի ընթացքին նկարուած խորհրդային չրջանի բազմաթիւ գործերու դեղեցկութիւնը, խինդը, թելադրականութիւնը, ինքնատպութիւնը, հայրենասիրական ոգին եւ հայ արուեստին մէջ գրաւած իր առաջնակարգ տեղը: Նոյնն է պարագան Անտրէ Տերէնի (նախկին վայրենապաշտ) եւ այլ նկարիչներու, որոնք ասանդական բնապաշտութեան եւ իրապաշտութեան վերադարձին, արդիականութիւնը դէմ առին:

Այսուհանդերձ, խորհրդային չրջանի Սարեանի վարքին մէջ երազայինը չի դադրիր ինքզինք յայտնելէ, մերթ զգալի, մերթ երեւելի երբ, օրինակ, գիմանկներ կը չարունակեն պարբերաբար երեւիլ կարգ մը գիմանկներու մէջ, որպէս այլ իրականութիւն մը յայտնող կամ արտայայտող տարրեր, գաղարկուած իրականութիւնն մը, ինչպէս երազը, մինչ կարգ մը լեռնային տեսարաններ, իրենց լանջերուն փռուած գաշտերով, լերկ կամ գունագեղ, տեսիլքներու կը նմանին: Իսկ Թերեւս 1933ի «Ինքնանկար» եւ 1942ի «Ինքնանկար-Կեանքի երեք հանգրուանները» պատառներն են որոնք ամէնէն թացայայտ ակնարկութիւնը կը կատարեն երազին: Առաջինին մէջ, որ կրկին կ'երեւի երկրորդին ձախ կողմը, Սարեան, կիսախուռի աչքերով, իր գլխու կողքին «անրաժան» գիմակը, կարծէք հեռուն կը գիտէ, անտեսանելի աշխարհ մը. կ'երազէ՞ արդեօք: Բայց, իսկութեամբ, ի՞նչ բան կ'երազէր Սարեան: Իր կացութիւնը լուսին տարբեր է Կորքիինէն: Սակայն, Թերեւս երբեմն նոյն բանները կ'երազէին···:

Այս զոյգ պատառներէն երկար ժամանակ ետք, Սարեանի կեանքի վերջին երեք տարիներուն իրագործուած անրջային երեք իւղանկար, իր վերջիններն են, գոյց կու տան նկարիչին փափաքը դուրս գալու տասնամեակներու երկայնքին կիրարկուած եւ կրկնուած բնապաշտութենէն ու կրկին երազայինը պատկերելու, իր խորհուրդներով եւ անդենական լոյսով, իրականութենէն մեկնելով՝ դէպի վերացականը, դէպի անհատանելի եւ անբացատրելի անհունը, ինչպէս տասնամեակներ առաջ երած էր Քանտինսքի:

Սարեանի կողմէ գեղեցիկ հրաժեշտ մը նկարչական արուեստին եւ կեանքին:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊՈՐՃՈՒԼԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

17. Wassily Kandinsky, *Regards sur le passé et autres textes*, 1912-1922, Hermann, Paris, 1974, p.109.

18· Հետեւեալ հատորէն մէջբերուած· Julien Levy, *Arshile Gorky*, Harry N. Abrams, Inc., Publishers, New York, 1966, p.34.

19· Այս յայտարարութեան համար տե՛ս· Malcolm Johnson, *Cafe Life in New York*, New York *Sun*, August 22, 1941. Շուապախբրի կողմէ մէջբերուած, էջ 79:

20· Հերրէրայի կողմէ մէջբերուած, էջ 420:

21. Karlen Mooradian, *The Many Worlds of Arshile Gorky*, Interview with Mark Rothko, Gilgamesh Press Limited, Chicago, 1980, p.198.

22. Schwabacher, *Arshile Gorky*, op. cit., p.93.

23. *Ibid.*, p.109.

24. *Ibid.*, p.84.

ՍՏԱՑԱՆՔ

"ՀԱՆԴԷՍ"
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Թիւ 10

2005 Մարտ
Թ Է Հ Ր Ա Ն

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԼՈՐԻԴԻՒԻ քաղաքապետութեան Տէրվիլ էրօշու թատերասրահին մէջ Մէրամէթեան վարժարանի տնօրէնութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հայոց ղիրերու դիւտի 1600ամեակի շրջագիծով մրցում մը կազմակերպուած է Մայիս 14ին, որ առաջինն էր իր տեսակին մէջ ու կը կոչէր՝ "Հայերէն երգենք": Վարժարաններու նախակրթութեան բաժիններու երգչախումբերը հրաւիրուած էին մասնակցելու մրցումին: Տղաքը պէտք է երկու երգ երգէին, մէկը՝ պարտադիր, որ "Ո՛վ Մեծասքանչ"ը եղած է, մէկն ալ ազատ, ազգ ընտրութեամբ: Դատակազմի անդամները եղած են խմբավար Ովսաննա Գալէնտէր, խմբավար Ասատուր Հայրաճեան, դաշնակի ուսուցչուհի Նարի Գարամեան, դաշնակահար Լեւոն Էլոյեան եւ խմբավար-մենակատիչ Յովսէփ Գուրմուճեան: Ներկայացած են 350 աշակերտներ: Բացումը կատարած է Մէրամէթեան վարժարանի տնօրէնուհին՝ տիկին Արփի Մանուկեան, որ ողջունած է ներկաները, յայտնած թէ անոնք կ'ուզեն որ մրցումը տեսակ մը փառատօնի վերածուէր: 11 վարժարաններ ուղած էին մասնակցիլ, վերջին պահուն մէկն ալ Գարակէօզեանն ու Արամեանը չէին կրցած մասնակցիլ: Այնուհետեւ մանուկներու երգչախումբերը կարգով բեմ բարձրացած են: Ընդհանրապէս, պարտադիր կտորին մէջ է որ խումբերը լրարմէ զանազանուած են: Ի վերջոյ, այս չափական մրցումին առաջին հանդիսացած է Մէրամէթեան վարժարանի խումբը, որու մրցանակը խմբավարը ստացած է Ռ. Հատտէճեանէ, որ խօսք ալ առած է եւ չնորհաւորած այս նախաձեռնութեան համար եւ դիտել տուած որ մրցումը նաեւ միաւորութեան եւ զօրակցութեան ոգին ցոյց տուող ժամադրութիւն մը եղած է: Մրցումին երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացած են Տատեան եւ Օրթաղիւղի Թարգմանչաց վարժարանները: Վերջաւորութեան, տնօրէնուհին հրաւէրով, բոլոր երգչախումբերը կրկին երգած են "Ո՛վ Մեծասքանչ"ը:

***

ՊՈՂՈՍԻ Մխիթարեան վարժարանի սրբահին մէջ, Մայիս 15ին տեղի ունեցած է Մխիթարեանցիներու ասանդական "Ապիծի օր"ը: Օրուան հանդիսավարութիւնը ստանձնած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Այտա Քայաէր: Բացման ուղերձը արտասանած է վարժարանին մեծաւորը Հ. Սարգիս Վրդ. Էրմէն, որ ողջունելով այս տարեդարձը, գայն անուանած է "Ուրախարար ցնծատօն Մխիթարեան սաներու, հազարաւոր հոգիներէ խնկաբոյր աղօթք, բիւրաւոր սրտերէ ցնծերգ՝ նուիրեալ վարդապետներուն": Լիսէի տնօրէն Շահին Զընար, իր կարդին ողջունած է ներկայ Մխիթարեան սաները եւ տեղեկութիւններ տուած վարժարանին մասին, որ ներկայիս ունի 45 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը եւ 370 երկու սեռէ աշակերտներ: Աշակերտները ելոյթներ ունեցած են, իսկ Հայր Յակոբոս Վրդ. Զօփուրեան իր ելոյթէն առաջ կարդացած է Մխիթարեանի հաւատամքի սաներէն Արա Կարմիրեանի Մոնրէալէն հեռատիպով ղրկուած շնորհաւորական ուղերձը: Իր խօսքին անցնելով, օրուակարգի լրացած է այն դժուարութիւնները որոնց դէմ յանդիման է Մխիթարեանը: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Եղուարդ Քէշիշեան եւ Սարգիս Ազար: Մխիթարեան սաները հաւաքոյթը փակած են միաբերան երգուած ազգային աղօթքով:

***

ՖԻՒՍԻ (Յունաստան) Հ. Կ. Խաչի "Ռուբինա" մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Մայիս 9ին, Մայրերու Օրը տօնուած է տեղւոյն "Աւետիքեան" սրահին մէջ: Բացումը կատարած է տաղանդաւոր Մէրի Ցարուքիւնեան, որ նախ յարգել տուած է վերջերս մահացած Նաթալի Լափեանի եւ Լուսի Մխքայէլեանի յիշատակը, ապա զեկուցում մը կատարած է մասնաճիւղին վերջին ամսուան գործունէութեան մասին: Անդրադառնալով օրուան յատուկ նշանակութեան, յայտնած է որ իրրեւ տարուան մայր կը պատուուի Շուշան Ձիզմէճեան – Միքոնեան: Նորա Գուրմուճեան խօսած է մայրութեան իւրայատկութիւններուն մասին, անդրադարձած նաեւ մայր-զաւակ յարաբերութիւններուն: Եզրակացութեան մէջ նկարագրած է Արշիլ Կորքիի չանքերը գծագրելու իր մօր աչքերուն նայուածքը, որ տարիներ ամբողջ աշխատած է ու միշտ փոխած ու վերափոխած փորձելով յաջողցնել հարազատ արտայայտութիւնը, սակայն միշտ ալ պակասաւոր գտնելով իր գծագրութեան արդիւնքը: Օրուան յայտագրին յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը եւ ներկայ մայրերուն բաժնուած են յուշանուէրներ:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Մատենադարանի սրահին մէջ տօնուած է Հոգեգալուստը, Մայիս 15ին եւ հանդիսութիւններուն նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Օրուան խօսնակը՝ Վաղարշակ Զիլճեան տեղեկագիրը կարդալու հրաւիրած է Լուսաւորիչ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետ՝ Յակոբ Սարաֆեանը, որ բացատրութիւններ տուած է Գերմանատան, տիկնանց յանձնախումբերու, աղքատախնամ մարմիններու, Պալըքճեան կրթական հիմնարկի վարչութեան, Խաեան վարժարանի տարբեր դասերու մասին, թուային տուեալներ ներկայացնելով: Կիրարկուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Ասոնք առած է Պատրիարքը, որ ծանրացած է ընտրութիւններու վրայ, պահանջելով որ ամէն մարդ մասնակցի, որպէսզի մեր իրաւասութիւնները չկորսնցնենք: Շեշտած է որ Խաեանը մեր լաւագոյն վարժարաններէն մէկն է:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանի Բացդմաճեան ըսահին մէջ, Մայիս 2ին տեղի ունեցած է Մայրերու Օրուան տօնը, կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ Հայոց վարժարանին: Եղած են քառեակներու ընթերցումներ Յ. Շիրազէն, Սարմէնէն, Վ. Տէրեանէն, Ա. Խահակեանէն: Օրուան բանախօսը եղած է Պայծառ Աւետիքեան, որ բացատրած է մօր մը սէրն ու գուրգուրանքը: Փակման խօսքը արտասանած է Ս. Յակոբ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գառնիկ Քհնյ. Գոյումեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 6ին տօնուած է Մայրերու Օրը, մասնակցութեամբ ՀՕՄ-ի Գոլոլեան նախակրթարանին Ա., Բ., Գ. դասարաններուն: Բացման խօսքը կատարած են Բ. դասարանի աշակերտ Արի Կարապետեան եւ Արէն Մնացականեան: Աշակերտները ներկայացուցած են հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն արտասանութիւններ եւ երգեր: Խօսք առած է Ս. Աստուածածին Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիքեան:

ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԻ

Մինչեւ այսօր ամերիկեան վարժարանի աշակերտ կարմրամորթները ոչ իսկ բառ մը լսած էին իրենց պատմութեան մասին որ թէեւ Ամերիկայի անցեալին մաս կը կազմէր: Սակայն կացութիւնը կրնայ հիմնովին փոխուիլ եթէ Ուաշինկթընի նահանգը քուէարկէ օրէնքի բանաձեւ մը որ առաջարկուած է կարմրամորթ երեւոյթի մը կողմէ: Կը վերաբերի կարմրամորթերու պատմութեան ուսուցման: Եթէ բանաձեւը քուէարկուի, Ուաշինկթընի նահանգն ալ քանի մը ուրիշներու հետ, ինչպէս՝ Մոնթանա, Նոր Մեքսիքա, Ուիսքոնսին, այս կարգի օրէնք մը պիտի ունենայ:

Առնպասելին այն եղած է որ բանաձեւին դէմ մերժողական կեցուածքներ յայտ բերուած են իրենցմէ, կարմրամորթերէն ոմանց ցեղախումբերէն մաս մը ճանչցուած չէ դաշնակցային կառավարութեան կողմէ: Անոնք դժգոհ են որ օրէնքը ընդունելու պարագային իրենք պատմութեան դասին ծրագիրէն դուրս պիտի մնան ու ատով պատմութենէն ալ ջնջուին: Մինչեւ իսկ այդ իրականութեան մէջ ցեղասպանական արարք տեսնողներ կան:

Նահանգին մէջ 100 հազար կարմրամորթ կ'ապրի. անոնց մէկ քառորդը դպրոցական տարիքի է: Ցեղախումբերէն 29 հատը պաշտօնական ճանաչումի գտած են նահանգին մէջ, մնացած եօթը՝ ոչ: Իսկ ճանաչումին կապուած են անտեսական ոմանց առաւելութիւններ, նաեւ ընկերային ու քաղաքական: Ճանաչումի եւ պաշտօնական օրինավիճակ ունենալու համար հարկ է փաստել որ ցեղախումբը որպէս քաղաքական կազմակերպուած ամբողջութիւն միշտ գոյութիւն ունեցած է:

Կարմրամորթերու պատմութեան ուսուցումին նահանգը որոշ արդիւնք կ'ակնկալէ. գլխաւորը կարգ մը կանխակալ կարծիքներու սրբագրութիւնն է. օրինակ, տորվելով որ սրսի ու ձմեռուան եղած է լայնարձակ հողամասերու փոխարէն, պատանիները ամէն առիթով գանոնք պիտի չամբաստանեն որ բոլոր առանձնաշնորհումները կը վայելեն: Իրենց պատմութիւնը դասագիրքերուն մէջ գըտնել կարմրամորթ պատանիներուն սորվելու փափաքը պիտի հրահրէ. ներկայիս անոնց 30%ը կը ձախողին, ինչ որ ազգային մէջինին կրկին համեմատութիւնը կը նշանակէ: Այդ երեւոյթը մասամբ կը բացատրուի իրենց անպիտացումով: Դասերուն երբեք իրենց մասին չի խօսուիր, ոչ ալ անցեալը նիւթ կ'ըլլայ. ազգային կառուցումին անոնց մասնակցութիւնը ամբողջովին անտեսուած մարզ մըն է:

Միւս կողմէն, հարց առուղներ ալ կան թէ այդ պատանիներուն պատմել թէ իրենց ժողովուրդը հինէն իւ վեր գոյութիւն ունեցած է եւ քանիցս կոտորուած, ի՞նչ եզրակացութեան կրնան յանգիլ անոնք:

ՔԱՂՀԱՆ

Անիծեալ տարիներ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Ու ահա՛ տեսակ տեսակ մեկնութիւններ ըրվան կ'ընէին:

- Տէր Զօր պիտի ղրկուինք անոր համար կը ղբեն կոր:

Չէ, գինուոր պիտի առնեն անոր համար է:

Պոլիսէն հարցուցեր են թէ որչա՞փ Հայ ողջ մնացած է:

- Արդեօք նոր ջարդ մը կը կազմակերպուի:

- Շատ հաւանական է:

- Անգլիացին Դամասկոս մտած օրը բոլոր Հայերը պիտի ջարդեին եղեր. եւն. եւն.:

Գործողութիւնը չարաթէ մը կ'աւարտէր ու ա՛լ խօսքը չէր ըլլար:

Բայց ահա՛ քանի մը ամիս ետքը, կըրկին արձանագրութեան խնդիրը, կրկին իրարանցում, կրկին սիրտհատնում:

Մեզ բարեկամ արարներ կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը դիտմամբ այդ տեսակ գործողութիւններու կը ձեռնարկէր առեն առեն մեղի միշտ մատանջութեան մէջ պահելու համար:

Ամէնէն հաւանական բացատրութիւնը այս էր կարծեմ:

***

Համայի արաբ ընտանիքներուն քով թերեւս 2-3 հազար Հայ մանուկներ կը գտնուէին, մեծ մասով փոքրիկ աղջիկներ, 4-6-8 տարեկան, երբեմն աւելի մեծ:

Այս մանուկները, պէտք է ճշմարտութիւնը ըսել, մեծ մասով լաւ խնամք եւ անուանդ կ'ստանային եւ աւելի երջանիկ էին քան անոնք որոնք իրենց ազգատ ծըննդավայրերուն քով մնացած էին:

Ճանչցայ Սէլիմ էֆէնտի անուն պաշտօնեայ մը որ անզաւակ ըլլալով, փոքրիկ աղջիկ մը որդեգրած էր: Այր ու կին կը խենթանային այդ տղուն վրայ:

Անգամ մը երբ փոքրիկը հիւանդացաւ, յատկապէս թժիշկ բերել տուաւ Հալէպէն եւ, ըստ իր վկայութեան, հարիւր ոսկիի չափ դրամ ծախսեց հիւանդութիւնը դարմանելու համար:

Այդ մանուկներուն մեծ մասը բոլորովին որբ էին, բայց կային նաեւ ոմանք որոնք հայր կամ մայր ունէին Սուրիոյ ուրիշ կողմերը:

Երբեմն ծնողքները իրենց զաւակները քանի մը մէճիտիէի կը ծախէին, յետոյ դայն կը գողնային ուրիշի մը ծախելու համար:

Համայի մէջ ճանչցայ փոքրիկ, 11-12 տարեկան, հանած վարած տղայ մը որ իր փոքրիկ քոյրը այսպէս արարքներուն կը ծախէր, յետոյ կը գողնար եւ ուրիշներուն կը ծախէր: Այս գործողութեամբ շատ անգամ իր հայը կ'ապահովէր:

Թեւակոխեցինք 1917 տարին, պատերազմը կը շարունակէր առանց խաղաղութեան մասին յուսատու նշաններու: Ռուսական յեղափոխութիւնը ծագած էր եւ ցարը գահազուրկ եղած, բայց բանակը կը շարունակէր կռուիլ Գերմանիոյ դէմ: Ներքին քայքայումը սկսած տակաւին:

Մեր կեանքը Համայի մէջ կ'անցնէր հանդարտիկ: Դժբախտաբար Այրի Ֆէրուզեան պէյ արձակուրդով մեկնած էր Պոլիս ու Հոն ուրիշ պաշտօն ստացած: Իրեն յաջորդեց, առժամեայ կերպով, Հոմսի դայմագամ Ֆէյմալ պէյ, որու համար շատ լաւ չէին խօսեր:

Աւելի իբր թէ մատուցական ու նախկին յեղափոխական մըն է եղեր: Իզմիրի մէջ կը պաշտօնավարէ եղեր եւ ուրկէ իր ազատական գաղափարներուն համար, Համիտի օրով, աքսորուեր է Թարապուլուս: Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ վերադարձեր է աքսորկն ու եղեր է ջեմ իթթիհատական:

Հազիւ թէ Համա եկած՝ իր մասին լսելիք շատ անհաճոյ բաներ: Մանաւանդ աղար կ'ամբաստանէին վինքը իբրեւ անբարոյական մը, իբրեւ այլասերած մարդ մը որուն վրայ ամէն անխոտորումնելի մտայն կը գողնային ուրիշի մը ծախելու համար:

Համայի մէջ ճանչցայ փոքրիկ, 11-12 տարեկան, հանած վարած տղայ մը որ իր փոքրիկ քոյրը այսպէս արարքներուն կը ծախէր, յետոյ կը գողնար եւ ուրիշներուն կը ծախէր: Այս գործողութեամբ շատ անգամ իր հայրը կ'ապահովէր:

Թեւակոխեցինք 1917 տարին, պատերազմը կը շարունակէր առանց խաղաղութեան մասին յուսատու նշաններու: Ռուսական յեղափոխութիւնը ծագած էր եւ ցարը գահազուրկ եղած, բայց բանակը կը շարունակէր կռուիլ Գերմանիոյ դէմ: Ներքին քայքայումը սկսած տակաւին:

Մեր կեանքը Համայի մէջ կ'անցնէր հանդարտիկ: Դժբախտաբար Այրի Ֆէրուզեան պէյ արձակուրդով մեկնած էր Պոլիս ու Հոն ուրիշ պաշտօն ստացած: Իրեն յաջորդեց, առժամեայ կերպով, Հոմսի դայմագամ Ֆէյմալ պէյ, որու համար շատ լաւ չէին խօսեր:

Աւելի իբր թէ մատուցական ու նախկին յեղափոխական մըն է եղեր: Իզմիրի մէջ կը պաշտօնավարէ եղեր եւ ուրկէ իր ազատական գաղափարներուն համար, Համիտի օրով, աքսորուեր է Թարապուլուս: Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ վերադարձեր է աքսորկն ու եղեր է ջեմ իթթիհատական:

Հազիւ թէ Համա եկած՝ իր մասին լսելիք շատ անհաճոյ բաներ: Մանաւանդ աղար կ'ամբաստանէին վինքը իբրեւ անբարոյական մը, իբրեւ այլասերած մարդ մը որուն վրայ ամէն անխոտորումնելի մտայնութիւն կար: Բայց ատոնք մեղի համար շատ կարեւորութիւն չունէին, ինդիրը այն էր որ մեր եւ տեղացիներուն միջեւ ատեն հայտնուած մըն էր Ֆէրուզեան եւ ատոր ապագայը չուտով երեւան եկաւ:

Իր առաջին գործերէն մէկը եղաւ Ցոյն եւ Սուրիանի ընտանիքներուն քով դանուղ Հայ կիները բռնի առնել, պատրուակելով որ անոնք իսլամացած էին, հետեւաբար չէին կրնար քրիստոնեաներուն քով մնալ, եւ դանոնք աքսորել Համա ուր կիներու համար աշխատանոց մը հաստատուած էր:

Այդ միջոցին էր որ հետզհետէ Տէր Զօրէն վախտականներ կը հասնէին ու ահռելի ջարդին մանրամասնութիւնները կը բերէին մեղի:

Իրենց պատմութիւնները սարսուռով կը համակէին ամէնքս:

Երբեք կարելի չէր այդ աստիճան վայրագութիւն երեւակայել:

Հոս չեմ ուզեր կրկնել այդ պատմութիւնները որոնք արդէն մանրամասնօրէն գրուած են իրենց ամէն դրուագներով:

***

1916ի վերջերը Պառօն օթէլի տէրը Յովհաննէս էֆ Մազլումեան իր եղբօր հետ աքսորուած էր Հալէպէն Լիբանան: Իրենց կ'անկերանար նաեւ Սրամ Անտոնեան որ Թարսուսէն ըլուած էր Հալէպ ու Մէթաքէնէ: Հոնկէ յաջորդած էր փախչիլ ու վերադառնալ Հալէպ ու Մազլումեան էֆէնտիի քով ապաստանիլ:

(Շար. 65)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր պոլսահայ Հայկ կէտիկի մահուան (Սթոքհոլմ, Ապրիլ 21) քառասունքին ի յիշատակ Տիկին Ալիս Պօրանեան-կէտիկ եւ զաւակները 100 Եւրօ կը նուիրեն "Ցառաջ"ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիւսի Զաքունեանին եւ իր ընտանիքի բոլոր անդամներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ մեծ-հօր՝ Արտաշէս Զապունեանի մահուան առթիւ:

*
**

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիւսի Զաքունեանին եւ իր ընտանիքի բոլոր անդամներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ մեծ-հօր՝ Արտաշէս Զապունեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղազին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Արմենուհի Գրիգորեան 75 Եւրօ, Տիկին Ժապլին Քանարեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Կ. Նազդաչեան 45, Օր. Ս. Յարութիւնեան 15, Տիկին Ռոզ Սամուէլեան 20, Տիկին Մարի Ալվազեան 60, Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայճեան 400, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէր Թէզճեան 50, Տիկին Ս. Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Յակիկ Տաւիդեան 50ական, Պ. Սերժ Գուլումճեան 250, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ալնալի 40, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 110, Օր. Էլմաս Գոզմայեան 10, Պ. Լօրիս Մոսիչեան 10, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Թորոսեան 15:

(Շար.)

(Շար. Ա. Էջէն)

ձայն բազմաթիւ թերիներ կը սպառնան Թուրքիոյ ժողովրդավարութեան, որոնց կարգին Պողպէճի համալսարանի Հայերու վերաբերող դիտաժողովին ջնջումը: Իրեն եւ բազմաթիւ թուրք այլ մտաւորականներու համար այդ արդելքը ցոյց կու տայ որ "ժողովրդավար մշակոյթ չը-կայ երկրին մէջ": Մնաց որ պատժական նոր օրէնսդրութիւնը, որու նպատակն է դիւրացնել Եւրոպական Միութիւն մուտքը եւ որ պէտք է գործադրուէր Յունիս 1էն, արդէն իսկ բազմաթիւ մտահոգութիւններու դուռ բացած է: Առաջին մեղադրանքն այն է որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ յոդիսիթէէն եւ արտայայտութեան ազատութիւնը: Թուրք լրագրողներու միութեան փոխ-նախագահին՝ Զաֆէր Ալթայի համար ոչինչ փոխուած է: Իրաւագէտներու համար, արտայայտութեան ազատութեան վերաբերող բնագրերը անորոշ կը մնան, "վնաս ազգային շահուն դէմ" կամ "վնաս պետութեան դէմ" տարատումները անորոշ են եւ կրնան տարբեր ձեւով մեկնաբանուիլ կ'ըսէ Ձումհուրիյէթի փաստաբան Աքըն Ալթայ: Լրագրողները մտահոգ են որ չեն կրնար արտայայտուիլ փափուկ հարցերու շուրջ ինչպէս Կիպրոս կամ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

Մ. ԽՈՂՈՐԿՈՎՍԿԻ՝ Եուկոսի նախկին տէրը, ինը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Մոսկուայի դատարանին կողմէ: Ամբաստանուած էր տուրքերու խարեբայութեամբ եւ գեղծարարութեան համար:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ (Ամֆանիասան) մզկիթին դէմ ռճրափորձ մը գործուած է Յունիս 1ի վաղ առաւօտեան: Առաջին տեղեկութիւններու դուռ բացած է: Առաջին մեղադրանքն այն է որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ յոդիսիթէէն եւ արտայայտութեան ազատութիւնը: Թուրք լրագրողներու միութեան փոխ-նախագահին՝ Զաֆէր Ալթայի համար ոչինչ փոխուած է: Իրաւագէտներու համար, արտայայտութեան ազատութեան վերաբերող բնագրերը անորոշ կը մնան, "վնաս ազգային շահուն դէմ" կամ "վնաս պետութեան դէմ" տարատումները անորոշ են եւ կրնան տարբեր ձեւով մեկնաբանուիլ կ'ըսէ Ձումհուրիյէթի փաստաբան Աքըն Ալթայ: Լրագրողները մտահոգ են որ չեն կրնար արտայայտուիլ փափուկ հարցերու շուրջ ինչպէս Կիպրոս կամ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ վանիքի ֆէյը պարբերականը յայտարարած է Ուաթըրկէյթի (Նիքսընի տապալում) դայթակղութեան թուն աղբիւրը, այն որ Թոյլ տուած էր Ուաշինկթընի Փոսթի յայտնաբերել եղածը: Այսօր, 91 տարեկան Մարք Ֆելթ առնուն անձ մըն է, էֆ. Պի. Այ.ի թիւ 2ը:

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՑՈՒԼԻՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթեան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, մխասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան գին՝ - *(առանց ճանապարհածախքի)*
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Լը-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Ամբսի քաղաքի նկարչական վայրերը, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաբիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
աւուրաւակոչութեան ոօնը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !

C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne

Achetez vos livres pour l'été...

Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe,
auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

*
**

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE

La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

*
**

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 3
VENDREDI
3 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·214
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·214

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ո՛Չ ՄԸ ԵԻՍ

ՀՈԼԱՆԴԱ 62%ՈՎ ՄԵՐԺԵՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Լիւքսանպուրի վարչապետին համար «եւրոպական երազը» վախճանի իր օրերը կ'ապրի: Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսայէն երեք օր ետք, Յունիս 1ին, Հոլանտա ունեցաւ մեծ համեմատութեամբ (61,60%) մերժեց Եւրոպական Սահմանադրութեան ծրագիրը: Ընտրողներու մասնակցութիւնն ալ մեծ համեմատութիւններու հասած էր 62,8%:

Լիւքսանպուրը, որ կ'ապահովէ մինչեւ ամուս վերջ, Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը, դժուար օրերու դէմ յանդիման է, մանաւանդ Յունիս 16ի վեհաժողովին առթիւ: Վարչապետ Եունքէր հաստատած է որ Եւրոպա այլեւս երազել չի տար, կը գտնէ նաեւ թէ Հոլանտայի թացատական հակազդեցութիւնը չի նմանիր Ֆրանսայի մերժումին, տարբեր հիմեր ունի, մանաւանդ որ Հոլանտայի մէջ, տեղի չեն ունեցած այն վիճարկումները, որոնք իրարու յաջորդեցին Ֆրանսայի մէջ: Եւրոպական յանձնախումբին նախագահն ալ՝ Պարոզո չի ծածկեր որ դժուար օրեր կ'ապրի Եւրոպան, թայց, պիտի յաղթահարէ: Ինչպէս Եունքէր, Պարոզո ալ եւ ուրիշներ յատկանշական կը գտնեն, որ Հոլանտա, ինչպէս Ֆրանսա, Եւրոպայի հիմնադիր երկիր է: Այս «Ո՛չ»երը պատճառ են նաեւ որ Եւրոյի սակը նուազի, Ներլանտացիներու մերժումէն ետք 1,22 տոլարէն աւելի վար իջած է: Հոլանտայի վարչապետը չատ յուսախաբ է, ինչպէս յայտարարած է հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Մնաց որ ինք բնաւ ժողովրդական դէմք մը չէ եւ այդ ալ իր դերը խաղացած է, ինչպէս «Այո»ի պաշտպաններուն ձախող քարոզչութիւնը: Փորձած են սպրատի տարածել, եթէ ոչը յաղթէ, մինչեւ իսկ ապուշ ալ որակելով անոր կողմնակիցները: Ինչ որ ալ ըլլան պատճառները, ի վերջոյ մէկ բան յստակ է ա՛յդ Սահմանադրութեան Եւրոպան է որ դատապարտուած է Փարիզին լա չէ: Այդ դատապարտումին մէջ իր դերն ունի նաեւ Եւրօն, որ բոլորին գլխուն փորձանք մը եղած է, ամէն կողմ պրամահոսք ալ ստեղծելով:

Թուրքիան ալ իր դերն ունեցած է: Որքան ալ «Այո»ի կողմնակիցները կը ջանան թացատրել որ այս Սահմանադրութիւնը չատ մեծ պարտաւորութիւններու տակ կը դնէ Թուրքիան եւ մտաքը կը դժուարանայ, ոչ ոք համոզուած է, ոչ Ֆրանսային, ոչ ալ Ներլանտացին: Ֆիկարօ կ'արձագանգէ խորհրդածութիւններուն: «Եթէ այո՛ լսենք, դուռը կը բացուի Թուրքիոյ առջեւ, եթէ ո՛չ լսենք, արդիլք կայ հանդիսանանք դործընթացին», չեչուած է քուէարկող մը: Հարցախոյզերը ցոյց տուած են որ Հոլանտացիներու 60%ը դեմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ընդհանուր ձեւով, եւրոպական բոլոր մայրաքաղաքները մտահոգ են: Լոնտոնի համար, երկու հանրաքուէն չատ լուրջ հարցերու ծնունդ կու տայ Միութեան առնելիք ուղղութեան մասին:

Ցիշենք որ Հոլանտայի հանրաքուէն խորհրդակցական բնոյթ ունէր, բայց, իշխանութիւնները ստիպուած եղած էին յայտնել, որ եթէ մանակցութիւնը 30%-էն աւելի ըլլայ կը դադրի խորհրդակցական բնոյթ ունենալէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ վարչապետը՝ Տ. տը Վիլլվիէն, կառավարութիւնը չկազմած, արտայայտուեցաւ Յունիս 1ին, հեռատեսիլի առաջին կայանէն: Վճռած է «անհրաժեշտ միջոցները» ձեռք առնել մինչեւ Սեպտեմբեր որպէսզի վստահութիւն ներշնչէ Ֆրանսացիներուն: Պիտի պայքարի դործազրկութեան դէմ եւ անկարելի չի թուիր որ օրինակ առնէ անդլիական մոտէլէ: Կը գտնէ որ Ֆրանսա ցարդ պէտք եղածը չէ րած այդ ուղղութեամբ:

ԺԱՒԴ ՇԻՐԱՔ նամակ մը ղրկած է Եւրոպայի իր 24 ընկերակիցներուն, որու մէջ կը թելադրէ որ չաճապարեն եւ պէտք եղած ժամանակը տան հետեւանքներու մասին մտածելու համար: Կը խորհի որ վաւերացման գործընթացը պէտք է չարունակուի: Ցարդ, 25էրէն միայն 11ը արտայայտուած են:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիի 4 սենտիքաներու գործադուլի հրահանգը լայնօրէն գործադրուած էր Յունիս 2ին մեծ եւ արուարձաններու կիծերու վրայ: Պատճառը կը վերաբերի աշխատավարձքերու եւ մանաւանդ գործազրկութեան 3·500 գործազրկութեան դիմաց, ընօրէնութիւնը 500 աշխատանք կը ստեղծէ եւ դժգոհութիւնը մեծ է նաեւ աշխատանքի պայմաններու համար: Խանդարումները մեծ ծաւալ առած էին հինգշաբթի օր եւ հրմշտուքներն ալ չէին պակսեր վարիչեան կայարաններէն: Գործադուլը ապդած էր նաեւ կառքերու երթեւեկին վրայ եւ խճողումները մեծ էին:

«ՈՒԱՇԻԿԹՐՆ ՓՈՍԹ»ի երկու լրագրողներն ալ հաստատած են որ իրենց աղբիւրը Մարք Ֆելթմ էր, ինչ որ վերջ կը դնէ երեսուն տարիէ գաղտնի պատմութեան մը: Դէպքերը ծանօթ են: 1972 Յունիս 17ին, 5 դոդեր յայտնաբերուած էին դեմոկրատ կուսակցութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Ուաթըրկէյթի չէնքին մէջ: Եկած էին լարելու համար երեք չաբաթ առաջ գետեղուած ընկալուչները: 1972 Նոյեմբեր 6ին, Նիքսըն կը վերընտրուէր: 1973 Փետրուար 7ին, Մերակոյտի քննիչ յանձնախումբ մը կը կազմուէր, երբ մամուլին, մասնաւորաբար Ուաշինկթըն Փոսթի յայտնութիւնները ապօրինի ունկնդրութիւններու մասին, աւելի ճշդրիտ կը դառնային: 1973 Յուլիս 13ին, նախագահին անձնական նախկին քարտուղար կը յայտնէր որ Նիքսըն արձանագրած է բոլոր խօսակցութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են Սպիտակ տան ձուաձեւ սրահին մէջ 1971էն ի վեր: 1973 Հոկտեմբեր 20ին, Նիքսըն կը ճամբէր անկախ դատախազը՝ Գոքս, որու յանձնուած էր Ուաթըրկէյթի քննութիւնը, մերժելէ ետք անոր յանձնելու կարգ մը արձանագրութիւններ: 1973 Հոկտեմբեր 30ին, Գոնկրէսը դատական գործընթացի մը կը ձեռնարկէր պաշտօնազրկելու համար Նիքսընը: 1974 Օգոստոս 8ին, Նիքսըն իր հրաժարականը կու տար:

ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը, Մայիս 31ին, երկարաձգեց թաղմազգեան Ուժերու լիազօրութիւնը Իրաքի մէջ, Ամերիկեան հրամանատարութեան ներքեւ, համաձայն թիւ 1546 բանաձեւին:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ճ. Պուշ «անհեթեթ» որակած է էմնըսթի Ինթերնէյշընըլ տեղեկագիրը, Կուանթանամոյի մասին, որ «դուլակ» որակած էր մահմետական բանտարկեալներուն կիրարկուած պայմանները: Պուշ կը գտնէ որ էմնըսթիի դատողութիւնները հիմնուած են բանտարկեալներու, Ամերիկան ատող ամբաստանութիւններու վրայ, մարդիկ որոնք վարժ են ճշմարտութիւնը չըսելու: Դեռ հրաւէր ալ կարդացած է որ քննիչ յանձնախումբ կազմուի Անդիճանի (Ուզբեկիստան) հալածանքներուն համար:

ԻՐԱՔԻ մէջ, ոճրափորձերը կը չարունակուին եւ Յունիս 2ի առաւօտուն աւելի քան 9 մեռեալ կար, պաղտատի հիւսիսը գործուած արարքէ մը: Այլ ոճրափորձ մըն ալ գործուած էր Քէրքիւք: Ահաբեկչական այլ տեսակի գործողութիւններ ալ կան: Անցեալ չաբթու թակարդ չունի մը մը կոդմէ արարք մը գործուած էր: Այս անդամ ալ բանակին դէմ ձմերուկով թունաւորման փորձ մը եղած է: Զինուոր մը մեռած է Սամարա, ինը ուրիշներ ալ հիւանդանոց փոխադրուած են ծանր վիճակի մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Ս. Զուրաբաչվիլի կը գտնէ որ Ռուսաստանի հետ դոյացած համաձայնագիրը պատմական բնոյթ ունի: Հարցազրոյց մը տուած է Լիպէրասիոնի, ուր կ'ըսէ նաեւ որ նախագահ Սահակաչվիլի միտք չունի պինդ որակաւ նոր կայաններ հաստատել: Զի հասկնար թէ ինչպէս կարելի է ո՛չ ըսել վրաստանի մուտքին Եւրոպայի մէջ, երբ մէջն են արդէն:

ԳՈՒԹ ՏԻՎՈՒԱՐի արեւմտեան չրջանը մօտ 50 հոդի չարդուած են ամէնէն բարբարոս ձեւով: Ոմանք մորթուած են, ուրիշներ ողջ ողջ այրած: Շաբաթներէ ի վեր արդէն մթնոլորտը լարուած է եւ միջցեղային բախումները բազմացած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Քիւրտերը համախմբող կազմակերպութիւնը՝ «Գոնկրա Կէլ» երբորդ համագումարէն ետք յայտարարած է թէ պատրաստ են Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան: Շրջանի մը երբ կրկին աստկացած են թուրք ապահովութեան ուժերու հետ քրտական բախումները, յայտարարութիւնը կը խոստանայ հակա-

ՊԵԼԺԻԱ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ. «1915Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԷՐ, ԲԱՑԱ...»

Պելժիոյ Ներակոյտին արդարութեան յանձնախումբը Մայիս 31ին օրակարգի վրայ ունեցած է հայկական ցեղասպանութեան ուղղուած ժխտողականութիւնը պատժելի արարք դասելու նիւթը: Վիճարկումին ընթացքին արդարութեան նախարարուհին Լ. Օնքէլինքս (ընկերվար) հաստատած է թէ Թուրքիոյ մէջ 1915ին կատարուածը կը նկատէ ցեղասպանական արարք, բայց «յանուն իշխանութիւններու բաժանումին» կը մերժէ ժխտողականութեան դէմ պատիժ պահանջող տեսակէտին յարիլ: Բուռն վիճարկումին ընթացքին յայտնուած ու պաշտպանուած են թէ ու դէմ տեսակէտներ. յանգամ քննադատական խօսքեր հնչած են պրիւսէլի թուրք նախարար է. Քըրի հասցէին որպէս ժխտողական եւ ժխտողականութեան չատագով:

Որոշուած է հարցը յետաձգել Յունիս 7ի նիստին երբ պիտի քուէարկուին պըրպազրութեան առաջարկները:

նշեալ դատողութիւնները հիմնուած են բանտարկեալներու, Ամերիկան ատող ամբաստանութիւններու վրայ, մարդիկ որոնք վարժ են ճշմարտութիւնը չըսելու: Դեռ հրաւէր ալ կարդացած է որ քննիչ յանձնախումբ կազմուի Անդիճանի (Ուզբեկիստան) հալածանքներուն համար:

ԻՐԱՔԻ մէջ, ոճրափորձերը կը չարունակուին եւ Յունիս 2ի առաւօտուն աւելի քան 9 մեռեալ կար, պաղտատի հիւսիսը գործուած արարքէ մը: Այլ ոճրափորձ մըն ալ գործուած էր Քէրքիւք: Ահաբեկչական այլ տեսակի գործողութիւններ ալ կան: Անցեալ չաբթու թակարդ չունի մը մը կոդմէ արարք մը գործուած էր: Այս անդամ ալ բանակին դէմ ձմերուկով թունաւորման փորձ մը եղած է: Զինուոր մը մեռած է Սամարա, ինը ուրիշներ ալ հիւանդանոց փոխադրուած են ծանր վիճակի մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Ս. Զուրաբաչվիլի կը գտնէ որ Ռուսաստանի հետ դոյացած համաձայնագիրը պատմական բնոյթ ունի: Հարցազրոյց մը տուած է Լիպէրասիոնի, ուր կ'ըսէ նաեւ որ նախագահ Սահակաչվիլի միտք չունի պինդ որակաւ նոր կայաններ հաստատել: Զի հասկնար թէ ինչպէս կարելի է ո՛չ ըսել վրաստանի մուտքին Եւրոպայի մէջ, երբ մէջն են արդէն:

ԳՈՒԹ ՏԻՎՈՒԱՐի արեւմտեան չրջանը մօտ 50 հոդի չարդուած են ամէնէն բարբարոս ձեւով: Ոմանք մորթուած են, ուրիշներ ողջ ողջ այրած: Շաբաթներէ ի վեր արդէն մթնոլորտը լարուած է եւ միջցեղային բախումները բազմացած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Քիւրտերը համախմբող կազմակերպութիւնը՝ «Գոնկրա Կէլ» երբորդ համագումարէն ետք յայտարարած է թէ պատրաստ են Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան: Շրջանի մը երբ կրկին աստկացած են թուրք ապահովութեան ուժերու հետ քրտական բախումները, յայտարարութիւնը կը խոստանայ հակա-

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՉՆՉՈՒՄԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Երուսաղէմի Ողջակէզի հիմնարկը Մայիս 30ի հաղորդագրութեամբ մը հակազդած է Պոլսոյ մէջ ցեղասպանութեան գիտաժողովին ընթացքին: Հոն յիշուած է որ հիմնարկը առաջիններէն էր որ միջպետական գիտաժողով կազմակերպեց (1982) Ողջակէզի ու ցեղասպանութեան նիւթով: Թուրքիոյ ճնշումներով Իսրայէլի կառավարութիւնը խոչընդոտող քաղաքականութիւն վարեց այդ թուականին ու հայկական նիւթով վեց գեկուցումներ յայտագրէն հանուեցան: Նոյնիսկ սպասնալիք եղաւ ընդելու գիտաժողովը, բայց ինչպէս հրեայ գիտնականները կը գրեն, այդ սպասնալիքը յաջողութիւն չարձանագրեց «որովհետեւ ժողովրդավարութիւնը կը գործէր»:

Հաղորդագրութիւնը կոչ ալ կ'ուղղէ աշխարհի բոլոր կառավարութիւններուն որ ցեղասպանութեան մարդին մէջ ունեցան առարկայական, թափանցիկ, ճշդրիտ դերը: Սոորագրուած է հայկական ցեղասպանութեան նկատմամբ իրենց անկաշառ կեցուածքով ծանօթ գիտնականներ, հիմնարկի անօբէններ՝ Իսրայէլ Զարնիի, Եարի Օրոնի եւ Մարք Շերմանի կողմէ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը, ինչպէս յայտարարուած էր, Մայիս 31ին ձեռնարկած է ԱՄՆու արեւմտեան թեմ հովուական իր այցին որ կ'ընդգրկէ Լոս Անճելըսը, Կլենտէյլը, Փասատինան, Ֆրէզնոն, Սան Ֆրանսիսքոն, Սէքրամենթոն: Իրեն կ'ընկերանան Ներսէս Արք. Պոզապալեան, Գեղարդ Աբգյ. Վահունին, Կարիճ Քհնյ. Տէվէճեանը ու Հայաստանի երգահաններու միութեան նախագահ Ռ. Ամիրխանեանը: Գարեգին Բ. նոյն թեմին առաջին այց մը տուած էր 2001ին:

կըշռի տակ առնել քրտական զինեալ ուժերը:

ՃՈՒԼԻՍԱՆՕ ԱՄԱՔՕ, որ ժխտքի Տ'Էթքէնի կողքին «հայրերէն» մէկն է Սահմանադրութեան ծրագրին համոզուած է որ առանց անոնց (Հոլանտա եւ Ֆրանսա) Սահմանադրութիւն չկայ: Կը գտնէ նաեւ որ 15-20 տարիէն առաջ, Սահմանադրութեան նոր բանակցութիւն չըլլար:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութեան ազդային քարտուղարը՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ կ'ուզէ ստիպել Շիրաքը որ կրկին բանակցութեան դնէ Սահմանադրութեան ծրագիրը: Կոչ ըրած է այդ ուղղութեամբ, որպէսզի ձախի ժողովրդական մեծ զօրակոչ ըլլայ եւ Շիրաք Ֆրանսական «ոչ»ը եւրոպական մակարդակի տանի Յունիս 16ին եւ 17ին, Պրիւսէլի վեհաժողովին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԿԻ պաշտօնական թիւերը հաղորդեց Սահմանադրական Խորհուրդը: «Ոչ»ը ստացած է ձայներու 54,67%ը, այլ խօսքով 15·449·508 ձայն, «Այո»ն ստացած է 45,33%, այսինքն 12·808·270 ձայն: Սպիտակ կամ չեղեալ 730·522 քուէաթուղթ եղած է:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120ԱՄԵԱԿ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ 85ԱՄԵԱԿ

ՍՕՍԻ ՓԻԼԱԻՃԵԱՆ

ՔԱՆԴՈՒԱԾԻՆ ՈՒ ՊԱՀՈՒԱԾԻՆ ԿՇԻՌԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական մամուլը, հայաստանեանն ալ, Սփիւռքեանն ալ, յաճախ եւ յայտնի դժուածակութեամբ, հպարտութեամբ կու տան անհատական ջանքով ստոյգ կորուստ փրկուած նուիրականութիւններու լուրերը: Անոնք ընդհանրապէս հատորներ, ձեռագիրներ, ձեռագործ հնութիւններ կ'ըլլան: Մաս կը կազմեն ճղակոտոր եղած ժառանգութիւններու արձանք սրբութեան պէս կը պահպանուին ընտանիքներու մէջ: Ամէն մէկը միս-մինակ ամբողջ ազգին պատմութիւնը կրնայ լնել, խտացուցած՝ հալածանքը, գաղթը, բնաջնջումը, օտարացումը: Ու օր մը այդ նմոյշները իրենց գտուած, պահուած անկիւնէն կը հանուին, յանձնուելու համար թանգարանի մը: Մեծ մասով այդպէս է որ հայաստանեան թանգարաններու արեւմտահայ կեանքին, մշակոյթին վերաբերող բաժինները հարստացած են:

Հետաքրքրական է. մէկ կողմէն անցեալի ու նաեւ այսօրուան փաստեր կ'ըսեն թէ հնութիւններու արժէքին գիտակցութեան տէր չենք եղած ընդհանրապէս ու չենք: Ո՞վ չէ տեսած խորհրդային կարգերու ոտնաձայնին հետ արդէն տապարի, բրիչի հարուածներուն տակ լինկած եկեղեցիներու քանդումի նկարները: Այսօր ալ նոյնը չէ՞ պարագան. մինչ գիտակից մարդիկ, խմբակներ, աղմուկ-աղաղակով կը ջանան արգելք ըլլալ երեւանի արդէն փոքրաթիւ հնութիւնները քանդելու քաղաքականութեան, քաղաքին դիմագիծ տուող հատ ու կենտ չէնքերուն քանդումը ամբողջ թափով յառաջ կը տարուի: Նորին տենդէն բռնուած են բոլորը: Ու անգամ մը եւս փաստը կը տրուի թէ մեզի համար մինչին ըսուածը դոյութիւն չունի. կամ մէկ ծայրակէտին ենք, կամ միւսին: Մինչդեռ կայ այդ ճամբան: Հասկնալի է: Հին, հինցած, նոր երեւալ դիմագիծին անյարիր ըլլալու չափ անխնամ ձգուած չէնքերը արդիական ճաշակներէ ընդունելի չեն: Բայց կարելի է զանոնք քանդելու փոխարէն նորոգել. մեր երկիրան, առջի օրուան ականատես վկաներուն արժանի յարգանքով վերաբերիլ անոնց:

Հարցը հասանօրէն հոն է որ անցեալի, արմատի, արժէքին մշակոյթը հարկաւոր չափով չէ զարգացած մեր մէջ: Նորը շատ ու շատ պարագաներու նախընտրելին, գերիչխողը կը հանդիսանայ. գերադոյնը որուն մատաղ կ'ըլլայ ամէն բան: Ու ատիկա յաճախ առանց նկատի առնելու թէ նորին տրուած այդ տեղը արդա՞ր է, թէ ոչ: Մարդ կը տարուի մտածելու որ Դ. դարուն հեթանոսական տաճարներն ու կուռքերը քանդողներուն մտայնութիւնը ամէնէն աւելի վարկաբեկած եղած է մեր մէջ:

Ատոր քով կայ սակայն հակադիր երեւոյթն ալ. շատ անգամ անհատական չբրջանակով: Ամէնէն անյուսալի անկիւններէ տասնամեակներով պահպանուած, բաներ կը յայտնուին: Բաներ որոնք հատաքական յիշողութեան պատառիկներ կ'ըլլան, այդպէս ալ նկատուած ոչ միշտ դարգացած, մշակուած իրենց տէրերուն կողմէ: Այդ տէրերը օր մը կը բանեն Մատենադարանին, թանգարանի մը ճամբան, անպայման իրենց տան անկիւնէն աւելի ապահով վայր նկատելով այդ հատատութիւնները: Այս մօտեցումին մէջ բան չի փոխեր նոյնիսկ նիւթական ակնկալութեան պարագան որ երբեմն կ'ընկերանայ անոնց քայլին:

«Առաւօտ» օրաթերթը Մայիս 12ի թիւին առաջին էջին կ'անդրադառնար պահելու շատ իւրայատուկ արարքի մը: «Ուղիւիչ տան դուռը» խորագրուած գրութեան հետ առաջին էջին վրայ նկար մըն ալ զետեղուած էր: Հոն կը տեսնուէր չէնքի մը դուռը. անորակ լուսանկարէն ալ յայտնի անխնամ, կոտրտած, կապկըպուած վիճակ մը կը ստիպէր անոր: Քովի քանի մը տողով ըսուածը հետեւեալն էր. դուռը Երեւանի քննիչ մեկուսարանի այն հիւանդասենեակին կը պատկանէր ուր իր կեանքին վերջին օրերը անցուցած էր Ե. Չարենց: Մեկուսարանը 1972ին փըլցուած է, հիւանդանոցն ալ նուպարաշէն փոխադրուած: Այդ փոխադրութեան ընթացքին Նուպարաշէնի հասատատութեան պաշտօնեաներէն մէկը՝ Գեղամ Յարութիւնեան ականատես ժամանակակիցներէ լմանալով թէ ան հիւանդներու սենեակին դուռն է ուր վերջին օրերը ապրած է Չարենց, դուռը տեղէն կը հանէ, կը տանի իր ամարանոցը պահելու: Կը պահէ աւելի քան 30 տարի, մինչեւ այսօր: Ու Մայիս 11ին վերջապէս գայն կը յանձնէ Չարենցի տուն-թանգարանի տնօրէնուհի Լիլիթ Յակոբեանին:

«Շուրջ 30 տարի խիղճս ինձ հանգիստ չէր տալիս. ասես գողութիւն արած լինէի. հաւատս չէր գալիս որ տանս պահում էի Չարենցի բանտախցի դուռը: Որդիներս միշտ համոզել են այն տեղադրել մեր սենեակներից մէկում, բայց ինձ թոյլ չեմ տուել: Դա ոչ միայն իմ ու իմ ընտանիքի, այլեւ ամբողջ ժողովրդի սեփականութիւնն է» կ'ըսէ ինքնահռչակ պահապանը: Արցունքոտ աչքերով յանձնումը ընելէ ետք ալ կ'աւելցնէ. «Անհանգիստ եմ տանում երբ մտնում եմ տուն ու տեսնում եմ դուռը չկայ»:

Պատմական դրան յանձնումը կը նշուի ծաղ տնկելու արարողութեամբ մըն ալ. միջոց մը առաջ Հայաստանէն խումբ մը մտաւորականներ կարս գացած ու հոնկէ ափ մը հող ու փիչ մը ջուր տարած են Երեւան: Այդ հողով ու ջուրով թանգարանին դիմացի պուրակին մէջ եղեւին մը կը տնկուի, վրան «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քո փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է» արձանագրուած ցուցանակով մը:

Տուն-թանգարանի տնօրէնուհին խօսք առնելով կ'ըսէ թէ Չարենց շատ ծանր տպրոմաներ ունեցած էր կարսի անկումով. այսօր հոնկէ իրենց բերած հող ու ջուրով անոր փափաքը գործադրուած ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենան:

Չարենցի կապուած յուշի այդ կտորը միտք կը բերէ պահելու շատ աւելի կարեւոր ու վտանգաւոր արարք մը. անոր հեղինակը հազիւ 16–17 տարեկան պարմահուհի մըն էր որ 1937ի արհաւիրքներու ծանօթ մթնոլորտին մէջ յանձն առած էր թաղելով փրկել Չարենցի ձեռագիրներէն մաս մը: 1988ով բացուած ազատ խօսքի շրջանին, սկիզբը մամուլը տեղ տուած էր Ռեգինա Ղազարեանի խիզախութեան. իրեն հետ կատարուած հարցաղրոյցներ լոյս տեսած էին. աւելի քան կէս դար ետք, գոնէ ատով արժանին կը մատուցէր պահելու կարեւոր արարքի մը տիրոջ:

Աջի օր պահուած ձեռագիրներու պարագան էր, այսօր բանտի խուցին դրան: Այսպէս, անհատական փոքր ներդրումներ մեծ հանրութեան մը համար, որ ամբողջ հայ ժողովուրդն է, կորուստէ կը փրկեն անցեալի պատառիկներ: Ճիշդ այն երկու «խենթ»երուն նման որոնք 88ի երկրաշարժէն ամիջապէս ետք, իրենց կարեւոր համարած էին պահելու, պահպանելու համար Շիրակի քանդուած թանգարանին նմոյշները:

Հատանօրէն իսկապէս մեծ ժողովուրդ պիտի ըլլանք այն օրը երբ նաեւ դիւրութեամբ քանդողներուն եւ հազար դժուարութեամբ պահողներուն ներկայի համամատութիւնները չըլլուին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

«Մի պահ ճոյճիկ սարսափում ես մտածել, թէ ինչ-որ բան պակաս կը լինէր մեր բոլորի կեանքում եւ ինչ-որ ապատ կը լիներ մեզանից ամէն մէկը հոգեպէս, եթէ չլինէր Վահան Տէրեանը եւ այն հարուստ բանաստեղծական աշխարհը, որ նա ստեղծեց այս աշխարհում»:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ
Հատուած՝
«Ա. գուգական Տէրեանը» յօդուածէն

Գրականութիւնը արուեստ կը դառնայ, երբ ան կը ստեղծէ ոչ սովորական մտայնի արժէքներ: Այսպիսի տրամաբանութեամբ գրականութեան մուտք գործեց արեւելահայ գրականութեան, արդի լեզուամտածողութեան հիմնադիրը ու արարիչ Վահան Տէրեանը (Տէր Գրիգորեան):

Տէրեան սկիզբի բանաստեղծ է «... Հիմա քո հազարն է...» Տէրեանի ապագային չուրջ մարգարէացաւ Իսահակեանը:

Տէրեանով սկիզբ առաւ նոր շրջան, նոր ուղի, նոր մեկնակէտ եւ նոր ազդեցութիւններու ամբողջ հոսանք մը, որ յիւրաքանչիւրուն արեւելահայոց տէրեանական շրջան:

«1908 թուին, ամրանը Թիֆլիսում պատահեցի Վահանին: Պիտի հրատարակէր իր բանաստեղծութիւնների առաջին գիրքը «Մթնշաղի անուրջներ»: Տպելուց առաջ Յ. Թումանեանի մօտ կարդացել էր ձեռագիրը, ուզեց ինձ մօտ էլ կարդալ «անկեղծ կարծիքս» իմանալու համար: Հիւրանոցիս սենեակում ենք յուզուած կարդում է տատանտրները, մէկը միւսի ետեւից, քանի առաջանում է ընթերցումը, աւելի է յուզւում, ես սրտով եւ յուզով հետեւում եմ ընթերցումին: Տեղտեղ կը չատրտած՝ ես անհամբերութիւնից մղուած գոչեցի «կեցցես, Վահիկ ջան, հրաշալի բաներ են, բիւրեղացած զգայումներ անթերի ձեւերի մէջ: Իսկական քնարերգութիւն սա է, մաքուր լիրիկա»:

«Վահանի ներհուն աչքերը փայլատակեցին ուրախութեամբ: «Յ. Թումանեանն էլ շատ հաւանեց: Երկուսիդ կարծիքը բացարձակ արժէք ունի ինձ համար: Այլեւս քննադատութիւնից վախ չունեմ»:

Աւետիք Իսահակեան հատուած՝ «Վահան Տէրեան» յուշագրութենէն:

1908ին Թիֆլիսի մէջ հրատարակուեցաւ Տէրեանի անդրանիկ ժողովածուն՝ «Մթնշաղի անուրջներ» խորագիրով: Այս փոքրիկ գիրքին հրատարակութենէն ետք, արեւելահայ գրական լեզուի հին ձեւը այլեւս չէր կրնար գոյատեւել: Տէրեանին գովքն անտարբեր անցնիլ այլեւս կարելի չէր:

1912ին հրատարակուեցաւ իր երկրորդ՝ բանաստեղծութիւններու ժողովածուի առաջին հատորը, որը չունեցաւ իր շրջանակութիւնը: «Այդ տարիներին բոլորս տարուած էինք Տէրեանով, օդը շնչում էր Տէրեանի բանաստեղծութիւններով», ըսած է Ստեփան Զօրեան, սոյն գործերուն հրատարակութեան կապակցութեամբ:

Հայրենի Զաւախքի մէջ քահանայ հօրմէն՝ Տէր Սուքիասէն, եւ Թիֆլիսի Գիմնազիայէն նախնական կրթութիւնը առնելէ ետք, կը յաճախէ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, ուր կը սորվի օտար լեզուներ: Կ'աւարտէ Մոսկուայի պատմաբանասիրական եւ Ս. Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան լեզուներու (արաբերէն, պարսկերէն, վրացերէն) բաժինը:

«Պետերբուրգում Մառի մօտ ունենալիս մի որոշ ժամանակ վահանի հետ նոյն սենեակում էինք ապրում: Առաւօտ վաղ արթնանալիս, աչքերը հազիւ էր բայ առնում: Ուշքի գալու եւ կատարելապէս արթնանալու համար պէտք էր, որ իմ կոմն մի բաժակ թէյ խմցնէինք նրան... ապաք թէյից յետոյ վեր էր կենում, հագնում չորերը, լուացւում ու սկսում անդիր անել արեւելեան լեզուների քերականական կանոնները, հոլովներն ու խոնարհումները: Ի դէպ, նա այդ բոլորը փակցրել էր պատերին, որպէսզի միշտ աչքի առաջ ունենար եւ չմոռանար», գրած է Լեւոն Ալէքսանդրովիչ, Տէրեանի աւելի կակիցը: Այդ շրջանին Տէրեան առընչուելով եւրոպական գրական շրջանակներուն հետ, իր մէջ հայ գրականութիւնը միջազգային ասպարէզ հանելու բուռն ցանկութիւն կը յառաջանայ:

Այսպիսի վճռականութեամբ լեցուն, բիւրատարգ եւ եռանդուն գրողի մը համար խոչընդոտ էր սակայն Րաֆֆիի, Թումանեանի եւ Իսահակեանի գրական լեզուն: Իսկ ի՞նչ կու տայ հանճարեղ բանաստեղծը իր աղբին. եթէ նոյնիսկ ո՛չ միտքեր, ո՛չ յոյզեր, ո՛չ զգացումներ եւ ոչ ալ աշխարհահայեացք, ապա գոնէ լեզու: Լեզուն, որ տիեզերական է, աստուածայինն է եւ նոյնիսկ Աստուածն է: Ուստի պէտք էր ստեղծել նորը, առանձ մը կոնը, առանձ մըցունակը: Տէրեան հանճարին չնորհիւ ստեղծուեցաւ այդ բոլ ճամբի նորը:

«Երկու տարուան ընթացքում հրաչքը կատարուել էր, Վահանը գտել էր իրեն եւ արուեստի դաղտնիքը»:

«Տէրեանի մօտ իմ ազդեցութիւնը մնաչեսայ, բայց Իսահակեանի եւ Դերենիկի տրամադրութիւնների արձագանգը կարծէք կայ...», նշած է Յ. Թումանեան:

Աղբի արեւելահայ գրական լեզուն Տէրեանն է, անոր տաղաչափական կառուցուածքը, պատկերներու ձեւերը Տէրեանին մնացին:

«Տէրեանի ակունքից է ծնուել ու սնուել մեր նորագոյն հայ պոեզիան», գրած է Գէորգ Եմին:

Դժուար է պատկերացնել բանաստեղծի համար աւելի հանճարեղ գործ, քան լեզուակերտումը: Տէրեան ինք ստեղծեց նոր բանաստեղծական լեզուն, քիչ բան վերցուց հինէն, իսկ յետոյ կերտեց նորը՝ իր ուրոյն լեզուամտածողութիւնը:

Ստեղծուած նորին համար Տէրեան խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ իր ժամանակի գրաքննադատներու կողմէ: Սակայն, հակառակ անոր որ Թումանեանն ու Իսահակեանը կը գնուէին Տէրեանին հակադիր դիրքի վրայ, անոնք ջերմօրէն պաշտպանեցին գինք ու քաջալերեցին:

«Տէրեանի գլխաւոր դասը, ի հարկէ, նրա պոեզիան է: Ինչպէս յայտնի է, նրա կենդանութեան օրօք եւ յետոյ էլ շատերը նրանից նոյնիսկ հայ բանաստեղծ չեն համարել: Հայ մտքի պահպանողականութիւնը, բարեբախտաբար, անթափանց չէր: Տէրեանին ճիշդ հասկացան ու գնահատեցին այնպիսի "գուտ հայկական" բանաստեղծներ, ինչպիսիք են Թումանեանն ու Իսահակեանը: Եւ ոչ միայն հասկացան ու գնահատեցին, այլեւ ազդարարեցին, որ նա է ուղենշում հայ բանաստեղծութեան վաղը" գրած է Պարոյր Սեւակ իր "Տէրեանը պահանջում է" յօդուածին մէջ:

Տէրեան արեւելահայ առաջին բանաստեղծն էր, որ կարուելով ժողովրդական արուեստէն, հայեացքը ուղղեց դէպի եւրոպական արժէքային համակարգ՝ եւրոպական պայմ մէջ տեսնելով հայ ժողովուրդի ապագայ զարգացումն ու բարօրութիւնը: Ան ամէն կերպ՝ փորձեց հայ գրականութիւնը կապել եւրոպական գրականութեան հետ:

Գոնուելով ռուսական գրական շրջանակներու ոլորտին մէջ եւ անոնց ազդեցութեան տակ, ուր այդ օրերուն տիրական էր խորհրդապաշտ հոսանքը, ինքը եւս որդեգրեց այդ ոճը: Խորհրդապաշտ Վահան Տէրեանի մասին խօսելով, ակադեմայ հայեացքը կ'ուղղուի դէպի մէկ այլ

խորհրդապաշտ գրող եւ Տէրեանի քահանակից, ճակատագրակից Միսաք Մեծարենցը:

Երկու ամենաուժգնագոյն զգացմունքներ, որոնք իրենց ունեցած ընդհանրութիւններով հանդերձ ունին շատ լուրջ տարբերութիւններ:

Եթէ Մեծարենց բնութեան երկիւղ է եւ ուժգին ձեւով կապուած է բնութեան հետ, ու բնութեան չքնաղներուն մէջ կը տեսնէ աստուածային վիճակ եւ բնութիւնը գովերգելով կը զգայ Արարիչին ներկայութիւնը, ապա նոյնը չենք կրնար ըսել Տէրեանին մասին, որ կորուսելով իր ծննդավայր Զաւախք աշխարհի Գանձա գիւղին, քաղաքային դաժան կեանք մը կ'ապրի, բնութեան երկիւղն վերահաստատելով քաղաքին բանաստեղծ է: Այստեղ, Տէրեանին գով բնութեան նշանները ու ևթերը այլ արժէքներ ու դարտիարներ կը յառաջացնեն:

Սովորաբար քաղաքային մարդու կեանքը առաւել խճճուածէ եւ տագնապալի: Այստեղ մարդը աւելի առանձին է, ան որքան յարաբերութեան մէջ կը մտնէ մարդոց հետ, այնքան կ'առանձնանայ եւ աւելի ինքնամփոփ կը դառնայ: Բնութեան մէջ ընդհակառակն, մարդ ինքզինք առանձին չի զգար: Քաղաքը մարդու անհատական ինքնագիտակցութեան ոլորտն է, ուր ան գիտակցաբար կ'առանձնանայ: Իսկ գիւղին մէջ մարդուն ինքնագիտակցութիւնը թերի զարգացած է: Գիւղացին ինքզինք եւ իր արժէքները լաւ չի ճանչնար, իսկ փոխարէն ան աւելի հաշտ է ինքն իր անձին հետ եւ այլոց նկատմամբ: Գիւղին քաղաք գաղթող անձը ինքնագիտակցութեան ձգտող անձն է, իսկ դէպի գիւղ ձգտողը այդ ինքնագիտակցութենէն փախչողն է: Քաղաքային մարդու ողբերգութեան արտացոլումներն ու Տէրեանի բանաստեղծութիւնները: Մեծարենցին քով այդպէս չէ, Մեծարենց յարատեւ ձգտում ունի անանձնականի, սակայն անանձնական ըլլալու համար անհրաժեշտ է նախ ըլլալ անձնական:

Տէրեան արեւելահայ գրական նոր լեզուի հիմնադիրն է, եւ ինչպէս բոլոր վառ անհատականութեամբ սկիզբ ստեղծող հեղինակները, ինք եւս մինակը պիտի ճակատէր աշխարհի եւ ճակատագրի դէմ: Այստեղ ուժգին ձեւով պիտի բախէին իր ըմբռնում ներքնաշխարհն ու արտաքին աշխարհի հնացած օրէնքները: Ինազանգական բնոյթի յաւերժական պայքար է՝ մարդու եւ աշխարհի, մարդու եւ արարիչի, մարդու կատարելութեան ձգտումին եւ անոր անզօրութեան զգացողութեան միջեւ:

Տէրեան ինչքան կը ձգտէր հասնիլ իրականութեան, այնքան իրականութիւնը կը փախչէր իրմէ: Ան միայն իրականութեան ստուերային մասին կրցաւ հասնիլ, այդ ալ երազի միջոցով:

Ըստ Տէրեանի, իրականութիւնը երազի մէջ միայն գոյութիւն ունի, սակայն իրական կեանքին մէջ իրողութիւնը այդպէս չէր ուստի ան իրականութեան հասաւ իրեն յատուկ խորհրդապաշտական երաժշտութեան միջոցով: Ինչպէս յայտնի է, խորհրդապաշտական բանաստեղծութեան յատկանիշը երաժշտութիւնն է: Խորհրդապաշտները, որոնց շարքին էր նաեւ Տէրեանը, կը հաւատային, որ առարկաներուն անմահականալի ձեւին հասնելու համար անհրաժեշտ է երաժշտութիւնը: Տէրեանի ամբողջ բանաստեղծութիւնը մեծ սկնպիռն մըն է, ուր ներքին յանգերու միջոցով կրցած է ստեղծել ներդաշնակ երաժշտութիւն մը: Կան բանաստեղծութիւններ, որոնց մէջ մխրճքէն աւելի երաժշտութիւն կայ, կարծէք յատուկ երաժշտութիւն ստեղծելու համար գրուած ըլլան անոնք:

Խորհրդապաշտ Տէրեանի համար օրւան բոլոր ժամերէն ամէնէն սիրելին մթնշաղն է, ուր անսահման անուրջներու ծովը զինք կը սպասէ.

"Ես սիրում եմ մթնշաղը նրբակերտ,
Երբ ամէն ինչ երազում է հոգու հետ,
Երբ ամէն ինչ, խորհրդաւոր ու խոհուն,
Ցնորում է կապոյտ մուքի
աշխարհում...":

Այստեղ հոգիի հանգստութիւն է, հեռու ցերեկուան դաժան աղմուկէն, ու մարդու ներքին ձգտումներուն, յոյզերուն եւ կիրքերուն աղմուկէն: Գիշերուան մութին մէջ կը գտնէր այն ինչը որ չէր կրնար գտնել ցերեկուան լոյսին տակ, այն է՝ հոգիի անդորրը: Ի տարբերութիւն Մեծարենցը գիշերուան, ուր առկայ է փոխհատուցման յոյսը, այստեղ Տէրեանի գիշերը խաղաղութիւն է, անդորր է եւ վերջ, առանց ո՛րեւէ յոյսի նշոյլի:

"Շուտով կը լռէ աղմուկը դաժան
Ու սիրտս կը զգայ բայլերդ՝ փափուկ
Դու ներից կ'իջնես, նուրբ իրիկնաժամ
Քո խաղաղ մութով գգուող –
խուսափուկ":

Գիշերուան պաղափարին հետ համահունչ է նաեւ աչունը: Տէրեան աշնան երգիչ է: Գիշերն ու աշունը նոյնիմաստ երեւոյթներ են, ուր առկայ է ոչնչացման, անէացման գաղափարը՝ մէկը օրուան, իսկ միւսը՝ տարուան կտրուածքով:

"Կրկին իմ հոգում
իջաւ մշուշոտ, արցունքի անձրեւող
Տրտում իրիկուն,
Իմ սրտում անցաւ

Մահացող ծաղկանց բոյրը ցաւ բերող,
համբոյրը խոնաւ.
Կրկին պաղ միգում
ամպոտ երկինքը մեռած լոյսերի
թաղումն է սգում:
Անձրեւն անընդհատ
Մաղում է վհատ թաղումի կոծով,
Տխուր յուսահատ...
Իմ հոգու մէջ էլ
Աշուն է իջել անամոթ լացով,
Իմ հոգու մէջ էլ...":

Ս. Փ.

(Մնացեալը յաջորդով)
" Ա զ դ ա կ "

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 14ին յատուկ արարողութիւն կատարած է Պատրիարքարանի հիմնարկութեան 544րդ տարեդարձին առթիւ: Օրւան քարոզին մէջ, Մեսրոպ Պատրիարք նախ ծանրացած է նուիրապետական չորս աթոռներու, նաեւ պատմութեան մէջ մնացած պատմական աթոռներու պատմականին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի հիմնումին մանրամասնութիւններուն վրայ: Մեսրոպ Սրբ. գանգատած է նաեւ այժմու զպրաց դասերէն, դիտել տալով որ անոնք բուականին չափ հոգեւոր երգեր չեն երգեր կամ կ'անգիտանան մեր շարականները: Գանգատած է նաեւ որ եկեղեցական հոգեւորական դառնալ չեն ուզեր, միայն Հայաստանի մէջ հոգեւորականն դառնալու թեկնածուներ կան, բայց այդ երեւոյթն ալ կապ ունի Հայաստանի անտեսական կեանքին ոչ–նպաստաձեւի վիճակին հետ: Պաշտօնական ընդունելութիւն մը տրուած է պարտէզին մէջ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Տատեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Մայիս 22ին տօնուած է "Տատեանցիներու օր"ը: Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերած է վարժարանի նախկին բազմամեայ ուսուցչուհիներէն, ներկայիս ամերիկաբնակ Գեղանոյշ Գրիգեան: Օրուան յայտագրին խօսնակը եղած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Ժպիտ Զուռնաճը, որ ամփոփ խօսքերով կատարած է վարժարանին պատմականը: Նշած է որ 160 տարի առաջ Յովհաննէս պէյ Տատեան 1844ին Արծրունեան անունով հիմնած է փայտաշէն վարժարանը, որ 1892ին վերակառուցուած է ու իր յարգանս Տատեան բարերար ընտանիքի վերակոչուած էր Տատեան երկսեռ վարժարան անունով: Իրմէ ետք խօսք առած է վարժարանի տնօրէնուհին Հերմինէ Պէնլիօղլու դիտել տալով որ Տատեան վարժարանը իր 160 տարուան պանծալի անցեալով լուսատու վարոս մը եղած է: Ներկայ աւարտին, բոլորը համախմբուած են պարտէզին մէջ եւ "Ապրի՝ Տատեան վարժարանը, ապրի՝ Տատեանցին" կարգախօսը կրկնելով, Քառասուն Մանկանց զպրաց դաս երգչախումբին հետ միասին երգած են Զ. Իրախուսիի կողմէ գրուած եւ վարժարանին 150ամեակին ձօնուած "վարժարանի քայլերգը": Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յայտագրի աւարտին, ներկաները խումբ խումբ դիտած են ընթացքներու մէջ գեղեցուած հին օրերու լուսանկարները:

***

ՖԼՈՐԻԴԻԼի Շերլինօղլու սրահին մէջ, Մայիս 18ին կատարուած է բառագիտութեան մրցումի մրցանակաբաշխութիւնը Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Մրցումը տրուած էր սպասուածէն շատ աւելի յաջող արդիւնք եւ դատակազմը ստիպուած եղած էր մրցանակ տալ շատ աւելի մեծ թիւով աշակերտներու: Հոծ բազմութիւն մը ներկայ եղած է եւ հաստատուած որ "Կամք հայախօսութեան" խմբակը շատ գործակար ձեռնարկ մը իրագործած է: Խօսք առնելով, տիկին Տրամէրեան յորդորած է աշակերտները որ սիրեն մայրենի լեզուն, որ մեր մեծագոյն հարստութիւնն է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ: Վերջաւորութեան կրկին խօսք առած է տիկին Մ. Տրամէրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Զաքէոս Սրզ. Օհանեան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Հարպիյէի "Մուհսին Էրթուղրուլ" թատերասրահին մէջ, Մայիս 23ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան "Դալար" երգի ու պարի խումբը յաջող ներկայացում մը տուած է: Բացումը եղած է Թամար Գարասուի ողջոյնի խօսքով, որ անդրադարձած է Մխիթարեան վարժարանի հիմնարկութեան 180ամեակին եւ Գիրեղու գիւտի 1600ամեակին: Ապա, կարգը եկած է երգին ու պարին:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՅ ՄԷՋ

Լիբանանի ամէնէն օգաստուն տեղը, Զահլէ, աքսորուած էին, հոն ուր կը բնակի կառավարիչը եւ որ կը նկատուի Լիբանանի մայրաքաղաքը:

Արամ հոնկէ երկու նամակ գրեց ինծի եւ Պարոնին կողմէ հրաւիրեց որ Զահլէ երթամ քանի մը ամիս մնալու:

Երկրորդ նամակը բերող անձը պաշտօն ունէր նաեւ դիս միւնչեւ Զահլէ տանելու:

Այդ ճաքորդութիւնը թէեւ դժուար, բայց անկարելի չէր:

Բնականաբար արտօնութեամբ այնպէս վէսիթայով չէի կրնար երթալ, բայց կարելի էր գաղտնաբար չոգեկառք մըտնել եւ նոյն ձեւով վար իջնել:

Նամակը բերող անձը որ Աստանայի երիտասարդ մըն էր եւ որ նոյնպէս առանց վէսիթայի եկած էր, յանձն առաւ դիս փոխադրելու գործը, միայն թէ հետը բաւական մեծ քանակութեամբ օղի բերած էր վաճառելու եւ հարկ եղաւ մէկ քանի օր սպասել մինչեւ որ վաճառումը աւարտէր: Այդ միջոցին, կիրակի իրիկուն մը, Սերգիս էֆ. Գանճապետեան ուրիշ մէկ քանի բարեկամներու հետ մեզ ճաշի հրաւիրեց: Ամբողջ գիշերը հաճելի ժամանակ մը անցուցինք եւ ուշ առեն վերադարձանք տուներնիս:

Հետեւեալ առաւու կանուխ, արշալոյսին, երբ տակաւին քնացած էի, սկսան ուժգին կերպով դուռը թախել:

Մտորնայարկը կը բնակէր արաբ տանտէրը իր ընտանիքով ու ինք ունէր տան բանալին:

Ես թէեւ դրան զարնուելուն աղմուկէն արթնցայ, բայց ակողնէս չելայ:

Բախումը կը շարունակէր հետզհետէ աւելի ուժգնի:

Յանկերգի անկողնէս ու պատուհանը վազեցի: Տուներնիս ոստիկաններով պաշարուած էր:

- Դուռը չուտով բացէ՛ք, գոչեց ոստիկանը զիս նշմարելով:

- Բանալին մեր քովը չէ, տանտիրոջ քովն է, պատասխանեցի:

- Պարապ խօսք չեմ ուզեր, դուռը բացէ՛ք եթէ ո՛չ պիտի խորտակենք:

Նոյն միջոցին մօրեղբայրս ալ եկած էր եւ վերնայարկէն կը պոռար տան տիրոջ որ դուռը բանայ:

Տանտէրը, որուն սենեակը պարտէզին խորը կը գտնուէր, կ'երեւայ որ չէր լսած աղմուկը եւ մէկտեղ չէր ելլեր:

Ոստիկանները կը չարունակէին մեզի սպառնալ: Վերջապէս տեսնելով որ դուռը չբացուիր՝ պատէն չուլլուեցան, երկու հատը ներս ցատքեց եւ սկսան դուռը կոտրելու աշխատիլ:

Նոյն միջոցին տանտէրը եկաւ ու բացաւ դուռը:

Մենք սարսափահար կը դիտէինք այդ իրարանցումը առանց պատճառը կարենալ հասկնալու:

Կ'ենթադրէինք որ խնդիրը մեր տանտիրոջ շուրջը կը դառնար:

Եւ սակայն երբ որ դուռը բացուեցաւ, չորս հինգ ոստիկան, քամիսէրին առաջնորդութեամբը, դէպի վեր խուժեցին, առանց ուշադրութիւն դարձնելու արաբ տանտիրոջ:

Այն առեն հասկցանք որ խնդիրը մեր շուրջը կը դառնար:

Ես որ դիւերանոցով էի, սենեակս քաշուեցայ հագուելու համար. բայց երկու ոստիկան եաեւէս սենեակ մտան ու թող էի տուին որ հագուտներուս մօտենամ:

- Սա անկիւնը անշարժ կեցիր, հրամայեցին, եթէ ո՛չ գլուխդ կը ջախջախենք:

Բոլոր ոստիկանները, ինչպէս նաեւ քամիսէրը իրենց րէվոլվէրները ձեռքերնին բռնած էին:

Քաշուեցայ սենեակին անկիւնը եւ անշարժ կեցայ:

Մօրեղբայրս փորձեց սենեակս մտնալ, թոյլ չտուին ու առին իր սենեակը տարին:

Քիչ յետոյ քամիսէրը որ արագ քննութիւն մը ըրած էր չորս կողմը, եկաւ սենեակս:

- Անունդ ի՞նչ է, հարցուց:

-Ազիզ Նուրի:

- Հէյն անո՞ւնդ:

- Երուանդ Օտեան:

– Խուզարկեցէք սենեակին ամէն կողմը, հրամայեց քամիսէրը երկու ոստիկաններուն:

Սենեակիս մէջ կարասի չկար արդէն, գետինը փռուած անկողին մը եւ աթոռ մը, ահա՛ ինչ որ կար: Բայց դարանի մը մէջ կը գտնուէին քանի մը ֆրանսերէն գրքեր եւ աշխարհարար Աստուածաշունչ մը, ամէնքն ալ բարեկամներէս փոխ առնուած: Պահարանի մը մէջ կար Արամ Անտոնեանի Զահլէէն ինծի ուղղած երկու նամակները:

Համա հասնելէ ետքը, երբ ինքզինքս ապահովութեան մէջ զգացի, սկսայ փոքրիկ տետրակի մը մէջ օրը օրին նշանակել քիչ շատ կարեւորութիւն ունեցող դէպքերը, օրուան լուրերը, Համայէն անցնող բարեկամներու հետ ունեցած տեսակցութիւնները եւ նոյնիսկ գինուորական առաքումները: Բոլորատնք իրենց ամբողջութեան մէջ, շատ վտանգաւոր էին եւ կրնային, եթէ ձեռք անցուէին, դիս պատերազմական տեսանի մէջոցաւ կախաղան բարձրացնել: Երեք տետրակ այսպէս լեցուցած էի եւ զանոնք պահած՝ սենեակիս պատուհաններէն միայն վերի կողմը գըտնուած ծակի մը մէջ:

Երբ երկու ոստիկանները խուզարկութեան սկսան սոսկալի տագնապի մը մատնուեցայ, վախնալով որ թերեւս տետրակները մէջտեղ ելլէին:

Ոստիկանները ամենամանրակրկիտ քննութենէ մը անցուցին ամէն բան: Թուղթ, գիրք, նամակ ինչ որ գտան ծրարեցին, բայց յայտնի կը տեսնուէր որ իրենց փընտռածը ուրիշ բան էր:

Քամիսէրը հրամայեց որ անկողինս ալ վերցնեն ու ներքեւը նային, ինչպէս նաեւ բարձին տակ, վերմակին մէջ, եւն.: Բնականաբար բան մը չգտան: Ես միշտ անկիւնը կեցած էի անշարժ:

(Շար. 66)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Աբգարյա Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

FRANCE-CULTURE

Dimanche 5 juin
dans le cadre de l'émission des
«CHRETIENS ORIENTAUX»
sur Radio France - Culture, à 8 heures, présentation par Jean-Pierre Enkiri du nouveau livre sur :
SAINT BLAISE (Evêque de Sébaste)
Arménie Mineure
Avec son auteur, Armand Tchouhadjian.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շառլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Լիւսի Պուտաքճը 15 Եւրօ, Պ. Շառլ Պայրամեան 20, Քոմպլէքս Ինթէրնէշընըլ 1·500, Պ. Անդրանիկ Ալըքեան 150, Տիկին Մոնիք Միքայէլեան 20, Օր. Էլիզապէթ Մելքոնեան 20, Տիկին Եպրաքսի Զամքէրթէն 20, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 30, Պ. Վարդգէս Փափազեան 40, Տիկին Հիւկէթ Օհանեան 100, Պ. Էմմանիւէլ Նասիպ 30, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զրբաչեան 100, Տիկին Ժոսլին Զաքմաքճեան 50, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 80, Ան Ֆրէնչ Փարիզ 150, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 150։

(Շար.)

Maison des Étudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

***

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ապառնի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ։ Թեկնածուներուն պէտք է հասնին Յունիս 30ին առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30ին առաջ։ Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն։

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens —
Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne

Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola

Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

La Section «**Agnouni**» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին։

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-Լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռուվարի ամառանոցը, Պուրժէի լիճի եւ "կաուռւի աւտա"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչական փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44։

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը։

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

«du Génocide des Arméniens à la Shoah: Typologie des Massacres du XXe Siècle»

Avec le soutien de :
Ministère des Affaires Etrangères
(Direction de la coopération scientifique et universitaire)
Service de coopération et d'action culturelle
de l'Ambassade de France en Roumanie
Fondation pour la Mémoire de la Shoah (Fondation d'Etat)
Centre Franco-Russe en Sciences Humaines, Moscou
Conseil Scientifique de l'Université Paul Valéry — Montpellier III
Pôle universitaire européen Montpellier et Languedoc-Roussillon
Fondation Léa et Napoléon Bullukian, Lyon (à confirmer)
Union Générale Arménienne de Bienfaisance, Paris
Fondation du Judaïsme français
Association arménienne d'aide sociale, Paris
Institut Sayabalian pour les Etudes arméniennes, Marseille

CONGRES INTERNATIONAL
(Montpellier, les 7, 8 et 9 juin 2005)

Organisé par le Centre de Recherche
«Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient»
Bât. Marc Bloch (BRED) 202, Université Paul Valéry,
Route de Mende 34199 MONTPELLIER CEDEX 5
Tél. : 00.33.4.67.14.25.86
E-mail : «carol.iancu@univ-montp3.fr»
«gerard.dedeyan@univ-montp3.fr»
Sous la direction conjointe des professeurs Carol IANCU et Gérard DEDEYAN

Les séances ont lieu dans la salle Pierre Jourda, Bât. Marc Bloch (BRED), rez-de-chaussée, Université Paul Valéry à Montpellier.

Avec la participation dans l'ordre de passage de :
le mardi 7 juin : René-Samuel SIRAT (France), Karam RIZK (Liban), ouverture du congrès, Yves TERNON (France), Charles-Olivier CARBONELL (France), Felicia WALDMANN (Roumanie), Robert BRINGUIER (France), Anne GRYNFOGEL (France), Myra PRINCE (France), Annick ASSO (France), Hervé GEORGELIN (France), Gérard DEDEYAN (France), Carol IANCU (France), Odette VASSARD-VARON (Grèce), Jean-Charles SZUREK (France), Victor NEUMANN (Roumanie), Raphaël VAGO (Israël).
le mercredi 8 juin: Kariné GEVORGYAN (Russie), Raymond LE COZ (France), Karam RIZK (Liban), Richard HOVANNISIAN (USA), Claude MUTAFIAN (France), Nelly HANSON (France), Gilles KARMASYN (France), Fuat DUNDAR (Turquie), Raymond KEVORKIAN (France), Vahé TACHDJIAN (Liban), Georges BENSOUSSAN (France), Maurice KONOPNICKI (Belgique), Félix PEREZ (France), Thomas GERGELY (Belgique).
le jeudi 9 juin : Kévork HINTLIAN (Israël), Pascal Maguesyan (France), Varoujan POGHOSYAN (Arménie), Alexander LOKSHIN (Russie), Shulamit VOLKOV (Israël),, Dominique TRIMBUR (France), Joël KOTEK (Belgique), Rouben SAFRASTYAN (Arménie), Yaïr AURON (Israël), Maria RADOSAV (Roumanie), Rainer RIEMENSCHNEIDER (Allemagne), Alexis GOVCIYAN (France).

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 4
SAMEDI
4 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.215 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.215

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ Փ. ԳԼԵՄԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Ֆրանսայի կառավարական նոր կազմին մէջ Փասքալ Գլեմանի Արդարութեան նախարար նշանակումը վրդովում պատճառած է Հայ Դատի յանձնախումբին: Վրդովումը կը հիմնուի 2003 Նոյ. 26ին Գլեմանի Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ունեցած յայտարարութեան վրայ: Այդ թուականին, Էրը Ազդ. ժողովին մէջ վիճարկումի նիւթ էր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումի պատժելի արարք դարձնող օրէնք մը հաշակելու հարցը, Գլեման խնդրակատարած էր Ֆրանսայի կողմէ 2001ի Ճանաչման օրէնքն ալ ջնջած էր. "2001ի օրէնքը ընդունելէ առաջ բազմաթիւ քանաձեւերու պէտք եղած էր. հարցը չէր վերաբերեր պատմական իրականութեան մը մասին վճիռ արձակելու, այլ Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական դժուարութիւն մը հարթելու: Յաւելեալ, Ողջակէզը միակ պարագայ է: Անոր հետ ամէն հաւեմատութիւն որպէս անարգանք պիտի ընդունուէր հրեայ ժողովուրդին կողմէ: Այլ խօսքով՝ Ողջակէզը սովորականացած պիտի ըլլար: Ժամանակը չէ հասած ըսելու Հրեաներուն թէ իրենց ենթարկուածին ուրիշ ժողովուրդներ ալ ենթարկուած են: Ատիկա ո՛չ պատեհ, ո՛չ տրամաբանական, ո՛չ ալ բաղաքականութեան յարիր պիտի ըլլար":

Այս խօսքերը նիստին մասնակից եբեսփոխաններու հակազդեցութեան բախած էին ու ամոնք պահանջած էին որ Գլեման ներողութիւն խնդրէ: Հայ Դատի Յանձնախումբն ալ դատապարտած էր ելոյթը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՓՈՒԻՆ

Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանը պատասխանելով Վրաստանին ռուսական խարիսխներու պինամթերքէն մասի մը Հայաստան փոխադրութեան դէմ Ադրբեջանի բողոքին, բացատրած է թէ ատիկա չի նշանակեր որ ռուսական պէնքերը Հայաստանի կը տրուին. այլ պարզապէս Մոսկուա իր մէկ խարիսխէն միւսը կը փոխադրէ ունեցածը: Դեսպանը աւելցուցած է թէ այդ գործողութիւնը ոեւէ ազդեցութիւն պիտի չունենայ տարածաշրջանի հակամարտութեան վրայ, երբորդ երկիրներու ուղղուած չէ եւ չի հակասեր միջազգային համաձայնագրերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 juin)

MEMOIRES ARMENIENNES

Լիպերասիոնի Յունիս 2ի դրական յաւերտածը վերոնչեալ խորագրին տակ կ'անդրադառնայ վերջերս լոյս տեսած Հոս հատորներու, որոնք կը վերաբերին Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այդ հատորներն են Վիքթոր Պէրարի (Սուլթանին քաղաքականութիւնը, Հայերու Կարդերը), Փիէռը Պալաքեանի (Տիգրիսը բոցերու մէջ), Անրիք Ասոյի (Աւրգունքներու երգը) եւ Պաղտիկ Գուլումճեան եւ Քրիսթին Սիմոնէի (Տէր Հոզօր):

Մարք Սեմօ մանրամասնօրէն կը վերլուծէ հատորներուն բովանդակութիւնը՝ ցոյց տալու համար թէ ինչպէս Կարդերը ծրագրուած էին Օսմանեան կայսրութեան կողմէ:

«ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԸ ԿՈՏՈՐԵՑ»

ԽՕՍՔԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՄԻ ՊԱՏՃԱՌ

Սպայակոյտի նախագահութեան դիմումին վրայ Անգարայի դատախազութիւնը դատ բացած է քիւրտ փաստաբան Մէտէնի Այհանի դէմ ու մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան պատիժ պահանջած, որովհետեւ ան ունեցած է "Օսմանեան կայսրութիւնը 1915ին Համիտիյէ ջոկատներով, Իթթիհատի աճեալ կազմերով 1,5 միլիոն Հայու կոտորածին մէջ դեր կատարած է: Տառապած ու ճաղցր հայ ժողովուրդին վշտակից եմ ու յարգանքով կը խոնարհիմ անոր առջեւ" արտայայտութիւնը: Իրեն կը պատկանին նոյնպէս յանգանք համարուած հետեւեալ խօսքերն ալ. "Ես, որպէս քիւրտ ժողովուրդին մէկ անդամը, կը խօսիմ որպէս Քիւրտիստանի ճաղաճացի: Քիւրտերու պետութիւն ունենալու իրաւունքին ալ զօրավիգ եմ ցմահ":

Այս հատատումները արբանտանութեան հիմ ծառայած են, որպէս "Հայկական ճիւթին մասին պետականէն տարբերող տեսակէտի արտայայտութիւն": Եթէ Այհան դատապարտուի, Հայկական Հարցի վիճարկումին մէջ պաշտօնականէն տարբեր տեսակէտներու տէր իրենք պիտի դառնան պատժական տուգանքներու առջեւ:

Քիւրտ փաստաբանին դատը կը սկսի Յունիս 3ին:

«ԹԱՑՄ»Ը ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկեան ծանօթ "Թայմ" պարբերականը որ շուրջ կէս միլիոնի սպառում ունի Եւրոպայի մէջ, որպէս նուէր ցըրուած է Թրքական քարոզչութեան Տէ. Վէ. Տէ. մը որուն աւելի քան մէկ ժամնոց փաստաղրական մասը խորագրուած է "պատմական իրողութիւնը": Հարցը կը վերաբերի Անգարայէն ղեկավարուած ժխտողական նոր արարի մը մէջ դեր ստանձնելու, քանի որ ցոյց տրուածը կրկնութիւնն է յայտնի թեզին. տեղահանութիւն, աքսոր տեղի ունեցան, բայց թիւրախը միայն Հայերը չէին, նոյնիսկ բանակին հրահանգուած էր պահապան ըլլալ աքսորեալներուն, եւլն.: Կայ անշուշտ միւս կողմն ալ որ բաղկացած է Մեծն Հայաստան մը հիմնելու նպատակով Հայերու կողմէ Թուրքերու կոտորածներէ, ոսկրակյտերու վկայութեամբ...

Անգարայի Առեւտրական սենեակին նախագահը Յունիս 1ին նիւթին առընչութեամբ յայտարարած է թէ իրենց հովանաւորութեամբ, հայեւթուրք յարաբերութիւններուն անցեալին մասին փաստաղրական, ֆիլմ մը պատրաստուած ու Եւրոպայի մէջ մօտ կէս միլիոն հոդիի ցրուած է: Նպատակը Հայերու պնդումներուն պատասխանել չէ, այլ հայեւթուրք յարաբերութիւններուն ու Հայկական Հարցին մասին տեղեկացնել, արդելք ըլլալ պատմական ղէպքերու խեղաթիւրումին: Տէ. Վէ. Տէ.ն Թրքերէնէն զատ Քրանսերէն, գերմաներէն, անգլերէն, սպաներէն, ռուսերէն եւ արաբերէն տարբերակներ ունի: Աւրժած է մէկ միլիոն տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆԵՐՈՎ

ՁԱՄԲՈՒ ԴՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՄԷՋ Է ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ

Տ. որ Վիլլիէնի կառավարութիւնը աւելի սեղմ է (31 նախորդ 44երու տեղ) բայց մէկ բացառութեամբ, բաղկացած է Շիրաքիտանի հաւատարիմ անդամներով: Բացառութիւնը Ժիլ որ Ռոպիէնն է (Իր. Տէ. Էվ.) որ Փոխադրութեան նախարարութեան տեղ կը ստանայ Կրթականը, բարձրագոյն ուսման եւ հետազօտութեան նախարարութիւնը: Հակառակ անոր որ Ֆր. Պայրու յայտարարած էր որ կուսակցութիւնը մաս պիտի չկազմէ կառավարութեան, Ժիլ որ Ռոպիէն մտիկ չէ ըրած: Իր կուսակցութեան կարգ մը անդամներ կ'առաջարկեն որ կախակայուի, եթէ նոյնիսկ արտաքսումը պատեհ չի նկատուիր:

Նոր կառավարութեան մէջ կան դէմքեր, որոնք կը պահեն իրենց նոյն աթոռը, ինչպէս Ալիօ-Մարի որ կը մնայ Պաշտպանութեան նախարարուհի, Ժան-Լուի Պորլօ՝ Աչխատանքի եւ բնակութեան, Թիէրի Պրետոն՝ Տնտեսութեան եւ Տոնաիէօ որ Վապր՝ Մշակոյթի:

Նախարարներու պատկերը հետեւեալն է.–

Ներքին՝ ՆԻԿՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ
Արտաքին՝ Ֆ. ՏՈՒՍԹ-ՊԼԱԶԻ
Պաշտպանութիւն՝ ՄԻՇԵԼ ԱԼԻՕ-ՄԱՐԻ
Աշխատանք՝ ԺԱՆ-ԼՈՒԻ ՊՈՐԼՕ
Տնտեսութիւն՝ ԹԻԷՐԻ ՊՐԵԹՈ Ն
Կրթութիւն՝ ԺԻԼ ՏԸ ՌՈՊԻԷՆ
Արդարութիւն՝ ՓԱՍՔԱԼ ԳԼԵՄԱՆ
Փոխադրութիւն՝ ՏՄԻՆԻՔ ՓԵՐՊԷՆ
Առողջապահութիւն՝ ԿԶԱՒԻԷ ՊԵՐԹՐԱՆ
Գիւղատնտեսութիւն՝ ՏՈՄԻՆԻՔ ՊՈՒՍԸՐՕ
Հանրային պաշտօնավարութիւն՝ ՔՐԻՍ ԹԻՄԱՆ ԺԱԳՈՊ
Մշակոյթ՝ ՌԸՆՕ ՏՈՆՏԻԷՕ ՏԸ ՎԱՊՐ
Հողամասի կարգաւորում՝ ՆԵԼԼԻ ՕԼԷՆ
Անդրծովեան՝ Ֆ. ՊԱՐՈՒԷՆ
Փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններ՝ Ռ. ՏԻՒՐԻԷՅ
Երիտասարդութիւն՝ Ժ.-Ֆ. ԼԱՄՈՒՐ

Ասոնց կողքին կան 15 պատուիրակ նախարարներ, որոնց մէջ չկայ այլեւս Փաթրիք Տէվէճեան: Լիպերասիոն կը գրէ որ Սարքոզի չատ չանք թափած է որ պաշտօն մը ունենայ, բայց չէ յաջողած, կրցած է միայն երկու սարքոզեականներ փըր՝ կել՝ Պրիս Հորթըֆէյս եւ Քրիսթիան Խթրոզի:

Նախարարներու մէջ կան որ կը մնան, բայց աթոռ կը փոխեն եւ ասոնց մէջ ամէնէն մեծ անակնկալն է Առողջապահութեան նախարարին պարագան: Արդարեւ, սրտաբան Ֆիլիփ Տուստ-Պլազի, որ դոնէ իր արհեստին հետ կապ ունեցող պաշտօն մը կը վարէր, կը դառնայ կառավարութեան երրորդ դէմքը, քանի նշանակուած է Արտաքին նախարար: Աթոռ փոխողներու մէջ են նաեւ Փերպէն որ Արդարութենէն կ'անցնի Փոխադրութեան դլուխը, Ժիլ որ Ռոպիէն որ Փոխադրութենէն կ'անցնի Կրթութեան դլուխը: Ընդհանուր ձեւով, չատ յայտնի չէ թէ ի՞նչ ձեւով ասոնք պիտի կարենան փրկել երկրին կացութիւնը, երբ պետութեան դեկավարն ալ –Շիրաք– անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրած է, իջնելով 24%ի: Ասիկա է համեմատութիւնը անոնց որոնք (դեռ) դոհ են Շիրաքէն ըստ ՍՈՖՐԻՍ-ի վերջին հարցախոյզին (Յունիս 2):

Կը թուի որ Յունիս 3ի ազդային մա-

մուլին ամէնէն յաջող խորագիրը (Ա. Էջի) կը պատկանի Լիպերասիոնի որ քրանսական բառախաղ մը ըրած է.– «Sarkommence»...:

Ընդհանուր ձեւով չիրաքեան այս դահլիճը ոչ մէկ ոգեւորութիւն առեղծած է եւ դիպուկ քննադատութիւնները չեն պակսիր:

*
**

Ձամբու դրուածներուն մէջ կան 17 հոդի եւ ասոնցմէ երեքը՝ Ֆր. Ֆիլոն, Միշէլ Պարնիէ եւ Գլօտ Հէնեըրէ պատժուած աշակերտի դերին մէջ են: Մէկը ձախողած է կրթական ճիւղին մէջ, միւսն ալ (Պարնիէ) կը վճարէ հանրաքուէի "Այօ"ի ձախողութիւնը, որ իրականին մէջ իր հաշւեցոյցը չէր: Ձամբու դրուած են նաեւ Կզաւիէ Տարքոս, Ուրնօ Մլուզլիէ, Նիքոլ Կէճ, եւլն., եւլն.:

*
**

Նորերու մէջ, ամէնէն յատկանշականն է Ազուզ Պեկաժ, ծագումով Ալժերացի մը, որ կը դառնայ պատուիրակ նախարար "Բախտերու Հաւասարութեան" համար, այլ խօսքով արուարձաններու պատասխանատու: Արդարութեան նախարարն ալ՝ Փասքալ Գլեման, որ ցարդ Օրէնքներու յանձնախումբին նախագահն էր Ազգ. Ժողովի մէջ, Արդարութեան դըլուխն անցնելով իր երազը իրականացած կը տեսնէ:

*
**

Սարքոզի ելոյթ ունեցաւ Յունիս 2ին հեռատեսիլէն (Ա. կայան) եւ իր նշանակումը Վիլլիէնի կառավարութեան մէջ, որպէս զոհողութիւն ներկայացուց, յանուն երկրին չահուն. ինք կը չանայ չինել, ոչ թէ՝ քանդել: Եթէ չատ առանձին է չիրաքեան կառավարութեան մէջ, չատ զօրաւոր է որպէս Ներքին նախարար, քանի իր ձեռքը չատ բան ունի, նաեւ ընտրարշրջաններու կազմակերպութիւնը նահանգապետներու միջոցաւ: Իր պլհաւոր մտահոգութիւնն է 2007ին նախագահականն աթոռը գրաւել...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիբանանի ամէնէն ծանօթ լրագրողներէն, որ խորհրդանշական պէմք մըն էր ընդդիմութեան, Սամիր Քասիր սպանուեցաւ Յունիս 2ին, իր կառքին խոկ պայթումով, Էշրաֆիէի քրիստոնեայ թաղամասը: Արարքը մեծ յուզում ստեղծած է երկրին մէջ, ուր Ալ-Նահարի 45-ամեայ այս հրապարակագիրը մեծ համբաւ կը վայելէր: Սուրիոյ դէմ, Դամաս-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (314) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Գուրգէն Մահարիի հօր սպանութեան մասին — Վ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

L'Arménie à l'épreuve des siècles — CL. MUTAFIAN

Armen Lubin — ԳՐ. ՔԻՕՍԷԵԱՆ

ԱՆՄԱՐ ԼՈՒՍԱՍՏՂ

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԻ ԱՌԹԻԻ

Կրկնակի ուրախութիւն եղաւ ինձ համար Մայիսի 21ին ներկայ լինել Օվերսիւր-Ուազի Տոպինեների թաղամասում կազմակերպուած Էտկար Շահինի յուցահանդէսի բացմանը: Կրկնակի, որովհետեւ մէկ չաբաթ առաջ, նախքան Փարիզ մեկնելս Երեւանի Ազգային պատկերասրահում բացուել էր Շահինի ծանօթ ու անծանօթ գործերի յուցահանդէսը:

Զուգադիպութի՞ւն. Թերեւս, բայց նախ եւ առաջ այդ միջոցառումները թէ Ֆրանսիայում եւ թէ Հայաստանում սիրոյ ու արուեստի գնահատանքի դրսեւորում էին: Ինչպէ՞ս կոփուեց այդ սէրն ու գնահատանքը Շահին արուեստագէտի նկատմամբ:

Վենեսիկում, ապա Ֆրանսիայում գեղարուեստական կրթութիւն ստացած Շահինը, 26 տարեկան էր, երբ Փարիզի համաշխարհային յուցահանդէսում (1900) պարզեւատրուեց Ոսկէ մետալով, իսկ երեք տարի անց Վենեսիկի միջազգային յուցահանդէսում արժանացաւ բարձրագոյն պարգեւի՝ Մեծ Ոսկէ մետալի:

Շահինը ճանաչուեց ու սիրուեց իբրեւ փորագրական արուեստի տաղանդաշատ վարպետ: Իր կեանքում նա ստեղծեց չուրջ հազար գործ եւ յաջողութիւնը միշտ ուղեկցեց նրան: Ինքնատիպ ձեռագիրը, գծանկարի բացառիկ արտայայտչականութիւն, ձեւի նուրբ զգացողութիւն, բարձր ճաշակ, եւ իր հոգեկանը արտացոլող ստեղծագործական բովանդակութիւն, որն ամբողջութեամբ խտրըմխտած էր իրական կեանքին: Կեանքի Շահինեան երգը արդիական է հնչում եւ այսօր:

Ամէնօրեայ հոգսերով բեռնաւորուած տատապող, աքնող, հոգեխռով մարդը միշտ մնաց Շահինի ապրումների կիզակէտում: Որտեղի՞ց էր նկարչի ջերմ ըզգացմունքը հանդէպ մարդը. այս հարցի պատասխանը, ինչպէս նշել է Ֆրանսիական տեսաբանական միտքը, տանում է դէպի նկարչի հայրենիքը, նրա մանկութիւնը եւ ապա՝ պանդուխտ հայի տառապող ներաշխարհը:

Օվեր - սիւր - Ուազի յուցահանդէսում անմիջապէս աչք էր ըրաւում «Առանց աշխատանքի» նշանաւոր Օ.Ֆորթը: Քայլում է գործազուրկը քամուն ընդառաջ, ձեռքերը գրպանում: Դիտակէտը վերեւից է: Պատկերի կառուցուածքային մը տպաւորման այս ձեւը դիւրըմբռնելի է գործնում քամու խորհրդանշական իմաստը: Քայլում է մարդը կեանքի դժուարութիւններին ընդառաջ: Այսպէս է ընկալել նկարիչը աշխատաւոր մարդուն: Այդպէս է ընկալւում այդ կերպարը եւ մեր օրերում, մի պարագայ, որ թոյլ կայտում է Շահինի արուեստի ներքին ուժի զգացումը:

Յուցահանդէսում արդիական էին հընչում նաեւ փարիզեան կեանքի պատկերումները՝ մետրոպոլիտենի կառուցման դրուագները, սրճարանի մարդկանց, արթիստների ու ժողովրդական տօների նկարաշարքերը ու գրանց դուզահեռ արտայայտիչ չարժումներով ամբողջացած կանանց աքանչելի դիմանկարները: Այս ամէնը յուցահանդէսում դիտարկւում էր որպէս կեանքին, մարդուն ու գեղեցկութեանը նուիրուած իւրօրինակ Շահինական գովք:

Նկարչի ընանկարները բանաստեղծական յոյզերով տոգորուն քաղաքային տեսարաններ են: Փարիզեան պուլվարների կամ Սէնի ափերի գրաւիչ տեսարանների միջով անցնում է ինչ-որ թախծոտ մեղեդի: Նոյն ներշնչումով կատարուած Վենեսիկեան պատկերաշարերի մասին յայտնի քննադատ Ժամիլ Մոկլեր գրել է. «Վենեսիկի մէջ Շահինը ինքնատիպութեան մրցանակ չահեց: Նա ցոյց տուեց իր կարողութիւնը ուրիշների կողմից չնկատուած տպաւորութիւններ քաղելով: Այդ գործերից լաւն են Վենեսիկեան բարքերը: Դրան հասնելու համար պէտք էր այն հոգին, որ ընդունակ է ամէն ինչ ըմբռնել, այն նայուածքը, որից ոչինչ չի խուսափում, եւ այն ձեռքը, որ կարող է ամէն ինչ արտայայտել»:

Ականաւոր արուեստագէտը օժտուած էր մարդկային անբասիր, համեստ ու ազնիւ նկարագրով: Եւ զարմանալի չէ, որ Նրան ընտրել են Վենեսիկի միջազգային Պիենալէի (1924) Ֆրանսիական արուեստի կոմիսար ու մի շարք եւրոպական նշանաւոր ընկերութիւնների նախագահութեան անդամ:

Ֆրանսիական մշակոյթի մէջ պատուաւոր տեղ գրաւած Էտկար Շահինը մայր ժողովրդի ստեղծագործական ու կատարելութեան ձգտող ոգու առաջին դեսպանը եղաւ Եւրոպայում: «Նրա կեանքը զուգադիպեց այն ժամանակահատուածին, - գրել է անգլիացի գրող Գաբրիէլ Մոբլեյը, - երբ իր հայրենիքը ենթարկւում էր ամէնատարօրինակ փորձութիւնների, դառնալով զազանային սպանդների ու աւերումի տապարէզ... Ես չգիտեմ, թէ Շահինը եղե՞լ է տոկալի կատորածների ականատես, սակայն նա պէտք է որ լսած լինէր իր եղբայրների մահուան ահազդակներն ու մօրթատուող քոյրերի ճիչը: Շատ դիւրին է հասկանալ նրա հոգու անյաղթահարելի մելամաղձոտութիւնը»:

Անդրադառնալով այս հարցին Ա. Զօպանեանը նշել է. «...այդ հոգին է որ Շահինի ներքին կապը կը կազմէ իր ցեղին հետ: Տառապանքի բոլոր ձեւերուն ծանօթ իր ցեղին հոգին էր, որ հզօր մը դամով մը անոր ձգտումին մէջ կը յայտնըւէր»:

Մինչեւ կեանքի աւարտը ապրելով Փարիզում Շահին արուեստագէտը սերտօրէն կապուած մնաց իր հայրենիքին ու նրա մշակոյթին: 1904 թուագրութիւնը կրող «Ափսեր հայը» աշխատանքում նըկարիչն իրեն յատուկ վարպետութեամբ ի յայտ է բերել հայ չինականի խրոխտ ու առնական կերպարը: 1910ին, Գր. Զօհրապի խորհրդով նա մի պատկեր է ստեղծում, ուր պատկերուած են Անիի Հովուի եկեղեցու առջեւ սպանդից փրկըւած ու իրար նեցուկ կանգնած որբեր: 1915ի Հայոց ցեղասպանութիւնը նոյնպէս արձագանգ է գտել նրա ստեղծագործութեան մէջ:

1916ին Թիֆլիսում կազմակերպուած «Հայ արուեստագէտների միութեան» անդրանիկ յուցահանդէսին մասնակից են դառնում Շահինի Օ.Ֆորթ-ները: Յաջորդ յուցահանդէսի առիթով Միութեան նախագահ Եղիշէ Թադէոսեանը հրաւէր է ուղարկում նրան: Շահինը դա մեծ պատիւ համարելով ուղարկում է 24 նոր փորագրութիւններ, որոնք 1921ին ներկայացուում են նաեւ Երեւանում: Աւելի ուշ, 1936ին մայր ժողովրդին ընծայելով իր լաւագոյն գործերի մեծ հաւաքածուն Շահինը գրում է. «Կը յուսամ, որ մօտ ապագային մէկ սրտիս փափաքը պիտի կարողանամ իրագործել - եւ դալ համբուրել մեր Հայաստանի սրբազան հողը...»:

Մեծ արուեստագէտին արժանի փառքի սրտակ է հիւսել Շահինին եւ մայր ժողովուրդը: 1928ին Հայաստանի կերպարուեստագէտների միութիւնը Շահինին ընտրում է պատուաւոր անդամ: Մայր Թանգարանում մշտապէս յուցադրուող նրա գործերը դառնում են գրաֆիկական արուեստի ղպրոց: Նրա լաւագոյն աշխատանքների յուցահանդէսներն են կազմակերպւում Թիֆլիսի եւ Լվովի պատկերասրահներում, Լենինգրադի էրմիտաժում եւ Մոսկուայի Արեւմտեան արուեստի Թանգարանում:

Տարեց-տարի համալրւում է Շահինի ստեղծագործութիւնների Հայաստանեան հաւաքածուն: Նուիրատուներ են դառնում վարիզպազնակ Հայկ Աղաբեկեանը, Աղասի Դարբինեանը, Աղաբեկեան քոյրերը, Լորիս Մոստիճեանը եւ այլք: Շահինի ծննդեան 100ամեակի առթիւ Պետական պատկերասրահում բացուած յուցահանդէսում ընդգրկուում են չուրջ 250 աշխատանք: Իսկ 120ամեայ տարեդարձին Երեւան այցելեց նկարչի որդին՝ Փիեռ Շահինը, եւ հօր նկարագրին հաւատարիմ Պատկերասրահին նուիրաբերեց գունանկարչական գործեր ու Հայաստանեան հաւաքածուին պակասող փորագրութիւններ:

Էտկար Շահին մեծ արուեստագէտն ու մարդը սերունդների համար եղել ու չարունակելու է մնալ իբրեւ ուղենիշ, իբրեւ անմար լուսաստղ:

ՇԱՀԷՆ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Երեւան, 28 Մայիս

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120ԱՄԵԱԿ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ 85ԱՄԵԱԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրեան ունի երկու հակադիր իմաստային չարքեր:

1- Համատարած՝ մթնշաղ, գիշեր, աչուն, ցուրտ, անձրեւ, ամպրոպիւն, ստուեր. ամէն ինչ ստուեր է՝ իրականութիւն չկայ:

2- Արմուկ, ցերեկ, արեւ, երազ, ցնորք. պայծառ ապագայի ձգտում՝ դէպի կեանք վերադառնալու ձգտում:

Առաջին յոռետեսական իմաստային չարքէն, դէպի երկրորդ՝ լաւատեսական չարք անցնելու պահուն, դարձեալ չորս սլաստոյտ կատարելով Տէրեան կը յայտնուի առաջին իմաստային չարքին մէջ եւ այսպէս չարունակ պտտելով կը յայտնուի միեւնոյն փակ օղակին մէջ երկու հակադիր չարքերուն միջեւ:

«Մթնշաղի անուրջներ»ուն մէջ կը սկսի աչունով, կը ձգտի գարնան եւ դարձեալ յոռետեսութիւն:

«Կառուսել»ը իր ծանօթ գործերէն մէկն է, նոյն նիւթով: Ամէն ինչ անցեալի մէջ է, ապագայ չկայ, Տէրեանի ժամանակը անցեալն է:

Եթէ կառուսելը չարունակ պտոյտի մէջ է, կը նշանակէ նոյն տարածութեան մէջ է, որ կը յայտնուի, հետեւաբար ամէն ինչ տ՛էջ վերջ ունի եւ ոչ՝ սկիզբ, անվերջ պտտող եւ կրկնուող աշխարհ է:

«Պտուտի՛ր, պտուտի՛ր կառուսել,
ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Ե՛ւ թախիծ, ե՛ւ տրտունջ, եւ
տանջանք,
- Դո՞ւ ես այն, թէ՝ աշխարհն է
լացում,
Խաւարիր, խաբուսիկ անրջանք,
Հեռաւոր օրերի հնացում...
Պտուտի՛ր, պտուտի՛ր...

Պարում են խելագար խնջոյքում,
- Ով կ՛ուզէ՛ թող գաղտնիքն իմանայ,-
Ոչ վերջ կայ, ոչ սկիզբը այս երգում,-
Երէկ ես, այսօր դու, վաղը՝ նա...
Պտուտի՛ր, պտուտի՛ր...»

Տէրեանի հոգին յարատեւ անկումային տրամադրութեան մէջ է, կարծէք ջուրի կաթիլ մը եղած ըլլայ, որ չէնչին տատանումէն իսկ դէպի անդունդ պիտի գլորի: Տէրեանի ստրատիը այս անկման մէջն է:

Այսպիսի յոռետեսական տրամադրութեամբ գրուած է նաեւ Տէրեանի «Երկիր Նայիրի» հայրենասիրական բանաստեղծութիւններու չարքը, ուր ըստ հեղինակի, Հայաստանի փառքը անցեալի մէջ մնացած է, իսկ ներկան ու ապագան մըշուշոտ են ու խաւար:

Պատահական չէ «Հայաստան»ի փոխարէն «Նայիրի» անուան օգտագործումը: «Նայիրի»ն հինի, փառքի խոհրդանիշն է, ուր կար պետականութիւն ու յաղթանակներ, իսկ ներկայ Հայաստանը աւեր է ու աւար: Հայաստանի երբեմնի փառքէն մնացած է միայն հոգեւոր արժէք մը՝ հայոց լեզուն: Սակայն ի տես ամբողջ Հայաստանը անողոքաբար լափող կրակին, սարսափահար քանաստեղծը ինքզինքին հարց կու տայ, թէ արդեօ՞ք կարելի հատած է վերջին Հայաստան՝ հայոց լեզուին, եւ ինչ պիտի դառնայ անոր վերջին խօսնակը:

«Մի թէ՞ վերջին պոէտն եմ ես:
Վերջին երգիչն եմ երկրի,
Մա՞հն է արդեօք, թէ նի՞նջը քեզ
Պատել, պայծառ Նայիրի:

Ահով ահա կանչում եմ քեզ
Ցո՛ւյց, ցնորք Նայիրի...
Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես,
Վերջին երգիչն իմ երկրի...»:

Իւրայատուկ է իգական սեռի տէրեանական ընկալումը: Ըստ Տէրեանի, կինը հեռու, անհատանելի, անմարմին, եթերային, ոգեղէն էակ մըն է, ինչպէս այդ կը տեսնենք «տիրուհի» բանաստեղծութեան մէջ:

Այստեղ Տէրեան օգտագործած է բառ՝ ներդաշնակուած ձեւով, միմեանց լրացնող եւ անոր տարբեր ասպեհանները արտայայտող մակդիրներ:

Դէպքը կատարուած է բնութեան անորոշ տարածութեան մը մէջ՝ «Արձակ պաշտօնի ամայութեան մէջ...»:

Հոս բանաստեղծը հոգիի մարմնացման ձգտման փնտռտուքին մէջն է: Իր մտապատկերի մէջ գոյացած էակը, մենք մերթ կը նկատենք, կամ աւելի ճիշդը կ՛ընկալենք, մերթ կը կորնչենք, քանի որ ան իրական կեանքին մէջ գոյութիւն չունի: Այստեղ ստուերը մանելով աղջկան մէջ պիտի կտրի կը վերածէ: Ստուերը, լոյսը, չչուկը հոգիի խորհրդանիշներն են, սոսկ հոգիին մուտքն են դէպի մարմնաւոր աշխարհ:

Տէրեանի էակը, ինչպէս կը նկատենք, մարմին չունի, ան հոգի է, որ կը փորձի մարմին ստանալ, սակայն տակաւին մարմնաւորուած չէ եւ այդպէս ալ մինչեւ բանաստեղծութեան վերջը կը մնայ անմարմին հոգի:

Տէրեանին կը թուի, թէ այդ էակը իրեն շատ մօտ է (քանզի ան իր մէջ է), եւ ուր որ է, ի յայտ կու գայ, ճիշդ այդ պահուն ալ ան կ՛անյայտանայ, իր «Սուրբ չչուկով» լեցնելով բանաստեղծին թախծոտ սիրտն ու հոգին:

«Սահուն քայլերով, աննշմար,
Իբրեւ քնքուշ մուխի թեւ,
Մի ստուեր անցաւ ծաղիկ ու կանաչ
Մեղմիւ չոլելով.
Իրիկնաժամին, թիւերն օրօրող հովի
պէս թեթեւ
Մի ուրուս անցաւ, մի գունատ աղջիկ
Ճերմակ չորերով...
Արձակ դաշտերի ամայութեան մէջ
Նա մեղմ չչնաց,
կարծես թէ սիրոյ քնքուշ խօսք ասաց
Նիրհող դաշտերին,
Ծաղիկներուն մէջ այդ անուրջ կոյսի
չչուկը մնաց
Եւ ծաղիկները այդ տուրք չչուկով
Իմ սիրտը լցրին...»

Ֆիզիքապէս հիւծուած՝ անբուժելի հիւանդութեամբ տառապող Վահան Տէրեանը վախճանեցաւ Հայրենիքէն հեռու, Օրենպուրգ քաղաքը, 1920 Յունուար 7ին:

«Երբ կը յոգնեմ տարէք ինձ հեռու՝
Մեր Գանձան
Եւ կը դառնան օրերն այն, որ անդարձ
անցան:
Այնտեղ հանգիստ կը ննջեմ մեռած
Իմ մօր հետ,
Ու երազս կը լինի դիւթական յաչէտ:
Եւ եթէ դուք գաք մի օր այցի
Իմ վիրմին
Կը ժպտայ ձեզ իմ սրտից բոսած
վարդենին»

Քնքոյշ են Տէրեանի բանաստեղծութիւնները եւ դիւթիչ, ինչպէս իր հայրենի Ջաւախք աշխարհի բնութիւնը:

ՍՕՍԻ ՓԻԼԱԽՃԵԱՆ

Հալէպ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱՇՈՏ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

"Ապրող հերոսներ" մատենաշար 2,
Իրանագիտական Կովկասեան կենտրոն
Երեւան 2004

Ստանալու համար դիմել՝
sassouni@adelphia.net

ԼՈՅՍԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱՇԱՒԱՐՀԻ ՎՐԱՅ

Մէկուկէս տասնամեակ է Ա. Արովեան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանում սփիւռքահայ գրականութիւնը առանձին դասընթաց է, եւ երկու կիսամեակ ձգուող 126 ժամերի քանակը լրական հնարաւորութիւն է տալիս էական, բովանդակային գաղափար կազմելու դրսում ստեղծուած մեծարեայ դրական գործչութիւնների, ուղղութիւնների մասին: Դրան նպաստում է փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանի մասնաւոր ջանքը. նա չի բաւարարւում դասախօսութիւններով, այլ խոր լմնցութեան, դրչօճախների հետ տեւական շփումների շնորհիւ նպաստում է, որ ուսանողները հետեւեն դրական ընթացքներին, նուաճումներին, ուշագրաւ անուններին, որոնց գալի մասին իրենք անծանօթ էին մինչ այդ:

Արդէն հինգերորդ տարին է, որ Սփիւռքից, խորապէս գնահատելով համալսարանական ծիրին ներս կատարուող շնորհակալ այս աշխատանքը, արժեւորում են այն նաեւ խրախոյսով: Պարբերաբար լսատանալով "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի ուսանողական առաջադիմութեան երեք փուլերի ամփոփ տեղեկագիրը՝ դրականագէտ, Կլենտէյլի Մատթոսեան համալսարանի փրոֆ., "Արմինիըն Օպզերվըր" շաբաթաթերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեանը (ԱՄՆ), նախ, սիրով գալիս է դասաւանդելու հայրենիքում, ապա սիրով հովանաւորում է փրոֆ. Ս. Դանիէլեանի դասընթացի երեք լաւագոյն սաներին, ընդ որում՝ երկու հոսքերի դէպքում առանձին առանձին տրամադրում է 100ական ԱՄՆ տոլար, ինչպէս նաեւ ապահովում յուշանուէրներ: Այս տարի դրանց գումարուեց նաեւ աւարտականի արարողութեան ուղի էջնոց դրքոյկի հրատարակութիւնը՝ 60 օրինակով: Օ. Քէշիշեանի այս տարուայ աշակցութեան մի մասին տէր կանգնեցին նաեւ Լոս Անճըլըսի Քաղաքային Գոլէճի իր վարած լեզուի դասընթացի սաները՝ հայ եւ օտար ուսանողներ, ինչը խորհրդանշական է:

2005 ուսումնական չրջանում լաւագոյններն էին՝ Նորա Յարութիւնեանը, Գայեանէ Քոչարեանը, Սաթենիկ Պաղտասարեանը, Զարմիկ Յարութիւնեանը, Նելլի Ալեքսանեանը, Անի Վարդանեանը, Նայիրա Յարութիւնեանը եւ Ձեմմա Նագարէթեանը, որոնց չերմօրէն չնորհաւորեցին ընկերները, դասախօսները եւ հիւրերը:

Ուսանողները Մայիսի 23ին սրտաբուխ չնորհակալ եղան Օշին Քէշիշեան հովանաւորի բացառիկ վստահութիւնից եւ իրենց հերթին չնորհաւորեցին իրենց սփիւռքահայ առաջին բարեկամին ծնընդեան 70ամեայ յոբելեանի առթիւ:

Աւելացնենք, որ այս տարի եւս երկու առանձին մրցանակներ (յիսունական ԱՄՆ տոլար) էր սահմանել սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան գծով աւարտաչարաքրանքների համար յայտնի խմբաւար եւ երգահան, դրամչակութեամբ գործիչ Հենրիկ Անասեանը (ԱՄՆ), որոնց արժանացան առաջադիմութեան ցանկը գլխաւորած Նորան ու Գայեանէն (դիտական ղեկավար, փրոֆ. Ս. Դանիէլեան): Երիտասարդ հետազօտող աղջիկների համար նման հոգածու ուշադրութիւնը առաջին հերթին վաղուայ յաջողութիւնների գրաւականն է, ինչ նրանք դիտակցում էին եւ անմիջապէս ընդգծեցին իրենց չնորհակալական խօսքում:

Բարձր առաջադիմութիւն ցուցաբերած ուսանողները ստացան գերազանցութեան վկայագրեր, առանձին ուշադրութեան արժանացան բարեխիղճ ուսանողները: Այսպէս ստեղծագործական մրցանակին տիրացաւ չրջանաւարտ Սիւնէ Առաբեեանը: Կենտրոնի ընթերցասրահին տարեայ ընթացքում պարբերաբար արժէքաւոր գրքեր նուիրած Գոհար Պալեեանին տրուեց չնորհակալագիրը ու "Կենտրոնի բարեկամ" կոչումը:

Բոլոր ուսանողների անունից սիրելի դասախօսին փիտելիքների եւ հոգատար վերաբերմունքի համար չնորհակալութիւն յայտնեց Անիա Գիլաւեանը: Արդէն այդ պարագան, ընդգծեց Անիան, որ մեր երկու հոսքերի 80 եւ աւելի սովորողներից 33ը ստացան գերազանց նիշեր, իսկ մնացեալը՝ հինգեր եւ չորսեր, պարզորոշ վկայում է Ս. Դանիէլեանի ընտրած մանկավարժական մօտեցումների արդիւնաւորութիւնը:

Աւարտական արարողութիւնը ունէր իր ուրիշ հաճելի անակնկալները. փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը ուսանողների հրաժեշտի հանդէսին մասնակցելու համար կենտրոն էր հրաւիրել սփիւռքահայ ականաւոր բանաստեղծ Զահրատին եւ Հայաստանի Գրողների միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանին, որոնց ողջերթի ջերմ մաղթանքները հնչեցին որպէս պատգամ մանկավարժական այն վեհ առաքելութեան, որ կոչուում է Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ: Նրանք հպարտութիւն ներչնչեցին, որ ուսուցիչը ազգային գրականութեան սերմնացանն է, գրողների իւրովի դեսպանը նորահաս սերնդի մէջ, ազնուութեան, բարութեան ու գեղեցիկի չարունակականութեան երաշխաւորը՝ անկախ ապրած ժամանակից:

Բարձր գնահատելով կենտրոնի կատարած կրթամշակութային հսկայական աշխատանքը՝ ՀԳՄ նորընծաի նախագահը կարեւորեց Հայոց զոյգ գրականութիւնների միասնական հաւասարաչափ ճանաչման սկզբունքը, որն արդէն իրողութիւն է հէնց այսպիսի դասընթացի չնորհիւ: Այստեղ վերապատրաստւում են ե՛ւ հայրենի, ե՛ւ սփիւռքահայ ուսուցիչներ, այստեղից Սփիւռքին ուղղուած աչքը մեծ պատուհան է արեւմտեան քաղաքակրթութեանը, որ երբեմն երկրորդական ենք համարում, մինչդեռ այն իրականանում է սփիւռքահայ մեծարեայ դրականութեան երակով: Նա խօսեց նաեւ Գրողների միութեան նոր չրջանի ծրագրերի մասին, յոյս յայտնեց, որ այնտեղ կազմակերպուող գրական հանդէսներին նորից կը տեսնի մանկավարժականի սաներին, այս անգամ՝ ուսուցչի կարգավիճակով, աշակերտների հետ:

Նա չնորհակալութիւն յայտնեց հովանաւորներ Օ. Քէշիշեանին ու Հ. Անասեանին, յիչեցնելով որ Սփիւռքում նրանք ստեղծում են գրամշակութային բարենպաստ եղանակ:

Ելոյթ ունեցաւ Զահրատը, որի համար ամէն ինչ անսովոր էր՝ ե՛ւ հայ աղջիկների դեղեցկութիւնը, ե՛ւ արեւմտահայերէնը, մանաւանդ ի՛ր բանաստեղծութիւնը՝ նրանցից Մարինէ Կիրակոսեանի, Անիա Պոյաճեանի, Յասմիկ Դէոդեանի, Դայեանէ Քոչարեանի, Մարիէթթա Մանկասարեանի չուրթերին, ե՛ւ փոքրիկ դրքոյկը, ուր "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի, նրա ուսանողների կողքին իր ներկայութիւնն է, որը խորհրդանչում է սփիւռքահայ գրականութեան գօրութիւնը: Զահրատի համար առօրեան արդէն տօն է եւ նա իր կնոջ՝ Անայիսի հետ վարձատրուած է հեռանում կենտրոնից, որին նուիրեց օրերս հրատարակուած իր "Ձուրը պատէն վեր" ժողովածուն:

Գնահատանքի ջերմ ելոյթներ ունեցան հայ գրականութեան պատմութեան ամպլիոնի վարիչ փրոֆ. Ա. Դոլուխանեանը, բանասիրութեան բաժնի դեկան փրոֆ. Մ. Գիլասեանը, դոցենտ Հր. Ադամեանը, եւ ուրիչներ: Դեկանն ընթերցեց համալսարանի նախագահ փրոֆ. Ա. Ղուկասեանի հրամանը՝ մեծանուն բանաստեղծ Զահրատին Աբովեանի յուշամետալով պարգեւատրելու մասին, ինչ նոյնպէս առանկնկալների թւում էր:

Եզրափակելով աւարտական այս արարողութիւնը՝ դասախօս Ս. Դանիէլեանը աչքի ընկած չուրջ քառասուն ուսանողների պարգեւատրեց յուշանուէրներով, դրքերով, որոնք ուղարկել էին յատկապէս այս հանդէսի համար Փարիզի "Ցառագ"ի խմբագրութիւնը՝ իր մատենաշարերից, սփիւռքահայ գրականութեան երկհատոր ստուար ծաղկաքաղը կազմողներ Սեդա եւ Սարգիս Տէմիրճեանները (Տիթրոյթ, ԱՄՆ), Լոս Անճըլըսից փրոֆ. Մայքըլ Եուսուֆեանը, բանաստեղծ Արփիկ Ազախանեանը, արձակագիր Սարգիս Վահագնը եւ երաժշտագէտ Հենրիկ Անասեանը, արձակագիր Սրամ Սեւերճեանը (Պէյրութ, Լիբանան), ակադեմիկոս Հայր Լեւոն-Պօղոս Զէքիեանը (Վենետիկ, Իտալիա), պատմաբան Կիմ Բազին (Ռուսաստան), Իսթանպուլից՝ թատերագիր Արման Վարդանեանը եւ արձակագիր, "Մարմարա" թերթի խմբագիր Ռոպէր Հատտէճեանը, բանաստեղծ Անոյշ Նագդաչեանը (Երուսաղէմ, Իսրայէլ), Հայաստանից՝ երջանկայիշատակ բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանը, արձակագիր, "Գրական Թերթ"ի խմբագիր Համալսարանի բանասիրական բաժնի պետական քննական յանձնաժողովի նախագահ Նորայր Ադալեանը, փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, արձակագիր Մաշտոց Աւագեանը, Վազգէն Պետրոսեանը ("Ժողովրդային չարժում"ից), հրապարակագիր եւ դրականագէտ Ֆելիքս Բախչինեանը:

Ս. Դանիէլեանը յոյս յայտնեց, որ դասընթացի աւարտից յետոյ էլ կենտրոնը ուսանողների համար կը չարունակի մըննալ ընտանի յարկ, ինչպիսին էր անցած տարիներին: Իսկ Օ. Քէշիշեանը, Հ. Անասեանը, Փարիզի "Ցառագ" օրաթերթը եւ մեր միւս բարեկամ մտաւորականները, վստահեցրեց նա, կը փորձեն համախմբել Սփիւռքի դրականութեան իրական սիրահարներին:

Վերջում ուսանողները, դասախօսներն ու հիւրերը համախմբուեցին սիրոյ ատենդական սեղանների չուրջ: Երկար ժամանակ հնչում էին երգն ու երաժշտութիւնը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՂՈՑԵԱՆ

Երեւան, Մայիս 30

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

-Հրաման կու տաք որ երթամ քնական պէտք մը գոհացնեմ, հարցուցի:

- Ո՛չ, գոչեց քամիսէրը:

- Կը մսխմ կոր, արդեօք կրնա՞մ հապճղել, հարցուցի:

- Ո՛չ, գոչեց կրկին:

Երկու ոստիկանները սկսան խուզարկութիւնը չարունակել: Այս անգամ սկսան պատերու զարնել թաքստոց մը կամ ծածուկ պահարան մը փնտռելով, յետոյ տախտակամածին զարկին, մէկ քանի փայտեր տեղէն հանեցին եւ ապակին կըրկին բան մը չգտան:

- Ի՞նչ կը փնտռէք, հարցուցի վերջապէս:

- Ան մեր գիտնալիք բանն է, գոչեց քամիսէրը խստութեամբ:

Երբ խուզարկութիւնը վերջացաւ, թոյլ տուին ինծի հագուելու եւ ամէնքս մէկէն գացինք դիմաց, մօրեղբօրս սենեակը:

Մօրեղբայրս ալ, նոյնպէս գիշերազգեստով, կեցուցած էին անկիւն մը:

Քամիսէրին ներկայութեան հոն ալ խուզարկութեան սկսան, միշտ ապարդիւն կերպով:

Այդ սենեակին մէջէն՝ ժամանակով վարի յարկը կ'երթուի եղեր սանդուխի մը միջոցաւ. այդ սանդուխը յետոյ քանդեր են, բայց տեղը յայտնի էր, թէեւ ամրապէս գոցուած:

- Ի՞նչ է այդ, հարցուց քամիսէրը:

- Ձենք գիտեր, կարծեմ սանդուխի ճամբայ մըն է, պատասխանեց մօրեղբայրս:

- Բացէ՛ք տեսնեմ:

- Մենք ինչպէ՞ս կրնանք բանալ, ասոր համար գործիք կ'ուզէ:

- Բացէ՛ք կ'ըսեմ կոր:

- Հրաման ըրէ՛ք որ տանտէրը գայ ու ինք բանայ:

Քամիսէրը հաւանեցաւ: Տանտէրը եկաւ, նախ փորձեց համոզել թէ ներքեւը բան մը չի կայ, բայց անօգուտ, քամիսէրը կը պնդէր թէ անպատճառ պէտք է որ բացուէր:

Տանտէրը տապարով մը փայտերը կոտրտեց ու նախկին սանդուխին ծակը բացուեցաւ:

Քամիսէրը ու ոստիկան զգուշութեամբ մօտեցան, քննեցին ու տեսան որ բան մը չի կար:

Նոյն մանրակրկիտ կերպով խուզարկեցին նաեւ միւս երկու սենեակները որոնց մին իրրեւ խոհանոց կը ծառայէր: Այս վերջինն մէջ կը գտնուէր պառաւ խոհարարուհի Մարիամին անկողինը:

Մօրեղբայրս, ոստիկանները դեռ ներս չմտած, իր քով գտնուած պրաունինկը պահեր է այդ անկողնին մէջ.

Ոստիկանները գտան զայն ու դուրս եկին:

Ցետոյ ելնարան մը բերել տուին ու ելան տան երդիքը, վերջապէս ամբողջ ծակ ու ծուկը խուզարկեցին:

Բոլոր այդ միջոցին՝ ինծի ու մօրեղբօրս արգիլուած էր իրարու մօտենալ, իրարու հետ խօսք փոխանակել:

Կ'ենթադրէինք որ զրպարտութեան մը զոհ եղած էինք, բայց չէինք կրնար գուշակել թէ ի՛նչ տեսակ զրպարտութիւն էր:

Երբ ամէն խուզարկութիւն վերջացաւ, քամիսէրը ըսաւ մօրեղբօրս:

. Հոս ուրիշ մէկն ալ պիտի ըլլայ, ո՞ւր է ան:

- Մենէ գատ ուրիշ մարդ չկայ այս տան մէջ:

- Կը ստես, կարապետ անունով մէկը կայ հոս:

- Անիկա չաբաթէ մը ի վեր մեկնած է հսկէ:

- Ինչո՞ւ համար:

- Եղբայրները եկան գիւղէն, անոնց հետ գատ տուն բռնեց:

Արդարեւ կարապետ անուն Սուէյտացի մը կը բնակէր մեզի հետ: Մօրեղբայրս աւելորդ սենեակներէն մին իրեն տրամադրած էր ուր կարապետ իր արհեստը կը բանէր, որ էր ուղտի ոսկորներէ սանտր չինել: Կարապետ փոխարէն այս հիւրընկալութեան՝ մեր գնումները կ'ընէր չուկայէ եւ ուրիշ այդ տեսակ մանր մունր ծառայութիւններ, վերջերս սակայն անհամաձայնութիւն մը ծագած էր իր եւ մօրեղբօրս միջեւ եւ հեռացած էր մեր քովէն ու գացած եղբայրներուն եւ քրոջը մօտ:

. Հիմա ո՞ւր կը բնակի այդ կարապետը, հարցուց քամիսէրը:

- Հոս մօտը:

- Գիտէ՞ք իր տունը:

- Ա՛յո՛, գիտենք:

- Ուրեմն երթանք իրենց տունը:

Ոստիկանները ուզեցին քէկէփճէ անցնել ձեռքերնիս, քամիսէրը պէտք չտեսաւ:

Կարապետ եւ իր եղբայրները մեր տան դիմացի փողոցը, հարիւր քայլ հեռու կը բնակէին:

Հինգ վարրկեան վերջը երեսնց տունն էինք: Հո՛ն ալ մանրակարկիտ խուզարկութիւն մը կատարեցին, որմէ ետքը կարապետն ալ առնելով, երեքս միասին բերին քօնաք ուր կը գտնուէր ոստիկանատունը եւ բանտը:

Նախ գացինք քամիսէրին սենեակը ուր քանի մը ժամ սպասեցինք, որմէ ետքը քամիսէրը սկսաւ հարցաքննել մեզ:

Հին ու նոր անուններս, մականուններս, տարիքս, ծննդավայրս հարցնելէ ետքը, քամիսէրը ըսաւ.

- Ի՞նչ է արհեստդ:

- Լամպագի, պատասխանեցի, ժամանակին տէօքմէճիութիւն ալ ըրած եմ:

- Դուն խմբագիրը չե՞ս:

- Երբեմն թերթերուն մէջ կը գրէի, բայց բուն գործս լամպագիութիւն է:

- Լամպա՞ կը չինես:

- Ո՛չ, կը վաճառեմ, կամ աւելի ճիշտը քամիսիոնճի եմ, Եւրոպայէն մեծաքանակ լամպա բերել կու տամ ու վաճառականներուն կը ծախեմ: Տեսէ՛ք, նուիփուս թէզքէրէխա մէջն ալ արհեստս քամիսիոնճի գրուած է:

- Հոս ի՞նչ գործով կը զբաղիս:

. Դասատուութիւն կ'ընեմ, փրանսերէն դաս կու տամ:

- Որո՞ւ:

- Երկու Հայ օրիորդներու...Խաչէր էֆ. Գարահաքոպեանի եւ Տիկին Մարեանի աղջիկներուն:

- Առած ամառակաղդ կը բաւէ՞ ապրուստիդ:

- Ո՛չ, բայց Պոլսէն դրամ կը ստանամ:

. Ի՞նչ միջոցաւ կը ստանաս դրամդ:

– Կա՛մ ռէժիի կամ Տէյլուն Ումումիէի միջոցաւ:

- Քանի որ օսմ. բսաթա մը կայ ինչո՞ւ դրամդ անոր միջոցաւ չես ստանար:

- Ատիկա դրամը դրկողներուն պէտք է հարցնել: Բայց կարծեմ Ռէժին ու Տէյլուն Ումումին ալ օսմ. վարչութիւններ են:

Ահաւասիկ ամբողջ հարցաքննութիւնս:

(Շար. 67)

(Շար. Ա. էջէն)

կոսի թիւ 1 թշնամին էր եւ պէչիր ձեմայէլի այրիին համար լիբանա-սուրիական ոստիկանական վարչակարգը կը շարունակէ դործել: Ս. Քառիր լիբանանեան եւ ֆրանսական հպատակութիւն ունէր, Սորպոնի նախկին ուսանող էր եւ քաղաքական գիտութեանց դասախօս Սէն-Ժոզէֆ համալսարանը: Որպէս պատմաբան, հեղինակն է "Պէյրութի պատմութիւն" հատորին:

Թուրքիա. միշտ մտահոգ կը մնայ, քայլ գոհ է որ փրկուած է "հակաթուրք" Նիքոլա Սարքոզիէն, որովհետեւ Տ. սը Վիլլիէն մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ: Ֆիկառոյի յատուկ թղթակիցը դիտել կու տայ որ տարակարծութիւններ կան ինչ կը վերաբերի "ՈՀ"ի հետեւանքներուն: Ոմանց համար խոչընդոտ մըն է, ուրիշներու համար Թուրքիոյ պարտաւորութիւնները կը պակսին: Առաջինները կը խորհին որ Շիրաք չատ առանձին է որպէս Թուրքիոյ բարեկամ, տակաւ է եւ ինչպէ՞ս կարելի է այլեւս վստահիլ Ֆրանսայի: Միւլիէյէքալ Ֆրանսան կը նկատէ Եւրոպայի հիւանդ մարդը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաբիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ
աւուրաւակոչութեան ոօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլ.– Տօքթ. Սեդա Թիրեաքեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Պարգեւ Չերկանեանի մահուան (Մայիս 28, կոնէսի հանդիսաեաց տունը) առթիւ:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարի Օնանի եւ իր ընտանեկան թոլոր անդամներուն, իրենց հօր եւ ապրիլեանին մահուան առթիւ:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Տիկին Սօսէ Կիրակոսեանի եւ Տիկին Մարի-Ժան Խաչատուրեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներուն, իրենց ամուսնոյն, զաւկին եւ փեսային՝ Խոսրով Կիրակոսեանի մահուան առթիւ:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեանի, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեանի եւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներուն, իրենց քոյր Տիկին Վիքթորիա Գոնոզեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN»** de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne

Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola

Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

կազմակերպուած՝ կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, մի բաց կ'մնար, արձանագրուելու համար հետաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44:

Մասնակցութեան դինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

Centre Culturel SAINT MESROB

A Paris au Centre Culturel St Mesrob
Soirée culturelle et littéraire
le Jeudi 9 juin à 20 heures 30
«LA PRESENCE DES ARMENIENS EN TERRE SAINTE»
Histoire et Patrimoine
LES KHATCHKARS
du Couvent Saint Jacques de Jérusalem

Projection de diapositives sur le thème.

Conférence donnée par MICHEL BASMADJIAN

Présentation de KAREN SIMONIAN

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 20052

«du Génocide des Arméniens à la Shoah: Typologie des Massacres du XXe Siècle»

Avec le soutien de :
Ministère des Affaires Etrangères
(Direction de la coopération scientifique et universitaire)
Service de coopération et d'action culturelle
de l'Ambassade de France en Roumanie
Fondation pour la Mémoire de la Shoah (Fondation d'Etat)
Centre Franco-Russe en Sciences Humaines, Moscou
Conseil Scientifique de l'Université Paul Valéry — Montpellier III
Pôle universitaire européen Montpellier et Languedoc-Roussillon
Fondation Léa et Napoléon Bullukian, Lyon (à confirmer)
Union Générale Arménienne de Bienfaisance, Paris
Fondation du Judaïsme français
Association arménienne d'aide sociale, Paris
Institut Sayabalian pour les Etudes arméniennes, Marseille

CONGRES INTERNATIONAL
(Montpellier, les 7, 8 et 9 juin 2005)

Organisé par le Centre de Recherche
«Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient»
Bât. Marc Bloch (BRED) 202, Université Paul Valéry,
Route de Mende 34199 MONTPELLIER CEDEX 5
Tél. : 00.33.4.67.14.25.86
E-mail : «carol.iancu@univ-montp3.fr»
«gerard.dedeyan@univ-montp3.fr»
Sous la direction conjointe des professeurs Carol IANCU et Gérard DEDEYAN

Les séances ont lieu dans la salle Pierre Jourda, Bât. Marc Bloch (BRED), rez-de-chaussée, Université Paul Valéry à Montpellier.

Avec la participation dans l'ordre de passage de :
le mardi 7 juin : René-Samuel SIRAT (France), Karam RIZK (Liban), ouverture du congrès, Yves TERNON (France), Charles-Olivier CARBONELL (France), Felicia WALDMANN (Roumanie), Robert BRINGUIER (France), Anne GRYNFOGEL (France), Myra PRINCE (France), Annick ASSO (France), Hervé GEORGELIN (France), Gérard DEDEYAN (France), Carol IANCU (France), Odette VASSARD-VARON (Grèce), Jean-Charles SZUREK (France), Victor NEUMANN (Roumanie), Raphaël VAGO (Israël).
le mercredi 8 juin: Kariné GEVORGYAN (Russie), Raymond LE COZ (France), Karam RIZK (Liban), Richard HOVANNISIAN (USA), Claude MUTAFIAN (France), Nelly HANSON (France), Gilles KARMASYN (France), Fuat DUNDAR (Turquie), Raymond KEVORKIAN (France), Vahé TACHDJIAN (Liban), Georges BENSOUSSAN (France), Maurice KONOPNICKI (Belgique), Félix PEREZ (France), Thomas GERGELY (Belgique).
le jeudi 9 juin : Kévork HINTLIAN (Israël), Pascal Maguesyan (France), Varoujan POGHOSYAN (Arménie), Alexander LOKSHIN (Russie), Shulamit VOLKOV (Israël),, Dominique TRIMBUR (France), Joël KOTEK (Belgique), Rouben SAFRASTYAN (Arménie), Yaïr AURON (Israël), Maria RADOSAV (Roumanie), Rainer RIEMENSCHNEIDER (Allemagne), Alexis GOVCIYAN (France).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 5
DIMANCHE
5 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 314

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱՒԻԶԲԵ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·216

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·216

GALLIMARD կը վերհրատարակէ Շահնուրը

ARMEN LUBIN

Le passager clandestin, Sainte patience, Les hautes terrasses[1]

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կալմար հրատարակչատունը վերջերս հրատարակեց Շահան Շահնուրի (Արմէն Լիւպէն) ֆրանսերէն քերթուածներուն լիակատար հաւաքածոն, մէկ հատորով։ Սպասելի նման հրատարակութիւն մը չի դադրիր հրճուալի անակնկալ մը ըլլալէ բոլոր անոնց, ֆրանսացի թէ հայ, որոնք քիչ թէ շատ ծանօթ են հեղինակին եւ իր վաստակին։ Կալմար, որ ֆրանսական գրական գործերու եւ պարբերականներու մեծանուն հրատարակչատունն է, եղած է նաեւ Արմէն Լիւպէնի առաջին չորս հատորներուն հրատարակիչը, եթէ նկատի չառնենք հեղինակին 11 քերթուածներու առաջին պրակը, որ լոյս տեսած էր հեղինակի հաշուոյն [2]։

Շահնուրէն յետ մահու լոյս տեսած էր խիտ հասկաքաղ մը՝ Les Logis Provisoires [3]։ Անկախ Շահնուրի վաստակը նուիրագործող վերջին հրատարակութեան խորհրդանշական արժէքէն, նման հատոր մը անհրաժեշտութիւն էր գործնական նկատումով, նկատի առնելով հեղինակին յաջորդական հատորներուն կապուածութեան գործընթացը և չարք մը գործերուն յղկումներն ու վերյղկումները, հատորէ հատոր։ Ներկայ հրատարակութիւնը, մէկ լայն տեսադաշտի վրայ ընդհանուր պատկերացումով, պիտի դիւրացնէ Լիւպէնի քերթողութեան յառաջընթացին հետեւումը, գործին լաւ ըմբռնումը եւ զգացողութիւնը։

Ծանօթ է թէ Շահան Շահնուր իր հայերէն գործերուն վրայ կ'աշխատէր այնպէս ինչպէս մեր պատմութեան նրբաշխատ արուեստագէտ ոսկերիչները կը քամդակէին կատարելատիպ խաչեր եւ հիանալի դոհարեղէններ։ Արուեստագէտի մը մեծութիւնը կը կայանայ այն յատակ յատկութեան մէջ, երբ աշխատանքը չմատնէ յոգնաշատ ճիգ եւ քրտինք, այլ երեւոյթը ունենայ ըլլալու ինքնաբեր բխում, միւսլոց ժայթք։ Շահնուր փորձէ փորձ, հրատարակութենէ վերհրատարակութիւն (հոս չակնարկուիր "Նահանջ"ին եւ "Ցալէյներ"ուն, որոնց չդպաւ, հակառակ վէպը կրկին ձեռք առնելու իր յաճախակի մտածումին) իր գրութիւնները կը սրբագրէր, երբեմն անոնց նոր կերպարանք տալով, տիտղոսներու ալ անուանափոխումով։ Նոյնն է Արմէն Լիւպէն, որ մասնաւորաբար ֆրանսերէն ստեղծագործական իր առաջին տարիներու գործերուն համբէպ աւելի եւս խստապահանջ գտնուած է, անոնք պատկանելով օտար լեզուով գրող բանաստեղծի լեզուական եւ յղացքի կազմաւորման եւ հոնաւորման շրջանին։ Իր ամէնէն սկզբնական քերթուածներէն մէկը, օրինակ "Ժամանակաւոր բնակավայրերը", որ հրատարակուած էր քերթուածներու պրակին մէջ, երբ մաս կազմեց իր երկրորդ հատորին (Le Passager clandestin), ուր տուներէն չորսը հիմնապէս փոխուած էին, ու ապա երրորդ հատորի մէջ երեւումին (Feux contre feux), նոյնքան փոփոխութիւն կրած էր, երկու տուներու ալ զեղչումով։ Սակայն այդ ճանապարհին ի՛նչ գնացք ղէպի կատարելութիւն, խտութիւն, լուսաւոր պարզութիւն։ Պարագան նոյնն է ճամբորդական "Պայուսակները" տիտղոսով քերթուածին եւ շարք մը ուրիշներու։ Քերթողագիրքին մէջ յարմար գտնուած է ընթերցողներուն ներկայացնել եօթը քերթուածներու առաջին եւ վերջին տարբերակները, ինչ որ առիթ կը ստեղծէ բազդատական աշխատանքի մը, առնուազն երկու տարբերակներու միջեւ։

Շահնուրի կատարելութեան ձգտումը տարբեր բառխմաստով կը բնորոշէ նախաբանին հեղինակ Ժաք Ռետա [4], երբ կը կատարէ արժեւորումը անոր գործին։ Իրեն համար Լիւպէն պրիճոլէօր մըն է, թէ՛ իր վերհպատմներուն, թէ՛ իր վերստեղծագործութիւններուն մէջ։ Ճարտար նորոգիչ մը, որ իր հետ կը կրէ քիչ մը հրաշազործ նորոգումի գործիքներուն պատկառակը։ Լիւպէնն այն անձն է, որ իր սենեակէն դուրս կրնայ ելլել եւ շրջիլ երկչոտ, ամօթխած եւ անցնիլ գրեթէ աննկատ, որպէս անծանօթ մը, դուրկ՝ ամբողջական փաստաթուղթերով թղթածրարէ (ինչպէս հանրածանօթ, կամ իր պատուանդանը –ամբախարիսխ կամ խախուտ– ունեցող անուանի արուեստագէտ մը)։ Սակայն անոր ներկայութիւնը կը զգացուի իր հեռանալէն ետք, որովհետեւ պիտի տեսնուի թէ "աշխարհի վաղքէն եւ ամբոխենէն բան մը կը ճեղքուի եւ կը տարանջատուի", եւ իր բացակայութեան այլեւս "բնաւ կարելի պիտի չըլլայ տեսնել նոյն ձեւով" (չուրջի տեսարանը)։ Շահնուրին գործին մէջ կը գտնուի, միշտ ըստ Ռետայի, չտապ օգնութեան, նորոգչական աշխատանք մը, նման առողջական սպասարկութիւններուն, որովհետեւ անմիջական տրքան հապճեպ նորոգումի պէտք ունին կառոյցի ճեղքուածքները, օրհասական հոգեվիճակներ, վերապրումի ի խնդիր պայքարը։ Այսուհանդերձ, հարցը այն է որ Լիւպէն "պրիճոլէօր"ը, որքան ալ նորոգէ, ինչ հնարքներ ալ գործածէ, իր գործը կը մնայ –եւ պիտի մնայ– միշտ անաւարտ, "վրիպած", ու ասիկա՝ "բարեբախտաբար"։ Պիտի վրիպի հակառակ իր ճիգին, որովհետեւ աշխատանքին մէջ "կը պակսի արուեստագիտական կանուխութիւնը եւ մտախոհութիւնը"։

Որքան ալ դեղեցկօրէն պատկերող թուի նման գնահատանք մը, կէտ մը անդին որոշ վերապահութիւն կը յառաջացնէ, երբ դատումը կը պղտորի գնահատական պատկերին մէջ, շրջանակը կը սեղմուի, գաղափարը կը դառնայ մանակի, իսկ մանաւորը՝ ընդհանրական։ Թող որ նըման մօտեցումով ոչ մէկ գործ իր լրումը գտած կարելի է նկատել, քանի կեանքի բնոյթն իսկ է յարափոփոխութիւնը, իր զարգացումներով եւ տեղատուութեամբ։ Վանկի կամ յանգի մը պակասը չէ, օրինակ, որ պիտի վճռէր ստեղծագործութեան մը ամբողջականութիւնը։ Կը տեսնուի նաեւ թէ Ժաք Ռետա անհրաժեշտ կարեւորութեամբ նկատի չէ առած Արմէն Լիւպէն բանաստեղծին ամբողջական վաստակը, անոր բազմաբնոյթ նկարագիրը։ Այդ վաստակը չի պատկանիր միայն "հիւանդ"ին եւ հիւանդանոցային աշխարհին, բացի այն պարագայէն երբ ամէն տառապող (բանաստեղծ) հիւանդ մը նկատուի։ Կեանքի մէջ կը գտնուին նաեւ "անմոռանալի" իրողութիւններ, իրենց կիսափլատակային եւ վիրաւոր տեսքովն իսկ աւարտուն։ Կը բաւէ բանալ այս քերթողագիրքը եւ առաջին քերթուածովն իսկ հաղորդուիլ "առողջ" մթնոլորտով, առանց պէտքը զգալու "չտապ նորոգիչ"ի մը։ բանաստեղծութիւնը կը կոչուի L'Enfant Crépusculaire (էջ 17)։

Ցառաջաբանին մասին վերջին կէտ մը։ Հոն կը խօսուի ցրօնքին մասին։ Ժաք Ռետա 1915ի Հայերու ջարդերը կը վերապրէ... "Մուսթաֆա Քէմալի հրահանգին"։ Իր մօտ պատմաբանը բանաստեղծէն, երբ ներկայ անոր առընչակից է ներկայացուած նիւթին։

*
**

Արմէն Լիւպէնի բանաստեղծական վաստակը կը բաղկանայ 157 քերթուածներէ լայնօրէն բաւարար՝ անոր դիմագիծ բնորոշելու եւ դիրքը սահմանելու քերթողութեան կալուածին մէջ, իր սերնդակից ծանօթ արուեստագէտներու կողքին թէ այլասէս։ Իր ֆրանսերէնով ստեղծագործական շրջանին, 1932–1968 [5], որոշ թիւ մը կը ներկայացնէր Ֆրանսայի գրեթէ հաւասար տաղանդով բանաստեղծներու հոյլը, – Ալրի Թոմա, Լիւսիէն Պէքէ, Ժան Ֆոլէն, յիշելու համար երեքը, – որոնց չատերուն հետ սերտօրէն բարեկամացած էր Շահնուր։

Լիւպէնի վաստակը բազմերանդ է, որպէս խորք եւ ձեւ – եռատող քառատուն քերթուած, հնչեակ, 8–10 տողերով բանաստեղծութիւններ, նոյնիսկ "պոէմ" յիշեցնող "պատմողական" բանաստեղծութիւններ [6]։ Անոնց առաջին ընդհանրական յատկանիշը կը մնայ իրապաշտութիւնը, եթէ ներուի նման բառի մը գործածութիւնը բանաստեղծութեան պարագային։ Գործը ստորագրուի Շահան Շահնուր թէ Արմէն Լիւպէն, մեկնակէտը կը կազմէ իրականութիւնը, ուրկէ հոգի եւ մարմին կ'առնեն ստեղծագործութիւններ։ Իրականութիւններ են փարիզի հրապարակները, տաճարները, խոհանոցը, եւայլն, անոնք կոչուին Սէն-Սիւլփիսի Հրապարակ, Ուղղափառ խոհանոցը, Մոնփառնաս, ճամբորդական Պայուսակները, գաղթականի թէ ժամանակաւոր հաճոյքներու կասկածելի Պանդոկներ իրենց Վարձու սենեակներով, Հիւանդներ, Փիրէնեներ եւ Լեռներու Բուժարանը, Ովկէանոսը, Սկիւռը։ Այլ կարգի եւ մակարդակի իրականութիւններ են աւելի վերացական խոհրագիրներ կրողները. Գաղթը, Սովի Օրերը, Առանձին, Մէկ Տարիէն Միւսը, եւ այլն։

Իր գործին հիմնական նկատուած –ռասկան ոչ ամբողջական– յատկանիշներուն մասին գրուած է հայերէն եւ ֆրանսերէն, հայ թէ օտար գրողներու կողմէ։ Ամէնէն ծաւալունը եւ ընդգրկունը կը մընայ Գրիգոր Շահինեանի վերջին հատորը, ուր ան վեր առած է բանաստեղծին կըրկնակի աքսորականի ներաշխարհը [7], իր պատկառումներով, վերապրումով, եւ անկումով, լքումներով։ Շահնուրի տողերով՝ "զոյգ ինքնութեամբ", քանի՝ "առանցական գիծ մը գինք կը կիսէ վերէն վար", թէեւ՝ "առանց իրարմէ բաժնելու երկու մասերը"։

Du haut en bas une ligne axiale
me divise,
Me divise sans disjoindre
les deux volets [8]

Միանձն երկրորդութիւն մը, կամ երկփեղկ աչխարհ մը, երկուորեակներու նմանն անջատ սակայն միասնաբար աճող, նոյնիսկ իրարմով խլրտուն եւ կենսաւորող։ Հակառակ այս տրոհումին, վիճակները հանդիպմանը վայր մը ունին, միշտ վերերը։

Quelque part vers le sommet,
lieu de rencontre

Լուսաւոր գագաթը –ինչպէս անոր չրջըլած մթախառն աչխարհը– մաս կը կազմէ Շահնուրի կեանքին և փիլիսոփայական մտածողութեան։ Ան նոյնիսկ իր վերանորոգումի գործիքները կը տեսնէ սրբազան լերան վրայ, երբ քերթուած մը կ'աւարտէ սա տողով։

La boîte à outils devenait visible
au sommet de l'Ararat [9]

Իր քերթուածները կարկաչահոս քնարերգութիւններ չեն, հեչտօրօր յանգերով եւ վանկերով, որոնք կը պարուրեն անհատի մը միտքն ու հոգին, կամ կը յառաջացնեն յուզական տրամադրյչ վերվիտումներ։ Անշուշտ ներքին կչռոյթը միշտ հոն է իր կարեւորութեամբ, ինչպէս որ ան կը գտնուի նոյնիսկ իր հայերէն արձակին մէջ։ Ինք կը փոխանցէ բաներ, որոնք մտածումի կ'առաջնորդեն եւ իրենց մէջ կը կրեն խորհրդանիշեր։ Իր աչխարհը կը տարուբերի կատարներու եւ անարեւ ձորախորշերու միջեւ, որ երբեմն կ'երեւի որպէս արտաքին եւ ներքին չարժուած։ Այս զուգատարութիւնը առաւելապար կը վերաբերի անոր աչ չրջանի գործերուն, որոնք ստեղծագործուած են "հոգիզոնական" դիրքով – բուժարաններու չոր անկողիններուն մէջ անչարժ երկնրած, օրեր եւ ամիսներ, անյոյս, միայնակ, առանց այցելուի, չրջապատուած չիչող մարդկային ուրուականներով։ Կենդանի ուրուական մըն ալ ինք, ծփուն երկինքով։

Son ciel qui flotte dehors
et flotte dedans [10]

Լիւպէնի բանաստեղծական աչխարհը կը ներկայանայ որպէս հսկայ կամար մը, որ առօրեան կը կամրջէ անպատումին, մնալով հանդերձ մարդկային հաստողութեան սահմանին մէջ։ Իր իւրայատկութիւնը իր ինքնութեան մէջ է, որ իր հետ կը բերէ հարազատ իրաւութիւն մը, վկայութիւն մը – Գլխագիր վկայութիւն՝ տարազիրի, հիւանդի, անթեւանի, ինչպէս նաեւ առաւել կամ նուազ չափով իր դառն առօրեան ապրող մահկանացուին։ Ունի քերթուածներ եւ տողեր, որոնք զգասական արժէք կը ներկայացնեն։ Հիւանդը կրկնակի բանտարկեալ մըն է, երկու պատի ետին, աւելի տարածուն լուութեան մէջ, քանի նոյնիսկ պարզ քաղաքացիին համար սահմանները արդէն պատ են։

A l'hôpital le silence s'étale
plus qu'ailleurs
Quand l'homme se démeuble
au dernier degré.
. . . . . .
A l'hôpital il y a un mur
plus qu'ailleurs.
. . . . . .
Il fait toujours minuit lorsqu'on parle
de l'âme [11]

"Ժամանակաւոր բնակավայրեր"ու մէջէն ընթացող Աչտուն, որ է Շահնուր,

●►

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻՒ ՀՕՐ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գուրգէն Մահարիի (1903–1969) ծննդեան 100ամեակին որպէս առիթ, Երեւանի մէջ 2004ին լոյս տեսաւ հեղինակին "Այրուող այգեստաններ" վէպը, անոր զաւակին՝ Գրիգոր Աճէմեանի խմբագրութեամբ: Ասիկա երկրորդ հրատարակութիւնն է Նիւ Եորքի Գոլումպիա համալսարանի "Ֆէսճեան" հիմնադրամի հովանաւորած և Մարկ. Նշանեանի ջանքերով ստեղծուած "Գրական Ուղի" մատենաշարին, որու գլխաւոր խմբագիրն էր վաղամեռիկ գրականագէտ Գրիգոր Ճակոբեանը: Հատորը դասական ուղղագրութեամբ լոյս ընծայուած է "Ասլոլոն" հրատարակչատան կողմէ:

Գրեթէ չորս տասնամեակ անցած է 1966ի հրատարակութենէն, որ գրաքննուած իր վիճակով իսկ հեղինակը հալածանքի թիրախ դարձուցած էր Երեւանի մէջ: Մահարիի "մշակած" ու դարձեալ գրաքննուած 1979ի յեսմահու հրատարակութենէն քառորդ դար ետք, այս նոր հրատարակութիւնը կը վերականգնէ 1966ի սկզբնական ընդգրկելով նաեւ կրճատուած մասերը եւ մանրակրկիտ ծանօթագրութիւններ ու համեմատութիւններ 1979ի տպագրութեան հետ: Այսպէսով, "Այրուող այգեստանները"ը հնարաւոր կատարեալ վիճակով կը վերադառնայ հայ գրականութեան:

Ցաւոնի է, որ վէպին գլխաւոր հարցերէն մէկը եղած է Մահարիի մեկնաբանութիւնը 1915ի Վանի ինքնապաշտպանութեան, որու մասին ան որդեգրած է այսպէս կոչուած "արմենական" տարբերակը, քննադատաբար վերաբերելով Հ. Ց. Դաշնակցութեան հանդէպ, եւ մանաւանդ Մեծ Եղեռնի պատասխանատուութեան հարցը թարդելով հայկական կուսակցութիւններու գործունէութեան վրայ: Այս մասին ընդարձակօրէն գրած է Մ. Նշանեան «Writers of Disaster» մենագրութեան Ա. հատորին մէջ (Լոնտոն-Փրինսթըն, 2002):

Մահարի 1907ին կոթնոցուցած էր հայրը՝ Գրիգոր Աճէմեանը, Վանի մէջ յայտնի ուսուցիչ եւ արմենական գործիչ, որ սպանուած էր աներձագին՝ դաշնակցական Տիգրան Միրախոռեանի արձակած գնդակով: Դէպքը պիտակուած էր իբրեւ "արկած", ըստ դաշնակցական աղբիւրներու, եւ "ոճիր"՝ ոչ-դաշնակցական տարբերակով:

Ամիսներ առաջ կը թերթատէինք Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Հիւս. Ամերիկայի երբեմնի պաշտօնաթերթ "Երիտասարդ Հայաստան"ի սկզբնական տարիներուն հատորները, որոնք պահպանուած են Նիւ Եորքի Հանրային Գրադարանին մէջ: Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց 1907 Դեկտ. 25ի թիւին "Նամակներ խմբագրութեան" բաժնին մէջ վանէն ուղարկուած ընդարձակ թղթակցութիւն մը՝ "Աճէմեանի սպանութիւնը" վերնագրով: "Արմենական մը" ըստորագրուած նեղածական նամակը (Մէսչուէյկէն) Գ. Աճէմեանի սպանութեան պարագաները կը մեկնաբանէր ոչ-դաշնակցական տեսակէտէ, յայտնելով, թէ թղթակցութեան հրատարակութեամբ "(...) Հարազատ աղբիւրէ մեր ստացած նշգրիտ տեղեկութեամբ կ'ուզենք ջրել մէկ-երկու Արմենականութիւն այն սխալ լուրերը, որով կ'ուզէին կղեցնել հասարակութեան թէ Աճէմեանի դէպքը դիպուածի արդիւնք է":

Այս դէպքը Մահարիի վէպին մէջ ենթարկուած է դեղարուեստական մշակումի, պահպանելով ոճիր մը եղած ըլլալու պնդումը: Մեզի յայտնի չէ, թէ յիշեալ թղթակցութիւնը նոյն օրերուն այլուր լոյս տեսած կամ պատմաբաններու ուշադրութեան արժանացած ըլլայ: Հետաքրքրական է որ հեղինակ Գրիգոր Աճէմեան, որ մեծ մասամբ կը հետեւի "Արմենական մը"ի նորագոյն հրատարակութեան տիպով, որպէս գրական փաստաթուղթ նոյնութեամբ կը հրատարակէնք յիշեալ թղթակցութիւնը, կատարելով ուղղագրական եւ կէտադրական չնչին պատշաճեցումներ, ինչպէս եւ պարբերութիւններու բաժանումը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Նիւ Ճըրզի

Մեր սիրելի ընկեր ռդրացեալ Պ. Գրիգորի եղերական մահը անշուշտ լսած կը լինիք. ևս կը թողու այրի մը 4 որբուկներով, մէկն աղջիկ, 3 մանչ: Անշուշտ հետաքրքրական է ձեզ այն պարագաները որոնց ժամանակ գնաց մեր ամենասիրելի ընկերը: Գիտէք թէ ամոր մեծ սենեակն խարխուլ էր եւ փլչելու վտանգ կը սպառնար, այդ առթով ընտանեօք երկու շաբաթ առաջ փոխադրուած էր իր աներոջ՝ Տիգրան Միրախոռեանենց տուն. այդ տան մէջ, այդ օրերուն պատահեցաւ որ բաճի մը անգամ օտար հիւրեր կը գտնուէին. ինքն ալ երբ կը տեսնար, թէ ամոնք հոն են, չէր մնար, գիշերանց կ'անցնէր կ'երթար իր ընկեր – բարեկամներուն մօտ. եւ կը պատմէր թէ ամոնք հոն էին, ես ամոնց երեսան չեյայ: Մէկ օր ալ ճիշդ Լուսաւորչի Շաբաթ օրւան նախորդ երեկոյ դպրոցէն ուղղակի հոն կ'երթայ, միւս օր առաւօտ Լուսաւորիչ Շաբաթ օր մինչդեռ պիտի էր եկեղեցին գար. Սանդխտեանի օրիորդներ նորաշէն եկեղեցին լեցուցած էր, հաղորդութիւն պիտի առնէին, ինչպէս գիտէք սովորութիւն է, չեկաւ. ո՛վ կրնար կասկածիլ, մտածեցինք, թէ թերեւս գործ ունեցած է, այդ օր չտեսնուեցաւ, միւս օր կիւրակէ առաւօտ գործն լսեցինք, թէ Գրիգոր զարնուած է, վազեցինք Ֆով ամենեցուն դիակ գտանք. մէկ գնդակով վիրաւոր, ճիշդ կուրծքի կեդրոն, սրտէն զարնուած էր: Իրենց շուրջ գտնուողներն պատմեցին, թէ ռովէլ ձեռքն առաւ խաղոց հետ, ինքզինքն զարկաւ, կառավարութեան ճնշուածքն ալ ճիշդ այդպէս կազմած էին. մենք ի հարկէ չէինք կրնար համոզուիլ, նախ ասիկ ռովէլ իրենն էր, ստուգուեցաւ որ ինքը ռովէլ չունէր, կինն ալ ուղղութիւն չէր պատմեր, եւ օրէցօր պատմածներ կը փոխուէին եւ հակասութիւններ երեւան կ'ելնէին: Կինը՝ Անոյշ, կ'ուզէր եղբայրն Տիգրան կառավարութեան պատասխանատուութենէն ազատել. շատ աշխատեցինք ստուգութիւն երեւան հանել, վերջ այսպէս խոստովանեցաւ, թէ ռովէլի հետ կը խաղային, Տիգրանի ձեռքն պատահաբար վիրաւորուեցաւ եւ 2 վայրկեկաց վերջ շունչ փչեց. այժմ դեռ կը տարակուսինք, թէ, եթէ պատահում էր, ինչո՞ւ ճիշդ կուրծքին կը պատահէր եւ 2 վայրկեան վերջ կը մահանար, ինչո՞ւ անմիջապէս լուրը չտարածայնեցին, 24 ժամ վերջ նոր յայտնեցին. Տիգրան իր փեսային հակառակ գաղափարներ կը յայտնէր միշտ եւ վէճեր կ'ունենային. Տիգրան կառավարութեան կողմէն ձերբակալուեցաւ եւ ամէն ջանքեր գործածուեցաւ, ոչ մի միջոց չխնայեցին, մինչեւ իսկ դրամ, եւ երեք ու կէս ամսէն վերջ ազատեցին եւ դուրս հանեցին. անշուշտ կը հասկնաք թէ այդ տեսակ զօրաւոր միջոցներ ովքե՞ր կարող են ի գործ դնել. այժմ կը ստեղծէ իր իսկ վերացական չնաշխարհիկ բնակարանը, միջոցին եւ ընդուած ժամանակին մէջ.

N'ayant plus de maison ni logis,
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Եւ այդ պատուհանին չրջանակէն կախուած՝

J'en suis la larme la plus inutile [12]

Գերիրապաշտ եւ ցառաջապահ հոչակաւոր նկարիչներու գործերուն մէջ կարելի է նմանապէս հանդիպիլ բացուած պատուհաններու (Մարքս Էրնսթ, Փօլ Քլէ, եւ ուրիշներ), սակայն պատուհանները միշտ ունեցած են տեսարան մը որպէս ենթախորք, իսկ Քլէ իր "աչք"ը տեղած է երկրաչափական տեսարանի մը վրայ որպէս անբաժան մէկ մասը անոր: Շահնուրի ապակեզուրկ պատուհանը, վերընթաց, որ նոյն ատեն աչքի ձեւ ունի, կը պատկերէ միայն անկէ վար ինկող կայլակ մը արցունք: Եղակի քերթուած մը իր բիւրեղեայ թափանցկութեամբ: Դասական գործ մը:

Վերը գործածուեցաւ գերիրապաշտ բառը: Հետաքրքրական է որ գերիրապաշտութեան մթնոլորտը չնչած, անոր գլխաւոր ներկայացուցիչներէն ոմանց մօտերիմ եւ անմոռնալի ընկերուհին՝ Ամմէն Լիւպէն մաս չի կազմեր այդ աշխարհին, քանի ինք ըմբռնելի խօսքին բանաստեղծն է, մտածումը, տրամաբանութիւնը միշտ հոն է: Ձինք դասաւորելու սիրոյն, կարելի է ըսել թէ յետ-գերիրապաշտ մըն է, աճելով հանդերձ գերիրապաշտութեան փոռմի չրջանին:

Լիւպէնի չատ մը բանաստեղծութիւնները պիտի երեւէին վհատեցուցիչ՝ իրենց տառապանքի ջլատիչ ենթախորքով: Անոնք կրնային նկատուիլ խուսափելի ընթերցումներ, եթէ օժտուած չըլլային այն բոլոր յատկութիւններով որոնք Շահնուր – Լիւպէն աղուեստագէտը կը ընդրկեն – աստղիկութիւն, զապութիւն, տեղէ մը յանկարծ ծագած յուսատու լոյս, կլանող մտածումներ, ֆանթէզի, նոյնիսկ զուարթախոհութիւն, որուն մէկ գլխաւոր օրինակն է "Պարոն Առնօ"ն: Կը բաւէ որ բուժարանին յուսահատեցուցիչ մթնոլորտին ընդմէջէն տեսանելի ըլլայ սկիւռ [13] մը դուրսի անմիջական դրացնութեան մէջ, որպէսզի մթնոլորտը այլափոխուի, "ուրախութիւնը իր պոչէն անկէ", "խնդութիւնը ծառէ ծառ անցնի", ու "ծառեր իրարու ձեռք տան", եւ կամ նմանակ մը "թռչկտելով" կու գայ, որովհետեւ՝

Une lettre arrive en voletant
A cause des mots qui sont dedans.

Ils disent «bonjour», «je n'oublie pas»,
Et voici l'espoir tout en éclats [14]
. . . . . .

Այս միջոցներով է որ գրեթէ բնաշնչական անպարագրելի ցաւ մը կը սանձայ մարդկային բնութիւն, բանաստեղծութիւնը կը դառնայ կեանք եւ կ'արձագանգէ հոգիներու մէջ, իսկ առօրեայ սովորական նկատուած տեսարան մը կեանքի բարախուն պատկեր: Եւ չնորհիւ նաեւ իր առանձնայատուկ տեսաղաշտին է որ Սկիւտար ծնած այս "օտարական"ին հարազատ խօսքը կը դառնայ նոր ձայն եւ ոճ, գրաւելով իր արժանի դիրքը ֆրանսական ժամանակակից գրականութեան մէջ [15]:

Գ. Ք.

Ծանօթագրութիւն.–

(1) Armen Lubin : *Le passager clandestin, Sainte patience, Les hautes terrasses et autres poèmes.* Préface de Jacques Réda, Gallimard, Paris, 2005. Հատորը կը կրէ Հրատարակչատան Բանաստեղծութեան Մատենաշարին թիւ չորս հարիւր չորսը:

(2) Armen Lubin : *Fouiller avec rien*, René Debresse, Paris, 1942, 16 pages.

(3) Armen Lubin : *Les Logis provisoires.* Préface de Daniel Leuwers, Rougerie, 1983, 141 pages. Հատորը կազմուած է հեղինակին հետեւեալ գործերէն. – Le Passager clandestin (1946), Sainte Patience (1951), Transfert nocturne (1955 - վերջի արձակ հատորը), Les Hautes Terrasses (1957) եւ ուրիշ հրատարակչատուներէ մը (Grasset) լոյս տեսած հատորէն Feux contre feux (1968): Հատորին մաս կազմած էին նաեւ մինչ այդ դուրս ձգուած սկզբնական շրջանի երկու էջերու ծանօթագրութիւններէ ու նաեւ Շահնուրի երկու գրութիւններէն, մէկը՝ Անտրէ Պրըթոնի եւ Գերիրապաշտութեան նուիրուած, միւսը իր բարեկամ բանաստեղծ – թարգմանիչ Արմաց Ռոպէնի գործին:

(4) Բանաստեղծ, ծնեալ 1929ին եւ Շահնուրի նման արժանացած Մաֆս ժագոպ մրցանակին: Մաս կը կազմէ Կալիմարի անձնակազմին: Լիւպէնի մասին նախապէս ստորագրուած է նաեւ նման գաղափարով էջ մը (տե՛ս. Cahiers Bleus, *Armen Lubin L'Etranger*, hiver 84-85, p. 13).

(5) Շահնուր ֆրանսերէն սկսած է գրել բաւական կանուխ: 1931ին էերթուածներու փունջ մը կը յանձնէ ֆրանսացի գրողներու ուշադրութեան, հրատարակութեան ակնկալութեամբ: Իր առաջին երկու էերթուածները լոյս կը տեսնեն գրական պարբերաթերթի մը մէջ, Feuillets inutiles, 1932 թուականին: Նկատի առնելով պարբերաթերթին որակը եւ շրջանակը, նման երեւում մը աւետիս էր երիտասարդ տաղանդի մը:

(6) Monsieur Arnaud, Bachelier, էջ 171–173: Բանաստեղծութիւնը կը բաղկանայ չորս մասերէ, 60 տողով: Տարագիր Հայերու ոդիսական մըն է, որ ծուիրուած է Արփիկ Միսաէեանի: Երկրորդ օրհնակը կը կրէ Hôpital (էջ 58–60) խորագիրը, 8 մասերէ բաղկացած, 75 տող:

(7) Գր. Շահինեան, *Շահան Շահնուր եւ Աքսոր*, Անթիլիաս, 1985: Հատորը ուսումնասիրութիւն մըն է հիմնուած հեղինակին նախորդ երկու աշխատասիրութիւններուն վրայ. Drame et Poésie de l'Exil (որ ծառայած է որպէս վարդապետական տիտղոսի ատրտաճառ Սորպոնի մէջ) եւ *Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի*, կաթողիկոսարան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, Լիբանան, 1981:

(8) L'Ombre à deux couleurs, p. 222.

(9) Le Sana dans les Hautes-Pyrénées, p. 57.

(10) Trajectoires, pp. 236-237.

(11) Minuit, p. 127.

(12) Sans rien autour, p. 137.

(13) L'Ecureuil de Pessac, p. 100.

(14) Une lettre arrive, p. 77.

(15) Տեղը չէ անդրադառնալու այն գաճահատական ջերմ խօսքերուն, որոնք ընդիրուած են իր գործին անուանի դէմքերու կողմէ, որոնք կը կոչուին Անրի Թոմա, Ժիւլ Սիլվէրվիէլ, Արթիւր Աստրիւ, Մաֆս ժագոպ, ժագ Պրէնէր, եւ ուրիշ շատեր: Բացառութիւն մը ընծրնամար թող ընշուի Արթիւր Աստրիւի հետեւեալ խօսքը. "Փարիզի մէջ մի քանի հոգիներ ենք, որոնք կը խորհին թէ ապրող մեծագոյն բանաստեղծը էք (գանց առնելով Անթոնեն Արթօն)" (նամակ 1947 Մարտ 14 – Cahiers Bleus, été-automne, 84): Այս խօսքը, իր յարաբերականութեամբ իսկ կորոդ մըն է: Կալիմարի այս հրատարակութիւնը կը ստեղծէ նաեւ կարիքը հատորով մը լոյս ընծայելու Լիւպէնի այն բոլոր արձակ գրութիւնները, որոնք գրուած են Transfert nocturne-էն ետք: Իրենց շահեկանութեամբ անոնք պիտի ամբողջացնէին հեղինակին դէմքը:

«L'ARMENIE A L'EPREUVE DES SIECLES»

par Annie et Jean-Pierre Mahé

par
CLAUDE MUTAFIAN

Si l'on commence l'étude à l'époque où les sources sont suffisamment précises pour permettre de quitter le domaine des hypothèses, l'histoire de l'Arménie couvre environ 3000 ans. Il est clair qu'aucun historien actuel n'est spécialiste de l'ensemble de cette période. Certes, il y eut dans le passé des Tchamtchian, des Ormanian, des Adontz ou des Manandian qui pouvaient plus ou moins y prétendre, mais nous sommes entrés dans l'ère des spécialisations, incompatibles avec une quelconque envergure universaliste Dans ces conditions, si l'on veut écrire cette histoire complète on doit choisir entre deux solutions. On peut se lancer dans la confection d'un ouvrage collectif, en rédigeant soi-même les parties correspondant à son domaine d'étude et en confiant chacune des autres à un spécialiste adéquat: c'est ce que firent par exemple Gérard Dédéyan[1] et Richard Hovannisian[2]. L'avantage est bien sûr d'éviter les erreurs autant que faire se peut, mais l'œuvre peut alors accuser les inégalités entre les différents contributeurs. En revanche, lorsqu'un seul auteur décide d'écrire le tout, le danger est ailleurs: hors de sa période de compétence, il en est réduit à compiler les écrits antérieurs, avec le risque de répéter les éventuelles erreurs, souvent récurrentes. S'il ne veut pas tomber dans cet écueil, il devra systématiquement vérifier les sources utilisées et/ou faire relire chaque partie par un spécialiste correspondant: tout cela représente un énorme travail, mais c'est la seule garantie contre les erreurs. Ces remarques s'appliquent aussi bien au cas d'un ouvrage à vocation scientifique qu'à celui d'une œuvre dite «de vulgarisation». Cette dernière expression est ici employée sans la moindre trace du contenu dépréciatif qui lui est souvent abusivement attribué, mais plutôt dans le sens d'un travail qui vise à être accessible à un lectorat non connaisseur du sujet tout en maintenant la même rigueur scientifique qu'un travail de spécialiste. Ceci dit, «vulgarisation» ne signifie pas qu'on a davantage le droit à l'erreur, bien au contraire, car en l'absence d'appareil de références le lecteur n'a pas les moyens de rétablir la vérité. D'une certaine manière, la vulgarisation est un exercice plus périlleux que la science. Le «vulgarisateur» doit écrire l'essentiel, sans erreur, sans oubli et sans renvoi, en un mot il travaille «sans filet». Plus la place est restreinte, plus la tâche est ardue; plus la diffusion est vaste, plus la responsabilité est grande.

La fameuse collection **Découvertes Gallimard** est un cas typique de ce genre de travail. Les volumes y sont de taille et de format réduits, et caractérisés par l'accent mis sur l'iconographie: priorité à l'image sur le texte, ce qui, bien sûr, limite encore plus la liberté de l'auteur. La collection a une diffusion exceptionnelle et bénéficie souvent de traductions en de nombreuses langues. Ses sujets couvrent tous les domaines: art, littérature, histoire, politique, sociologie, sciences physiques, etc. La qualité en est inévitablement très inégale, le meilleur y cotoyant le pire selon la qualification des auteurs et la conscience avec laquelle le travail a été fait. Alors que le nombre de titres dépassait les 450, aucun ouvrage de la collection n'avait encore le moindre rapport avec l'Arménie. Cette lacune vient d'être comblée, mais on peut regretter que le sujet n'ait pas été fractionné en plusieurs titres: par exemple **l'Arménie médiévale,** et/ou **l'Arménie antique** et/ou encore **l'Arménie aux temps modernes.** La direction de la collection en a décidé autrement, elle a voulu publier toute l'histoire et la culture arménienne en un unique volume, une véritable gageure qu'elle a confiée à l'un des plus grand arménologues français, le plus connu et le plus titré, Jean-Pierre Mahé, avec son épouse Annie. **L'Arménie à l'épreuve des siècles** —un titre judicieusement choisi— est ainsi le n° 464 de **Découvertes Gallimard.** On n'en présente pas les auteurs. Parmi leur abondante production, citons leur remarquable traduc-tion, munie d'un appareil de notes exceptionnel, de Moïse de Khorène[3], une importante étude sur l'Eglise arménienne[4], et plus récemment une traduction de Grégoire de Narek[5]. Leur spécialité couvre essentiellement la religion et le haut Moyen Age arméniens. Vu l'exceptionnelle érudition de Jean-Pierre Mahé, latiniste, philologue, éminent spécialiste d'arménien aussi bien que de géorgien ou de copte, on pouvait s'attendre à un résultat particulièrement brillant, flattant l'œil par une riche iconographie rigoureusement selectionnée tout en donnant, en quelques dizaines de pages de texte, une image aussi complète et exacte que possible de trois millénaires d'Arménie. Pourquoi reste-t-on sur sa faim ? Certes, il ne faut pas minimiser le caractère périlleux d'un tel exercice, d'autant plus que les auteurs ont dû, comme c'est souvent le cas, être pressés par l'éditeur. L'ouvrage comporte toutefois des affirmations discutables, des lacunes dans l'explication de certains événements, et des erreurs qui auraient pu être évitées par des vérifications de sources ou de simples relectures par des tiers.

Tout d'abord quelques remarques sur l'iconographie qui est, rappelons-le, la spécificité de la collection. Elle est abondante, le choix en est, dans l'ensemle, assez bon même si la quadrichromie trahit inévitablement des inégalités dans la qualité: ainsi, les reproductions de l'**Anahit** du British Museum (p.24) ou de la miniature extraite du **Livre des Merveilles** (p.77) sont très réussies, alors que celle de la **bataille d'Avaraïr** (p.44) est terne et dépourvue d'éclat. Les illustrations en noir et blanc, en particulier les documents d'époque (pp. 1-9, 98-119), sont en revanche toutes remarquables.

La cartographie est nettement moins heureuse. Mise à part la carte «de situation» (p.14), les quatre cartes «historiques» sont tout d'abord déficientes quant à l'orographie: la branche septentrionale de l'Euphrate, la principale, a disparu de toutes, ainsi que le seul fleuve important de l'Asie Mineure, le Halys, et l'un des deux fleuves ciliciens; sur la dernière carte, la Koura et le Tigre ont subi le même sort, tout comme les deux branches de l'Euphrate en amont de la Mésopotamie! Ces quatre cartes correspondent respectivement à l'empire de Tigrane le Grand (p.26), au partage de 387 (p.41), à la royauté bagratide au Xe siècle (p.59) et au lendemain de la Première Guerre mondiale (p.109). Il y a donc un trou de presque un millénaire entre les deux dernières !

Le résumé sur la quatrième de couverture, probablement à la charge de l'éditeur, laisse perplexe. L'Ourartou est passé à la trappe puisque tout commence **«à la fin du VIe siècle avant J.-C.»**, le christianisme devient religion d'Etat **«en 301»** alors que les auteurs eux-mêmes donnent la date de 313 (pp.10 et 148); on y apprend aussi que l'Arménie ne connut que de **«brèves périodes d'indépendance»,** ce qui étonne quand le texte confirme que les dynasties orontide, artaxiade et arsacide se sont succédé sans interruption depuis environ 330 av. J.-C. jusqu'en 428, soit un total de sept siècles et demi d'indépendance continue!

On sait que l'histoire de l'Arménie jusqu'à la conquête arabe comporte plusieurs points non résolus qui font encore l'objet de débats parfois féroces. Le premier est le fameux serpent de mer de l'«origine des Arméniens», un faux problème dont la pierre angulaire est la question de la continuité Ourartou-Arménie. Se basant sur des critères linguistiques, les auteurs présentent la thèse hérodotienne de l'origine thraco-phyrgienne (pp.15-22): en gros, les **«Proto-Arméniens»** seraient passés des Balkans en Asie Mineure, s'installant à l'ouest de l'Euphrate avant de franchir le fleuve à l'occasion de la chute de l'Ourartou **«en 590 av. J.-C.».** Ces **«vainqueurs thraco-phrygiens»** auraient alors imposé **«leur langue, pourtant minoritaire, aux vaincus ourartiens»** (p.22). Dans cette optique d'affrontement, les Arméniens ne vinrent occuper le territoire ourartéen qu'après la chute du royaume, d'où une séparation presque totale entre Ourartou et Arménie, qui ressort dans le livre: la description du royaume d'Ourartou (pp.18-21) semble n'avoir aucun lien avec le reste. Cette version de l'histoire est certes défendable, mais elle est loin de faire l'unanimité. Chacun a son opinion, et si la taille du livre ne permet pas de détailler les autres théories il est toutefois regrettable que celle adoptée dans ce livre apparaisse comme une certitude historique. D'autres auteurs, et non des moindres, défendent en effet une présentation différente, dans laquelle la fusion ourarto-arménienne apparaît de manière beaucoup plus complète et continue[6]. Il est significatif que dans les premières inscriptions achéménides trilingues mentionnant «Arménie», on trouve ce mot dans l'une des langues mais, à la même place, «Ourartou» dans les deux autres[7].

Un second sujet encore discuté est celui de la chronologie de l'imposition du christianisme comme religion d'Etat en Arménie. Les dates précises données ici, **«301»** pour la fuite des vierges romaines (pp. 36 et 148) et **«313»** pour la **«conversion du roi Tiriade IV»** (pp. 10 et 148), ne peuvent être que des hypothèses: tout ce qu'on peut dire, c'est que le premier événement est antérieur à 305, date de l'abdication de Dioclétien, alors que le second lui est postérieur. Dans le même ordre d'idées, les auteurs sont, à juste raison, plus prudents sur l'invention de l'alphabet, la datant **«vers 405»** (pp. 41 et 148).

Si le problème de l'année exacte de la christianisation est somme toute mineur, il n'en va pas de même d'un troisième sujet, celui de la datation de Moïse de Khorène, pratiquement seule source arménienne concernant l'Arménie préchrétienne. Dans les pages 18-20 de l'introduction à leur traduction de 1993 précédemment citée, les auteurs évoquaient les différentes hypothèses entre les deux bornes extrêmes, V[e] et IXe siècle, concluant fort judicieusement: **«Toujours aussi vif aujourd'hui qu'au début du siècle, le débat sur la date de l'historien se résoudra sans doute plus aisément quand on aura mieux fixé la chronologie de la littérature et des traductions arméniennes médiévales».** Douze ans plus tard, quel élément nouveau incite les mêmes auteurs à donner la datation catégorique du VIIIe siècle (pp. 58, 132 et 148), toujours sans rappeler l'existence d'autres hypothèses?

Le livre est, sans surprise, divisé en 5 chapitres : 1) la périoode préchrétienne, 2) depuis le christianisme jusqu'à l'occupation arabe, 3) les royaumes bagratide et cilicien, 4) depuis la fin de la royauté jusqu'au génocide et 5) les trois républiques.

Comme on pouvait s'y attendre, le meilleur chapitre est le second (pp.33-51), intitulé **«Fastes et malheurs d'une nation chrétienne»**, qui correspond précisément à la spécialité des auteurs. Les raisons de la christianisation, la lutte contre le suzerain sassanide, la rupture de Chalcédoine et l'imposition de la domination arabe sont remarquablement exposés, avec précision et dans un style fluide et accessible; l'iconographie qui accompagne le texte montre bien l'essor de l'architecture. Tout au plus peut-on regretter, à côté de l'importance, d'ailleurs méritée, donnée aux traductions, le peu d'accent mis sur l'éclosion, durant le «siècle d'or» (Ve s.), de la littérature, qui est à peine mentionnée (p. 44); il faut bien sûr tenir compte du peu d'espace disponible. Ajoutons à leur crédit que les auteurs n'hésitent pas à «prendre des risques» en adoptant la thèse de Korioun vigoureusement combattue par le nationalisme géorgien : **«Plus tard, Machtots invente deux autres alphabets, pour les Géorgiens et pour les Albaniens du Caucase»** (p.42).

Le premier chapitre est bon dans l'ensemble, mais entaché de quelques erreurs qui auraient pu être évitées par une vérification des sources. C'est le cas pour la fameuse inscription de Béhistoun (environ 520 av. J.-C.), sur laquelle on lirait **«la liste des vingt satrapies (...) de l'empire de Darius Ier»** (p. 22). Il s'agit en réalité non pas de la description d'une division administrative du royaume, mais de la liste des vingt-trois peuples soumis au roi des rois[8]; il y a ici une confusion avec Hérodote qui, environ un demi-siècle plus tard, énumérera effectivement les vingt satrapies[9]. Plus tard, en 331 av. J.-C., Alexandre le Grand remporta bien sur Darius III une victoire définitive qui marqua la fin des Achéménides, mais il est inexact d'écrire qu'il **«conquiert l'empire perse achéménide»** (p.24); plusieurs des anciennes possessions achéménides, dont précisément l'Arménie, restèrent en dehors de l'empire du Macédonien, ce qui permit justement l'émergence de la dynastie orontide. Les sources manquent pour pouvoir écrire une histoire continue de cette dynastie, et une fois de plus les dates précises de règnes qu'on trouve dans le texte (p.24) ne peuvent être scientifiquement prouvées; il vaudrait mieux en pareil cas s'en tenir à des datations plus vagues. Les circonstances du passage à la dynastie artaxiade, à la suite de la défaite séleucide de Magnésie (189 av. J.-C.), sont assez obscures. Or, les auteurs choisissent ici exclusivement la version de Moïse de Khorène[10], c'est-à-dire l'assassinat, ordonné par Artaxias, du dernier Orontide (p.25), alors que Strabon, beaucoup plus proche de ces événements, n'en souffle mot[11]. En ce qui concerne Tigrane le Grand (pp. 26-28), appelé ici **«Tigrane II»** en accord avec une tradition dépourvue de tout fondement, les commentaires accompagnant la représentation de sa monnaie sont très pertinents, mais la présentation historique mentionne à peine ses guerres contre les Romains et attribue sa défaite à la trahison de son fils, ce qui n'était certainement pas le facteur décisif: l'armée romaine était tout simplement trop forte pour l'Arménie. L'avènement de la dynastie arsacide en Arménie est bien une conséquence de l'accord romano-parthe de Rhandeia signé en 63 (p.29), mais ce même traité est, dans la chronologie finale, présenté de manière erronée: **«Romains et Parthes se partagent l'Arménie»** (p.148). Le dernier paragraphe de ce second chapitre, **«L'organisation sociale»** (pp.30-31) est, lui, excellent dans sa description des emprunts iraniens.

Le troisième chapitre, **«Le bastion arménien à l'épreuve des invasions»** (pp. 53-77), va de la dernière période d'occupation arabe à la domination turcomane du début du XVe siècle, incluant donc les deux dernières royautés, bagratide et cilicienne. Le début présente de manière très claire les problèmes religieux

●►

ainsi que la rivalité entre les Mamikonian et les Bagratouni jusqu'au couronnement du prince bagratide Achot en 884 (pp.54-59), en précisant judicieusement que **«la restauration de la royauté arménienne ne signifie pas la reconnaissance internationale de l'indépendance du pays».** Il y a toutefois une remarque à faire au sujet du nom «Azerbaïdjan», qui jusqu'au début du XXe siècle désignait exclusivement l'ancienne Atropatène, au sud de l'Araxe, alors que la région contiguë au nord du fleuve était l'Albanie du Caucase; ce n'est qu'en 1918 que les «Tatares du Caucase», créant un Etat sur le territoire de cette Albanie, lui donnèrent le nom de «république d'Azerbaïdjan» comme les auteurs le disent correctement plus loin (p.107). Il y a donc là deux concepts distincts. Si le meurtrier du roi **«Smbat Ier», «Yoûsouf»**, était bien **«émir d'Azerbaïdjan»** (p.60), au sud de l'Araxe, il est incorrect de dire que la province arabe d'Arminiya **«inclut l'Arménie, la Géorgie orientale et l'Azerbaïdjan»** (pp.54 et 148), car il s'agit ici de l'actuel Azerbaïdjan, à l'époque Albanie du Caucase. Le renouveau culturel consécutif à la fondation des royaumes bagratide du Chirak et artzrouni du Vaspourakan est bien mis en valeur (pp.60-66). Après leur annexion par Byzance et l'émigration qui en résulta, **«pour la première fois, l'aristocratie arménienne est coupée du sol ancestral»,** concluent fort justement les auteurs (p.67).

La disparition de toute entité étatique indépendante en Grande Arménie, aggravée par l'invasion turque, fut partiellement compensée à la fin du XIIe s. par deux événements à peu près simultanés: la reconquête d'une partie de la Grande Arménie par les princes Zakarian sous la suzeraineté des Bagratides de Géorgie et la fondation d'un nouveau royaume en Cilicie. Si le premier est correctement exposé (pp.68-69) dans ce chapitre 3, le second (pp.69-77) présente, au moins dans sa partie historique, de nombreuses faiblesses et inexactitudes. Tout d'abord signalons quelques erreurs factuelles: la prise de Jérusalem par les croisés n'eut pas lieu **«en 1097»** (p.69) mais en 1099; les Arméniens n'ont pas été, **«en 1098», «évincés d'Antioche»** (p.70), ville où ils n'avaient alors rigoureusement aucun rôle, mais c'est de la région du coude de l'Euphrate qu'ils furent évincés, et ceci à la fin de la seconde décennie du XIIe siècle; le **«prince Rouben»** qui est supposé avoir **«jeté les bases d'un nouvel Etat»** est en réalité un personnage dont on sait bien peu de choses, et encore par des sources très tardives, il est donc exclu de lui assigner des dates de «règne» comme celle de **«1076»** pour un hypothétique avènement (pp.70 et 148); les princes roubénides n'ont jamais épousé de **«filles des comtes d'Edesse»** (p.71), ce sont au contraire les comtes d'Edesse qui ont épousé des princesses arméniennes; la reproduction de la p.71 représente le sceau de Léon Ier et non une **«monnaie à son effigie»;** le roi Héthoum Ier n'est pas allé en Mongolie avec **«son frère le connétable Smbat»** (p.76), celui-ci ayant fait seul le voyage quelques années plus tôt. En ce qui concerne la numérotation des rois «Léon», les auteurs appellent correctement **«Léon IV»** celui qui régna de 1320 à 1341, mais le Léon suivant se trouve appelé **«Léon VI»** au lieu de «Léon V» (p.77). On possède une lettre du pape Urbain V datée de 1363 dans laquelle il suggère aux Arméniens de pallier la vacance du pouvoir à l'époque en couronnant ce prince Léon de Lusignan, mais cette lettre ne fut pas suivie d'effet: le souverain choisi fut Constantin de Néghir, et ce n'est qu'après sa mort que Léon ceignit la couronne, en 1374, avant de tomber captif quelques mois plus tard[12]. Ce dernier roi d'Arménie régna donc moins d'un an, de 1374 à 1375, et non douze ans, **«(1363-1375)»** (p.77). La ville de Sis est mentionnée comme siège catholicossal (p.71), mais jamais comme capitale du royaume, et elle ne figure pas sur la carte insérée dans le chapitre (p.59), pas plus que l'important **«port de l'Aïas»** (p.70). Dans le domaine religieux, l'idée reçue de l'acceptation, **«en 1198»** de **«l'union avec les Latins»** (p.71) ne recouvre aucune réalité, ce ne fut qu'une simulation pour recevoir la couronne, Léon déclarant à ses prélats au sujet des envoyés du pape : «Je les satisferai sur le moment par une soumission apparente»[13]; l'Eglise catholique s'en est d'ailleurs vite rendu compte, fustigeant tout au long du XIIIe siècle les Arméniens pour leur duplicité. Au XIVe siècle, l'activité des missionnaires catholiques et des Frères uniteurs arméniens n'est pas mentionnée, non plus que la création du patriarcat de Jérusalem. Du point de vue culturel, les auteurs signalent bien la qualité de l'architecture militaire (p.71), de l'orfèvrerie (p.72) et surtout de l'enluminure (pp.74-76), mais il n'est pas question de la riche littérature historiographique. Les «oublis» ici signalés ont, contrairement aux erreurs, des circonstances atténuantes: la place manque et il faut faire des choix!

Passons à **«L'Arménie à la lisière des empires»** (pp.79-103), quatrième chapitre, crucial, qui va du XVIe siècle jusqu'au génocide, une période durant laquelle l'Arménie a toujours été partagée entre des puissances rivales. Il est regrettable que ce chapitre ne comporte aucune carte. Ainsi, une telle carte aurait certainement évité aux auteurs d'écrire que le traité perso-ottoman de 1639 **«fixe la frontière sur l'Araxe»** (pp. 80, 81 et 149), alors qu'il s'agit d'une frontière nord-sud qui coupe le fleuve[14]: il y a manifestement confusion avec la frontière méridionale de l'Empire russe deux siècles plus tard. Au début du XIXe siècle (p.92), **«L'Arménie orientale»** n'était plus, depuis longtemps, **«soumise aux Safavides»,** la Perse étant alors aux mains de la dynastie kadjare, et à cette époque les Russes ont bien conquis **«la Géorgie orientale»,** mais pas **«l'Azerbaïdjan»** — une répétition de l'erreur signalée plus haut relative à ce nom. Une autre erreur classique de nom concerne la «Turquie», qui jusqu'aux années 1920 recouvrait une notion purement géographique —grosso modo l'Asie Mineure— mais aucun concept étatique; ainsi, ce n'est pas **«la Turquie»** mais l'Empire ottoman qui perdait **«inexorablement toutes ses possessions des Balkans et du Maghreb»** (p. 92). Cette confusion se retrouve plus loin (pp. 96, 97, 149). Signalons également quelques oublis, comme celui des réduits ciliciens, en particulier Hadjine et Zeïthoun, parmi les **«îlots d'autonomie»** (p.80). Malgré ces réserves, le chapitre montre bien l'évolution politique, commerciale et culturelle des Arméniens sous les divers régimes jusqu'à la Première Guerre mondiale.

En ce qui concerne le génocide, il y a en revanche des faiblesses plus graves dans ce chapitre 4. Tout d'abord, une importante erreur concerne la date à laquelle **«les Turcs se lancent à l'assaut du Caucase et exterminent la population de Kars»** (p.102); le texte place cette attaque en 1916, en pleine guerre, à une époque où l'armée ottomane était décimée, alors que, comme il est correctement dit ailleurs dans le livre (pp.93 et 110), elle eut lieu en 1920, bien après la défaite ottomane, et elle fut l'œuvre des forces kémalistes. En ce qui concerne l'Ittihad, ce n'est pas **«à Paris»** (p.95), mais à Salonique qu'elle fut fondée, et on ne trouve dans le texte, mention ni du tournant essentiel de 1913, lorsque ce mouvement se convertit en une dictature militaire, ni de la création de l'Organisation spéciale. Trois questions fondamentales restent ici sans réponse : les raisons, les responsables, les preuves. Ainsi, on ne comprend ni les massacres de 1909, présentés dans un simple contexte de **«pleine anarchie»** (p.96), ni la rafle du 24 avril à Cnstantinople, ville **«trop exposée aux regards étrangers»** (p.102). Quant aux principaux organisateurs, on ne trouve le nom du **«ministre de l'Intérieur»** Talaat qu'une fois, dans une légende de photo du **«camp de Ras ul-Aïn»** (p.101), tout comme le **«ministre de la Guerre»** Enver simplement mentionné en tant que **«beau-frère»** du **«vali de Van»** Cevded (p.102), pendant que le troisième, Djémal, est totalement absent; l'importante «Opération Nemesis» est, dans ces conditions, oubliée dans le texte. Enfin, en ce qui concerne les preuves, essentielles dans la lutte pour la reconnaissance, on reste sur sa faim. Quelles sont ces **«archives officielles turques sur la déportations des Arméniens»** qui **«commencent à être publiées»** (p.98) ? En quoi **«les documents parus à ce jour restent assez evasifs»** (p.98) ? Si les **«récits des survivants»** et les témoignages de **«la plupart des témoins étrangers»** confirment les desseins d'**«extermination de la race arménienne»** (p.103), pourquoi ne pas citer les documents d'archives et les procès, celui de Tehlirian et surtout ceux de Constantinople?

Le cinquième et dernier chapitre s'intitule **«Le peuple arménien et les trois républiques»** (pp.105-127). Il est globalement bien meilleur. La première république d'Arménie est remarquablement présentée (pp.106-111), avec son **«indépendance imposée»** (p.108) et sa dramatique et brève histoire. Signalons toutefois que le rattachement du Haut-Karabagh et du Nakhidjevan à **«l'Azerbaïdjan soviétique»** n'a pas eu lieu en **«1920»** (p. 149) mais en 1921, et que la population arménienne du second territoire n'a pas été **«évacuée vers l'Arménie»** à cette époque (p.111): une partie importante de cette population est restée sur place, et l'émigration vers l'Arménie s'étala continûment sur plusieurs décennies. Quant à la population arménienne revenue en Cilicie, ce n'est pas à la suite de **«la victoire de Mustafa Kemal»** qu'elle fut chassée **«vers la Syrie»** (p.111), mais à cause du lâchage de la France face aux troupes républicaines turques qui étaient pourtant loin d'avoir militairement partie gagnée. Après de très belles et émouvantes photographies d'époque de l'émigration arménienne (pp.112-115), on passe à l'époque soviétique, avec une bonne description d'un certain développement économique et surtout culturel (pp.119-122), qui ne fait pas oublier les problèmes de **«l'Eglise, refuge de l'identité nationale»** (pp.116-118), l'échec du «rapatriement» et les persécutions —notons toutefois (p.122) que la mention de **«la mort suspecte de Parouïr Sevak»** aurait gagné à être accompagnée de celle de Minas Avétissian, que le **«pogrom anti-arménien de Soumgaït»** a été suivi de ceux de Kirovabad et Bakou, et que **«Lévon Ter Petrosian»** était certes la figure emblématique du Comité Karabagh, mais pas son **«chef».** La fin du chapitre (pp. 122-125) est de la même qualité: la seconde indépendance avec ses **«défis»** et ses difficultés (mais sans mention de la mafia), suivie de **«La diaspora et l'arménité contemporaine».**

On trouve en annexe (pp. 130-143) un très bon choix de textes légendaires, littéraires et historiques, ainsi que des **«Témoins du génocide».** La seule réserve concerne la fameuse phrase biblique[15] ici traduite par **«l'arche se posa sur le mont Ararat»** (p.130): il s'agit en fait des «monts de l'Ararat», c'est à-dire des «montagnes de l'Ourartou» et non de cette montagne mythique que les Arméniens appellent d'ailleurs «Massis» et non «Ararat».

La dernière annexe, **«Les Arméniens en France»** (pp.144-147), est d'une autre plume. Elle s'ouvre par une phrase qui laisse rêveur : **«L'immigration individuelle des Arméniens en France remonte au XIIe siècle».** Absolument aucune source ne corrobore une telle affirmation, totalement erronée! Peu après on tombe sur une autre affirmation tout aussi catégorique et erronée : **«Léon V de Lusignan est français».** Certes, le premier roi de Chypre, Amaury de Lusignan, partit de son Poitou natal, mais cela se passait deux siècles et six générations plus tôt, il n'était donc que l'un des 64 ancêtres de Léon V à ce degré d'ascendance. Ce **«dernier souverain»** mourut bien **«à Paris»,** mais on s'étonne d'apprendre que **«son tombeau, à la basilique Saint-Denis, fait encore l'objet d'un pèlerinage».** Il fut en réalité enterré dans le couvent des Célestins, ses cendres furent dispersées à la Révolution et il ne s'agit donc ici que d'un cénotaphe, vide, qui n'a d'ailleurs jamais fait l'objet d'un quelconque pèlerinage. Quant au pauvre père Komitas, quand on sait dans quel était il est arrivé à Paris en 1919, il est pathétique de lire qu'en France il **«s'affirme comme le maître de la musique contemporaine arménienne»** (p.144) !

L'ouvrage se termine par une utile chronologie (pp.148-149). A-t-il atteint son but, qui est de rendre l'Arménie avec toutes ses facettes accessible à un large public ? En partie seulement. Si l'iconographie est exceptionnelle, si le style à la fois clair et soigné reflète la formation littéraire des auteurs, si plusieurs parties du textes sont excellentes, les faiblesses ci-dessus signalées portent préjudice au résultat final. C'est d'autant plus regrettable que ce livre est appelé, vu la vaste diffusion de la collection et le prestige mérité de Jean-Pierre Mahé, à devenir rapidement une référence pour quiconque veut s'initier à l'Arménie ou étendre ses connaissances sur ce sujet. En attendant les nombreuses traductions, habituelles dans cette collection, une seconde édition précédée de relectures permettrait de corriger les erreurs, de refaire la cartographie et de réécrire plusieurs chapitres, en particulier ceux concernant la Cilicie et le génocide.

C. M.

Annie et Jean-Pierre Mahé, *L'Arménie à l'épreuve des siècles*, coll. *Découvertes Gallimard*, n° 464, 160 pp., 12X18 cm, Paris, 2005 (13,90 Euros).

---

(1) Gérard Dédéyan (dir.), *Histoire des Arméniens*, Toulouse, 1982.

(2) Richard Hovannisian (ed.) *The Armenian People*, 2 vol., New York, 1997.

(3) *Histoire de l'Arménie par Moïse de Khorène*, trad. Annie et Jean-Pierre Mahé, Paris, 1993

(4) Jean-Pierre Mahé, «L'Eglise arménienne de 611 à 1066», in *Evêques, moines et empereurs*, t. IV *de Histoire du christianisme*, Paris, 1993, pp.457-548.

(5) Grégoire de Narek, *Tragédie, le Livre de Lamentation*, trad. Annie et Jean-Pierre Mahé, Louvain, 2000.

(6) Voir par exemple I. M. Diakonoff, *The Pre-History of the Armenian People*, Delmar, NY, 1984, pp. 123-130; *From Urartu to Armenia, Florilegium Gevork A. Tiratsyan*, Neuchâtel, 2003, pp. 21-22.

(7) Voir Richard Hovannisian (ed.), *The Armenian People*, t. I, p.40.

(8) Pierre Lecoq. *Les inscriptions de la Perse achéménide*, Paris, 1997, p.188.

(9) Hérodote, *L'Enquête*, III, 90-94 (pp. 259-261 dans la traduction de *La Pléiade*, Paris, 1964).

(10) Moïse de Khorène, II, 46 (p.201 dans la traduction de Mahé).

(11) Strabon, *Géographie*, XI, 14, 15 (t. VIII, p.130 dans l'édition-traduction de la *coll. Budé*, Paris, 1975).

(12) Voir Claude Mutafian, «Léon V Lusignan, un preux chevalier et/ou un piètre monarque», *Les Lusignans et l'Outre Mer*, Poitiers, 1993, pp.203-205.

(13) Kirakos de Gandzak, in *Recueil des historiens des croisades, Documents arméniens*, t. I, Paris, 1869, p.423.

(14) Voir Claude Mutafian et Eric Van Lauwe, *Atlas historique de l'Arménie*, Paris, 2001, p.63.

(15) Genèse, 8, 4.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՕՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7
MARDI
7 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԵԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱՒԱՌՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.217 — Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.217

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԵԼԻ Է ՁՑԱՂԹԵԼ

Ինչպէս կը սպասուէր, ընկերվարական կուսակցութեան Թիւ 2ը՝ Լօրան Ֆապիւս վճարեց իր յաղթանակը: Այլ խօսքով, Շաբաթ Յունիս 4ին, Փարիզի Սէնժակ պանդոկին մէջ, Ազգային Ժողովը 122ի դէմ 167 ձայնով եւ 18 ձեռնպահութիւն, Տնօրէնն Ժողովէն վտարեց Լօրան Ֆապիւսը եւ նոյն ժողովին մաս կազմող իր ութ կողմնակիցները:

Ցանցանքը պարզ էր- մինչ կուսակցութիւն ներքին հանրաքուէով վճռած էր «Այո՛» պատասխանել Սահմանադրութեան Ուխտին հանրաքուէին, Ֆապիւս «Ո՛չ»ը քարոզած էր, ինչ որ հակակուսակցական ընթացք է: Հոլանտ ճշդեց որ հարցը չէ վերաբերիր հանրաքուէին "Այո"ին կամ "Ոչ"ին այլ միայն կուսակցական ըմբռնումին խախտումին: Քուէարկութիւնը սակայն, ցոյց կու տայ որ Ֆապիւս այնքան ալ առանձին չէ եւ շարքերը կը հաւատան պատակտմի պահակը: Կատարուածը միայն հաշւեյարդար մըն է եւ Նոյեմբեր 18ին, երբ դումարուի Հոլանտի յայտարարած «ծըրագրի եւ ուղղութեան» համագումարը, ամէն բան կրնայ տարբեր դիմագիծ մը պարզել: Կասկած չկայ, որ Ֆապիւս եւ մնացեալ ճախը (Համայնավար կուսակցութիւն, Համայնավար Յեղափոխական Լիկա, եւլն.) իրենց դերը կատարած են «Ոչ»ի յաղթանակին մէջ, որմէ կը պարզուի, դժբախտաբար որ Շիրաք բան չէ հասկցած կամ չէ ուզած հասկնալ:

Նշանակուած նախարարապետը, կազմուած դահլիճը ցոյց կու տան որ ծուռ բան մը կայ իշխանութեան դլուխը: Հոն ալ արդէն, հաշուեյարդարները չսկսեցան: Ճամբու դրուածները չլռեցին, արտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ «դըյթատուած» որակեց իր ճգած նախարարութիւնը, դոր ստիպուեցաւ Տուբօ-Պլաւիին յանձնել, նոյն դատուիւնն ունէր կրթական նախարարը՝ Ֆիլիոն, որ դատուիւամբ հաստատեց Թէ ինչ որ պիտի մնայ այդ չրջանէն իր կատարած բարենորոգումներն են միայն:

Յունիս 6ին Պէ-վէ-Ա-ի Լիպէրասիոնի համար եղած հարցախոյզ մը ցոյց կու տայ որ ընկերվարական չարքերու 71%ը դէմ է Ֆապիւսի դէմ ձեռք առնուած «պատիժին»:

Կասկած չկայ որ ճախն ալ վայլուն պատկեր մը չի պարզեր: Մարի-Ժորժ Պիւֆէ կ'ուզէ համախմբել ճախը համայնավար Լիկայի հետ, կանաչները եւ Շըվէնըմանթիսթներն ալ կ'ուզեն միութիւն մը կազմել, բայց, ոչ մէկ կողմ ծրագիրները յստակ են: Ֆապիւս կը սպասէ նոյեմբեր 18ին, հաւատարիմ մնալով "իր գիծին" եւ պատրաստելով այլընտրանքը: Ցաղթելն ալ ուրիչ փորձանք է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թ. ՊԼԷՐ, Ֆրանսական եւ հոլանտական «Ոչ»երէն եաք, որոչեց հրաժարիլ Սթռլիոյ մէջ նախատեսուած հանրաքուէէն: Արտաքին նախարարը՝ Ճէք Սթրօ յայտարարեց Յունիս 6ին երեսփոխանական Ժողովին առջեւ որ Եւրոպական Սահմանադրութեան Ուխտին վերաբերող հանրաքուէն «սառած» կը մնայ: Նախապարբ րնտրուած բառերով կ'արտայայտէր, որպէսզի մահամերձ սահմանադրութիւն մը թաղողն ալ Անգլիան չըլլայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի ընդդիմադիրը երեք կուսակցութիւնները հանրահաւաք մը կազմակերպած են, պահանջելու համար նախագահ Ի. Ալիեւի հրաժարականը: Տասը հազար հոգի մասնակցած է, ազատութեան, ժողովրդավարութեան ձգտում արտայայտող պաստառներով:

ՊԷՔՐՈՒԹի այն արձանին չուրջ որ, ձօնուած է Օսմանեան իշխանութեանց կողմէ դնդակահարուած ընդդիմադիրներուն եւ լրագրողներու 20րդ դարու ընկիզբը, համախմբուած են Յունիս 5ին լրագրողները ի յարգանս Սամիր Քասիրի, որ սպանուած էր քանի մը օր առաջ: Ընդդիմադիրները միշտ Սուրիոյ կը վերագրեն արարքը եւ կը պահանջեն նախագահ Լահուտի հրաժարականը: Որքան ալ Սուրիա ուրանայ իր մասնակցութիւնը այդ սպանութեան մէջ, բոլորը գիտեն կ'ամբաստանեն

ՇԱՆ ՋԷԼԻՋԷՆԵՐԸ ամբողջ օր մը (Յունիս 5) վերածուած էին հսկայ ոդիմպիական մարզադաշտի մը, ուր 28 զանազան մրցումներ ալ տեղի ունեցան: Այս ամբողջը ցոյց տալու համար որ Փարիզ ի վիճակի է ոդիմպիական քաղաք դառնալու 2012ին: Վերջնական ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յուլիս 6ին Ոդիմպիական Միջազգային Կոմիտէին կողմէ: Ձչդենք որ մրցակցութեան մէջ են 5 քաղաքներ՝ Փարիզ, Լոնտոն, Մատրիտ, Նիւ-Եորք եւ Մոսկուա: Շան ջ'էլիզէի ցուցադրութեան ներկայ եղան մօտ 700 հազար հոգի:

ՊԷՐԼԻՆի մէջ, չաբաթ իրիկուն, Յունիս 4ին, Շիրաք եւ Շրէօտէր զիրար մխիթարեցին եւ չեչտեցին կրկին թէ Միութեան բոլոր անդամները պէտք է արտայայտուին Սահմանադրութեան Ուխտին մասին: Երկուքն ալ տկարացած, մէկը հանրաքուէին հետեւանքով, միւսն ալ Ռենանիի տեղական ընտրութիւններէն պնդեցին սակայն իրենց փոխադարձ հաստկացողութեան վրայ:

ՖՐԻԺԻԻՍի փապուղին որ Ֆրանսան կը կապէ Իտալիոյ ծանր արկածի մը բեմը եղաւ Շաբաթէն Կիրակիի (Յունիս 4ևն5) գիշերը, երբ դէպի Իտալիա դացող բեռնատար կառք մը կրակ առած է, որու հետեւանքով մեռած են երկու վարորդներ: Աղէտը կրնար շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ ունենալ, եթէ օդնութեան չհասնէին արագօրէն: Փապուղին վակ պիտի մնայ այլեւս. առնուազն մինչեւ Սեպտեմբեր: Այդ փակումը պատճառ է որ բեռնատար կառքերու երթեւեկը փոխադրուի Մոն-Պլանի փապուղին, ինչ որ մտահոգիչ է խճողումի համար:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 2006
ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ 1-2

Շաբաթ, Յունիս 4ին տեղատարափ անձրեւի մը տակ Երեւանի Հանրապետական մարզադաշտին վրայ Հայաստան-Մակեդոնիա ֆութպոլի մրցումը աւարտած է Մակեդոնիոյ յաղթանակով: Առաջին կիսախաղին 29րդ վայրկեանին փէնալթի մը մակեդոնացիներուն արձանագրել տուած է առաջին կէտը որ անարժոր անակնկալի մը յաւաբեկութիւնը պատճառած է Հայաստանի խումբին: Երկրորդ կիսախաղին սկիզբին Մակեդոնիա երկրորդ կէտ մըն ալ արձանագրած է, որմէ եաք հայկական խումբին մարզիչը Արմէն Շահգէլդեանը փոխարինած է խոկար Մանուչարեանով որ հայկական ֆութպոլին յուսատու դէմքը կը նկատուի: Ան 54րդ վայրկեանին որոշ չափով արդարացուցած է իրեն կապուած յոյսերը, կէտ մը նշանակելով սակայն հայկական խումբին անորոչ, ցրուած խաղը աւելին առիթ չէ տուած ու մրցումը աւարտած է այս արդիւնքով:

Հայաստան Զորեքշաբթի, Յունիս 8ին Գոսթանցայի մէջ կը խաղայ Ռումանիոյ հաւաքականին հետ:

ՀՑԴԻ ՊՕՑՔՈՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹի ՄԷՋ

Ինչպէս դրած էինք Մայիս 3 ի մեր թիւով, Մայիս 29ին, տեղի ոունեցած էր Լիբանանեան ընտրութիւններու առաջին հանդրուանը որ կը վերաբերէր Պէյրութի: «Ազդակ»ի Մայիս 30ի եւ 31 թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները:

2000ին, Պէյրութի ընտրութիւններուն մասնակցած են 13.600 հայեր, մինչ 2005 Մայիս 29ին, ասոնց թիւը եղած է միայն 1.950 իրրեւ հետեւանք ՀՑԴ Դաշնակցութեան հրահանգած պոյքոթին, այս մասին, «Ազդակ» կը դրէ (Մայիս 30).-

«Պէյրութի հայութիւնը, որ ժողովրդային հաւաքով արդէն Մայիս 27ին վերահաստատած էր իր հաւատարմութիւնը ՀՑԴ Դաշնակցութեան ճամբով Լիբանանեան հայրենիքին նկատմամբ, քուէարկութեան չմասնակցելու իր հաւաքականն կեցուածքով բողոքեց իրեն նկատմամբ արձանագրուած անտեսումին դէմ եւ իր վստահութեան քուէն չտուաւ ընտրութիւններէն առաջ արդէն իսկ ընտրուած տեսուած Պէյրութի հայ երեսփոխաններուն: Լիբանանահայութեան 85 առ հարիւրին կողմէ գործադրուած պոյքոթի մթնոլորտին մէջ, Մայիս 29ին Պէյրութի խորհրդարանական ընտրութիւններն տեղի ունեցան առանց ապահովութեան լուրջ խախտումներու եւ բողոքներու արձանագրութեան:

Ընտրութիւնները նկատուեցան թափանցիկ եւ «ժողովրդավար»:

*
**

Երեսփոխան Միշէլ Ֆարաոն անդրադառնալով Պէյրութի մէջ արձանագրուած քուէարկութեան «ամչկոտ» համեմատութեան ըսած է որ պատճառը ինը թեկնածուներու ապահոված յաղթանակն էր նախքան ընտրութիւններու կայացումը, մրցակիցներու չգոյութեան պատճառաւ:

Պէյրութի մէջ, Հ.Ց.Դ. Լիբանանի կեդրոնական կոմիտէի կողմէ առաջադրուած եւ ապա, թեկնածութիւնը յետս կոչած թեկնածու Ստեփան Տէր Պետրոսեան, պոյքոթի ենթարկած է ընտրութիւններու իր մասնակցութիւնը իրրեւ բողոք 2000ի ընտրական անարդար օրէնքին:

*
**

Պէյրութի երրորդ ընտրաշրջանին մէջ, ընտրուած են հայ կաթոդիկէ համայնքի թեկնածու Սերժ Թուր Սարգիսեան, հայ առաքելական համայնքի երեսփոխան Ժան Օղասապեան, ՌԱԿի երեսփոխան Յակոբ Գասարճեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ

Թուրքիոյ Ազգային ապահովութեան խորհուրդը եւ արտաքին գործերու նախարարութիւնը որոշած են այլեւս վտանգաւոր չնկատել Պոլսոյ Հէյտէլի կղզիի յունական դպրեվանքին բացումը: Լուրը կու տար «Մարմարա» (Յունիս 4) արձագանգելով «Ռատիքալ»ի: Ըստ այս վերջինին, Ազգային ապահովութեան խորհուրդը մինչեւ հիմա վտանգաւոր կը գտնէր այդ հաստատութեան վերաբացումը Թուրքիոյ ապահովութեան: Ներկայիս տիրող տեսակէտը այն է որ այլեւս խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ վտանգի պարագան, քանի որ Թուրքիա կարեւոր փոփոխութիւններու հոլովոյթ մը կ'ապրի ու առիկա անտեսել պիտի ըլլայ պնդել դպրեվանքին վտանգին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համաձայն, Դպրեվանքը պիտի գործէ կրթական նախարարութեան չրջանակին մէջ ու Անգարա իր կարգին փոխադարձ քայլեր պիտի պահանջէ Յունաստանէն, ինչպէս՝ թրքական դպրոցներու թուրք ուսուցիչներու թիւի յաւելում: Դպրեվանքին բացումի թուականը կախեալ պիտի ըլլայ Եւրոպական միութեան հետ բանակցութիւններու ընթացքէն:

ՎՐԱՍՏԱՆի ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարզկային իրաւունքներու միջազգային լիկան Յունիս 2ին տեղեկագիր մը հրապարակած է Վրաստանի ազգային փոքրամասնութիւններուն կացութեան մասին: Տեղեկագիրը հիմնուած է Լիկային անդամներէն բաղկացած խումբի մը թիֆլիսի ու նաեւ Ջաւախքի, Ծալկայի մէջ կատարած քնութիւններուն:

Խումբին հաստատումներուն համաձայն Վրաստանի փոքրամասնութիւններու հարցերը կապուած են պատմական, դաղափարական, քաղաքական, տնտեսական, իրաւական տուեալներու: Ասոր զուգահեռ, պետութեան ազգայնականութիւնը եւս հարցեր կր ստեղծէ: Ծանդրադարձ կարեւոր ազդակ են երկրին տնտեսական եւ ընկերային ոչ վայլուն կացութիւնը, ծաւալուն կաշառակերութիւնը:

Լիկան դիմելով Վրաստանի իշխանութիւններուն պահանջած է յարգել մարդկային իրաւունքներու միջազգային համաձայնութիւնները որոնք ստորագրուած են Թիֆլիսի կողմէ: Պահանջած է որ վերջ տրուի խորութեան, փոքրամասնութեան անդամներու, կամ խումբերու ուղղուած վայրագութեան արարքները հետապնդուին, պատասխանատուները անպատիժ չձգուին, կաշառակերութեան դէմ ապրու պայքար մղուի, եւլն.:

ԾԱՆԻ ՀԱՐՑԱՍԻՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍ

ՊՈՍՏՈՎՈՒԹՅՈՒՆ

- Ես, ոչ միայն ես, այլև մեր մեծ ազգի ներկայացուցիչները, ինչպես նաև մեր հարևան ժողովուրդները, որոնք ապրում են մեր տարածաշրջանում, ամենից շատ ենք ցանկանում, որ մեր տարածաշրջանում խաղաղություն հաստատվի: Ինչպես գիտեք, մենք 48 ժամ առաջ հրավիրեցինք մամուլի ասուլիս: Պատճառը այն է, որ մենք ուզում ենք ձեզ հետ կիսվել մի շատ կարևոր տեղեկությամբ, որը մեզ է հասել Ադրբեջանի ղեկավարության շրջանակներից: Ես ուզում եմ ձեզ հետ կիսվել այդ տեղեկությամբ, որպեսզի դուք ինքներդ կարողանաք գնահատել այդ տեղեկության ճշմարտացիությունը

ՀԻՆ ԷԶԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Ասկէ 5 տարի առաջ, Աւագ Հինգշաբթի օր մըն էր երբ հանդիսացայ իրեն՝ Բերայի չխտակը, ձախ ձեռքը տափատին գրպանը, աջով՝ սաթէ գլանիկ մը չուրթերուն, մայթին՝ վրայ դէմը ելլող ծանօթհինգներ բարեւելու փութկոտութեան մէջ: Իբր նշան ողջոյնի՝ գլուխն ինձ ալ ծռեց, եւ քովն ի վեր սկսայ քայլ փոխել: -"Ի՞նչ ըրիր դատ" հարցուց խնդոյն:

Համառօտակի պատմեցի գլխուս եկածները, պահականոյն պահս կանոյ մեր դէպերու մէները մինչեւ Մխիթարիէ, եւ հոնկէ հանուելով՝ մեր եղկելի փախտրութիւնը Տիվանը Հարպ: -"Մ՛ոդ էինք զարկեր, ի՛նչ էինք ըրեր - յարեցի վշտոտ - որ ձեռնուընին երկաթ՝ պանդոյրներու եւ ոճրագործներու թափօրի մը խառնեցին ինծի պէս պարկեշտ քաղաքացի մը որ կեանքին մէջ Ոստիկանատո՛ւնը չէր ճանչցած, սուինաւոր զօրք մըն ալ եռեւռուս": Արեւոտ մէկօրէ մըն էր. մայթերուն վրայ անվերջ եռուզեռ մը կար պէրոտ զոյգերու: Զօհրապ, կենցաղասէր մարդու իր խնդամ դրսեւորոյթին մէջ նորէն, ակնարկը չորս բոլորը ժուռ ածելով իմ յուզուած խօսքերուս ականջ տալէ վերջ՝ այսպէս աւելցուց.- Ենթադրէ որ է՛ն յարգելի մէկ բարեկամս ես դուն. տունս գալուդ, քառասուն կտոր ի՛ըլլամ որ քեզ ընծայելիք պատիւս մէջ չերեւնամ: Բայց յանկարծ կ՛այցելես անա՛նկ օր մը որ ես սենեակիս մէջ հոգին նո՛ր աւանդած սիրելի մը ունիմ արտասուելիք, կամ, աւելի ըսեմ, ձեղնայարկես հրդեհ մըն է ծագեր զոր մարելու կը ջանամ: Արդ, կը պատկե՞ր որ այդ պահուն հիւրասրահ առաջնորդէի զքեզ եւ թաւիչ աթոռի վրայ բազմեցնելու ձեւակերպութեամբ զբաղէի: Այսպէս ալ, բարեկամ, կառավարութեան հո՞գին էր որ ամբաստանեալ գրչի աշխատաւոր մը - ան ալ ամէն մեղքիս վրայ հա՛յ - տարեր լծեր է վարնոց մարդերու խումբի մը: Ան հիմա իր մեռե՛լն ունի վերցնելիք, իր կրա՛կը՝ մարելիք: Զայնը չենք լսեր, բայց յիշէ՛ որ թնդանօթը սա պահուս կը զոռա՞յ կոր նեղուցներուն մէջ. փառք չտա՞ս որ աժան ես խալըսեր նոյնն":

Ի՞նչ կ՛ըսէք, Զօհրապ էֆէնտի, օճիքըս ազատած չունիմ դեռ. պարզ "խմիչթաղ" մըն էր կատարածնին. յետոյ արձակուեցայ՝ բուն դատավարութեան վերջտին կանչուելու համար:

- Նայէ՛ որ համարձակ խօսիս, չծռիս, չթծնիս բնաւ անոնց առջեւ, պատասխանես ուղղուած հարցումներո՛ւն: Միայն եւ լսես անվեհեր՝ ինչ որ տուն կու տայ քեզի բանականութիւնդ, ինչ որ թեւ կու տայ միտքիդ՝ բռնաբարուած իրաւունքդ: Կմկմալ, վրդովիլ, քանի մը կաթիլ արցունք. ասոնցմէ մին ու միւսը դերեր մը կը խաղան՝ անպարտ արձակումիդ ի վնաս: Զտեսա՞ր աչքովդ, վինուրականները են ամէնքն ալ. եւ գէնքի մարդումն քով գութ չէ՛ որ կայ, այլ··· բռունցք:

Թաքսիմ հասեր էինք արդէն: Այստ Փաշայի իր բնակարանին ճամբան բռնեց ան. ես՝ դէպ ի վեր, դյուխս կախ, խորագէս տպաւորուած իր խօսքերէն:

Շատ չանցած՝ կոչնադիրս ստանալով կ՛երթայի տագնապիլ, ի՞նչ կ՛ըսեմ, ահաքըրտիլ այն դժոխքին մէջ որ կը կոչուէր Տիվանը Հարպը էօրֆիւ եւ որուն սանդարամետն էր նոյն ինքն Նաֆիզ պէյ: Տեսայ յարգելի պատուէրը մեծ իրատպէին. անօգո՛ւտ սակայն. ածուխէն ոգեմանդ էր սպասածս, եւ ի՛նչ օրերու մէջ, Աստուած իմ, երբ անդին՝ Իթթիհատի օճախին մէջ կ՛անդաճուէին սեւ սեւ խորհուրդներ հանուր Հայութեան համար, մինչ մեծ կաթսան եփ եփ կուգար՝ ամէն հասակէ ու դասակէ Հայ խաչելու համար անոր մէջ···: Երբ տեսայ որոշ, թէ 5 տարուան վճիռ մը պիտի բեռցնեն ուսերուս, Զօհրապի պատկերը կլկլի՛ն կանգնած տեսայ աչքերուս առջեւ. եւ յեղակարծ պիտով մը որ միտքիս մէջ կայծկլտաց, վճիռս կանխելով՝ թողոքեցի իսկոյն ճուռնալին մէջ երեւցած թարգմանութեան մասին, առարկելով թէ հարազատ չէր ան: Գիտէի թէ պիս դատող 20 պինուրականներէն ո՛չ ոք կար՝ հայերէն հմուտ: Դիտողութիւնս արդարացի նկատուեցաւ, ինչ որ ինծ չահեցուց 3 օր եւս՝ որու միջոցին առիթը կ՛ունենայի նորէն Զօհրապի եւ Ֆէլէկեան Տիրանի վրայ ճակատագիրս անոնց չրթունքէն կախելու: Ստուգիւ անոնց տուած խորհուրդներո՛ւն է որ կը պարտիմ 4 տարուան պատկառելի դեղչ մը՝ դատապարտութեանս 5 տարիներէն:

*
**

Ըլլալ յանդուգն ու խիզախ, ջընկրկիլ քարընդոտի մը առջեւ զոր Բռնապետութիւնը գիտէ ցցել անձնիւր քայլիդ՝ թաւալգլոր անկումիդ ի սպաս, խօսիլ համարձակ, անվերապահ, առանձնատուած իրաւունքիդ խոր դիտակցութենէն եւ խղճիդ ձայնէն. ասոնք չէի՞ն միթէ անբաղդատելի առաքինութիւնները մեծ իրատպէտին: Ան իր ճամբան քալեց միշտ, ճակատաբաց եւ անխոով, օր մը զօրանոց առա՛նց դեղեւելու:

Իր պատրաստաբանութեան եւ անկաշկանդ խօսելակերպին իբր ցցուն օրինակ՝ կ՛արժէ յիշել հետեւեալը:

... Համիտի օրերուն մէջն ենք, Սահմանադրութեան երկունքի ամիսներէն ոչ շատ հեռու: Ծանօթ Հայեր-ինչպէս "Սըսակամի Վարդապետ", Զիֆթէ Սարաֆ եւայլն - կը ձերբակալուին հետզհետէ եւ Եըլտըզ կը տարուին: Կարգը Զօհրապինն է: Մաննախուզի մը մէջ (որուն կարմիր վարագոյրին տեսեւ "կարմիր Սուլթան"ը կը սպասէ՝ գաղտագողի ունկնդիրը), Զօհրապ կը հարցաքննուի իր խելքին փըսո՛րն իսկ չարժող չգիտեմ ո՛ր պէյին կողմէ որ, իր կարգին, ամէն հնարագիտութիւն կը թափէ՝ ներհուն օրէնսդէտը նեղը ձգելու ճղճիմ ճիդով մը: Ձերբակալութեանը վաղորդայնին, իր զրասենեակը խուզարկուած է արդէն, եւ թուղթերուն մէջէն ձեռք ձգուած "մուգիր էվրաղ" մը որ գուցէ իր դատափետութիւնն արժէր: Կնոջը՝ Փարիզէն յղած Ֆրանսերէն մէկ նամակն էր այդ որ սա հատուածը կը պարունակէր մանաւանդ. "Քանիցս չղրեցի՞ քեզ որ ձգես հեռանաս այդ աղտոտ տեղէն. չո՛ւտ եկո՛ւր, ինչո՞ւ կը մնաս դեռ···":

-Ի՞նչ պիտի ըսէք, տեսնենք, այս նամակին, կը հարցընէ դատաւորը՝ թուղթը նետելով առջին, յաղթական ժպիտ մըն ալ չրթունքին:

Զօհրապ՝ պաղարիւն ուսերը թօթուելով. "Վանդացի պարզապէս եւ պատասխա՛ն իսկ չտուի: Կնկան մազը երկարն, խելք ալ կարճ կ՛ըլլայ. պատեհ չէ՛ առածը կրկնել հոս···

Վայրկեան մը լռութիւն: Մեղմ ծփանք մը կարմիր վարագոյրին ծալքերուն մէջ; Զօհրապ ոտքի է արդէն: Եւ յանկարծաթափ աւիւնով մը որուն եռեւեթը կը ըզգայ ներսիդին, խօսքին թելը ձեռք կ՛առնէ ձայնին մէջ ալ պատկառազդուտ չեչտ մը դնելով.

···· "Բայց այսօր իրաւո՛ւնք կու տամ կնոջս որ այդ տողերը գրեր էր ինձ առաւօտ···: Ինծի՛ պէս մէկը - որ 30 տարիներ երեւցած է ձեր դատարաններուն մէջ՝ անուանը երբէ՛ք չարտաւուրած, ինծի՛ պէս մէկը որ յանուն Արդարութեան ա՛յնքան դաւեր վարած է եւ որ իր կեանքին մէջ ո՛չ մէկ անգամ տեղի տուած է կառավարութեան կասկածին, - յանցապարտ մարդու մը պէս բռնուի՛ յանկարծ···": Խօսքը կը մնայ կիսաւարտ, արդէն պահանջուած ցնցումը գործած՝ իր դէմն արձանացող հարցաքննիչին եւ կարմիր վարագոյրին հետեւ ծուարած "ահաւոր ունկնդիր"ի՛ն ալ վրայ:

Այնուհետեւ ան իրա՛ւ ալ չմնաց Պոլիս: Շունչը փարիզ առաւ չիտակ, հոն ազատ ապրելու եւ սպասելու որ բռչոտ քաղաքականութեան վերջին ամպերն ալ անհետին Թուրքիոյ Թօնուա հորիզոնէն: Այդ ամպերը փարատեցան հուսկ ուրեմն: Օսմ. Սահմանադրութիւնը հռչակուած էր: Ի՛նչ աղէտալի ու խաբեպատիր հռչակում: Ազատութեան գինովութիւնները կը թմրէին իսկոյն: Ծափերէն, ճառերէն, դիրկ դիրկի պաղատուններէն եւ եղբայրսիրութեան կեղծապարիւտ յոյզերէն 8 ամիս վերջ՝ Կիլիկիոյ եղեռնը կը սկսէր, յանդելու համար՝ 7 տարի եւաք՝ հայաջինջ կոտորածի մը տիեզերասաստ, որ գերեզմանոցի՛ վերածեց ամբողջ Անատօլուն:

Հայ Մխոպօն՝ Մէպուսարանի սեմէն ներս ոտքը դրած օրէն մինչեւ վերջ՝ չդադրեցա՛ւ սակայն պոռալէ, պոռտալէ, պատգամելէ, եւ Օրէնքի անունով, Արդարութեան անունով՝ խաւարամիտ ընդդիմախօսներու բերանը կարկեցնելէ, այն օրերուն մանաւանդ երբ ամէն վարդապետ երեւոյթներու տակ սեւ մը կար պահուած, եւ Թուրքիոյ ճակատագիրը կ՛ալեծփէր անդով՝ իբերամարտ հոսանքներէ, մինչ Երախայ Սահմանադրութիւնը կը թուէր մսիլ եւ ոգեվարիլ իր օրրանին մէջ:

Իր արժանիքը, խելքը, օրէնսդիտութիւնն ու թմնդ պերճախօսութիւնը զրս առերեսոյթ չունեւորի մը պղուչութեամբ մէկ կողմ դրած էր պահեստի լաթերու պէս՝ Համիտեան Ոչ-ժիմին, - Զօհրապ դուրս հանեց բոլորը մէկ ու չանաց երախան հագուեցնել անոնցմով:

Այդ եռանդը, գործունէութիւնն ու համբաւը չտարաւ ահա ջոլի՛ր մը միայն որ Իթթիհատ կը կոչուէր եւ որ Համիտէն չա՛տ աւելի զօրեղ այն համոզումն ունէր թէ Բիւրօ Ուժն ամէն ինչ էր աշխարհի վրայ: Պէտք էր ըզքեզել - ի՛նչ որ ալ ըլլար հետեւանքը - պալափարի այն լուսափղձ գունդը որ Հայութիւնը կ՛անձնաւորէր, մոնկոլեան վագերային այն եղունգով՝ որ Լոյսին թշնամի Իթթիհատինն էր: Եւ Թալէաթ, մեծեղեռն այդ գահճապետը, ցվերջ անուշ գնաց Զօհրապի հետ, իր սեւ ծրագիրը ծածկած: Մտերմութեան սահմաններն ընդլայնեց միշտ ու փայփայեց մանաւանդ անոր փառատենչիկ ցանկութիւնները. մինչ խորհուրդը կը սկսէր խոովիլ արդէն ու մխրճիլ կեղակարծութեան թանձր ծանծաղուտին մէջ:

Եւ ահա օր մը - Ապրիլ 11ի Մեծ Կարաւանէն յետոյ - Վանդալի թաթեր վերցուցին գայն մէջտեղէն՝ անչուք անչշուկ, ինչպէս հոյակապ քերթուածի մը թուղթ՝ վայրագ նոպայի մը տակ բոցերու ճարակ, ինչպէս աստեւտական կարկեհան մը՝ իր ոսկի ճանակէն քակուելով ծովամոյն, ինչպէս լուսնթաղ մը՝ երկնակամարէն անհետ···:

1908ի գարնան՝ Փարիզի մէջ ակամայ վտարանդի, Զօհրապ պոլսահայ գրականութեան հանդէսի մը կ՛ուղարկէր ոտանաւոր մը, որ հակառակ "սիրային բանաստեղծութեան" իր տարազին,- քանզի Համիտեան դրաքննութիւնն արթուն էր դեռ, - մարդարէութիւն մը կը պահէր իր խորքին մէջ: Ահա՛ ատոր վերջամասը:

Փախչիլը··· բոլոր երազներուս ծիրանի
Թուչուններո՛ւ խուճապ՝ որուն
կը ժպտիմ
ժպիտով մը որ լացի շատ կը նմանի:

Եւ կամքով մը հզօր՝
սիրուս հաւասար,
Ես անտրտունջ կ՛երթամ
ճամբէս գարտուղի,
Հիմա գոցուած գիշերով
թանձր ու ըստուար,
Թանձր ու ըստուար՝
վաղորդայնով մը յղի:

Կը մնար գիտնալ թէ իր «հզօր կամք»ն ի՛նչ սայթաքումներէ ու ամքումներէ անցաւ, երբ -երկկ մէպուս, այսօր մահպուս-վարդգէսի հետ միասին տարուեցաւ աքսոր, եւ «անտրտունջ գնաց ճամբէն զարտուղի», Անծանօթին ճամբուն վրայ անփառունակ անճիտուելու, մա՛րդ մը որ, առանց չափազանցութեան, պատի՛ւն էր բովանդակ Թուրքիոյ, որպէս մտաւորական:

Այդ «թանձր ու ստուար դիշեր»ը ծնա՛ւ վերջապէս իր «վաղորդայնը», Հայուն Աւգուստոսը: Ո՞ւր եւ դուն սակայն հէ՛ք Զօհրապ:

Որը անդունդ մը կարծեց
այս տեղ, որն ալ բարձունք մը.
մէկը ծաղիկ մը դրաւ
միւսն ալ անխօս արցունք մը:

Երիտասարդութեանը, այսպէ՛ս գրած էր ինք՝ բարեկամի մը վաղամեռ կնոջ իբր տապանագիր ծառայելու համար:

Իր ոսկերարեան օր մը երբ երեւան ելլէր, վայ՛ե՛լ էր որ Հայ Պանթէոնը փոխադրէին գայն, եւ իր յուշարձանին վրայ քանդակէին այս պարզ՝ այլ խորհրդա՛ւոր քառեակը: Վասն զի իր դողդոջման վերելք մը չէր, այլ վիհ մը պախարժ, եւ - ա՛յնքան մտաւորական լլկումներու նման - հոնկէ վար իր տաժանդին էջքովը՝ ո՞չ ապաքէն ան բարձրացուցած եղաւ Հայութիւնը դէպ ի վճռական ազատութիւն, դ էպ ի վերածնունդ:

ԹԻՒՐԴԻԿ

(«Ամէնուն Տարեցոյցը», 1916-20)

ԱՆԻԾԵԱԼ
ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Գրեթէ նամաւորինակ հարցումներ ուղղեցին նաեւ մօրեղբօրս ու կարապետին:

Այս գործողութիւնը աւարտելէ ետքը մեզ տարին ուրիշ սենեակ մը եւ դուռը վրանուս փակեցին:

Հոն կային նաեւ ուրիշ երկու արաբ բանտարկեալներ որոնց մէկը քաղքին էշրաֆներէնն էր: Զինուորական պէտէլ տալ չուզելուն համար բանտարկուած էր ամիսէ մը ի վեր եւ որովհետեւ մեծահարուստ մարդ մըն էր, ոստիկան - պաշտօնեայ յարգանքով կը վարուէին իրեն հետ:

Այս էշրաֆը որ քօնաքի գաղտնիքներուն տեղեակ ըլլալ կը թուէր, ըսաւ մեզի.

- Գիտէ՞ք ինչու համար հոս բերուած էք:

- Տակաւին չկրցանք հասկնալ:

- Ամենածանր ամբաստանութիւն մը կայ ձեր վրայ:

- Ի՞նչ ամբաստանութիւն:

- Կեղծ թղթադրամ կը չինէք եղեր:

Սկանանք ծիծաղիլ. բայց յետոյ խորհեցանք թէ այդպիսի զրպարտութիւն մը թերեւս եղած է մեզի դէմ: Կարապետ, ինչպէս ըսի, ուղտի ոսկորէ սանտր կը չինէր եւ իր արհեստին համար գանազան առարկաներ ունէր, ինչպէս խոշոր քարեր, կապի թէլիքէներ որոնց մէջ գունաւոր դեղեր դրած էր, ճախարակ, հերիւն, եւլն., եւլն.: Այդ գործիքները կրնային կասկած յարուցանել թէ կեղծարարութեան յատկացուած են:

Ինչ որ ալ ըլլար, այդ ամբաստանութիւնը մեզ հանդարտեցուց: Գործը քաղաքական համոզմանք չունէր ուրեմն եւ մենք վստահ էինք թէ պիտի կրնայինք մեր վրայ ծանրացած այդ անճոռնի ամբաստանութիւնը ջրել:

Դժբախտաբար էշրաֆին ըսածները որ եւ է հիմ չունէին:

Իրիկուան դէմ ոստիկան մը եկաւ ու մեզ առաջնորդեց միւթէսարըֆի փոխանորդ Քէմալ պէյի քով:

Իրենց մօտ նստած էր քաղքին էշրաֆներէն ալ մը:

Երկար բարեւ բռնած՝ չարուեցանք դէմը:

- Երուանդ Օտեանը դո՞ւք էք, հարցուց ամենայն քաղաքավարութեամբ խօսքը նախ ինծի ուղղելով:

- Ա՛յո՛, ես եմ, պատասխանեցի:

- Դուք ազգականութիւն ունի՞ք Գրիգոր Օտեանի հետ:

- Ա՛յո՛, հօրեղբայրս է:

- Բո՛ւն ձեր հօրեղբա՞յրն է:

- Ա՛յո՛: իսկ եւ իսկ հօրս եղբայրը:

Քէմալ պէյ քովը նստող "երեւելի"ին դարձաւ եւ ըսաւ.

- Գրիգոր էֆ. Օտեան նշանաւոր անձ մը եղած է. ինքն է որ Միհտաթ փաշային հետ խմբագրակած է օսմ. Սահմանադրութիւնը:

Այս պնահատականը բարեդուչակ թուեցաւ ինծի եւ պահ մը խորհեցայ թէ ատժան պիտի ազատէինք:

Ցետոյ քանի մը հարցումներ ուղղեց նաեւ մօրեղբօրս եւ կարապետին եւ ինծի դառնալով ըսաւ.

- Դուք մտաւորական մարդիկ էք, հետեւաբար կը սպասեմ ձենէ որ ճշմարտութիւնը խօսիք երբոր ձեզի հարցաքննեն:

- Արդէն ծածկելու բան մը չունինք, պատասխանեցի:

- Ինչ որ է, խնդիրը այն է որ ձեզի եղած հարցումներուն պատասխանէք:

- Վստահ եղէք այդ մասին, պէյ էֆէնտի:

- Տարէ՛ք էֆէնտիները, հրամայեց Քէմալ պէյ մեզի ընկերացող ոստիկանին ուղղելով:

Վերադարձանք վար կրկին քամիէրին սենեակը ուր այս վերջինը սկսաւ մեզ հարցաքննել:

(Շար. 68)

Տիկին Քրիսթին Չիլինկիրեան,
Տէր եւ տիկին Լօրան Միչօ եւ զաւակները,
Տիկին Շամիրամ (Սեւակ) Փոլքօ,
Տիկին Քրիսթին Սալերի եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ տիկին Յովհաննէս Չիլինկիրեան եւ զաւակները,
Տիկին Մաննօ Աճէատուրեան եւ զաւակները (Ամէնք)
ինչպէս նաեւ Մահտեսեան, Թորիկ եւ Զաքեան ընտանիքները
Խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՎԱՀԱԳՆ (ՍԵՒԱԿ) ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ 1912, Լօզաննի)

մահը որ պատահեցաւ 2005, Յունիս 2ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի, Յունիս 6, ժամը 9·30ին Chapelle des Petites Sœurs· Croix Rousse, Lyon·

ՅԱՌԱՋ·– մեր ցաւակցութիւնները տիկին Շամիրամ Սեւակի եւ տէր եւ տիկին Յովհաննէս Չիլինկիրեանի։

***

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին հարազատները 200 եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵԱՑՈՒՔ···

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
աւուրաճակոչութեան ոտօնը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Centre Culturel SAINT MESROB

A Paris au Centre Culturel St Mesrob
Soirée culturelle et littéraire

le Jeudi 9 juin à 20 heures 30

«LA PRESENCE DES ARMENIENS EN TERRE SAINTE»
Histoire et Patrimoine
LES KHATCHKARS
du Couvent Saint Jacques de Jérusalem

Projection de diapositives sur le thème.

Conférence donnée par MICHEL BASMADJIAN

Présentation de KAREN SIMONIAN

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահած է Յունիս 6ի վաղ առաւօտեան։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մանաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Անի Տէր Պետրոսեանէ 100 Եւրօ ՆԻԿՈՂՈՍ ԷՋԱՆՆ-ի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ խաչի Պօմոնի Նայիրի մանաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, իր ժրաջան ընկերուհի- Աչտհիա Տէմիրճեանի- իր ամուսնոյն- եղբայրդ Տէմիրճեանի- մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Սօսէ Կիրակոսեանին, զաւակին, ընկերուհին Մարի-Ժան Խաչատուրեանին ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի մանաճիւղին Խոսրով Կիրակոսեան մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։-

Տիգրան Հէքիմեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Դ. Տէր Զաքարեան 30, Տէր եւ Տիկին Ալթիւր Համբարեան 12, Տիկին Նատին Թոփալեան-Թուչէ 30, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամճեան 60, Պ. Սերժ Յարութիւնեան 30, Տիկին Մամբրէ Սանտալճեան 100, Տիկին Պէաթրիս Փամմանեան 50, Տիկին Ռոզ Տէր Սահակեան 10, Տիկին Մարի-Սոֆի Սահակեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 400, Պ. Գլօա Քէշիշեան 200, Պ. Նեթսէս Տիւրման 50, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտէ 50, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 20, Օր. Մարի Տումանեան 20, Օր. Էլիզապէթ Մուսայեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գըշիկեան 150, Տիկին Իրէն Իսկէնտէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարեան 150, Տէր եւ Տիկին Փիէր Յակոբեան 50, Տէր եւ Տիկին Անարէտ Ֆալը 30, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աբոյեան 30, Պ. Խոսրով Մուրատեան 100։

(Շար.)

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association :
77 rue La Fayette 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archaloys Tatikossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

կազմակերպուած՝ կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Չամչեան" մանաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին։

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճը եւ "Կատուի ատամի" երկնամերձ տեսարանները եւ Աւրոսի քաղաքի նկարչադեղ փողոցները, միացէք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնեցէք Ռոզինի՝ 04·78·49·19·44։

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ էքսօրեան ճաշը։

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com
Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Grande Fête Champêtre Khrnrssor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 8
MERCREDI
8 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·218
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·218

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԷԻՆ, ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԷԻՆ»...

Մուրատ Պարտաքչը «Հիւրրիյէթ»ի լրագրողներէն է· ընդհանրապէս պատմական փաստաթուղթերու վրայ հմնուելով հին էջեր, հին անցքեր, դէմքեր կը ներկայացնէ: Ինչ էր որ Հայերու տարագրութեան մասին Թալէաթի նոթատետրին պարունակութենէն մաս մը հրապարակեց:

«Ռատիքալ» թերթը որ մնայուն նուիրեալն մէկը ըլած է ցեղասպանութիւնը, հարցազրոյցներ կը հրատարակէ նուիրին հետ կապ ունեցող դէմքերու հետ, ինչպէս օրինակ «Ակօս»ի խմբագիր Հ· Տինքին («Յառաջ», Մայիս 27,28/29), Յունիս 6ի թիւով պատասխանելու հրաւիրած է Մ· Պարտաքչէն:

Անմիջապէս պէտք է ըսել թէ այս մէկին ալ պաշտօնական տեսակէտին հաւատարիմ թուրքակ մըն է· 1915ին կատարուածը տեղափոխութիւն, տարագրութիւն է իր կարծիքով, քանի որ Հայերը վտանգ կը սպառնային Օսմանեան կայսրութեան: Անկախութեան երազ ունէին, ռուսերու կողմէ չահագործուեցան, ապըստամբեցան, եւլն·:

Այսուհանդերձ, մէկ քանի հետաքրքրական նչում ունի: Նախ Թալէաթի տետրակին նուիրած իր չարքին մասին· ընթերցողներուն խոստացած ըլլալով հանդերձ թէ հայկական ստացուածքին մասին եղածն ալ պիտի հարտարակէ, չէ ըրած· պատճառը այն եղած է որ յաջորդ օրն իսկ Թուրքիոյ ամէն կողմէն մարդիկ հետաձգնած են, ըսելով· «վարպե՛տ, այդ ստացուածքը տեսնենք»: Կ'ըսէ· «կը կարծեն թէ Թալէաթ կալուածաթուղթերը հատաքած է ու անոնք այսօր իմ քովս են: Ոչինչ կարելի է ա՛յս աստիճան արժեզրկել: Զայրցայ, չհրատարակեցի»:

Երկրորդ հետաքրքրականը մեղսակցութեան մէջ Գերմանիոյ, Գերմանացիներու ընդդիմումն է: «Տարագրութիւնը որոշողները Գերմանացիներուն ալ խորհուրդին դիմած են: Որովհետեւ ձեռնարկելիքը որ հարիւր հազարաւորներու տեղափոխութեան կը վերաբերէր, շատ հիմնական կազմակերպութիւն կը պահանջէր: Մերիններդ ծրագրաւորումէ փուլին առաջ գերմանական զօրակցութեան, առանձին չէին կրնար յաջողիլ: Արդէն գիտէիք թէ այդ շրջանին օսմանեան կարեւոր բանակ երուն գլուխը Գերմանացիներ անցած էին»:

Երրորդ կէտ մը առընչուած է օսմանեան դիւաններու բաց-դոց ըլլալու պարագային: Երբ զրուցավար Ն· Տիւգէլ հարց կու տայ թէ աքսորուած Հայերէն քանի՞ հոգի մեռած, քանի՞ն փրկուած է, պարտաքչը կը պատասխանէ· «Ոչ ոք կրնայ գիտնալ ատիկա: Թալաթի տետրակին մէջ միայն ախտրեալներուն թիւերը կային: Այս մասին հաշիւներ չեղան· ուստի չենք գիտեր թէ քա՛ն մեռաւ, քանին հասած դրկուած վայրը: Որովհետեւ օսմանեան դիւաններուն այդ մասին արձանագրութիւնները չեն բացուած· ոչ ոք տեսած է զա՛նոնք: Միայն թղթակցութիւններէ գիտենք թէ տարագրութեան տետրեր գոյութիւն ունէին»:

Զրոյցին չարունակութիւնը անդամ մը եւս կը յանդի գերմանական մեղսակցութեան· «Այսօր ոչ ոք կրնայ Թուրքիան ցեղասպանութեամբ ամբաստանել: Ընդունուած ամէնէն կարեւոր ցեղասպանութիւնը հրէականն է: Ուրկէ՞ է հայ հետազօտողներու նիւթական զօրակցութիւնը: Սփիւռքէ՞ն: Ո՛չ: Գերմանական վազքփնեբէ: Որովհետեւ Գերմանիա իր կատարած ցեղասպանութեան բաժնեկից կը փնտռէ: Թուրքիոյ ուղղուած ցեղասպանութեան ամբաստանութիւններուն ընկիզ եղած են Գերմանացիները: Այս նիւթին մասին գրող շատ մը Թուրքերու ներկայ կը կանգնին գերմանական վարքփնեբը»:

Վերջին մասին մէջ զրուցավարը նիւթ կ'ընէ Ա֊թաթիւրքի առընչութիւնը: Ըստ Պարտաքչըի «Ա֊թաթիւրքի հայկական հարցին նայուածքին մասին միակ պատասխանը տուած ապրանքներն են: Ան Հայերու սպանուած պետական մարդոց եւ պաշտօնեաներու կարեւոր ամսականներ կապած է, գրաւեալ հայկական ապրանքները իր ստորագրութեամբ տուած: Թալաթի կինը կը ստանար «հայրենիքի ծառայութեան» թոշակը որ ամէնէն բարձրերէն մէկն էր: Ընդհանուր կեդրոնի (Իթթիհատ կուսակցութեան) եւ Յատուկ կազմակերպութեան (Թէշքիլաթը մահսուսա) կարեւոր ա՛դամներուն կինեբը նոյն թոշակը կը ստանային: Ամէնէն բարձր վճարումը կը կատարուէր Էնվէրի աղջկան»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻԻՏԻՆ 1600ԱՄԵԱԿԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ կառավարութեան հանրապետական յանձնաժողովը երկար պատրաստութիւններէ ետք, Յունիս 2ին սկսած է Գիւրերու պիւտին ու հայկական առաջին դպրոցին՝ Ամարասի հիմնադրութեան 1600ամեակները տօնել: Յունիս 3ին Արցախի համալսարանին մէջ տեղի ունեցած է միջազգային գիտաժողով մը որմէ առաջ մասնակիցները, որոնց մէջ եղած են Սփիւռքէն, արտասահմանէն հիւրեր ալ, ծաղիկներ զետեղած են Արցախեան պատերազմին զոհուած ուսանողներուն յուշակոթողին: Ցետոյ համալսարանի սրահին մէջ 1600ամեակի յուշատախտակի մը օծումը կատարուած է առաջնորդ Պարսեւ արք· Մարտիրոսեանի կողմէ:

Գիտաժողովին մասնակցած են Երեւանէն Մատենադարանի տնօրէն Ս· Աբեւշատեան, Արցախի համալսարանի տեսուչ Հ· Գրիգորեան, Միչիկընէն փրոֆ· Գ· Պարտաքչեան եւ ուրիշներ:

Օրուան ողջոյնի իր խօսքին մէջ ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան յաճախ տարածուող դարձած հայութեան աստանդական կեանքին մէջ ուծացումէն փրկող միակ ազգակ համարած է մեսրոպադիր հայոց լեզուն: Իսկ Ս· Մեսրոպի ձեռքով բացուած առաջին դպրոցը Արցախի մէջ, դոյապայքարի քաղաքական առաջին հիմնաքարին վայրը: «Այսօր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնում չկայ մի գիւղ, որտեղ դպրոց բացուած չլինի: Դպրոցաշինութիւնը ԼՂՀ ռազմավարական կարեւոր ուղղութիւններից մէկն է» ըսած է ան:

*
**

ՋԱԽԱԽԻ ԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի վարչապետը Ա· Մարգարեան Թիֆլիս այցին խորհրդարանի նախագահ Ն· Բուրջանաձէի եւ վարչապետ Զ· Նողաիդելիի հետ հանդիպումներուն արծարծած է Ջաւախքի ընկերա-տնտեսական վիճակը բարելաւելու հարցը: Յառաջարկած է օգնել այդ շրջանի ճամբաներուն նորոգութեան եւ ընկերա-տնտեսական ծանր վացութիւնը մեղմելու, եթէ Թիֆլիսի իշխանութիւնները համաձայն գտնուին: Վարչապետին խօսակիցները պատրաստակամութիւն յայտնած են եղած առաջարկը ընդունելու:

*
**

ԵՐԵԱՆ-ՄԻՒՆԻԽ-ԵՐԵԱՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐ

Գերմանական օդային գիծերու ընկերութիւնը, Լուֆթհանցա, Երեւան-Միւնիխ-Երեւան գիծ մը հաստատած է Յունիս 3ին: Նոյն օրը բացման թռիչքով Երեւան հասած են 80 ճամբորդներ: Յունիս 5ին ալ սկսած են դէպի Թիֆլիս թռիչքները, ընկերութիւնը նպատակ ունենալով աւելցնելու Ռուսաստան ու ՀԱՊ-ի երկիրներ երթուղարձերը:

ՊՈԼԻՍ

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը Յունիս 4ին Գնալըի ամարանոցին մէջ ընդունած է Վանի կուսակալը ու տեսակցութիւն մը ունեցած Ախթամարի Ս· Խաչ եկեղեցիին նորոգութեան նիւթով: Տեսակցութեան ներկայ գտնուած են նաեւ Պատմական Ժառանգութեան պաշտպանութեան վարչութեան նախագահը, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահը, վարչութիւն անդամները, որոնց կարգին Վերկին Արըօպա, պատրիարքարանի իրաւաբաններէն Լուիզ Գաքար:

Պատրիարքը չեչտած է թէ շատ կարեւոր է նորոգութեան աշխատանքին հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան քաջածանօթ հայ ճարտարապետի մը մասնակցութիւնը որպէսզի աշխատանքը չձեւազեղծէ կառոյցին պատմական ոճը:

Հայատատնեան լրատուիւներ կը հաղորդէին թէ Մոսկուայէն տեղեկացած են Գիւմրի բանտարկուած հայ օդաչուներուն ազատ արձակման լուրին: Անոր մէջ կարեւոր դեր ունեցած է Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահ Ա· Աբրահամեան որ Մարտին նախարար Վ· Օսկանեանի կողմէ լիազօրուած է զբաղելու այդ հարցով: Ա· Աբրահամեան պատասխանելով «Ազգ»ի (Յունիս 7) հարցումներուն ըսած է թէ օդաչուները որոնք 14-24 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էին, նախագահական ներում արժանացած են, չնորհիւ Յովհաննէս Պօղոս Բ· պապին, Իինկ-Սօ֊ի տնօրէնին, Ռուսաստանի արտաքին գործերու նախարարին միջամտութիւններուն: Ա· Նոնց առողջական վիճակը լաւ է, մօտ օրէն կը վերադառնան Երեւան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Տ· ՏՂ ՎԻԼՀԷԼՄ, Յունիս 6ին, տեսակցեցաւ սենիթքաներուն հետ, նախքան իր յայտարարութիւնը ընդհանուր քաղաքականութեան մասին (Յունիս 8, Ազգային Ժողովին առջեւ)· Սենիթքաներու դիրքը յստակ է, ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունին աշխատանքի օրէնսդրութեան մէջ, ոչ ալ ընկերային իրաւունքներու: Այս երկու կէտերը պատճառ են նաեւ սպառնալիքի, այնքան փոդոդ իջնելու եւ ծանր այլ միջոցներու դիմելու: Միւս կողմէ, կրթական նոր նախարարը՝ Ժիլ սը Ռոպիէն որոշած է ցնոր տնօրինութիւն յետաձգել Ֆիլոն օրէնքները, որոնք մեծ վրդովում առեղծած էին աշակերտներուն եւ ուսանողներուն մօտ: Նախարարը կ'ուզէ նախ լսել սենիթքաները որեւէ որոշում տալէ առաջ: Օրէնքը կայ, առայժմ գործադրութիւնն է որ յետաձգուած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ երկրորդ հանգրուանին (Յունիս 5) յաղթած են սուրիամէտ չիի երկու չարժումները՝ Ամալ եւ Հեզպոլլա ձեռք ձգելով ընտրանին 23 աթոռներէն հարաւային Լիբանանի մէջ: Մասնակցութեան համեմատութիւնը 45% էր:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ կոմիտէին գնահատման յանձնախումբը առաջին զոհը մը ըրած է, ինչ կը վերաբերի 2012ի խաղերու վայրի ընտրութեան եւ նախընտրութիւնը կու տայ Փարիզի եւ Լոնտոնի: Յուլիս 6ին, կոմիտէն կու տայ վերջնական վճիռը, Փարիզի կը մնայ չանք թափել յաղթելու համար, թէեւ անգլիացիներն ալ շատ լաւատես են:

Օ·Էս·Սէ·Լ·ի մնայուն խորհուրդը, որու կեդրոնը Վիէննա է, Յունիս 2ին, Ֆրանսացի մը նշանակած է՝ Մարք Փէրէն տը Պրիչմպօ, որպէս գլխաւոր քարտուղար: Այս նչանակումը գործադրելի կը դառնայ Յունիս 10ին, եթէ 55 անդամներէն մէկը չընդդիմանայ մինչեւ այդ թուականը: 56 տարեկան, Ֆրանսացին, ցարդ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմավարական հարցերու տնօրէնն էր: Կը յաջորդէ Սլովաք

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՀ

ՓՐՈՓ. ԱՏՐԻԱՆՕ ԱԼՓԱԿՕ ՆՈՎԷԼԼՈՅԻ

Յունիս 4ի երեկոյեան ժամը՝ 6·00ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքեց Փրոփ· Ատրիանօ Ալփակօ Նովէլլոն:

Փրոփ· Ալփակօ Նովէլլոյի մահով, հայ մշակոյթի ու յատկապէս ճարտարապետութեան ուսմանց իրականութիւնը կը կորնչնայ վերջին տասնամեակներու ամենահեղինակաւոր եւ անխոնջ մշակներէն մէկը:

Ան ծնած էր 1932ին, Իտալիոյ հիւսիսարեւելեան շրջանը գտնուող Պէլլունօ քաղաքը: Մասնագիտութեամբ ճարտարապետ, վարած է ճարտարապետութեան պատմութեան, Թորինոյի եւ Միլանոյի համալսարանական ամպիոնները, իսկ աւելի ուշ՝ 1988 թուականին անցած Վենետիկի Քա Ֆոսքարի համալսարանը, ուր վարած է իսլամական ու բիւզանդական արուեստի պատմութեան ամպիոնները:

Հիմնադիրն ու վարիչը եղած է Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու Վերադարձի կեդրոնին: Իր ուսումնասիրութեանց վարեւոր մէկ մասը յատկացուցած է Քրստոնեայ Արեւելքի ճարտարապետութեան, բազմիցս դիտաբչաններ կազմակերպելով ու վարելով Յունաստան, Հայաստան, Վրաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան:

Ան նախաձեռնած է հայ ու վրացական արուեստի միջազգային դիտաժողովներու, հայ ու վրաց ճարտարապետութեան ցուցահանդէսներու որոնք չրջած են Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի գանագան երկիրներն ու շրջանները, համապատասխան լեզուներով հրատարակուած բազմաթիւ գրացուցակներով: Անհամար են իր բանախօսութեանց եւ հեղինակած դիրքերու ու յօդուածներու չարքերը:

ՏԽՈՒՐ ԹԻՒԵՐ

Հայաստանեան թերթերը արկած-ոճիրի սիւնակներուն, անկիւններուն մէջ պարբերաբար տեղ կու տան անճնասպանութեան լուրերու։ Տարիքի բաւական լայն չերտաւորում մը կ'ընդգրկեն անոնք։ Շատ յաճախ մէկէն տարիքով – 40-50 - այրեր ու կիներ կ'ըլլան որոնց արարքին որպէս բացատրութիւն կ'լսուի թէ կեանքի դժուարութիւններէն, մեծ մասով տնտեսական մարզի, զիրենք մղած են այդ քայլին։ Երկրորդ խումբ մըն ալ կայ, բաղկացած՝ պատանիներէ, որոնց անճնասպանութիւնն ալ յաճախ կը հիմնուի աղանդաւորական երեւոյթին վրայ։ Ինչ որ ալ ըլլայ նման ծայրայեղ արարքի առաջնորդող դրդապատճառը, ենթակայ տարիքը, ընկերութեան մը կեանքին ամէնէն տխուր մէկ էջը կը կազմէ անճնասպանութիւնը, երբ մանաւանդ պատահարը կը կրկնուի յաճախ կերպով։

«Հայոց աշխարհ» օրաթերթը Մայիս 14ի թիւով առաջին էջէն «Ինքնասպանութիւնների ալիք» խորագրուած նշում մը ունի, «Ի՞նչ է պատահել Հայերին» ենթախորագրով։

Առաջին տողէն լսուածը այն է որ 2005ի թիւերը ներկայի թափով, կը գերազանցեն նախորդ տարուաններէը. այնքան որ «համաճարակ» բառը կը գործածուի ամենադաժան այդ երեւոյթին մասին։ Ու ճիշդ այդ որակումն է որ ուշադրութեան կը յանձնէ լսուածը։ Այս տարուան առաջին չորս ամսուան մէջ Հայաստանի մէջ աւելի քան 130 հոգի անճնասպանութեան փորձ կատարած է։ Անոնցմէ առաջին նշուածները անչափահասներ են. մէկը 13 տարեկան պատանի մըն է, Արագածոտնի մարզէն որ ինքզինք կախած է։ Ուրիշ մը որուն անունին սկզբնատառերը միայն նշուած են, Ապրիլին Թումանեան դէղ խմած է. բարեբախտաբար այս մէկուն կեանքը փրկել կարելի եղած է։ Երրորդ մը Լիւիթէն է, իններորդ դասարանի աշակերտուհի, որ ճամբարակի մօտակայ Վահագն դիւղին մէջ երակները կտրած է։

Կան Վանաձորի, Իջեւանի, Գիւմրիի մէջ ու այլուր բարձր վայրէ մը նետուելով, կախուելով, մեծ քանակութեամբ դեղ կլլելով անճնասպան եղողներ։

Արթիւր Յովհաննիսեան որ գրած է էջը, կ'ըսէ թէ անճնասպանութեան դիմողներուն մէջ կան թմրամոլներ, հոգեկան հիւանդներ, բայց անոնք գերակշիռ մասը չեն կազմեր։ Կան նաեւ յուսահատական վիճակի մատնուած հիւանդներ, որոնց հիւանդութիւնը անբուժելի է, կամ իրենք այդպէս կը կարծեն եւ ի վիճակի չեն բուժման ծախքը հոգալու։

Արարքին բացատրութիւնը երբեմն կու տան յուսահատական այդ քայլին դիմողները։ Իր որսորդական հրացանով կեանքին վերջ տուած մը գրութիւն մը ձգած է, լաւով թէ հիւանդ է ու բուժումը վճարելու միջոցները չունի։ Գրեթէ նոյնը եղած է պարապող Գիւմրեցի ուսթուհիի մայ տատիկի մը որ ձախ թեւի երակները կտրելով ոչնչած է վերջ տալ կեանքին։ Ան ալ երկտող մը ձգած է, ըսելու համար թէ չատ մը հիւանդութիւններ ունի եւ այլեւս չի փափաքիր ապրիլ։

Կայ աւելի սառեցնող պարագայ. երակները կտրելով մահուան դիմողներու խումբին մաս կազմած է 93 տարեկան Մոսրով Ա.ը որ ընկերային կացութեամբ բացատրած է լրացը։

Գրութեան վերջին մասին մէջ Ա. Յովհաննիսեան կ'անդրադառնայ աղանդներու յարածներու անճնասպանական պարագաներուն։ Կ'ըսէ թէ այս խումբին մէջ ուշադրութիւն կը դրաւէ անչափահասներու ներկայութիւնը։

Տրուած բաւական «հարուստ» ցանկին մէջ կան փրկուածներու քանի մը պարագաներ ալ. բայց ոմանց համար փրկուիլը չէ նշանակած հարցին վճակումը։ Անոնք այլ ճամբով հասած են իրենց նպատակին։

Ա. Յովհաննիսեանի դատումը այն է որ իրաւապահ մարմիններու այս ոլորտին մէջ տարած աշխատանքը, - բայց այս տեղ, վերլուծելու եւ համապատասխան հետեւութիւններ հանելու-, անբաւարար մակարդակի վրայ է։ Անոնք, ինչպէս կ'ըսուի, կը մնան արձանագրողի դերին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՊԱՒՈՒՄՕՒՄԸ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

Շահ Մահմուտի գահակալութենէն ետք Նոր Ջուղայի հարուստներէն վիճակը սկսաւ բարելաւուիլ, իսկ Նասրէտտին շահի գահակալութեան ժամանակաշրջանին կրկին բարգաւաճեցաւ, զարգացան արհեստներն ու առեւտուրը եւ բացուեցան դպրոցներ։ Նոր Ջուղայի վերաշինութեան մէջ մեծ դեր ունեցան Հընդկաստան, Պոմբա, Ճաւա, Ռուսիա եւ այլ երկիրներ հաստատուած նոր Ջուղայեցիները։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Ցարէտ Ալի շահին մահէն ետք (1834-ին), կեդրոնախոյս ուժեր եւ ըմբոստ ցեղախումբեր կրկին անդամ հրապարակ իջան։ Առիթէն օգտուելով կազմուեցան նաեւ աւազակախումբեր, որոնք սանձարձակօրէն սկսան գործել, ահ ու սարսափ սփռելով ամէն կողմ։ Նոր Ջուղա եւս բազմաթիւ անգամներ աւազակախումբերու յարձակումներու ենթարկուեցաւ, որոնք բաւական մեծ վնասներ պատճառեցին հայութեան։ Հայեր ստիպուած ինքնապաշտպանութեան դիմեցին եւ Դաւիթ խան Սագինեանի հրամանատարութեան տակ զինեալ ուժեր կազմեցին։

Այս պայմաններուն տակ գահ բարձրացաւ Մեհմէտ Միրզա շահ, որ փորձեց զսպել կեդրոնախոյս ձգտումները եւ վերջ տալ անիշխանութեան։ Հայ 150 զինուորներ եւ Յոսրով խանի հրամանատարութեան տակ գործող հարիւր զինուորներ փորձեցին հակակշիռի տակ պահել Սպահանի կացութիւնը։

Սակայն հակառակ բոլոր փորձերուն Սպահան եւ շրջակայքը մնացին անհակակշռելի, մինչեւ որ շահը 1840ին ուղղուեցաւ Սպահան եւ պատժեց ու հնազանդեցուց ըմբոստները եւ վերահաստատեց կարգ ու կանոնը։ Այնուհետեւ շահը Մանուչեհր խանը Սպահանի կաշաւարիչ նշանակեց եւ վերադարձաւ Թեհրան։ Մանուչեհր խանի հովանիին տակ Նոր Ջուղայի հարուստիները սկսաւ բոլորել խաղաղութեան շրջան մը։

Այս նոյն ժամանակ, 1840ին, Յարութիւն Աբգարեանի ջանքերով Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ դպրոց բացուեցաւ։ Նոյն վայրին վրայ 1843ին կառուցուեցաւ դպրոցական երկյարկանի նոր շէնք մը, որ կոչուեցաւ «Հայկեան Հայրենասիրական Ուսումնարան»։ Դպրոցի աւագ դրան վերեւ, մարմարին վրայ քանդակուած է հետեւեալ երկտողը.

«Ով ոք կամի աշակերտել ի սմա,
Ի բերանոցն հեռի առնէ տատ չա
1843»։

Նոր Ջուղա աստիճանաբար սկսաւ վերածագղիլ եւ մասամբ վերադառնել իր երբեմնի խաղաղ ու բարօր վիճակը։ Այս ժամանակաշրջանին հոչ այցելած ճանապարհորդ պըր Ճոն Մելքոմ կ'ըսէ, որ Նոր Ջուղա երեք հարիւր ընտանիք բնակչութիւն ունի։

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՇԱՀԻ ԴԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Շահ Մահմուտի մահէն ետք, 1848ին գահ բարձրացաւ զաւակը՝ Նասրէտտին։ Ան զսպեց խաներու կեդրոնախոյս ձգտումները, վերջ տուաւ աւազակախումբերու սանձարձակ գործունէութեան եւ կարգ ու կանոն հաստատեց։

Այնուհետեւ, տնտեսութիւնը լճացած վիճակէն դուրս բերելու եւ արհեստներն ու առեւտուրը քաջալերելու նպատակով Նասրէտտին շահի կառավարութիւնը շարք մը հրամանագիրներ հրապարակեց, որոնց հիմամբ վերջ տրուեցաւ հայերու եւ ընդհանուր առմամբ քրիստոնեաներու նկատմամբ եղած սահմանափակումներուն։ Արգիլուեցաւ հայերուն եւ բոլոր քրիստոնեաներուն բռնի կրօնափոխութիւնը, անոնցմէ աղջիկ փախցնելը, օրինականացաւ հայ եկեղեցւոյ կալւածները, իսկ զանճուող տուրքերը նըւազեցան։

Այս ժամանակ, 1856ի տուեալներով Նոր Ջուղա ունէր 371 տուն՝ 2586 բնակիչ։

ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Նոր Ջուղայեցիք արդէն մեծամասնութեամբ ցրուած ու տարածուած էին տարբեր երկիրներ ու քաղաքներ, յատկապէս՝ Հնդկաստան, Ծայրագոյն Արեւելք ու Ռուսիա, ուր անոնցմէ շատեր առեւտրականներ էին ու տնտեսապէս վայրկեան դիրքերու վրայ կը գտնուէին։ Անոնք մեծ դեր ունեցան Նոր Ջուղայի յետագայ զարգացման եւ հայեցի դիմագիծի պահպանման մէջ։

Օտար երկիրներ բնակող Նոր Ջուղայեցիք երախտարժան դեր ունեցան յատկապէս եկեղեցաշինութեան եւ դպրոցաշինութեան մէջ։ Առաջին անգամ մատրաաբնակ Գրիգոր Սամեան 1833ին քանի հազար ռուբլի կտակած էր Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գործող Ամենափրկչեան ճեմարանին, իսկ կալկաթաբնակ Յարութիւն Աբգարեան Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ 1840ին բացուած դպրոցին 1843ին մեծ գումար նուիրած էր որուն չնորհիւ կառուցուած էր Հայկեան Հայրենասիրական Ուսումնարանը։

Ճաւա բնակող երկու քոյրեր՝ տիկին Մարիամ Յարութիւնեանի եւ օր. Թագուհի Մանուկեանի նիւթական միջոցներով (որոնք ժառանգութիւն ստացած էին իրենց եղբօրմէն՝ Աղա Գէորգ Մանուկեանէն) Դաւրէժ թաղի Ս. Մինաս եկեղեցւոյ դաւիթին մէջ 1853ին բացուեցաւ դպրոց, որ գործեց երեսուն տարի։

Նոյն տարին ճաւայաբնակ Մարգար Սուքիասեան մեծագումար նուիրատուութիւն կատարեց Ամենափրկչեաց ճեմարանին, որ իր հովանաւոր Սամեան Առաքելական Տան անանկութեան պատճառով փակուած էր, եւ այսպէսով վերաբացուեցաւ։

Բոլոր այս դպրոցներն ալ տղոց յատուկ էին, իսկ աղջիկները Ս. Կատարինէ կուսանոցին մէջ գրել - կարդալ կը սորվէին։

Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

Շահ Աբասեան բռնագաղթին ժամանակ ժողովրդային զանգուածներուն մէկերացած էին երեք կոյսեր՝ Ռուսիահոս, Թագուհի եւ Հռիփսիմէ, որոնք Նոր Ջուղայի մէջ հաստատուած էին։ Լաւագոյն տոհմի նահապետ խոճա Եղիազար իր ծախսով անոնց համար հիմնած էր Ս. Կատարինէ կուսանոցը, համանուն վանքի եկեղեցիով։

Թեմակալ առաջնորդ Թադէոս արքեպիսկոպոս Բեղնազարեանի առաջարկով եւ ճաւայաբնակ Մանուկ Յորդանանեանի նուիրատուութեամբ 1858ին կուսանոցի չրջափակին մէջ դպրոց բացուեցաւ։

Մինչեւ այդ ժամանակ Նոր Ջուղայի մէջ աղջիկները տուներու եւ կամ Կատարինեան կուսանոցին մէջ գրել-կարդալ կը սորվէին, բայց իգական սեռին համար դպրոցի գոյութիւնը նորութիւն էր, այնպէս որ ոչ ոք յօժարեցաւ իր աղջիկը դպրոց ուղարկել։ Մայրապետ քոյր Սանդուխտ տուն-տուն պտտելով հազիւ կըրցաւ քառասուն մեծ ու փոքր աղջիկներ արձանագրել, որոնք հաւաքուելով 10 դեկտեմբեր 1858ին բացուեցաւ իգական սեռի առաջին դպրոցը։

Նորաբաց դպրոցը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց եւ մինչեւ այդ ժամանակ դժկամութիւն ցոյց տուող ծնողներ չուտով իրար ետեւէ իրենց աղջիկները սկսան ուղարկել կոյսերուն մօտ։ Դպրոցական երկրորդ տարեշրջանին աշակերտութեան թիւը այնքան բազմացաւ, որ 1860ին, դարձեալ Մանուկ Յորդանանեանի նիւթական միջոցներով վանքի չրջափակին մէջ աւելցուեցաւ քանի մը սենեակներ, բաւարարելու համար օրուան պահանջները։

Աշակերտութեան թիւը տարուէ տարի այնքան բազմացաւ, որ վանքին սենեակները անբաւարար նկատուելով երկու սենեակները յատկացուեցան վանքին կից գտնուող Ս. Յովհաննու եկեղեցիին կողմէ։

ՍՈՎԻ ԵՒ ՆԵՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ

Նոր Ջուղայի չրջակայ Փերիա եւ Զարմահալ գաւառներու հայութիւնը 1860ական տարիներէն սկսեալ սովի ու նեղութեան դժուար ժամանակաշրջան մը սկսաւ դիմագրաւել, երբ մէյ մը երաշտ, մէյ մըն ալ սառտ ձիւներու ու անձրեւներու պատճառով ցանքերը փճացան, առուներէն հոդով լեցուեցան եւ դադրեցաւ ամէն վար ու ցանք։

Մինչ Փերիոյ մէջ ահաւոր սովը կը շարունակուէր, Զարմահալի մէջ եւս 1870ի տարեսկիզբին, ձիւն ու սառնամանիքին ժողովուրդին հացահատիկը սառեցուց եւ հոն ալ սկսաւ ահաւոր սով մը, որ բազմաթիւ զոհեր խլեց։ Շատ մը գիւղացիներ ճարահատ ձգեցին իրենց տունն ու տեղը եւ հեռացան. ոմանք ճամբայ ելան դէպի Քեաղազ գաւառի հայկական գիւղերը, հոն անունդ գտնելու յոյսով։ Սակայն ճամբան աւազակներ յարձակեցան անոնց վրայ եւ յափշտակեցին անոնց բոլոր ունեցածը եւ չնչին պաշարը։

Թշուառ գաղթականները մուրացկանութեամբ իրենց գոյութիւնը պահելով չարունակեցին ճամբան եւ հասան Քեաղազ, բայց այնտեղի հայութիւնը եւս զուզ, բայց այնտեղի հայութիւնը եւս գտնուելով սովի ճիրաններուն մէջ։ Սաստիկ սովին պատճառով գաղթականներուն մէկ մասը սովամահ եղաւ։ Ոմանք մուրացկանութիւն ընելով անցան Հայաստան, ոմանք ալ ցիր ու ցան եղան պարսկական գիւղերու մէջ եւ անոնցմէ քիչեր յետագային վերադարձան Զարմահալ։

Փերիոյ մէջ սովը չարունակուեցաւ մինչեւ 1872. Ժողովուրդին մեծ մասը գնաց, մէկ մասը հեռացաւ եւ գնաց Նոր Ջուղա եւ այլ չրջաններ հաստատուեցաւ, իսկ ոմանք ալ անցան Հայաստան եւ Արարատեան դաշտին կոտայք գաւառին մէջ բնակելու, կախանով եւ վարմազեան, իսկ Շամախի չրջանին մէջ Մա-

ՇՐՋԱԿԱ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ժ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ «ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐԸ»

Թատերական ընթերցումներու 20րդ շաբթին Բ. Ծրագիրը կազմուած էր հայատառերով թատերագիր Ժիրայր Անանեանի "Սրբապատկեր"ով: Մայիս 29, կիրակի յետմիջօրէին այլեւս այս ներ-կայացումներուն մնայուն վայր դարձած Փարիզի Ուսանողական ոստանին հայ տան սրահին մէջ Հայ թատրոնի ընկերակցութեան խումբը ընթերցումը ըրաւ խնամքով հետաքրքրական այս թատերախաղին:

Անոր նիւթը առնուած է խորհրդային օրերուն տիրած նեխած համակարգէն ու վերադասին, փոքրադասին հանդէպ վարմունքները, ընկերային կապերը, կեղծիքը, շողոքորթութիւնը իրենց ամուր տեղը ունէին ընկերային, յատկապէս գործի շրջանակին մէջ: Ցաջողութիւնը, գնահատանքը, վստահութեան ձեռքբերումը որոնք մեծապէս կարեւոր ազդակներ էին խորհրդային աշխարհին մէջ, կապուած էին ուրոյն վարուելակերպի, չափանիշներու: Մեկնելով հանրայայտ այս իրողութենէն, Ժ. Անանեան յաջողած է հետաքրքրական երդիծախաղ մը գրի առնել: Նիւթը կը դառնայ սրբապատկերի մը շուրջ որ որպէս ամէնէն յարդի նուէր փոքրադաս մը օր մը կու տայ իր մեծաւորին. անկէ սրբապատկերը կ'անցնի ձեռքէ ձեռք, միշտ դէպի աւելի մեծաւորը, հասնելով նախարարին, մինչեւ որ ոստիկաններ անոր զողցուած ապրանք ըլլալու պնդումով կը սկսին ըստուգումներու: Այս պարզ կորիղին շուրջ հիւսուած, շատ յաջող կառոյցով խաղ մըն է "Սրբապատկեր"ը:

Անոր հերոսները մարմնաւորեցին Վահրամ Աժոէեան, Յարութիւն Ալաչատրեան, Արսէն Այնթապլեան, Ժիրայր Զոլաքեան, Վահան Քերովբեան, Նաղարէթ Գույումճեանի, Նոյեմի Իւսկիլ, Աստղիկ Շինկիթեան, Վեղա Պայվերտեան: Բեմական գործողութիւններու լայիններըը կը կարդար Շուշան Քերովբեան: Փորձերը վարած էին Ժ. Զոլաքեան եւ Արբի Յովհաննիսեան:

Ժ. Անանեան որ խորհրդայինէն անկախութեան անցքի օրերուն (1990) գրի առած է թատերախաղը, լայն ժողովրդականութեան տէր թատերագիր է Հայաստանի մէջ: Ծանօթ է դիմաւորաբար "Թաքսի, թաքսի" թատերախաղով: Ց. Պարոնեան երաժշտական թատրոնը իր խաղացանկին մէջ յաճախ տեղ կու տայ անոր գործերուն:

Ժ. Անանեան ծնած է (1934) Շամչադինի Բերդ գիւղը, աւարտած Մ. Աբովեան հիմնարկին պատմաբանասիրական բաժինը: 1959էն աշխատած է հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի հաղորդումներուն ընկերութեան մէջ: Մահացած է 2004ին:

"Սրբապատկեր"ով փակուեցաւ Նուազդոյն բեմադրութեամբ մը հայ թատերագիրներու գործերը մոռացամի խոշեբէն դուրս բերելու նպատակով աշխատող խումբին 2004–2005 թատերաշրջանը: Աշնան ամիսներուն նոր շրջանի յայտրդ շարքին համար ողջունելի պիտի ըլլայ նոյն հեղինակէն այլ գործի մը ընտրութիւնը:

Ա. Թ.

«ՍԵՐԳԷՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ՝ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻՆ»

Պելժիոյ էլիզապէթ թագուհիի երաժշտական մրցումին քառամեայ Սերգէյ Խաչատրեան ոչ միայն լաւագոյնը հանդիսացած ու չահած է առաջի մրցանակը, այլեւ այնքան խորապէս տպաւորած է մասնագէտներ որոնք գինքը փառաբանող էջեր ստորագրած են մամուլին մէջ: Գովասանքներու հեղեղ մը կ'ուղղուի երիտասարդին անունին. ան կը նկատուի վաղուան ամէնէն ստոյգ մեծագործննեըէն մէկը:

Սերժ Մարթէն կը գրէ թէ հայ երիտասարդը պրիւսէլ հասած է արդէն աղուոր համբաւով մը ու հաստատ նախաքայլերու անցեալով: Այն աստիճան որ ամանք մտածած են թէ ձախողելու բոլոր պատճառները ունէր: Երաժշտական մեկնաբանը անոր մասնակցութիւնը կը նմանցնէ Ֆրանսայի չրջավազքին Լանս Արմսթրոնկի մասնակցութեան: Հայ երիտասարդին մասնակցութիւնը ընծայ մըն է մրցումներու, բայց նոյն ատեն նաեւ իր լուրջ համբաւին ճանաչումը: Ամանք գինքը նմանցուցած են երկինքէն իջած հրեշտակի մը:

Նոյն էջին մէջ Կզավիէ Ֆրաման "Արտակարգ Հայը" կը կոչէ Ս. Խաչատրեանը: Ցայտնի գոհունակութեամբ կը յիշեցնէ թէ 2003ին արդէն "վաղուան մեծը" որակած են գինք: Երիտասարդին հետ հանդիպում ունեցած է մրցումէն առաջ, ըսելու համար թէ վստահ է անոր յաջողութեան: Ս. Խաչատրեան այդ վստահութեան դէմ կ'ըսէ թէ իր գործավարն ալ զգուշացուցած է թէ ձախողելու պարագային կընայ իր համբաւը արտաւորուիլ: Բայց ատիկա չէ իր մտահոգութիւնը: Մասնակցելով կ'ուզէ ինքզինք ծանօթացընել հանրութեան ու դատակազմին:

Իր նուագը անչուշտ հիմնուած է մեկնաբանուած գործերուն վրայ: Նուագելուն զուգահեռ կը կարդայ երգահաններուն մասին գրութիւններ: Ցետոյ երբ բեմին վրայ է, կը պատահի բան մը որ կապ չունի տունի աշխատանքին, կամ ուսուցչի մը տարածին հետ:

Ս. Խաչատրեան կը նուագէ 1773ի կուատանյինի մը որուն հնչակաւորութիւնը նեբաշխարհի մը ամէնէն մաերիմ ծալքերը կը բանայ: Իրեն համար այդ ներաշխարհը սեւ է: Իր խառնուածքը յարիր է Շոսթակովիչին, Պրահմսին: Միշտ հետամուտ է ջերմ, քաղցր հնչականութեան մը, նման Ֆրայէրին: Իր ժամանակակիցները թէքնիքէն տիրապետած ու հոգեկանը մոռցած կը նկատէ: Ինք որ մենակատար ըլլալու համար ծնած է, կ'երազէ Գ. Քլայտերը, կամ Գարայեանը: Ափսո՛ս որ մեռած են բոլոր դեկավարները որոնց հետ կ'երազէր նուագել: Տ. Օյստրախն է իր աստուածը որ առաջին օրէն ի վեր իր ներշնչումին աղբիւրն է. ան ալ երբեք ինքնաբացատրութեան մարմաջով չէ նուագած:

Նոյն մեկնաբանը գրած է նաեւ մրցումէն ետք, կրկնելով իր գովասանքը:

Էջին մէջ առ ի տեղեկութիւն նշուած կայ Ս. Խաչատրեանի խոստաբերուն. մեկը "Քնոչերթօներ" խորագրուած է (Սիպելիուս եւ Խաչատրեան): Միւսը՝ "Սկիզբ":

ԿԱՏԱԿ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՊԱՏԵՐ ԽԾԲԾՈՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ ԿԸ ՆԵՐԽՈՒԺԷ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱՄԷՆԷՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԱԽՈՐ ԵՒ ԼԱՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԱԾ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ: «Պի. Պի. Սի.» ԿԸ ԳՐԷ.

Բրիտանացի արուեստագէտ մը յաջողած է անցեալ Թափանցել Նիւ Եորքի Մեթրոփոլիթըն Թանգարանը եւ պատերազմի դէմ արտայայտութիւններով զետնակարներ կախել սրահներուն մէջ:

«Պանքսի», որ մերժած է որեւէ ձեւով բացայայտել իր ինքնութիւնը, կ'ըսէ, թէ յաջողած է իր արտասովոր մաքսանենգութիւնը կատարել օր ցերեկով, թանգարանին բաց ժամերուն:

Թանգարանին մէջ կախած անոր կարգ մը գործերը, ինչպէս՝ իր մարմնին վրայ «հեռահաս հրթիռներ» կրող «բզէզ» մը, օրերով անդնատ մնացած են:

Պանքսի նախընտրած է ներխուժել Մեթրոփոլիթըն թանգարան, սակայն որոշած է խնայել կիւկէնհայմը:

«Պէտք էր գործս զետեղէի փիքասոյէն երկու գործերու միջեւ,- կ'ըսէ ան:- Այնքան ալ լաւ չեն գործերս, որպէսզի անընդհատ մնայինք»:

Նիւ Եորքի մէջ երեք այլ թանգարաններ անդգալաբար հիւրընկալած են Պանքսիի գործերը. Արդի Արուեստի թանգարանը (ՄՈՄԱ), Պրուքլինի թանգարանը եւ Բնութեան Պատմութեան թանգարանը:

Պանքսի նմանօրինակ կատակներ գրած է անցեալին՝ իր գործերը կախելով Բրիտանիոյ Թէյթ պատկերասրահին եւ Ֆրանսայի Լուվրի թանգարաններուն մէջ:

Ան «Ռոյթըրզ» լրատու գործակալութեան յայտնած է, թէ գաղափարը յղացած է, երբ քոյրը օր մը իր գեղանկարները թափած է՝ ըսելով, որ անոնք երբեւիցէ պիտի չցուցադրուին Փարիզի աշխարհահռչակ թանգարանին մէջ:

Պրուքլինի թանգարանին մէջ անոր կախած մէկ գեղանկարը կը պատկերէր բարձրատեսիլեան գինուորական մը, որ ներկ սրսկող չիշ մը բռնած էր՝ պատերազմի դէմ արտայայտութիւններով խրճքծուած պատի մը առջեւ կանգնած:

Պանքսի Բնութեան Պատմութեան թանգարանին «Կենսաբանական այլազանութեան սրահին» մէջ կախած է կատարելագործուած արհեստապիտութեամբ չինուած բզէզ մը, որուն թեւերուն «հեռահաս հրթիռներ» կպցուած են:

Երբ Պանքսիի հարց տրուած է, թէ ի՞նչպէս յաջողած է թափանցել թանգարաններուն ելեմտուտին հսկող կէտերէն, ան բացատրած է թէ կեղծ մօրուք մը զբած է եւ ունեցած է օգնականներ, որոնք չեղած են թանգարաններուն պաշտօնէութեան ուշադրութիւնը:

«Ցայտնապէս ապահովութեան հսկող պահակները աւելի ուշադիր են թանգարանէն դուրս ելած, քան թանգարան մըտած բաներուն, ինչ որ նպաստաւոր էր ինծի համար», կ'ըսէ ան:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ Մ ԷՋ

Այս երկրորդ հարցաքննութիւնը գրեթէ առաջինին չար եւ նմանն էր. միայն թէ այս անգամ մեր պատասխանները գրի կ'առնուէին:

Քմխիսէրը մանաւորապէս սա պարագային վրայ ծանրացաւ թէ ինչո՞ւ համար Պոլսէն ինծի ղրկուած ղրամը Ռէժիի կամ Տ. Ոմոմանի միջոցաւ կուգար եւ ո՛չ թէ օսմանեան թղթաթերով:

Վերջապէս մեր իֆտաէները ստորագրեցինք ու դարձանք այն սենեակը ուր արդէլափակած էինք մեզ:

Քէմալ պէյի մեզի հանդէպ ցոյց տուած չարգելից վերաբերմունքը, մանաւանդ հօրեղբօրս մասին ըրած յիշատակութիւնը այն յոյսը կը ներշնչէր մեզ թէ նոյն իրիկունն իսկ ազատ պիտի արձակուէինք, մանաւանդ որ քովերնէս ո՛ր եւ է կասկածելի կամ վտանգաւոր բան չէր գտնուած:

Մի քանի պրաունինկ ըէվոլվէրները կար եւ ատիկա քիչ մը մտատանջութիւն պատճառած էր մեզի, բայց զարմանալին այն է որ հարցաքննութիւններու միջոցին երբեք ակնարկութիւն չեղաւ ըէվոլվէրներուն որ միւս առարկաներուն հետ հո՛ն սեղանին վրայ դրուած էր:

Մուքթը գրեթէ կոխած էր երբ դուռը բացուեցաւ եւ ոստիկան մը ըսաւ մեզի.

– Եկէք հետս...

Եւ մեզ առաջնորդեց չէնքին խորը ուր կը գտնուի բանտը:

Հասկցանք որ ազատ պիտի չթողուէինք:

Արդարեւ մեզ մտցուցին բանտը ու դուռը գոցեցին մեր վրայ:

Բանտը որ երկրորդ յարկը սենեակ մըն էր, լեցուած էր բանտարկեալներով, այնպէս որ հազիւ թէ փոքրիկ անկիւն մը գտանք նստելու համար:

Բանտարկեալները ընդհանրապէս բոլորն ալ արաբներ էին, ոճրագործ, գող, զինուորական փախստական, եւն. ամէնքն ալ աղտոտ, գարշահոտ:

Ցուսալով որ միւս օր պիտի արձակուէինք, անկողին, եւլն. չարել չտուինք ու մինչեւ առտու գրեթէ անքուն անցուցինք:

Հետեւեալ օր սակայն մեզ հարցնող փնտռող չեղաւ, ընդհակառակը ցերեկուան մօտ բանտին դուռը բացուեցաւ եւ ներս բերին Կարապետին եղբայրը՝ Մուսա, զոր փողոցը ձերբակալած էին:

– Քեզ ալ հարցաքննեցի՞ն, հարցուցինք:

– Չէ՛, միայն անունս, տարիքս եւ ուր տեղացի ըլլալս հարցուցին:

Ժամ մը ետքը դարձեալ դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ Կարապետին միւս եղբայրը Ամէն որ նոյնպէս փողոցը ձերբակալուած էր, իսկ իրիկուան դէմ բերին նաեւ կրտսեր եղբայրը, Ճէպրա (Գաբրիէլ) հազիւ 14 տարեկան տղայ մը:

Հասկցանք որ մեզ ազատ պիտի չթողէին: Տունէն բերել տուինք անկողին, վերմակ, եւն. ու տեղաւորուեցանք բանտին մէջ:

– Կ'երեւայ որ պիտի դատուինք, խորհեցանք:

Եւ սակայն որ եւ է որոշ ամբաստանութիւն չի կար մեղի դէմ, կամ գոնէ մեղի բան մը չէին ըսած:

Ի զո՞ւր մտքերնիս կը չարչարէինք մեկնութիւն մը տալու համար մեր ձերբակալութեան:

Ուշ ատեն ոստիկան մը եկաւ եւ ըսաւ.

– Պատրաստուեցէ՛ք վաղը Հալէպ պիտի երթաք:

– Այս փոքրիկ տղո՞ն ալ, հարցուցինք, Ճէպրան ցոյց տալով:

– Այո՛:

– Բայց անիկա ի՞նչ յանցանք կրնայ ունենալ:

– Միւթէսարըֆ պէյին հրամանը այս է: Բնականաբար շատ մտատանջ դիշեր մը անցուցինք:

Առաւօն կանուխ մօրեղբայրս ուղեց քմխիսէրը տեսնել եւ խնդրել իրմէ որ մեկ երկու ժամ միջոց տայ որպէսզի երթայ գործերը կարգի դնէ:

Հալէպի կառավարութիւնը կը մեկնէր կէսօրին, հետեւաբար բաւական ժամանակ ունէինք:

Քմխիսէրը քիչ մը դժուարաւ հաւանեցաւ ու մօրեղբայրս կարապետին հետ ու երկու ոստիկանի հսկողութեամբ գացին իրենց տուները:

Մօրեղբօրս բացատրեցի թէ ո՛ւր պահած էի օրագրութեան երեք տետրակները եւ պատուիրեցի որ զանոնք առնէ ու բնաջինջ ընէ:

Բաւական գործ կար ընելիք: Ցորեն եւ ուրիշ ուտեստի պաշար ունէինք տունը մէջ, հարկ էր զանոնք ափյափոյ վաճառել, քանի որ հետերնիս չէինք կրնար տանիլ, վաճառել նաեւ աւելորդ կարասիները:

Չէինք գիտեր թէ ինչո՛ւ համար Հալէպ կ'երթայինք: Հո՛ն պիտի դատուէի՞նք թէ պարզապէս պիտի բանտարկուէինք:

Մօրեղբայրս եւ Կարապետ վերադարձան երեք ժամ ետքը: Կարելի եղածին չափ կարգադրած էին իրենց գործերը:

Այս անգամ Կարապետին կ'ընկերանար նաեւ քոյրը Ոսկի:

(Շար. 69)

Ժան-Ժազ եւ Սիլվիա Տամլամեան,
Ալէն եւ Ժանն Տամլամեան
զաւակները

Սոնիա, Ատէլ եւ Կորին
թոռնիկները

Տիկիններ Եւգինէ Պողոսեան եւ
Հայկուհի Տամլամեան,
քոյրերը, իրենց
զաւակները ու թոռները

Տէր եւ տիկին Ազատ եւ Հերմինէ
Ասլանեան,
քեռայրը, քենին եւ իրենց
զաւակները

Ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Աբէլեան, Պապիկեան, Պաճեմեան, Պիրոն, Պուրմայեան, Հիւնըման, Գափթան, Մոսոիչեան, Մութաֆեան, Փարնակեան ընտանիքները

Ցաւով կը ծանուցանեն

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Ցունիս 6ին, 100րդ տարիքին, Գրամար (92)

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Ցունիս 9, ժամը 14:45ին իսկ ի Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին
6 av Bourgain à Issy les Moulineaux (92)

Թաղումը կը կատարուի ժամը 16ին Գրամարի Գոմիւնալ գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:
26 avenue du Bois Tardieu.

ՅԱՌԱՋ.- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն, ինչպէս նաեւ տիկիններ Եւգինէ Պողոսեանի եւ Հայկուհի Տամլամեանի եւ ընտանեկան թոռոր պարագաներուն:

Jean-Jacques et Sylvia Damlamian
Alain et Jeanne Damlamian
ses enfants;

Sonia, Adèle et Corinne
ses petites filles;

Mesdames Yevkiné Boghossian et Haigouhi Damlamian
ses sœurs, leurs enfants et petits-enfants;

M. et Mme Azad et Herminé Aslanian
son beau-frère et sa belle-sœur, et leurs enfants;

et les familles Damlamian, Apelian, Babighian, Bademian, Biron, Bourmayan, Huneman, Kaptan, Mosditchian, Mutafian, Parnagian

ont la douleur de vous faire part du décès de

M' Stépan DAMLAMIAN

survenu à son domicile, le 6 juin 2005, dans sa 100ème année, à Clamart (92)

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 9 Juin 2005, à 14 heures 45 en l'égllise arménienne Sainte Marie Mère de Dieu,

6 av Bourgain à Issy les Moulineaux (92)

L'inhumation aura lieu à 16h dans le caveau de famille au cimetière communal de Clamart (92),
26 avenue du Bois Tardieu.

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վենետիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերաշրջման կեդրոնի անդամներն ու բարեկամները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն վրոջ. Նովէլլոյի այրիին՝ Տիկին Կապրիէլլայի, զաւակներուն, թոռնիկներուն ու հարազատներուն:

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ըլնորհակալութեամբ ստացած է 50 եւրօ տէր եւ տիկին Դամէր Գոչեանէ ՄԿՐՏԻՉ ԶԱՐԻՓԵԱՆԻ յիշատակին:

Maison des Étudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

*
**

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Ցունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Թեկնածուքիւնները պէտք է հասնին Ցունիս 30էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն:

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ'ՅՔ ՏՕՆԵԱՅՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ
ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՅ
ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՑ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Ցունիս ժամը 9:30-ին:

(Շար. Ա. էջէն)

Եան Փիւլիսի, որ հինգ տարի է կը վարչէր այդ պաշտօնը:

ՉՈՒԻՑԵՐԻԱ ձայներու 54,6% համեմատութեամբ, որոշեց մաս կազմել Շէնկէնի գօտիին եւ անդամակցիլ Տըպլինի դաշինքին ապաստանի պայմաններու ձեւակերպութեանց համար. Շէնկէնի համաձայնագիրը կը վերաբերի ազատ երթեւեկութեան Եւրոպական Միութեան մէջ:

ԹՈՒՆՁԵԼԻ (արեւելեան Թուրքիա) մէջ, Փիւրաեր կը յարձակման անցած են Ցունիս 4ին եւ չորս Թուրք զինուոր սպանուած է, 5րդ մըն ալ վիրաւորուած:

ՓԱԹԻԻԲ ՏԻՎԻՃԵԱՆի երեսփոխանական փոխանորդը՝ Ժորժ Սիֆրէտի, Շարթանէ-Մալապրիի քաղաքապետ, յայտարարած է թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն Թոյլ տալու համար որ Փ. Տէվիճեան վերադառնէ երեսփոխանի իր հանգամանքը, զոր կորսնցուցած էր 2002ին, երբ պատուիրակ նախարար դարձաւ:

Ա. ԼՕՃԱԼԱՆ քիւրտ պարագլուխը որ 1999ին ի վեր արդելափակուած է Մարմարայի մէկ կղզիին վրայ, էի փափաքէր որ իր դատը վերաքննուի Թրքական առեանի մը առջեւ: Այնպէս Մայիս 12ին Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական առեանը դատապարտած էր Թուրքիան որ արդար դատ մը չէր տեսած Լօճալանի հարցով ու թելադրած վերստին դատել Լօճալանը: Վերաքննութեան դիմումը հարկ է ենթական ինք կատարէ, բայց Լօճալան կը ձգտի դատը փոխադրել Թուրքիայէն դուրս «յատուկ առեան» մը ուր կազմակերպուած ըլլայ Եւրոպայի խորհուրդին կողմէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Ցունիս 12ին:

ԵԹԷ կ'ուզէք վայելել էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "կատուի աստղ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Ալբըի քաղաքի նկարչազեղ փողոցները, միացէ'ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44:

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...

Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :

Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.

Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.
Entrée libre

*
**

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola
P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com
Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

*
**

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՑՈՒՆԻՍ 9
JEUDI
9 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.219 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N 21.219

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԱՄՆ ԱՑՁԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան Ցունիս 7ին պաշտօնական այցով մեկնած է Ուաշինկթըն: Բաւական ռազմավարական այց մը կը նկատուի, քանի որ Իրաքի պատերազմին մասնակցելու մերժումէն ի վեր, նաեւ Կիպրոսի հարցին պատճառով լարուած որոշ վիճակ մը կայ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն մէջ:

Այսուհանդերձ, Թ. Էրտողան ճամբորդութեան ընթացքին պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները մատղուիչ օրեւ կէտ չունին: Իրեն համար առաջնային նիւթը Կիպրոսն է: Սպիտակ տան հանդիպումին գլխաւոր տեղը պիտի գրաւէ Հիւսիսային Կիպրոսի թրքական ղեկավարին դէմ կիրարկուած մեկուսացումի քաղաքականութեան ընդմէջ պահանջը: Ատոր հետ Էրտողան պիտի պահանջէ ու՛ր ԱՄՆ ճնշում բանեցնէ Եւրոպական միութեան վրայ, մանաւանդ որ մօտ ատենէն նախագահութիւնը պիտի ստանձնէ Մեծն Բրիտանիան:

Էրտողանի կազմած օրակարգին վրայ երկրորդ տեղը ունի Աֆղանիստանը ուր կը ձգտի հիմնարարական գործունէութիւն ծաւալել, յատկապէս Քապուլի մէջ: Ապա կայ քրտական հարցը. Իրաքի հիւսիսային ղեկավարները Թուրքիա թափանցող գինեալ ուժեր մնայուն մատակարարման աղբիւր են Անգարայի համար: ԱՄՆ քարնիցս խոստացած ըլլալով հանդերձ, գործնական քայլերու չեն դիմած այդ թափանցումներուն արգելք ըլլալու համար:

Ինչ կը վերաբերի Իրաքի հարցին, այսօր ըստ Թուրք վարչապետին Ուաշինկթընի հետ տարակարծութիւն չունին. անցեալը ետեւ մնացած է ու ապագան է որ կը հետաքրքրէ:

Վերջին կէտը կը կազմէ Սուրիոյ հանդէպ քաղաքականութիւնը: Ուաշինկթընը չատ գոհ չէ Անգարայի այդ երկրին նկատմամբ վարած քաղաքականութենէն, սակայն Էրտողան վստահ է թէ պիտի յաջողի իրենց արդարացուցիչ համոզել Ճ. Պուշը:

Էրտողանի այցը միջազգային դէտերու հետաքրքրութեան առարկան է, յատկապէս վերջին շրջանին երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն կրած փոփոխութեան պատճառով: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է որ նոյնիսկ եթէ Թուրքիա այսօր այլեւս առաջնային գործընկերը մը չէ Ուաշինկթընի համար, կարեւոր գործընկերը մընի է եւ ԱՄՆ բնաւ չեն փափաքիր տեսնել որ ան դուրս կու գայ իրենց ազդեցութեան գօտիէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ պետական պարտքը օրէ օր աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կ'առնէ եւ Ցունիս 8ին, Տ. Տը Վիլբփէնի վիճակը բաւական փափուկ էր նախքան արտայայտուիլը Ազգային ժողովին առջեւ, ուր վստահութեան քուէ պիտի ուզէր, բայց, Իւֆֆէ որոշած էր (առաջին անգամէն) չմանակցիլ քուէարկութեան: 2005ի Ապրիլի վերջ, պարտքը հասած էր 42,25 միլիառ եւրոյի ինչ որ 2,6 միլիառով աւելի է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն շրջանին:

ԱՆԳԱՐԱ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՋՆՋՈՒԱԾԻՆ ՏԵՂ ՆՈՐ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայկական հարցին մասին Պոլսոյ երեք համալսարաններուն կազմակերպած գիտաժողովին ընդմէջ որոշակի դժգոհութիւն պատճառած է Թրքական չատ մը շրջանակներու: Ատոր մէջ անշուշտ դեր կատարած է արտասահմանի մէջ ստեղծուած տպաւորութիւնը: Նկատի առնելով կացութիւնը, Անդարայի համալսարանին տեսուչը Ն. Ատաս յայտնած է թէ իրենք ծրագրած են նոյն նիւթով նոր ժողով մը գումարել Ցունիս 30ին: Անոր թեման պիտի ըլլայ. «Հայկական ղէպքերուն մէջ պատմական ու քաղաքական աղբակները»:

Տեսուչը ցաւալի համարած է Պոլսոյ համալսարանին գիտաժողովին ընդունիլ: Ըստ է թէ իրենք երկու տեսակէտներուն տէր ղէմքեր պիտի հրաւիրեն: Արդէն առաջինին ընդումին պատճառ կը նկատէ մասնակիցներուն ինքնութիւնները: Համոզուած է որ «եթէ երկու տեսակէտներն ալ արժեւորուին, այն ատեն ճշմարտութիւնը երեւան կ'ելլէ»: «Մարմարա» (Ցունիս 7) արձագանգելով լուրին, կ'աւելցնէր. «Այս խօսքերը մտածել կու տան թէ Անգարայի համալսարանին կազմակերպելիք ժողովն ալ մեծ տարբերութիւն պիտի չկարենայ ունենալ նախորդներէն»:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը՝ Եոշքա Ֆիշէր յայտարարած է Ցունիս 7ին, որ բանակցութիւնները պէտք է անպայման սկսին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Հոկտեմբեր 3ին: Ըստ իրեն... «Այդ ծրագրին լքումը չատ մեծ վտանգ կը ստեղծէ»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ պատուիրակ նախարարուհին՝ Գաթրին Կոլոնա Լիւքսանպուրկի մէջ կրկնեց Ֆրանսայի դիրքը «Պոլքջթային հրահանգ»ին մասին, որ Ֆրանսայի պահանջը կը մնայ, նոյնիսկ իր ակարացած վիճակին մէջ հանրաքուէէն ետք: Կ. Կոլոնա կ'ուզէ որ 25երը ժամանակ տրամադրեն վերլուծելու համար կացութիւնը եւ հասկնալու Սահմանադրութեան Ուխտին մերժումի պատճառները: Համոզուած է որ «Պոլքջթային հրահանգը» դեր խաղացած է: Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի աշխատաւորներու ազատ երթեւեկութեան, պայմանաւ որ աշխատաւորները վճարուին իրենց երկրին աշխատավարձերով, ինչ որ ծնունդ տուած էր «Լեհ կապարագործ»ի ընթացիկ տարազին: Մեծն-Բրիտանիա եւ Հոլանտա համամիտ են որ գործադրուի, նաեւ Ֆինլանտան: Տիկին Կոլոնա որեւէ վիճում չէ ըրած եւ պնդած որ «Պոլքջթային հրահանգը» պէտք է ստակաւի:

ՖԼՈՐԱՆՍ ՕՊԸՆԱՑԻ եւ իր առաջնորդին առեւանգումը 154 օր է կը տեւէր Ցունիս 8ին եւ յստակ որեւէ լուր չկար, եթէ նոյնիսկ նախորդ օրը, Լիպերասիոնի տրնօրէնը հաւաստիք տուած է որ հարկ է լաւատես ըլլալ, կացութիւնը աւելի կատեսես է: Ցունիս 7ին, պատուիրակութիւն մը դիմում մը յանձնած էր Էլիզէ, որ կը կրէր 170 հազար ստորագրութիւն որպէս ղօրակցութիւն: Դիմում, ցոյց, ղօրակցութեան զանազան արտայայտութիւններ տեղի կ'ունենան ոչ միայն Ֆրանսա այլեւ մերձաւոր երկիրներու մէջ:

ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆ եւ կազայի գօտիին մէջ 5 Պաղեստինցիներ եւ մէկ Զինացի սպանուած են Ցունիս 7ին, ինչ որ ամէնէն ծանր դէպքն է Ցունուարի վերջաւորութենէն ի վեր, երբ հրադադարի համաձայնութիւն մը ղօրացաւ: Պաղեստինեան Իշխանութեան Ներքին նախարարը՝ Նասր Եուսէֆ կոչ ըրած է որ ծայրայեղ չարժումները հանդարտին, մինչ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը իր ժամադրութիւնը Եուսէֆի հետ ջնջած է:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, նախագահ Պաշար Ալ-Ասատ Ցունիս 6ին, բացումը կատարած է Պաաս կուսակցութեան 10րդ համագումարին: Հեռանկարն է, ըստ է, «բարելաւել հայրենակիցներու կեանքի պայմանները եւ հասնիլ մատակարարութեան բարելաւման, ապահովելով աճի լաւագոյն համեմատութիւնները»:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ հանրապետութեան նախագահը պաշտօնական այցով Ցունիս 7ին գացած է Անգարա: Նախագահ Ա. Ն. Սէզերի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են ուժանիւթի մարզի գործակցութիւնը, երկաթուղիով բեռներու փոխադրութիւնը, զիւտական ու թէքնոլոժիք գործակցութիւնը: Երկու երկիրներուն առեւտուրի ծաւալները 2004ին 70% յաւելում արձանագրած ու 3 միլիառ տոլարի հասած են: Երկու նախագահները ծրագրած են մինչեւ 2010 10 միլիառ տոլարի հասցընել:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ նախագահ ընտրուած է պահպանողական ընդդիմութեան թեկնածու Լասլօ Սոլիոմ, չնորհիւ կառավարական համախոհներէն մէկ տիրող տարակարծութեանց: Սոլիոմ սահմանադրական Ատեանին նախկին նախագահն է եւ համբաւը իրաւագէտ: 63 տարեկան է, անկախ անձ մը կը նկատուի:

ՊԵԼՃԻԱ

ԾԵՐԱԿՈՑԸ ԲԱՐՁԻ ԹՈՂԻ ԸՐԱՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք Ցունիս 3ի մեր թիւով, Պելճիոյ Ծերակոյտը Ցունիս 7ին պիտի քննէր այն երկու յօդուածները որոնք կը վերաբերէին Թուրքիոյ 1994ի ցեղասպանութեան ժխտումին, որոնց պիտի աւելցուէր նման յօդուած մը Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

Արդ, Ցունիս 7ին, Ծերակոյտի Արդարութեան յանձնախումբը դիւրին ճամբայ մը գտած է բարձի թողի ընելով երկու յօդուածներն ալ: Այս ձեւով հարցը կը վակուի, որպէսզի «ներքին եւ միջազգային իրաւունքի առթած իրաւական դժուարութիւնները չքանան»: Ցանձնախումբը լայն մեծամասնութեամբ է որ քուէարկած է այդ 2 յօդուածներու ընդունմը, ինչ որ Նաթալի Թ'Սիտքէս «հազուադէպ կեղծատրութեան վիճարկում» որակած է, մեղադրելով ընկերվարականները որ թրքական դիծը ընտրած են, խըղճայելու համար Թուրք համայնքը: Լմ. Էոլի (Բարենորոգիչ չարժում) ներկայացուցիչը նկատի կ'առնէ նաեւ որ ընկերվարականները նկատի ունին 2006ի Թաղապետական ընտրութիւնները միրաշահելու համար Թուրք համայնքը: Արդարութեան նախարարուհին՝ Լօրէթ Օնքելինքս բուռն հակազդեցութիւն ունեցած է այս մեղադրանքներուն դէմ:

Ինդրոյ առարկայ յօդուածները զոր կը ներկայացնէին Էմ. Էոլը եւ քնապահները նպատակ ունէր պատժելու ոեւէ մէկը որ կը ժխտէր ոչ միայն Թուրքիոյ այլեւ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ որոնց դօրավիզ էր նաեւ Հրեայ համայնքը:

ՊԼՐՊԷՆՔԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ

Ամենայն հաւոյ Գարեղին Բ. կաթողիկոսը որ հովուապետական այց մը կը կատարէ ԱՄՆ-ու արեւմտեան թեմին, Ցունիս 4ին օրհնութիւնը կատարած է Պըրպէնքի (Գալիֆորնիա) նոր մայր տաճարին: Արարողութեան մասնակցած են կըրօնաւորներու դասը, բարերարներ:

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (8 juin)

GERARD CHALIAN : « Les Européens, des retraités de la grande histoire? ».

Վերոնչեալ խորագրին տակ Ֆիկարօ «Վիճարկում եւ կարծիքներ» էջին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Ժեռար Շալեանի հետ, զոր կը ներկայացնէ որպէս «մտածող մը քաղաքական, ռազմավարական եւ հակամարտութեանց հարցերու» որ կ'արտայայտուի Եւրոպական Միութեան մասին խորհրդային իշխանութեան տապալումէն ի վեր:

Ժ. Շալեան կը վերլուծէ կացութիւնը, 1989էն 1991 երբ համայնավար եւրոպական սիստէմը կը տապալէր եւ այս չնախատեսուած կացութիւնը ծնունդ կու տար չարք մը մեծ դէպքերու, գորս կը թուէ (Սերպ ազգայնականութեան ծնունդ, Քոսովօ, անկախութիւններու հրդեհում, ԱՄՆ-ու նախաձեռնութիւններ Քուէյթի կացումէն ետք Իրաքի կողմէ, եւլն.): Այս պայմաններուն մէջ, Շալեան պատեհ կը գտնէ որ Սահմանադրութիւն մը չարադրուի, բայց, անկէ առաջ հարցեր կային լուծուելիք: Կը գտնէ որ Պէրլինի պատի անկումէն ետք եւ Խորհրդային Միութեան անհետացումէն, Ամերիկեան գերագահութիւնը անխուսափելի էր: Հարկ էր որ Եւրոպային դէմ դիմէր այս նոր կացութեան եւ պաշտպանութիւն մը ապահովէր:

Ինչ կը վերաբերի գլխաւորաբար Ֆրանսայի, Շալեան կը գտնէ որ յանպատրաստից վիճակի մը մէջ ենք, զոր ճառերը չեն կրնար թաքցնել: Անխուսափելի է աշխատանքի օրէնսդրութեան բարեփոխում մը կամ ճկունութիւն մը: Բազդատմամբ մեր դրացիներուն - Հոլանտա, Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա - անհրաժեշտ բարեփոխումներու մեր կարելիութիւնը չատ սահմանափակ է: Երկիր մը, ուր գործօն բնակչութեան 25%ը պաշտօնատարներէ բաղկացած է չի կրնար ուժականի ըլլալ: Քննադատութիւնը չի վերաբերիր պաշտօնատարներուն, այլ՝ սիստեմի: Ու Շալեան կ'եզրակացնէ.- «Ներկայ պայմաններուն մէջ, գլխաւոր սպառնալիքը կու գայ փոփոխութեան կամքի մը բացակայութենէն, ամէն կողմ, դասնագան մարզերու պահպանողականութենէն, որոնց մէջ Պետութեան դերն ալ ամէնէն փոքրը չէ»:

ԻՆՉՈՒ ԱՅԴՔԱՆ ՄԵԾ ՏԱՐԱԾՔ ՈՒՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Վերջին տարիներու երեւանեան կառուցումի թափէն անմասն չմնաց ԱՄՆ-ու դեսպանատունն ալ. նոր, փառաւոր չէնք մը ունեցաւ ան ուր ասկէ եառ պիտի գործեն բոլոր բաժիններըը: Երկրի մը մէջ դեսպանատան չէնքի մը կառուցումը բնական է ոչ մէկ արտակարգ, կամ արտառոց կողմ ունի. բայց այս մէկը առաջին օրէն քիչ մը չատ չաճախ խօսեցուց իր մասին:

Առաջ պատճառը նախ գրաւած տարածքին ուշադրաւ մեծութիւնը եղաւ. ճիշդ է, Ամերիկան արձակ երկիր է ու Ամերիկացիները վարժուած են լայն տեղ ապրելու. ասով հանդերձ, Հայաստանի նման փոքր երկրի համար 90 հազար քառակուսի մեթր մակերես չատ ու չատ նըկատուեցաւ փողոցի մարզուն ալ, մամուլի մարզուն ալ կողմէ: Ինչի՞ պիտի ծառայէր այդքան ընդարձակ չէնք մը: Այդ հարցականը այնքան միտքեր զբաղեցուց որ նոյնիսկ գրուեցաւ թէ երեւանեան դեսպանատունը աշխարհի մեծադոյնը պիտի ըլլայ ԱՄՆ-ու ունեցածներուն:

Ահագին զբաղեցնելէ եառ հանրային կարծիքը, չէնքին կառուցումը աւարտեցաւ ու լրատուիւները յայտարարեցին թէ բացումը կատարուած է Մայիս 6ին, «Ամերիկեան պողոտայ թիւ1» հասցէով դեսպանատան: Անշուշտ ի ներկայութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանի, նախարարներու եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու: Հոն եղած են անշուշտ լրագրողներն ալ որոնք փոխ դեսպան Կոռֆրիի ասպնջականութիւնը վայելած են. ան պատասխանած է հարցումներու, նոր չէնքին մէջ առաջնորդած զիրենք, տեսնելու տեսնուելիքը:

Լրագրող երանոսեան մամուլի երջանիկներէն մէկը եղած է. «Առաւօտ»ի յաջորդ օրուան թիւին մէջ կը նկարագրէ չէնքը, կու տայ ուշաւորութիւնները: 90 հազար քառ. մեթր տարածքին 14 հազարին վրայ կատարուած է կառուցումը, հինգ չէնքով: Անմիջապէս հետեւած է հերքումը. Երեւանի չէնքը ճիշդ է որ իր չափերով չատ մեծ է, սակայն աշխարհի ամենամեծ ամերիկեան դեսպանատունը չէ: Բնապահական մտահոգութիւններ ալ հնչած են փոխ դեսպանին ու լրագրողներու հանդիպումին. ամերիկացիները հայաստանցի չե՞ն. անոնք վարժ են քնարպահական մաքուր միջավայրի: Ուսոի որոշած են իրենց փոխադրութենէն առաջ հիմնովին մաքրել Երեւանեան լիճը որուն քովն է դեսպանատունը: Մարդ կարդալէ եառ այս գովելի բծախնդրութիւնն ու հոգածութիւնը, ի՞նչպէս չափսոսալ որ Ամերիկացիները որպէս վայր չեն ընտրած Սեւանին չորող գետին մը: Բնապահական մաքուր միջավայրի իրենց բծախնդրութիւնը դոնէ Հայաստանը կը փըրկէր այդ ոլորտի լրջագոյն հարցէն:

Բացումի հանդիսաւոր երեկոյթին զրեթէ բոլոր ելոյթ ունեցողները յիշեցուցած են թէ այդ կառուցման չորհիւ Հայաստանի անտեսութիւնը 18 միլիոն տոլարով հարստացած է: Զմաղթե՞լ որ վաղն ալ ամերիկեան դեսպանատան անձնակազմին համար ամարանոց մը, միւս օրը ապարակ մը կառուցուի:

Որպէս բարի լուր, հաղորդուած է թէ ծառլներուն հետ մեծցած է դեսպանատան մատուցած սպասաւրկութիւններուն թիւն ալ: Օրինակ, ամէն կէսօրէ եառ փափաքողը կրնայ անվճար օգտուիլ դեսպանատան դրազարանէն: Կայ աւելի կարեւորը. ԱՄՆ-ու այցագիր խնդրողները այլեւս Տէր Թոդիկեան դպրոցի սաներուն պէս պիտի չպարտադրուին անձրեւին կամ արեւուն տակ երկար առեն ոտքի սպասելու հերթի մէջ որպէս զըրախտ մուտքին նախորդած քաւարան; Նոր չէնքին մէջ անոնց ալ բաժին նախատեսուած է: Կայ սպասման սրահ մը: կարեւոր նշում մըն ալ այն է որ դեսպանատան պարտէզին համար հայաստանեան ծառերը յարմար, արժանի նկատուած չեն, ծառեր բերուած են Իտալիայէն:

Գրութեան վերջին մասին մէջ դեսպանատան չէնքին ծաւալները կրկին նիւթ կ'ըլլան. լրագրողը կ'նշէ թէ դեսպան Ճ. Լիվանա հաւանօրէն յոգնած է յաճախ այդ մասին հարցում լսելէ, պատասխանելու պիրքին մէջ մնալէ: Կ'երեւի մի անգամ ընդ միշտ լռեցնելու համար Հայուն արեւելքցիի հետաքրքրութիւնը, իր ելոյթին մէջ բացատրութիւն տուած է. չէնքը մեծ է որպէսզի կարենան իրենց աշխատակազմին ապահովութիւնը երաշխաւորել, աւելի չատ կառքեր կարենան կայանել, եւլն.:

Դեսպանը անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին ալ, ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ»ի թղթակիցը, տալով հղացնալարեալ պատասխան մը. «արդարացի լուծում, թէ՛ Բաքուին, թէ՛ Երեւանին օժանդակութիւն»: Ցեղոյ քաղաքական բարենիշ մը, զրեթէ կրկին յիշեցնող Տէր Թոդիկեան դպրոցը. «15 տարուան մէջ Հայաստան այնպիսի յառաջդիմութիւն արձանագրած է որ կը զոհացնէ նախագահ Պուշի «Հազարամեակի մարտահրաւէրները» ծրագրով պահանջուածը: Մանաւանդ բոլոր հիմքերը կան կարծելու որ յետագայում եւս կը պատասխանէ նոյն ծրագրին պահանջներուն»:

Հետաքրքրական է որ ոչ լրագրողը կ'անդրադառնայ, ոչ ալ դեսպանը ակնարկութիւն ըրած է քաղաքական մատ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՒՈՒԻՅՈՒՄ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

Նոր Ջուղա ԺԹ. դարու ընթացքին ամիճանարար վերականգնելով եւ բարգաւաճելով՝ կրկին անգամ արհեստներու կարեւոր կեդրոնի վերածուեցաւ: Կառուցուեցան նաեւ նոր դպրոցները, որոնցմէ յատկապէս Ազգային կեդրոնական դպրոցը եւ Գէորգ Քանանեան վարժարանը, ինչպէս նաեւ Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցը կարեւոր դերակատարութիւն ունեցան նոր սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան մէջ:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ՝ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Նոր Ջուղայեցիք հինէն ի վեր ճանչցուած էին իրբեւ անուանի առեւտրականներ ու արհեստաւորներ: Թէեւ անապահովութեան ու հալածանքներու պատճառով չատեր հեռացած էին եւ տնտեսութիւնն ալ մեծապէս անկում ապրած էր, սակայն ԺԹ. դարուն Նոր Ջուղա կը մըՆոր իրրեւ Իրանի արհեստներու կարեւոր կեդրոններէն մէկը:

Ամէնէն աւելի տարածուած արհեստներէն մէկը կօշկակարութիւնն էր, ուր բաւական կարեւոր տեղ ունէր ժողովուրդի տնտեսութեան մէջ: Նոր Ջուղայեցիներու տնտեսութեան մէջ կօշկակարութեան արհեստին ներկայացուցած կարեւորութիւնը նկատի ունենալով Ազգային երկսեռ դպրոցներու հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ 1905ին կօշկակարական բացուեցաւ, որուն համար արտահմանին անհրաժեշտ գործիքներ ապըսպրըուեցան եւ գործը ղեկավարելու պատասխանատուութիւնը կարապետ Մկըրտումեանի յանձնուեցաւ: Կօշկակարանոցին մէջ ամէն տեսակ կօշիկներ կը պատրաստուէին: Կաշին ընդհանրապէս արտահմանէն կ'ապսպրուէր, մասամբ նաեւ տեղական կաշի կը գործածուէր:

Նոր Ջուղայեցիներու տնտեսութեան մէջ կարեւոր դեր ունէր նաեւ ոսկերչութիւնը: Ոսկերիչներէն իւրաքանչիւրը ունէր իր սեփական խանութը եւ արհեստանոցը, ուր անոնք զեղեցիկ, նուրբ ու ճաշակաւոր ոսկեղէն եւ արծաթեղէն գործերը կը պատրաստէին:

Գուլպայագործութիւնը Նոր Ջուղայի ամէնէն հին եւ տարածուած, պապենական արհեստներէն էր: Գուլպայագործութեան աշխատանքը կը կատարուէր տուներու մէջ կիներու եւ աղջիկներու կողմէ, որոնք բուրդէ եւ զգեստներ կը գործէին:

Նոր Ջուղայի չրջակայքը կային գործարաններ, եւ հետեւաբար գինեգործութիւնը եւս կարեւոր տեղ ունէր ժողովուրդի տնտեսութեան մէջ:

Նոր Ջուղայի մէջ կային նաեւ հացագործներ, պղնձագործներ, քանդակագործներ, քարտաշներ, բաղնեպաններ, սափրիչներ, երկաթագործներ, նկարիչներ, մսավաճառներ, ջուլհակներ, բըրուտներ, սեղանաւորներ, ժամագործներ եւ այլն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Նոր Ջուղայի մէջ աշակերտութեան թիւը ԺԹ. դարու կէսէն եառ բաւական տատանուած էր. մինչեւ այդ ժամանակ կային երեք դպրոցներ, որոնք սակայն այլեւս անբաւարար էին հետզհետէ աճող աշակերտութեան ու օրուան պայմաններուն: Հետեւաբար կարիքը կը զգացուէր նոր եւ արդիական յարմարութիւններ ունեցող դպրոցի մը:

Այդ ժամանակ Իրանա-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս արք. Յովհաննիսեան, նկատի ունենալով թաղային դպրոցներուն վիճակը եւ անյարմարութիւնները, թեմական մարմիններուն հաւանութեամբ մտածեց բոլոր դպրոցները միացնել եւ յարմարութիւններով օժտուած դպրոցական նոր չէնք կառուցել: Այս նպատակով ալ ան 1880ին ձեռնարկեց հանդանակութեան եւ հաւաքուած դրամարով Զարսու թաղին մէջ հողաշերտ մը գնեց, ուր ձեռնարկուեցաւ նոր դպրոցի շինութեան:

Դպրոցի չէնքի կառուցման համար կրկին անգամ ձեռնարկուեցաւ հանդանակութեան. Նոր Ջուղայի ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Հնդկաստան, Պուրմա եւ ձաւա հաստատուած Նոր Ջուղայեցիք լիառատ նուիրատուութեամբ մասնակցութիւն բերին, որուն չնորհիւ ալ 1882ին կարելի եղաւ չինարարական աշխատանքները իրենց աւարտին հասցնել:

Շինարարական աշխատանքներու աւարտէն եառ, նոյն տարուան՝ 1882ի Դեկտեմբեր 12ին մեծ չուքով կատարուեցաւ բացման արարողութիւնը նախագահութեամբ առաջնորդ Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Յովհաննիսեանի: Նորակառոյց դպրոցը կոչուեցաւ «Նոր Ջուղայի Ազգային Կենտրոնական Ուսումնարան»:

Պաշտօնական բացման արարողութենէն եառ Գրիգորիս արքեպիսկոպոսի կոչին վրայ երեք եկեղեցիներու չրջափակերուն մէջ գտնուող դպրոցները տեղափոխուցան նորակառոյց դպրոցին մէջ:

Շինարարական մանակի աշխատանքը չարունակուեցան մինչեւ 1893 Այնուհետեւ դպրոցին հիւսիսային կողմը, Սպահանի մէջ Բրիտանիոյ փոխհիպատոս տոքթոր Մինաս Աղաթուրի նուիրատուութեամբ, ի յիշատակ իր քոյր տիկին Լուիզա Դաւիթխանեանի, 1908ին կառուցուեցաւ երկյարկանի չէնք մը, ուր հաստատուեցաւ դրադարան եւ դասարաններ ու կօշկակարանոց բացուեցան իրրեւ մնայուն եկամուտ դպրոցին:

Դպրոցը ունէր լայն չրջափակ. դպրոցական երկյարկանի չէնքին կեդրոնը գտնուող խաչաձեւ սրահի մէջ տեղի կունենային դպրոցական եւ ազգային հանդէսներ, ներկայացումներ, երաժշտական ձեռնարկներ, ժողովները, դասախօսութիւններ եւ այլն:

Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Ազգային կեդրոնական դպրոցի կառուցումէն եառ ձեռնարկուեցաւ Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցին նոր չէնքի կառուցման:

Այդրարեւ Ս. Կատարինեան դպրոցի աշակերտութեան թիւը այնքան աւելցած էր, որ 1899ին անհրաժեշտ նկատուեցաւ դպրոցական նոր չէնք կառուցել: Առաջնորդ Մաղաքիա եպիսկոպոս Տէրունեանի ջանքերով Նոր Ջուղայի, Հնդկաստանի եւ ձաւայի մէջ հանդանակութիւն կատարուեցաւ, որուն չնորհիւ մօտաւորապէս չորս հազար թոման հաւաքուեցաւ. Այդ գումարով 1900ին Զարսու թաղին մէջ կառուցուեցաւ «Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոց» անուամբ դպրոցական չէնքը: Դպրոցի կառուցման վերաբերեալ երկու արձանագրութիւններ փորագրուած են:

Դպրոցը ունի երկու բակ. արեւմտեան բակին չուրջ կը գտնուին դասարանները, իսկ արեւելեան կողմը կը գտնուի խաչաձեւ սրահ մը զմբեթով ու խաչով: Սրահին պատերու ներքին մասերը զեղուիկ ու գունաւոր յախճապակիներով պատրաստուած են:

ԳԷՈՐԳ ՔԱՆԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գէորգ Քանանեան վարժարանը կը գտնուի Զարսու թաղին մէջ, Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցին մօտ, անոր արեւմտեան կողմը: Անիկա կառուցուած է 1903ին, նուիրատուութեամբ տիկին Վառվառէ Քանանեանի, ի յիշատակ իր ամուսնին՝ Մոսկուայի Լազարեան մարանի նախկին տեսուչ Գէորգ Քանանեանի:

Նախքան դպրոցական չէնքին կառուցումը, 1901ին հիմնուեցաւ մանկապարտէզ, զլխաւորաբար առաջնորդ Բարթողոմէոս Վարդապետ Վարդապարեանի ջանքերով:

Վաժարանի չէնքի կառուցման աշխատանքները սկսան 1903 Մայիս 11ին եւ աւարտեցան 1905ին: Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ նոյն տարուան Սեպտեմբեր 25ին:

Դպրոցի չէնքի կառուցման համար ծախսուեցաւ աւելի քան եօթը հազար ռուբլի: Այդ գումարի կողքին տիկին Վառվառէ Քանանեան նուիրեց նաեւ քառասուն հազար ռուբլի, որպէսզի անոր տոկոսը յատկացուի դպրոցական ծախքերուն: Այս բոլորէն բացի ամէն տարի տիկ-

կին Քանանեան Մոսկուայէն որոշ գումար մը կ'ուղարկէր զպրոցին, գրենական պիտոյքներու եւ խաղալիքներու գնման համար:

1917ի Ռուսական յեղափոխութենէն ետք, քաղաքական տակնուվրայութիւններու պատճառով սիկին Վառվառէ Քանանեան անտեսական անճոռնի վիճակի մատնուեցաւ: Այնուհետեւ Նոր Ջուղայի Ազգային զպրոցներու հոգաբարձուհի Նը սիկին Վառվառէ Քանանեանը իր ազգական՝ Մարիամ Նիկիտա Ակիմեանի հետ 1931ին Մոսկուայէն վերադարձաւ Նոր Ջուղա եւ իր հոգատարութեան տակ առաւ: Տիկին Քանանեան մահացաւ 23 Դեկտեմբեր 1935ին:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Նոր Ջուղայի մէջ առաջին մանկապարտէզի հիմը դրուեցաւ 1901ին, երբ Բագրատ Վարդապետ Վարդազարեան, Իրանա Հնդկաստանի թեմի զպրոցներու վերատեսուչ նշանակուեցաւ, իսկ տիկին Վառվառէ Քանանեան բաւական մեծ գումար մը յատկացուց Նոր Ջուղայի մէջ մանկապարտէզ բանալու համար:

Մանկապարտէզը նախ բացուեցաւ Ղըպրոցներուն կից-յետոյ, երբ կառուցուեցաւ Քանանեան զպրոցին չէնքը, հոն փոխադրուեցաւ եւ առաջին յարկին չորս մեծ սենեակները յատկացուեցան մանկապարտէզին:

Տիկին Վառվառէ Քանանեան մեծ սէր ու հետաքրքրութիւն ունենալով մանկապարտէզին նկատմամբ ամէն առիթով Մոսկուայէն եւ Թիֆլիսէն մանուկներուն համար խաղալիքներ, նկարներ, գրենական պիտոյքներ եւ այբուբեն որվելու համար փայտերու վրայ ամրացուած տառեր եւ այլ անհրաժեշտ իրեր կ'ուղարկէր:

Մանկապարտէզը ունէր երեք բաժանմունք, ուր կ'ընդունուէին չորսէն վեց տարեկան մանուկները:

Յետագային, երբ Նոր Ջուղայի ազգային զպրոցները զարճան երկսեռ եւ բացուեցաւ նաեւ միջնակարգի բաժին, մանկապարտէզը կեդրոնական զպրոցին չէնքին մէջ հաստատուեցաւ: Այնուհետեւ կրկին անգամ Գէորգ Քանանեան վարժարանին չէնքի մէջ հաստատուեցաւ, ուրկէ յետոյ կեդրոնական վարժարանին կից չէնքի մը մէջ հաստատուեցաւ: Տարիներ ետք, 1972ին Զարսու թաղին մէջ մանկապարտէզի առանձին չէնք կառուցուեցաւ, ուր տեղաւորուեցաւ մանկապարտէզը: 1977ին, երբ չէնքը "Արարատ" մարզամշակութային միութեան յանձնուեցաւ մանկապարտէզը փոխադրուեցաւ նախկին Տէր Մեսրոպեանց տունը, կոչուելով "Գէորգ Քանանեան Ազգային մանկապարտէզը":

Ա. Մ.

ՈՂԲԱԼԻ ՋԱԽՈՂՈՒԹԻԻՆ

Միջազգային մամուլին մէջ լայն տեղ գրաւած է, բնականաբար, Ֆրանսայի «Ոչ»ը եւրոպական սահմանադրութեան ուխտին հանրաքուէին: Քաղաքական մեկնաբանները իրենց վերլուծումը ներկայացուցած են, չանալով բուն պատճառները պարզել յայտնուած արդիւնքին:

Պելժիոյ «Լը Սուար»ը այն թերթերէն է որ «ձախողութեան» ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը կապէ նախագահ Շիրաքի վարած քաղաքականութեան: Շեչոուածը այն է որ Ֆրանսացիները ոչ միայն մերժեցին սահմանադրութեան ուխտը, այլ նաեւ գին մը քաչեցին վրաքեան տարիներուն վրայ: Մինչդեռ նախագահը էլիզէ մուտքէն տասը տարի եաք վերջապէս կ'ակնկալէր պատմութեան վրայ իր դրոշմը ձգելիք քայլ մը արձանագրել: Ակնկալութիւն որ հասկընալի էր, 1997ին խորհրդարանին ձախորդ լուծումով աւարտած առաջին շրջանէ մը եւ 2002ին Լը Փէնի դէմ տարած խրթեր թէ չախչախիչ յաղթանակէն եաք, մինչ իրականութեան մէջ ընտրութեան երկրորդ փուլին ժ. Շիրաքի ըստացած քուէներուն համեմատութիւնը 20%ի ալ չէր հասած... Ու իր համբաւը ամրացնելու նախագահին յոյսը ողբալի ձախողութեամբ մը պսակուեցաւ:

Ժ. Շիրաք ոչ միայն եւրոպական իր դրաւը կորսնցուցած է այսօր, այլեւ անկարողութեան լման տասնամեակի մը ձախողութեան աղաղակող փաստին առջեւ կը գտնուի: 1995ին որպէս առաջնային մտահոգութիւն ներկայացուցած էր ընկերային թեկուզը, պայքարի պատրաստակամութիւն ցոյց տալով. սակայն այսօր, տասը տարի եաք, Ֆրանսական ընկերութեան չերտերուն միջեւ տարբերութիւնները անընախընթաց կերպով խորացած են: «Վերի արտ»ին եւ «վարի արտ»ին Ֆրանսացիները, Ռաֆարէնի ամրքան սիրած ու կրկնած որակումը միայն արհամարհանք կ'արտայայտէ այդ տարբերութեան հանդէպ: Եւ արդէն ղեկավարութիւն - ժողովուրդ կապը փըրթած է:

Ֆրանսան չէ այլեւս ան որ էր, կը դրէ պելժ լրագրողուհին: Նոյնիսկ եթէ կը մնայ տնտեսական հինգերորդ մեծ երկիրը, քաղաքական առումով նոյն դիրքը չունի: Իրաքեան ռազնապին առթիւ ԱՄՆ-ու դէմ ծառանալու երեւոյթն ալ բան չի փոխեր ըստուածէն: Վերածուած է երկրի մը ուր մարդիկ կը տառապին, դժգոհ են: 2·5 միլիոն գործազուրկ աշխատանք կը փնտռէ, անտունիները այնքան բազմած են որ այլեւս ուշադրութիւն իսկ չեն դրաւեր:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՀՌՈՄ (Ցառաջ).- Իտալիոյ մայրաքաղաքի Հայերը տօնեցին Մայիս 28ի առաջին անկախութեան 87րդ տարեդարձը:

Հռոմի՝ Յաւիտենական քաղաքի Ծանօթ Վիա Ճիւլիա կոչուած՝ պողոտայի վրայ գտնուող՝ Ս. Վլասի հայոց եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ 28 Մայիսի ժամը 18ին սկիզբ առաւ Ս. Պատարագը զոր մատոյց Հռոմի Լեւոնեան հայ գաղութի խորհուրդի կողմէ կազմակերպուած տօնակատարութիւնը:

Ներկաները ողջունեց Ռոպէր Աթթարեան եւ հրաւիրեց հայր Ղեւոնդ վրդ. Քէնտիրճեան Լեւոնեան հայ վարժարանի փոխ մեծաւորը խօսք առնելու՝ Հայր Ղեւոնդ թէ հայերէն եւ թէ իտալերէն իր խօսքին մէջ վեր առաւ հայ հերոսներու կամքն ու վճռակամութիւնը եւ հանրապետութեան անկախութեան մեծ քայլը, «Շնորհիւ անոնց թափուած արեան այսօր մենք ունինք մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքը» ըսաւ ան:

Գեղարուեստական յայտագրին լրջութիւնը բերին Անարատ Ցղութեան հայ քոյրերու ընծայացուները եւ Լեւոնեան վարժարանի նորընծաները արտասանութիւններով եւ հայկական ազգային երգերով:

Ապա խօսք առաւ Հ.Հ. դեսպանուհին՝ Պրն. Գէորգ Պետրոսեան որ շնորհաւորելէ եաք ներկաները այս տօնին առթիւ, իր ուրախութիւնը յայտնեց «որ հայերը ամէնուրեք կը նշեն 28 Մայիսը եւ հպարտ են իրենց պատկանելիութեան ազատ անկախ հայրենիքին»:

Հուսք բանքը արտասանեց Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի մեծաւոր՝ հայր Մեքայէլ վրդ. Մուրատեան որ իր խօսքը եզրափակեց մաղթելով. «Օր մը Եռագոյնը ծածանի Արարատի գագաթին»:

Սարդարապատի երգով վերջ գտաւ գեղարուեստական բաժինը որմէ եաք ներկաները ուղղուեցան եկեղեցւոյ քովընտի սրահը ուր պատրաստուած էր կոկիկ ընդունելութիւն մը:

Ս.Ն.Ժ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ի ԽՆԴԻՐ
ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ
ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՀՈՒՐՈՑԵԱՆ

Թորոնթօ (Գանատա) 2005

գած են որ այլեւս ուշադրութիւն իսկ չեն դրաւեր:

Այս ամէնուն դէմ նախագահը ոչ մէկ ապացոյց տուաւ որ ղացած էր դժգոհութիւնները, մարդոց նեղութիւնները: Եւրոպական խնդիրն ալ երբեք զինք խանդավառող ազդակ չեղաւ, մնալով իր նպատակներուն սատարելու ազդակ: Բայց այդ ազդակը անգամ չկրցաւ օգտագործել. չհասկցաւ թէ ոչ մէկ հանրաքուէ կրնար չհաւնիլ այս աստիճան ժողովրդականութենէ զուրկ կառավարութիւն մը ունենալով: Գոնէ որոշ փոփոխութիւններու պէտք էր ենթարկել զայն, քարոզչութեան ձեռնարկելէ առաջ:

Ժ. Շիրաք միակը չէր որ Եւրոպան օգտագործելու քաղաքականութիւն վարեց: Նոյնը ըրին Լ. Ֆապիուս, Սարքոզի: Արդէն Փարիզի մարդոց հոգը չէ թէ սահմանէն անդին ի՛նչ տեղի կ'ունենայ: Եւ-

րոպան կրնայ կառուցուիլ, կամ քայքայուիլ: Փարիզցիները ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տան դուրսը կատարուածին: Իրենց համար կարեւոր միակ բանը էլիզէի մրցակցութեան յաղթանակն է:

Այս ընդհանուր կացութեան մէջ Մայիս 29ի հանրաքուէն աննախընթաց հետաքրքրութիւն արթնցուց: Եւ պէտք է նշել թէ 2002 Ապրիլ 21ի ընտրութեան ցնցումէն եաք անկէ առաջին դասը քաղաղները ընտրողները եղան եւ ոչ երկրին ճակատագիրը որոշողները:

Այս հաստատումներէն եաք բաւական խիստ է եզրակացութիւնը: Ժ. Շիրաք որ «հանրապետական ուխտ»ին գլխաւոր յաստատողն է, մսխած է պաշտօնավարման երկու չրջան: Հանրաքուէին արդիւնքով մսխեց նաեւ այդ չրջանները արժանաւոր կերպով փակելու առիթը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԻՐԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Խեղճ աղջիկը չէր ուզած բաժնուիլ իր եղայրներէն ու ինքզինք անոնց հետ տաբաղիր ընել յանձն առած էր:

Ամէնքս, եօթը հոգի, հաւաքուեցանք քոմխէրին սենեակը:

Ի զո՞ւր փորձեցինք իրմէ տեղեկութիւն մը քաղել մեր մասին:

– Երբ որ Հալէպ երթաք կը հասկնաք, ըսաւ:

Մեր բեռները կառք մը դրինք ու ղըրկեցինք կայարան, իսկ մենք ոտիկանի մը հսկողութեամբ ոտքով պիտի երթայինք:

Մէկ երկու բարեկամներ համարձակած էին գալ մեզ տեսնել մեր մեկնումէն առաջ, իսկ չատերը չէին համարձակեր նոյնիսկ հեռուէն մեզ դիտելու:

Մօրեղբայրս կրկին հրաման ուզեց վերջին անգամ երթալ քանի մը մարդ տեսնելու եւ անոնց հետ ողջունած դրամական խնդիրները կարգադրելու համար: Այդ արտօնութիւնը չնորհուեցաւ իրեն թէեւ միշտ ոտիկանական հսկողութեան ներքեւ:

Երբ վերադարձաւ ճամբայ ելանք դէպի կայարան: Ոստիկան մը մեզի հետ պիտի գար մինչեւ Հալէպ:

Մօրեղբայրս ինծի ըսաւ թէ՝ իր քաղած տեղեկութիւններուն համեմատ՝ մեզի մատնած կամ աւելի ճիշդը զրպարտած էր Թագուր Մանուէլեան անուն իմպիրցի երիտասարդ մը որուն հետ խնդիր մը ունեցած էին մօրեղբայրս եւ Կարապետը:

Այդ Թագուրը որ Համայի մէջ Տիգրան Վարդանեան կը կոչուէր, վերջին առեներս Քէմալ պէյի ծառայութեան մէջ էր եւ լսած էինք թէ մէկ քանի ազտոտ գործեր ըրած էր, բայց չէինք հաւատացած:

Մեր մեկնումի օրն ալ, առտուն կանուխ բանտ եկած էր ու մեր չուրջը կը սլքտար:

Ճամբան երբ չուկայէն կ'անցնէինք, դարճեալ դէմերնիս ելաւ ծիծաղկոտ դէմքով մը:

Ոստիկանը որ քովերնէս կ'երթար, զայն մատնանիշ ըրաւ եւ ըսաւ մեզի.

– Կը տեսնէ՞ք կոր սա սրիկան, ա՛ն է ձեզի մատնողը:

– Վստա՞հ ես հարցուցինք:

– Այո՛, ըսաւ, ինքն է ձեզի դէմ ժուռնալ տուողը:

Հասանք կայարան ու կառախտմբը արդէն կեցած էր:

Ոստիկանին հրամանով յատուկ փուռկոն մը տրամադրուեցաւ մեզի: Հոն տեղաւորեցինք մեր գոյքերը:

Ոստիկանը իր հետ ունէր երկու խոշոր ծրարներ, որոնք կը պարունակէին մեր եւ կարապետին տունէն, խուզարկութեան պահուն առնուած դիրքերն ու թուղթերը: Գիրքերն էին աչխարհաբար Աստուածաչունչ մը, կարդինալ Մասսիէի ժամանակակից հոգեբանութիւնը եւ հոգեբանութեան դասընթաց մը, Ռընանին Ցիսուսի կեանքը, Տիքընսէն երկու հատոր վէպ, Լաւիվէ Ֆլէօռիի բառարանը եւ ուրիշ մէկ քանի ֆրանսական վէպեր, բոլորն ալ անվնաս բաներ:

Այդ առարկաներուն մեզ հետ միասին տանելէն հետեւցուցինք թէ Հալէպի մէջ պիտի դատուէինք ու ասիկա զոհ թողուց մեզ, որովհետեւ կը յուսայինք մեր անմեղութիւնը դիւրաւ ապացուցանել:

Անգամ մը որ չողեկառքը ճամբայ ելաւ կերցուցինք, խմցուցինք մեզի ընկերացող ոստիկանին ու չուտով բարեկամացանք հետը:

Առանձայի թուրք երիտասարդ մըն էր ինք, որ առաջին անգամ Հալէպ կ'երթար եւ չատ զոհ էր այս ուղեւորութենէն: Մեր տունը խուզակելու եկող ոստիկաններէն մէկն էր ինքն ալ:

Հարցուցինք թէ ի՞նչ եկած էին փնտռելու մեր տունը:

– Կը կարծէինք թէ պօմպա պահած էք, ըսաւ:

Եւ աւելցուց.

– Ամբողջ պիչերը անքուն անցուցինք պահակատուցին մէջ, կը խորհէինք թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենայինք անվտանգ մօտենալ ձեզի պէս վտանգաւոր հարազործներու... կը վախնայինք որ թերեւս զէնքով դիմադրէիք մեզի:

Ցետոյ, երբ քիչ մըն ալ բարեկամացանք հետը եւ նուէր մըն ալ ստեցուցինք ձեռքը, մեզի ցոյց տուաւ մեր մասին գրուած տեղեկագիրը, գրուած Համայի ոստիկանութեան կողմէ եւ ուղղուած Հալէպի ոստիկանութեան:

Այդ տեղեկագրին մէջ նշանակուած էին մեր սենեակներէն գտնուած դիրքերը եւ նամակները, իրենց պարունակութեամբ:

Համա գտնուած միջոցին չատ անգամ մէկ քանի բարեկամներ կը հաւաքուէինք ու ժամանցի համար թուղթ կը խաղայինք:

Խաղին հաշիւները ընդհանրապէս ես կը գրէի սեւ թուղթի կտորի մը վրայ: Խուզարկութեան ատեն այդ տեսակ թուղթ մըն ալ գտնուեցաւ թուանշաններով լեցուած:

Այդ թուղթին համար տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ՝ ծածկագրութեան բանալի մըն էր հաւանօրէն...

Նամակներուն մէջ ո՛ր եւ է կարեւորութիւն ունեցող բան մը չէին գտած: Նոյնպէս գիրքերուն մասին յիշատակութիւն մը չէար:

Վերջապէս չատ թեթեւ էր տեղեկագիրը: Կարապետին տունէն գրաւած էին մէկ քանի գիրքեր, աղօթագիրք ու երգարան: Երգարանը յաջողեցանք վերցնել տոպրակին մէջէն, այն միջոցին ուր ոստիկանը կը քնանար, եւ դուրս նետել վակօնէն:

Թէ ինչո՛ւ համար թագուր Մանուէլեան մեզ մատնած էր իրեւ պօմպաճի, կ'արժէ երկու բառով պատմել:

(Շար. 70)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղազին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Խոտաբա Ամէմեան՝ 200, Տիկին Շաքէ Օզանեան՝ 50, Պ. Յարութիւն Զուլհակեան՝ 100, Տիկին Էմէ Պէտէրեան՝ 15, Տիկին Մելինէ Նահապետեան՝ 100, Տէր եւ Տիկին Պէրքէյսի Չալըրտաքօղլու՝ 60, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Կազրիկեան՝ 310, Պ. Ժան Թորոսեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօզեան՝ 20, Օր. Ժերմէն Վարդանեան՝ 20, Տիկին Նելլի Մխիթլեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալի՝ 20, Խօժէն Շաղուկեան՝ 16, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան՝ 15, Պ. Ժորժ Յակոբեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան՝ 150, Պ. Ժագ Այճեան՝ 100, Օր. Էմիլի Նարկիզեան՝ 40, Տիկին Ժեռմէն Թէրլէմէզեան՝ 30:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL - MOORAT

ԵՐԿՕՐԵԱՑ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայ Գիրերու գիւտի 1600ամեակին առիթով
Dans le cadre du 1600ème anniversaire
de l'invention de l'alphabet arménien

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
աշակերտներուն կողմէ
REPRESENTATION THEATRALE
par les élèves de l'Ecole

«ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ»
«MESROB MACHTOTS»

Auteur : **Vatché AKAEREN,** élève de l'Ecole

Samedi 11 Juin
à 14 heures et à 16 heures

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

Ա. ՅՈՒՂՇԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՒՑԻՔ ՏՕՆԵԱՑՈՒԻՔ...

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ
ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԱՒԱՐԱՑ
ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՑ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-էն-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի աստմ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Այքսի քաղաքի նկարչադեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, նեարառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES,
PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Un hommage sera rendu à **HOVIV** disparu le 28 mai, par **Ara Krikorian**

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.
Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola
P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com
Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

***

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant et visite de l'exposition Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au: 01 43 83 87 68

□

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e - Métro Cadet;**
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 10
VENDREDI
10 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·220 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·220

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎԻԼԼԷՓԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՎՃՌԱԾ Է ՀՐԱՀԱՆԴՈՎ ԳՈՐԾԵԼ

55 վայրկեան տեւող ելոյթով մը, Ֆրանսայի նոր նախարարապետը պարզեց քաղաքական իր ծրագիրը, որու չնորհիւ 100 օրէն պիտի փրկուի Ֆրանսան: Յայտնեց թէ Ֆրանսան դուրս պիտի հանէ ահաբեկչութենէն: Արդի ժողովրդավարութեան մը մէջ, կ'ըսէ, վիճարկումը չի կրնար ազատականին եւ ընկերվարին միջեւ, իրականին մէջ, ան կը գտնուի անչարժութեան եւ գործունէութեան միջեւ, ինք գործունէութիւնը կ'ընտրէ: Այլ խօսքով, Ռաֆարէնի օրով, Ֆրանսան անշարժ էր, տեղ քայլ կ'ընէր, հիմա ճամբայ պիտի ելլէ:

Ծրագիրը կեդրոնացած է հետեւեալ կէտերու վրայ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ.- 2007ին, գործատէրին տուրքերը կրնան ընդունիլ (ընկերային ապահովագրութեան): Սեպտեմբեր 1ին, աշխատանքի պայմանագրութեան նոր տեսակ մը կը հաստատուի, 2 տարուան համար, փոխանակ 3 տարուան փորձի շրջանի մը համար: Այլ խօսքով, գործատէրը 2 տարուան ընթացքին կրնայ ճամբու դնել աշխատաւորը: 1000 եւրոյի պարգեւ մը կը տրուի ոեւէ գործազուրկի (տարիէ մը աւելի) որ աշխատանքի կ'անցնի: Մանաւանդ դիւրութիւններ կը չնորհուին 25 տարեկանէն վար երիտասարդներու, եթէ աշխատանքի անցնին դժուար մարզի մը մէջ, կրնան 1000 եւրոյի տուրքի վարկէ մը օգտուիլ: Նախապատրաստուի վերջ եւ մինչեւ ձեռնարկներուն, կ'ուզէ որ Պետութեան հանրային չուկաներու մէկ մասը անոնց յանձնուի:

Նախորդ կառավարութեան նախատեսած, կամ նոյնիսկ որոշած, չարք մը բարենորոգումներ կամ օրէնքներ բարձի թողի կ'ըլլան: Ասպահէս, կրթական գետնի վրայ, որ Վիլլէփէն կը դիմէ նախարարին, որպէսզի օրէնքը գործադրուի երկխօսութեան սկզբունքին վրայ կրթական հատւածականութեան հետ:

Նախարարապետին ծրագրին կարդ մը որոշումները արդէն գոյութիւն ունէին Ռաֆարէնի օրով եւ մեծ արդիւնք մը չէին տուած եւ այդ իսկ պատճառ է որ նոյնիսկ իր կուսակցութեան չարքերը չատ խանդավառ չըլլան, աւելի ճիշդ թեբահաւատ ըլլան, անոնց տալիք դրական արդիւնքներուն մասին: Զախը բողորովին դժգոհ է, կը գտնէ որ աշխատանքի պայմանները աւելի խախուտ կը դառնան: Դժգոհ է մանաւանդ անոր համար որ Վիլլէփէն որոշած է հրամանագրով գործել, այսինքն խորհրդարանէն չանցնիլ, թէեւ Սահմանադրութեան թիւ 38 յօդուածը կը նախատեսէ որ Խորհրդարանին չնորհած այդ թոյլտուութիւնը ի գործու է սահմանափակ չրջանի մը համար:

*
**

Տ. տը Վիլլէփէն Ազգային ժողովի վստահութիւնը ստացաւ 178ի դէմ 363 ձայնով: Իւ. Խմ. փէի կարգ մը երեսփոխաններ չեն մասնակցած քուէարկութեան, Իւ-Տէ-Լէֆը նոյն դիրքը բռնեց. ինչպէս նախապէս յայտարարած էր Ֆր. Պայրու, բացի 9 երեսփոխանէ 31ի վրայ: Պայրու, յանուն իր խումբին, բուռն ելոյթ մը ունեցաւ, սկիզբին դիտել տալով՝ "Ձեզ ընտրել, կը նշանակէր չարունակել նախկինութիւնը ընտրել, ամէնէն մօտ գործակիցն էք նախագահին 10 տարիէ ի վեր եւ Ն. Սարքոզիի հետ վերջին 3 կառավարութեան երկու սիւներէն մէկը: Կարելի՞ է սխթեմէն դուրս ելլել մարդոցմով որոնք սխթեմը հաստատեցին: Ձեմ կարծեր":

Ընկերվարական պարագլուխն ալ, Ֆր· Հոլլանտ դրեթէ նոյն կարծիքն ունի եւ Վիլլէփէնի մէջ կը տեսնէ "վախճանեալ սխթեմի մը արտադրանքը":

Ֆ· տը Վիլիէ չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Ըստ իրեն, Ծրանսա չի կրնար կենսունակութեան, իմքնութեան եւ դերիշխանութեան կորուստով պարզիլ, ցոյչափ երկիրը վերապրած չըլլայ իր ազատութեանց տիրապետումը:

Համախմբավարներուն համար, Տ· տը Վիլլէփէն կ'անգիտանայ ժողովուրդին ուրոշումը: Կրկին ազատական քաղաքականութեանց չարունակութիւնն է, պոր ֆըրանսացիները մերժեցին ընտրութիւններով եւ ցոյցերով:

Ինչպէս միշտ, իշխանութեան կուսակցութիւնը գոհ կ'ըլլայ եւ ընդդիմութիւնը՝ դժգոհ, այս անգամ սակայն իշխանութեան կոչմնականիցներուն իսկ թերահաւատ են եւ ընդհանուր մթնոլորտը յաւատեսութեան չի մղեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ ոճրափորձ եւ առեւանգում դադար չունին: Յունիս 8ին ալ 14 երաքցիներ սպանուած են, թակարդ կառք մը պայթած է Պաղտատի հիւանդը որու դոհ գացած են Քիւրտ երեսփոխան Ապտիւլ Քատէրի երկու թիկնապահները: 22 զինուորներ ալ, հարաւային չիի չըրջանէն առեւանգուած են Պաղտատէն 250 քիլոմեթր արեւեմտուք՝ Ռամայի մէջ:

ՓԱՓԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ ձայնասփիւռի էռ-Թէ-էլ կայանէն յայտարարած է որ "Խորհրդարանական մեծամասնութեան մեծ անապատին մէջ, Նիքոլա Սարքոզի յոյս մը կը ներկայացնէ": Նախկին պատւիրակ նախարարին համար Տոմինիք որ Վիլլէփէնի նախագահին մարդն էր, Սարքոզի, ինք, մեծամասնութեան մարդն է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Ժան-Լիւք Մելանչոնի համար, որ բուռն ջատագովն էր "Ոչ"ի, Ֆր· Հոլլանտի ախտաճանաչման մէջ, ամէն ինչ սխալ է: Փոլիթիս չաբաթաթերթին մէջ յոյս տեսած իր հարցազրոյցին մէջ Խոնի ծերակուտականը կը գտնէ որ "հանրաքուէին արդիւնքին պաշտօնական վերլուծումը, զոր կատարած է ընկերվարական կուսակցութեան անօրէնութիւնը հիմնովին թերի է: Ֆր· Հոլլանտի համար "Ոչ"ի քուէն վախի, տպիտութեան քուէ մըն էր որ կապ չունէր Սահմանադրութեան հետ":

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 2006
ՋՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3-0

Տոսթանցայի մէջ, Յունիս 8ին, Ռումանիա յաղթած է Հայաստանին 3-0: Կէտերը նշանակուած են 29րդ, 40 եւ 80րդ վայրկեաններուն:

Դասաւորման գլուխն է Հոլանտա 22 կէտով, կը յաջորդեն Զելիա (21), Ռումանիա (16), Ֆինլանտա (9), Մակեդոնիա (8), Հայաստան (4) եւ Անտորա (4):

Հայաստանի յաջորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ Հոլանտայի դէմ, Սեպտեմբեր 3ին, Երեւանի մէջ:

ՁԱՓՈՆԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱԻԱՐԸ

Հայաստանի վարչապետը Ա. Մարգարեան որ պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Ճափոն գացած էր, Յունիս 7ին բացումը կատարած է համաչխարհային ցուցահանդէսին հայկական տաղաւարին, Թոքիոյի մէջ: Նոյն օրը "Հայաստանի օր" յայտարարուած է ցուցահանդէսին համար: Վարչապետը դոհունակութիւն յայտնած է որ կովկասեան երեք հանրապետութիւնները խմբուած են "Կովկասը" խորագրուած միակ տաղաւարի մը մէջ:

Այցին ընթացքին Ա. Մարգարեան հանդիպում ունեցած է Ճափոնի չորք մը վարչապետներուն հետ, երկու երկիրներուն միջեւ գործակցութեան մարզերու, ձեւերու նկատմամբ: Պատուիրակութիւնը արդէն վերադարձած է Երեւան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐՈՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

ԱՄՆ-ու արտաքին գործերու նախարարութիւնը աւելի վճռական ու հետեւողական ըլլալու հրաւիրած է Հայաստանը, մարդկային առեւտուրի մարզին մէջ: Երկիրը գետեղուած է այդ ամբաստանութեան տակ ինկածներու ցանկին մէջ ուր կան Ազրբեջանը, Ուզբեկիստանը, Ուկրանիան, Սլովաքիան:

Հայաստանի ուղղուած ամբաստանութիւնը հիմնուած է յատկապէս Արաբական էմիրութիւններ ու Թուրքիա սեռային չահագործումի նպատակով ղրկուած երիտասարդուհիներու կարեւոր թիւին վրայ:

Հետաքննող լրագրողներու խումբին է· պաղտատարեան չեչտած է այս առընչութեամբ որ ինք վկայութիւններ ունի այդ առեւտուրին զոհերէն այն մասին թէ դատախազութեան դրասենեակի աշխատաւորներ կաշառք կ'առնեն Տուպայի մէջ նորդներէն: Տուած է Արիստակէս Երեմեանի անունն ալ, բայց ենթական մերժած է ամէն ամբաստանութիւն: Մաքսանենգութեան դէմ պայքարի կառավարական յանձնախումբին նախագահը Վ. Մկըրտումեանի արժեւորումով՝ մարդկային առեւտուրի մարդին հսկելի երկիրներուն ցանկին վրայ տեղ գտնել Հայաստանի համար յետքայլ կը նշանակէ:

*
**

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՃԱՆՉՆԱԼՈՒ Ա.ԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա.ՆԳԱՐԱՅԷՆ ՊԷՐԼԻՆ

Անգարայի համալսարանին տեսուչութիւնը ազդարարութեան նամակ մը ղրկած է դերմանացի երեսփոխաններուն որոնց մասին լուրեր կը չրջին թէ կը պատրաստըւին ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: Նամակը կ'ազդարարէ եւ կենալ նման քայլէ, քանի որ "պատմական դէպքերու մեկնաբանութիւնը պատմաբանի գործ է եւ ո՛չ քաղաքագէտի":

Նամակով յիշեցուած ալ կ'ըլլայ թէ երկրորդ աշխարհամարտին Թուրքիան ապաստան տուած էր Գերմանիոյ նացիական հալածանքներէն խոյս տուած գերմանացի դիտնականներուն, թէ հին բարեկամութիւնն կայ երկու երկիրներուն միջեւ, թէ քաղաքական բարոյականին յարիր չէ ոչ բոլորովին լաւատեղեակ մարդոց քուէին յղել նիւթ մը: Ըսուած է տակաւին թէ ճանաչումի որոշում մը պիտի վնասէ Թուրքեւգերմանական բարեկամութեան, փոխադարձ չահերուն:

Նամակէն օրինակներ ղրկուած են Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, երեսփոխաններուն եւ ներկայ ընդդիմութեան ծանօթ դէմք Անկելա Մէրքելին:

*
**

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր աշխուժացում մը նկատելի է հարաւային ամերիկեան երկիրներու մէջ, ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ: Ուրուկուէյի խորհրդարանը հանրագրութեան մը ձեռնարկած է, կոչ ուղղելու համար Եւրոպական միութեան որ Թուրքիոյ վրայ ճնշում բանեցնէ 1915ի իրականութիւնը ընդունելու: Նման նախաձեռնութեան դիմած են Ամրժանթինը, Պրազիլիան եւ Փարակուէյը:

*
**

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Կարսէ, Պալըքէսիրի, Անգարայի, Ուշաքի երեսփոխաններէն բաղկացած խումբ մը Երեւան կը մեկնէր, մասնակցելու Երեւանի համալսարանին մէջ կազմակերպուած համաժողովի մը: Թուրք երեսփոխանները կարեւոր կը համարէին առիթը ունենալ յայտնելու թէ Թուրքիա բարեկամ է իր դրացիներուն հետ: Շեչտուած էր թէ այդը պաշտօնական բնոյթ չունի, Թուրք երեսփոխանները հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին հարցումներուն պիտի պատասխանեն պարզապէս:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԻՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆ ԱՑՎԱՋԵԱՆ

Գրեթէ մէկ դար է անցել Մեծ Եղեռնից: Սակայն այսօր էլ այդ հրէշաւոր հարուածի հետեւանքները կրում են Հայաստանը, հայ ազգը եւ մեզանից իւրաքանչիւրը: Հայաստանի եւ հայութեան կազդուրումը դեռ շատ երկար ժամանակ է պահանջելու: Ի՞նչ էր ցեղասպանութիւնը հայ ազգի ապագայի համար, ի՞նչ են նշանակում մեր տուած կորուստները, ինչպէ՞ս է ցեղասպանութիւնն անդրադառնում մեր այսօրուայ իրականութեան վրայ: Այս հարցերը, որքան էլ զարմանալի է, մեզանում լուռ արժանւոյն չեն քննուած: Ահա՛ւասիկ՝ այս հարցերին մենք տուել ենք հիմնականում յուզական պատասխաններ, թերահաւատով պահպանել Հայոց ցեղասպանութիւնն ու նրա հետեւանքները քաղաքական եւ ռազմավարական չափանիշներով:

Համառօտաբար ուրուագծենք ցեղասպանութեան պատճառած զոհերն ու կորուստները եւ դրանց երկարաժամկէտ՝ մինչեւ այսօր ղգացնել տուող հետեւանքները:

ԿԵՆՍԱՏԱՐԱԾՔԻ ԿՈՐՈՒՍՏ

Մինչեւ 1915 թ. հայ էթնոսի հինգհազարամեայ գոյատեւման տարածքն ընդգրկում էր ամբողջ Հայկական լեռնաշխարհը, այսինքն՝ պատմական Հայաստանը: Աշխարհառազմավարական առումով, այս մեծ՝ աւելի քան 350·000 քառ. քմ. ունեցող տարածքը նմանւում է մի հսկայ բերդի, որն ունի մի շարք պաշտպանական շրջաններ, որոնցից իւրաքանչիւրն ի վիճակի է ինքնուրոյն ապահովել իր պաշտպանութիւնը: Պաշտպանական շրջաններից մէկի կամ մի քանիսի դրաւումը օտար զաւթիչի կողմից չէր նշանակում Հայաստանի դրաւում, քանի որ մէկ ուրիշ շրջանում կամ շրջաններում կենտրոնացած հայկական ուժերը միշտ ի վիճակի էին լինում վերախմբաւորուել ու, յարմար առիթը որսալով, հակայարձակման անցնել եւ վերատիրանալ Հայաստանի զաւթուած տարածքին:

Աւելի ուշ՝ ամենածանր 15–19րդ դարերում, երբ Հայաստանի պետականութիւնը կործանուել էր, իսկ հայկական ղինուած ուժերը հիմնականում ոչնչացուել էին ու վերացուել ասպարէզից (մանր զօրամիաւորումներ էին պահպանուել միայն առանձին լեռնային շրջաններում), Հայաստան երկրի գոյատեւման գլխաւոր առհաւատչեան ժողովրդագրական գործօնն էր՝ նրա տարածքում հայկական տարրի մեծամասնութիւն կազմելը: Երբ մոնղոլական ու թիւրքմէնական արշաւանքների կամ թուրք-պարսկական պատերազմների հետեւանքով Հայաստանի որեւէ մաս աւերւում էր (երբեմն գրեթէ անմարդաբնակ դառնում) շատ չանցած Հայաստանի միւս մասերում ապաստանած հայութիւնը, կարծես մագնիսական ձգողականութիւն ունենալով հայրենի, պապենական հողի նկատմամբ, զարձեալ վերադառնում էր, միշտ յուսալով, որ հայրենիքը վաղ թէ ուշ ձեռք է բերելու ազատութիւն, անկախութիւն, տնտեսական եւ ռազմական հզօրութիւն:

Հայաստանի նահանգներն ու գաւառները սոսկ տարածք չէին, այլ հինգհազարամեայ կենսատարածք ու հայրենիք: Ցեղասպանութեան առաջին ահաւոր հետեւանքն այն է, որ Հայերին օտարացրել եւ անջատել են իրենց կենսատարածքից: Ռազմավարական առումով՝ կենսատարածքի կորուստը զրկել է Հայերին պաշտպանական մի քանի շրջան ունենալու նախկին հնարաւորութիւնից. մնացել է մի բուռ Հայաստան՝ ընդամէնը մի վերջին մխրճնակ ամրոց: Նա արդեօք նահանջելու, ուժերը վերախմբաւորելու տեղ չունի: Հայաստանն այլեւս ռազմական ոչ մի պարտութեան իրաւունք չունի: Այլապէս՝ դա կը լինի Հայաստանի ու, հետեւաբար, հայ ազգի վերջը:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Անթիւ եւ անհամար են մեր մշակութային կորուստները: Դրանք ոչ միայն առանձին, ու անջատ եկեղեցիներ են, ճարտարապետական զանազան անկրկնելի նուիրութիւններ ու կոթողներ, այլեւ՝ հինգ հազար տարուայ ընթացքում այդ հողի վրայ ստեղծուած ամրոցներ, քաղաքներ ու գիւղեր, այլեւ՝ տասնեակ հազարաւոր մատեաններ, որոնցում ամփոփուած է եղել ժողովրդի հանճարն ու գիտելիքը: Միայն մէկ խօսուն փաստ. այսօր ամբողջ աշխարհում կայ մօտաւորապէս այնքան հայերէն ձեռագիր մատեան, որքան ոչընչացուել է Եղեռնի ժամանակ: Անգին տեղեկութիւններ ու գաղտնիքներ են ոչնչացուել, կորել գնացել, մեզ զրկելով մեր նախնիների ստեղծած հոգեւոր ժառանգութիւնից, մեզ կտրելով նրանց մտքից ու ոգուց:

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Ցեղասպանութեան ենթարկուած արեւմտահայութեան ամբողջ ունեցուածքի եւ գոյքի բռնագրաւումն ու թալանն ստիպեց վերապրած զանգուածներին տասնամեակներ շարունակ զբաղուել ոչ թէ ազգային հատաքակաև կեանքը հարատացնող եւ ամրապնդող ստեղծագործ աշխատանքով, այլ չարքաշօրէն, անջատ – անջատ ճգնել իրենց ընտանիքների տարրական ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու համար:

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾՔ

Հոգեբանական առումով՝ կենսատարածքի կորուստը զրկել է Հայերին բնական ու ձեռակերտ ազգային խորհրդանիշների հետ ամէնօրեայ շփումից, դրանով իսկ վերացնելով հայ ազգի բնականոն հոգեւոր զարգացման հնարաւորութիւնը: Միաժամանակ՝ ցեղասպանութիւնը շատ Հայերի մէջ առաջացրել է թերարժէքութեան բարդոյթներ, ազգի ապագայի նկատմամբ թերահաւատութիւն, որոշ դէպքերում նոյնիսկ ինքնատեացութիւն՝ ազգային չահերի եւ արժէքների մերժում եւ օտարապաշտութիւն:

ԺՈՂՈՎՐԴԻ՝ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ, ԿԱՌՈՑՑՆԵՐԻ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՉՆՉԱՑՈՒՄ

Հայոց ցեղասպանութեան ընթացքում ոչնչացուեցին ոչ թէ սոսկ մարդկային զանգուածեր, այլ ժողովուրդ, որը համախմբուած եւ կազմակերպուած էր իր զարաւոր կառոյցներու շուրջը: Ոչնչացուեցին համայնքները, եկեղեցիները, դպրոցները, բազմաթիւ ու զանազան հայկական կառոյցներն ու կազմակերպութիւնները վերջապէս՝ հայ ազգի ղեկավարութիւնը, ներառեալ՝ քաղաքական, մտաւորական ու մշակութային ընտրանին: Մարդկային զանգուածներն առանց իրենց համախմբող կառոյցների այլեւս ժողովուրդ չեն, այլ անհատներ: Ցեղասպանութիւնից յետոյ աշխարհով մէկ ցրուելով, սփիւռքահայութեան վերստին մի փոքր հատուածը կարողացաւ վերահամախմբել ազգային նորաստեղծ կառոյցների շուրջը: Արեւելքում ապաստանած հայութեան մեծ մասը ներգրաւուեց օտար կառոյցների մէջ եւ աստիճանաբար ձուլման ենթարկուեց: Խորհրդային Հայաստանում հայութիւնը նոյնպէս կազմակերպուեց ոչ-ազգային կառոյցների եւ դաշափարախօսութեան շուրջը եւ մշակութային զգալի չափով ապահայացաւ (յատկապէս քաղաքական եւ մտաւորական վերնախաւը):

Հայկական աւանդական կառոյցների ոչնչացումն այն կարեւոր օբյեկտիւ գործօններից էր, որ թոյլ չտուեց օտարութեան մէջ յայտնուած հայութեան բնակչութեան մեծ մասին կազմակերպուել ու ինքնապաշտպանուել:

Ցեղասպանութիւնը ոչնչացրեց ոչ միայն ազգի ներկան, այլեւ նրա ապագան: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ծնողները, այլեւ ապագայ ծնողների ծնողները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ուսուցիչները, այլեւ ապագայ ուսուցիչների ուսուցիչները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ գրողները, այլեւ ապագայ գրողների գրողները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ գիտնականները, այլեւ ապագայ գիտնականների գիտնականները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ գործիչները, այլեւ ապագայ գործիչների գործիչները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ազգի առաջնորդները, այլեւ ապագայ ազգի առաջնորդների առաջնորդները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ազգի ղեկավարները, այլեւ ապագայ ազգի ղեկավարների ղեկավարները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ազգի ուղեղները, այլեւ ապագայ ազգի ուղեղների ուղեղները: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ազգի ներուժը, այլեւ ապագայ ազգի ներուժի ներուժը: Ոչնչացուեցին ոչ միայն ապագայ ազգի ապագան, այլեւ ապագայ ազգի ապագայի ապագան:

Ցեղասպանութեան ենթարկուած արեւմտահայութեան ամբողջ ունեցուածքի եւ գոյքի բռնագրաւումն ու թալանն ստիպեց վերապրած զանգուածներին տասնամեակներ շարունակ զբաղուել ոչ թէ ազգային հատաքակաև կեանքը հարատացնող եւ ամրապնդող ստեղծագործ աշխատանքով, այլ չարքաշօրէն, անջատ – անջատ ճգնել իրենց ընտանիքների տարրական ֆիզիքական գոյութիւնն ապահովելու համար:

Ամպել (տան) իշխանին հետ: Աւանդութեանց հաւատարիմ մեծ քուրմին աղաղակները սարերն ի վեր կ'արձագանդէն: Պարենական հաւատքին ծնողաղիր՝ ու ես կ'երթամ...:

Քրտինքս սրբելով, հին յիշատակարանը տեսնելու եւ նօթագրելու կ'աճապարեմ: Ամէն մէկ դարձուածքին կը կարծեմ տեսնել գիւղը: Ա՛խ, ժամերը կ'անցնէին, ճամբան չի լմննար: Արդեօք այդ յիշատակարանը վորագրող վարդապետը ինծի չափ սիրտ մաշեցուցած եւ յոգնա՞ծ էր: Հին գետակը ցաւերով բեռնաւոր, չարաճճի հովը հատկերուն հետ կը կատակէ. ես ալ կիրվասի բարձունքը կանդնած, հինն ու նորը կ'երազեմ: Որթ, սըգաւոր եւ տարագիր յիշատակարանը կը բարբառի.

«Հասիք ի մեզ խնդամ տեսու սուրբ.
«Բացաւ մեզ դրունք երկնից կամաբ.
«Ցամէ գթութեան կաթուած շողշողան.
«Բարեխօսութեամբ Մեծին Մկրտչի.
«Նորոգիլ հիմանց կանգնիլ պարսպի.
«Հանդերձ սեներկօք ի վերմայարկիւ.
«Ցառագ՝որդութեան Տեառն
Յարութեան.
«Սրբազան Արհիւ եպիսկոպոսի:
«Բազմաշխատ երկօք նորին յաջորդի.
«ՏԷՐ ՂԱՒՒԻԻԱ Հայր Վարդապետի.
«Համայն ուխտիս միաբանութեան.
«Որք աշխատեցան յայս իսկ գործ
բարեաց.
«Ի փառս ԱՍՏՈՒԾՈՑ եւ յօգուտ
ազգիս.
«Տրօք արդեամբ Հայկազեան սեռի.
«Պատիւ Մեծի Սրբոյն ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.
«Հազար ութ հարիւր երեսուն ութ.»

Կիրվան գիւղին մէջ, 28 Թիւ տան բակը աթոռակի մը վրայ նստած այս յիշատակարանը ընդօրինակելու զբաղած եմ: Գիւղացի մը քովս նստող ծերունի մը մատնանշելով.

- *Քունկինդ եկաւ... կ'ըսէ.*

Ակնարկութիւնը հասկնալու դժուարութիւն չեմ կրեր. ծերուկ հայը պէտք էր ըլլար: Անմիջապէս աշխատանքս դադրեցնելով, յիսուն տարիներ կարօտ մնացած բարբառովը զինքը կը բարեւեմ.

- *Ողջոյն ձեզ...*

Ինչ մը քննոտած, քրտերէն կը պատասխանէ.

- *Նըզանիմ (չեմ դիտեր...):*

Այս անգամ ես որաբաբեկ, քրտերէն կը խօսիմ.

- *Նաեդէ չիյէ (անունդ ի՞նչ է...):*

- *Նաեմը Հասան (անունս Հասան է):*

- *Ֆլաէի նաեդէ չիյէ (հարկական անունդ ի՞նչ է):*

- *Ֆլաէի նաեմը Նահապետ... կը կակազէ:*

Այս վերջին վանկերը արտասանած միջոցին, տեսայ որ աչքերուն կոպերէն արցունքի կաթիլներ կը կաթէին: Այդ կաթիլները Նահապետ աղային սրտին մէջ կուտակուած ծովացած ցաւերուն ծորումն էր: Այդող սրտերու խորերը՝ ու ես կ'երթամ...:

Գիւղին մէջ ուր որ կ'երթամ, Նահապետ աղան քովէս չի բաժնուիր եւ իր նայուածքները երեսէս չի զատեր: Ցիսուն տարիէ վերջ եկեղեցական մը տեսած ըլլալուն ուրախութիւնը մասամբ տեսողութիւնը կորնչուցած աչքերուն մէջ կը փայլի: Մեր հոգիները կարօտով կը համբուրուին: Այս կարօտի համբոյրը հազարաւոր հոգիներու բաչխելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Հակառակ անոր որ խոստացեր էին վերադարձին ինծի ձի մը տրամադրել, ջոգին, տեսայ որ աչքերուն կոպերէն արցունքի կաթիլներ կը կաթէին: Այդ կաթիլները Նահապետ աղային սրտին մէջ կուտակուած ծովացած ցաւերուն ծորումն էր: Այդող սրտերու խորերը՝ ու ես կ'երթամ...:

Գիւղին մէջ ուր որ կ'երթամ, Նահապետ աղան քովէս չի բաժնուիր եւ իր նայուածքները երեսէս չի զատեր: Ցիսուն տարիէ վերջ եկեղեցական մը տեսած ըլլալուն ուրախութիւնը մասամբ տեսողութիւնը կորնչուցած աչքերուն մէջ կը փայլի: Մեր հոգիները կարօտով կը համբուրուին: Այս կարօտի համբոյրը հազարաւոր հոգիներու բաչխելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Հակառակ անոր որ խոստացեր էին վերադարձին ինծի ձի մը տրամադրել, վերջին պահուն իրենց խոստումը չկատարեցին, ու ես քալելով վերադառնալու պարտաւորուեցայ:

Հրաժեշտի պահուն, Նահապետ աղային ակամալին փսփսացի. «Ծխախոտ կը ծխե՞ս»: Ծերունին դողդողալով «Ո՞ւր է...» հառաչեց: Վերջապէս հայերէն խօսք մը լսելի վերապրող Նահապետ աղային թերնէն: Երբ թղթադրամ մը պլորելով Նահապետ աղային ափին կը տեղաւորէի, տեսայ որ ան բոլոր մարմնով կը դողար: Ես ալ արցունքներս յաւնիկ չընկելու համար արագ չարժումով մը կռնակս դարձայ ու ձորն ի վեր ճամբայ ելայ: Երբ սարը պիտի մտնէի, վերջին անգամ ետիս նայեցայ: Նահապետ աղան պատի մը տակ ճիտը ծռած, յուզումով եռեւէս կը նայի...:

Շ.Ք.Պ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան երդիչքին տակ, Մայիս 27ին, նախաձեռնութեամբ Էսաեան լիսէի, տեղի ունեցած է մէջ-լիսէական թատերական մըրցում մը, որու մասնակցած են հինգ լիսէներու թատերական խմբակներ: Էսաեանի, կեդրոնականի, Մխիթարեանի, Սահակեան-Նոնեանի եւ Դպրեվանքի ա-չակերտները իրերայաջորդ կերպով ներկայացուցած են Ա. Զեխովի մէկ պատ-ուածքին վրայ հայազգի թատերագիր Կապրիէլ Արութի կողմէ գրուած կարճ թատերախաղ մը՝ «Ակռայի ցաւը»: Ձեռնարկը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է: Դատակազմի անդամները եղած են հայ եւ Մուրք արուեստագէտներ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Էսաեանի ուսուցչուհիներէն՝ Ասյա Ալանեան: Նախքան արդիւնքներու յայտնումը խօսք առած է Մարմարայի խմբագիրը՝ Ռ. Հատտէճեան, որու «Թատերախաղերը» հատորը նուէր կը տրուէր բեմադիրներուն եւ դերակատարներուն, որ չէչուած է թէ որքան կը սիրէր թատրոնը եւ «Հանճարեղ դիւտ» որակած է կատարուած մրցումը: Ապա, յայտարարուած են արդիւնքները: Լաւագոյն թատերախումբը հռչակուած է Սահակեանը, լաւագոյն բեմադիրը՝ Նաթալի Պաղտատով (կեդրոնական):

*
**

ՊՈԼՍՈՑ «Տէրվիշ էրօղլու» սրահին մէջ, Մայիս 27ին, «Սայաթ Նովա» մանկանց երդչախումբը համերգ մը տուած է, խմբավար Շուշան Գալաթաչի ղեկավարութեան ներքեւ: Երգչախումբը բաղկացած է 5-14 տարեկան մանուկներէ: Բացման խօսքը արտասանած է երգչախումբի անդամներէն՝ Թալիանա Թումանեան, որ յիշեցուցած է թէ մանկանց երգչախումբը 16 տարի է իր ձայնը լսելի դարձուցած է Պոլսոյ մէջ: Ապա, երգչախումբը գործադրած է յայտագիրը: Աւարտին, հուսք բանքը արտասանած է Մհերոպ Պատրիարք, որ դրուատած է երգչախումբի անդամները, ընդգծած որ մանուկներու դաստիարակութիւնը տունէն կը սկսի, ուստի ամէն հայ ընտանիք ազգային պարտականութիւն պէտք է ներկատէ հայերէն դաստիարակութեամբ կըրթելու իր զաւակները:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ, Մայիս 27ին, համերգ մը տուած է Սահակեան Դպրաց Դաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Ակօչեանի: Եկեղեցիին մէջ իրենց ձայնը հնչեցուցած են 150 մեծեր եւ փոքրիկներ իրականացնելով դունատղեղ յայտագիր մը հոգեւոր ու ժողովրդական երգերու: Նախ, թաղային խորհուրդէն Յակիկ Սարըեը ողջունած է ներկաները եւ յարդանքի տուրք մատուցանած է Հայոց Գիրերու դիւտի 1600ամեակի առթիւ: Բացատրութիւնները ալ տուած է կատարուած աշխատանքներու մասին: Համերգը իր աւարտին հասած է, երբ երգչախումբը երգած է «Երեւան-էրեբունին» եւ Արա Պարթեեանի «Հայոց լեզու» կտորները:

ԱՐԱԲ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Իսրայէլ Կիւրկուճեան գրած է հրովարտակը որ առժամապէս կ'արգիլէ երկրին արաբ քաղաքացիներուն ամուսնութիւնը օտարերկրացիներու հետ: Նպատակը խոչընդոտել է դուրսէն Արաբներու ամուսնութեան ճամբով Իսրայէլի քաղաքացի դառնալը: Ու տակիկա ընելու միջոցին մարդկային իրաւունքներու յարգանքը պահել քիչ մը դժուար կը թուի: Ամէն օրէնք որ խտրութիւն կ'ընէ մեծամասնութիւնի կազմող համայնքին եւ միւսներուն միջեւ, ոտնակոխում է մարդկային իրաւունքներու:

Իսրայէլի մէջ կայ խումբ մը որ քուն կերպով չատազով է արաբ իսրայէլացիներուն քաղաքացիական իրաւունքներուն ջնջումին: Եւ այդ նոյն խումբն է որ նաեւ 1967ի վեց օրուան պատերազմով գրաւուած հողերուն կցումին կ'աչխատի ոգի ի բռին: Բնական է որ անոնց միտքէն անցած բան չէ պարպել Արեւելեան Երուսաղէմը, վերադառնալ 1967ի սահմաններուն: Լրագրող Եարոն Լոնտոն որ գրած է այս մասին, չի հաւկնար թէ այդ հողերուն հետ 400 հազար Արաբի կցում ինչ օգուտ կը բերէ Իսրայէլին որ ամէն բան կ'ընէ անոնցմէ քանի մը հազարին քաղաքացիութեան իրաւունք չտալու համար:

Այն հակասութիւնը կը բացատրէ վերադարձի վախով: Իսրայէլի հրեայ համայնքը կը վախնայ իր մեծամասնութիւնը կորնչցնելէ: Ատոր համար է որ անարդար այդ օրէնքը ոչ-հրեաներու քաղաքացիութեան իրաւունք կու տայ այն պայմանով որ իրենց նախորդող երկրորդ կամ երրորդ սերունդին մէջ հրէական ծագումի հետք մը փաստեն: Մինչդեռ միակ լուծումը հրեայ քաղաքացիներու ամբողջութեան չահերէն մեկնած քաղաքացիութեան նոր օրէնքի մը հաստատումն է: Ցանդուգն եւ դրական արարք մը պիտի ըլլայ ընտանեկան կապեր նկատի առնող քաղաքացիութեան օրէնք մը. օրէնք մը որ թեկնածուէն պահանջէ որոչ պատասխանատուութիւն, ինչպէս պինորական ծառայութիւնը:

Զինագիին, Նիժերիացիին եւ Արաբին ալ տրուելիք քաղաքացիութեան իրաւունքը միմիայն կրնայ հիմնուիլ հաւասարութեան սկզբունքին վրայ ու նպաստաւոր ըլլալ հրեայ համայնքին: Փոխադարձ յանձնառութեամբ տրուած քաղաքացիութիւնը, ըստ հրեայ լրագրողին, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ Արաբներու պարագային ալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Այդ երիտասարդը իրրեւ գինուոր կը գտնուէր Դամասկոս ուր չկրնալով հանդուրժել կրած տառապանքներուն խոյս տուած էր գինուորական ծառայութենէն եւ սուրիացի կնոջ մը տունը ապաստանած: Հոնկէ լուր ղրկած էր քրոջը որ կը գտնուէր Համա: Քոյրը գնաց Դամասկոս եւ յաջողեցաւ զայն բերել Համա, բայց որովհետեւ չէր կրնար իր տան մէջ պահել խնդրեց մեզմէ որ մեր տունը պահենք գինքը, մինչեւ որ յարմար տեղ մը գտնուի: Այսպէս, Թագուոր երկու չաբաթի չափ մնաց մեզի մօտ ու յետոյ մեր ձեռքով տեղաւորուեցաւ սամսունցի կնոջ մը՝ Տիկին Էլիզ Խաչեանի քով: Մեր յարաբերութիւնները՝ բարեկամական, չարունակուեցան: Գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր մեզի ու ժամերով կը մնար:

Օր մը հին կօշիկ մը ուզեց ծախել: Կարապետ, որ այն ատեն մեզի հետ կը բնակէր յիսուն ղրչ. տուաւ կօշիկին: Թագուոր հաւանեցաւ, գրամը առաւ եւ խոստացաւ կօշիկը բերել հետեւեալ օրը: Բայց հետեւեալ օր յաջողած էր լաւագոյն գինով մը ծախել կօշիկը եւ գրամը վերադարձուց, այս առթիւ մէկ քանի վիրաւորիչ ակնարկութիւններ ընելով Կարապետին որ իբր թէ գինքը խաբել ուզած եւ կօշիկը աժան առնել փորձած էր:

Կարապետ բարկացաւ եւ ըսաւ թէ իր վրէժը պիտի լուծէր: Ոչ ոք կարեւորութիւն ընծայեց այդ սպառնալիքին:

Բաւական ժամանակ յետոյ Թագուոր առտու մը վրանիս եկաւ դող ելած: Հայերէն գրուած նամակ մը ստացած էր սա խմաստով:

"Մենք գիտենք քու վախստական գինուոր մը ըլլալդ, եթէ անմիջապէս Համայէն չհեռանաս՝ ոստիկանութեան իմաց պիտի տանք" եւն.:

Նոյն միջոցներուն Համայի մէջ մէկ քանի փախստական արաբ գինուոր կային եւ բնական էր որ երիտասարդը չափազանց յուզուէր այս նամակէն: Գիրը քննեցինք բայց չկրցանք հասկնալ թէ ո՛վ գրած էր: Միայն յայտնի կ'երեւար որ տգէտ ու անվարժ մէկու մը գիրն էր: Թագուոր քանի մը օր ուրիշ տեղ մը գնաց ապաստանեցաւ, յետոյ վերադարձաւ իր նախկին տեղը: Մէկ երկու օր ետքը երկրորդ նամակ մը ստացաւ նոյն իմաստով ու աւելի սպառնական: Թագուոր խուզարկութիւններու սկսաւ, կրցաւ նամակը տուն ձգողին հետքը գտնել եւ անկէ տեղեկութիւններ քաղել նամակը տուողին մասին: Այդ տեղեկութիւնները կասկած յարուցին թէ նամակագիրը Կարապետն էր: Թէեւ ինք գրել չէր գիտեր, բայց կըրնար ուրիշի մը գրել տալ:

Թագուոր բացէ ի բաց կ'ամբաստանէր Կարապետը:

Ես եւ մօրեղբայրս հարցուփորձեցինք Կարապետը որ նախ բացարձակապէս ուրացաւ, բայց ի վերջոյ ըսաւ թէ նամակը ինք գրել տուած չէ, բայց կը ճանչնայ գրողը:

Իրենն ըսինք թէ որքան վատ եւ ստոր գործ մըն էր այդ եղածը: Խոստացաւ նամակագիրը գտնել եւ իրմէ խոստում առնել որ սպառնալիքը ի գործ չդնէ:

Վերջապէս եկաւ ըսաւ որ եթէ Թագուոր քանի մը ոսկի տայ, մարդը պիտի հրաժարի իր սպառնալիքը գործադրելէ: Սակարկութեան մտանք եւ մէկ ոսկիով գործը լմնցուցինք: Թագուոր գրամը վճարեց եւ խնդիրը փակուեցաւ:

Բայց երիտասարդը միտքը այնպէս դրաւ թէ Կարապետ մօրեղբօրս գրդռմովը ըրած է այս բանը:

Ի գո՛ւր չնայած գինքը համոզել թէ անհեթեթ ենթադրութիւն մըն էր ըրածը: Զուզեց համոզուիլ եւ նոյնիսկ այս առթիւ բուռն վէճ մը ունեցաւ մօրեղբօրս հետ:

Բնականաբար այս դէպքերուն վրայ մեր յարաբերութիւնները խզուեցան, թէեւ ես անձնապէս կը չարունակէի հետը տեսնուիլ, սակայն առաջին օրերու մըտերմութիւնը չունէինք:

Ամիսներ յետոյ երբ Քէմալ պէյ յաջորդեց Խայրի Ֆէրուզան պէյի ու Թագուոր անոր քով իրրեւ մատակարար, եւն. մըտաւ, չէր վարանած այսպիսի ծանր զըրպարտութիւն մը ընելու մեր վրայ եւ պատճառ ըլլալ որ եօթը հոգի, որոնց մին տղայ մըն էր եւ միւսը կին մը, մինչեւ Տէր-Զօր աքսոր ղրկուին:

Ցետոյ իմացայ որ այդ տխուր արարածը նմանօրինակ ուրիշ մատնութիւններ ալ ըրեր է Համայի մէջ:

Հիմա դառնանք մեր պատմութեան:

Ժամուան մը ճամբորդութենէ ետքը, գիշերը ժամը 9ին միջոցները հասանք Հալէպ:

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Մեզի ընկերացող ոստիկանը ուզեց անմիջապէս մեզի բանտ առաջնորդել: Բայց ի վերջոյ հաւանեցաւ որ գիշերը օթել մը անցընենք ու հետեւեալ օր տանի մեզ յանձնելու:

Այս հաւանութիւնը երկու պայմանով տուաւ. նախ գրամական նուէր մը պիտի տայինք իրեն. յետոյ օղի պիտի առնէինք ու միասին խմէինք:

Հետեւեալ առտուն դարձեալ գինքը համոզեցինք որ մեզ անմիջապէս ոստիկանատուն չտանի՝ այլ թոյլ տայ որ քանի մը ծանօթներ տեսնենք եւ ի փոխարէն խոստացանք Հալէպը գոյց տալ իրեն:

Արդէն այդ օրը ուրբաթ էր եւ բարձր պաշտօնեաները բացակայ էին:

Մինչեւ իրիկուն ապատօրէն չրջեցանք եւ եթէ ուզէինք ամէնքս ալ կրնայինք փախչիլ ու մէկմէկ տեղ ապաստանիլ, որովհետեւ ոստիկանը կատարեալ վստահութիւն ունէր մեր վրայ. ինք սրճարանը կը նստէր, նարկիլէ կը ծխէր ու մեզ թոյլ կուտար որ ուզած տեղերնիս երթանք:

(Շար. 71)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համադպրեվքին Փարիզի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արփի եւ Տիգրան Շահապեանի եւ իրենց ընտանիքին՝ Յակոբ Շահապեանի մահուան առիթով:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
աւուրաւակոչութեան ոճը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵԱՅՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ
Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղապին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Ժան Լըքոք 20, Տիկին Փոլէթ Աքեան 100, Տիկին Մարի-Լուիզ Աբեւեան 20, Տիկին Մարի Առաքելեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան 100, Պ. Ժան Տափէեան 30, Տիկին Աչխէն Սըվաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Րոպէր Վարդանեան 20, Տիկին Անահիտ Սվաճեան 20, Տիկին Եագուպ Խալիլ 15, Երեմեան ընտանիք 20, Տէր եւ Տիկին Ֆիէռ Մասարօ, Տիկին Այտա Քըրքփէսէլի 50, Տիկին Նատին Տէր Ճակոբեան 10, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Քոսէմ 40, Տէր եւ Տիկին Գեղամեան 50, Տիկին Օտէթ Օհան 15, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 30, Տիկին Արփինէ Սէրոբեան 50:

(Շար.)

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « LA SOURCE »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Չամտճեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Ազբսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— **6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;**
— **7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;**
— **7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.**

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie

50 ans de découverte

50 ans d'amitié

50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...

Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :

Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Un hommage sera rendu à **HOVIV** disparu le 28 mai, par **Ara Krikorian**

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com
Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart

au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

***

Dimanche 3 Juillet

SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise,
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Section **«SEVAN» de Vienne**

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·221
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·221

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԿՈԶԻ, Ճունիս 9ին, պարզեց գաղթի մասին իր որոշումները: Զգործածելով հանդերձ զոթա բացատրութիւնը վճռած է ձեռք առնել կացութիւնը, սահմանափակել գաղթողներու, մանաւանդ գաղտագողի մուտքը, դասաւորելով դասառդաս, նկատի առնելով արհեստները, պայմանները: 50% համեմատութեամբ ալ կ'ուզէ վտարել անթղթաձալիները: Շեշտած է նաեւ «եթէ սթիզոփրէն չեմ, հարկ է որ գալիք 22 ամիսներու ընթացքին տէրը մնամ յանձնառութիւններուս»:

ՍԱՄԱՐԻԹԻՆԸ, Փարիզի մեծ վաճառատուներէն ամէնէն առաջադէմականը, որ կը գտնուի Սէնի ափին, փոշ Նէօֆի դիմացը կրնայ վակուիլ քանի մը տարուան համար խոհեմութեան նպատակով: Հը նամաչ, ան կընայ, հրդեհի պարագային, հօքը վայրկեանէն հրոյ ճարակ ըլլալ ըստ մասնագէտներու ներկայացուցած տեղեկագրին: Երկու լուծում կը նախատեսուի՝ ամբողջական փակում մը վեց տարուան երկայնքին կամ մասնակի փակումներ առանց փակելու վաճառատունը: Արդէն, վիճակը վայրուն չէ: 2001էն ի վեր վաճառումները 40% նուազում արձանագրած են եւ բացերը կը ղիզուին:

ԻՐԱՆի նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուի Ճունիս 17ին: Ութ թեկնածուներ կան, որոնք կը ջանան սիրաշահիլ ընտրողները, քանի անոնք կը նախնարեն ձեռնպահ մնալ, որովհետեւ յուսախաբ են խոհամիի բարեփոխումներէն եւ չեն կրցած ձեռք ձգել աւելի թափանցիկ տնտեսական դրութիւն մը: 2001էն ի վեր բանտարկուած այլախոհը՝ Աքպար Կանճի, օգտուելով ելքի կարճ արտօնութենէ մը, կոչ ըրած է որ նախագահական ընտրութիւնը պոյքոթի ենթարկուի:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ սիւններներ համապատասխան մը կազմակերպած են եւ այդ առթիւ պահանջած որ աւելի մեծ համեմատութեամբ ներկայացուին այն չանճնախումբին մէջ, որու պաշտօնն է Սահմանադրութիւնը չարաղրել: Յարդ իրենց թիւը 13 ին, բայց, կ'ուզեն որ 25էն վար չիջնայ: Միւս կողմէ, Ամմանի մէջ ալ գաղտաղողի հանդիպումներ կան սիւննի ղեկուցային եւ Ամերիկացիներուն միջեւ: Իրաքցիները չեն ուզեր նաեւ ընդունիլ Ամերիկեան առաջարկը՝ Սեպտեմբեր 15 ին, վերկէն քաշուելու եւ միայն պինտարական ջորս կայան պահելու: Խօսակցութեան հետեւող մը կ'ըսէ թէ դէմ են օտար ուժերու մնալուն ու կ'աւելցնէ.- «Իայց, ամերիկացիք չեն ուզեր ամբողջովին քաշուիլ եւ այդ պարագային, իրենց լաւ անակնկալ մը կը պահենք»:

ՀԱՑՐ ԼԷՈՆ ՏԸՀՈՒՆԻ երանացման հարցը բաւական խնդրոյ առարկայ դարձած է, հակառակ անոր որ Ճովհաննէս Պօղոս Բ-ի վախճանումէն առաջ, 19րդ դարու ընկերային կաթողիկէութեան Ֆրանսացի այս դէմքին երանացման արարողութիւնը նախատեսուած էր Ապրիլ 24ին համար: Պատճառն այն է, որ Ֆրանսական եպիսկոպոսապետութիւնը երեւան հանած էր հակահրէական գրութիւններ եւ տեղեկացուցած էր Վատիկանի: Նորընտիր Պապը՝ Բենեդիկտոս ԺԶ. յանձնախումբ մը կազմած է հարցը քննելու համար եւ խօսակցութեան նիւթ ալ պիտի ըլլար Ճունիս 9ին, երբ Պապը ընդունէր Հրէական միջազգային կազմակերպութեանց 5 ներկայացուցիչներ: Փարիզեան մամուլն ալ կը ծանրանայ հարցին վրայ, մէջբերումներ ընելով վարդապետին զբրութիւններէն: Ան գրած է, ի մէջ այլոց, որ Հրեայ ժողովուրդը «ոսկիի ծարաւն ունի եւ Քրիստոսը որպէս թշնամի կը նկատէ», Հայր Տհոնը դեռ կը գտնէ որ «ծածկամտութեան եւ տիրապետութեան» ոգիի տէր է: Այս գրութիւնները 1898ի թուականը կը կրեն:

ԳԼԵՄԱՆԹԻՆԱ ԳԱՆԹՈՆԻ, խաղուհի պատանդը որ առեւանգուած էր Մայիս 16ին Քապուլի (Աֆղանիստան) մէջ, ազատ արձակուեցաւ Ճունիս 9ին եւ յանձնուեցաւ Աֆղան իշխանութեանց, որոնք ապահովութիւն տուած են որ ոչ մէկ փըրկագին վճարուած է: Ենթական կ'աշխատէր ոչ կառավարական մարդասիրական Քէր կազմակերպութեան մէջ: Իտալիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ճիանֆրանքօ Ֆինի յայտարարած է որ առեւանգումը ոչ մէկ կապ ունէր ահաբեկչութեան կամ քաղաքականութեան հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՅԵԼԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թրքական լրատուիւնները յայտնի դժգոհութեամբ կը հակազդեն Շերակոյտէն Գաղթի ու համարկումի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած հաւաքի մը որուն խորագիրն է. «Հայերը եւ Պէրլինը - Պէրլինի Հայերը»: Խմբագիրն է Թեսա Հոֆման. 104 էջնոց հաւաքին մէջ լայն տեղ տրուած է ցեղասպանութեան, Թուրքիոյ բացայայտ ամբաստանութեամբ: Հաւաքը Ճունիս 13ին մամուլի ասուլիսով մը հանրութեան պիտի ներկայացուի, ապա ցրուի:

Պէրլինի փոքրամասնութիւնները ու անոնց մշակոյթները ծանօթացնելու նպատակով պատրաստուած հաւաքը մաս կը կազմէ չարքի մը ուր կայ «Պէրլինի Թուրքերը» խորագրուած մըն ալ: Անոր մէջ ալ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն յատկացուած էջերով ըսուած է թէ Ա. աշխարհամարտին երբ Հայերէ մաս մը Ռուսերու հետ գործակցեցաւ, Թուրքիա կոտորածներով մաքրագործեց Հայերը եւ անոնց մշակոյթը:

ԾԱՂԿԱՋՈՐԸ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման փոխնախարար Ա. Պետրոսեան յայտարարած է թէ մինչեւ 2007 Ծաղկաձորը զբօսաշրջութեան միջազգային կեդրոնի կը վերածուի: Այդ նպատակով պետական պիւտճէէն կը յատկացուի 1·6 միլիառ դրամ, միջազգային կազմակերպութիւններէ ու յատուկ նախաձեռնողներէ ալ 70 միլիոն կ'ակնկալուի: Ծրագիրը կ'ընդգրկէ նոր ճոպանուղիի մը կառուցումը, ենթակառոյցներու բարելաւումը: Նպատակն է զարկ տալ յատկապէս ձմեռնային զբօսաշրջութեան ու Հայաստանը վերածել բոլոր եղանակներուն զբօսաշրջութիւնը կարելի ընող երկրի մը: Կ'ակնկալուի տարեկան 20-25 հազար աւելի զբօսաշրջիկ ունենալ:

Ա. Պետրոսեանի տուեալներով 2004ին մօտ 260 հազար այցելու ունեցած է երկիրը· իսկ այս տարուան առաջին երեք ամիսներուն՝ 39 հազար: Ատիկա 30% աւելի է անցեալ տարուան նոյն շրջանէն:

Թեանց 5 ներկայացուցիչներ: Փարիզեան մամուլն ալ կը ծանրանայ հարցին վրայ, մէջբերումներ ընելով վարդապետին զբրութիւններէն: Ան գրած է, ի մէջ այլոց, որ Հրեայ ժողովուրդը «ոսկիի ծարաւն ունի եւ Քրիստոսը որպէս թշնամի կը նկատէ», Հայր Տհոնը դեռ կը գտնէ որ «ծածկամտութեան եւ տիրապետութեան» ոգիի տէր է: Այս գրութիւնները 1898ի թուականը կը կրեն:

ԳԼԵՄԱՆԹԻՆԱ ԳԱՆԹՈՆԻ, խաղուհի պատանդը որ առեւանգուած էր Մայիս 16ին Քապուլի (Աֆղանիստան) մէջ, ազատ արձակուեցաւ Ճունիս 9ին եւ յանձնուեցաւ Աֆղան իշխանութեանց, որոնք ապահովութիւն տուած են որ ոչ մէկ փըրկագին վճարուած է: Ենթական կ'աշխատէր ոչ կառավարական մարդասիրական Քէր կազմակերպութեան մէջ: Իտալիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ճիանֆրանքօ Ֆինի յայտարարած է որ առեւանգումը ոչ մէկ կապ ունէր ահաբեկչութեան կամ քաղաքականութեան հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԾԱԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆ Է»

Կ'ԸՍԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թուրքիոյ Ազգային ժողովի նախագահը Պ. Արընչ Ազարատեան մշակոյթի ու արուեստի փառատօնին առիթով յայտարարած է թէ «ցեղային ծագումներու բազմազանութիւնը Թուրքիոյ հարստութիւնն է եւ ոչ թէ կռիւի պատճառ»: Ան աւելցուցած թէ Տօղու Պէյազիտն ու Ագարատը (ինչ գործածած է բնականաբար «Ազրը» անուանումը) անցեալին ահաբեկչութեան պատճառով մեծ ցաւեր կըրած չրջաններ են, սակայն այլեւս խաղաղութեան չրջանն է ու նոյն հողերուն վրայ հազար տարուան եղբայրութեան տէր մարդիկ չեն կրնար ահաբեկչութեան հետ կապ ունենալ: «Մենք Թուրքիոյ տեւելքովն ու արեւմուտքով, ամէն անկիւնի մէջ հաւասար իրաւունքներու տէր առաջին կարգի հայրենակիցներ ենք: Զաւակներն ենք պատմութեան մը որ Թուրքիոյ մէջ համակեցութեան ամէնէն գեղեցիկ օրինակները տուած է»:

Լրատուութիւնը չէր նշած թէ նոյն գումարին մէջ տակաւին մխացող հազարաւոր քրտական գիւղերու աւերակները, կամ իրենց կատաղներուն վրայ «Երանի անոր որ Թո՛ւրք եմ կ'ըսէ» արձանագրուած բլուրները լինչ թոնի վրայ արձագանգած են այդ խօսքերուն. Ծիծաղելի՞ն, թէ ողբերգականին:

ՁՈՒԻՑԵՐԻԱ - ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Թրքական լրատիւները կ'արձագանգդին այն տագնապին որ յայտնուած է Զուիցերիա - Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ, թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահ Ե. Հալաչօղլուի դէմ բացուած դատով: Յանօթ է որ Հալաչօղլու հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատական հետապնդումի ենթակայ յայտարարուած էր զուիցերական իշխանութիւններուն կողմէ: Ներկայիս անոր դէմ բացուած դատը դիւանագիտական տագնապին խորացման նշան կը համարուի:

Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի նախարարը պահանջած է որ ընդհատ Զուիցերիա - Թուրքիա գործի ժողովը որ տեղի պէտք է ունենայ Ճունիս 22-24ին, Ցիւրիխի ու Պէրնի մէջ: Ջնդուած է նաեւ Զուիցերիոյ տնտեսութեան նախարարին Սեպտեմբերին Անգարա կատարելիք այցը:

ԷՐՏՈՂԱՆ ՑՈՒՍԱՑԱԾՔ ՉԷ ԳՏԱԾ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Ուաշինկթընի այցը չէ արդարացուցած իր ակնկալութիւնները. այս է ամերիկեան մամուլին ընդհանուր տպաւորութիւնը: Էրտողան յատկապէս յուսացած էր ամերիկեան չօշափելի զօրակցութիւն ունենալ քիւրտ դիմեալ խումբերու դէմ տարած պայքարին, ձգելով ԱՄՆ-ու հետ դիմուորական գործակցութեան. նախագահ Պուշ չէ ընդառաջած այդ ակնկարկութեան: Այնքան որ «Ուաշինկթըն Թայմզ»ի մէջ ըսուած է թէ եթէ Ուաշինկթըն չպատնակէ անտեսել Թուրքիոյ պահանջները, չատ հաւանական է այդ երկրին մէջ հակամերիկեան տրամադրութիւններու չեչտումը. նաեւ Անգարա կրնայ Իրաքի մէջ հաստատած քիւրտ դիմեալ խմբաւորումներու դէմ առանձին չարժման անցնելու դիրքին մէջ մնալ:

Թուրքիոյ ընդդիմութիւնն ալ խստիւ քննադատած է էրտողանի ապարդիւն այցը. ըսուած է որ ան ծառայեց միայն դանգատելու ընդդիմադիր ճակատին: Տրուած արժեւորումը այն է որ լեռը մուկ մը ծնած է...

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՐՏԵՍԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ճունիս 9ին Երեւանի մէջ սկսած է Հայաստանի քաղաքացի Անդրէյ Մաքինի դատավարութիւնը. ան ամբաստանուած է Ադրբեջանին ի նպաստ լրտեսութեամբ, բնակչութիւնը ահաբեկելու նպատակով արաբք ծրագրելով, պետական, քաղաքական գործիչի սպանութիւն նախապատրաստելով: Ամբաստանեալը ընդունած է բոլոր ամբաստանութիւնները:

Ստուգուած է որ ան գումարներ ստացած է Ադրբեջանի Ազգային ապահովութեան նախարարութենէն, անոնց յանձնած Երեւանէն ռազմավարական արժէքով բազմաթիւ լուսանկարներ, յատկապէս Զուարթնոց օդակայանի չրջանակէն:

Թուրքիոյ ընդդիմութիւնն ալ խստիւ քննադատած է էրտողանի ապարդիւն այցը. ըսուած է որ ան ծառայեց միայն դանգատելու ընդդիմադիր ճակատին: Տրուած արժեւորումը այն է որ լեռը մուկ մը ծնած է...

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Ազնաւուր Մայիսի վերջին 3-4 օրուան այց մը կատարեց Հայաստան: Գարնան արեւուտակ դեղեցկացած Երեւանը, կարօտներ Մայիս 28ի ոճնահմբուխիւնը, աննախադէպ համազգային չուրջպարը Ա.րաղածի չուրջ, կրնային մէկ-մէկ Հայաստան մեկնումի դրդապատճառ դլլալ: Բայց երդիչին համար կար յաւելեալ պատճառ մը որ կենսագրական իր հաւորին արեւելահայերէն թարգմանութեան հրատարակութիւնն էր: «Անցած օրեր» խորագիրով լոյս տեսած դործը արդէն միանակը կ'ապրադարացնէր նման ճամբորդութիւն: Մանաւանդ Հայաստան այն երկիրն է որուն ժողովուրդը կարեւոր տոկոսով մը հակառակ առօրեայի բոլո՛ր նեղութիւններուն, տրամադրութիւն կը դտնէ դուրգուրանքով դիմաւորելու աչխարհահռչակ իր ազդակիցը, միշտ պատրաստ անոր հայրենակից, երդիչէն զատ, բարերարի չուք մըն ալ կը պատցնէ իր հետ, հայաստանցիին համար:

Այցին որպէս առաջին արձագանդ հասան Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ անոր հանդիպումին մանրամասնութիւնները. նուէրներու փոխանակում, մեծարանքի խօսքեր, ապա Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն պարգեւը՝ Հայրենիքի չքանչանը որ որպէս հայ ժողովուրդին սիրոյ ու երախտիքին խորհրդանիչը, նահապահը յանձնած էր Ազնաւուրին: Երդիչն ալ իր կարդին «հաճելի զարմանք» յայտնած էր Երեւանի փոփոխութիւններուն, տիրող աչխուժութեան: Անչուչտ չէր ակնկալուէր որ նիւթ ըլլար այդ փոփոխութիւններուն սիրոյն քանդուող պատմութիւնը, մարդոց կրած դառնութիւնները:

Բայց ի՞նչ ըսել որ այցին փափկալատկան, սիրալիր այս փակագիծը երկար չէ տեւած ու Ազնաւուրի Մայիս 27ի օրուան նկարագրականները լեցուն են «գայթակղութիւն», «ամօթալի ու խայտառակ պատկեր», «խայտառակութիւն» եւլն. որակումներով: Այդ օրը Ազնաւուրի ժամանակացոյցին մէջ տեղ ունեցած է իր հաւորին առօրագրութեան ժամադրութիւնը: Զայն կազմակերպած է Հայահայկական երիտասարդական հիմնադրամը: Վայր ընտրուած է «Մոսկուա» չարժանկարի սրահին «նեղլիկ, օձապտոյտ, անյարմար ճեմասրահը» ուր պարզ է, խուժած ու խնդուած է հազարաւոր բազմութիւն մը: Աւելի, հակառակ որ կազմակերպիչները, ինչպէս արդարօրէն կը դրէր «Հայկական ժամանակ»ը (Մայիս 28), հետապնդած են կարելի առաւելադոյն թիւով դիրք ծախելու նպատակը, յայտարարելով որ Ազնաւուր կը ըստորագրէ դնուած բոլոր հաւորները եւ թէ առանց դիրքը դնելու (չուրջ 12 տոլար) ոչ ոք կրնայ սրահ մտնել: Այսքան ակնարեւ կերպով չուկայական մակարդակի իջեցնելէն ետք Ազնաւուր-ժողովուրդ հանդիպումը, աւելո՞րդ էր ակընկալել որ դոնէ յարմարաւէտ պայմաններ ստեղծէին: Սակայն, յայտնի է թէ ժողովուրդին դրեթէ ընդհանրապէս բաժին հանուած արհամարհանքէն զերծ չէ պահած հիւրն ալ, անզիտակցաբար ստանձնելով կարթի դերը:

Բազմութեան, ստեղծուած իրարանցումին մէջ ոստիկաններն իսկ անզօր եղած են կարգ-կանոն հաստատելու, -ո՛ւր մնաց պահել, ու չուրջ երեք քառորդ ժամ հարկաւոր եղած է համբայ մը բանալու, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազնաւուրը ներս մտցնել ու հասցնել մինչեւ սեղանին գլուխը:

«Բայց այն տեղը որը նախատեսուած էր նրա համար, թեւերի տակ մի բանի գիրք առած, արդէն հասցրել էին զբաղեցրնել մշակոյթի նախարար Հովիկ Հովհաննիսեանը, նրա կուսակից իրաւաբանախորհրդատու Պօղոսեանը, վաղգէն Խաչիկեանը՝ փոխնախարար տիկնոջ հետ, Ազգային ժողովի պատգամաւոր Հրանոյշ Յակոբեանը եւ եւս մի բանի նման կարգի դէմքեր» *կը դրէ նոյն թերթը: Երբ հիւրը կը հասնի, այնպիսի վայնասուն մը կը բարձրանայ, հրմշտուքը ընդհանուր բնոյթ կ'առնէ որ կը տապալին դրուած պատնէշները, ոտիկաններն ալ մէկդի կը հրուին: Ազնաւուր կը յաջողի առօրագրել քանի մը հաւոր միայն որոնք անշուչտ կը պատկանէին վերոնչեալ անուններուն ու հաւանօրէն ոտքի կոխան ըլլալու վախով «այլայլուած ու վրդովուած» դրեթէ կը նետէ դրիչը ու եռեւի դոնէ մը մորթը կը փրկէ:*

Կ'արժէ յաւելեալ մանրամասնութիւն մըն ալ արձանագրել, կարելի առաւելադոյն թիւով դիրք ծախելու կազմակերպիչներուն նպատակը շրջանցող աչքընթացութիւնն ալ անտես չառնելու համար: «Հայոց աչխարհ»ի մէջ կիմա եղիազարեան կ'ըսէ թէ «գրքի վաճառքը վաղուց էր դադրեցուել, բանզի ակնթարթօրէն «թոցրել» էին ներա գիրքերը»:

Հասկնալի է որ Ազնաւուրի մեկնումով հպարտութիւնը, սպասումը, համբերութիւնը ցասումի կը վերածուին: Մարդիկ կը սկսին «խայտառակութեան կազմակերպիչը» փնտռել, եղած չահադիտութիւնը դատապարտել, զայրանալ: Այդ խուճապին մէջ կայ պատասխանդրութեան ապացոյցն ալ. «ժողովուրդ, այս մարդուն ցոյց տուէք որ մենք մարդ ենք, ոչխարի հօտ չենք» կ'աղաղակէ մէկը երբ «Երեւան» պանդոկին մէջ Ազնաւուր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հատորները առօրագրելու, բայց անկարելի կ'ըլլայ բազմութիւնը չարք կենալու պարտադրել, որպէսզի առանց իրարանցումի դործը կատարուի: Ի վերջոյ Ազնաւուր կրած ցնցումէն դրեթէ հիւանդացած, ստիպուած կ'ըլլայ սենեակը ելլելու եւ պառկելու:

«Հայկական ժամանակ»ի թղթակիցը այդ առիթով կը յիչեցնէ նոյն առաւօտուն Ֆրանսական համալսարանին մէջ կատարուած ձախաւերութիւնը: Ազնաւուր հոն գացած է ուսանողութեան հետ հանդիպում ունենալու. հաստատութեան ղեկավարները երկարօրէն պատմած են տպուող գործունէութիւնը, յետոյ երբ հարկ եղած է հիւրը ճրդ հարկ բարձրացնել լսարան մը ցոյց տալու, պարզուած է որ բանալին չկայ ու նոյն իրարանցումին, հրմշտուքին մէջ պարտաւոր եղած են ձեւով մը զինք վար իջեցնելու եւ ճամբելու:

«Առաւօտ»ը առաջին էջի խմբագրականով անդրադարձած էր նոյն պարագաներուն: «Նոյն պատմութիւնը» խորագրուած դրութիւնը Ազնաւուրի կենսագրական հատորէն դրուագ մը կը մէջբերէ, ըսելու համար որ 1964ին երբ առաջին անդամ Հայաստան կ'երթայ Ազնաւուր առաջին անդամ կը տեսնէ իր հարազատ տատիկը. բայց այս վերջինը, ինչպէս միւս հարազատները, չեն կրնար ներկայ գտնուիլ իրենց ազդական երդիչին համերգին, քանի որ սրահը լեցուցած էին «բարձրաստիճան կուսակցականներ չինովնիկներն ու նրանց ընտանիքները»:

Քառասուն տարի առաջուան այդ պատահարին մասին խմբագիրը կը դրէ թէ եթէ կազմակերպիչներուն նպատակն էր հայ ժողովուրդին սիրոյ, դնահատանքին փաստը տալ, յաջողեցան: Սակայն նաեւ ցոյց տուին որ «թխած ունին ժողովրդին վրայ»: Այսօրուաններուն ալ պարագան չատ տարբեր չէ:

Ի՞նչ կը մնայ «Հայաստան»ին այս հանդիպումէն իրեն՝ Ազնաւուրին, պաշտօնական դէմքերուն, միամիտ բազմութեան ու չահատէր այլ անվարող կազմակերպիչներուն: Առաջինին վստահաբար մօրքը սիրոյն ուժդնութենէն խեղդուած արջուն ճագին սարսափը, անկէ փրկուած ըլլալուն գոհունակութիւնը, պաշտօնական դէմքերուն՝ դրադարանի ցուցադրական գործ մը, բազմութեան՝ չահագործումի ա՛յս տեսակին ալ զոհ ըլլալու փորձառութիւնը, իսկ կազմակերպիչներուն՝ հետապնդուած չահը...

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒ ԿԸ ՀԱՍՆԻ...

Պատրաստեց՝ ՆՈՐԱ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Երկրագունդին վրայ բնակչութեան թիւին մեծ աճը արաբական եւ միջազգային աշխարհին դիմագրաւած գլխաւոր, լուրջ հարցերէն են: Ընկերաբաններ եւ մասնագէտներ այս պարագան լաւ սերտելէ ետք առաջարկած են միջազգային համագումար մը կայացնել բոլոր երկիրներուն մէջ բնակչութեան կացութիւնը սերտելու համար, մանաւանդ հոն, ուր ծնունդները կը շրջանցեն 2,5 առ հարիւրը: Բնակչութեան մեծ եւ անկազմակերպ աճը հակակշիռի տակ առնելու համար պէտք է անհատական սահմանափակումներ կատարուին, ինչպէս նաեւ համապատասխան ծրագիրներ մշակուին եւ իրականացուին, որպէսզի կարելի ըլլայ ընկալել այդ թիւը եւ դիւրութիւններ ստեղծել մեծ թիւով բնակիչներուն համար: Այս աճը մեծ բեռ է երկիրներու տնտեսութեան, արտադրողականութեան ծրագիրներուն, անդամալերքի, առողջութեան, կրթութեան, փոխադրամիջոցներու ապահովման առումով: Մեծ թիւով բնակիչներ ունեցող բաղաքներուն մէջ կ'աւելնան նաեւ ոճրային արարքները, գողութիւները, բռնութիւնները եւ այլն:

Ի՞նչ են բնակչութեան աճի առընչութեամբ եղած ուսումնասիրութիւններուն վերջին արդիւնքները եւ ի՞նչպէս կարելի է հակակշիռի տակ առնել զայն:

Մինչ մեծ պետութիւններն ու ամռնց իշխանութեան գլխուն գտնուողները կը պայքարին կարելի եղածին չափ մեծ ուժով օժտուելու, այլ երկիրներու վրայ տիրապետելու համար, աչխարհը կը դիմագրաւէ մեծ հարցեր եւ դժուարութիւններ, որոնք ձիւնագնդակի պէս օրէ օր կը մեծնան, սակայն ոչ ոք կը հետաքրքրուի ամռնցմով եւ լուծումներ գտնելով:

Այս հարցը յատկապէս տիրական է զարգացման ընթացքի մէջ եղող եւ աղքատ պետութիւններուն մէջ, որովհետեւ անոնք արտադրութիւններ արտածելու եւ դոլարներ չահելու մեծ կարելիութիւններ չունին: Այս հարցը քննարկելու եւ լուծումներու մասին մտածելու համար վերջերս 68 ընկերաբաններ եւ տնտեսագէտներ բարձր մակարդակի համադումար մը կայացուցին: Այս պարագան հանրային կարծիքի ու մասնագէտներու հետաքրքրութեան եւ մտահոգութեան առարկան դարձած է, որովհետեւ ան իր ուղղակի ազդեցութիւնը ունի երկիրներու ընկերային, տնտեսական, քաղաքական եւ ապահովական չափանիչներուն վրայ:

Պարզ է, որ կարգ մը պետութիւններու մէջ ծնունդներու թիւը աւելի բարձր է, քան՝ այլ երկիրներու մէջ: Օրինակ՝ Եգիպտոս, Ալժերիա, Մարոք, Պանկլատէշ, Փաքիստան, Զինաստան, Հնդկաստան չատ աւելի մարդաշատ են եւ կը չարունակեն այդպիսին ըլլալ մեծ թիւով ծնունդներուն պատճառով: Այս աճը հարցերու դուռ կը բանայ, որովհետեւ դոյութիւն չունի ուղղութիւն տուող եւ խնդիրները լուծող ծրագիր մը, որուն դործադրութեամբ կարելի ըլլայ բարդութիւններու եւ տագնապներու առաջքը առնել: Նոր սերունդներու ֆիզիքական, մտային եւ հոգեկան բնական աճի նկատմամբ անտարբերութիւն դոյութիւն ունի: Զափահասները այս կամ այն ձեւով կրցած են ապրուստի ու դոյատեւման միջին եղր մը դտնել ու հաչտուիլ իրենց կացութեան հետ, սակայն նոյնը չէ պարագան նորածիններուն, որոնք կախեալ են իրենց մեծերէն ու ծնողներէն: Մարդաշատ քաղաքներուն մէջ ընդհանրապէս այդ նորածիններուն իրաւունքը կ'ոտնակոխուի եւ անոնց անհրաժեչտ սնունդ, ապրուստի պայմաններ եւ կրթութիւն չապահովուիր: Նչեալ երկիրներուն մէջ պետութիւնները եւս անկարող են հարցերուն լուծումներ դտնելու, որովհետեւ անոնց նիւթական կարելիութիւնները սահմանափակ են եւ անոնք ընդհանրապէս հարուստ ու զարգացած երկիրներ չեն: Այս առումով, մասնագէտները դիտել կու տան, որ միջազգային ընտանիքը եւ մարդկային իրաւունքներու պաչտպան յանձնախումբերն ու մարմինները պէտք է գործի լծուին եւ ծրագիրներ մչակեն ու հոգան անոնց իրականացման ծախքերը, որպէսզի երկրագունդին վրայ ապրող մարդոց տրուի իրենց նուազագոյն իրաւունքները:

Բնակչութեան թիւի աճը նաեւ տնտեսական եւ ընկերային մեծ տպնապներու դուռ կը բանայ: Մարդաշատ քաղաքներուն մէջ աղքատութեան, անօթութեան եւ անապահովութեան մնալուն պատճառով կ'աւելնան դողութիւնները, սպանութիւնները, անօրինական աչխատանքները, թմրեցուցիչի առեւտուրը, զէնքերու գաղտնի արտածումն ու ներածումը, ինչպէս նաեւ՝ զանազան տեսակի անօրէնութիւններն ու դեղծարարութիւնները: Այս մէկը բնական է, որովհետեւ աչխատանքի չգոյութիւնը բնակիչները պիտի մղէ «իրենց ձեւով» ապրուստ ճարելու եւ իրենց օրուան հոգը ապահովելու: Աւսոր վրայ կ'աւելնայ այն, որ աղքատ ու զարգացման ընթացքի մէջ եղող երկիրներուն մէջ ապահովութեան հսկող համակարգը նոյնքան զօրաւոր եւ խիստ չըլլար եւ մարդոց դիմաց անօրէնութիւններ կատարելու յաւելեալ առիթներ կը ստեղծուին:

Տարուէ տարի կացութիւնը աւելի կը բարդանայ, հարցերը կը դիզուին, իսկ լուծումները կը բացակային:

Իչխանաւորները միշտ տարուած են քաղաքական հարցերով ու պայքարներով եւ ընդհանրապէս ուչադրութիւն չեն դարձներ ընկերային այս հարցերուն, որոնք կրնան բարդանալ այնքան, որ քաղաքական համակարգին մէջ եւս խանգարիչ դերակատարութիւն կրնան ունենալ: Մարդաշատ երկիրներու մէջ կայ զլորոցներու, հիւանդանոցներու, աչխատանոցներու թիւի պակաս եւ անոնց թիւը ոչ մէկ ձեւով կը համապատասխանէ բնակչութեան թիւին:

Արաբական աչխարհին մէջ աւելի քան 80 միլիոն անձեր իրենց ապրուստի տարրական կարիքները չեն առնար. այս երկիրներուն մէջ մարդկութեան աճին միջին տոկոսը 2·9 առ հարիւր է, իսկ համաչխարհային առումով այդ աճը կը հասնի 1·7-1·8 առ հարիւրի:

ՎՏԱՆԳԱԽՈՐ Ա՛Ճ

Եթէ բնակչութեան աճը նոյն տարողութեամբ չարունակուի, այս կը նչանակէ, որ 2010 թուականին աչխարհի բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 8 միլիառի: Վտանգաւորը այն է, որ ասոր զուգահեռ արտադրողականութիւնը, կրթական, առողջապահական եւ աչխատանքային կեդրոնները կը մնան այնպէս, ինչ պէս որ են, եւ անոնք անկարող կը դառնան մարդկութեան պահանջը բաւարարելու: Կան նաեւ փոխադրութեան, ապահովութեան հսկողութեան եւ բնակչութիւնը հակակչիռի տակ առնելու հարցեր եւ դժուարութիւններ: Եթէ աճը տեղի ունենայ նախատեսուածին պէս, այս կը նչանակէ, որ մարդոց չուրջ 68 առ հարիւրը պիտի մնայ առանց սնունդի, դպրոցի, աչխատանքի եւ հիւանդանոցային խնամքի:

Համագումարին մասնակիցները դիտել տուին, որ ծրագիրներու մչակումը մեծ ծախքեր չենթադրեր, սակայն անհրաժեչտ է հետեւողական եւ մնայուն աչխատանք տանիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ բնակչութեան թիւի աճին հետ զարգացնել համապատասխան կեդրոններն ու հաստատութիւնները, որոնք անոնց կարիքները պիտի հոգան եւ աչխատանքի նորանոր առիթներ պիտի ստեղծեն:

Բնակչութեան թիւի աճին պատճառով է նաեւ, որ վտանգաւոր հիւանդութիւն-

ԻՐԱՔՅԻՆԵՐԸ ՄԱՀՄՊԱՏԻԺԻ ԴԷՄ՞ԶԵՆ

Իրաքի մէջ վերջերս մահապատիժ տըւաւեալ ոճրագործներու որոնք երկրին ապահովութեան դաւած, տասնեակներով անմեղներ սպանած էին: Ժողովուրդը որ երկար տեսնէ ի վեր վճռական ու խստագոյն միջոցներ կ'ակնկալէր այդ չարագործներուն դէմ, զոհունակութեամբ հակազդեց: Երկար տեսնէ ի վեր զաւակը սպանուած մայրեր, ծնողքը սպանուած որբեր կը սպասէին որ արդարութիւնը վերահաստատուի, ոճրագործները կարելի ծանրագոյն պատիժը տանան, որպէսզի իրենց վիշտէն ապաքինին:

Անոնք անտեղեակ չեն որ այդ պատիժին հակազդուող, զայն մերժող երկիրներ կան. մարդկային իրաւունքներու յարգանքը, արդի քաղաքակրթութիւնը այդ մերժումի պատճառներն են: Սակայն Իրաքի մէջ գործուած ոճիրները չատ, չափազանց չատ վայրագ էին, որպէսզի անոնց հեղինակները անպատիժ մնան:

Ալ-Սապահ թերթը հարցախոյզ մը ըրած է այս նիւթին մասին, տեսնելու համար փողոցի մարդուն հակազդեցութիւնը: Շարժավարն ալ, ճարտարագէտն ալ, երիտասարդն ալ, ծերն ալ, համաձայն գտնուած են պատիժին վերահաստատումին: Օրինակ, ճարտարագէտը կ'ըսէ. «Մահապատիժին վերահաստատումը իմաստուն արարք է, քանզի կը յայտնէ Գուրանը. հոն գրուած է. «Որպէս պատիժ, կրնաք մահացնել»: Այն բոլոր երկիրները ուր մեզի պատահածը պիտի կրկնուի պէտք է հետեւին Գուրանի յորդորին»:

Համակարծիք գտնուած է նոյնիսկ մարդկային իրաւունքներու լրկային ներկայացուցիչը, վաւերացնելով մահապատիժին վերահաստատումը: Ան ալ դիմած է Գուրանին պատուիրանին: Կ'ըսէ. «Մահապատիժ արձակելու պատուիրանը ոչ միայն Գուրանին մէջ կայ, այլեւ արեմտեան երկիրներու օրէնսդրութեան; Ան կը տարհամոզէ անմարդկային ոճիրներու հեղինակները որոնք չեն ջլատուիր նոյնիսկ բանտարկութեան ամէնէն ծանրակիր պատիժներով»: Երբ իրեն հարց տրուած է թէ լսածը ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան հետ, պատասխանած է. «Այն որ անմեղ մը սպանած է վայրագօրէն, իր զոհին մարդկային ոչ մէկ իրաւունքը յարգած է: Նման մէկը պաշտպանել, պիտի նշանակէր ոճրագործին ու ոճիրին զօրակից ըլլալ»:

Լրագրողը կ'եզրակացնէ թէ կարգ մը միջոցներ որքան ալ ծանրակշիռ ըլլան, պէտք է ձեռք առնուին որպէսզի պարկեշտ մարդը կարենայ ապահով միջավայրի մը մէջ ապրիլ եւ ոչինչ խանգարէ յառաջդիմութեան եւ վերակառուցումի թափը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌԱՖԱԼԻՆԱՏՆԵՐ

Վերոնշեալ բառը չինուած է Ֆրանսայի նախորդ վարչապետին՝ Ժան-Փիէր Ռաֆարէնի անունով, առաւելաբար ոգեկոչելու համար անոր կարգ մը յայտարարութիւնները, որոնք կատակի բնոյթ ունէին, բայց, ըրջօրէն լսուած են: Իր քաշուելէն ի վեր, համացանցի վրայ կը յիշուին անոնցմէ ոմանք: Օրինակները չեն պակսիր

- Քաղաքացին Հանրապետութեան հերոսն քալողն է.

- Այրիները աւելի երկար կ'ապրին քան իրենց ամուսինները:

- Երիտասարդները կոչուած են չափահասներ դառնալու.

- Ոչն ոչէն աւելի է:

Եւ մանաւանդ գլուխ գործոցը -

The yes needs the no to win against the no (այոն ոչին պէտք ունի յաղթելու համար ոչին դէմ)...:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Պէյրութի Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Ճակոբեան գոլֆի սրահին մէջ, Ապրիլ 29ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նիւթի ունենալով՝ «1915ի ցեղասպանութիւնը եւ Հայ գրականութեան կրած կորուստը»: Օրուան դասախօսը եղած է Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս փրոֆ. Եուրի Մաչատրեան: Բացման խօսքով դասախօսը ներկայացուցած է Սարգիս Գիրակոսեան: Փրոֆէսօրը ընդհանուր գիծերու մէջէն, անդրադարձած է 1915ի ցեղասպանութեան եւ մանրամասնօրէն ծանրացած է Հայ գրականութեան կրած մեծ ու անպարմանելի կորուստին վրայ: Ան յիշած է Գր. Զօհրապը, Երուխանը, Դանիէլ Վարուժանը, Ռուբէն Սեւակը եւ այլք: Փակման խօսքը արտասանած է հիմնարկի տնօրէնը՝ Երանոյ Փամպուքեան: Ներկաները եւ արուեստասէր Շահէն Մաչատրեան:

Մոնրէալի Հ.Բ.Ը.Մ.եան Արմէն-Քէպ էքէվէզ Մանուկեան վարժարանին «Արշաւիր եւ Նատիա Կէօնճեան» սրահին մէջ, Մայիս 14ին տօնուած է միաժամանակ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դնման եւ Արմէն-Քէպէք Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի հիմնադրութեան 35ամեակը: Օրուան խօսնակը եղած է հոգաբարձութեան առաջնորդ տոքթ. Էտի Եղիայեան, որ կատարած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին հակիրճ պատմականը: Ցիշած է որ եկեղեցւոյ պարագային այդ օրերու առաջնորդական փոխանորդ վաչէ եպիսկոպոս Յովսէփեան աշխոյժ աշխատանք տարած է Մոնրէալը օժտելու համար դեղեցիկ տաճարով մը, իսկ Հ.Բ.Ը.Մ. Ամէնօրեայ մանկապարտէզի ծնունդը արդիւնք է տոքթ. Կէօնճեանի եւ վինք շրջապատող չորս հոգիներոց անձնակազմին ջանքերուն: Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը չնորհաւորական օրհնութեան գիր մը ղրկած է զոյգ տարեդարձներուն առթիւ: Հուսկ, տոքթ. Կէօնճեան խօսք առած է եւ անդրադարձած 1970ական թուականներուն գաղութին տագնապալից շրջանին, եկեղեցւոյ դնման պայմաններուն ու վարժարանին պատմութեան: Կարկանդակի հատման պահէն ետք, արտայայտուած է առաջնորդ Բագրատ եպիսկոպոս Գալստանեան, որ դնահատանքի իր խօսքը ուղղած է բոլոր ներկաներուն:

Թորոնթոյի երիտասարդական կեդրոնի Համազգայինի թատերասրահի մէջ, Մայիս 19ին, տեղի ունեցած է գարնանային հանդէս մը, ՀՕՄ-ի Պապայեան մանկապարտէզի բողբոջ եւ կոկոն դասարաններուն, նուիրուած մայրերու եւ մեծ մայրերու: Բացման խօսքը արտասանած է մանկապարտէզի վարիչը՝ Վերժիկ Սաֆարեան - Աբրահամեան, որ չեշտած է թէ ազգի մը ապագան մայրերուն ձեռքն է: Ապա, տիկին Աբրահամեան ներկայացուցած է մանկապարտէզի ուսուցչական կազմը եւ աշխատանքներուն կատարուր ներկայութիւնը զոյց տուող տիկիններուը: Ձեակերտները դեղարուեստական յայտագիր մը ապահոված են:

Համիլթընի (Գանատա) Հայ Կեդրոնին Վարդանեան սրահին մէջ, Մայիս 7-ին տօնուած է ՀՕՄի Օրը: Ձանդիսութիւնը վարած է Նաթալի Մանուկեան, ապա խօսք առած է Հ.Ց.Դ. Վռամեան կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Պօղոս Սկճէրեան, որմէ ետք Նայիրի Շահինեան խօսած է ՀՕՄի առաքելութեան մասին, հայրենիքէն Սփիւռք եւ նչած է անոր 95 տարիներու ազգանուէր գործունէութիւնը:

Թորոնթոյի «Աթթա Սքուէր» պատկերասրահին մէջ, Ապրիլ 28էն Մայիս 29, ցուցադրուած են պոլսահայ ծանօթ լուսանկարիչ Ապա Կիւլէրի նկարները: Թիւով 20, արուեստագէտին կողմէ սեւ-ճերմակ նկարները ստեղծուած են 1950-1960 շրջանին:

Համլիպի Ս.Օ. Խաչի պատսպարանը, Մայիս 11ին, թեմին առաջնորդը՝ Շահան եպիսկոպոս Սարգիսեան բացումը կատարած է «Գարնանային Գոյները» ցուցահանդէսին, զոր կազմակերպած էր Համազգայինի Ն. Աղբալեան մասնաճիւղը, մինչ Սուրէն արք. Գաթարոյեան կը կարէր եռագոյն փուչիկները զպզող թելը: Ցուցադրուած են աւելի քան 67 աշակերտաշակերտուհիներու գործերը: Կերպարուեստի յանձնախումբի ատենապետուհին Սոնիա Գաբրիէլեան իր խօսքին մէջ ցուցահանդէսի վայրին ընտրութիւնը գուգադրուած է չէնքին հնագիտական նչանակութեան, ինչպէս նաեւ մանկական արուեստի կենսաբար թարմ չունչով պատսպարանի առօրեային մասնակից դարձնելու ցանկութեան հետ:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ՁՕՐ

Բայց մենք քնաւ մտքէ չանցուցինք փախչիլ, որովհետեւ միշտ լաւատես էինք: Կը կարծէինք որ մեր դատը Հալէպի մէջ պիտի տեսնուէր, թէ երաշխաւորութեամբ պիտի կրնայինք ազատ թողուիլ եւ դատերնիս չհաելով վերադառնալ տեղերնիս: Մեզի ընկերացող ոստիկանն ալ նոյն համոզումը ունէր, կամ գոնէ այնպէս ցոյց կու տար:

Շաբաթ, ցորեկէն ետքը, ոստիկանը մեզ ժողվեց ու զացինք միւտուրիէթ որ կը գտնուի Հէնտէք կոչուած մեծ փողոցին վրայ:

Հոն մեր խակութիւնը ստուգեցին, անունները արձանագրեցին եւ ըսին որ Սաբայ պիտի երթանք ուր մեր մասին որոշում պիտի տրուէր:

Նոյն միջոցին Հալէպի վալին հրաժարեցուցած էր եւ նոր վալին տակաւին չէր եկած, ուստի վալիին կը փոխանորդէր ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը:

Մեզ ոստիկանին հետ անոր մօտ տարին: Մարդը հարեւանցի ակնարկ մը նետեց մեր մասին գրուած տեղեկագրին վրայ, յետոյ գրիչը առաւ քանի մը տող գրեց թուղթին մէկ ծայրը ու զայն տուաւ ոստիկանին:

Երբ սենեակէն դուրս ելանք հետաքրքիր հարցուցինք թէ ի՞նչ գրած էր:

- Տէր Զօր պիտի երթաք, ըսաւ ոստիկանը:

Լախտի հարուածի մը պէս այս բառերը իջան մեր գլխին:

Ոստիկանը մեզ տարաւ ժանտարմանէրու խովուչը եւ մեզ յանձնեց հոն գըտնըւող տասնապետին ու ինք «մնաք բարով» ըսելով մեկնեցաւ:

Ալ ամէն յոյս կորած էր մեզի համար: Պիտի երթայինք այնտեղ որուն անունը, երկու տարիէ ի վեր, ամէն Հայ սոսկումով կ'արտասանէր:

Խօվուչին մէջ մնացինք քանի մը ժամ մինչեւ որ ժանտարմաններու պետը եկաւ մեր անունները արձանագրել տուաւ եւ հրամայեց որ մեզ նէզարէթ կոչուած բանտը տանին որ կը գտնուի Սարային մէջ:

Գետնայարկին վրայ երկու մեծ խուչներէ բաղկացած է այս բանտը որուն դուռը կը բացուի մեծ բակի մը վրայ: Այդ բակին մէջտեղը կայ աւազան մը չորքը հովանաւոր ծառերով: Բանտարկեալները, օրը երկու անգամ առտուն եւ իրիկունը, արտօնութիւն ունին այդ բակին մէջ մէկ մէկ ժամ պտտելու:

Երբ եկանք բանտ, ճիշդ պտոյտի ժամանակն էր ու բոլոր բանտարկեալները դուրսը կը գտնուէին:

Բանտին մէջ աղտոտութիւնը գարշահոտութիւնը անտանելի էր: Գետինը հող, ամէն տեսակ աղբիւսներով լեցուած էր, բանտարկեալները յաճախ իրենց քնական պէտքը կը գոհացնէին հո՛ն եւ ճէմիլի հոտ մը կու գար ամէն կողմէ:

Հաղիւ թէ ներս մտանք՝ գարշանքով դուրս նետեցինք ինքզինքնիս:

Ի՞նչպէս պիտի անցընէինք պիչերը այդ աղտոտութեան մէջ:

Հիմա Տէր Զօրը մոռցած ատիկա կը խորհէինք: Բանտարկեալներուն մեծ մասը աղտոտ արարքներ, զինուորական փախստականներ, գողեր, աւազակներ, ամէն մէկը մէկմէկ ոճիւի բոյն եւ ախտքան ալ չատ էին որ պիտի ստիպուէինք կողք կողքի սեղմուած նստիլ անոնց հետ:

Ծերունի, մաքուր հագուած բանտարկեալ մը զոր նախ թուրք կարծած էինք, մեր չփոթութիւնը տեսնելով մօտեցաւ քովերնիս:

- Բարի եկաք ըսաւ:

- Բարի տեսանք:

- Ուսկի՞ց կու գաք:

Քանի մը բառով պատմեցինք մեր պատմութիւնը:

- Մենք ալ Տէր Զօր կ'աքսորուինք կոր, ըսաւ ծերունին, ես զաւակս եւ ուրիշ հինգ հոգի... միասին պիտի ճամբորդենք:

- Այո՛, բայց այս բանտին մէջ ի՞նչպէս կարելի է մնալ:

- Անկարելի բան է, պատասխանեց:

- Դուք ինչպէ՞ս կ'ընէք կոր:

- Մենք դուրսը բակին մէջ կը պառկինք:

- Ի՞նչպէս կարելի է այդ բանը:

- Պարզապէս բանտապետը կաշառելով: Ինդրեցինք իրմէ որ մեր կողմէն այս մասին բանակցի անմիջապէս բանտապետին հետ:

Հաւանեցաւ ու քիչ յետոյ եկաւ ըսաւ թէ մէկ դիչերուան համար չիսուն ղուրչ, արծաթ վճարելով պիտի կրնայինք դուրսը մնալ ու բակը պառկիլ երեք հոգի, այսինքն ես, մօրեղբայրս եւ Կարապետը: Իսկ այս վերջնոյն երեք եղբայրները եւ քոյրը գատ բանտ մը տարած էին:

Ծերունի եօթանասունը անցած մարդ էր, բնիկ Քելիսցի Գէորգ Քէչիչեան կամ Քէչիչօղլու անունով, ազարակատէր, որ պատերազմի միջոցին փայտի միւթահիտ եղած էր:

Իր գործի տեղն է եղեր Իսլահիէէն քիչ մը անդին գտնուած Էքպէչ Մէյտանի կոչուած կայարանը: Թշնամիներ գինքը կ'ամբաստանեն իբրեւ Հնչակեան կուսակցութեան դանճապետ եւ միանգամայն օգնող եւ կիւրակիող նոյն միջոցին Իսլահիէի կոմսերը ասպատակող հրոսապետ Թոփալ Ցակորի ու իր ընկերներուն:

(Շար. 72)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սիրարփի Փափազեանի մահուան առթիւ, Շէն Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընկերոջ Մարսել Փափազեանի եւ իր ընտանիքին բոլոր անդամներուն:

Շէն կազմակերպութիւնը նաեւ կ'ողբայ ծաղրանկարիչ Հովիւի մահը: Ան իր մանանկգութիւնը թերած էր քանի մը տարիէ ի վեր Շէնի տարեկան ժողովատեղին: Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանիքին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԻՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

Հինգշաբթի օր, 16 Յունիս, ժամը 9-ին

ՅԻՇԱՏԱԿՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑ»՝
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

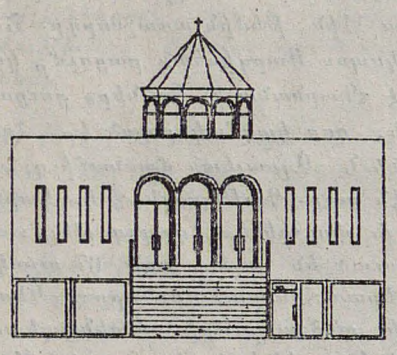
Կապոյտ Խաչի Ընկերք Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները տիկին Ռոզէթ Տէր-Գրիգորեանի մահուան առթիւ.-

Պ. Տիգրան Տէվէճեանէ 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Վարդանեանէ 50, Տիկին Անահիտ Նիկողոսեանէ 25, Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ 30, Պ. Լեւոն Մուրատեանէ 50, Պ. Սերժ Հիսայեանէ 100:

Մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
աճուռաճակոչութեան ոսկը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Eglise Evangélique Arménienne

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

COMMUNIQUE

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente **la 8ème édition du tournoi « S P O R T — F O I — A R M E N I T E »**

samedi 18 et dimanche 19 juin

plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.

Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre

• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.

samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun. —

dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.

dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage. 1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.

Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

⁂

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant et visite de l'exposition Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

ARMENIE

Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 2005/2

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à **THOLLON LES MEMISES** (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

ՈՐԲԵԹՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14
MARDI
14 JUIN
2005

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·222 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·222

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ֆ. ՕՊԸՆԱ ԵՒ Հ. ՀԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄԸ 158 ՕՐ ՏԵՒԱԾ ԷՐ

Ազատագրումը յատուկ լրատուութեամբ հաղորդուեցաւ Կիրակի առաւօտ, Յունիս 12ին, հեռատեսիլէն թէ ձայնասփիւռէն: Օրուան երկայնքին լուրերը իրարու յաջորդեցին եւ մանրամասնութիւնները ալ տրուեցան մինչեւ ժամը 19·10, երբ Ֆլորանս Օպընան փոխադրող օդանաւը, ուր իրեն կ'ընկերանային Լիպերասիոնի խմբագրապետը Սերժ Ժիւլի եւ Ազատին նախարար Ֆ. Տուսթ-Պլազի, էջը կը կատարէր Վիլաքուպլէի օդակայանը: Ֆլորանս Օպընա եւ իր առաջնորդը Հիւսէյն Հանուն ազատ արձակուած էին նախորդ օր, Յունիս 11ին, եւ 80 քմ·ի վտանգաւոր անցք մը կատարած էին Պաղտատ, մինչեւ որ յանձնուած էին Ֆրանսական իշխանութեանց: Ապա, Ֆլորանս Օպընա օդանաւով նախ կը հասնէր Կիպրոս, մինչ իրաքցի իր առաջնորդը կը նախընտրէր Պաղտատ մնալ իր ընտանիքին մօտ: Այս ազատագրման մէջ մեծ դեր ունեցած է Տէ· Ժէ· Էմ· Ը·ն (Արտաքին Ապահովութեան Ընդհանուր Տնօրէնութիւն), բայց բուն մանրամասնութիւնները կը պակսին, հակառակ Լիպերասիոնի Յունիս 13ին տրամադրած 20 էջերուն:

Ժամը 19·10ին, Ֆլորանս Օպընայի ընտանիքը եւ Հանրապետութեան նախագահը դիմաւորեցին Ֆլորանսը, որ հա-

(Շար·ը Գ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Յունիս 11ին, Տրոմ նահանգի Վալանս քաղաքը քանի մը ժամուան համար դարձաւ ձեւով մը "Ֆրանսահայութեան մայրաքաղաքը": Ֆրանսայի հարաւը գտնուղ այս քաղաքը ժամանած էին երկրի հայաշատ շրջաններէն հարիւրաւոր "Ծանօթ" եւ "Նուազ ծանօթ" Հայեր մասնակցելու համար "Հայկական ժառանգութեան կեդրոն"ի բացման արարողութեան: Դէպքը յիրաւի կ'արդարացնէր նման զանգուածային տեղաշարժ քանի որ առաջին անգամ ըլլալով բացումը կը կատարուէր Հայոց նուիրուած թանգարանի մը, աւելի ճիշդ հայկական յիշողութեան ու հետազօտանոց նուիրուած կեդրոնի մը որ իսկապէս եզակի է ոչ միայն Եւրոպայի այլեւ ամբողջ Սփիւռքին մէջ:

Հաստատութեան հիմնադրութիւնը կը պարտինք տեղւոյն հայ համայնքի անդամներուն, յատկապէս Քաղաքային Խորհուրդի հայազգի անդամներուն, եւ Վալանսի իրերայաջորդ երկու քաղաքապետներու՝ Փաթրիք Լապոմի եւ Լենա Պալզանի որ ջանք չխնայեցին այս բացառիկ ծրագիրը իր աւարտին հասցնելու համար: Ծրագիրը մը որ երկար երկունքի մը արդիւնք պէտք է սեպել քանի որ 1998–ին եւ 1999ին աւարտին առաջին քայլերը կ'առնուէին այս կեդրոնը ստեղծելու համար: Երկար բանակցութիւններէ եւ նախապատրաստական դիտական լուրջ աշխատանքէ մը յետոյ, ամբողջ գաղութի մը երազանքը կ'իրականանար վերջապէս:

Առաւօտեան ժամ 10էն սկսեալ կեդրոնի հոյակերտ շէնքը հաղարէն աւելի ներկաներուն միացած էին շրջանի բարձրաստիճան պաշտօնատարները դիմաւորութեամբ նահանգապետ Հանրի Մասի, Շրջանային Խորհուրդի նախագահ՝ Պ. Կիյոմ, եպիսկոպոս Փաթրիք Լապոմ (նախկին քաղաքապետ), քաղաքապետուհի Տիկ· Լենա Պալզան, Քաղաքային Խորհուրդը գրեթէ իր ամբողջ կազմով, հոգեւոր առաջնորդները՝ Ռոն-Ալփի Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան, Գրիգորիս Եպիսկ· Կապրոյեան, պատուելի Գրիգոր Այվիկեան, Վալանսի կաթողիկէ թեմի առաջնորդը, Նարեկ եւ Անդրանիկ քահանաները, Ֆրանսական եւ հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Փարիզէն ժամանած էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր դեսպան Պ· Էտ· Նալպանտեան, Արցախի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը եւ նախկին նախարար Ժագ Թուպոն "Քաղաքականութեան պատմութեան ազգային ոստան" հիմնարկութեան նախագահ (Cité nationale de l'histoire de l'immigration):

Ժամը 11ին նախ դեպատան Սիմոն Աբդարեան կը կարդար կարճ բնագիր մը ներկայացնելու համար կեդրոնի հիմնադրութեան դրդապատճառները, հուսկ Տիկին Լենա Պալզան եւ դեսպան Նալպանտեան միասնաբար մուտքի ժապաւէնը կը կտրէին: Ասոնք կ'առնէին քաղաքապետուհին, Շրջանային Խորհուրդի նախագահը, Ժագ Թուպոն, դեսպան Նալպանտեան: Բոլորն ալ կ'արտասանէին բովանդակալից ճառեր: Վերջին բանախօսը եղաւ Նահանգապետ Մաս չեշտելով այս վայրին եզակիութիւնը ամբողջ Եւրոպայի մէջ, փափաք յայտնելով որ ան ոչ միայն հայկական ցեղասպանութեան յիշողութեան այլեւ Թուրքերու հետ երկխօսութեան վայրը դառնայ: Ցետոյ բոլոր ներկաները մուտք կը գործէին Իրաւաբանութեան նախկին համալսարանի շէնքը որ այժմուհետ պիտի կոչուի «Centre du patrimoine arménien»: Տիկին Ռոմի-Գուլաքզեան, Թաղայրն Խորհուրդի անդամ եւ կեդրոնի պատասխանատու, հիւրերը կ'առաջնորդէր կեդրոնի սրահները իւրաքանչիւր բաժանմունքի մասին տալով պատշաճ տեղեկութիւնները:

Սովորութեան համաձայն բացման արարողութեան կը յաջորդէր ճոխ հիւրասիրութիւն մը:

Կէսօրէ ետք նորաստեղծ կեդրոնը ներկաներուն կ'առաջարկէր հարուստ յայտադիր մը՝ լուսանկարիչ Յնթուան Աւետեանի գործերու ցուցադրութիւն, եւ-մադիր Սերժ Աւետիքեանի վերջին ժապաւէններու ներկայացում, եւ մանաւանդ վիճաբանական առաւելս մը՝ "Ֆրանսայի Հայերը" նիւթին շուրջ: Այս ձեռնարկին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին պատմաբաններ Գէյր Մուրատեան եւ Ճարութիւն Գէորգեան, Ժան-Լիւք Հիւար (Պատմութեան դասախօս), Էմիլ Թէմին (էքոլ տէ Օթ զ'Էթիւտ ան Սիանս սոսիալ) Մարթին Ճովհաննէսեան, Ֆրանսուա Փորթէ (Ռոն-Ալփի մշակութային գործերու շրջանային վարչութեան անդամ): Ճարակից դպրոցի բակը հայկական միութիւնները կը ներկայացնէին իրենց կազմակերպած ցուցահանդէսը Վալանսի հայութեան եւ Ցեղասպանութեան նուիրուած: Օրուան հանդիսութիւնները կը փակուէին "Շէյրամ" նուագախումբի համերգով:

Տեղական լրատուական միջոցները լայնօրէն անդրադարձան պատմական այս դէպքին. նախորդ օրը, "Տոփինէ Լիպէրէ" օրաթերթը ամբողջ էջով մը, իսկ բացման դիւերը Ֆրանս-3 հեռատեսիլի կայանը բովանդակալից ռրփորթաժով մը:

Ցետագային յատուկ յօդուածով մը կը ներկայացնենք նորաստեղծ կեդրոնը որ իրօք բացառիկ հաստատութիւն մըն է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հասցէն՝
CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet
26000 VALENCE

Tél. : 04 75 80 13 00
Fax : 04 75 80 13 01
Courriel: info@patrimoinearmenien.org
web : www.patrimoinearmenien.org

Աշխատանքի օրերը՝ երեքշաբթիէն կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 2·30էն մինչեւ 6·30:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՏՐՈՒԱԾ, ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Ըստ "Ուաշինկթըն Փոսթ" թերթին տեղեկատուութեան, "Քրիսթիան Ա· Հերթըը" մրցանակը որ կը տրուի "չինիչ քննադատութեան" մը, այս տարի տրուած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպան Ճ· Էվանհին, ապա ետ առնուած: Դեսպանը Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ուղեցած արտայայտութիւններուն համար արժանի նկատուած է մրցանակին: Ան ըսած էր թէ Ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն է, թէ ամերիկեան իշխանութիւնները հարկ է աւելի համարձակ քաղաքականութիւնն վարեն այդ մարդին մէջ: Դեսպանի մը կողմէ նման բեռնացի արտայայտութիւն անդամ թոյլատրելի չըլլալով, Էվանս իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան դրդումով պարտաւորուած էր յետս կոչում ընելու եւ չեչտելու թէ միայն իր անձնական կարծիքն է յայտնածը... Նոյն նախարարութիւնը անպատեհ նկատելով մրցանակին տուչութիւնը, այն ալ Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթըն գտնուած օրերուն, թելադրած է ետ առնել զայն: Ինչ որ կատարուած է անչուշտ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿԻՆ ԳՈՆԿՐԷՍԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՑ

"Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչում"ի նոր բանաձեւ մը կը սպասուի որ գալ չաթթու Գոնկրէսին Արտաքին գործերու յանձնախումբին օրակարգին վրայ տեղ գտնէ: Բանաձեւը կը յայտարարէ որ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը կը ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Քունէատիկութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք փուլով· նախ բանաձեւը կը յղուի ենթայանձնախումբի մը քուէարկութեան, հոն ընդունուելու պարագային կ'անցնի յանձնախումբին, ապա Գոնկրէսին:

Բանաձեւին հեղինակը Ա· Շիֆըը (հանրապետական) վերջին պահուն ընդունած է բանաձեւէն ետ քաշել երկու յօդուածները, մէկը կը վերաբերէր հայկական, հրէական, ռուանտական եւ դամպոճեան ցեղասպանութիւններու մասին ամերիկեան բացատրութիւններու տեղեկագրի մը, երկրորդը կը դատապարտէր Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումը:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տեղեկացուցած էինք թէ Թուրքիոյ իշխանութեան եւ ընդդիմութեան երեսփոխաններէ բաղկացած չորս-հինգ հոգիներոց խմբակ մը Երեւան պիտի երթար զանազան հանդիպումներ ունենալու, հարցումներու պատասխանելու նպատակով: Սակայն միայն իշխանութեան կուսակցութենէն մէկ երեսփոխան գացած է Երեւան: Մայրաքաղաքին համալսարանին մէջ խօսած է հայերէնութիւն յարաբերութիւններուն մասին, չեչտելով թէ Թուրքիան կ'ուզէ բարեկամական կապեր ունենալ բոլոր դրացիներուն հետ: Օրինակ տալով Արագածի կատարը մագլցած հայ եւ թուրք լեռնագնացներու միասնութիւնը, մաղթած է որ քաղաքական մարդիկն ալ հետեւին այդ պատկերին:

Պատասխանելով 1915ի մասին ուսանողներու հարցումներու, Թուրհան Չէօմկզ ըսած է· "Որպէս քժիշկ ու գաղթականի զաւակ, կրնամ ըսել թէ անկարելի է ցաւ չզգալ իրենց կեանքը կորսնցուցած մեր հայրենակիցներուն համար, բայց այս տառապանքներէն փրկուելու համար պէտք է ապագային դառնանք հայեացքները եւ ոչ թէ անցեալին":

Իրեն հարցում ուղղուած է նաեւ վերջերս Ցեղասպանութեան նիւթով ընդլուած գիտաժողովին մասին. Թուրք երեսփոխանը ըսած է թէ ան անպայման տեղի պիտի ունենայ: Այսուհանդերձ, նոյն օրուան Թրքական լրատուիւնները կը տեղեկացնէին թէ Անգարայի համալսարանին կողմէ ծրագրուած նման ձեռնարկ մըն ալ յետաձգուած է: Պատճառը այն է որ պաշտօնականէն տարբեր տեսակէտի տէր հրաւիրեալներ, ինչպէս՝ Է· Մահչուպեան, Պ· Օրան, ըսած են թէ մինչեւ որ Պոլսոյ ջնջուած գիտաժողովը տեղի չունենայ, իրենք ուրիշ ձեռնարկի մը չեն մասնակցիր:

Երեւան գացող միակ երեսփոխանը Թ· Չէօմկզ երեք քառորդ ժամուան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Պաղտասարեանի հետ: "Մարմարա" (Յունիս 11) թուրք մամուլէն քաղուած տուեալներու հիմնուելով կը դրէր թէ Ա· Պաղտասարեան յիշեցուցած է թուրք երեսփոխանին թէ Հայաստան Թուրքիայէն հողային պահանջ չունի, թէ Հայաստանի իշխանութիւնները որոշ դժուարութիւններ կ'ունենան Սփիւռքին հետ: Չէօմկզ ալ բնականաբար կրկնած է հարցը պատմաբաններուն ձգելու տեսակէտը, կարեւոր նկատած հողային պահանջի բացակայութիւնը: Ան հանդիպում ունեցած է նաեւ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Հ· Գիւնիի ու Հ·Ց·Դ·ի պատասխանատուներէն Կիրօ Մանոյեանի հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Կինէայի մէջ բանտարկուած ու Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահ Աբա Աբրահամեանի ջանքերով ազատ արձակուած հայաստանցի վեց օդաչուները Յունիս 11ին հասած են Մոսկուա: Նոյն երեկոյեան մամուլի ասուլիս մը տուած են ուր ներկայ գտնուած են նաեւ Ա· Աբրահամեան եւ Կինէայի դեսպանը: Այս վերջինը չնորհակալութիւն յայտնած է Ա· Աբրահամեանին, յատկապէս ներդրուած խոստումներուն համար իր երկրին մէջ: Օդանաւի հրամանատար Աչոտ Կարապետեան իր եւ ընկերներուն կողմէ չնորհակալութիւն յայտնած է իրենց ազատագրումին համար բոլոր աշխատողներուն:

«ԱՐՄԷՆԻԱ ՀՈ՛ՂԸ»...

Երեւանեան կառուցամներուն դըժգոհութիւնները չեն պակսիր տեղական մամուլէն: Պատճառը երկճիւղ երեւոյթ մըն է. կայ քաղաքին նոր դիմագիծ տալու եւ այդ թափին չնորհիւ գրպան ու պայուսակ լեցնելու ձգտումը եւ չկայ մշակոյթի այն դիծը որ հիւրին մէջ արժէքը նշմարել կու տայ, զայն պահպանելու թելադրանքով: Ու չինել-քանդելու չափով մը իր գլանին տակ կը հարթէ ամէն բան, առանց կարելի-անկարելիի, չնտակ - սխալի զանազանութեան: Տնօրինողները նոյնիսկ վոյթ չեն ըներ մտածելու թէ արդէն չունեցած «հին»էն գըրկուած մայրաքաղաքը պիտի չամչնա՞յ իրեն պարտադրուած դիմագիծէն, մինչ երթեր կը վտառաբանեն անոր մօտ երեք հազարնոց տարիքը:

Նիւթը բազմազան տուեալներով, արտայայտուած մեծ, արդար դժգոհութեամբ, ամէն օր մամուլին մէջ տեղ ունի: Մարդիկ կը բողոքեն, կը խնդրեն, ուշադրութիւն ու խիղճ-միղճ կ'ակնկալեն, որպէսզի չահադիտական թափը կանգ առնէ, անպարմանելիին ընթացքը խոչընդոտուի: Ժողովրդային դժգոհութեան, բողոքին միացան մտաւորական դէմքերու բազմակի դիմումները, խնդրանք-պահանջները, սակայն հարցը կարաւանին չունին պատկերն անդին չանցաւ:

Մայիս 18-20ի թերթերը այդ ընթացքին մէջ բաւական ցնցիչ հանդրուանի մը կը տեղեկացնեն: Ճիշդ է որ Երեւանէն վերջին չաբաթներուն եկողներ, վերադարձողներ խօսած էին այդ մասին, բայց հաւատալը այնքան դժուար էր որ...

Խօսուածը այն է թէ Ազգային պատկերասրահի եւ Պատմութեան թանգարանի շէնքը չահադիտական ախորժակներու ցանցին մէջ ինկած է ու գլխուն գալիք կայ: Ինչպէս կը գրէ «Հայկական ժամանակ»ը (Մայիս 18), «Դատելով նախագըծից, պատկերասրահը կը դառնայ մի մեծ առեւտրի եւ սպասաարկումների կենտրոն»: Ծրագրին ինքնատպութիւնը այն է որ առեւտուրին, սպասարկումներուն հետ համակեցութեան մէջ պիտի ըլլան թանգարանն ու պատկերասրահը: Ծրագիրը արժանացած է կառավարութեան հաւանութեան: Աւելորդ է ըսել որ միակ նպատակը չատ եկամուտ ապահովելն է: Ատոր համար ալ բնական է որ թանգարանին, պատկերասրահին տարածքէն տեղ յատկացուի սրճարաններու, ճաշարաններու, պանդոկի բաժինի մը, բակին մէջ ինքնաշարժ լուալու սարքելու, եւայլն:

Նախագիծով եղած երկու նշումի պարագայի կ'անդրադառնայ Թերթին յօդուածագիրը Հայկ Գէորգեան. առաջինով ըսուած է որ թանգարանի շէնքին հըսկողութիւնը պիտի կատարէ «պաշտպանութեան նախարարութեան կողմից տրամադրուած պաշտպանների խումբը»: Լրագրողը կ'եզրակացնէ. «Սա բնական է, բանի որ այն, ինչի վերածուելու է թանգարանը կարիք է ունի ալու խստագոյն պաշտպանութեան, գուցէ նաեւ զրահատեխնիկայով»:

Երկրորդ նշումը հեռանկարի մը առընչուած է. հեռանկար որ տեղ գտած է նախագծի մէջ ու կ'ըսէ. «Թանգարանը կր դառնայ հոմանիշ Հայաստան բառի հետ»: Հ. Գէորգեան կ'աւելցնէ. «Աւելի ճիշդ համեմատութիւն դժուար է գտնել. այն, ինչի կը վերածուի թանգարանը իրենից իրօք ներկայացնելու է ներկայի Հայաստանի փոքր մոտելը»:

Առանց որեւէ խղճահարութեան, յարգանքի ամէն բան քանդող ու թանգարանպատկերասրահը սրճարան - ճաշարան եկամտաբեր նախաձեռնութեան վերածող մտայնութիւնը մեր ժամանակակից պատմութեան կարեւոր գլուխներէն մէկուն վերածուած է: Եւ մանաւանդ ուշադրաւ է ներս-դուրսի համերաշխ ընթացք մը: Մէկը Մելգոնեան կը փակէ, ազգապատկան կալուածը հօրենական ժառանգութեան պէս ծախելու մտադրութեամբ ու արդէն կը խօսուի փարիզեան մշակոյթի կեդրոնի մը, մինչեւ իսկ Նուպարեան մատենադարանին համար վճռուած նոյն ճակատագրի մասին. մէնը անդին ակադեմիայի, համալսարանի, թանգարանի, պատկերասրահի չէնք կը տրամադրէ սրճարան ,ճաշարան, պանդոկ, հանդըստավայր ու չես գիտեր ինչ կառուցելու: Գոնէ այս՝ - քանդել, ծախել, թալանելու մարզին մէջ այնպէս կը թուի թէ պահովուած է Հայաստան-Սփիւռք միասնութիւնը:

Սխալ է կարծել որ երեւանեան կալածային չահարկումը միայն հանրապետական չէնքերով կ'ըլլայ: Երկու օր եռքէ «Հայոց Աչխարհ»ը (Մայիս 20) առաջին էջէն նիւթ կ'ընէր բակ-պարտէզի մը գլխուն իջնելիք հարուածը: Խօսքը Ծիւրաւեան ու Մամիկոնեանց փողոցներու մէկ հատուածին վրայ (Արաբկիրի համայնք) բնակելի չէնքերու մէջեւ բակ-պարտէզի մը կը վերաբերի: Այլ խօսքով՝ «ազատ» տարածքի մը ուր կրնայ մէկ-երկու չէնք չինուիլ ու օրէ օր բարձրացող կալուածի գիներով իւղոտ պատառ մը ապահովել նախաձեռնողին: Որո՞ւն հոգը թէ այդ բակ-պարտէզը խաղավայրն է պզտիկներուն, երկու չունչ օդ քաչելու անկիւնը անոնց մեծերուն: Շրջակայ չէնքերու բնակիչները նոյնիսկ հոն թափուած ասֆալթը քլունգներով ծակած, բացած, ծառ տնկած են. յետոյ մինչեւ վերի յարկերէն ջուր կրած ու ջրած, խոր նամած առնկերը: Օր մըն ալ Իրանէն մէկը գացած է հոն, ոչ թէ մէկ, այլ երկու չէնք կանգնելու վճռակամութեամբ:

Հոս ալ կրկնուած է չունէն ու կարաւանին պատկերը. բնակիչներուն բողոքաղաղկին վրայ Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետը փոխանակ կատարուածէն ու կատարուելիքէն եռք կենալու որամադրութեան, պաշտօնապէս տեղեկացուցած է թէ խնդրոյ առարկայ տարածքը բնակելի չէնք կառուցելու նպատակով աճուրդով տրամադրուած է հիմնարկի մը եւ քաղաքացի Ա. Զիլֆէեանին: Ըսուած ալ է որպէս մխիթարուիլն որ ամէն բան օրէնքին, քաղաքչինութեան չափանիշներուն համաձայն է... նաեւ՝ թէ չինուելիք ինը յարկնոց չէնքերուն վինարարները պիտի պարտադրուին յարակից տարածքը կանանչապատել, բարեկարգել:

Արմէն Ցակոբեան որ գրած է այս մասին կ'ըսէ թէ նշուած բակին տրուած հըպանցիկ ակնարկ մը խակ կը բաւէ տեսնելու որ հոն ինը յարկնոց (ան ալ եթէ 12 չըլլան) երկու չէնք չինել կը խեղդէ շըրջակայ չէնքերը, անոնց մեծ մասը օրուան լոյսէն կը զրկուի: Շատ հետաքրքրական կը գտնէ ըսուածն ալ թէ չինուելը պիտի պարտադրուի յարակից տարածքը բարեկարգելու, կանանչապատելու: Ո՞ր յարակից տարածքը, հարց կու տայ. բակի նեղ անցքո՞ը, չէնքերուն տանիքնե՞ը, թէ պատերը: Այլ խօսքով՝ ազատ տարածք չի մնար որ կանանչապատուի, բարեկարգուի:

Կացութիւնը հոն հասած է որ լրագրողը ոչ մէկ յոյս ունենալով օրէնքներէ, իշխանութիւններէ, բարեխառնութիւն կը նկատէ բնակիչներուն վճռակամութիւնը, իրենց բակ-պարտէզը պահպանելու: Կը մէջբերէ տարեց բնակիչ կնոջ մը արտայայտութիւնը թէ. «Եթէ որոշել են բանի կ'ելլայով փոքրիկ այգին վերացնել, թող իմս ան. մենք էլ ուժի գառով այս տարածքը պահելու ենք: Եթէ շատ են ուզում, ստիպուած են լինելու պուլտոզերով նախ մեր վրայով անցնել, ապա յետոյ հասնել ծառերին»:

Մենք ենք մեր սարե՞րը, ես իմ անոյշ Հայաստանի՞ն, թէ «վերջը լաւ կը լինի»...

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՆՋՐՊԵՏԸ ՏԵՍՆԵԼ ԱՅՆԹԱՅՆԻ ԱԿՆՈՑՆԵՐՈՎ

13 միլիոն աստղահոյլերու եւ 200 հազար ֆուէյգարներու ուսումնասիրութիւն մը օգտագործած է Ամերիկայի ձգողականութեան տեսութիւնը՝ հաստատելու համար գոյութիւնը անչրպետին մութ կողմին:

Մեղի հասնելու համար միլիոնաւոր լոյս տարիներ ճամբորդող լոյսը կը ծռի իր ուղիին վրայ գտնուող նիւթի համալսրմտումներու պատճառով:

Ալպէր Այնչթայն, որ այս տարի յատկապէս կը յիշուի 1905էն ի վեր գիտական իր անհատաստալի ներդրումներուն համար նախատեսած է այդ երեւոյթը՝ ընելով, թէ ձգողականութեան յատկանիշը տարածութիւն-ժամանակ կորացումն է:

Նորագոյն յայտնաբերումները կը հաստատեն, թէ աստղահոյլերը, որոնք ոսպնեակներու նման կը վարուին հեռաւոր ֆուէյգարներու համար, տեսնուածէն չատ աւելի բան կը պարունակեն:

Աստղահոյլերուն մէջ լոյս արձակող նիւթ բաւարար չէ՝ բացատրելու անոնց մեծցնելու կարողութիւնը:

Պէտք է յաւելեալ ծաւալ պոյութիւն ունենայ մութ նիւթի ձեւին տակ, ըսած են մասնագէտները վերջերս:

Նորագոյն գնահատումներուն համաձայն ,անչրպետին մէջ մօտաւորապէս 10 անգամ աւելի մութ նիւթ գոյութիւն ունի, քան՝ «բնական» նիւթ, որ աստղերը, կազերը եւ մոլորակները կը բաղկացնէ:

ՈՍՊՆԵԱԿԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ոսպնեակի ձգողական ազդեցութիւնը հասկնալու ձեւերէն մէկը անչրպետը եռեւակայել է իբրեւ ձգախէժ թերթիկ մը: Թերթիկը կը ձեւաղրկուի կամ կոր կը դառնայ, երբ ծանր բան մը զետեղուի անոր վրայ: Երբ բան մը անոր գովէն կ'անցնի, անոր ուղին կը փոխուի:

Այդ փոփոխութիւնը տեղի կ'ունենայ նաեւ լոյսի պարագային: Երբ կը նայինք հսկայ մարմինի մը, եռեւէն եկող լոյսը կրնայ կեդրոնացած կամ տարածուած ըլլալ: Այս ձեւով աստղահոյլերը, որոնք մեր արեւէն միլիառաւոր անգամներ աւելի կը կշռեն, կը ձեւագործեն «ետին» գտնուող անչրպետը:

Ապագային աստղագէտներ կ'առաջադրեն ոսպնեակի այդ ազդեցութիւնը օգտագործել գտնելու համար, թէ ճիշդ ի՛նչպէս մութ նիւթը բաժնուած է աստղահոյլերու միջեւ:

Քուէզարները հազուագիւտ տեսակի աստղահոյլեր են, անոնք ճախազանց փայլուն կը դառնան տաք կաղի ճամբով, որ կ'իյնայ կեդրոնական հսկայ սեւ ծակի մը մէջ:

ԱՍՏՂԱԴԻՏԱԿ ՄԸ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԼՈՑԸ ԿԸ «ՆԿԱՏԷ»

Աստղագէտները տեսած են անչրպետին մէջ փայլած առաջին աստղերէն մէկ քանիին լոյսը:

Անոնք կ'ըսեն, թէ այդ հին մարմինները հաւանաբար ծաւալի առած են Պիկ Պէնկէն հազիւ 600 միլիոն տարի ետք:

Յայտնաբերումը, որուն մասին յայտարարուած է Ապրիլին, կրնայ ցոյց տալ, թէ աստղահոյլերու եղափոխութիւնը սկսած է նախապէս ենթադրուածէն չատ աւելի առաջ:

Բրիտանիոյ Էքսըթըր համալսարանին մանագէտներէն տոքթ. Անտրու Պանքըրի բրիտանական - ամերիկեան խմբակը օգտագործած է անչրպետային հոսպլէ աստղադիտակը եւ հարաւային երկրին մէջ գտնուող ֆէյք դիտարանը՝ փնտռելու եւ նկարագրելու համար ցարդ գտնուած հեռաւոր աստղահոյլերը:

Խմբակը գործածած է նաեւ անչրպետային Սփիցըր աստղադիտակը, որ ներկայիս իր սարքերով, Հապըլէն տարբեր տեղեկութիւններ կրնայ ապահովել:

Աստղագէտ Լօրընս Այլզ ըսած է, թէ հապըլի նկարները «մեզի կ'ըսեն նոր ծնած աստղերուն մասին, սակայն Սփիցըրի առած ենթակարմիր նոր նկարները մեզի յաւելեալ տեղեկութիւններ կու տան հեռաւոր աստղահոյլերու մէջ գտնուող հին աստղերէն եկած լոյսին մասին»:

Մասնագէտները կարելի կը նկատեն, որ Սփիցըրի տեղեկութեանց մէջ տեսնուած աստղերը մաս կը կազմեն առաջին քնակչութեանց, որոնք վերջ տուած են «Մութ դարերուն»:

Այս անունը կը վերաբերի տիեզերային պատմութեան այն ժամանակամիջոցին, երբ Ջրածինի եւ Հելիումի հիւլէները կազմըած էին, սակայն անոնք տակաւին խտանալու եւ աստղերու վերածուելու ատիթ չէին ունեցած:

Ոչ ոք գիտէ, թէ այս ժամանակաչրջանը որքան տեւած է եւ անոր վերջ տրուղ տիեզերային աղբիւրներուն մասնրամասն ուսումնասիրութիւնը ներկայիս գլխաւոր թիրախներէն է:

ԱՆՏՐՈՄԷՏԸ ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԻ

Ծիր կաթինի գրացի Անտրոմէտ աստղահոյլին մէջ վերջերս գտնուած են հին աստղերու արտասովոր համախմբումներ, որոնք հարիւր հազարաւոր աստղեր կը պարունակեն, եւ որոնք չատ աւելի հեռաւոր վայրեր տեսրածուած են, քան ինչ որ ներկայիս կարելի է բացատրել:

Բրիտանացի գիտնականներու համաձայն, այդ համախմբումները կարելի չէ տեսնել Ծիր կաթինին մէջ, ուր կան չուրջ 12 միլիառ տարեկան աստղերու համախմբումներ: Սակայն Անտրոմէտի համախմբումները, որոնք նոյնպէս չատ հին աստղերէ բաղկացած են, նուազ խիտ են ու տարածուած՝ քանի մը հարիւր լոյս տարուան վրայ:

Հետազօտողներու կարծիքով, անոնք կրնան մնացորդները ըլլալ թզուկ աստղահոյլերու, որոնք անցեալին Անտրոմէտի կողմէ «ապահած են» եւ ներկայիս դանդաղօրէն իրարմէ կը հեռացուին:

Պատրաստեց՝ Ս. Ա. ՊՈՑԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Լիւթֆիւ Գըրտար համերգասրահին մէջ, Մայիս 30ին, երգուպարի Դալար խումբը ներկայացում մը տուած է, որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Մեսրոպ պատրիարք, Մխիթարեան հայրեր եւ հոծ բազմութիւն մը: Օրուան խօսնակը եղած է դերասան Հերման Օգինեան, որ չեշտած է թէ Մխիթարեան երդիչխին տակ կազմուած այս խումբը իր ներկայացումը կը ձօնէ Գիւրերու Գիւտի 1600ամեակին եւ Մխիթարեան վարժարանի հիմնադրութեան 180ամեակին: «Դալար»ն ու փոքրիկներու «Դալարիկ»ը մէջ ընդ մէջ ներկայացուցած են ժողովրդական պարեր: Ցայտապրին երկրորդ մասին մէջ ալ, թատերային պատկերներով ներկայացուած է «գնչուհիներու պարը», բեմադրութեամբ Արամ Կոստանեանի, որու յաջորդած է երգերու նոր բաժին մը: Ուսուցիչին, բեմ բարձրացած է Մխիթարեան հիմնադիր՝ Ռափիկ Մեղրճեան եւ բեմ հրաւիրած Մ. Սարըկիւրէն ու վազգէն Պարլընը եւ դրուատած է անոնց ներդրումը իրենց աչխատանքի մէջ եւ յուշանուէրներ յանձնած անոնց:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՋԱԽԿԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Փոքը էր Թիւը ան Լիոնցիներուն, ո-րոնք տեղեակ էին Թէ բացառիկ հռետոր, դրող ու բանաստեղծ, Դանիէլ Վարուժա-նի հետ նահատակուած Ռուբէն Սեւակի որդին՝ Լեւոնը իրենց քաղաքին մէջ կը բնակէր: Ծնած էր Լօզան՝ 1 Օգոստոս 1912ին, ու մկրտուած 19 Յունիս 1915ին՝ Կ.Պոլսոյ Բանկալթը թաղի Ս. Լուսաւո-րիչ եկեղեցիին մէջ, անմահն Կոմիտաս Վարդապետի կնքահայրութեամբ: Քանի մը օր ետք իր հայրը կ'ազատուէր, եւ ի վերջոյ կը միանար իրմէ առաջ Զանգը-րը ղրկուած մտաւորականներուն, որոնք ձերբակալուած էին 24 Ապրիլ 1915ին: Զբ-ւեցերոյ մէջ բժշկութիւն ուսանած Ռու-բէն Զիլինկիրեան, որ Սեւակ դիչանունը որդեգրած էր, հնարաւորութիւնը ունե-ցաւ իր արուեստը կիրարկելու ի նպաստ տեղւոյն թուրք բնակչութեան, ու դար-մանեց հիւանդ աղջիկը Իթթիհատ կու-սակցութեան գործակալներէն՝ կառա-պանապետ Իսմայիլի: Բուժուած օրիորդը կը սիրահարի Ռուբէնի, եւ անոր հայ-րը կ'առաջարկէ որ մահմեդական ըստ-նարով աղջկան հետ ամուսնանայ, որ-պէսզի կեանքը փրկէ: Բայց արդէն երկու զաւակի տէր բժիշկը բացարձակապէս կը մերժէ, իր բախտակիցներէն մէկուն յայ-տարարելով. «Կա՛մ պէտք է զրական ան-ւանս սէս Հոպիս ալ սեւցնեմ, եւ կամ՝ մեռնիմ: Ուխտած եմ մեռնիլ, բայց եր-բեք Հոպիս չեւեցնել»: Ու քանի մը օր ետք, մինչ Այաչի բանտը կը փոխադրուէր չորս հայ ընկերներու հետ, իրենց կառքը յարձակում կը կրէ նոյն ինքն Իսմայիլի միջոցաւ վարձուած տասնեակ մը ոճրա-գործներու կողմէ, որոնք զիրենք մօտա կայ ձորակին մէջ դաշոյններով կը խոց խողեն՝ աննկարագրելի տանջանքներու ենթարկելով...:

Երբ Լիոնի Հայոց եկեղեցին իմացաւ Թէ Ֆրանսացի կաթողիկէ մայրապետնե-րու խնամքին յանձնուած Լեւոնը իր հո-գին աւանդած է ու յուղարկաւորութիւ-նը պիտի կատարուի անոնց հաստատու-թեան կից մատրան մէջ, փութաց արա-րողութեան ներկայ գտնուիլ, յարգանքի տուրք մատուցանելու իր քրիստոնէա-կան հաւատքին համար մարտիրոսացած Ռուբէն Սեւակի՝ յանձին իր որբացած որդւոյն: Նորվան Եպիսկոպոս Զաքար-եան, Հայրապետական Պատուիրակի Փո-խանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց, եւ Իսահակ Ապազ քհնյ. Հէքիմեան, Հոգե-ւոր Հովիւ Լիոնի Հայոց, դիմեցին պա-տարագող վարդապետին, եւ անոր հաւա-նութիւնը ստանալով՝ յուղարկաւորու-թեան աւարտին դագաղին գլուխը անցան, որպէսզի հանգուցեալը չթաղուի առանց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծիսակա-տարութեան: Լեւոնի օտար բարեկամնե-րը հետզհետէ ուշկնդրեցին մեր հոգեզ-մայլ չարականները, եւ խոստովանեցան Թէ իրենք պիրենք մասնակից կը զգային Առաջին դարու քրիստոնեաններու մատու-ցած պատարագի մը: Արդէն՝ յուղարկա-ւորութեան կարգի սկիզբը՝ համայուած էին լսելով «Տէ՛ր, Ողորմեա՛»ի ներգոյ եղանակաւորումը, յօրինուած կլենտէլլ հատատուած երաժիշտ Անահիտ Ներ-սէսեան-Սեդրակեանի կողմէ, որուն եր-գապնակը հայթայթուած էր Լեւոնի մի-ակ զաւակին՝ Տիկին Բրիտթին Միշօ-Զիլինկիրեանի կողմէ:

Մինչ Ռուբէն Սեւակի կենդանի նշխա-րը, իր ննջեցեալ աղջիկ՝ Շամիրամը, նահատակին եղբօրորդին եւ անոր կողա-կիցը՝ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զիլին-կիրեան, ու մատրան մէջ գտնուող հա-յրդիները յուզումով կը լսէին Նորվան Եպիսկոպոսի արտասանութիւնները՝ ուղղուած ընտանիքի անդամ-ներուն, ան իր հոգիով կը փոխադրուէր այն ձորը՝ ուր կատարուած էր քառմենալի ոճիրը, ու կը համակուէր այն զգացու-մով՝ Թէ հայկական ծէսով կը կատար-էր յուղարկաւորութեան կարգը մարտիր-րոս բանաստեղծին եւ իր անբախտ ըն-կերներուն, որոնց յօշոտուած մարմիննե-րը անչիրիմ մնացած էին: Ներկաները բաժնեկից դարձան իր ներաշխարհի ան-բարբառ զգացումներուն, յատկապէս երբ քահանայ հօր հետ կ'երգէր Ի վերին Երուսաղէմ՝ն ու «Տէ՛ր Ողորմեա՛»ն, կ'արտասանէր Դաւիթ Մարգարէին Սաղ-մոսները եւ «Հոգւոց»ը, ու կ'եզրափակէր հայկական ծէսով կատարուած սոյն բա-ցառիկ յուղարկաւորութեան յուզիչ պա-հը՝ «Քրիստոս Որդի Աստուծոյ» աղօթ-քով եւ «Հայր Մեր»ի երգեցողութեամբ:

Եթէ Լիոնի Հայերէն քիչեր տեղեակ էին Լեւոն Սեւակի ներկայութեան՝ իրենց քաղաքին մէջ, անոր հօր յիշատակը յա-ւերժացած է աչխարհի զանազան վայրե-րուն մէջ: Նախ 1985ին հիմնուեցաւ Ռու-բէն Սեւակի տուն-թանգարանը, Նիսի ան-միջական արուարձան, Քաներ-սիւր-Մեր բնակող Յովհաննէս Զիլինկիրեանի բնա-կարանին կից յարկաբաժնի մը մէջ: 23 Ապրիլ 1994ին, Պէյրութի վաստակաւոր Սահակեան-Լեւոն Մկրտիչեան Գոլէճին մէջ բացումը կատարուեցաւ Ռուբէն Սե-ւակ Մատենադարանին, ի ներկայութեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ընդհանրական կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ նահատա-կին աղջկան: Տարի մը ետք՝ Երեւանի Թիւ 151 միջնակարգ դպրոցը Ռուբէն Սեւակի անունով կոչուեցաւ, ու բակին մէջ վեհեղուեցաւ անոր կիսանդրին՝ ուղ-ւած դէպի ճիւնապատ Արարատը: Իսկ վերջերս՝ նոյն վարժարանին մէջ հաս-տատուեցաւ Շամիրամ Սեւակ դրադարա-նը: Հետեւաբար անդերեզման մարտի-րոսին յիշատակը սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի վերածնեալ Հայաստանի մէջ, եւ իր հոգին կը խայտայ ի տես մայր հայրենիքին մէջ ստացող ամէնօր-եան յարգանքին՝ «իր» ուսումնատեղիէ ա-չակերտներուն կողմէ:

ԱՐԻ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆԵԱՆ
Լիոն

ԳԱՂԱԹԱՌԱՆԳ-ՎԱՐԶԱՊԵՏԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պուլկարիոյ գահաժառանգ Սիմէոն Բ. որ աքսորեալի կեանք կ'ապրէր, 1996ին վերադարձաւ երկիրը։ Սահմանեց վրաչապե-տի պաշտօնը, չատ մը հարցականներու ծնունդ տալով միտքերու մէջ: Մարդիկ կ'ուզէին վստահ ըլլալ որ վերադարձը միապետութիւնը վերահաստատելու նը-պատակով չէր, կառավարութեան մատ կատմելը դէպի գահ անցքի միջոց մը չէր անոր համար: Մինչեւ իսկ պաղտղներ ե-ղան որ իր ուղածը պուլկարական պե-տութեան քանդումն էր ու իր եռին կար Ֆա-կե-Պէ-ն: Ինք լնտրարշաւի ամէն ելոյ-թի կը կրկնէր թէ չատ թափանցիկ ըն-թացքի ակր ու նեղացուցիչ մէկն է ու չրջանառութեան մէջ դրած բոլոր թե-զերը երեւակայութեան արդիւնք են: Իր տեսակէտն էր հարցերուն դրական կողմը տեսնել ու գործնապաչտ ըլլալ: Աոաջի կարգ անցած է «ամէն բան յարմար ժա-մանակին» ընելու իր սկզբունքը:

Յունիս 25ի ընտրութեան նախօրեակին պնդողներ կան որ ան չրջան մը եւս կը պաշտօնավարէ. ուրիչներ համոզում կը յայտնեն որ հրաժեչտ կ'առնէ այլեւս ու կը հեռանայ քաղաքական կեանքէն: Կը հեռանայ առաքելութիւնը կատարած մէ-կուն հանդստութեամբ, ինչ որ չատ կա-րեւոր կը նկատէ: Այսօր պուլկարական պատմութեան մէջ իր անունին արժանա-ւոր տեղ ապահոված է: Նախկին համայ-նավարներուն հայրօրէն մեկնած ձեռքը անցեալի գոհին պերապոյն ներողամտու-թեան փաստն էր գինք չարչարողներուն հանդէպ: Ներողութեան աննախադէպ ժեսք մըն էր ան հանդէպ համաչխարհ կուսակցութեան ժառանգորդներուն ուղ-ւած. անոնց, որոնք ծաղր ու ծանակի ա-ռարկայ ըրին հօրը յիշատակն ու անչունչ մարմինը: Սիմէոն Բ.ի մեկնած ձեռքը նոյն ատեն հաչտութեան խորհրդանիչ էր ապրիլ համար որ երկար ատենէ ի վեր պատերազմներու պատկեր մը կը պար-զէր: Արդէն Պուլկարիա վերադարձէն ի վեր նպատակը եղած էր հաչտեցնել, միաւորել ժողովուրդը որ բաժան բաժան եղած էր քաղաքական մարդոց եւ իր անց-եալին պատճառով: Իր պաշտօնավարու-թեան ամբողջ չրջանին ան հետեւեցաւ «սպանական օրինակ»ին որով խաղաղ անցք մը կարելի եղեր Ֆրանքոյական մե-նատիրութենէն դէպի սահմանադրական միապետութիւն: Ու այսօր վաստը արձ-ւած է որ օրինակը յաջողութիւն արձա-նագրեց նաեւ Պուլկարիոյ պարագային:

ԳԱՂԱԹԱՑ

ԳԱՂԱԹԱԿ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Խաչ վախին մէջ, Մայիս 29ին նչուած է Դպրեվանքի աւանդական «Լուբիայի օրը»: Աոաւօտուն իսկ, Դպրե-վանքի հին ու նոր սաները, Ննամակալու-թեան առենապետը, թաղականներ, վար-ժարանի տնօրէն Հայկ Նչան եւ խումբ մը ուսուցիչները այցելած են Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնադիր երջանկայիչա-տակ Գարեգին Խաչատուրեան պարիսպ-քի եւ Դպրեվանքի երանաչնորհ միւս հիմ-նադիրներու չիրիմները, որմէ ետք ան-ցած են Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա-տարուէր Դպրեվանքի հանդուցեալ ուսու-ցիչներուն, բարերարներուն եւ խնամա-կալութեան անդամներուն յիչատակին: Արարողութենէն ետք, ներկաները հա-մախմբուած են վարժարանին սրահը սարքուած սեղաններու չուրջ: Բացման խօսքը արտասանած է Ննամակալութեան անդամներէն Պարոյր Քէպապճը: Խօսք առած են նաեւ վարժարանի տնօրէնը՝ Հայկ Նչան եւ ուրիչներ:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ՁՕՐ

Այսպիսի ծանր ամբաստանութիւն մը կրնար զինքը մինչեւ կախաղան բարձրա-ցընել. բարեբախտաբար ինք ու իր զաւա-կը Անդրէաս Տէր Ձօր աքսորի դատա-պարտուելով ազատած էին, ինչ որ մեծ բարեբախտութիւն մը կը համարէին:

Իրենցմէ զատ Տէր Ձօր աքսորի դատա-պարտուած էին ուրիչ երկու Քիլիսցիներ, Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք, երկուքն ալ խլա-մացած Հայեր, ուրիչ Քիլիսցի բողոքա-կան մը Սիմոն անուն որոնք նոյնպէս ամ-բաստանուած էին իբրեւ յեղափոխական եւ հրոսախումբերու օժանդակ:

Ցետոյ կար Հալէպցի երիտասարդ մը Յակոբ Կարիկեան անուն: Այս անձը տարի մը առաջ ձերբակալուած էր ուրիչ 80-100 անձերու հետ որոնց մէջ կը գտնը-ւէր նաեւ առաջնորդական փոխանորդ Տ. Ցարութիւն քահանան: Աոանձ ամբաս-տանուած էին Թէ՝ դրամ հաւաքելով զէնք գտած են Հայ չէթէական խումբեր կազ-մելու համար: Իրենցմէ մեծ մասը մահ-ւան դատապարտուած էին բայց պատիժը չէր գործադրուած, մէկ մասն ալ տարի մը բանտարկուած մնալէ ետքը իրենք ազատ թողուած էին, այս վերջիններէն է եղեր Սահակ որ ազատ թողուելէ քիչ չետոյ կրկին կը ձերբակալուի եւ Տէր-Ձօր ղրկուելու որոշում կը տրուի:

Կար նաեւ խեղճ աղքատ մարդ մը, ար-հեստով ոսկերիչ, Յակոբոս անուն որ իբրեւ զինուորական փախստական ամ-բաստանուած էր, Թէեւ ծառայութեան տարիքը անցուցած որ նոյնպէս Տէր Ձօր պիտի ղրկուէր: Այսպէս տուեմն մեր կա-րաւանը կը բաղկանար 14 հոգիէ:

Հետեւեալ օրը, կիրակի, ժանտարմայի չավուչ մը եկաւ եւ ըսաւ Թէ պատրաստու-թիւններնիս պէտք էր տեսնէինք երկուչաբթի ճամբայ ելլելու համար:

Տանըչորս հոգիի համար առնուազն հարկ էր երեք կառք վարձել:

Ոստիկանները կառապան մը բերին որ-պէսզի հետը սակարկութիւն ընենք:

Երեք կառքի համար 90 ոսկի Թղթադը-րամի համաձայնեցանք: Միայն Թէ խըն-դիրը այն էր որ մեր մէջ կային մէկ քանի-ներ որոնք նիւթապէս անկարող էին կառ-քի վարձք վճարելու:

- Մենք կառքի դրամ չունինք ոսքով կ'երթանք, կ'ըսէին:

Մենք ալ չավուչին լսինք որ դրամ ու-նեցողները Թող կառք նստին իսկ միւսնե-րը զատ խումբ մը կազմեն ու ոտքով եր-թան:

- Զըլլար, ըսաւ չավուչը, կա՛մ ամէնքդ ալ կառքով կ'երթաք կամ ամէնդ ալ ոտքով:

- Ուրեմն ինչպէ՞ս ընենք:

- Թո՛ղ դրամ ունեցողները վճարեն նաեւ չունեցողներուն բաժինը:

Փորձառութեամբ պիտէինք որ ընդդի-մութիւն կամ վիճաբանութիւն անօգուտ էր, ուստի դլուխ ծռեցինք:

Հիմա կը մնար ափյափոյ ճամբորդու-թեան պատրաստութիւններ տեսնել:

Գէորգ աղա Քէչիչեան յանձնարարեց չատ բեռ չառնել հետերնիս.

- Ճամբաները ապահով չեն, ըսաւ, հա-ւանական է որ կողոպտուինք, ասկէ չատ բեռը մեր վրայ ուշադրութիւն կը հրա-ւիրէ: Մեզի ընկերացող ոստիկաններն ալ երբոր տեսնեն Թէ բեռներով կը ճամ-բորդենք, պիտի ենթադրեն Թէ չատ դրամ ունինք ու պիտի ուզեն մեզ չահագործել:

Հետեւեցանք իր տուած խորհուրդին ու միայն անհրաժեշտ դոյքերնիս առինք մնացածը Թողուցինք իրբեւ աւանդ Հա-լէպցի բարեկամի մը Պ. Ռուբէն Սեթեանի քով որ եկած էր բանտին մէջ մեզ տեսնե-լու:

Գէորգ աղա դիտել տուաւ նաեւ որ եւ-րոպական տարազով ճամբորդելն ալ կըր-նար ուշադրութիւն դրաւել, ուստի ես եւ մօրեղբայրս մէկմէկ արաբական ճէլէպիէ գնեցինք ու հագանք, մեր միւս ընկերները արդէն տեղական տարազ կը կրէին, բացի Սահակէն որ երկաթուղիի պաշտօնեայի համազգեստը ունէր ընկերութեան նախ-կին պաշտօնեայ:

Բոլոր այս պատրաստութիւնները կը տեսնուէին հոգեկան ընկճուած դրութեան մէջ:

Հալէպցի մէկ քանի բարեկամներ, ո-րոնք եկած էին բանտ, կը ջանային մեզ մխիթարել, ըսելով որ այլեւս ջարդերը վերջ գտած են եւ Թէ մեծ հաւանականու-թիւն կար ողջ հասնէինք Տէր-Ձօր:

Նոյն միջոցին, քանի մը ամիսէ ի վեր, Պաղտատ լինկած էր Անգլիացիներուն ձեռ-քը:

Իրբեւ յոյսի չետին նչոյլ կը խորհէինք որ Տէր Ձօր հասնելէ ետքը Թերեւս յաջո-ղէինք լինքզլինքնիս Պաղտատ նետել ու մի-անգամ ընդմիչտ ազատիլ մեր մղձաւան-ջային կեանքին:

Երկուչաբթի առտու կազմ ու պատ-րաստ կը սպասէինք ճամբայ ելլելու հա-մար:

Բայց կառքերը դեռ չէին եկած: Վեր-ջապէս ոստիկանները գային ու բանի բե-րել տուին կառքերը. կ'երեւայ Թէ կառա-պանները լաւագոյն յաճախորդներ գտած էին:

Մեր գոյքերը տեղաւորեցինք ու մենք ալ բազմեցանք կառքերուն մէջ որոնց եր-կուքը զոպանակաւոր էին ու վրանին մոմ-լաթով մը գոցուած, իսկ մին մեծ սայլակ մըն էր:

Մեզի պիտի զնկերանային վեց հեծեալ ոստիկան:

Ժանտարմաներու չավուչը մեզ պաչտօ-նապէս յանձնեց հեծեալ ոստիկաններու տասնապետին:

- Պէտք է որ ձեռքերնին ԷլէՓչէ անցը-նեն, ըսաւ այս վերջինը, Թէ՛չ ես պա-տասխանատուութիւն չեմ առնէներ:

- Աչկա քու պիտալիք բանդ է, պա-տասխանեց չավուչը:

Ի գո՛ւր խնդրեցինք որ այդ աւելորդ տանջանքը խնայէին մեզի:

- Թէ որ փախչիք՝ ես ի՞նչ պիտի ընեմ կ'ըսէր:

(Շար. 73)

(Շար. Ա. էջէն)

կառավարությունն չատ ծանր պայմաններուն, ժպտուն եւ լաւ տրամադրուած, ընտանիքին հետ գիրկընդխառնուելէ եառք, քանի մը խօսք ալ ըսաւ մամուլին համար, յայտնելով թէ լաւ կը զգայ ինքզինքը եւ աւելի երկար մամուլի առաջին մը կուտայ Ցունիս 14ի առաւօտուն: Հ. Հանումի հետ ապրած են նկուղի մը մէջ, աչքերը, ճեռքերը, ոտքերը կապուած եւ այդ տաժանելի կեանքէն եառք, Ֆ. Օպընայի գլխաւոր խօսքն էր՝ "Մերսի":

Պարզ է որ ուրախութիւնը մեծ էր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ հինգ ամիսներու երկայնքին, ոչ զօրակցութեան կոմիտէները պակսեցան, ոչ ալ ամէն տեսակի աշխատանք, նոյնիսկ երկբէն դուրս: Ցունիս 12ի իրիկունը չուրջ հազար հոգի հաւաքուած էին Հանրապետութեան հրապարակը, ուր պաշտպան կոմիտէն կը լուծուէր եւ պատասխանատու նկարները վար կ'առնուէին: Ապահովութիւն կը տրուէր որ ոչ մէկ փրկագին վճարուած էր, բայց պարզ է որ փոխանակութեան պայմանները եղած են, որոնք ցարդ ծանօթ չեն: Լիպերասիոն կը խօսի միջնորդի մը մասին զոր "Անիծողը" մկրտած է եւ որ առաջին օրերէն անընդունելի եւ չափազանցեալ պայմաններ առաջարկած է: Ցունիս 5ին է միայն, որ յոյս մը կը ծագի: Այս ազատագրման համար ամիսներու աջնալան աշխատանք տարած էին Ժ.-Փ. Ռաֆարէն եւ Արտաքին նախարար Միշէլ Պարնիէ եւ այսօր, դէպքերու բերմամբ, Ֆ. Տուսթ-Պլազին է որ պատուղը կը քաղէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԵԾ ՊԱՆԴՈԿԻ մը մէջ, Ցունիս 11ին, ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ի գործերը լսած են Տ. որ Վիլըփէնը եւ Նիքոլա Սարքոզին, որ իրարու մասին այնքան չերմ արտայայտութիւններ ունեցած են, որ կրնար անհաւատալի իսկ թուիլ: "Սիրելի Տոմինիք", "Սիրելի Նիքոլա" փոխանակութիւններէն զատ, իրենց ելոյթներուն մէջ դիրար դրուած են ընտրուած ածականներով: Այս սիրալիր յարաբերութիւնները կ'ըլլան փաստելու համար որ յանուն միասնականութեան ամէն ինչ կարելի է, մանաւանդ կեղծաւորութիւն: Տը Վիլըփէնն է որ ըսած է "Բախտն ունինք կառավարութեան մէջ ունենալու եռանդուն, տաղանդաւոր մարդ մը: Նիքոլա Սարքոզիին հետ, հասարակաց կամք մըն է, ընդհանուր չահուն համար ծառայելու եւ մի խաբուիք, սրտի ու փոխադարձ դնահատման կապ մը": Նոյնքան չերմ է Նիքոլա Սարքոզի որ կրկնակ պարկեշտութեան արտայայտութիւններ ունի, միշտ յանուն միասնականութեան: Ցետոյ, անուն չի տար, բայց կը չեշտէ. "ղեկավարի մը ղերն է համոզել, եռանդ տալ, յոյս ներչնչել: Բայց, չէ՛ լռել, վախնալ եւ պահպանողական մնալ: Քաղաքական ընտանիքի մը հարցը մրցակցութիւն չէ, այլ՝ համախմբուիլ մէկ անձի չուրջ եւ ղեկավար մը որ կը վախնայ, ղեկավար մը չէ որ յաղթանակի կը տանի": Նկարագրութիւնը այնքան յստակ է որ Շիրաքի անունը տալը այլեւս աւելորդ է: Տը Վիլըփէն ալ Շիրաքի անունը չտուաւ:

Տիկին Սիրանոյշ Քիլարեան,

Տէր եւ Տիկին Վռամշապուհ եւ Հոփսիմէ Քիլարեան,

Տէր եւ Տիկին Ազատ Քիլարեան եւ զաւակը Անոյշ,

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քիլարեան եւ զաւակները Կրեկորիօ եւ Գագիերինա,

Գազանճեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ցունիս 12ին, 98 տարեկանին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Ցունիս 15, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մատմինը կը փոխադրուի Լա Կառէն-Ցոլոմպի գերեզմանատունը, ժամը 15·30ի չուրջ:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Քիպարեան եւ Գազանճեան ընտանիքներուն:

նը չի տար: Սարքոզի յայտարարած է նաեւ որ ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ն համագումար մը կը կազմակերպէ 2007 Ցունուարին, նըշանակելու համար նախագահական իր թեկնածուն, որ "լաւագոյնը" պիտի ըլլայ, ինչպէս ինք կը նկարագրէ եւ այդ նկարագրութիւնը ուրիշ բան չէ քան "ինքնանկարագրութիւն" մը:

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է կերպասեղէնի արտածման չուրջ: Փեքին ընդունած է սահմանափակել իր արտածումները 12 ապրանքի վրայ, մինչեւ 2007: Այս արդիւնքը ձեռք ձգուած է չինացի նախարարին եւ Եւրոպայի պատասխանատուին միջեւ տասը ժամուան վիճաբանութիւններէ եառք:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ, Լիւքսանպուրկի մէջ կոչ ըրած է Մեծն Բրիտանիոյ որ ընդունի դեղչ մը հասարակաց պիւտճէին մէջ, այսինքն իր մասնակցութիւնը յաւելում կրէ: Թ. Պլէր անմիջապէս մերժողական պատասխան մը տուած է, չեչտելով. – "Մեծն Բրիտանիա արդէն բան մը ըրաւ, որովհետեւ վերջին տասը տարիներուն երկու ու կէս անգամ աւելի օժանդակեցինք Եւրոպայի քան Ֆրանսա": Շիրաք երբ ուզած էր վերջ տալ "Պոլքընթաց հրահանգին" ըսած էր նաեւ որ վերջ կը տրուի տարեկան հինգ միլիառին որ կը վերադարձուի Անգլիոյ: Ներկայս Թ. Պլէր իր վրէժը կը լուծէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ երեսփոխանական ընտրութեան երրորդ հանդրուանին, որ կը վերաբերէր Մոն-Լիպանի եւ Պեքաայի արեւելեան դաշտին, յաղթեց Միշէլ Աուն<u>ի</u> ցանկը: Քրիստոնեայ այս չրջանը տէրն է երեսփոխանական աթոռներու կէսին (58) եւ տիւրզի ղեկավարը՝ Վալիտ Ճումպլաթ ընդունելով Աունի յաղթանակը, յայտարարած է որ "ծայրայեղ քրիստոնեաները յաղթած են չափաւորներուն": Մասնակցութեան համեմատութիւնը 54% եղած է:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

Հինգշաբթի օր, 16 Ցունիս, ժամը 9-ին

ՑԻՇԱՏԱԿՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑՔ»՝
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑՍ

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ յառաջիկայ Ցունիս 19/ն կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրօֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» սրահին մէջ:

Ցերեկոյթը կ'ուարտէ «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն: 01 47 09 23 18

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Ցունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ եղիշէ ՉԱՐԵՆՑԻ «Խմբապետ Շաւարշը».

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

*
**

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise,
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

ՆԱԽԿԻՆ Ա.ՇԱԿԵՐՏԱՑ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրեն

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION
DES PARENTS D'ELEVES

vous invitent

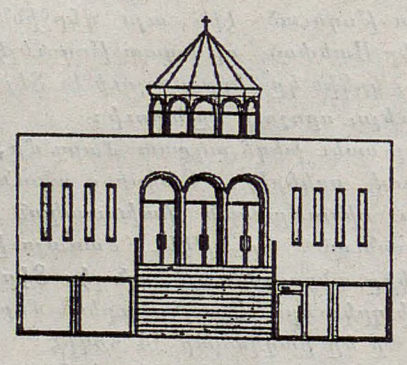
ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la Fête Champêtre traditionnelle

Dimanche 19 Juin à partir de 12 heures

Animation arménienne avec **Marten Yorgants** et son Orchestre
Chants et Danses par les enfants de l'école
Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservation des tables: Karine ☎ 01 47 20 99 13
— Grand parking —
Tout est prévu en cas de pluie.

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

Eglise Evangélique Arménienne

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente
la 8ème édition du tournoi « S P O R T — F O I — A R M E N I T E »
samedi 18 et dimanche 19 juin
plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.
Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre
• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.
samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun. —
dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.
dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage.
1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.
Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15
MERCREDI
15 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·223
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·223

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ֆ. ՕՊԸՆԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Մինչ Յունիս 14ին Ֆ. Օպընա կը պատրաստուէր մամուլի ասուլիս մը տալու ժամը 16ին, մամուլը եւ բոլոր լրագրողները ընդհանրապէս, հեռատեսիլէն թէ ձայնասփիւռէն, բազմաթիւ հարցումներ ունէին որոնց պատասխանները կրնան նոյնիսկ չարուիլ, ըստ պետական դէմքերու, թէեւ ընկերվարականները լուսաբանութիւններ կը պահանջէին:

Առաջին հարցումը կը վերաբերի առեւանգողներու ինքնութեան: Ո՞վ էին, ինչո՞ւ առեւանգեցին: Ֆ. Օպընայի առաջնորդը՝ Հիւսէյն Չանուն հարցազրոյցով մը Մոնտի (Յունիս 14) հակիրճ կերպով կը պատմէ արդէլտիակման պայմանները: Երկուքն ալ նոյն նկուղին մէջ զբաղուած են 157 օր, ամէն մէկը անկիւն մը: Հլու-հնազանդ եղած է, հոգիով պինուրական մը ըլլալով (նախկին օդաչու է իրաքեան բանակին մէջ): Ըստ իրեն առեւանգողները հակամերիկացի չէի սալաֆիստ իսլամապաշտներ էին, որոնց համար կարեւորը կրօնքը չէր այլ՝ ԱՄՆ-ու թշնամի ըլլալը: Երախտապարտ է Ֆրանսացիներուն, որոնք զբաղած են ընտանիքով: Առայժմ, չուզեր Ֆրանսա գալ, թէեւ հրաւիրուած է Լիպերասիոնի կողմէ, կը նախընտրէ ընտանիքին մօտ մնալ. հայր է չորս զաւակներու:

*
**

Շաբաթ, Յունիս 11, առաւօտեան ժամը 11ին է, երբ նկուղին դուռը կը բացուի եւ հրահանգ մը կը տրուի՝ "թիւ 5 եւ թիւ 6": Արգելափակման երրորդ ամիսը այս թիւերը տրուած են Ֆ. Օպընայի եւ Հ. Հանունի: Այս անգամ կը փոխադրուին սենեակ մը, ուր իրենց կը վերադարձուին իրենց իրերը: Ֆլորանսին նուէր ալ կը տրուին երկու մատանիներ եւ անուշահոտութեան շիշ մը: 157 օր է այդ օրուան կը սպասէին երկուքն ալ: Յետոյ կը մեկնին: Առեւանգողներ իրենց կը բացատրեն թէ ինչպէս օդակայան պիտի հասնին, անցնելով ամերիկեան եւ իրաքեան չէք-փոյնթները, որոնք բազմաթիւ են ճամբուն վրայ եւ չատ վտանգաւոր պայմաններու տակ է որ Ֆ. Օպընա օդակայան կը հասնի, ընկերակցութեամբ ՏԷ. ԺԷ. ԷՍ. Ը.ի պաշտօնատարի մը: Յետոյ, հակառակ անոնցմէ առ օդին, ուղղահասն հովին, կը յաջողին օդակայան հասնիլ եւ կիպրոս մեկնիլ, հուսկ՝ Փարիզ:

*
**

Ըստ ոստիկանական լրագրողներուն, նոյն նկուղին մէջ գտնուած են, թէեւ ժամանած օրը Ֆլորանս հերքած էր: Բայց, կը կարծուէր որ աւելի ուշ կրնար ընդունիլ: Կը թուի որ Ֆրանքեւոմանական գործակցութիւն մըն ալ դեր խաղացած է առեւանգումին այս –յապաղած– բայց, յաջող արդիւնքին համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁՕՐ. ԱՈՒՆԻ ընտրական յաղթանակը Յունիս 12ին վերջնապէս հաստատուեցաւ քրիստոնեայ ՀԶԿ-ականներուն մէջ, ընտրութեան երրորդ հանդրուանին: Մեծմեծ ՀԶԿականներ, որոնց կարգին Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Յակոբ Բազրատունի: Մինչ երկու նախորդ ընտրութիւններուն արդիւնքները ծանօթ էին ի յառաջագուշակ, այս անգամ ժողովրդավար իսկական քուէարկութիւն մը տեղի ունեցած է լայն մասնակցութեամբ:

Թերհրանի մէջ, Յունիս 12ին, յայտնաբերուած են նախագահական ընտրութենէն քանի մը օր առաջ: Նոյն առաւօտուն, ռճրափորձ մըն ալ գործուած էր Ահվազ, Պարսկաստանի հարաւը եւ երկու հոգի մեռած էին: Ահաբեկիչները թիրախ ունէին պետական չէնքեր: Յունիս 13ին արդէն իշխանութիւնները յայտարարած են որ ձերբակալած են խումբ մը կասկածելիներ: Ապահովութիւն ալ տուած են որ ընտրութիւնները (Յունիս 17) տեղի կ'ունենան կանոնաւոր կերպով եւ թէ ռճրափորձերը "արտասահմանի հետ կապ ունեցող տարրերու գործն է", ինչ որ Իրաքի եւ Ֆրանսայի մուճահետեւիները կը հերքեն:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ, բժշկական օժանդակութեամբ բեղմնաւորումը որ հանրաքուէի նիւթ էր Յունիս 12 եւ 13ին ձախողեցաւ, աւելի ճիշդ ջնջուեցաւ, մասնակցութեան համեմատութիւնը չատ ցած ըլլալով (25,9%): Այս երեւոյթը յաղթանակ մըն է Վատիկանի եւ նորընտիր Պապին համար, որոնք ձեռնպահութեան հրահանգ տուած էին: Ամուլ կիները պարտին կրկին արտասահման երթալ, մասնաւորաբար այն երկիրները, ուր արօծնուած է:

ՔՐՐԻԽԻԲԻ մէջ (Իրաք) ռճրափորձ մը գործուած է Յունիս 14ի առաւօտուն, ոստիկանատան մը առջեւ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ 53 վիրաւոր:

ՍԱՄԱՐԻԹԻՆի վակման հարցը բաւական աղմուկ հանած է եւ զանազան չբուկներ կան բուն պատճառներուն մասին: Աչխատաւորները ցոյցի դիմած էին արդէն Յունիս 10ին սեփականատիրոջ չէնքին առջեւ (ԷԼ. ՎԷ. ՔՄ. ԱՇ.), բողոքելու համար կարգադրութեան դէմ: Վաճառատան հնամաչ վիճակը եւ հրդեհի վտանգը նոր չեն, 2001ին արդէն մասնագէտներ ահազանգ հնչեցուցած էին: Ներկայիս կասկածն այն է, որ տիրոջ եւ Փարիզի քաղաքապետարանին միջեւ համաձայնութիւնն մը կայ, որպէսզի վաճառատան տեղ առեւտրական կեդրոն մը հաստատուի, պանդոկներ եւ ճաշարաններ ի լուր 2012ի Ողիմպիականին, եթէ...: Սամարիթէն կը փակուի Յունիս 15ին:

ՄԵՀՄԷՏ ՈՒԼՈՒՍՕՑ, Թուրք բեմադրիչը որ իր կեանքին մեծ մասը Ֆրանսա անցուցած է, մեռած է Փարիզ, տոհմական սուր տագնապի մը, ուր կը խնամուէր Թոքի խլիրդի համար: Ծնած էր 1942ին Կովկասցի մեծ կալուածատէրերու ընտանիքի մը ծոցը: Երիտասարդ տարիքին փոխադրած է Գոգոլի "Խաղամոլը", 60ականներուն Թուրքիոյ մէջ: Ֆրանսա, ապա կրկին 1971ին, երբ զինուորական պետական հարուածը պատահած է: Առաջինը եղած է որ բեմադրած է Նազըմ Հիքմէթի քառատեղծութիւնները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ՊՐԱԶԻԼ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆ, որոնք թեկնածու են մնայուն աթոռի մը համար Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, կրկնած են այդ թեկնածութիւնը Յունիս 8ին, հրաժարելով վէթոյի տրեւէ իրաւունքէ, որպէսզի ներկայ "5"երու ժխտողական դիրքը վերնայ: Այս հինգերն են՝ Չինաստան, ԱՄՆ, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսաստան, որոնք վէթոյի իրաւունք ունին: Զանք կը թափուի որ ներկայի 15 անդամներու թիւը բարձրանայ 25ի:

ՄԱՅՔԼ ՃԷՔՍԸՆ, ռոճի համբաւաւոր երգիչը, որ Յունուարէն ի վեր կը դատուէր Կալիֆորնիոյ Սանթա Մարիա դատարանին առջեւ, անպարտ հռչակուեցաւ դատակազմի 32 ժամերու խորհրդակցութիւններէ ետք: Անգամ մը եւս ամբաստանուած էր սեռային 10 մեղադրանքներով մանուկներու վրայ: Մանկամոլութենէն զատ, ոգելից ըմպելի խմցուցած էր, երախաները ծոցը առած, արգելափակումներ կատարած եւ կրնար մինչեւ 20 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ, բայց Յունիս 13ին, փաներուն ծափահարութիւններուն տակ ազատ անկախ դուրս ելաւ դատարանէն: 46 տարեկան, արուեստագէտը իր անպարտ արձակիլը կը պարտի իր պաշտպան փաստաբաններուն, որ չէ փորձած ուրանալ ամբաստանութիւնները, այլ վարպետօրէն ամէն փաստ կասկածելի դարձուցած է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ճ. Պուշի վերընտրութենէն ի վեր Ուաշինկթըն կատարած առաջին այցին հանդիպում ունեցած է պետական բազմաթիւ դէմքերու հետ: Անոնց կարգին եղած է իր պաշտօնակիցը Գ. Ռայս որուն հետ տեսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զարգացումը, Հայաստանի ներքին կացութիւնն ու ժողովրդավարական բարեկարգումներու ընթացքը: Գ. Ռայս գոհունակութիւն յայտնած է Իրաքի մէջ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին ու վերակառուցումին երեանի մասնակցութեան: Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է նաեւ նախագահ Պուշի ազգային ապահովութեան մարզի խորհրդականին, Կոնկրէսի Հայկական հարցերու խումբին անդամներուն, Հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ԼՂՀ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԸ

Յունիս 8ին Ազգ. Ժողովի նախագահը Օշէգ Եսայեան Յունիս 19ի ընտրութեան նախօրեակին մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է երրորդ հնգամեայի աչխատանքը: Խորհրդարանը որ կ'աւարտէ իր աչխատանքի չրջանը, բազմակուսակցական էր. ունէր ԺԱՄ կազմակերպութեան, ՀՅԴ-ի, Արցախի արմենական, Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ երեսփոխաններ եւ անկուսակցականներ: 33 երեսփոխաններու 32ը բարձրագոյն կրթութեան տէր էին, անոնցմէ մէկայն երկուքը՝ կիներ: Տարիքի միջինը 40–44 տարեկան էր: Կը գործէին վեց մնայուն յանձնաժողովներ: Խորհրդարանին մէջ կար երկու խմբակցութիւն (ԺԱՄ-ը 19 անդամով, իսկ ՀՅԴ-ն՝ 8): Նախագահութիւնը կը բաղկանար Ազգ. Ժողովի նախագահէն, փոխնախագահէն, մնայուն յանձնաժողովներու նախագահներէն եւ երեսփոխանական խմբակցութիւններու ղեկավարներէն:

Օ. Եսայեանի տեղեկատուութեամբ, այս հնգամեակին Ազգ. Ժողովի 300 նիստ գումարուած է, ընդունուած 330 օրէնք: Սերտացած է ԼՂՀ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարաններուն կապը, այլ երկիրներու հետ գործակցութիւնը: Քուէարկուած օրէնքները կանոնակարգած են քաղաքական ու տնտեսական դաշտը, փոփոխութիւններու մղած հանրային եւ ընկերային մարզերը:

"Այն, ինչ մենք չենք արել, մաղթում ենք յաջորդ խորհրդարանին" ըսած է Օ. Եսայեան, աւելցնելով որ 12 տարուան երեսփոխանի իր անցեալը, ութ տարուան նախագահութիւնը բաւ կը նկատէ իրք որպէս քաղաքական կեանքի դործունէութիւն եւ մտադիր է զբաղելու այլ աչխատանքով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ԱՖՓ-ԻՆ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին կողմէ նամակ մը ղրկուած է ԱՖՓ-ի նախագահին, վրդովում յայտնելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան առընչութեամբ գործակալութեան ցասալի մօտեցումին: Մնդրոյ առարկան Թուրք երեսփոխաններու Երեւան այցի լուրն է որուն մէջ գործածուած է "Հայերը իրենք զիրենք ցեղասպանութեան մը զոհ կը նկատեն" արտայայտութիւնը:

Նամակը կը յիչեցնէ թէ Ֆրանսա 2001 Յունուար 29ին "Հայկական Ցեղասպանութիւնը հրապարակաւ ճանչցած" երկիրը է, ինչպէս 25 այլ երկիրներ: Կ'ըսուի նաեւ թէ առաջին անգամը չէ որ հաստատումը կ'ըլլայ ԱՖՓ-ի կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ նման մօտեցումի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՄՈՆՆԵՐԸ Կ'ԱՌԱՐԿԵՆ ԹԱՂԱԹԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Թուրք Ազատ Որմնադիրներու խումբ մը կը պատրաստուի Գերմանիոյ դէմ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին դիմել, խնդրականացնելով Թալաթ փաչայի դատին ընթացքն ու արդիւնքը: Լուրը հաղորդած է Թուրք լրագրող Մ. Պարտաքչը ("Հիւրրիյէթ", Յունիս 12): Ան գրած է թէ Թալաթ փաչա մասոններու առաջին մեծաւորներէն էր ու այդ պատճառով իրեն այսօրուան հեռուորդները չարժման անցած են: Անոնք կը պատրաստուին առարկել Ս. Թեհլիրեանի պաչտպանողականին, պնդելով որ սուտ վկայութիւն ըրած էր դատաւարութեան, քանի որ 1915ի դէպքերուն Թուրքիա չէր գտնուեր:

Թուրք լրագրողը բացատրութիւն մըն ալ տուած է Օսմանեան կայսրութեան կարեւոր դէմքերուն մէջ Մասոններու ուչագրաւ համեմատութեան մասին. կ'ըսէ թէ ըստ չատերու վկայութեան, Սպտիւլ Համիտի օրով մեծ վախ կար լրտեսուելէ, գաղտնի ոստիկաններէ որոնք միայն Ազատ Որմնադիրներու օթեակները չէին կրնար մուտք գործել. ուստի կարեւոր մարդիկը կը նախընտրէին անդամակցիլ այդ կազմակերպութեան:

ՀԱՅ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԾՈՎԱՀԱՅՑԵԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն ու Ադրբեջանէն անկախ լրագրողներ Պոլսոյ մէջ չարք մը հանդիպումներ ունեցած են: Վոսփորի վրայ պատմական շրջանցումով համեմատած հանդիպումներուն երբեմն մասնակցած են թուրք լրագրողներ ալ: Տեղական մամուլը անդրադառնալով ինը տարուան այդ սովորութեան, կը դրէ թէ երկու հարկիրներուն լրագրողները կը չանան փոխյարաբերութիւններու մէջ մամուլին ժխտական կեցուածքին վերջ տալ: Հայաստանէն գացած են Բ. Նաւասարդեան (Մամուլի ակումբի նախագահ), Է. Պոշոսբէկեան, Ս. Մէյրանեան, Մ. Յարութիւնեան:

ՆՈՐԷՆ «ԱԶԳԱԿԱՆ» ՓՆՏՌՈՂ ՄԸ

«Մէհմէտ Տաւուտ» ստորագրուած ու «Ազգականներս կը փնտռեմ» վերտառութեամբ երկու տասնեակ տողնոց նամակ մը տեղ գտած հայկական թերթի մը մէջ («Ակօս», Յունիս 3), ինչ տպաւորութիւն կը գործէ: Այլեւս գրեթէ ոչ մէկ. նախընթացները պէտք եղած համբան հարթած են որպէսզի բնական երեւոյթ համարուին այդ կարգի կոչերը: «Ակօս»ի այդ նոյն սիւնակներուն մէջ արդէն քանի՛ նման յայտարարութիւն - նամակ - խնդրանք լոյս տեսած են միչչեւ այսօր, աստիճանաբար մեղմելով զարմանալու ներուժը:

Այս մէկուն տարբերութիւնը այն է որ թուրքիայէն ղրկուած ըլլալով հանդերձ, բուն մեկնակէտը Սուրիան է: Նամակագիրը երիտասարդ ուսանող մըն է Պոլսոյ բժշկական ֆաքիւլթէին: Լաւած է որ զէյթունցի հայ ազգականներ ունի ու ըլլած է պէրեն գտնելու ճգտումով:

Ահա իր նամակը.

«Անունս Մէհտի Տաւուտ է: Պոլսոյ բժշկական ֆաքիւլթէին ուսանող եմ: Ծնած եմ Սուրիա: Տեղեկացայ թէ անցեալին Զէյթունի Ափագուլ գիւղին մէջ ապրող հայ ազգականներ ունիմ: Գիտցած չափովս կը գրեմ անոնց անուններն ու մական ուններըս. միակ փափաքս է որ ձեր թերթին ընթերցողներէն եթէ ազգականներս ճանչցող ներ ըլլան, ձեր միջոցով զիս գտնեն:

Մեծ հօրս անունը Փանոս Սարգիս Ֆարթիեան է. անոր մօրը անունը՝ Մարիամ Օվանեան. մեծ հօրս եղբայրը կը կոչուէր Համբարձում Ֆարթիեան որուն մէկ մեծ եղբայրն էր Մանուէլ Սարգիս Ֆարթիեանը. մեծ հօրս մեծ մօրեղբայրը կը կոչուէր Կարապետ Օվանեան, փոքրը՝ Օվին Օվանեան:

Անոնց ազգական ները եղած են Ճիմճիրեան ու Վարդավառ ընտանիքները: Գիւղին երեսելի երէց էին Հաճըրանամա եւ Ֆէնտէ Զավուշ: Այս անուննները եթէ բան մը կը յիշեցնեն ձեզի, կը փափաքիմ որ տեղեկացնէք հասցէիս»:

Նամակագիրը տուած է հասցէն ալ.

Ordek Kasap mah. Selim Sabit sok.
10. 7/1 CAPA

Հետաքրքրական երկու պարագայ կ'առընչուին այս կարգի կոչ-նամակներուը: Առաջինը տրուած ընտանիքներուն, անձերուն ծանօթ գտնուիլ-չգտնուելու, հարցն է. մարդ մնացած է տակաւին Զէյթունի մէկ գիւղին բնակիչ Ֆարթիեաններուը յիշող: Ինչպէս պէտք է բացատրել երեւոյթը որ այսօր Թուրքի, ապրի անունով ապրող Զէյթունի չառաւիղ երիտասարդի մը իր մեծ հօրը մասին տեղեկութիւն տուողը անորոշ բաներ կ'ըսէ միայն ու Մէհտին, Փանոս անուն մեծ հօրը ընտանիքին հասնելու համար հրապարակային կոչ ուղղելէ ուրիչ միջոց չի գտներ: Ֆարթիեանի թոռը Մէհտի Տաւուտի վերածող պարագաները գաղտնիք չունին: Օրինակը ոչ առաջինն է, ոչ ալ բնականաբար վերջինը: Բայց ո՞ւր, ո՞ր կէտին վրայ կը փրթի թելը, մէկ-երկու սերունդ առաջուան մասին միայն անորոշ, կցկտուր տեղեկութիւններ ձգելով: կարծէք ամէն բան արմատախիլ ընելու, խառնչտկելու ծրագրաւորուած քաղաքականութիւնը հակառակ ամբողջ դօրութեանը, չէ կրցած չէզոքացնել յամառող թել մը. ան քառսին մէջ աչքն ձախ, ձախէն ալ հազար անգամ զարնուելով, մաչելով հանդերձ, չէ անհետացած ու դիմադրելով ժամանակին, մոռցնելու հսկայական ջանքին, կը յայտնուի ամէնէն անսպասելի պահուն:

Հետաքրքրութեան երկրորդ պարագայ մըն է փնտռողը գործի մղող ազդակը: Հայկական թերթի մը դրելով հայ մեծ հայրիկ, մեծ մայրիկ ու մնացեալը գըտնելու ձգտող երիտասարդ մը ի՞նչպէս ծրագրած է յաջորդական հանդրուանները: Այն ենթադրութեամբ որ հայաչխարհին անծիր տարածութեան մէկ անկիւնէն կը յայտնուի զէյթունցի Ֆարթիեաններ ճանչցող, յիշող մը, Մէհտիները ի՞նչպէս պիտի դիմագրաւեն չշուկներուն

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»

ԲԱԼՈՒ

21 Օգոստոս 1966, կիրակի

Առաւօտեան կանուխ ժամերուն Բալու երթալու կը պատրաստուիմ: Հիմա ենկեղեցիներու զանգակները հատատացեանները աղօթքի կը հրաւիրեն. մինչ ես, կոչնակները լուած, կամարները սրբազան երգի մրմունջներուն կարօտ, որը մնացած տաճարներուն մէջ աղօթելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Կպրտուղիէն մեր կառքը կը սուրայ: Նոր զարթնող բնութեան թովչութեան մէջ, նստարանիս վրայ՝ լուռ կը խոկամ: Ժամանակի գլանը կը թաւալի, իր ներքեւ կը ճզմէ ամէն ինչ եւ կը ձեւափոխէ: Անդիեզդի օրէնք է այս: Բայց ես՝ ձեւափոխուած նորին մէջ հինը, հարազատը որոնելու, եւ կարօտով կուրծքիս սեղմելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Ժամանակի անիւը կը թաւալի: Ան մշտաշարժ կը գործէ, հինը կ'աւերէ եւ նորը կը կերտէ: Ես՝ հինին սիրահար, աւերակներու մէջէն մխացող ծուխին առջեւ ծնրադրելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Արեւը լեռներու կատարներէն նոր ժամերով մը մեզ կ'ողջունէ: Ամէն կողմ ուրախութիւն մը կը սկսի, երկիը կը մոռցըւի, նոր կեանք մը կը ծնի. բայց հինը իմ մէջս կ'ապրի: Աւերակներու մէջ հին ու հարազատ երգեր երգելու ու ես կ'երթամ...:

Կէս ճամբան կերակուրի դադար կը տրուի: Առուակի մը մօտ, ծառերու շուքին ներքեւ, բացօթեայ դիւղական պարզուկ ճաշարանին կերակուրը ախորժակով կը ճաշակեմ: Եւ ապա առուակին հետ մտերիմ, գլուխ գլխի մենք զրոյցի կը սկսինք: Անոր ալիքներուն մէջ թաղուած յուշերը կը զարթնուն. տխուր պատմութիւններ...: Երբեմն ալ ուրախ երգի ճայներ գիս կ'օգնրեն: Ան կը պատմէ, ես կու լամ: Ան կ'երգէ, ես կը պարեմ... երգ ու պարով, եւ մերթ լալով: Ան կը չտապէ իր վիշտերը ովկիանի խորերը թաղելու, ես ալ սարերու մաքուր օդով չունչերս նորոգելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Փոշոտ ու անկանոն ճորերու եւ կիրճերու անճաւներէն Բալու կը թեքուինք: Երբեմն չոր ու խոպան, երբեմն ալ կանանչ ու ծաղկաւէտ պարտէզներու եւ անտառներու մէջէն կ'անցնինք: Կէսօրուան մօտ Բալու կը հասնինք:

Օդը տաք է, ես ալ չափազանց ցնցուած եմ. բայց հանդչելու ո՛չ համբերութիւն եւ ոչ ալ ժամանակ ունիմ: Կէսօրուան մէկին վերադառնալիք օթօպուսին պէտք է հասնիմ:

Հին Բալու երթալու համար քաւականի երկար ճամբայ մը կայ: Միջավայրը ինծի ծանօթ չըլլալուն պատճառով, երիտասարդ մը որպէս ուղեցոյց կը վարձեմ:

Դէպի վերի Բալու՝ վազելու արագութեամբ կը չտապեմ: Ուղեկիցս Ալին կ'ըսէ.

-Ամճա՛, հակառակ մեր զիւզացի ըլլալուն, դուն մեզմէ աւելի արագ կը քալես:

Երիտասարդը մազերուս սպիտակութեան եւ մօրուքիս նայելով զիս ծեր կը կարծէ. եւ իրաւ ալ իմ թէ՛ տարիքս եւ թէ կազմըւածքիս տարողութենէն պերլիվեր աշխուժութիւնը, սրտիս խորը ծրարուած կարօտի պոռթկումն է: Բարձր սարերու զուլալ ջուրերով զովանալու եւ վիրաւոր սիրտս ալ մխիթարելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Բալուի մեծ բերդին խրոխտ ու փառաւոր տեսքին կը զմայլիմ: Վարը անոր ոտքերուն քծնելով պլլուղ եփրատը երբեմն կը կայտռէ, երբեմն ալ դլխիկոր մտածկոտ է: Լեռնային քարուտ ճամբայէ մը, գրեթէ մագլցելով Բալու կը մտնենք:

Փողոցները ամայի, բակերու պատերը վրած, կիսափուլ ու անմարդաբնակ տուներու առջեւէն կ'անցնինք: Հին փողոցներէն ապրած քայլերով՝ ու ես կ'երթամ...:

Բարձունքի մը վրայէն հոյակապ եկեղեցի մը կմախացած պատերը կը տեսնըւին: Կարօտաթաղձ սրտով ուխտաւորի մը սպասող սրբավայրին մէջ աղօթելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Եկեղեցին բլորտիքը շրջող մարդիկ, իմ յայտնուելովս անյայտացան: Եկեղեցին առջեւի պատն ու կաթողիկէն ամբողջութեամբ վրած են. միայն կամարները ու խորանի մասը կանգուն կը մնան: Խորանին ճակատը զրուած գոհար չարականը կը բացուի.

«Խորան սրբութեան կանգնեցաւ Սուրբ եկեղեցի, եւ Քրիստոս թագաւորն ի սմա պատարագեալ. եկայք հաւատացեալք երգեցուք Քրիստոսի երգ նոր»:

Կործանած սեղանին առջեւ բազկատարած, ես կ'աղօթեմ: Պապերուս փափաքին համաձայն երգեր կ'երգեմ: Երբեմնի Բալուցիներու յիշատակին իմ աղօթքներս կիրակնօրեայ տոհմիկ պատարագ մըն են, պատարագ մը՝ մենաւոր եւ սուրբ:

Երբ տաճարին չուրջը կը շրջէի, տեսայ որ զիւղացիներ եկեղեցիին խորանին եռեւը վրան լարեր են: Զիս իրենց բանակատեղին հրաւիրելով թէյ հրամցուցին: Ասոնց կազմութեան միջոցին յայտնի եղաւ թէ հոն զանձ փնտռելու համար եկեր են եւ նիւթական զանձ փնտռելու նպատակով, իսկական գոհար գանձերը կը կործանեն:

Տաճարին հարաւային պատին հիմերուն տակ փորուած տեղ մը, քարի մը վրայ հին արձանագրութիւններ տեսայ: Ասոր նման գրութիւններ Մշոյ Սուրբ Կարապետի վանքին փլատակներուն մէջ ալ տեսեր, նոթագրեր էի: Ասոնք պատմական իրողութեանց ապացոյցներն են: Հին մեհեանները կործանուելով, եկեղեցիներու վերածուեր էին: Այսօր ալ եկեղեցիներուն կործանումովը առ յաւէտ կորսուած կարծուող հին հայերէն նշանագրեր մէջտեղ կ'ելլեն: Այս մասին տեղին է վերյիշել հայկական առածը.

«Զկայ չարիք, որ չբերէ բարիք»:

Ես կ'ենթադրեմ որ այս հատուածները նշանները հին հայկական նշանագրերու նմոյշներն են: Եւ արդէն անոնցմէ մէկ քանիին լմմաստը գտած եւ գաղտնիքը լուծած եմ:

Տաճարին գտնուած բարձունքին տակէն, Եփրատը գլխիկոր ու ամօթահար կը սողոսկի: Մեծկակ քար մը իր գլխուն կը նետեմ: Քարին անկումէն պատուած ջուրերուն տակէն բիւր հապարատուր աղաղակներ կը լսուին: Իրենց հովիւներուն աղօթելուս համար, անհետացողներու հոգիները կը ցնծային...:

Վերադարձիս՝ Ղոչմար օղլի Գարեգին էֆէնտիին բնակարանը այցելեցի: Երբեմն հիւրերու օթեւան, դարիսներու հանդիստարան այս նահապետական օճախին ծխնելոյզէն մուխ չէր ելլեր: Ես ալ գլխիկոր գացի դեռեզերքը, հանգստանալու համար ժայռի մը վրայ նստայ:

Վարը դեռին մէջտեղը խոշոր քար մը կայ, որուն վրան մրջինի բոյն ըլլալը դիւզացիները կը վկայեն: Իսկ անտառներու եւ այգիներու մէջ թաքնուած մէղրէն, Հաւիկը, Վարդենիկը, Արփունքը, Ղոչմարը եւ այլ վայրեր դիտելով, հին փառքերու վայելքը կը վերապրիմ:

Վերադարձի օթօպուսը արդէն մեկներ էր: Երեկոյեան ժամը չորսուկէսի չափ զեկտեքին սպասելու պարտաւորուած էի: Գիւղական սրճարանի առջեւ հայրենակիցներու հետ մտերիմ խօսակցութեան, ներով ժամանակ կ'անցընենք:

Արեւը մայրամուտին է մօտեցեր: Սեւ ծածկոցը հանդարտօրէն կը տարածուի: Ուրախութիւնները տրտմութեան կը փոխուին. ես ալ տխուր յիշատակներով, դէպի էլազըղ՝ ու ես կ'երթամ...:

ՇԱՒԱՐՇ ՔՉՆՑ. ՊԱԼԼՄԵԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԵՐԳԱՀԱՆ ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԻ «ՍԻՐՈՅ ՅՈՒՇԵՐ» ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԽԱՉԻԿ ԵԼԻՄԱՋԵԱՆ

Վերջերս ստացանք Պոլսահայ յայտնի երգահան Ս. Գարամանուկի «Սիրոյ Յուշեր» անուանեալ խտասալիկը, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ եւ կը բովանդակէ 38 երգեր եւ ռոմանսներ: Խտասալիկը պատրաստուած է Երեւան, 2003-2004 տարիներուն, արժէքաւոր գաչնակահար Շ. Արծրունիի ամմիջական գործունէութեամբ եւ մասնակցութեամբ:

*Ս. Գարամանուկ այս երգերու ստեղծման աւիշը սնած է եկեղեցական հինաւուրց մեղեդիներէն, չարականներէն, աշուղական սրտաճոխ երգերէն, ժողովըրդական հարազատ մեղոտիներէն: Իր այս երգերուն մէջ յատակօրէն կը պղտիք Ռ. Շումանի «լիտ»երու, ռուսական ռոմանսներու, հայ գասական ռոմանսի ըստեղծող Ռ. Մելիքեանի, յատկապէս հայ երաժշտութեան առաքեալ եւ դպրոցի հիմնադիրը կոմիտասի ազդեցութիւնը: Սակայն Ս. Գարամանուկի «Սիրոյ Յուշեր»ը ո՛չ Մելիքեան, ո՛չ Շումանեանը ո՛չ ռուսական եւ ո՛չ ալ կոմիտասեան կրնանք անուանել: Անոնցմէ ներշնչուած, եւ ուժեղօրէն ազդուած ան կառուցած է իր երգերուն սքանչելի, հոյակապ չինքը, շնորհիւ իր խրատյատուկ ոճին ղեկավարութեան, երաժշտական ստեղծման ինքնեկ տաղանդին: Տաղանդ, զոր միացնելով դաշնակիտութեան իր հմտութեան, յօրինողի իր բծախնդրութեան, իրաւ արուեստագէտի լրջութեան, ծնունդ տըւած է այս քաղցրալուր, կենսուրախ, սրտայոյզ մեղեդիներուն բոլորն ալ նուրբ եւ քնքոյշ զգացումներով, ազգային ե-րանգաւորումներով ներթափանցուած:

Ինչպէս չատ մը իր ուրիշ ստեղծագործութեանց՝ «Սիրոյ Յուշեր»ուն մէջ եւս Ս. Գարամանուկ ունեցած է ազնիւ գաղափարը, հայ բանաստեղծութեան բազմաթիւ գոհարները տարածելու նուիրական աշխատանքը, երգի ճամբով: Իր այս երգերուն ներշնչման աղբիւրը եղած են հայ գրականութեան արժէքաւոր բանաստեղծները, ինչպէս՝ Վ. Թէքէեան, Սիպիլ, Ա. Իսահակեան, Դ. Վարուժան, Մ. Մեծարենց, Մ. Զարիֆեան, Ե. Դուրեան, Ի. Ամէմեան, Գ. Թրենց, Կ. Ճանճիկեան, Ն. Զարեան, Զահրատ, Ռ. Բախունի, Ռ. Հաւտէճեան, Ի. Սարըասլան, Ս. Կիւլպէնկեան, Ա. Թերլեան, Ե. Սիմքէչեան:

Կ'արժէ ընդգծել թէ՝ Ս. Գարամանուկ ազնիւ վերլուծով ստեղծած է ներդաշնակութիւն եւ (չափազանցութիւն չըլլար եթէ ըսենք) կատարեալ միաձուլում մը, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան եւ դաշնամուրի բաժիններուն միջեւ: Շատ կենսական դեր խաղացած է Շահան Արծրունիի մը նման իւրաքանչիւր ճարհանքի ոգի տուող, երկերու ոճական առանձնայատկութիւններու դրսեւորման բացառիկ ձիրք ունեցող դաշնակահարի մը

էֆէնտիին բնակարանը այցելեցի: Երբեմն հիւրերու օթեւան, դարիսներու հանդիստարան այս նահապետական օճախին ծխնելոյզէն մուխ չէր ելլեր: Ես ալ գլխիկոր գացի դեռեզերքը, հանգստանալու համար ժայռի մը վրայ նստայ:

Վարը դեռին մէջտեղը խոշոր քար մը կայ, որուն վրան մրջինի բոյն ըլլալը դիւզացիները կը վկայեն: Իսկ անտառներու եւ այգիներու մէջ թաքնուած մեղրէն, Հաւիկը, Վարդենիկը, Արփունքը, Ղոչմարը եւ այլ վայրեր դիտելով, հին փառքերու վայելքը կը վերապրիմ:

Վերադարձի օթօպուսը արդէն մեկներ էր: Երեկոյեան ժամը չորսուկէսի չափ զեկտեքին սպասելու պարտաւորուած էի: Գիւղական սրճարանի առջեւ հայրենակիցներու հետ մտերիմ խօսակցութեան, ներով ժամանակ կ'անցընենք:

Արեւը մայրամուտին է մօտեցեր: Սեւ ծածկոցը հանդարտօրէն կը տարածուի: Ուրախութիւնները տրտմութեան կը փոխուին. ես ալ տխուր յիշատակներով, դէպի էլազըղ՝ ու ես կ'երթամ...:

ՇԱՒԱՐՇ ՔՉՆՑ. ՊԱԼԼՄԵԱՆ

ՔԱՂՔԻԹ ՔԱՂՔԻԹ

ՊՔՏՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Ապրիլ 30 - Մայիս 1 շաբաթավերջին Համազգայինի «Արեգ» թատերախումբը ներկայացուցած է Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ»ը, զոր բեմադրուցած է Հայաստանցի բեմադիր Դաւիթ Ցակոբեան:

ՀԱԼԷՊի մէջ, Մայիս 8ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ն. Աղաբեան մանկապարտէզին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, տօնուած է Սարդարապատ պատերազմին, տօնուած է Սարդարապատ պատերազմին 25ամեակը: Ցայտագիրը մեծ ոգեւորութիւն գործած է: Աւարտին, առաջնորդը գնահատանքի իր խօսքը ուղղած է մանկապարտէզի վարչութեան եւ պարախումբի անձնակազմին:

ՊՈԼՍՈՑ Նշանթաշը Ըլլաք լիսէի մէջ, Յունիս 2ին, էսսեասիրները համախմբուած են հետեւելու համար վարժարանի հիմնադրութեան 110ամեակին առիթով սարքուած համերգին, որու մասնակցած են խաեանի շրջանաւարտ երգիչ-երգչուհիները: Օրուան բացումը կատարած է խաեանցի տիկին Մարիամ Տրամկեան. որ ներկայացուցած է երգիչներն ու նրատածումները: Հանդէսը բաղկացած է երկու մասերէ: Վերջաւորութեան, բեմ հրաւիրուած է խաեանի երաժշտութեան ուսուցիչ՝ Ցակոբ Մամիկոնեան, որու դաշնակի ընկերակցութեամբ երգուած է խաեանի քայլերգը, Սիսիլի բառերուն վրայ Ս. Գարամանուկի կողմէ դաշնաւորուած:

ԵԹՈՎպԻՈՑ ԿԱՑՍՐԻՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ՁԱԻԱԿԸ

Մէկպէպ Ապէպէ-Վէլտէ թաքսիի շարժաւար է Ատիս Ապապայի մէջ. քիթէն հինգածի չափ յար եւ նմանն է եթովպիոյ անկեալ կայսրին Հայլէ Սելասիէի. ունի նոյն սրածայր կզակը, նոյն քիթը: Շարժուձեւերը վերջին ծայր չնորհալին են, ո-չինչով յարիր սովորական չարժաւարի մը: 33 տարեկան է, կը վարէ համեստաղոն կեանք մը, եթովպիոյ խռնուած բնակչութեան մէջ մայրաքաղաքին մէջ:

Անոր ընկերները, բարեկամները զինք «Իչխան» կը կոչեն, խոնարհելով կը բարեւեն ամէն հանդիպումի: Շատեր կը մտածեն որ ան կայսրին հարազատ զաւակն է, թէեւ ապօրինի: Կայսրը որուն մահով միապետութեան վերջ տրուեցաւ 1975ին, ինքզինք կը ներկայացնէր Սողոմոն արքային մէկ չառաւիղը: Ապէպէ կ'ապրի քաղաքին անչուք անկիւններէն մէկուն մէջ. հոն բամբասանքներ կը շրջին իր մասին, մարդիկ զինքը մատնացոյց կ'ընեն, երբեմն ալ կը պարտաւորուի ականջալուր ըլլալու վերջին կայսրին հասցէին ամենախիտ քննադատութիւններու: Գրեթէ աւելորդ է լսել որ մերժուած մըն է Հայլէ Սելասիէի օրինաւոր ընտանիքէն:

Ինք փորձած է որ զինք ճանչնան: Առաջարկած է որ Ա-ՏՏ-ԷՆ-ի քննութիւն մը կատարուի, ատուգելու համար իր պատկանելութիւնը այդ գերդաստանին: Արհամարհանքով դիմաւորած են առաջարկը: Ինք կը պնդէ որ այդ ձգտումը նիւթական ակնկալութիւններէ չէ մղուած, այլ կ'ուզէ ընդունուիլ իբրեւ կայսերական ընտանիքը ճիշդ է որ լաւ կ'ապրի այսօր, սակայն անոր անհաշուելի հարստութեան հիմնական մասը զրաւուած է պետութեան կողմէ: Թէեւ, բնականաբար, մերժուած չարժաւարը պիտի ուզէր արտասահման ճամբորդել, համալսարան յաճախել, աւելի լաւ բնակարան մը ունենալ, եւլն.:

Ապէպէի պատմութիւնը սկսած է մօրը եւ կայսրին մէկ յարաբերութենէն. մայրը Սելասիէի անհամար ազախինները մէկը եղած է: Կայսրին կնոջ մահէն ետք պատահական արկածախնդրութիւն մը ունեցած է անոր հետ ու յղի մնացած: Իր ամուսինը ամուսնալուծուած է երբ տեղեկացած է պատահարին: Ապէպէ եօթը տարեկանին կորսնցուցած է մայրը ու որդեգրուած կայսրին մօտիկ զօրավարի մը կողմէ: Կայսրին ծառայողներէն սենեկապան մը որ թանգարանի վերածուած պալատներէն մէկուն մէջ կ'աշխատի, երբ հանդիպած է Ապէպէին, զարմանքէն քարացած է: Մեծ յուզումով խոնարհած է անոր առջեւ, ձեռքը սեղմած, ապա լսած միայն. «Անցեալը անցած է»:

Երիտասարդ չարժաւարը շատ բան կարդացած է Սելասիէի մասին որ 1930ին գահ բարձրացած, 1974ին գինուորական կողմէ գահընկեց եղած, սպանուած է: Իրեն յայտնած է գինքպետ Մէնկիսթու, անցնելով համայնավար իշխանութեան մը գլուխը: Հրամայած է որ կայսերական ընտանիքէն չատեր սպանուին, ինչպէս նաեւ նախարարներ եւ զօրավարներ որոնք ծառայած էին կայսրին:

Մէնկիսթուի օրով նոր սերունդը մեծացած է Սելասիէի արհամարհանքով. սորվեցուցած են թէ ան աւատապետ մըն էր, անմիտ ու եսասէր մէկը, սարսափելի մեղսագործ մը որ պատասխանատուն է եթովպիոյ բոլոր ցաւերուն:

1991ին Մէնկիսթուի անկումով արժեւորումը սկսած է քիչ-քիչ փոխուիլ: Մէյ մէկ տիրական է տեսակէտը թէ Սելասիէի մեծութեան բարդոյթէն տառապող մըն էր որ ապշային հարստութիւնը մսխած է անձնական փառքին համար: Կան մարդիկ ալ որոնք կը յիշեցնեն թէ ան հիւանդանոցներ ալ կառուցած է, պալատներէն մէկը վերածած երկրին առաջին համալսարանին, եւլն.:

Արժեւորումի փոփոխութեան կարեւոր մէկ արտայայտութիւնը այն եղած է որ 2000ին Սելասիէի ածխոնը փոխադրուած է Ս. Երրորդութեան մայր տաճարին դեպի նայարկը, թաղուելու համար կնոջը քովեղի ունեցած է մեծաշուք արարողութիւն մը որուն մասնակցած են հազարաւոր եթովպիացիներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՌԻԳԱՑԻ ՄԷՋ

«Հայոց ցեղասպանութիւնը - Հայեացք Ի՛. դարէն» խորագիրով դիտաժողով մը տեղի ունեցաւ Պալթեան երկիրներէն Լատվիոյ մայրաքաղաքին՝ Ռիգայի մէջ, Մայիս 27ին: «Հաւատքս կազմակերպութեան ու «Եւրոպական համագումար»ին միասնական ջանքով կազմակերպուած դիտաժողովին մասնակցութիւն բերին Լիթուանիայէն, Էստոնիայէն, Շուէտէն, Գերմանիայէն եւ եւրոպական այլ երկիրներէ մշակութայիններ, հոգեւոր, քաղաքական գործիչներ: Նպատակն էր երկրին հանրութեան ներկայացնել 90 տարի առաջ գործուած ոճիրը զոր թրքական իշխանութիւնները չամաւօրէն կը ժխտեն, կը խեղաթիւրեն պատմական փաստերը:

Մասնակցութիւն բերին Շուէտէն պատմաբան Տ. Կաուննթ, Գերմանիայէն պատմաբան Տ. Միւլլէր, Լատվիոյ կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Ինա Տրուվիէտէ, ակադեմիայի փիլիսոփայութեան հիմնարկէն Մայա Գուլէ, կաթողիկէ հոգեւորական Ա. Փրիէտէն, Լիթուանիայէն եռեսփոխան Վ. Շեփլ, Էստոնիայէն տոքթ. Ա. Դաւիթեանց, Բաֆֆի Խարաջանեան եւ ուրիշներ: Վերջաւորութեան եղաւ ունեցաւ Շուէտի հայկական միութիւններու կեդրոնին նախագահը Կ. Ցակոբեան:

Գիտաժողովին կողմէ կոչ մը ուղղուեցաւ երկրին կառավարութեան որ ճանչնայ ու դատապարտէ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Կոչ ուղղուեցաւ նաեւ Եւրոպական միութեան եւ Հանրութեան որ միջամտեն կասեցնելու համար Թուրքիոյ կողմէ գործուած մշակութային ցեղասպանութիւնը որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Երկրորդ մասին մէջ ցուցադրուեցաւ «Հոն ուր մարդկութիւնը փրկուեցաւ» փաստագրական ժապաւէնը որ պատրաստուած էր Վիլնիուսի հայկական համայնքին նախագահ Օլէգ Իսայեւի կողմէ: Բացուեցաւ ցուցահանդէս մըն ալ, Հարաւային Կովկասի ու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հայկական ճարտարապետական յուշարձաններուն վիճակը ցոյց տալու:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Բայց ինչպէ՞ս կրնանք փախչիլ վեց զինեալ ոստիկաններուն մէջէն:

- Զըլլար, պէտք է քէլէփչէ դրուի:

Եւ հրամայեց որ երթան տաներկու քէլէփչէ բերեն: Տաներեսը կը հասկնար քէլէփչէ չանցնել մեզ հետ աքսորուող կնոջ ու ճէպրային՝ որ 14 տարեկան տղայ մըն էր:

Քիչ յետոյ ոստիկանը եկաւ հետը բերելով երեք քէլէփչէ:

- Ի՞նչ է ասոնց դուչեց տաներեսը բարկութեամբ:

- Սակէ ուրիշ քէլէփչէ չի կայ եղեր, պատասխանեց միւսը:

Եւ որովհետեւ կարելի չէր 12 հոգիի համար երեք քէլէփչէ գործածել, տաներեսը ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր մտադրութենէն:

- Վա՛յ եթէ փախչելու փորձ ընէք, ըսաւ նոյն մեզի ու հրամայեց որ կառքերը ճամբայ ելլեն:

Ոստիկանները ցատկեցին իրենց ձիերուն վրայ: Սմէն մէկ կառքին քովէն կ'երթային երկու ոստիկան հրացանները կազմ ու պատրաստ ծունկերնուն վրայ դրած, իրը թէ ամէնքս ալ վտանգաւոր ոճրագործներ ըլլայինք:

Հանդիսաւոր թափօրը այսպէս անցաւ Հէնտէք կոչուած մեծ փողոցէն: Կէս օրի մօտ էր եւ անցորդները բազմութիւն էին: Ամէնքը կեցած՝ հետաքրքիր կը դիտէին մեր անցքը: Նշմարեցինք քանի մը ծանօթ Հայերը որ մեզ ճանչցան ու գլուխնին անդին դարձուցին, թերեւս վախնալով որ գիրենք կը բարեւենք կամ իրենց խօսք մը կ'ուղղենք:

Կէս ժամ ետքը արդէն իսկ քաղաքէն դուրս ելած էինք ու բաց դաշտին մէջ կը յառաջանայինք ծառաչատ պարտէզներուն մէջէն:

Հետզհետէ ամայութիւնը կը տիրէր մեր չուրջը, Հալէպ աներեւոյթ կ'ըլլար մեր աչքերէն, միայն միջնաբերդն էր որ տակաւին կը չարունակէինք տեսնել:

Իրիկուան դէմ հասանք արաբական գիւղ մը ուր պիտի գիշերէինք:

Մեզի տարին աղտոտ սենեակ մը ու դուռը վրանուս գոցեցին:

Ցետոյ մեզի ընկերացող ոստիկաններէն մէկը եկաւ եւ ըսաւ.

- Տաներեսը, Օսման էֆ. ըսաւ որ վեց մէճիտիէ պիտի տաք:

- Ի՞նչ բանի համար:

- Ձիերու դարիի դրամ:

- Բայց ինչո՞ւ մենք պիտի վճարենք ձեր ձիերուն դրամը:

- Կանոնը այսպէս է, Օսման էֆ. անանկ ըսաւ, եթէ չէք ուզեր տալ, աղէկ, երթամ իրեն ըսեմ:

Եւ պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու:

- Կեցիր, ո՞ւր կ'երթաս, գոչեցինք:

Ու անմիջապէս մէջերնիս հաւաքեցինք վեց մէճիտիէ ու տուինք ոստիկանին:

Այսպէս փակուեցաւ խնդիրը:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արշալոյսին, ճամբայ ելանք եւ ուշ ատեն հասանք Մէնպէնէ, Եփրատի եզերքը, գին. կայան մը ուր ընդունուեցանք ոստիկանապետին կողմէ որ մեզ տարաւ իր տունը, Գոռ Ցարութիւնեան-պարիթոն, Վահան Մակվեցեան-պաս որոնք բոլորն ալ կատարած են յաջողութեամբ իրենց վստահուած երգ-ոտանաւորները:

Ցետոյ կը չնորհաւորենք բազմավաստակ երգահան Սիրվարդ Գարամանուկը, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, նիւթական թէ բարոյական զոհողութիւններու ընդմէջէն, առանց վհատելու, առանց որեւէ ջանք պլանալու կը չարունակէ ստեղծագործական իր ուղին, հարստացնելով հայ երաժշտութեան գանձը:

Խ. Ե.

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Բայց ինչպէ՞ս կրնանք փախչիլ վեց զինեալ ոստիկաններուն մէջէն:

- Զըլլար, պէտք է քէլէփչէ դրուի:

Եւ հրամայեց որ երթան տաներկու քէլէփչէ բերեն: Տաներեսը կը հասկնար քէլէփչէ չանցնել մեզ հետ աքսորուող կնոջ ու ճէպրային՝ որ 14 տարեկան տղայ մըն էր:

Քիչ յետոյ ոստիկանը եկաւ հետը բերելով երեք քէլէփչէ:

- Ի՞նչ է ասոնց դուչեց տաներեսը բարկութեամբ:

- Սակէ ուրիշ քէլէփչէ չի կայ եղեր, պատասխանեց միւսը:

Եւ որովհետեւ կարելի չէր 12 հոգիի համար երեք քէլէփչէ գործածել, տաներեսը ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր մտադրութենէն:

- Վա՛յ եթէ փախչելու փորձ ընէք, ըսաւ նոյն մեզի ու հրամայեց որ կառքերը ճամբայ ելլեն:

Ոստիկանները ցատկեցին իրենց ձիերուն վրայ: Սմէն մէկ կառքին քովէն կ'երթային երկու ոստիկան հրացանները կազմ ու պատրաստ ծունկերնուն վրայ դրած, իրը թէ ամէնքս ալ վտանգաւոր ոճրագործներ ըլլայինք:

Հանդիսաւոր թափօրը այսպէս անցաւ Հէնտէք կոչուած մեծ փողոցէն: Կէս օրի մօտ էր եւ անցորդները բազմութիւն էին: Ամէնքը կեցած՝ հետաքրքիր կը դիտէին մեր անցքը: Նշմարեցինք քանի մը ծանօթ Հայերը որ մեզ ճանչցան ու գլուխնին անդին դարձուցին, թերեւս վախնալով որ գիրենք կը բարեւենք կամ իրենց խօսք մը կ'ուղղենք:

Կէս ժամ ետքը արդէն իսկ քաղաքէն դուրս ելած էինք ու բաց դաշտին մէջ կը յառաջանայինք ծառաչատ պարտէզներուն մէջէն:

Հետզհետէ ամայութիւնը կը տիրէր մեր չուրջը, Հալէպ աներեւոյթ կ'ըլլար մեր աչքերէն, միայն միջնաբերդն էր որ տակաւին կը չարունակէինք տեսնել:

Իրիկուան դէմ հասանք արաբական գիւղ մը ուր պիտի գիշերէինք:

Մեզի տարին աղտոտ սենեակ մը ու դուռը վրանուս գոցեցին:

Ցետոյ մեզի ընկերացող ոստիկաններէն մէկը եկաւ եւ ըսաւ.

- Տաներեսը, Օսման էֆ. ըսաւ որ վեց մէճիտիէ պիտի տաք:

- Ի՞նչ բանի համար:

- Ձիերու դարիի դրամ:

- Բայց ինչո՞ւ մենք պիտի վճարենք ձեր ձիերուն դրամը:

- Կանոնը այսպէս է, Օսման էֆ. անանկ ըսաւ, եթէ չէք ուզեր տալ, աղէկ, երթամ իրեն ըսեմ:

Եւ պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու:

- Կեցիր, ո՞ւր կ'երթաս, գոչեցինք:

Ու անմիջապէս մէջերնիս հաւաքեցինք վեց մէճիտիէ ու տուինք ոստիկանին:

Այսպէս փակուեցաւ խնդիրը:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արշալոյսին, ճամբայ ելանք եւ ուշ ատեն հասանք Մէնպէնէ, Եփրատի եզերքը, գին. կայան մը ուր ընդունուեցանք ոստիկանապետին կողմէ որ մեզ տարաւ իր տունը, Գոռ Ցարութիւնեան-պարիթոն, Վահան Մակվեցեան-պաս որոնք բոլորն ալ կատարած են յաջողութեամբ իրենց վստահուած երգ-ոտանաւորները:

Սրտանց կը չնորհաւորենք բազմավաստակ երգահան Սիրվարդ Գարամանուկը, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, նիւթական թէ բարոյական զոհողութիւններու ընդմէջէն, առանց վհատելու, առանց որեւէ ջանք պլանալու կը չարունակէ ստեղծագործական իր ուղին, հարստացնելով հայ երաժշտութեան գանձը:

Խ. Ե.

(Շար. 74)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ստեփան Տամլամեանի յիշատակին Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 100 եւրօ կը նուիրէ "Ծառաջ"ին։

Նոյն տխուր առթիւ, Արմէն եւ Մարի Մուրթաֆեան 100 եւրօ կը նուիրեն "Ծառաջ"ին։

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կ'ողբայ

ՓՐՈՖ. ԱՏՐԻԱՆՕ ԱԼՓԱԿՕ ՆՈՎԵԼԼՈ-յի մահը, մեր ազգի եւ մեր մշակոյթի այնքան ճշմարիտ բարեկամը եւ հմուտ մշակը, վերյիշելով իր բեղուն եւ թէպէտ սրտով եւ սիրալիր մասնակցութիւնը իր կազմակերպած զանազան յուշահանդէսներուն եւ հրատարակութիւններուն։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ եղիչէ ԶԱՐԵՆՑԻ «խմբապետ Շաւարշը»։
կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch»
au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**

EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre de l'atelier dessin de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՒՇԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՔՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

Հինգշաբթի օր, 16 Յունիս, ժամը 9-ին

ՅԻՇԱՏԱԿՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑ»՝
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑ

ՇԱՒԻՒ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիւի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ յառաջիկայ Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն է համար։

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրօֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» սրահին մէջ։

Յիշատակը կ'ատարուի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին։ 01 47 09 23 18

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « EREVAN »

Animation artistique

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN» de Vienne**

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « ANI »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

*
**

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant et visite de l'exposition Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au: 01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « LA SOURCE »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

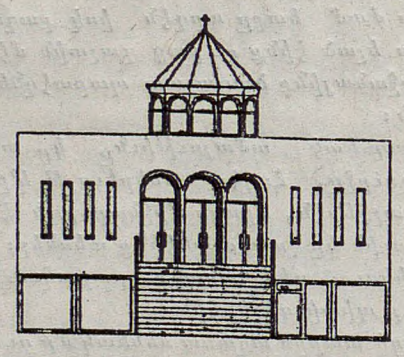
Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

Eglise Evangélique Arménienne

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente
la 8ème édition du tournoi « SPORT — FOI — ARMENITE »
samedi 18 et dimanche 19 juin
plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.
Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre
• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.
samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun. —
dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.
dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage.
1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.
Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 16
JEUDI
16 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԵԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - 21·224 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·224

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆվ. ՕՊՐՆԱ. *Մամուլի ասուլիս մը տե-ւե Յունիս 14ին եւ մանրամասնօրէն նե-կարագրեց 157 օրերու իրենց կեանքը Հիւանդի հետ: Ապրած են չորս մեթր երկարութեամբ եւ երկու մեթր լայնքով նկուղի մը մէջ, որու բարձրութիւնն ալ մէկ մեթր վիսուն էր եւ ուրեմն տեղի չէին կրնար կենալ, լոյս եւ մաքուր օդ չկար, օրը երկու անգամ միայն կրնային քուա-լէթ երթալ, խօսելու իրաւունք չունէին եւ անգամ մը ծեծ ալ կերած է այն մե-ղադրանքով որ խօսած է, ինչ որ սխալ էր: Յամառօրէն կը մերժէ հաստատել որ ոստիանացի երեք լրագրողներն ալ նոյն նկուղը բերուած ըլլան, մինչ անոնցմէ մէ-կը հարցազրոյց ալ տուած է այս մասին: Ազգային ժողովին առջեւ, Տ. տը Վիլը-վէն չնորհակալութիւն ալ յայտնած է Ոստիանլոյ: Ֆրանսայի Պաղտատի դես-պանը կոչ կ'ընէ որ այլեւս Ֆրանսայի ոչ մէկ լրագրող Իրաք երթայ (այժմ դեռ հոն է Իւմանիթէի թղթակիցը): Գանար Անիէնէ (Յունիս 15) չի ծածկեր որ Ֆը-րանսայի պատանդները չատ սուղ կ'ար-ժեն, քանի Ֆրանսա ամէնէն բարձր փըր-կագիները կը վճարէ հակառակ հեր-քումներուն: Դեռ կան բազմաթիւ այլ ծախքեր, մէջնորդները, արբանեակներու օգտագործում, հեռաձայնի ունկնդրու-թիւններ, ճամբորդութիւններ եւլն.: Կ'ըս-ւի թէ Ֆվ. Օպրնայի համար պահանջը 20 միլիոն տոլար էր, որովհետեւ "Ֆրանսա-յինները աւելի լաւ կը վճարեն":*

ՊՐԻՍՏՕՆԻ վերաժողովէն առաջ (Յու-նիս 16–17) Թոնի Պլէր Փարիզ եկաւ Յունիս 14ին եւ ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ: Տեսակցութեան աւարտին կըրկ-նեց որ "տարակարծութիւնը սուր է": Արդարեւ, Շիրաք պնդած է որ Անգլիա հրաժարի այն գեղչէն որմէ կ'օգտուի, որովհետեւ այլեւս չարդարացուիր, բայց Թոնի Պլէր տեղի չէ տուած: Երկու ղե-կավարները համաձայն չեն նաեւ Սահ-մանադրութեան դաշինքին չուրջ: Անգլիա դադար մը կ'ուզէ, Շիրաք կ'ուզէ որ հե-տապնդումը չարունակուի հանրաքուէով կամ այլ միջոցներով (Ռորշրդարան): Վե-հաժողովը բաւական բարդ կրնայ ըլլալ եւ բանալին Մեծն Բրիտանիոյ ձեռքն է:

ԻՐԱՔԻ մէջ միչտ կը չարունակուին բիրտ արարքները եւ միայն Յունիս 14–ին մեռեալներու թիւը 40 էր, որոնց քսանը՝ Քէրքիւք, անձնասպանական ա-րարք մը ընթացքին: Այլ ահաբեկչական արարքներ ալ եղած են երկրին հիւսիսը: Ամերիկեան բանակն ալ յայտարարած է որ երկու զինուոր կորնցուցած է Իրաքի արեւմտեան չրջանը, ինչ որ 1693ի կը բարձրացնէ Իրաքի մէջ ամերիկեան կո-րուստները յարձակումէն (2003) ի վեր:

ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ-ը կուսակցութենէն առ-կախած է Ժիլ տը Ռոպիէնը, որ հակա-ռակ կուսակցութեան որոշումին ընդու-նած էր մասնակցիլ կառավարութեան եւ այժմ կրթական նախարար է: Սկիզբը, Ֆը. Պայրու ըսած էր որ անձնական նա-խաձեռնութիւն մըն է եւ պատիժ չէր նա-խատեսուած, բայց Յունիս 14ին տար-բեր որոշում տրուած է միաձայնութեամբ: Կուսակցութեան բանբերը՝ Ֆր. Սօվատէ յայտարարած է այս առթիւ. "Ժիլ տը Ռոպիէնի անձնական ընտրութիւնն է: Իւ. Տէ. Էֆ-ը որոշած էր չմասնակցիլ կառավարութեան մը որ չարունակա-կանութիւն մըն է, մինչ պէտք է խը-զտամ մը ըլլար: Ժիլ տը Ռոպիէն համաձայն չէ, պէտք է ստանձնէ հեռա-նանքները": Կուսակցութեան մէկ ուրիշ անդամը հեգնանքով աւելցուցած է. "Ժ. տը Ռոպիէն պէտք է հեռու մնայ կուսակցութենէն, ժամանակ կ'ունենայ իր նախարարութիւնով զբաղելու":

ԺԱՏՈՂԱԿԱՆ ԹԵԶԵՐՈՒ ԿԱՑՓԷՋԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Փարիզի պատժական ատեանը Յու-նիս 13ին համացանցի մը կայքէջը դա-տապարտած է վերջ տալու Շոայի եւ Հայ-կական Ցեղասպանութեան հանդէպ ժըխ-տողական իր ընթացքին: Խնդրոյ առար-կայ կայքէջը "Պատերազմի եւ Ողջակէզի պատմութիւններու նախկին սիրողներու ըն-կերակցութեան" կը պատկանի. անոր դէմ դատ դրմած էին բազմաթիւ կազ-մակերպութիւններ, ինչպէս "Ժ'ապիւզ", "Մէմուար 2000", եւլն.:

Կայքէջին վրայ քննապաչտական կամ հակասեմական 230 նիւթ կը տարածը-ւէր, ինչպէս Ռ. Ֆօրիսոնի եւ Ժ. Փը-լանթէնի աչխատութիւնները: Կայքէջը որ կը գտնուի ԱՄՆ-ու մէջ, անցեալ Ապ-րիլին հաստատած էր "Հայկական էջեր" ալ ուր կը ժխտուէր Ցեղասպանութիւնը, որպէս իրականութիւն կը ներկայացուէին Թուրք կառավարութեան թեզերը եւ կա-կածի կ'ենթարկուէին Վ. Տադրեանի, Ի. Թէրնոնի, Ռ. Յովհաննիսեանի նման պատմաբաններու տեսակէտները:

Արձակուած վճիռը նչուած կայքէջին Ֆրանսայի սփոռումները ստանձնած տասը կազմակերպութեան (Ֆրանս Թէլէքոմ, Ֆրի, Ա.Օ.Լ Ֆրանս, Թէլէ 2 Ֆրանս, Նէօֆ Թէլէ-քոմ, եւլն.) հրաժանագած է տասը օր-ւան ընթացքին դադրեցնել յանցաւոր կայքէջին սփոռումները:

Դատը եւ վճիռը նախընթաց մը կը կազմեն ժխտողական կայքէջներու դէմ պայքարին մէջ. այսուհետեւ անոր հի-մով կարելի պիտի ըլլայ դատական հե-տապնդումի դիմել համացանցով կա-տարուած ուրացման, քննապաչտական ե-րեւոյթներու դէմ:

ՄԱՀ ՍԱՂԱԹԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

"Հայաստանի Հանրապետութիւն"ը (Մայիս 27) կը հաղորդէ դրող, մչա-կութային գործիչ Ս. Յարութիւնեանի մահը, 84 տարեկանին:

Ծնած էր 1921ին, Բամպակաչատ գիւ-ղին մէջ. աւարտելէ ետք Երեւանի ման-կավարժական հիմնարկը, սկսած էր աչ-խատիլ որպէս ուսուցիչ: Բանաստեղծու-թիւններու առաջին հատորը "Իմ ձայնը" հրատարակած է (1947). յետագային ծա-նօթ անուն դարձած է որպէս թատերա-գիր եւ մանկապատանեկան գրականու-թեան հեղինակ: Իր թատերգութիւնները ներկայացուած են հայաստանեան թատ-րոններուն մէջ: 1956–69 տարիներուն Ս. Յարութիւնեան եղած է մանկապատանե-կան "Պիոներ" ամսաթերթին խմբա-գիրը, օգնելով որ երեսուն գան չատ մը ծանօթ գրողներ:

Իր ծանօթ թատերգութիւններէն են "Միայն մարդն է ուղիղ քայլում", "Դա-տաւորը": 1984ին Պուտափէշթի մէջ բե-մադրուած "Եթէ քո աչքը պարզ է" թա-տերախաղը արժանացած է "Տարուան լաւագոյն ներկայացում" մրցանակին:

Ս. Յարութիւնեան 1968 – 78 տասնամ-եակին խմբագրած է "Գրական Թերթ"ը, 1978 – 94 բազմաթիւ անդամներ ընտրը-ած է Գրողներու միութեան վարչու-թեան քարտուղար: Արժանացած է բազ-մաթիւ մրցանակներու, չքանչաններու:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՍԱՂԱԹԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

"Հայաստանի Հանրապետութիւն"ը (Մայիս 27) կը հաղորդէ դրող, մչա-կութային գործիչ Ս. Յարութիւնեանի մահը, 84 տարեկանին:

Ծնած էր 1921ին, Բամպակաչատ գիւ-ղին մէջ. աւարտելէ ետք Երեւանի ման-կավարժական հիմնարկը, սկսած էր աչ-խատիլ որպէս ուսուցիչ: Բանաստեղծու-թիւններու առաջին հատորը "Իմ ձայնը" հրատարակած է (1947). յետագային ծա-նօթ անուն դարձած է որպէս թատերա-գիր եւ մանկապատանեկան գրականու-թեան հեղինակ: Իր թատերգութիւնները ներկայացուած են հայաստանեան թատ-րոններուն մէջ: 1956–69 տարիներուն Ս. Յարութիւնեան եղած է մանկապատանե-կան "Պիոներ" ամսաթերթին խմբա-գիրը, օգնելով որ երեսուն գան չատ մը ծանօթ գրողներ:

Իր ծանօթ թատերգութիւններէն են "Միայն մարդն է ուղիղ քայլում", "Դա-տաւորը": 1984ին Պուտափէշթի մէջ բե-մադրուած "Եթէ քո աչքը պարզ է" թա-տերախաղը արժանացած է "Տարուան լաւագոյն ներկայացում" մրցանակին:

Ս. Յարութիւնեան 1968 – 78 տասնամ-եակին խմբագրած է "Գրական Թերթ"ը, 1978 – 94 բազմաթիւ անդամներ ընտրը-ած է Գրողներու միութեան վարչու-

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Մտահոգիչ:

Այս է կացութիւնը ներկայիս Հայաս-տանի մչակութային հիմնարկներուն: Ո՛չ, չկարծէք որ հարցը պիւճաէի, վերանո-րոգումի, անձնակազմի կը վերաբերի: Ա-նոնք բոլորովին "երկրորդական" են: Այլ պարզապէս անոնց գոյութեան: Լսեր եմ. "Հայաստանը կը սկսի Աբովեանի 1–էն": Այսինքն՝ Հայաստանը թիզ առ թիզ վաճառելի է, սկսեալ մայրաքաղա-քի ծանօթ պողոտայի առաջինէն: Իսկ այդ առաջինը ուրիչ բան չէ եթէ ոչ Պետական պատկերասրահի չէնքը, ա-նոր եաին՝ Զարենց Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը: Հանրապետու-թեան հրապարակին վրայ դտնուող այս համալիրը ինչո՞ւ չվերածել առեւտուրի մեծ կեդրոնի, ո՞վ պէտք ունի թանգա-րանի, որ իր սահմանումով իսկ չհաս-բեր չէ: Ուստի՝ օ՛ն, սկիզբ աճուրդի, մաս առ մաս, անաղմուկ: Ահա ձեզի մը-չակոյթի, ներեցէ՛ք, կուլտուրայի՝ քա-ղաքականութիւն:

Ըստ երեւոյթին՝ Մչակոյթի նախարա-րութիւնն ըսուած բան մը գոյութիւն ու-նի Հայաստանի մէջ, որուն հիմնական դերը զարճած է նայիլ չուրջը թէ ի՞նչ չէնք ու կառոյց կայ ծախելիք, ի՞նչ հիմնարկներէ կարելի է "ձերբազատիլ", վաճառել սա կամ նա դրամատիրոջ, նա-խընտրարար Սփիւռքէն եկող, պարարտ դրպան ունեցող անափառներուն, անոնց որոնք պատրաստ են ով գիտէ ինչպէս չահուած դրամագլուխներով չէնք դնել, առանց մտահոգուելու թէ ինչ էին իրենց դնածները նախապէս: Մչակոյթի նախա-րարութիւնը ոչ միայն արդելք չի հան-դիսանար, այլեւ նեցուկ կը թուի կանգ-նել այս առուծախին, գուցէ նաեւ մաս-նակից է գործառնութեան: Մի՛ խորհիք որ թանգարանները պիտի պահպանուին այլ տեղ: Ի՞նչ պարզամտութիւն: Անոնց

բովանդակութիւնն ալ կարելի չէ՞ փո-խադրել սա կամ նա նախարարին տու-նը, գրասենեակը կամ պարզապէս անճ-նական որեւէ հաւաքածոյ, երեւանի Վեր-նիսաժը կամ արտասահման: Մչակոյթի գործը ինչպէ՞ս կ'ըլլայ հապա:

Եղածը աւազակային քաղաքականու-թեան մը ամէնէն տպաւորիչ օրինակն է անկասկած: Ծրագրուած, կազմակերպը-ւած, կիրարկուող, կէտը կէտին, առանց որեւէ հակակչռի, սանձարձակ եւ ան-պատիժ: Կը սխալի՞մ: Նոյն Մչակոյթի նախարարութիւնը չէ՞ որ կը կազմակեր-պէ 1700ամեակները, 1600ամեակները, վա-ռաւորելու, պանծացնելու համար մեր... հազարամեայ պատմութեան սա կամ նա ֆէթիչացած դէպքը: Երկար-բարակ մը-տածելու հարկը չկայ: Եղածը ոչ թէ մի-այն կեղծիք է, այլեւ ողբերգական ան-պարարութիւն: Աչքի փոշի: Թօզ, ինչ-պէս կ'ըսեն: Չեւացնել այնպէս որ իբր թէ նախարարութիւն մը բանի մը կը ծա-ռայէ, անոր պաշտօնեաները կը կատա-րեն ուրիչ բան քան կռւիել: Ցայտնի չէ՞, որքան մչակոյթի անունը հոլովեն մար-դիկ այնքան ապատօրէն կրնան անոր յենարանները քայքայել: Ահա տեղի ու-նեցողը:

Մտահոգիչ կացութիւն, ըսի: Ոչ անոր համար որ իսկական տնտեսական քաղա-քականութիւն մը հիմնելու տեղ, հետա-նկար դրուած է պզտիկ հայկական Մո-նաքոյի մը ստեղծումը, – սպառողական քաղաքակրթութեան այդ դլուխ դոր-ծոցը–, այլ անոր համար որ մչակոյթի պահպանումը (աւանդ, յիչողութիւն) կը դառնայ անկարելի այլեւս: Իսկ երբ պե-տութիւն մը չայտնօրէն չուզեր իր մչա-կութային հիմնարկները պահպանել ու զօրացնել, ընդհակառակն կը թուի քայ-լերել անոնց քանդումը, այն ատեն ոչ ստեղծումին, ոչ արուեստին, ոչ ալ դը-րականութեան տեղ կը մնայ:

Անապատ սփռել չուրջը ու վերածուիլ անմչակոյթ ժողովուրդի. ահա՛ թերեւս ազատ տնտեսութեան մէկ հայկական տարբերակը...:

ԳՐԻԳՈՐ

***

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կեդր. Ընտրական յանձնաժողովի նա-խադահ Սերժէյ Նասիբեան Յունիս 10ին մամուլի ասուլիսի մը ներկայացուցած է տարուան նախապատրաստական աչխա-տանքը: Շեչտած է թէ բոլոր նախադըր-եալները կան ժողովրդավարական սկըզ-բունքներով, թափանցիկ, արդար ընտ-րութիւն ակնկալելու: Հանրապետութեան մէջ կան 274 ընտրական տեղամաս. հատ մըն ալ պիտի գործէ Երեւանի ԼՂՀ մըչ-տական ներկայացուցչութեան չէնքին մէջ, Հայաստան բնակող Ղարաբաղցի-ներուն քուէարկելու կարելիութիւնը տա-լու համար:

Մեծամասնութեան կարգով ընտրու-թեան կը մասնակցին 106 թեկնածուներ: Որպէս պէտ ներկայ գտնուելու դիմումի կատարուած է տարբեր երկիրներէ: Կը կարծուի որ 120–130 կ'ըլլայ անոնց թի-ւը: Ներկայ կ'ըլլան նաեւ Հայաստանէն ու տարբեր երկիրներէ լրատուներու ներկայացուցիչներ: Աչխատանք կը տար-ւի կեդր. ընտրական յանձնաժողովի մա-մուլի կեդրոն կազմակերպելու:

Պատասխանելով Յունիս 19ի երեսփո-խանական ընտրութեան բաքուի արձա-դանգին մասին հարցումի մը, Ս. Նա-սիբեան ըսած է թէ այդ արձագանգը միչտ ապօրինի նկատել եղած է Ղարաբաղի որ-եւէ ընտրութիւնը: Բայց հարկ է միջազ-գային հանրութիւնը իրազեկ պահուի որ ԼՂՀ ինքնուրոյն միաւոր է, բոլոր ատորոգելիներով կայացած պետութիւն է: Ս. Նասիբեան յիչեցուցած է թէ Ղարա-բաղի ընտրութիւններուն միջազգային դէտեր միչտ ներկայ եղած են եւ միչտ ունեցած դրական եզրակացութիւններ:

Նախադահ Ա. Ղուկասեան եւս ա-պահովութիւն տուած է որ իչխանու-թիւնները ամէն բան կ'ընեն որպէսզի ար-դար, անաչառ ու թափանցիկ ընտրու-թիւն տեղի ունենայ:

ՄՈՆԹԻ ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՈՒԵԿՈԶՈՒԱՆ

Մահուան 12ամեակին, Յունիս 13ին, Մարտունիի չրջանային կեդրոնին մէջ ոդեկոչումի արարողութիւն մը կատար-ւած է Ղարաբաղի առասպելականացած հերոս Մոնթէ Մելքոնեանի յիչատա-կին: Ներկայ գտնուած են նաեւ արտա-սահմանէն բազմաթիւ հիւրեր: Անոնք Ղարաբաղի իչխանութեան դէմքերու, հանրային գործիչներու, Պաշտպանու-թեան նախարարութեան ներկայացուցչ-ներուն հետ հաւաքուած են հերոսին արձանին չուրջ: Տեղական երիտասարդա-կան խումբեր գրական-երաժչտական յօ-րինումներով հանդէս եկած են, իրեն ձօնուած երգեր երգած, բանաստեղծու-թիւններ արտասանած:

Մոնթէն ծնած էր Գալիֆորնիա. 1991 Հոկտեմբերին որպէս կամաւոր գացած էր Ղարաբաղ, ինքնապաչտպանութեան մար-տերուն մասնակցելու: Զինուորական գործունէութիւն ունեցած էր Պուզուխի, Մանաչիդի, Էրքէչի, Շահումեանի մար-տերուն ընթացքին: Յետոյ Մարտունիի չրջանին պաշտպանութեան հրամանատար կարգուած էր:

№ 2, Հինգշաբթի, Յունիս 16, 2005

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՐԸ

Մայիս 29-ի եւ Յունիս 1-ի միջեւ ընկած ժամանակահատվածում Երեւանի Կենտրոն եւ Արաբկիր վարչական շրջանների (ինչպես նաեւ Նուբարաշենի) տարածքում կատարվել են մի շարք հանցագործություններ, որոնք ուղղված են եղել անձանց կյանքի, առողջության, սեռական անձեռնմխելիության, սեփականության դեմ: Ոմանք նախապես պատրաստվել են, մյուսները՝ ոչ: Ոմանք ավարտին են հասցվել, մյուսները՝ ոչ: Ոմանք բացահայտվել են, մյուսները՝ ոչ: Ոմանք ծանր են, մյուսները՝ ոչ այնքան: Ոմանք ունեն հանցագործության հստակ դրդապատճառներ, մյուսները՝ ոչ: Ոմանք կատարվել են ծանոթների միջեւ, մյուսները՝ ոչ: Ոմանք ունեն հանցագործության հստակ զոհեր

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԹՈՒԹԱՆԱՄԱՈՆԻ ԴԷՄՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Գիտնականներ առաջին անգամ ըլլալով վերականգնած են հնադարեան Եգիպտոսի ամէնէն հռչակաւոր թագաւորին՝ Թութանխամանի դէմքը:

Դիպլոմատիական մարզին մէջ աշխատող ֆրանսացի, եգիպտացի եւ ամերիկացի արուեստագէտներ գծած են իրարմէ անջատ, սակայն իրարու նման դէմք մը: Անոնք օգտագործած են թագաւորին դանկին սէֆէրով առնուած լուսանկարները:

Ֆրանսայի եւ եգիպտացի արուեստագէտներէն բաղկացած խումբերը դիտէին, թէ որո՛ն դէմքը կը վերստեղծէին: Սակայն Ամերիկացիք չէին դիտեր, թէ դանկը ուրկէ կու գար:

Պատանի թագաւորը մեռած էր 3300 տարի առաջ: Անոր վերստեղծուած դէմքը կ'արտացոլէ լեցուն այտերով եւ կլոր ծնօտով երիտասարդ տղամարդու մը դիմագիծերը:

Վերստեղծուած դէմքերը չատ կը նմանին այն դիմակին, որ կը ծածկէր Թութանխամոն թագաւորին մոմիայի վերածուած դէմքը: Հնագէտ Հաուըրտ Քարթըր զայն յայտնաբերած էր 1922ին, հնադարեան այլ դիմանկարներու հետ:

"Դէմքին եւ դանկին ձեւը չատ կը յիշեցնեն Թութանխամոնի մանկութեան հռչակաւոր դիմանկարը, որուն մէջ ան պատկերուած է իբրեւ արեւ աստուածը, որ արշալոյսին կը բարձրանայ լուսատու կոկոնի մը մէջէն", կ'ըսէ Եգիպտոսի Հնութիւններու Գերագոյն Խորհուրդին ընդհանուր քարտուղարը՝ Զահի Հաուաս:

Քէթ սէֆնով առնուած բարձր որակի լուսանկարներ օգտագործելով՝ ամերիկացի արուեստագէտներուն խումբը յաջողած էր ընորոշել դանկին ծագումը՝ զայն տեղադրելով հիւսիսային Ափրիկէի մէջ:

Եգիպտացիներուն խումբը աշխատած էր ուղղակի սէֆնըրի օգնութեամբ, ուրուն միջոցով կարելի է զանազանել կակուղ միսի եւ կարծր ոսկորի տարբեր խտութիւնները:

"Երեք խումբերուն աշխատանքին արդիւնքը չատ եւ նման էր Թութանխամոնի դէմքին հիմնական ուրուագիծին, աչքերուն չափին, ձեւին եւ տեղադրումին, ինչպէս նաեւ դանկին համեմատութիւններուն մէջ, – կ'ըսէ Հաուաս: – Գլխաւոր տարբերութիւնները քիթին ծայրին եւ ականջներուն ձեւին մէջ էին":

Ֆրանսացիներուն եւ Ամերիկացիներուն գծած դիմանկարներուն մէջ Թութանխամոնի քիթն ու ծնօտը չատ կը նմանէին իրարու: Սակայն Եգիպտացիներուն խումբը գծած էր չատ աւելի չեչտուած քիթ մը:

Առաջին անգամ է, որ քիթ սէֆն կը կատարուի եգիպտական մոմիայի մը վրայ: Անցեալ Յունուարին տեղի ունեցած քննութիւնը ցոյց տուաւ, թէ թագաւորը 19 տարեկան մանրակազմ, սակայն առողջ երիտասարդ մըն էր մեռնելէն առաջ: Շատ հետաքրքրական մեռած է կոտրած ոտքի մը յարուցած բարդութիւններուն պատճառով եւ ոչ թէ սպանուած է, ինչպէս կը կարծուէր երկար ժամանակ:

Երբ 1968ին Քէ. ճառագայթով նկարուած էր Թութանխամոնի մարմինը, ոսկորի կտոր մը յայտնաբերուած էր անոր դանկին մէջ, ինչ որ մտածել տուած էր թէ ան սպանուած է ծանր հարուածով մը:

Շատ բան յայտնի չէ Թութանխամոնի իշխանութեան 10 տարիներուն վերաբերեալ: Ան յաջորդած է Ախենաթէն թագաւորին, որ լքած էր Եգիպտոսի աստուածները եւ նախընտրած էր միաստուածութիւնը:

Կարգ մը պատմաբաններ վիճած են թէ Թութանխամոն սպանուած է, որովհետեւ փորձած է վերահաստատել բազմաստուածութիւնը:

Ուրիշներ կը հաւատան, թէ ան ահաբեկուած է Ն. Ք. 1352ին իր յաջորդին՝ Այի կողմէ, որ փոխ հրամանատար էր:

Սակայն Հաուաս համոզուած է, որ Թութանխամոն չէ սպանուած:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ուրբաթ, Յունիս 3ին, Փարիզի Ազգ. Ժողովի հիւրասրահին մէջ, Իսի-լէ-Մուլինոյի երեսփոխան քաղաքապետը Անտրէ Սանթինի Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի շքանշան յանձնած է "Մանուչեան խումբ"ի երկու անդամներու՝ Անրի Գարագեանի եւ Արմէն Զաքարեանի, յատուկ ընդունելութեան մը ընթացքին:

Արարողութեան մէկ մասը ներկայացուցած հեռատեսիլի Գ. կայանէն, նոյն իրիկունը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄԵԾՆ ՊՈՍԹՐՆԻ Հայ Մշակութային Ճանճնախումբին կազմակերպութեամբ, գրական երեկոյթ մը նուիրուած է Գրիգոր Քէօսէեանի ուսումնասիրութեամբ վերջերս լոյս տեսած Շահան Շահնուրի "Նամականի"ի երկրորդ հատորին, Ուրբաթ, Յունիս 10ին, Ուաթըրթաունի մէջ: Գիրքը հանգամանօրէն ներկայացուցած է տոքթ. Գրիգոր Վրդ. Մազմանեան, վեր առնելով "Նամականի"ին փաստաթղթային յոյժ կարեւորութիւնը չահնուրադիտութեան համար: Իսկ մխիթարեան Հ. Ռափայէլ Ալտոնեան առաւելաբար ներկայացուցած է Գր. Քէօսէեանը, անոր հրատարակած չորս հատորներուն ընդմէջէն, յիշելով որ անոր հետ իր ծանօթութիւնը կ'երկարի մինչեւ Փարիզ, այն օրերուն երբ "Յառաջ" օրաթերթը կը սկսէր հրատարակել իր մշակութային ամսաթերթը՝ "Միտք եւ Արուեստ", որուն առաջին աշխատակիցներէն եղած են երկուքն ալ: Օր. Նարինէ Պատալեան հատածներ կարդացած է Շահնուրի կարգ մը նամակներէն: Հուսկ՝ իր չնորհակալական խօսքը ըրած է Գր. Քէօսէեան, ըսելով թէ նման չնորհահանդէսներ կ'ամատուրուին այն համեմատութեամբ, որքան որ յաջողին դրական – մշակութային չահադրդռութիւն ստեղծել հանրութեան մօտ:

***

ՊՈԼՍՈՑ էսաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 3ին, վարժարանին լիսէի բաժնի աշակերտներուն կողմէ ներկայացուած է Անտոն Չեխովի "Ամուսնութեան առաջարկ" թատերախաղը: Ներկայացումէն առաջ խօսք առած է լիսէի Բ. դասարանի աշակերտ Ժպիտ Էրտողան, որ ամփոփ խօսքերով ներկայացուցած է Ա. Չեխովի կեանքը, ապա բեմը թողած չորս աշակերտներու, որոնք զանազան դրուագներ ներկայացուցած են Չեխովի կեանքէն: "Ամուսնութեան առաջարկ"ին դերակատար աշակերտները չատ յաջող խաղ մը ցուցուցին հանդիսատեսին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի "Գրաբեր" հրատարակչականը "պետական պատուէրով" լոյս ընծայած է "Արշիլ Կորքի Աղոյեան – Նամակներ" հատորը, 500 տպաքանակով: Խմբագրած է Սէյրանուհի Գեղամեան, յառաջաբանը ստորագրած է Շահէն Խաչատրեան:

ՊՈԼՍՈՑ "Եղլտըզ Քէնթէր" համերգասրահին մէջ, Յունիս 1ին "Սայլորդ" համերգ մը տուած է խումբի նախագահ Արթօ Զաղըճի եւ դեղարուեստական դեկավար Արման Պօհչալեանի հսկողութեան տակ: "Սայլորդ" հայկական էսթրատային նուագախումբ մըն է զոր հիմնած են Արթօ Զաղըճ, Աւագ Էրկինէճ եւ Արա Գարագէօզեան, 1996ին: Այս համերգը կը բաղկանար երկու բաժիններէ եւ յայտագիրը ունէր զուարթաբար հայատառնեան ժողովրդական երգեր:

***

ՊՈԼՍՈՑ իրենց ակումբի նոր չէնքին մէջ, Թաքսիմ մարմնամարզական միութեան վարիչները, Յունիս 1ին ճաշ մը կազմակերպած են բարերարներու, թաղականներու եւ Միութեան անդամներու ի պատիւ: Ճաշի ընթացքին, Ակումբի վարչութեան ատենապետը կարօ Համամճըղլու բացատրութիւններ տուած է նոր չէնքի իրագործելի ձեռնարկներուն մասին, յայտնելով թէ ինչ նպատակի պիտի գործածուի ամէն մէկ յարկ: Ատոնց կարգին, Գ. յարկը պիտի դրուի Դպրեվանքցիներու տրամադրութեան տակ եւ այդ առթիւ Պ. Համամճըղլու չեչտած է. "Այս չէնքը Թաքսիմի մարմնամարզական միութեան կը պատկանի, սակայն մեր դռները բաց են համայնքին առջեւ": Ատենապետը նաեւ յուշապնակ մը յանձնած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան նախկին ատենապետ Սեդրակ Թաքսիճ, անոր բերած ծառայութիւններուն համար համայնքին: Ճաշը չարունակուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Պէզճեան մայր վարժարանի երդիքին տակ, Յունիս 3ին տեղի ունեցած է միջվարժարանային դիտական խըրախճանք մը: Մրցումէն առաջ երդիք ունեցած են Պէզճեան մայր վարժարանի տնօրէն Սիմայիր Եըլտըզ եւ փոխ տնօրէն Սիմոն Սալաշ, որոնք մատնանշած են որ այսպիսի ձեռնարկներով ազգային վարժարաններու տղաքը կը մէկտեղուին, իրարու հետ կը ծանօթանան: Այս դիտական խրախճանքին իրենց մասնակցութիւնը բերած են տասը վարժարաններ եւ սեղանատան մէջ ցուցադրութեան դըրած են աշակերտներու ձեռամբ պատրաստուած եւ դիտութեան առընչուող աշխատութիւններ եւ փորձեր: Աւարտին, բոլոր մասնակից աշակերտները բոլորուած են Գազազ Ամիրա սրահին մէջ պատրաստուած սեղաններու շուրջ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ՁՕՐ

Այդ պարագային՝ ստիպուած էինք կառքին չատ մօտէն քալել, որպէսզի ոտիկանները կարենային մեր վրայ հսկել իրենց նստած տեղէն:

Ձորրորդ իրիկունը հասանք Համմամ, միշտ Եփրատի եզերքը եւ առաջնորդուեցանք խան մը զոր Հայ տարագիրներ շինած էին:

Գիտէինք որ բաւական թիւով Հայեր կային հոն, տուներու մէջ եւ վրաններու ներքեւ, բայց ինչպէ՞ս հետերնին տեսնել:

Շատ սովորութեան մեզ տարին վերնայարկի սենեակ մը եւ դուռը վրանուս գոցեցին: Պատուհանը սակայն փողոցին վրայ կը նայէր: Օգտուեցայ այդ պարագայէն ու պատուհանին առջեւ գացի, յուսալով որ ծանօթ դէմք մը կը նշմարեմ:

Քանի մը երիտասարդներ, վարը կեցած, պիչ պիչ դէպի մեր պատուհանը կը նայէին. յայտնի էր որ Հայ տարագիրներ էին:

- Սահակ Մեսրոպն եմ, բաւ մինակը:
- Ի՞նչ կ'ընէք այստեղ, հարցուցի:
- Ես տարիէն աւելի է որ հոս եմ, պատասխանեց, Հայկ, իսկ Սահակ Մեսրոպ նոր եկաւ:

Երկուքն ալ վազեմի բարեկամներ էին: Հայկ կօշկարեաց գրաւճառ հրատարակիչ էր որ Կիլկոմ կը հրատարակէր եւ որ իմ ալ մէկ քանի գործերս հրատարակ հանած էր:

Տարագրութեան մէջ անդամ մը հանդիպած էի իրենց Հասանպէյլի, բայց անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունէի իրենց մասին:

Իսկ Սահակ-Մեսրոպի աքսորուիլը չէի խմացած եւ պինքը Պոլիս կ'ենթադրէի:

– Իսկ՛ւ թէ երկու դիշեր կարենայինք քեզի տեսնել, ըսաւ Մեսրոպ, թերեւս կը յաջողէինք քեզ ազատել ու հոս վար դընել:

– Ի՞նչ կերպով...

– Սուտ հիւանդ կը ձեւացնէիր, ճամբորդելու անկարող վիճակի մէջ, բնականաբար պիմաւորական բժիշկը պիտի կանչէին քեզ տեսնելու համար... բժիշկը մեր բարեկամն է, մեր ուզածին պէս տեղեկագիր մը կ'առնէինք իրմէ:

– Հիմա փորձէ՛ յանկարծ հիւանդանալ, խորհուրդ տուաւ Հայկ Կօշկաբեան:

Բայց նոյն միջոցին բնա՛ւ հիւանդի երեւիլ չունէի: Կառքին մէջ բազմած նաւակիւլէ կը ծխէի:

Աչքերէն նոյն վայրկեանին իսկ ոտիկանները հատան ու մեր խօսակցութիւնը վերջ գտաւ:

– Փորձէ՛ փախչիլ Տէր Զօրէն եւ հոս դալ: Այս եղաւ բարեկամներուս ինծի ուղղած վերջին խրատականը:

Գեղեցիկ խրատ արդարեւ բայց դործադրութիւնը դժուար:

Համմամ դտնուող Հայերը որոնք իմացած էին հայ աքսորականներու անցքը, եկած խռնուած էին խանին առջեւ դտնըւած հրապարակը եւ հետաքրքիր ու տըխուր մեզ կը դիտէին:

Կառքեր ճամբայ ելան: Ոստիկանները կ'ուզէին կարելի եղածին չափ արագ քշել կառքերը նոյն իրիկունն իսկ հասնելու համար Զիմնէ որ Տէր-Զօրի սահմանագլխին ծայրը, Եփրատի եզերքը վոքրիկ քաղաք մըն է: Հո՛ն պիտի վերջնական իրենց պաշտօնը, մեզի պիտի յանձնէին Զօրի ոստիկանութեան եւ իրենք պիտի վերադառնային Հալէպ: Այս պատճառաւ կառքերը գրեթէ վազն ի վազ կ'ընթանային, չարդ ու փշուր ընելով մեր ոսկորները:

Ցերեկը հազիւ մէկուկէս ժամ հանգիստ ըրինք ու յետոյ նոյն արագութեամբ ճամբանիս չարունակեցինք:

Հազիւ թէ Զիմնէի երկու ժամ մնացած էր ոստիկանները կառքերը կեցուցին: Ցետոյ Մուսթաֆա, որ դրամական խնդիրներու մասին մեզի հետ բանակցող ոստիկանն էր, մօտեցաւ մեզի եւ ըսաւ.

– Վեց ոսկի պիտի վճարէք:

(Շար. 75)

ՇԱՒԻԼ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ յառաջիկայ Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն իւ հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրօֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» *սրահին մէջ։*

Ցերեկոյթը կ'աւարտի «Լեռն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հիերդեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01 47 09 23 18

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire :** En été + **3** heures.
- **Heures de vol :** Environ 5 heures.
- **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet —
Brochettes —
Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « EREVAN »

Animation artistique

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « ANI »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses»
des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN»
de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar
pour assister au spectacle
de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie
de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur
de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch»
au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre
de l'atelier dessin
de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ եղիշէ ԶԱՐԵՆՑԻ «Խմբապետ Շաւարշը»։
Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

Maison des Étudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

***

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) *կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ։ Թեկնածուքիւնները պէտք է հասնին Յունիս 30էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30էն առաջ։ Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն։*

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens —
Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 17
VENDREDI
17 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·225 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·225

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նոր վարչապետը՝ Տ· ոը Վիլբուէն, Յունիս 15ին, Ազգ· Ժողովին առջեւ խօսած է ղլխաւորաբար Եւրոպայի մասին, առաջարկելով նաեւ որ "խորհրդածութիւն" մը ըլլայ Եւրոպայի ընդլայնումին մասին, բայց ի բաց Թուրքիոյ անունը չտալով: Այդ առթիւ, չեշտած է.– "Գիտենք որ ընդլայնումին արագութիւնը եթէ նոյնիսկ կը համապատասխանէր պատմական իսկական հրամայականի մը, խոովեց մեր հայրենակիցներէն շատեր: Այդ զգայնոմը արտայայտուեցաւ Մայիս 29ին· պէտք է նկատի ունենանք": Միւս կողմէ, "Ոչ"ի յաղթականները անընդունելի կը դտնեն, ձախ թէ աջ, որ վիճարկումէն դուրս կը մընան: Բուռն բողոք կը բարձրացնեն նաեւ ԻՒ· ԿՄ· ՓԸ·ի 14 երեսփոխանները որոնք "Ոչ" քուէարկած են: Իսոնի երեսփոխան Նիքոլա Տիւփոն-Էնյան դիտել կուտայ· "Ֆրանսացիք այն տպաւորութիւնն ունին որ եւրոպական կառուցումը կոչուած է ընդլայնելու անդադար երկիրներով, որոնք բնաւ չեն նմանիր Ֆրանսայի: Իրաց այս կացութեան մէջ, յաւակնիլ անդամակցութեան բանակցութիւններ բանալ Թուրքիոյ հետ Հոկտեմբերին, այնպէս ձեւացնելով որ ոչինչ պատահած է, դրգռութիւն մըն է: Եւ կը դաղրինք զօրավիդ ըլլալէ կառավարութեան":

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, դիպուածով ազատ արձակուած է աւստրալիացի պատանդ մը: Յունիս 15ի առաւօտուն, "յայտնաբերած է" երբ ամերիկացի եւ իրաքցի զինուորներ սովորական գործողութեան մը ձեռնարկած էին Պաղտատի արեւմտեան թաղամասը: Տըկլաս Վուտ, 63 տարեկան, լաւ վիճակի մէջ գտնուած է: Առեւանդուած էր Մայիս 1ին եւ առեւանդողները պայմանաժամ մը տուած էին Աւստրալիոյ, որպէսզի իր զօրքերը քաշէ, ինչ որ մերժուած էր:

ՀԻՒՍԷՅՆ ՀԱՆՈՒՆ, Ֆլ· Օպընայի առաջնորդը Փարիզ եկաւ Յունիս 16ին իր կնոջ եւ զաւկին հետ: 44 տարեկան, 18 ամիս է առաջնորդն (նոր բացատրութեամբ՝ փիէսէօր) դեր կը կատարէր Լիպերաւիոնի համար, այլեւս հրաժարած է այդ գործէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը Եւրոպական Միութեան երկիրներուն դեսպանները հրաւիրած է ընթրիքի մը որուն ընթացքին չորս կէտով ամփոփուած քննադատութիւններու թիրախ եղած է· իրեն ըսուած է որ ձեռնարկուած բարենորոգումները կիրարկելու անկեղծ տրամադրութիւնը կը պակսի, հարաւ–արեւելեան չրջանին հարցը միայն զինուորական լուծում չի կըրնար ունենալ, կառավարութիւնը հոն աւելի զգալի ներկայութիւն պէտք է ունենայ, կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ Եւրոպական Միութեան հմայքը չէ պահած:

ԱՄՆ-ՈՒ ԵՒ ԻՍՐԱՑԵԼԻ յարաբերութիւնները բաւական պաղած են, որովհետեւ Իսրայէլ զէնք ծախած է Չինաստանի, դեռ լրտեսական հարց մըն ալ կայ ԱՄՆ-ու եւ Իսրայէլի միջեւ: Ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութեան բարձրաստիճան մանդատէտ մը մեղադրանքի տակ է, որովհետեւ Պարակատանի վերաբերեալ յատուկ տեղեկութիւններ փոխանցած է իսրայէլամէտ էփաք ամերիկեան լոպիին եւ դիւանագէտի մը: Իսրայէլ հերքած է որ որեւէ դեր ունեցած ըլլայ այդ հարցին մէջ, թէեւ Իսրայէլ քանիցս բանուած է նման պարագաներու համար: Անցեալին ալ ԱՄՆ-ի եւ Իսրայէլի միջեւ լրտեսական հարցերու համար մեղադրուած է ԱՄՆ-ու մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, Չինաստանի դէնքի վաճառքի հարցը աւելի մեծ աղմուկ հանած է, թէեւ Իսրայէլ կը ջանայ չվնասացնել Ամերիկան, որ նիւթական եւ քաղաքական դլխաւոր նեցուկն է, բայց եւ այնպէս չատ չափազանցուած կը գտնէ ամերիկեան դիտողութիւնները: Բարձրաստիճան պատասխանատու մը յայտարարած է "Եդիոթ Ահրոնոթ" օրաթերթին· "Աւելին է վարչապետին համար հասկնալու Ամերիկայիններուն ամէնէն բարձր խաւին որ շատ հեռու գացած են, դերիչխան պետութիւն մըն ենք, ոչ թէ խամաճիկներու թատրոն մը":

ՍԻՒԶԱՆ ՖԼՈՆ, Ֆրանսական թատրոնի եւ չարժանկարի "մեծ տիկինը" մեռաւ Յունիս 15ին, 87 տարեկանին: Պարզ, բայց այնքան տաղանդաւոր, Սիւզան Ֆլոն վերամուտին պիտի խաղար Տիւրասի "Սաւանա Պայ"ը եւ նոր վերջացուցած էր "Ֆօթէօյլ տ'օրքէսթր"ը: Իւրաքանչիւր դերերուն մէջ անփոխարինելի եղած է, ինչպէս օրինակ Ա· Մալրքեանի "Կապիկ մը ձմրան" ժապաւէնին մէջ, ուր կապիկի կինն էր: Ասպարէզը սկսած է դիպուածով եւ Լուիթ Փիւֆի մղումով որու քարտուղարուհին էր 1947ին: Թատրոնի մէջ ալ չատ դեր խաղացած է Անուէյին, Ռուսիէին եւ արժանացած երկու "Մոլիէռ"ի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ վարչապետուհին՝ Իուլիա Տիմոշէնկօ, որ պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ եկած էր, կրկնեց որ իր երկիրը կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան: Հակառակ բացատական քուէներուն, վստահ է որ Եւրոպայի դուռը փակ չէ Ուկրանիոյ առջեւ: Մինչ այդ, գործակցութեան 11 պայմանագրեր ստորագրուած են Ֆրանսայի հետ զանազան մարզերու մէջ: Ի· Տիմոշէնկօ ցաւ յայտնած է որ Ֆրանսայի ներդրումները չատ քիչ են իր երկրին մէջ (80 միլիոն տոլար):

ՇԻՐԱՔ փարիզ հրաւիրած է Իսրայէլի վարչապետը խօսելու համար իսրայէլեան ուժերու քաշուելուն մասին Գազայի գօտիէն: Շարոն ընդունած է հրաւէրը, յայտնելով սակայն թէ չի կրնար անմիջապէս գալ:

ԳԱՒԼՈ ՄԱՐԻԱ ՃՈՒԼԻՆԻ, Ի· գարու նուագախումբի մեծադոյն դեկավարներէն մէկը, մեռաւ Միլանօ 91 տարեկանին: Քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, ուր կը գասաւանդէր: Բծախնդրութեամբ հետեւած է Ֆիւրթվէնկլէրի, Թոսքանինիի, Վալթէրի օրինակին: Կը սիրէր կրկնել՝ "Հոս եկած չեմ դեկավարելու համար, այլ միասին երաժշտութիւն ընելու":

ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարը Քոֆի Ա-նան հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Յունիս 16) ուր նախ կը բացատրէ բարենորոգումներու մեծ ծրագիրը, զոր օրակարգի նիւթ ըրած է Սեպտեմբերի աղգաժողովին (ՄԱԿ-ի 60ամեակի) ու նաեւ կը խօսի այն մեղադրանքներուն մասին, որոնք դեռ կ'ըլլան իր մասին ալ "քարիւղ սնունդի փոխարէն" ծրագրին կապակցութեամբ: Հարցը կը վերաբերէր Գոթեքնա զուիցերական ընկերութեան ուր կ'աշխատէր իր տղան, որ ձեռք ձգած էր տասը միլիոն տոլարի պայմանագիր մը ապրանք եւ դեղ ղրկելու համար Իրաք: Քոֆի Անան մէյ մը հերքած է որ տեղեակ եղած էր, բայց ընկերութեան մէկ նախկին փոխնախագահը հակառակը կ'ըսէ: Կը պնդէ որ Քոֆի Անան տեսակցութիւն մը ունեցած է 1988ի վերջ, Փարիզ, ափրիկեան Պետութեանց 20րդ վեհաժողովին:

Հ.Ց.Դ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆԸ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հ·Ց·Դ· երիտասարդներու չորս հոդինոց խումբ մը կը մասնակցի Ընկերվար երիտասարդներու միջազգային միութեան Պոլսոյ համաժողովին (Յունիս 16–19), որուն մասնակցութիւն կը բերեն սեւծովեան անդամ երկիրներու պատւիրակութիւնները Պուլկարիայէն, Վրաստանէն, Մոլդովայէն, Ռումանիայէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Թուրքիայէն, Ադրբեջանէն: Հայկական պատուիրակութիւնը կազմուած է Ֆրանսայէն Հայաստանէն, Լիբանանէն մասնակիցներով:

Համաժողովին օրակարգի նիւթերէն են Եւրոպայի փոքրամասնութիւնները, միջազգային համաձայնութիւններ, անցեալի քաղաքականութիւններ: Սեմինար մըն ալ կազմակերպուած է Միջին Ասիոյ աշխարհաքաղաքականութիւններուն մասին:

ԱՌԱԻԵԼԱԳՈՑՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Թրուաթիոյ մէջ լրագրողներու հետ հանդիպումին Ադրբեջանի նախագահը անդրադարձած է Ղարաբաղի հակամարտութեան: Անդամ մը եւս կրկնած է թէ բաքու պատրաստ է ինքնավարութեան ամէնէն բարձր մակարդակի կարգավիճակ տալու Ղարաբաղին ու երաշխաւորելու անոր ապահովութիւնը: Շեչտած ալ է թէ ատիկա առաւելագոյնն է զոր կրնար ընդունիլ հակամարտութեան լուծումին համար:

Թրուաթիոյ ու իր երկրին միջեւ նմանութիւններու մասին խօսելով Ի· Ալիեւ ըսած է թէ երկուքն ալ արտաքին յարձակումներէ չատ տառապած են, ապա աւելցուցած է թէ իրենց կրած յարձակումներուն հեղինակները Հայերն էին որոնք պատրուակ ըրին ադրբեջանաբակ Հայերու ապահովութիւնը· "Միեւնոյն ատեն արտաքին պահպանութեան պէտք չունէինք, քանի որ 150 տարիէ ի վեր կ'ապրէինք Ադրբեջանի մէջ ու ոչ մէկ հարց ունեցած էինք... Հետեւաբար որոշ է որ իրենց բուն նպատակը ադրբեջանական հող գրաւել էր ու յաջողեցան, շնորհիւ արտաքին զօրակցութեան եւ օժանդակութեան"...:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՐԳԻԼԱԾ Է ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ՎԱՃԱՌՔԸ

Կիպրական ատեանը որուն առջեւ Մելդոնեան վարժարանի նիւթով Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը նոր դատ մը բացած էր Հ· Բ· Ը· Միութեան դէմ, որոշած է Յունիս 7էն արգիլել կալուածին ամբողջութեամբ կամ մասնակի կերպով վաճառքը կամ որեւէ ձեւի չահագործումը:

Վարժարանին նախկին սաներու Կիպրոսի Միութիւնը հաղորդագրութեամբ մը ողջունած է որոշումը որով "արդարութիւնը յաղթանակած է": Այս զարգացումը յոյս կը ներչնչէ որ վարժարանը կարելի կ'ըլլայ փրկել ու բաց պահել 2005 – 2006 տարեշրջանին:

Միութեանատենապետ Շ· Պոհչալեան ըսած է թէ չատներ կը ձգտէին դպրոցին կալուածը չահարկել առեւտրական նպատակներով, սակայն այլեւս հարկ է մոռնան իրենց ծրագիրները: Նոյն միութեան փոխնախագահ Մասիս Տէր Բարթողոմէոս ալ ըսած է թէ իրենք չահագրգիռ բոլորին կ'ապդարարեն իրենց ձեռքերը հեռու պահել Մելդոնեանէն· յիշեցուցած է Կիպրոսի իշխանութիւններուն մինչեւ այսօրուան որոշումները դպրոցը փակելու տրամադրութեան դէմ որ "քրիստոնեական արարք" նկատուած էր Կիպրոսի դէմ:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԻՒԹՈՎ ՋՆՋՈՒՄԷՆ ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հայկական հարցին նիւթով ծրագրուած դիտաժողովներու ջնջումէն, առոր յարուցած աղմուկէն ետք, Պոլսոյ Փատտահանական կաճառին կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է, ինչպէս կը հաղորդէր "Մարմարա" (Յունիս 15), "Հայկական պնդումներու եւ ցեղասպանութեան յանցանքին իրաւական կողմերը" թեմայով: Ատենախօսները պաշտպանած են այն տեսակէտը թէ ցեղասպանութեան հարցը յարուցած է քաղաքական պատճառներով: Կազմակերպիչ կաճառին նախագահը բացման խօսքին մէջ ըսած է թէ Սփիւռքը խեղաթիւրած է հարցը որ կարսի, Գիւմրիի եւ Լօզանի համաձայնագրերով պատմութեան փոխանցուած է:

Համագումարին մասնակցողներէն նախկին Արտաքին նախարար փրոֆ· Միմմեթ Սոյսալ ալ ըսած է որ թէեւ 1915ի պատահարները առաջին ակնարկով կը նմանին ցեղասպանութեան Ուխտին մէջ նկարագրուած դէպքերուն, թէ 1915ին Հայեր մեռած են, բայց Թուրքերը Հայերը սպաննելու մասնաւոր դիտաւորութիւն մը չունէին: Սոյսալ ապա պաշտպանած է հետեւեալ քիչ մը դժուար հասկընալի տեսակէտը·

«Հիմա մեզմէ կ'ուզեն որ ըսենք· "Ոչ, Թուրքերը չերին, Քիւրտերը երին" բայց մենք այդպիսի բան պիտի չըսենք»:

Սոյսալ ի վերջոյ ըսած է որ Հայկական ցեղասպանութեան հարցը փակուած է Լօզանի դաշնագրով:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՅՈՑՑ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Թուրքիոյ վարչապետը Ռ·–Թ· Էրտողան ձեռնարկած է Լիբանանի այցի մը· հոն տեղի կ'ունենայ Արաբական տնտեսական 11րդ Փորումը: Այդ այցին դէմ Լիբանահայերը բողոքի ցոյց մը ըրած են Յունիս 15ին, յիշեցնելով երկրին ղեկավարութեան թէ Լիբանան Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիր է ու Թուրքիոյ հետ հաստատելի յարաբերութիւններուն մէջ պէտք է նկատի ունենայ այս կէտը:

Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած ցոյցը տեղի ունեցած է Պուրճ Համուտի մէջ ուր որպէս բողոքի արարք ժամ մը փակուած են Հայերու խանութները:

***

Յոյն օրթոտոքս, կաթողիկէ, բողոքական եկեղեցիներու վերին մարմինն ալ հաղորդագրութեամբ մը Լիբանանի ղեկավարներէն պահանջած է որ յիշեցնեն Թ· Էրտողանի թէ իր երկիրը 1915ին ցեղասպանութիւն գործած է: Պահանջուած է նաեւ որ Թուրքիա ընդունի մարդկային իրաւունքները ոտնակոխած ըլլալու իրողութիւնը:

ՀԱՏՈՒԱԾՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ի ՎԵՐՋՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ի ՎԵՐՋՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԻՒԹՈՎ ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԴԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԻՒԹՈՎ ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԴԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԻՒԹՈՎ ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԴԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՄ ՅԱՆԴԻՄԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600-ԱՄԵԱԿԻՆ

Տոքթ. ԱԳԱՊԻ ՆԱՍԻՊԵԱՆ-ԷՖՄԷՋԵԱՆ (*)

Ազգովին նչեցինք 90ամեակը Հայկական Ցեղասպանութեան եւ վերանորոգեցինք մեր ուխտը՝ վճռականութեամբ հետապնդելու մեր արդար պահանջները. վերադարձը ոճիրով խլուած հայրենական մեր հողերուն ու հատուցումը մեր կորսնցուցած մշակութային հարստութեան: Ու միաժամանակ վերահաստատեցինք մեր յանձնառութիւնը՝ հաւատարիմ մնալու մեր նահատակներու ազգային իղձերուն:

Ազգովին պիտի տօնենք, նաեւ, 2005ի ընթացքին, փառապանծ 1600ամեակը Հայ Գիրերու Գիւտին ու հաւաքաբար պիտի խոնարհինք վաստակին առջեւ հայերէն լեզուի եւ հայ գպրոցի մեր առաջին Ուսուցիչ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի: Որովհետեւ Ա.Բ.Գ.-ով մարմնաւորուած Հայոց Լեզո՛ւն է որ մեզի համար եղաւ մեր ազգային ինքնութեան, արժանապատուութեան ու ազգային միասնականութեան երաշխիքը: Անո՛վ դիմակայեցինք ուծացման, օտարացման եւ անհետացման վտանգները ու պատմութիւն չդարձանք:

... Եւ ափսոս, ազգովին ակնառու պիտի ըլլանք, դարձեալ 2005ին, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան անդրանիկ կրթարանին, «Անմահ լուսոյ» տաճար Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան խափանումին, անոր 80ամեակի չեմին: Պիտի փակուի ափիւռքի հայապահպանման մեծագոյն կեդրոններէն մէկը, հայակերտումի սրբազան դարբնոց մը:

Բայց որքա՜ն անյարիր, խոտոր ու հակառնայ են մեր Ցեղասպանութեան 90-ամեակի եւ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակի նչոմի, եւ, միւս կողմէն, Մելգոնեան Հաստատութիւնը փակելու զաղափարները:

Իր ծնունդով ու առաքելութեամբ Մելգոնեանը եղաւ ափիւռքի որեւէ կառոյցէ աւելի՝ յանձնառու մեր Ցեղասպանութեան չարիքի յաղթահարման: Իմաստուն ու հեռատես կարապետ Մելգոնեանի փափաքն էր որ իր զպրոցը լուծէր թուրքին «վրէժը» եւ պատրաստէր «մեր նոր մեծերը» (Յուշարար, Մայիս 15, 1982, էջ 5): Արդարեւ, Մելգոնեանը ե՛ւ մեր Ցեղասպանութեան ազնուագոյն վրէժը: Բարձրագոյն հնչեցին հոս մեր մեծասքանչ լեզուն ու հոգեթով երգերը, իսկ խրոխտ դրօշները մեր հայկական պարերուն հնչուն վկայութիւնը եղաւ Ցեղասպանութեան դէմ մեր տարած յաղթանակին: 2005, Ապրիլ 20ին, Հաստատութեան մէջ Մեծ Եղեռնի 90ամեակի ոգեկոչման յաջող երեկոյին, երկու ուսանողներ, Տէնիցա Սթոյչեւա եւ Մարթին Սիրաքով, օտարացած թոռները Ջարդերու ժամանակ Արեւմտահայաստանէն փախած ու Պուլկարիա ծուարած Հայերու, զնահատելի բայց եւ յուզիչ հայերէնով տուին պատմութիւնը Մելգոնեանի չնորհիւ իրենց վերագտած հայութեան:

Մելգոնեանը մինչեւ այսօր կը մնայ անդին յուշակոթող մը, սփիւռքի վերապրումի սրտատուչ մեր ճիչին խորհրդանիշը: Առաջին հայ որբերու որք ձեռքերով տնկուած ծառերը, արդէն ուռճացած, լուռ վկաներն են այս յաղթանակին:

Մելգոնեանը եղած է նաեւ, միշտ, ըսփիւռքացած մեր ժողովուրդին խճանկարը, ապրող ու կենդանի թանգարան մը: 2005, Ապրիլ 8ին, աշակերտական վերջին «Երդ ու Պարի երեկոյ»ի յայտագիրներուն վրայ տեղ գրաւած էին՝ զանազան երկիրներէ եկած, իրրեւ Մեկ ժողովուրդի զաւակները միասին ապրած, բայց մօտալուտ բաժանումի ցաւը հոգեխռով ճիչի վերածած ուսանողներուն մի քանի տողերը.

«Ախր ուրիչ տեղ աչխարհի հազար
անկիւնէից եկած.
Մի տան մէջ ապրող այսքան Հայ չկայ.
Ախր ուրիչ տեղ Հային Թեւ տուող,
Հայ չունէ տուող,
Հային Հայ պահող Մելգոնեան չկայ»:

Հաստատութեան հանդիսասրահը լեցուցած ներկաները հեռացան արտասուալից:

Ինչո՞ւ փակել հայկական դպրոց մը եւ մանաւանդ Մելգոնեանի նման կըրթական հաստատութիւն մը, երբ մեզ սփիւռքը որեւէ աւելի պէտք ունի այս կրթօճախին:

Տրուած հակասական պատճառաբանութիւններէն ՈՉ ՈՒ տակաւին հասկցած է թէ ինչո՞ւ կը դադրի Մելգոնեանը: Աչառկերտական թիւի, որակի եւ պիւտճէի պատճառաբանութիւնները համոզիչ չեն թուիր: Ու միշտ կը հարցուի թէ եթէ թերութիւններ կային, կամ թերացումներ եղան, ինչո՞ւ ժամանակին չուրթպըրուեցան անոնք: Այսօր, ինչո՞ւ անտեսել կիպրոսի մէջ Մելգոնեանին վայելած բացառիկ առաւելութիւնները՝ կրթութեան ազատ պայմաններ, հայախօս համայնք, աչխարհագրական կեդրոնական դիրք եւ նիւթական չատ կաբելոր օժանդակութեան խոստում տեղւոյն բարեացակամ պետութեան կողմէ:

Տարիներու իր փորձառութեամբ լիմաստնացած Սէթք Մանուկեանի համոզումն էր թէ «Որեւէ կրթական օճախի խափանում ազգային աղէտ մըն է մեզի համար»: Եւ իրապէս, ազգային աղէտ է Մելգոնեանը փակելու որոշումը: Շարաթօրեայ դպրոց, համբար, դիտահետազօտական կեդրոն կամ ցուցահանդէս, խիստ օգտակար նախաձեռնութիւններ ըլլալով հանդերձ, չեն կրնար ԵՐԲԵՔ փոխարինել հայկական երկրորդական վարժարանը, մանաւանդ Մելգոնեանի նման համապարփակ դիէներթիկ կրթօճախը, հայ սերունդներու պատրաստութեան մէջ: Արդարեւ, իր լեզուին, պատմութեան եւ մըշակոյթին գիտակից հայ սերունդին պատրաստութիւնը պէտք է նկատուի որեւէ միութեան առաքելութիւններէն մէկը: Առանց հայ զգացող ու հայօրէն ապրող մեր նոր սերունդին, Հայը կը վերածուի օտարը կապկող եւ օտարէն կախում ունեցող արարածը. Հայ Դատը չունենար իր ամրակուռ պահանջատէրը եւ հայրենի հողն իսկ կրնայ վերածուիլ սոսկ տարածքի:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան նման կրթօճախի մը փակումը մահացու հարուած մը պիտի չըլլա՞յ Սփիւռքի հայեցի կրթութեան զաղափարին: Կիպրոսի մէջ չատ մը ծնողներ կ'ըսեն արդէն. "Եթէ գոնայինք որ Մելգոնեանը պիտի գոցուէր, առաջին օրէն յունական վարժարան կը ղրկէինք մեր զաւակները: Ինչ պէտք կայ հայկական նախակրթարանի":

Տակաւին, Սփիւռքի մէջ որոշ թիւով հայ ուսանողներ, բայց մանաւանդ Մելգոնեանցիներ, ներչնչուած իրենց ուսուցիչներէն, հայագիտութիւն ուսանելէ էին, մեր լեզուին ու զրականութեան հանդէպ պաչտամունքի համակող նուիրումով: Մելգոնեանին տրուած այս հարուածէն ետք Սփիւռքի մէջ պիտի ունենա՞նք հայագիտութիւնը իրեն ասպարէզ ընտրել փափաքող ուսանող: Հայերէն թերթ ու գիրք կարդացողներ եւ հայերէն գրող հեղինակներ պիտի գտնուի՞ն:

Կարելի է հոս յիչատակել ալ գիւտը 1996ին, Մելգոնեանի 70ամեակին առթիւ կատարուած պզտիկ հետազօտութեան մը թէ՝ Հաստատութիւնը 47 հեղինակ եւ 237 անուն գիրք պարգեւեր էր մեր ժողովուրդին: Իրագործում մը որով պիտի կարենայ արդարօրէն հպարտանալ որեւէ կրթօճախ աչխարհի վրայ:

Ձիւղ է ականջալուր ընթալ կեանքի փոփոխութեանց եւ քայլ պահել ժամանակին հետ: Բայց կան արժէքներ որոնք անժամանցելի են եւ այդպիսի արժէք մըն է մայրենի լեզուն: Եւրոպայի Խորհուրդին եւ Մարզկային Իրաւանց մարմիններուն կողմէ կազմակերպուած "Փոքրամանուածիներու լեզուական իրաւունքներ"ուն նուիրուած միջազգային դիտաժողովին (Իռլանդիա, Ֆինլանտա, 1991 Մայիս 30 – Յունիս 1), Աստրիոյ Արտաքին գործերու նախարար տոքթ. Խոտա Ոէյիսի խօսքը թէ "Մայրենի լեզուն ամհատի մը եւ ժողովուրդի մը արժանապատուութիւնն է", կը հնչէ տակաւին անմոռանալի:

Երբ նկատի ունենանք թէ Եւրոպայի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու եւ Ռուսաստանի մէջ տեղական լեզուներ այնքան գերիչխող դարձած են եւ օտարախօսութիւնը՝ համատարած, որ դոյութիւն ունեցող սակաւաթիւ հայկական վարժարանները գրեթէ անզօր կը մնան ուսուցանելու մեր մայրենին, Մելգոնեանի գոյութիւնը կը դառնայ անփոխարինելի: Ան քացառիկ կարելիութիւններ ունի (ամբողջութեամբ հայախօս պիէներթիկ հաստատութիւն) մի քանի ամսուան մէջ հայերէն չգիտցող ուսանողներն անդամ հայախօս դարձնելու եւ յետոյ ալ զանոնք հաղորդելու մեր ոսկեդինիկ Արեւմտահայերէնին:

Ճիշդ է նաեւ որ մեծ թիւով ծնողներ, նոյնիսկ Միջին Արեւելքի մէջ, ներկայիս կը նախընտրեն օտար վարժարանները: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, սակայն երբեք մեր իրականութեան մեծագոյն ազգապահպան կազմակերպութիւններէն մէկը, կրնա՞յ ուղեցոյց ըլլալ եւ առաջնորդել մեր ժողովուրդը դէպի մեր ազգային արժէքները: Հոսանքն է վար չէ որ սլիտի սահի ան: Տակաւին, կրնայ Սփիւռքի հայեց դաստիարակութիւնը զօրացնել, նախաձեռնելով հայերէն դասագիրքերու եւ հայ ուսուցիչներու պատրաստութեան:

1915ին առաւելաբար Արեւմտահայութիւնն է որ հայրենազրկուեցաւ. հետեւաբար, Սփիւռքահայութիւնն է բարոյապէս ժառանգորդը Արեւմտահայաստանին: Սփիւռքահայութի՛ւնն է որ տէր պիտի կանգնի յարաբերաբար մաքուր ու ճըշդիւտ Արեւմտահայերէնին: Մեր պա՛րտքն է Մելգոնեանի նման կրթօճախներուն մէջ պահպանել եղերաբախտ մեր նահատակ զրողներուն՝ Դանիէլ Վարուժանի, Զօհրապի եւ այլոց անզին ժառանգութիւնը լեզուի եւ զրականութեան, ու փոխանցել նոր սերունդներուն:

Ակնկալելի է որ Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակը եւ Հայ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակը առաւել միացնէին ու ամրապնդէին մեր ժողովուրդը այս տարի: Այդպէս չեղաւ սակայն:

Ի Սփիւռս աչխարհի ցրուած Մելգոնեանցիները ցաւած ու պարզապէս ընդվզումի մէջ են: Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամակցութիւնը, մանաւանդ Միջին Արեւելքի մէջ, կարծէք կորսնցուցած է իր հաւատքը Միութեան նկատմամբ ու յուսախաբ է: Իսկ Կիպրոսի՞ մէջ – ողբերգական կացութիւն մը կայ: Մասնատած ու բաժան-բաժան եղած է ան:

Կիպրոսի տեղական բոլոր թերթերը լեցուն են զանազան վարժարաններու եւ կրթական հաստատութիւններու վերամուտի յայտարարութիւններով: Իսկ Մելգոնեանը կը գոցէ իր դուռները: Անգլիացիներ, յոյն Կիպրացիներ, պետական պաչտօնեաներէն եւ առեւտրականներէն մինչեւ կրպակներու տէրեր, բոլորը կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ պիտի փակուի Մելգոնեանի նման փառաւոր հաստատութիւնը որ կղզիին մչակութային կեանքին մէջ այնքան ուչագրաւ եղած է: Ու ՈՉ ՈՔ դիտէ պատասխանը: Հայութիւնը վիրաւորուած ու վարկաբեկուած է հոս:

Տեղական անգլիական ու յունական թերթերը եւ հեռատեսիլի կայաններըկը չարունակեն իրենց հետաքրքրութիւնը Մելգոնեանի տագնապային առընչութեամբ: Փոլիտիս թերթը (2005 Ապրիլ 6, էջ 46) վերարտադրած էր լրատուութիւն մը էլէֆթերիա թերթէն (1924 Սեպտ. 29), գրուած Մուչեզ Սերոբեանի կիպրոս ժամանումին առթիւ: Որոշուած էր Հայկական Որբանոց մը բանալ Նիկոսիոյ մէջ, եգիպտաբնակ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներու 650·000 ոսկիի նուիրատուութեամբ եկամուտով: Հողատարածքը գնուեր էր, մօտաւորապէս 70 տէօնիւմ, Լիմասոլի ճամբուն վրայ, 400 ոսկիի: Շինութիւնը պիտի արժէր 15 – 20·000 ոսկի: Որբերուն թիւը պիտի հասնէր 500ի, աղջիկ եւ մանչ, կիպրոսէն եւ արտասահմանէն, եւ չրջանաւարտները պիտի ղրկուէին անգլիական ու ամերիկեան համալսարաններ, բարձրագոյն ուսման համար:

Իսկ Մելգոնեանի այժմու ուսանողները, չրջոթած, ընդվզած ու հոգեպէս ւկուած, պիտի կարենա՞ն երբեք մոռնալ այս տրեչրջանը: Կրցա՞ն անոնք կեդրոնանալ իրենց դասերուն ու պատրաստուիլ Արտաքին քննութեանց: Վերջին երկու տրիներուն անոնք չմասնակցեցան նաեւ Պէյրութի Ազիք Մասուկեան կեդրոնի Տչախութային Ըանձնախումբին կազմակերպած Բանաստեղծական յօրինումի մրցանքին, որուն կը ներկայանային "առուար թիւով" ու կը խլէին "առիւծի բաժինը" մրցանակներուն, համաձայն Խօսնակի Պէյրութի թղթակիցին (Խօսնակ, Հոկտ.–Դեկտ. 2004, էջ 34):

Որոչուած է որ այս տարի Շրջանաւարտից հանդէսը տեղի ունենայ Մելգոնեանէն հեռու՝ Հիլթըն փէրք պանդոկին մէջ: Ուրեմն զեղչուած է Բարերարնեու Դամբանին առջեւ տեղի ունեցող ազգային պաչտամունքը – աղօթք, ծաղկեփունջերու զետեղում եւ երկու շրջանաւարտներու կողմէ խորհրդանչան "լուսոյ" ջահերու փոխանցում ուսանող երկու Մելգոնեանցիներու (շրջանաւարտներու թիւ 2005ին՝ 23, 2004ին՝ 32, 2003ին՝ 27):

Կարզադրութիւն եղած է որ ուսանող Մելգոնեանցիները իրենց ուսումը չարունակեն Նիկոսիոյ Ամերիքըն Էքրոսէնթ մէջ, ուր առաջնորդուած են տեսնելու իրենց "նոր" դպրոցը: Անոնք վերադարձած են Մելգոնեան լալով ու ըմբոստացած. "Ինչպէ՞ս կրնան մեզ դուրս չպրտել մեր տունէն ու ղրկել դպրոց մը որ Մելգոնեանի հոգին չունի", գրած է ուսանող մը: "Կը վախնէ՞ Հ. Բ. Ը. Միութեան որ մեր զաւակները առաջնորդէ օտար վարժարան" ինծի հարցուց մայր մը:

Ամէնէն չատ ցաւողները, սակայն, պիտի ըլլան, անտարակոյս, հոգիները Մելգոնեան բարերարներուն: Կարապետ Մելգոնեանի բացայայտ փափաքն էր որ իր դպրոցը վերապրէր, նոյնիսկ եթէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը լուծարուէր: Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լիազօրութիւն պիտի ունենար նչանակելու յանձնախումբ մը որ պիտի կարենար զրամատուներու մէջ աւանդ զրուած գումարին եկամուտներով մատակարարել հաստատութիւնը (Մեթր Գ. Տէրտէրեան, "Եթաղանը որ կը չարունակէ հնձել", Զարթօնք, 2004 Օգոստ. 29· տե՛ս· նաեւ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակ, "Օրացոյց – Ուղեցոյց", 2005 Հոկտ.):

Անպին գրութիւն մը, ստորագրուած բարերար Կարապետ Մելգոնեանի կողմէ, 1924 Յունուար 29ին, Ազէքսանդրիա, նմանապէս բացորոչ կերպով կ'արտայայտէ կամքը բարերարին, որուն փափաքն էր որ Մելգոնեանը տեւէր "դարէ դար", որուն մչտատեւ գոյութիւնը ան հոգացեր էր իր իշխանական նուիրատուութեամբ: "Ցիչատակարան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւններու Անդրանիկ Հիմնարկութեան" գրութեան մէջ, բարերարը կ'ըսէ. "Կը փափաքիմ որ Մելգոնեան Կրթական այս հաստատութիւնները տեւեն դարէ դար, եւ ըլլան լուսաւորութեան վառարաններ, տարու համար հայ ազգին, հայ հայրենիքին եւ մարդկութեան օգտակար եւ պարկեչտ նկարագրով անդամներ":

Սոյն գրութիւնը ցուցադրուած էր Հ.Բ.Ը. Միութեան Նիկոսիոյ Մչակութային Ցանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած "Կիպրահայ անցեալը լուսանկարներով" ցուցահանդէսին մէջ, 1991 Նոյեմբեր 29ին, Միութեան Նիկոսիոյ կեդրոնին մէջ:

Ինչո՞ւ ուրանալ ուրեմն բարերարին փափաքը: Ինչո՞ւ կոխկռտել հազարաւոր Մելգոնեանցիներու, Հ. Բ. Ը. Միութեան հաւատաւոր անդամներու եւ կիպրահայերու զգացումները:

Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակին եւ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակին առիթով կարելի չէ՞ որ Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովը վերատեսութեան ենթարկէ Մելգոնեանը փակելու իր որոչումը եւ զայն վերակազմակերպելէ յետոյ վերաբանայ՝ ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն ու հայերէն լեզուի եւ հայաչունչ դպրոցի Առաջին Ուսուցիչ

(*) Տիկ· Ագապի Նասիպեան-Էֆմէճեան եղած է Մ.Կ.Է.ի վարժապետանոցի շրջանաւարտ, ապա ետոյ կրթական հաստատութեան ուսուցիչ, նաեւ տնօրէնուհի: Պատմութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու տոքթորայի իր աստիճանը ստացած է Օհսֆորտի համալսարանէն:

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՂԱՅԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

21 Յունուար 1967, Շաբաթ

Սուրբ Սարգիսի պահքին երրորդ օրն է: Երիտասարդները երեքօրեայ ծոմապահութիւնը Սրբոյ Թիւնով լուծելու համար հաւաքուած են: Իրենց ուրախութիւնը կըզգուկնապատկուած է: Այս տարի իրենց բեմը հաղորդութիւնով պիտի բանան: Ամոնց ուրախութեան պատճառն ու մեծութիւնը ես պիտի՛ ու կը հասկնամ: Ամոնց սրտերուն մէջ, հաւատքի կայծն է որ կը բոցավառի: Խաւարած սրտերու խորերը, որպէս ճրագ կայծկլտալու՝ ու ես կ'երթամ...:

Պարզուկ տեղանի մը առջեւ կանդնած կ'աղօթենք: Աշտանակներ չունինք: Մեծ-կակ ափսէի մը մէջ մոմերը կը վառին: Այդ լոյսի ողողումին մէջ իդձեր կը ճեն-ճերին: Աղօտ լոյսով լուսաւորուած սեղանի մը մէջ, խոր լռութիւն կը տիրէ: Մեծ ու պզտիկ մարդիկ կանգնած, կ'աղօթեն: Աչքերու մէջ բոցեր կը կայծկըլտան: Մոմերու լոյսով դէմքերը դուարթուններու են փոխուած: Երկնային քաղաքացիներու հիւրընկալ՝ ու ես կ'երթամ...:

Եւ ահա, բոլորը ծունկի եկած կը խոստովանին: Կանոնական բանաձեւին ամէն մէկ հատուածին «Ամէն» ըսելով կը մասնակցին: Այդ պահուն 80ամեայ ծերունի մը դողդողալով ինծի կը մօտենայ: Ան կը սկսի հանուիլ. կիսով մերկանալէ վերջ վզին վէրքը ինծի ցոյց կու տայ: Տապարի հետքը հոն կը տեսնուէր: Եւ ան կը պատմէ.

- Տէր հայր, օր մը մենք աւազակներու յարձակումին ենթարկուեցանք: Անոնք տապարներով ու բիրերով մեր վրայ խոյացան եւ անդթօրէն խողխողեցին: Մեզմէ շատեր մեռան, բայց մենք երկու ընկեր ողջ մնացինք: Անօթի ու ծարաւ եւ վիրաւոր՝ օրերով քարի մը տակ մնացինք: Վերջապէս բարի հովիւ մը հանդիպեցաւ եւ մեզի մեղքնալով քանի մը հաց տուաւ: Ես, այդ հացերէն մէկ հատը պահելով զաղտնաբար կերայ: Արդեօք հիմա հաղորդութեան արժանի՞ եմ:

Խեղճ մարդը չիտուն տարիներ այս վիշտը սրտին, խղճի խայթով կը տառապէր: Ուստի զայն իր խղճի խայթէն պէտք էր ազատել. ծռեցայ ու իր վէրքը համբուրեցի: Եւ...

- Գարեգին աղա, դուն արդէն քու պաշխարանքդ քաշեր ես, եթէ Աստուած քեզի չներէ, քու մեղքիդ պատասխանատուութիւնը ես իմ վրաս կ'առնեմ: Դուն հաղորդութեան կարօտ մի մնար. թերեւս անգամ մըն ալ քահանայի մը չես հանդիպիր...:

Աչքերէն կայլակներ թափելով Սրբութիւնը ճաշակեց:

Ես այլեւս բան մը չէի տեսներ, չուրջս մշուշ էր պատեր: Մատներս բացուող բեռանիներու մէջ փշրանքներ կը զգէին: Մօրուքիս թելերէն ցօղեր կը մաղուէին: Հազար ու մէկ մեղքերու բեռը չալկած՝ ու ես կ'երթամ...:

Մարդիկ կ'այլակերպին. հոգիները կը կերակրուին: Պայծառ քոյրիկը եղածներէն անտեղեակ, իր քովը կեցողին կը հարցնէ.

- Առնք քահանային առջեւ ինչո՞ւ կը ծնրադրեն: Եւ ան ալ անոնց բերանը ի՞նչ կու տայ:

Պայծառ քոյրիկը երկար տարիներ օտարութեան մէջ մնացեր է: Եկեղեցի, օրէնք, կրօնք ու սովորութիւն իրեն համար ոչինչ է: Կանոնական բանաձեւին ամէն մէկ հատուածին «Ամէն» ըսելով կը մասնակցի: Այդ պահուն 80ամեայ ծերունի մը դողդողալով ինծի կը մօտենայ: Ան կը սկսի հանուիլ. կիսով մերկանալէ վերջ վզին վէրքը ինծի ցոյց կու տայ: Տապարի հետքը հոն կը տեսնուէր: Եւ ան կը պատմէ.

- Տէր հայր, օր մը մենք աւազակներու յարձակումին ենթարկուեցանք: Անոնք տապարներով ու բիրերով մեր վրայ խոյացան եւ անդթօրէն խողխողեցին: Մեզմէ շատեր մեռան, բայց մենք երկու ընկեր ողջ մնացինք: Անօթի ու ծարաւ եւ վիրաւոր՝ օրերով քարի մը տակ մնացինք: Վերջապէս բարի հովիւ մը հանդիպեցաւ եւ մեզի մեղքնալով քանի մը հաց տուաւ: Ես, այդ հացերէն մէկ հատը պահելով զաղտնաբար կերայ: Արդեօք հիմա հաղորդութեան արժանի՞ եմ:

Խեղճ մարդը չիտուն տարիներ այս վիշտը սրտին, խղճի խայթով կը տառապէր: Ուստի զայն իր խղճի խայթէն պէտք էր ազատել. ծռեցայ ու իր վէրքը համբուրեցի: Եւ...

- Գարեգին աղա, դուն արդէն քու պաշխարանքդ քաշեր ես, եթէ Աստուած քեզի չներէ, քու մեղքիդ պատասխանատուութիւնը ես իմ վրաս կ'առնեմ: Դուն հաղորդութեան կարօտ մի մնար. թերեւս անգամ մըն ալ քահանայի մը չես հանդիպիր...:

Աչքերէն կայլակներ թափելով Սրբութիւնը ճաշակեց:

Ես այլեւս բան մը չէի տեսներ, չուրջս մշուշ էր պատեր: Մատներս բացուող բեռանիներու մէջ փշրանքներ կը զգէին: Մօրուքիս թելերէն ցօղեր կը մաղուէին: Հազար ու մէկ մեղքերու բեռը չալկած՝ ու ես կ'երթամ...:

Մարդիկ կ'այլակերպին. հոգիները կը կերակրուին: Պայծառ քոյրիկը եղածներէն անտեղեակ, իր քովը կեցողին կը հարցնէ.

- Առնք քահանային առջեւ ինչո՞ւ կը ծնրադրեն: Եւ ան ալ անոնց բերանը ի՞նչ կու տայ:

Պայծառ քոյրիկը երկար տարիներ օտարութեան մէջ մնացեր է: Եկեղեցի, օրէնք, կրօնք ու սովորութիւն իրեն համար

չին: Ի փառս Նահեւ հայակերտումի նըւիրուած մեծ Մխիթեան, այս կերպով վերաշահելով հաւատքը իր անդամակցութեան:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան վերջին քսան տարիներու ամէնէն փայլուն չրջանաւարտներէն մէկը, համալսարանական, հայկական բոյն կազմած եւ հայանուն ու հայախոս երկու փոքրիկներու հայր մը, որ ներկայիս կ'ապրի ովկիանոսներէն անդին ու իր ազատ ժամերը կը տրամադրէ հայերէնի ուսուցման տեղւոյն Շաբաթօրեայ դպրոցին մէջ, իր վերջին նամակով մաղթած էր "կրկին հանդիպիլ Մելգոնեանի սուրբ յարկին տակ": Ջերմեռանդ փափաք մը զոր կը բաժնեն հազարաւորներ:

Հիմնաւոր ի՞նչ պատճառ կայ որ չիրականանայ այս մաղթանքը:

Ա. Ն.-Է.

Լիմասոլ,
2005 Մայիս 31

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆ ՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՋՔԻՆ ՓՈՒՇՆ Է

Գերմանիոյ քաղաքական չրջանակին մէջ Թուրքիոյ դէմ հոսանքին պարագլուխն է Անկելա Մերքէլ: Ռենանիի վերջին ընտրութեան վարչապետ Կ. Շրէօտէրի պարտութենէն ի վեր ան կը նկատուի վարչապետութեան ամենահաւանական թեկնածուն: Այնպէս կը թուի թէ Սեպտեմբերի ընտրութեան քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան յաղթանակի պարագային այդ թեկնածութիւնը ստոյգ բանի մը պիտի վերածուի:

Այդ հեռանկարը լուրջ մտահոգութեան աղբիւր է Թուրքերուն որոնց Եւրոպա մուտքին բուռն ընդդիմադիր է ան ու այդ կեցուածքը կ'արտայայտէ ամէն առիթով:

Մերքէլ 51 տարեկան է. ծնած է Արեւելեան Գերմանիա, մեծցած՝ Պրանտէնպուրկ: Բողոքական պատուելի դասակի է, ընտղէտ: Դաստիարակուած է քրիստոնեայ արեւմուտքին, եւ ոչ թէ Արեւելեան Գերմանիոյ արժէքներով: Բնազդաբար ընտրած է, որովհետեւ նոյ նիակ Ջ. Հոնէքէր չէր կրնար անյայտացնել մաթեմատիկը եւ քնութեան օրէնքը: Երիտասարդ ամուսնացած է, քանի մը տարի ետք ամուսնալուծուած: Ուսումը աւարտած է Լայփցիկի մէջ:

1989ին երբ պատը փուլ եկաւ, Անկելա ուղեց քաղաքական ասպարէզ մտնել: Ապատ ըլլալ: Այդ ուղղութեամբ առաջին քայլերէն Հ. Գոհլ նշմարած է զինքը ու միշտ կոչած՝ «աղջիկս»: Իրեն յանձնած է կիներու նախարարութիւնը, օգնած որ Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան մէջ կարեւոր դիրքերու տիրանայ: Արդէն կը հասնի փոխ նախագահի աթոռին: Ցետոյ կը նշանակուի չրջապատի նախարար, ապա կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար կը կարգուի: Գերմանական քաղաքականութիւնը վերածելու դիտանականի անոր պաշարիմութիւնը հըրաչալի ալդիւնքներ կու տայ. իրեն օգնած է ամէնուն կողմէ միչտ թերագնահատուած ըլլալ. ատոր պատճառները մէկէ աւելի են. ինք արեւելքէն է, կին է, կուսակցական այրերը միչտ արկածի մը արդիւնք նկատած են անոր յառաջդիմութիւնը: Իր մասին չատ ըսած են թէ աչխատասէր է, համարձակ, բայց դըժբախտաբար անկարող: Ինք բնաւ չի սիրեր համեմատուիլ տիկին Թաչըրին հետ: Իր համոզումը այն է որ քաղաքական ասպարէզը ընտրած կին մը միչտ պէտք է դիտնայ թէ կին ըլլալու հանգամանքը հարցերուն քիչ մը տարբեր բնոյթ կու տայ: Նաեւ պէտք չէ բնաւ հպարտանայ հրապարակաւ, մանաւանդ զանգատի:

Ուչադրաւ են Մերքէլի լուսանկարները ալ. ան երբեմն կը չարտնուի տխուր, ինքնիր վրայ ամփոփուած, կախ դէմքով մը: Կան լուսանկարներ ալ ուր անկաչկանդ, ազատագրուած, ուրախ է դէմքը: Վարչապետութեան ամէնէն հաւանական թեկնածու չարտարարուելէն ի վեր չրջանառութեան մէջ գտնուողները այս երկրորդ խումբին կը պատկանին: Անոր ճառագայթող դէմքն է որ տեղ կը գտնէ թերթերու, պարբերականներու առաջին էջին վրայ: Եւ քանի որ երկար տաեն թերագնահատուած է, այսօր բնական կը համարուի քիչ մը զերագնահատել զինքը. առնուազն անցեալի արժեւորումը մոռցընելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԵՆ ՏԷՐ-ՁՕՐ

Ջմռնամ յիչելու թէ՝ ամէն անգամ որ ոսկիի խօսք կ'ընեմ պէտք է հասկնալ հնչուն ոսկեդրամ եւ ո՛չ թէ թղթադրամ, որ գործածական չէր ո՛չ Հալէպի եւ ո՛չ ալ Ձօրի մէջ: Թղթադրամ ունեցողը պէտք էր որ զայն վերածէր հնչուն դրամի ու յետոյ գործածէր:

- Ի՞նչ դրամ է այդ, հարցուցինք զարմացած:

- Ձեզի ողջ առողջ մինչեւ հոս բերինք՝ միթէ պէտք չէ՞ որ մեզ նուէր մը տաք:

Ծերունի Քէչիչօղլու որ ազահ ու մինանգամայն համարձակախօս եւ չատ մարդ մըն էր պատասխանեց.

- Ձեր պարտականութիւնն է այդ:

- Ի՞նչ պարտականութիւն զոչեց Մուսթաֆա, եթէ ձեզ ճամբան սպաննէինք՝ ո՞վ մեզմէ հաչիւ պիտի պահանջէր:

- Անչուչտ պիտի պահանջէին պնդեց ծերուկը:

- Կրնայինք ըսել որ Էնէզի արաբները չարձակեցան ու ձեզ սպաննեցին, կամ վախչիլ փորձեցիք ու մենք ալ ստիպուեցանք ձեզ հրացանի բռնել, կը կարծէք որ 10-15 հայու համար մեզմէ հաչի՞ւ պիտի պահանջէին... երկար մի՛ ընէք տուէք սա վեց ոսկին ապա թէ ո՛չ ետքը դէչ կ'ըլլայ:

Լեռներու մէջ ամայի տեղ կը գտնուէինք: Կարելի չէր ոեւէ ընդդիմութիւն:

Ծերուկը լռեց եւ հանգանակութեան սկսանք:

- Ձիերուն չարիի դրամը զատ է, դիտել տուաւ Մուսթաֆա:

Վեց մեճիտիէ եւս ձիերուն համար վճարեցինք եւ ազատեցանք:

Կառքերը ճամբայ ելան: Սրեւը մարը մտած էր երբոր հասանք Զիլնէ:

Հիմա Ձօրի սահմանը մտած էինք:

Ուզակի գացինք Սարա, այսինքն մէկ քանի աղատոտ ախոռներէ բաղկացած չէնք մը, խոչոր բակով մը որ քարձր պատերով չրջապատուած է:

Հալէպէն մեզի ընկերացող ոստիկան տասնապետը պատճառաչ մեզի յանձնեց Զիլնէնի ոստիկաններու յիսնապետին:

Մեր ինքնութիւնները մէկիկ մէկիկ քննուեցան, յետոյ տասնապետը յանձնեց նաեւ գրքերու եւ թուղթերու ծրարը որ Համայէն մեզի հետ կը ճամբորդէր:

Այդ ծրարը ենթադրել կուտար թէ մեր դատը թերեւս Տէր-Ձօրի մէջ պիտի տեսնուէր: Հակառակ պարագային ի՞նչ հարկ կար բեռ ընել զանոնք Համայէն մինչեւ Տէր-Ձօր:

Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները աւարտելէ ետքը, մեզի ընկերացող ոստիկանները հեռացան, իսկ մեզ տարին թիմաեցին ամենադարչելի վոքրիկ բանտ մը որ արդէն լեցուած էր աղտոտ, կիսամերկ արաբներով: Բայց ա՛լ վարժուած էինք այդ կեանքին ու միչտավարին: Առանց չատ աղդուելու հոն տիրող դարչութենէն, փրդնիս փռեցինք գետինը ու դէչ աղէկ քնացանք մինչեւ արշալոյս:

Առտուն կանուխ մեզ բանտէն հանեցին ու քով քովի չարեցին:

– Սպասեցէ՛ք, ըսին, հիմա առողջապահութեան պաշտօնեան պիտի գայ ձեզ քննելու:

Կէս ժամ սպասելէ ետքը, վերջապէս եկաւ այդ առողջապահութեան պաշտօնեան որ ողորմելի ու թափթփած մարդ մըն էր: Հարեւանցի քննութենէ մը ետքը, ուզեց մեզ պատուաստել թիֆիւսի եւ քօլէրայի դէմ:

Ուզեցինք ընդդիմանալ, վախնալով որ սխալ բան մը կ'ընէ ու գլուխնուս փորձանք մը կը բանայ, բայց ժանտաքամայի հրամանատարը որ հո՛ն ներկայ էր, սպառնացաւ մեզ ծեծել տալու եթէ անմիջապէս տեղի չտայինք:

Ու ահա մէկիկ մէկիկ պատուաստուեցանք:

Հազիւ թէ այս գործողութիւնը աւարտած էր, իսկոյն մեզ կառք դրին ու ճամբայ ելանք:

Այս անգամ միայն ձիաւոր հեծեալ ոստիկան տասնապետ մը եւ ոստիկան մը կ'ընկերանային մեզի:

Ցերեկը Թիլնէ կոչուած գիւղը երկու ժամի չափ հանգստանալէ ետքը, կրկին ճամբանիս չարունակեցինք եւ ուչ առեն հասանք Տէր-Ձօր:

Քաղաքը, հեռուէն լաւ տպաւորութիւն մը ըրաւ վրանիս, չուրջը ամբողջ ծառաչատ պարտէզներով չրջապատուած էր որ մեզ կը յիչեցնէր Համան: Լայն պողոտայէ մը մտանք ներս, առաջին չէնքը զոր նչմարեցինք խոչոր զօրանոց մըն էր, քարաչէն ու բաւական նոր, յետոյ կու գար թաղապետական հիւանդանոցը, պարտէզի մէջ, աւելի նոր չէնք մը, յետոյ անցանք գինուորական իչխանութեան չէնքին առջեւէն, հարուստ Ասորիի մը մանուկ տունը զոր պատերազմի առթիւ գրաւած էին:

Անցնելէ ետքը քաղաքապետարանէն, որ նոյնպէս նոր չէնք մըն էր մեծ պարտէզով մը, որուն մէջտեղ սրճարան մը չինուած է դարատախտով մը, հասանք չուկան ու դէպի ձախ դառնալով եկանք սարայ ուր կը գտնուին թանտը եւ ոստիկանութիւնը, այսինքն ամբողջ Թրքական իչխանութիւնը:

Սարայը ընդարձակ, քառակուսի չէնք մըն էր, մէջտեղը շատ խոչոր բակով մը ուր քանի չափ ծառեր կային, ցիրուցան:

(Շար. 76)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.– Պ. Կ. Զրբաշեան 100 եւրօ առ ի դիահատուբիւն «Յառաջ – Մխիթ եւ Արուեստ»ի:

*
**

ՓԱՐԻԶ. – Ասպիկ Քէօսէեան 70 եւրօ:

*
**

ՄՈՄԱՆԵԼԻ. – Բաֆֆի Պալըգճեան 45 եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղապին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 30 եւրօ, Պօղոսեան ընտանիք 20, Պ. Փօլ Աւետիսեան 30, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 70, Տէր եւ Տիկին Փիէր Զափալեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազարեան 50, Պ. Ժան-Յովհաննէս Ղազարեան 250, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զիտէեան 30, Փրոֆ. Պերնար Անդրէասեան 200, Տիկին Գոհարիկ Գէորգեան 40, Պ. Ժան Օհաննէսեան 60, Պ. Հերվէ Նալպանտ 25, Տէր եւ Տիկին Ժերար Աւետուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 25, Տէր եւ Տիկին Ալէքս Յակոբեան 30, Պ. Փօլ Մելքոնեան 80, Անն Փաստրմաճեան 20, Տիկին Ամալիա Գէորգեան 50, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 40:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱՒԻՒԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ յառաջիկայ Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանդուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրօֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» սրահին մէջ:

Յերեկոյթը կ'ուսուրտի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն: 01 47 09 23 18

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « EREVAN »

Animation artistique

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture
DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch»
au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre de l'atelier dessin de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

*
**

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET,**
député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemle des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « ANI »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

□

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de Joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրեն

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES

vous invitent

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la Fête Champêtre traditionnelle

Dimanche 19 Juin à partir de 12 heures

Animation arménienne avec **Marten Yorgants** et son Orchestre
Chants et Danses par les enfants de l'école
Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservation des tables: Karine ☎ 01 47 20 99 13
— Grand parking —
Tout est prévu en cas de pluie.

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « LA SOURCE »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.226 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.226

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Գերմանիոյ խորհրդարանը Յունիս 17ին օրակարգին վրայ ունէր ու քուէարկութեան դրաւ հայկական յեղասպանութեան բանաձեւը: Անով կ'ուզուէր թէ երիտթուրքերու կառավարութիւնը բնաջնջած է հայ ժողովուրդին դրեթէ ամբողջութիւնը. նաեւ ցաւ կը յայտնուէր կատարուածին մէջ գերմանական պատասխանատուութեան: Բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Բանաձեւը տակաւին կը չեշտէ այս նիւթով բանավէճին Թուրքիոյ մէջ անկարելութիւնը, քանի որ բոլոր անոնք որոնք յանձնառու կ'ըլլան այդ մասին աշխատելու, արտայայտուելու, պատժական հետապնդումի սպառնալիքին տակ են:

Ուշագրաւ պարագայ մընն է որ գերմանական բանաձեւին մէջ «ցեղասպանութիւն» բառը փոխարինուած է «զանգուածային կոտորած»ով, «բնաջնջումով», «տեղահանութիւն» տարապրութեամբ» բառը գործածուած է հոն ուր թուրքերէն եղած է երիտթուրքերու կիրարկած ցեղասպանական հոլովոյթին մանրամասն նկարագրութեան:

Ցատկանշական կէտ մըն ալ ինքնաքննադատութեան խիզախութիւնն է զոր ցոյց տուին գերմանացի խորհրդարանականները, մատնանշելով «Հայկի այպանելի դերը», երբ որպէս Թուրքիոյ դաշնակից ըլլալ կաշկանդելու համար Հայերու կազմին կասեցնելու համար Հայերու կազմակերպած արտաքսումն ու բնաջնջումը:

Գերմանիոյ խորհրդարանը ընդգծեց նաեւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն բնականոնացման օժանդակ ըլլալու իր պարտքը:

*
**

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ իրենց դնահատականը դրական է. առնուազն կարեւոր քայլ է ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին ուղղութեամբ: Ան «չբնաղարձային» կոչած է Գերմանիոյ խորհրդարանին որոշումը, քանի որ տասնիներով այդ երկիրը կը խուսափէր ցեղասպանութեան նիւթէն ու աւելի հակում կը ցուցաբերէր լռելու, կամ ժխտելու:

*
**

Ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան նախօրին Թուրքիոյ նիւթով խիստ բախտաւոր մը ունեցած են վարչապետ Շրէօտէր եւ ընդդիմութեան ղեկավարը Մէրքէլ: Առաջինը կրկնած է թէ 40 տարի սպասելէ ետք, իրեն պարտադրուած չափանիշները յարգելու, Կիպրոսի առընչուած հարցերը հարթելու պայմանով Թուրքիա կրնայ Եւրոպայի մաս կազմել: Մէրքէլ ծանրօրէն քննադատած է Շրէօտէրի կառավարութեան Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը: Ըսած թէ մինչեւ բանակցութիւններու սկիզբի Հոկտ. 3 թուականը Անգարա պարտի Հայաստանի ու Կիպրոսի հետ իր յարաբերութիւնները կարգաւորել: Նշուած է նաեւ թէ Ֆրանսայի ու Հոլանտայի հանրաքուէներուն ժխտական արդիւնքը լայն չափով Թուրքիոյ անդամակցութեան մտավախութեան հետեւանք էր:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ նման երկրի մը կողմէ այս անուղղակի ճանաչումը Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան դըպրոցական հակազդեցութեան պատճառ եղած է. հոն ըսուած է. "Ցաւով կը դիմաւորենք Գերմանիոյ խորհրդարանին որոշումը ու խստիւ կը դատապարտենք"։ Ըսուած է նաեւ թէ Անգարա բազմիցս իր տեսակէտները փոխանցած է Գերմանիոյ իշխանութեան դէմքերուն, անոնց ուշադրութեան յանձնած "քանաձեւին միակողմանի բնոյթը, սխալները, տեղեկութեաց պակասները. նաեւ նման բանաձեւ մը ընդունելու պարագային միշտ բարեկամ եւ դաշնակից ընկատուած երկրի մը կողմէ թուրք ժողովուրդին վիճակելիք վիրաւորանքն ու երկու երկրին փոխյարաբերութիւններուն վրայ ժխտական ազդեցութիւնը"։

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը բանաձեւին միաձայնութեամբ քուէարկումը կը մեկնաբանէ երկրին ներքին քաղաքականութեան հաշիւներով. "անպատասխանատուութեան ու նեղմտութեան" փաստ կը համարուի նման փափուկ հարցի մը այդ նպատակով չհարկումը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱՋԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԿԱՐԱՑԱԾ ՇԻՐԱԿԻ ՅԵՏՔԱՅԱՑԸ

Պրիւքսէլի վեհաժողովը չսկսած, բոլորը համաձայն էին որ ան մեծ ձախողութիւն մը պիտի արձանագրէր: Տապնակը սուր էր մանաւանդ Շիրաքի եւ Թոնի Պլէրի միջեւ. առաջինը կը պնդէր որ Անգլիա ընդունի առաջարկուած զեղչը, ինչ որ կը մերժուէր վճռականօրէն երկրորդին կողմէ: Շիրաք ալ չէր ուզեր որեւէ զիջում ընել Հողագործական հասարակաց քաղաքականութեան (ՓԱՔ) մէջ: Բայց, գլխաւոր հարցը կը վերաբերի Շիրաքի, որ աւելի քան երբեք տրկարացած է եւ ոչ մէկ յարգանք կը վայելէ: Փորձած է տպաւորել իր ելոյթով, բայց ան ալ օգուտ չէ ունեցած: Ցաւակ է որ Շիրաք յետքայլ կ'ընէ նոյնիսկ Թուրքիոյ վերաբերեալ (Փիկարօ, Յունիս 17-ին կը խորագրէր՝ Turque: le virage de Chirac) անունը չտալով հանդերձ, այլ ծանրանալով միայն Եւրոպայի ընդլայնումին վրայ:

Անկախ այս հարցէն, Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ պարտադրել իր տեսակէտը Սահմանադրութեան ծրագրին շուրջ, եթէ նոյնիսկ ժողովը չհամարձակեցաւ վերջնապէս թաղել զայն: Եւրոպական Միութեան հերթապահը, Լիւքսանպուրկի վարչապետը՝ Եունքըր միջին ճամբայ մը առաջարկած է արտօնելով որ այն երկիրները, որոնք կը վախնան առևտրել վաւերացումի գործընթացը, անոնք որոնք կը նախընտրեն փորձել վաւերացում մը, այն ալ կրնան ընել: Ի վերջոյ, կարդադրութիւնը այն է, որ Սահմանադրութեան դաշինքը "սառնարան" կը դրուի մէկ ու կէս տարի, պայմանաժամն ալ 2006էն երկարաձգուեցաւ 2007ի:

Ինչ կը վերաբերի ընդլայնումին, Ֆրանսայի դիրքին փոփոխութիւնը բացայայտ է: Շիրաք ըսած է.– "Եւրոպան կան Միութիւնը կրնա՞յ չարունակել ընդլայնուիլ, երբ դեռ չունինք հարկ եղած հիմնարկները, որոնք արդիւնաւոր ձեւով կրնան գործել այդ ընդլայնուած Միութեան մէջ: Կը մաղթեմ որ բոլորս կարենանք խօսիլ այս կարեւոր հարցին մասին: Ձայն պէտք է ընենք մեր յանձնառութիւնները չարգելով"։ Շիրաքի չբրջապատն ալ կ'առարկէ որ Անգարայի հետ բանակցութիւնները պէտք է տարուին "խստութեամբ" եւ ստուգել որ պահանջուած բարեփոխումները կը գործադրուի՞ն: Արդէն, բոլորը կը հաստատեն որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը աւելի քան խնդրական դարձած է:

*
**

Թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէ Ֆրանսայի դէմ. այն աստիճան որ "Հիւրիյէթ" (Յունիս 17) Ա. էջի ամբողջ լայնքով խորագրած էր. "Մ'ալ կը բաւէ" (Ֆրանսերէն)։ Գլխաւոր թիրախը վարչապետն է որ Եւրոպայի բոլոր դռները փակած է Թուրքիոյ դէմ: Ջայրոյթի պատճառ է յատկապէս որ Վիլբֆէնի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ անդամակցութեան նպաստաւոր կեցուածքը, իսկ Թուրքիոյ պարագային՝ Մայիս 29ի հանրաքուէին արդիւնքները լրջօրէն նկատի ունենալու բծախնդրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՒ մուաք գործեց, առաջին անգամ ըլլալով, ալժերական ծագում ունեցող դրագիտուհի մը՝ Ֆաթիմա-Զոհրա Իմալայէն աւելի ծանօթ Ասիա Ճեպար անունով: Ծնած է Ալժերիա 1936ին, մահմետական է, բայց, միշտ Ֆրանսերէն գրած է: Ընտրուած է Յունիս 16ին, 11ի դէմ 16 ձայնով ժորժ Վեռէլի աթոռին: Իր առաջին վէպը հրատարակած է 1958ին՝ «Մարաւը» խորագրուած, բայց, համբաւ չհասած է գլխաւորաբար պատմուածքներու հատորի մը շնորհիւ. «Ալժէի կիներ իրենց յարկաբաժինին մէջ»: Իր գիրքերը թարգմանուած են չուրջ 20 լեզուներու:

ՀԻՒՍԻՑՔ ՀԱՆՈՒՆ, կինը ու փոքրիկ մանչը Փարիզ հասան Յունիս 16ին եւ ընդունուեցան Ֆլ. Օպընայի եւ Լիսպէրանիոյ տնօրէնին կողմէ: Մամուլի ասուլիս մը տուաւ անմիջապէս եւ յայտնեց թէ կարելիութիւն ունեցած է փախուստ տալու, բայց, չէ ուզած Ֆլորանսը միտնալ թողուլ նկուղին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Ֆրանսայի, հաւանական է որ երեք չաբաթ Ֆրանսա մընայ հանգստանալու համար, ապա, կ'ուզէ արաբական երկիր մը ապրիլ, բայց Իրաքէն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արդարադատութիւնը տարի սպասնուած ամերիկացի լրագրողը՝ Փօլ Քլեմնիքով, սպաննուած է "ոճրային չէչէն խումբի մը կողմէ: Լրագրողը կը վարէր Ֆորպէս պարբերա« կանի ռուսական տարբերակը: Ան 2003ին, հրատարակած էր խօսակցութիւններու հատոր մը չէչէն Հոճ-Ահմեթ Նուխայեւի հետ, խորագրուած «Խօսակցութիւն բարբարոսի մը հետ»: Ըստ Ռուսերուն, են-թական այնքան բարկացած է որ «խումբ մը վճարած է որպէսզի սպաննեն Քլեմնիքովը»:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութեան ազգային քարտուղարը՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆիէ չեչտած է որ «մեր ժողովուրդին ձեռքէն պէտք չէ դողնալ իր յաղթանակը» արդարացնելու համար կազմակերպուած ցոյցերը: Մէկը տեղի ունեցաւ Յունիս 16ին Ռեփիւպլիքէն Պաստիլ, եւրոպական վեհաժողովին բացման օրը: Կը մասնակ-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԲՈՂՈՔԻ ԱՐՇԱԻ «ԹԱՑՄ»Ի ԴԷՄ

Հայ Դատը Ֆրանսայի, Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ու իր թեւերով Յունիս 13ին բողոքի միասնական արշաւի մը ձեռնարկած է Թայմի դէմ: Պատճառը Յունիս 6ի թիւով լրատուական Տէր. Վչ. Տէր.ով մը Թուրքիոյ ուրացումին ձայնակցելու երեւոյթն էր. այդ երկրին զօսաշրջական ներուժը ծանուցանելու քօղին տակ ժըխտողական քարոզչութեան նպատակով պատրաստուած ժապաւէնը եօթը լեզուի թարգմանուած եւ 485 հազար օրինակով լրատած է:

Վերոյիշեալ հայկական կազմակերպութիւնները կոչ կ'ընեն բողոքի խմակներ յղելու Թայմի հրատարակութեան տնօրէնին ՃՀ. Կիբրիի, օրինակը տանելով Հայ Դատի կայքէջէն (www.eafjd.org):

Հայ Դատի Եւրոպայի դաշնակցութիւնը իր կարգին նամակով մը դիմած է պարբերաթերթին, հանդիպումի մը պահանջելով որ առիթ տայ խնդրին առընչուած յետադայ քայլերուն մասին թերթին եւ վերոնշեալ հայկական կազմակերպութիւններուն արժեւորումները տեղեակ բերելու:

Հայ Դատի նամակին մէջ ըսուած է թէ Թրքական պետական քարոզչութեան սըրսած այս արձագանգը այնքան անընդունելի է, որքան յարատեւը նացիական, կամ Ատրբէյճանի կողմնակից դաղափարականի մը: "Ժխտողականութիւնը ոչինչով կ'արդիւնչուի արտայայտութեան ազատութեան. մարդկային արժանաւորութեան ուղղուած ծանրակշիռ յարձակում մըն է ան" ըսած են նամակագիրները:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹ Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԼԻԲԱՆԱՆ ԱՑՑԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետին դէմ Հայերու Պէյրութի մէջ կատարած բողոքի ցոյցէն ետք այդ մասին հարցումներ ալ ուղղուած են իրեն ու Լիբանանի վարչապետին: Այս վերջինը ըսած է թէ Հայկական Հարցը պատմական նիւթ է, պէտք է պատմաբաններուն ձգել: Իսկ Էրտողանի ազատութիւններու տեսանկիւնէն "շատ լուրջ ժխտական մօտեցում" որակած է իրեն դէմ կատարուած բողոքի ցոյցը: Կրկնած է թէ Հայաստան, Սփիւռքը եւ հայկական լոպիները հարկ է հետեւին իրենց օրինակին ու արխիւները բանան: "Առանց փաստի, տեղեկութեան ցեղասպանութեան պնդումը ոչ մէկ հիմ կ'ունենայ: Հայաստան այնքան ատեն որ կը խուսափի ասկէ, միշտ կորսնցնող կողմը կ'ըլլայ":

Որպէս իր երկրին բարեկիչ, ան կըրկնած է Երեւան – Պոլիս օդային երթեւեկը, Ախթամարի եկեղեցին նորոգելու որոշումը, եզրակացնելու համար "Մենք այս աստիճան դրական մօտեցում ցոյց տանք, անոնք շարունակեն անցեալով ըզբաղիլ: Ապագան ոխի ու ատելութեան վրայ չի կրնար հիմնուիլ":

ՆՍՏԻՄ ԳԻՐԿԴ, ՓԵՏԵՄ ՄՕՐՈՒՔԴ

Կարելի՞ է նպատակին հասնելու համար սատանայեն հետ ալ գործակցելու քաղաքականութենէն տարբեր մեկնաբանութիւն տալ Թուրք երեսփոխանին Երեւան այցին: Մանաւանդ որ սկիզբը ըսուածէն տարբեր բան պատահեցաւ ու փոխանակ թէ՛ իշխանութենէն, թէ՛ ընդդիմութենէն դէմքերով կազմուած խումբի մը, իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան պատկանող միայն մէկ երեսփոխան գնաց Երեւան: Հարցականն իսկ աւելորդ է երբ նկատի առնուի որ արդէն մեկնումէն առաջ իսկ յստակ-յստակ ըսուած էր նպատակը. երեսփոխան Թ. Զէօմէկ (որուն մականունը կը նշանակէ «հետեւորդ», «փոքրաւոր»...) կ'երթար պատասխանելու հայաստանցիներու, յատկապէս ուսանողութեան հարցումներուն: Պարզ է որ հարցումները Ազգային օդին, կամ ջուրին մասին պիտի չըլլային, իսկ «պատասխանել»էն հարկ էր անշուշտ հասկնալ՝ «համոզել»:

Այս պայմաններով, մանաւանդ որ այդ տրուած էր ոչ մէկ պաշտօնական բլնոյթ, այնքան աւեն որ Թուրք երեսփոխանի մը հետ հանդիպումի, անոր հարցում ուղղելու, պատասխանը մտիկ ընելու տրամադրութիւն կար, որեւէ հարց չէր ստեղծեր Թ. Զէօմէկի մը այցը: Սակայն, անոր հանդիպումը Ազգային ժողովի նախագահին հետ, այս վերջինին ընդունելութիւնը, արդէն որոշ պաշտօնականութիւն մը տուաւ այդին: Ու այդ պաշտօնականութեան մէջ ա՛լ աւելի ուշադրաւ կը դառնան Թ. Զէօմէկի ստանձնած առաքելութեան մանրամասնութիւնները:

Մեր տեսած Թուրք մամուլը դրեթէ միայն այլասէր, բարեկամութեան ոգիէն դրդուած Թուրքի մը պատկերը տուաւ այդ այցէն. պատկերներ հրատարակեցուր Զէօմէկ կ'երեւէր երեւանցի երախաներու հետ, անոնց հանդէպ ակներեւ կերպով սիրալիր կեցուածքով: Այն տպաւորութիւնը կար որ ամէն մանրամասնութիւն մտածուած էր Թուրք երեսփոխանին այցէն հաչտարար, սիրալիր պատկեր մ'ը տալու համար:

Այս «ցուցափեղկ»էն անդին նորութիւն չկայ. բացի այն «լայնախոհութենէն» որ երեւանցի ուսանողն ալ, իշխանութեան դէմքն ալ,- յատկապէս այս վերջինը -, ցոյց տուած են Թուրք երեսփոխանին Թուլթակարանութեան: Ան պահպանելով ցուցափեղկային մակերեսը, թէ՛ ուսանողներուն, թէ՛ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի հետ հանդիպումներուն կրկնած է «անցեալը մոռցուկի» ազգային իրենց գաղափարակալնը: «Ա՛յո՛, այո՛, ցաւալի էին եղածները, բայց այսօր ապագան է կարեւորը». եղբայրութիւն, բարեկամութիւն, դրացնութիւն – մրցակցութիւն, ապա «մոռցէք ու հաշտուինք»ի գաղրելի յանկերգը: Պէտք չէ մոռնալ «եղածը ցեղասպանութիւն չէր»ի չհշտումն ալ որ ամենայն հանգստութեամբ եղած է ոչ թէ Անգարայի, Պոլսոյ մէջ, այլ՝ Երեւանի:

Ըսուածին լաւագոյն ամփոփումը տրուած էր Յունիս 12ի Թրքական «Զաման» օրաթերթը, տեղ տալով Զէօմէկի ու Հայաստանի ամէնէն ծանօթ գործի մարդուն Ա. Սուքիասեանի (որ երեսփոխան է նոյն տեղն) խօսակցութեան: Յատնապէս քաջալերուած մինչ այդ իրեն երկրած ականջներուն բարի կրաւորականութենէն, ինքնակոչ հիւրը վ'առաջադրէր. «Մեր խորհրդարաններուն մէջ յայտարարութիւններ ը ենք սահմաններուն բացումին ու ցեղասպանութեան պնդումներուն մէկդի ձգուելուն մասին»: *Այսինքն, Զէօմէկ յանդգնած է Երեւանի մէջ հայ երեսփոխանի մը լսելու.* «Ես երբ Թուրքիոյ Ազգային ժողովին մէջ Հայաստանի սահմանին բացումին ցիւթով ելոյթ կ'ունենամ, ցոյն ժամերուն դուբ ալ ձեր խորհրդարանին մէջ ելոյթով մը յայտարարեցէք թէ 1915ի դէպքերը ցեղասպանութիւն չէին, այս ցիւթերը հարկ է պատմաբա ներուն ձգել, թէ կը յարգէք Թուրքիոյ միասնականութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը»:

Յանգստուրի, «գող՝ սիրտը գող»ի բարդո՞յթն է որ այս աստիճանի համարձակութիւն կու տայ Զէօմէկի, Թէ Թուրքիոյ քով փոքր Հայաստանի հանդէպ արհամարհանքը: Որն ալ որ ըլլայ պարագան, կը փաստէ մէկ բան. Թէ Թրքական քաղաքականութիւնը նոր հանդրուան մը նուաճած է, ժխտողականութեան, արհամարհանքի սահմանները ընդլայնելով մինչեւ Երեւան:

Իսկ տրուած հակազդեցութի՞ւնը. Թէր քական մամուլին կողմի Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի վերապրուած «հողային պահանջ չունենալու» արտայայտութիւնը մէկդի ձգած, Զէօմէկի երեսփոխան - գործարար խօսակիցը Ա. Սուքիասեանի պատասխանը կ'ըլլայ. «Այս տեսակի հարցերը չարհամարհեմ» ու կրկնութիւնը «առանց նախապայմա՞ն յարաբերութիւն հաստատել»ուն: Այս վերջինը կ'ըսէ նաեւ. «երբ մէկուն ոտքին կոխէք, ներողութիւն կը խնդրէք»: Թուրք երեսփոխանը նման ակնարկութիւններէ ազդուելու նպատակ ունեցողը չէ: Նաեւ յայտնի է որ պաշտպանողական պայուսակը լաւ պատրաստուած է. անմիջապէս անկէ կը քաշէ «Հայ հրոսախումբերուն 1915ին ըրածներուն, ահաբեկիչ Ասալայի Թուրք դիւանագէտներուն դէմ կիրարկած մահափորձերուն» թղթածրարը, անշուշտ բոլորովին անտարբեր համեմատութեան եղրերուն: Ա. Սուքիասեան ուրիշ բան չի գտներ ըսելիք, քան այն որ այդ բաները անցեալ են, իրարու պէտք չէ վնասել այլեւս: Ասատկիցը այդքանով ալ բաւարարուած կը թըւի, քանի որ կ'ըսէ Թէ երկխօսութեամբ հարցերը ետ կը մղուին ու շատ կարեւոր է այդ պահուն կատարուած խօսակցութիւնն անգամ:

Գոնէ այսքանով աւարտէր... կարելի էր մխիթարուիլ, օրինակ մտածելով որ Ա. Սուքիասեանի պարագային գործի մարդը քաղաքական անձնաւորութենէն առաջ անցած է Թուրքին դիմաց, եւլն.: Սակայն նոյն տեղեկութիւնը կ'ըսէ Թէ Զէօմէկ ցեղասպանութեան պնդումներուն «անհիմն» բնոյթին մասին քարոզ կարզացած է նաեւ այն ընթրիքին ուր գտնուած են Ա. Պաղտասարեան ու իշխանութեան այլ դէմքեր:

Եթէ Զէօմէկի այցը նախաքայլն է Թրքական քաղաքականութեան նոր մէկ զարգացումին, Երեւան բաւական ատեն ժխտողականութեան, ամբարտաւանութեան նոր ոլորտը ըլլալու կոչուած է: Աւտոր ենթադրելի բոլոր ազդակներով. Թրքական տեսակէտին կրկնութենէն մինչեւ հայ քաղաքական դէմքերու խուսափուն պատասխանները, կամ «եօլա երթալ»ու իմաստութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱՄԱՅ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐ ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ցեղասպանութենէ փրկուած բայց հայրենահանուած Հայերը, մանաւանդ աննոյց ժառանգները, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ սերունդները, ազգային–քաղաքական յաջորդականը ապիկարութիւնները պատճառով, կը կորնցնեն լեզուն որ հաւաքական յիշողութեան չափանիշն է, կը կորնցնեն քաղաքի մը կամ գիւղի մը պատկանած ըլլալու գիտակցութիւնը, չեն ըսեր որ մչեզի են, խորթերդգի են, բաղէչցի են, հուսկ կը յայտարարեն որ "ծագումով հայ" են, այս տեղատուութիւնն ալ կը համարինք բարձրամասկարդակ քաղաքականութիւն: Դեռ չհնամեակ մը առաջ ազգային դեկավարութիւնը հայրենահանուածներով ազդի հատուած համայնքներ պահելու քաղաքականութիւն կը վարէր, վերադարձի առաջադրանքով, որ կ'արտայայտուէր զանազան ձեւերով. ներգաղթ, դէպի երկիր:

Ի՞նչ կը բանինք այսօր:

Հայաստանի 1988ի երկրաշարժը, հայրենահանուածներուն եւ անոնց ժառանգներուն համար հանդիսացաւ էլէքթրոշոք մը, որ ծանծաղեցաւ քարեսիրական անվաղորդայն իրարանցումներու մէջ, նեղլացած ազգային տխուր մրցակցութիւնները հոն փոխադրուեցան, անմիջական օգնութիւնը անհետանկար եւ մնայուն դարձած բարեսիրութեան վերածուեցաւ եւ քաջալերուեցաւ: Այդ ցնցումը չօգտագործուեցաւ նոր եւ ուժական միասնականութիւն ստեղծելու: Այդ ուժական միասնականութեան ճամբան խափանուեցաւ նաեւ Հայաստանի վերանկախացումէն եւթ տեղի ունեցած դէպքերու, հալածանքներու, մերժումներու պատճառով: Ինչպէս յաճախ նկատել տուած եմ, Հայաստանէն տեղի ունեցած վայրագ արտագաղթը հարուածեց Սփիւռքի ոդեկանութեան մաս կազմող վերադարձի նչանախօսքը: Ցաճախ կը յիշեմ հայ հրապարակագրութեան մեծ դէմքերէն Շահուրշ Միսաքեանի այնքան դիպուկ խօսքը՝ որ հայրենիքը պանդոկ չէ...

Բռնագրաւեալ հայրենի քաղաքի կամ գիւղի պատկանելու եւ տէր կանգնելու գիտակցութեան նահանջին վրայ որպէս ծըխածածկոյթ իջան Ցեղասպանութեան ճանաչման աչխատանքները եւ այդ գծով ձեռք բերուած յաջողութիւնները: Անոնք աստիճանաբար ականապատուեցան բըռնագրաւեալ Հայաստանի ազատագրութեան պայքարէն, հայրենահանուած ազգը առաջնորդելով ցեղասպանութեան ճանաչման բարոյական մխիթարութեան: "Ծագումով հայ"ու կացութիւնը ընդունելով, չհոգեթելով քաղաքացիութիւն ու ազգային պատկանելիութիւն, յիշողութեան ակամայ կամ կամաւոր կորուստ, ազգային լեզուի եւ մշակոյթի նկատմամբ խորթացում, կը փաստենք որ դաղրած ենք իրաւատիրոջ ազգային հեռանկարային քաղաքականութիւն հետապնդելէ: Աւելին. այս հարցերը համայն ազգի մակարդակին քննութեան առարկայ չեն, ինչ որ ենթադրել կու տայ որ հանրային կարծիքը ընդարմացած կ, կամ զայն ընդարմացուցած ենք, թերեւս այլ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ երբ ազգային գիտակցութեան եւ խորքի պատանդան լեզու եւ մշակոյթ սատւերի կը վերածուին: Զարմանալի է որ հայ մտաւորականութիւնը, այս գործիքին սահոդ կացութեան առջեւ ահազանգ չի հնչեցներ, կը բացակայի հրապարակէն, ատով իսկ նպաստելով ճահճացմանն: Թէեւ, արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ ընդունուած մտածումներէն չեզոքացութիւն կը համարուի: Ո՞վ կրնայ համարձակիլ ըսելու որ Կիպրոսի Մելդոնեան հաստատութիւնը փակել, կալուածը վաճառել եւ փոխարէն Հայաստանի մէջ դպրոց հիմնել կ'ապակայունացնեն հայրենահանուածներու Սփիւռքը, կ'աճեցնեն "ծագումով Հայեր"ու անդիմադիծ զանգուածը: Եւ կը պատահի ինչ որ սահմանուած է ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան համաձայնագրով, մշակութասպանութիւն, որ իր արդիւնքով, որպէս ազգի համրանքի կորուստ եւ անհետացում, տեսակարար (սպէսիֆիք) տարբերութիւն չունի միւս ցեղասպանութիւններէն, որուն համար կ'աղմկենք:

Ազգային գաղափարախօսութեան տեսանկիւնէ, այս անտեսումները, տեղատուութիւնները, զանոնք արդարացնելու խուսանաւումները, այլ հաշիւներով, ինչ ալ ըլլան անոնք, չխրաչեցնելու միտող հաճոյակատարութիւնները, ոչ թէ կատութիւնն կը բարւոքեն, այլ կը չեչտեն մեր օտարումը, ալիէնասիոնը: Հայրենիքը սիրել, նպաստել անոր վերականգնման, բնական է, պարտականութիւն է: Բայց այսօր անմիջական օրակարգ պէտք է ըլլայ Սփիւռքի վերականդնումը՝ իր ազգային իրաւ եւ անխարդախ ինքնութեամբ, որ լեզու, մշակոյթ է, բռնադրաւուած հայրենիքի ազատագրում: Ցանդուգնները հարկ է դուրս բերել կըրտուորականութենէ, անոնց ներչնչել իրենց կացութեան գիտակցութիւնը, իրաւունքներուն տիրութեան զգացումը եւ մղել իրաւ յանձնառութեան, տեղական – տեղային յուզումներէ եւ զանազան առիթներով կրկնուող կարգախօսներէ անդին:

Ինչո՞ւ ըսել որ բռնագրաւուած Հայաստանի ազատագրութեան պահանջը իրատես չէ, ինչո՞ւ ըսել որ այդ հողերուն վրայ ոչ ոք կը վերադառնայ: Ի վերջոյ, ինչ բանի կը ծառայեն մտատրականութիւնը եւ դեկավարութիւնը, որոնք չեն կոչուած տեղատուութիւնները տնտեսելու:

Ե՞րբ պիտի դադրինք քաղքենի նուազուդով հաւաքականութիւն առաջնորդելու անհեթեթութենէն:

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, Յունիս 6

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան տըրահին, ապա վարժարանին պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է աւանդական բաժակի պահը (Յունիս 4ին), որ այս տարի կը զուգադիպէր վարժարանին հիմնարկութեան 110ամեակին: Եկած էին նաեւ Էսաեանցիներ զանազան երկիրներէ (ԱՄՆ, Հոլանտա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Զուիցերիա) եւ բաժակի պահը դարձած է 30-40 տարի հեռու մնացած ընկերուհիներու համախմբումի առիթ քանի մը օրան համար: Նախ տեղի ունեցած է հանդէսը Միութեան սրահին մէջ: Օրուան խօսնակը եղած է Մարիամ Տրամկրեան, որ հաւաքոյթը բացած է ողջունելով հաստատիմ սանուհիները եւ անոնց այժմու ուսուցիչները: Իր եւ տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի ողջոյնի այդ խօսքերէն ետք, քեմ հրաւիրուած են 25ամեակի յոբելեար դասարանի սանուհիները եւ Տիկին Մ. Տրամկրեան ներկայ ու բացակայ սանուհիներուն անունները կգան է նաեւ անոնց կենսագրութեան գլխաւոր հատուածները, ինչ որ կրկնուած է 40 եւ 50ամեայ յոբելեար դասարաններու պարագային: Մ. Պ. Ցակոբեան իր դասընկերներուն անունով խօսած է իրենց երբեմնի ուսուցիչներուն ու կրթական մշակներուն մասին: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Նիւ-Եորքէն ժամանած Սրբուհի Մարք, որ իր ելոյթի ընթացքին կարդացած է նաեւ Իրմա Ագէմեանի որդւոյն տնտեսագէտ Տարօն Ագէմօղլուի ողջոյնի նամակը: Խօսք առած է Ալիս Թիւթիւնճեան եւ բոլորն ալ իրենց խօսքը վերջացուցած են «կեցցէ՛ Էսաեանը, կեցցէ՛ Էսաեանցին» նշանաբանով: Հանդիսութենէն ետք, հաւաքոյթը շարունակուած է պարտէզին մէջ, սեղաններու առջեւ: Օրուան պատուոյ հիւրը եղած է Գոլորատոյէն ժամանած Անուշ Գալուաֆեան: Հոս ալ հաւաքոյթը բացուած է Էսաեանի քայլերգով, որմէ ետք ելոյթներ ունեցած են Սաթենիկ Նշան եւ նախկըրթարանի տնօրէնուհի Աննիկ Գալուաֆեան: Ուղերձ մը կարդացած են Անուշ Գալուաֆեան, ապա Պաքըրկիւղի փոխքաղաքապետ Ժապլին Քէօսէ: Հանդէսի աւարտին, բոլոր ներկաները նուէր մը ալ ստացած են: Յաջորդ օրն ալ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Պէյօղլուի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ Էսաեանի վարժարանի հիմնադիրներուն եւ հանգուցեալ մշակներուն յիշատակին:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԸ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վիլլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը նչեց Հայ Գրերու Գիւտի 1600ամեակը, Յունիս 4, Շաբաթ երեկոյ, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ:

Օրուան բանախօսն էր ԻՆԱԼԿՕ-ի հնդկածանօթ դասախօս, թարգմանող, գրող եւ բանաստեղծ Գրիգոր Պըլտեան, որ սիրաբար բացատրեց Մաշտոցի հանճարին մասին: Իր սահուն եւ բանաստեղծական ոճով տարաւ կախարդուած ներկաները, Հայերու, Յոյներու, Ասորիներու, Պարսիկներու հետ ճամբորդելու հինգերորդ դարուն ընդմէջէն, հասնելով մեր օրերը:

Բարձր մակարդակի բանախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ:

Լիոնի մէջ հազուագիւտ է որ համայնքին վարիչները մեր պատմութեան եւ գրականութեան հիմնական նիւթերէն Գիրերու Գիւտի նման նիւթի մը ընտրեն:

Երբ Գիրերու Գիւտի 1600ամեակը աշխարհի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ կը տօնուէր, ինչպէս Ամերիկա, Գանատա, Լիբանան, Պոլիս ու Հայաստանի մէջ զանազան մշակութային ձեռնարկներով ու սրահները կը լեցուէին, դժբախտաբար Լիոնի Ազգային Տան սրահին աթոռները պարապ մնացած էին այդ իրիկուն:

Վազգէն Խաքիճեանի Մաշտոցի բարբառով արտասանած բանաստեղծութիւնները կ'արձագանգէին սրահին մէջ:

Բանախօսութիւնը վերջ դասաւ հետաքրքրական հարցումներով, որոնց սիրով պատասխանեց բանախօսը:

Երեկոյթին աւարտին տեղի ունեցաւ համեստ ընդունելութիւն մը:

Երբ սրահին դռները փակուեցան եւ կ'ուղղուէի դէպի իմ քաղաքս հազարումէկ խոհումներով, հարց կու տայի ինքզինքիս. եթէ քանի մը տասնեակ տարի յետոյ սփիւռքէն բոլորովին անհետանար հայերէնը եւ հայ մշակոյթը, արդեօք սփիւռքի Հայ գեղեցկուհին պիտի կարենայի՞նք ընտրել լեցնելով սրահ մը հազարի մօտ անձերով...:

Գնահատանքի արժանի են Վիլլէօրպանի Հայ մշակոյթի տան նախագահ Մկրտիչ Մախսեան եւ վարչութեան եռանդուն անդամները, որոնք անվհատ աշխատելով կը չարունակեն սիրել հայ մշակոյթը, կազմակերպելով բարձր որակի նման ձեռնարկներ, որոնց չարքը պիտի չարունակուի 2005/2006 տարեշրջանին եւս:

Ցաջողութիւն կը մաղթենք այս երիտասարդ եւ աշխոյժ կազմին:

ԵՒՓԻՄԻ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ԲԺՇԿՈՒՀԻ ԻԶԱՊԵԼ ԳՈՒՍԻՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սիտայի դէմ պայքարի Բ. համագումարին, Յունիս 3ին, Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ երիտասարդ հետազոտողներու գիտական մրցանակին արժանացած է բժշկուհի Իզապէլ Գուսինեան, հիւանդութեան մասին կատարած պրպտումներով: Իրեն յանձնուած է նաեւ մրցանակի 2500 եւրոյի չէքը:

Ի. Գուսինեան 31 տարեկան է, մանկաբուժացած կենսամաթեմաթիկի ճիւղին մէջ: Ներկայիս կ'աշխատի Փիէր Մարի Գիւրի համալսարանին մէջ (Փարիզ 6րդ): Իրեն տրուած մրցանակը վկայութիւնն է տարած գիտական աշխատանքին ներկայացուցած արժէքին:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

Ապարանցին զանգում է եղբօրը.

– Սերօժ, էրէկ դժբախտութիւն պատահեց...

Մեր հերը բարձրացաւ ծառը՝ խնձոր հաւաքելու... Սերօժ, սարսափելի բան էղաւ... Ընկաւ էդ անիծուած ծառից... (Լռութիւն): Մի խօսքով, Սերօժ, կորցրի՛նք մեր հօրը...

Երկար լռութիւն է տիրում, այնուհետեւ՝ Սերօժի ձայնը.

– Լսի՛ր, Վազո, իսկ ծառի տակ լա՞ւ էք նայէ...

●

Ապարանցի Սերօժին տանում են աշխարհի լաւագոյն համակարգչի մօտ, որն ամէնն ինչի պատասխանը գիտի:

– Ըլնելու բան չի, – ասում է Սերօժը, – լսեենց բան անհնար ա:

Այնուամենայնիւ, փորձելու համար, համակարգչին հարց է տալիս. "Որտե՞ղ է այժմ իմ հայրը"... Պատասխան. "Ձեր հայրը հիմա ստուգում է ձեր հարեւանի էլեկտրական հաշուիչի ցուցմունքները":

– Ըհը, տեսաք, իմ հերը՝ Սաչիկ Սերօժի Գասպարեանը, արդէն էրկու տարի ա, մեռած ա:

Ստիպուած եմ լինում հարցը համակարգչին տալ այլ կերպ. "Որտե՞ղ է իմ հայր Սաչիկ Գասպարեանը": Հետեւում է պատասխանը. "Սաչիկ Սերօժի Գասպարեանը մահացել է երկու տարի առաջ, իսկ Ձեր հայրը հիմա ստուգում է ձեր հարեւանի էլեկտրական հաշուիչի ցուցմունքը"...:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Թուրքերը չարդեցին նախ մեր մեծերը, մեր վարիչները, ապա մեր ամբողջ անտէր ազգը: Իմ ղպրոցս պէտք է մեր վրէժը լուծէ, այդ ոյր ձագուկները պէտք է իրենք հօրենական տունը նորէն չինեն եւ անոնցմէ պէտք է պատրաստենք մեր նոր մեծերը»:

Ամամահ բարեբար՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

2001 թուականին Մ. Կ. Հ. 75ամեակին առթիւ Ողջոյնի Գիրերէն հատուածներ..

«Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, Սփիւռքի Թէ Հայաստանի մէջ, մեր լաւագոյն ղպրոցներէն մէկն է, ուր աշխարհահատարած մեծ հռչակ կը վայելէ չնորհիւ իր շրջանաւարտներուն: Ազգային բարձր մակարդակը եւ շրջանաւարտներուն փոխանցուած զօրաւոր ազգային ժառանգութիւնը վարժարանին հանդէպ բարձր յարգանք պարտադրած են բոլորին:

Այս յիշատակելի առիթով ես գարձեալ կը չնորհաւորեմ ձեզ եւ կը մաղթեմ, որ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը աւելի եւս բարգաւաճի եւ չարունակէ իր լաւագոյն աւանդութիւնը՝ իր դռները բաց պահելով ապագայ չատ սերունդներու առջեւ»:

ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Նախագահ

«Իր գոյութեան 75 տարիներու ընթացքին Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը հետեւողական մեծ ծառայութիւն մատուցած է Կիպրոսի հայկական համայնքին եւ Սփիւռքին: Մելգոնեանը Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր կրթական կեդրոններէն մէկն է: Մելգոնեանի դերը՝ իբրեւ Սփիւռքի հետ կարեւոր կապ մը, ընդունուած է բոլորին կողմէ: Իր չատ մը շրջանաւարտները աշխարհի հայ համայնքներուն մէջ եղած են տիրապետող դէմքեր:

Ցաջողագէս նոր գար մուած ըլլալով, կը հաւատանք թէ Մ.Կ.Հ. նոր մարտահրաւէրներուն պիտի ընդառաջէ, որոնք վստահ եմ, որ պիտի առաջնորդեն աւելի մեծ իրագործումներու, իբրեւ աշխարհի հայութեան կրթական ու մշակութային կեդրոն»:

ԿԼԱՒԴԻՈՍ ՔԼԵՐԻՏԷՍ
Կիպրոսի Հանրապետութեան
Նախագահ

«75 տարուան իր ծառայութեան ընթացքին փաստուած է, որ (Մ.Կ.Հ.) եղած է ուժգին իսկական փարոս մը: Ան հանդիսացած է նաեւ հայ ազգային աւանդութեանց եւ քաղաքակրթութեան ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն մէկը»:

ՈՒՐԱՆԻՈՍ ԻՈՆԻՏԷՍ
Կիպրոսի Կրթութեան եւ Մշակոյթի
Նախարար

Եւ ամէնէն կարեւորը..

«Այսօր, 75 տարի յետոյ, Մելգոնեան Հաստատութիւնը, աշխարհահատարած հայութեան կրթութեան միջնարերդն է, ուր 23 երկիրներէ եկած ուսանողներ կրթութեամբ եւ մշակոյթով զօրացած՝ կը վերադառնան իրենց համայնքներուն, նոր սերունդներուն տալու համար իրենց ծառայութիւնն ու առաջնորդութիւնը:

Դպրոցին առաջադրութիւնները եւ իմքնավըստահ ճայտածքը ապագային՝ կ'արդարացնեն Հ.Բ.Ը. Միութեան տուած բարոյական եւ նիւթական նեցուկը: Պատմական այս պահուն անդամ մը եւս կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեանի, որոնք իրենց մեծ երազը իրագործեցին կրթութեան միջոցով: Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան՝ այս արտակարգ դպրոցին կը թող յաւերժ անմար մնայ»:

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Հ.Բ.Ը.Մ. Կեդրոնական Վարչութեան
Նախագահ

Մելգոնեանի 75ամեակին առթիւ
ձեռնէն հատուած, (2001 թուական)

Վերոյիշեալ յայտարարութենէն երեք տարի ետք, Պերճ Սեդրակեան եւ կեդրոնական Վարչութեան անդամները Մ.Կ.Հ.ի փակումը յայտարարեցին, այն հիման վրայ, որ «Հայաշխարհի ներկայ իրականութեան մէջ ան այլեւս չի կատարեր իր առաքելութիւնը»:

Մտատանջող հարցումը կը մնայ..
Ի՞նչ փոփոխութիւն տեղի ունեցաւ երեք տարուան մէջ, որ «Կրթութեան Միջնաբերդը» վերածեց «Ձախորդութեան» խորհրդանիշի մը:

«Հորիզոն», Յունիս 13

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Կառքերը կեցան ժանտարմըռիի յարկաժին առջեւ ուր վար իջանք ու մեր բեռներն ալ իջեցուցինք:

Մեզի ընկերացող ոստիկաններու տապետը մեզ յանձնեց քամիսէը մուտ վինիին որ ամէն մէկերնուս ինքնութիւնը ստուգելէ յետոյ, ըսաւ որ առ անժամ հոն պիտի մնայինք, այսինքն բակը, բայց օդին, հողին վրայ:

- Ա՛ս տեղէն չէարժիք հրամայեց, եթէ բնական պէտք մը ունենաք իմաց տուէ՛ք ձեր վրայ հսկող ոստիկանին:

Արդարեւ մատնաւոր պահակ մը հրացանը ուսը, եկաւ մեր մօտ հսկողութեան:

Մութը բոլորովին պատած էր մեր չուրջը: Մեր անկողինները փռեցինք գետնին, քիչ մը բան կերանք ու երկնցանք մեր անկողիններուն վրայ:

Վեցօրեայ կառքով ուղեւորութիւնը, ամենայոռի պայմաններու մէջ, մեզ չարաչար յոգնեցուցած էր:

Երիտասարդ ոստիկան մը որ յաճախ կ'անցնէր, կը դառնար մեր քովէն, անգամ մը ըսաւ Հայերէն լեզուով.

– Մի՛ վախնաք, բան չկայ, հոս պիտի մնաք...

Այս բառերը ոստիկանի մը կողմէ եւ հայերէն լեզուով արտասանուած, քաւական սրտապնդեցին մեզ: Կը զարմանայինք թէ ի՞նչպէս Տէր Զօրի մէջ հայ ոստիկան մը կը գտնուէր:

Երբ ուրիշ անգամ մը կրկին կ'անցնէր՝ զինքը մեր մօտ հրաւիրեցինք ու սիկառէթ հրամցուցինք:

– Դուն Հա՞յ ես, եղաւ մեր առաջին հարցումը:

– Ձէ՛, պատասխանեց, Թուրք եմ բայց հայերէն գիտեմ:

Եւ բացատրեց թէ Այնթապցի ըլլալով՝ հոն Հայերու մէջ չատ ապրած էր ու կրցած էր սորվիլ մեր լեզուն:

– Ինչո՞ւ կ'ըսես թէ հոս պիտի մնանք...

– Որովհետեւ ա՛լ սէվքիաթը վերջացած է, ձենէք առաջ եկող աքսորեալներն ալ հոս մնացին: Նոր միւթէսարըֆը որ Այնթապցի է, լաւ մարդ մըն է:

– Ե՞րբ մեզի կ'արձակեն:

- Հաւանաբար վաղը, երբոր Սէր քամիսէրը գայ:

– Դիւրաւ տուն կրնա՞նք գտնել քաղքին մէջ:

– Տուն չա՛տ, ուզածնուդ չափ:

Վերջապէս մեզի հետաքրքրող կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ մեզի ումեկնեցաւ:

Այս տեսակցութիւնը, որքան ալ աննշան, սփոփանք մը եղաւ մեզի համար ու հանդիստ քնացանք այդ գիշերը, ապագային համար լաւատես, որչափ որ մեր վիճակին մէջ գտնուող մէկը կրնայ լաւատես ըլլալ:

Հետեւեալ առտու մեզի փոխադրեցին դիմացի կողմը, աւերակ չինքի մը մէջ որ ճեղուն եւ պատուհան չունէր, ուր սակայն քիչ մը պատսպարուած էինք արեւէն, բայց ատոր փոխարէն ճիշդ մօտը կը գտնուէինք ճեմիչներուն ուրկէ սարսափելի զարշահոտութիւն մը կը բուրէր:

Իրիկուան դէմ ոստիկան մը եկաւ եւ ըսաւ որ ամէնքս Սէր քամիսէրին պիտի ներկայանայինք: Մեր 14էն զատ նոյն օրը մեզի մօտ բերուած էին նաեւ մէկ քանի կիներ, տղաք եւ երկու մարդիկ: Կարծեմ Ռաքքայէն կուգային:

Սէր քամիսէրը իր դրասենեակին դրան առջեւ կեցած էր, քովը մուավինը եւ մէկ քանի ոստիկաններ:

Գիտէինք որ ինքն էր, նախորդ միւթէսարըֆին հետ, Տէր Զօրի ահռելի յարդերը կազմակերպողը:

Այնթապլը Մուսթաֆա պէյ, այս էր իր անունը, քառասուն տարեկան ըլլալ կը թուէր: Արտաքին կերպարանքը չէր մատներ ներքին հրէշը. ընդհակառակը կատեւի էր գինք գեղեցիկ մարդ մը համարել:

Մի առ մի հարցաքննեց ամէնքս: Կարգը եկաւ ինծի:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Ազիզ Նուրի, պատասխանեցի:

– Ո՞ւր տեղացի ես:

– Պոլսեցի:

– Թէսքէրէ ունի՞ս:

– Ահաւասիկ:

– Իսլամ ես եղեր հա՞, ըսաւ քմծիծաղով մը:

– Այո՛, ամէնքս ալ եղած ենք, պատասխանեցի:

– Է՛յ, ըսաւ Սէր քամսէրը հեգնօրէն, իսլամութեան պայմանները քանի՞ հատ են:

– Հինգ հատ, պատասխանեցի:

– Որո՞նք են...

– Ուխտաղնացութիւն, աղօթք, ողորմութիւն... ուրիշ երկու հատ ալ կայ, բայց միտքս չէի գար կոր:

– Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ չես գիտեր:

– Ի՞նչ ընեմ, չսորվեցուցին որ գիտնամ:

Ցետոյ ուշադրութեամբ դէմքիս նայելով ու պեխերուս ակնարկելով ըսուեցաւ կարճ կտրած էի, աւելցուց.

– Ո՞ր գիրքին մէջ գրուած է որ պեխերդ այդպէս կտրես... Ինճիլը Շէրիֆի՞ն մէջ:

– Վերջին անգամ երբոր լճացիր փաշա Համայէն անցաւ, տեսայ որ պեխերը կտրած էր, ես ալ իրեն օրինակին հետեւեցայ, պատասխանեցի:

(Շար. 77)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան եւ գործօն ընկերուհի Աքսիթիճ Մանթաթեանի մահուան առթիւ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն եւ Լիոն-Վիլէօրպանի մասնաճիւղին:

(Շար. Ա. էջէն)

ցէին չուրջ 30 կազմակերպութիւններ ձախի «Ոչ»ի զանազան հոսանքներէն:

ԱԼ-ՔԱԻԻՏԱՑԻ Իրաքի մասնաճիւղին պետին Ալ-Զարքաուիի ալ բազուկներէն մէկը՝ Ապու Թալհա ձերբակալուած է Մոսուլ: Ամերիկեան ուժերը յայտնած են որ հանդարտօրէն յանձնուած է:

ՓԱՓՐԻԿ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Իւ-Էմ-Փէի նախագահին քաղաքական խորհրդականը, յայտարարած է որ Շիրաք դժուար թէ կարենայ ներկայանալ 2007ին, չատ ակարացած է, Իւ-Էմ-Փէի ծոցը, կ'ըսէ վերածընունդի թեկնածու մը ունինք, Նիքոլա Սարքոզին է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO LITTERAIRE»

(16 juin)

ILS SONT TOMBES EN INVOQUANT LEUR DIEU

*
**

KRIKOR ZOHRAB: LA SUBLIME PORTE VA SE REFERMER

Ֆիկարոյի գրական յաւելուածը գրեթէ ամբողջական էջ մը նուիրած է վերջերս լոյս տեսած երկու հատորներու: Դրական երեւոյթ մըն է նաեւ որ Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ լոյս տեսած չարք մը հատորներ վայնօրէն նպաստած են Հայոց Ցեղասպանութեան ծանօթացման Ֆրանսական մամուլին մէջ:

Այս առընչութեամբ, Սթեֆան Պուարոն լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ժակ Ռեթորէի գիրքին (տե՛ս "Յառաջ", Մայիս 3, Նազարէթ Թօփալեանի գրախօսականը) «Les Chrétiens aux bêtes», ու գնահատանքով կը խօսի հեղինակին վկայութեան մասին:

Առանձին յօդուածով մըն ալ, Սեպաստիէն Ֆիւմարոլի կը գրախօսէ Փարանթէզ հրատարակչականին լոյս ընծայած Գր. Զօհրապի նորավէպերու հատորի թարգմանութիւնը՝ "կեանքը ինչպէս որ է": Շեչտելով թէ Գրիգոր Զօհրապ, Օսմանեան Սորհրդարանի երեսփոխան, ճանչցուած որպէս "մեծագոյն վիպասանը ու հրապարակագիրը Պոլսոյ", քաղաքական առաջին գոհերէն եղաւ Հայոց Ցեղասպանութեան, յօդուածագիրը կը ծանրանայ Զօհրապի գործերուն վրայ, գրս կը նկատէ յուզիչ ճամբորդութիւն մը օսմանեան ընկերութեան վերջին երջանիկ օրերուն մէջ:

*
**

Առաջին յօդուածին կցուած է Ապտիլ Համիտի մէկ ծանօթ նկարը ուր իր նայուածքը միայն այնքան ասրսափ կ'առթէ, որ լաւ վիզա մըն է Եւրոպա մուտք գործելու համար...:

*
**

Նոյն օրուան Լիպերասիոնին մէջ յօդուած մը ունի Ժակ Սամլրիք Եւրոպական Միութեան մասին, ուր կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կ'ըսէ թէ տիրող տպաւորութիւնն այն է որ Թուրք ղեկավարները այլեւս չեն հաւատար Թուրքիոյ անդամակցութեան վարկածի մը, արտաքին թէ ներքին պատճառներով: Ներքինները կապուին կը յիշէ Հայոց Ցեղասպանութեան վերաբերող դիտաժողովին ընդումը, ամուր կազմակերպիչները ամբաստանուած էին Արդարութեան նախարարին կողմէ որ "Թուրքիան կռնակէն կը դաշնայահարեն":

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էջէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Արտաշէս Զապունեանի յիշատակին.– Տէր եւ Տիկին Ռընէ Նշանեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Աքեպա, Տիկին Շատեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Պառաեան, Տիկին Նատիրեան – Գեւոնեան 30ական, Մինասեան ընտանիք 150, Տիկին Գերգրեա, Պ. Փիէր Նատիրեան 15ական, Տիկին Տէր Յակոբեան 25, Տիկին Վազ 60, Տէր եւ Տիկին Ագաշեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch»
au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM

*
**

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités. Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET,**
député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemle des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 20052

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet —
Brochettes —
Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգեւարձուքիւնը որպէս իւզադին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէսպաքանեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարմոն 30, Տիկին Անահիտ Գափթան 30, Տիկին Մարի Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէտէֆ 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Խաչմանեան 20, Տիկին Նիքոլ Ֆրէնկեան 100, Տիկին Ժորժէթ Երկանեան 20, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մաղլամեան 30, Օր. Վիրժինի Աատուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պամմաճեան 75, Օր. Սոնա Բաբէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 200, Պ. Ժերար Զաքարեան 70, Օր. Սըրբուհի Կէօվճեան 30, Տէր եւ Տիկին Էլվիս Փանոսեան 70, Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէկիլեան 80, Պ. Ռեմոն Փարիսէ Զապու 150, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիւմիւշեար 15, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Թուղլուեան 50, Օր. Մարի Դերձակեան 20, Տէր եւ Տիկին Հ. Սուքիասեան 20, Տիկին Սէլի Պապայեան 25, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր Յակոբեան 200:

(Շար.)

ՀԱՄԱՍՔԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire :** En été + 3 heures.
- **Heures de vol :** Environ 5 heures.
- **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ՍՐԲԱԶԱՐԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21
MARDI
21 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·227 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21·227

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

ՈՎ Է ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

ՇԻՐԱԶԻ ՈՒԱԹԸՐԼՕՆ

Եւրոպական Միութեան վեհաժողովին ձախողութիւնը մեծ է եւ ըստ կողմերու պատասխանատուն կը փնտռուի: Մէկ կէտ յստակ է սակայն, որ հանրաքուէով տարացած Շիրաք մը, թուական եւ վայրի զուգադիպութեամբ մը, Ցունիս 18-ին ունեցաւ իր Ուաթըրլօն (1815, Ցունիս 18): Հակառակ նախօրեակին էլլեզ իր այցելութեան, ապա ընկերակիցներու պնդումներուն, Թ. Պլէր ոչ մէկ զիջում ըրաւ ինչ կը վերաբերի ակընկալուած զեղչին, որպէսզի 2007-2013ի պիւտճէն փրկուի: Իր տեսակէտն այն է որ իր վայելած պայմանները չեն կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ ցորչափ Եւրոպա կը չարունակէ իր կարելիութիւնները մեծ մասը տրամադրել ՓԱՔ-ի (Գիւղատնտեսական Հասարակաց Քաղաքականութիւն): Հոս ալ Շիրաք տեղի չի տար, թէեւ օգուտ ալ չունեցաւ համբաքուէին առեն, երբ հողագործները ո՛չ քուէարկեցին:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը, Եւրոպական Միութեան հերթապահը՝ Լիւքսանպուրկի վարչապետը Ժան-Կլօտ Եունքէր ջանք չխնայեց կացութիւնը փրկելու համար, բայց, անօգուտ: Այնքան անօգուտ եղան իր ջանքերը, որ չվարանեցաւ ըսելու "Ամէնայն, երբ լսեցի մէկը միւսին եռեւէն, աղքատ բոլոր երկիրները, որոնք համաձայնութեան մը սիրոյն յայտարարեցին թէ պատրաստ են հրաժարելու դրամական իրենց արուեստիք նպաստին մէկ մասէն...":

Արդարեւ, բուն հարցը հոնկէ ծագած է: Եւրոպայի ընդլայնումը տասը նոր երկիրներով, կը պարտադրէ նոր պիւտճէ մը, որու չուզեր մասնակցիլ Մեծն Բրիտանիան, հրաժարելով իրեն եղած զեղչէն, եթէ նոյնը չըլլայ ՓԱՔ-ի համար: Թ. Պլէր յամառօրէն դէմ է այն նպաստին զոր Ֆրանսա կը ստանայ այդ ուղղութեամբ: Եունքէր քանիցս կրկնած է որ կ'ամչնայ տեսնելով որ աղքատ երկիրները լաւ դաս մը տուին հարուստներուն: Ամէն պարագայի մէջ, Եւրոպա չատ ծանր տագնապի մը մէջ է այլեւս: Եւ ընդլայնումը, թէեւ դեռ Թուրքիոյ անունը բայց ի բաց չի տրուիր, բայց բոլորին մտքին մէջ է, մեծ դեր կը խաղայ: Ներկայիս, ո՞վ է յանցաւորը· "Թոնի Պլէր" կ'ըսեն Շիրաք, Շրէօտէր, "Ժադ Շիրաք" կ'առարկէ Թ. Պլէր: Մնաց որ Շիրաք վերջին հարցախոյզին համաձայն (ԻՖՕՓ-Ժի·Տէ·Տէ·) Ցունիս 17ին, ամէնէն ցած մակարդակին հասած էր ժողովրդականութեան (28%):

ՊՈԼԻՔԸՇԱՅՆԻ 7 ԽՈՒՏՆԵՐԸ

ԶԲԱՆԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժուռնալ տիւ Տիմանշի (Ցունիս 19) հիւրն էր Ֆրից Պոլքընչհայն որ եօթը խորհուրդներ կու տար, որպէսզի Եւրոպա կէս ճամբան չմնայ: Ասոնք են.–

ա) Այդ դաշինքը Սահմանադրութիւն չանուանել, որովհետեւ Սահմանադրութիւն չէ: Սահմանադրութիւնը պետութիւն մը իմքդինքին կու տայ, երբ անկախ է: Միութիւնը անկախութեան չէ եկած եւ պետութիւն չէ:

բ) Ջնջել հիմնական իրաւունքներու ուխտին առաջարկը: Արդէն մարդկային իրաւանց պայմանագրութիւն մը կայ, որ իր տեղը ունի Սթրազպուրկ:

գ) Հիմնարկի պէտք չէ վերածուիլ: Պէտք եղածին չափ կայ. – Եւրոպական Խորհրդարան, Արդարութեան Առեան, Նախարարաց Խորհուրդ, Եւրոպական Յանձնախումբ:

դ) Քաղաքացիներու հաղաքական հաւատարութիւնը գոյութիւն ունի միայն պետութեան մը մէջ: Հաւասար չեն դաշնակցութեան մը մէջ: Եւրոպական Միութիւնը դաշնակցութիւն մը չէ եւ պիտի չըլլայ:

ե) Արտաքին հաղաքականութիւնը: Սոչտնա, արտաքին քաղաքականութեան Միութեան բարձրագոյն ներկայացուցիչը տեղեկատուութիւն կը կատարէ Խորհուրդին, արդ չատ ձայն չհանեց Իրաքեան տագնապին առեն: Իր յանցանքը չէ, որոշ սահմանէ անդին չի կրնար երթալ:

զ) Բանակցութիւն չբանալ Թուրքիոյ հետ: Անդամ երկիրներու առնուազն 12 ընտրական խումբեր իրենց մեծամասնութեամբ դէմ են այդ անդամակցութեան: Այդ մերժումը հասկնալի է.– Թուրքիա չատ մեծ է, չատ աղքատ եւ չատ տարբեր: Իր անդամակցութիւնը կը մղէ նաեւ Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ, Թերեւս Վրաստանի եւ Հայաստանի անդամակցութեան: Աւելցուցէք Պալքաններու արեւմուտքը եւ երեւան կ'ելլէ 40 պետութիւններու Եւրոպական Միութիւն մը: Այդ պարագային Եւրոպական Միութիւնը կը վերածուի հազիւ թէ պարզ չուկայի մը: Ինչ որ Բրիտանացիներու ուզածն է. անոնք երբեք չեն սիրած Միութիւնը եւ միչտ ուզած են ջրամոյն ընել: Ճիշդ է, մերժել Թուրքիան հաճոյք չի պատճառեր Միացեալ Նահանգներուն, բայց իրենց մտքէն անցա՞ծ է Մեքսիքան ԱՄՆ-ու 51րդ նահանգը ընել: Բանակցութիւններ սկսիլ Թուրքիոյ հետ, պիտի նշանակէր ապտակել Ֆրանսացի եւ Ներլանտացի ընտրողները: Մի՛ ընէք:

է) Պիւտճէին համար, համեստութեան ժամն է: Ներկայիս, Եւրոպական Միութիւնը կը ծախսէ բոլոր պետութեանց արտադրութիւններուն դոմարին 1%էն պակաս: Պահպանել այդ համեմատութիւնը պիտի նշանակէր ապրային արտադրութեան համեմատ եւրոպական պիւտճէին յաւելում մը: Ցանձնախումբը կ'առաջարկէ երթալ մինչեւ 1,27%, չափազանցուած է: Երբ անդամ պետութիւնները պէտք է խնայողութիւն ընեն համապատասխան ըլլալու համար կայունութեան եւ աճին դաշնագրի չափանիշներուն, յանձնախումբն ալ պէտք է. հետեւի: Ամէնէն հարուստ երկիրները պէտք չէ օգտուին չրջանային հիմնադրամներէն: Բրիտանացիները պէտք է մէկ կողմ դնեն իրենց հպարտութիւնը եւ զեղչերը: Ներլանտացիները դժգոհ են որ ամէնէն մեծ օժանդակողներն են, երկու անդամ աւելի վճարելով մարդ գլուխ, քան Դանիացիները:

*
**

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՐՑԸ

Խուսափում մը կայ անունը տալէ, բայց Թուրքիան միչտ ներկայ է: Շիրաքի յետքայլը ծանօթ է, մինչ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ֆիշէր կը զգուշացընէ.– "Կարելի է Թուրքիոյ առջեւ դուռը գոցել, բայց վճարելիք գինը չատ սուղ կ'ըլլայ":

Թուրքիոյ մէջ չեչտը կը դրուի Ֆրանսայի կղզիացման եւ Շիրաքի տկարացման վրայ: Մնաց որ Վոսփորի ափին ալ սկզբնական խանդավառութիւնը չկայ:

Նիքոլա Սարքոզի նոր ելոյթով մը (Ցունիս 18) կրկին արտայայտուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ:

Ֆիկարոյէն եւս, (Ցունիս 18), Լիպերասիոն ալ (Ցունիս 20) սիւնակ մը նուիրած է Թուրքիոյ, որ այլեւս քիաւ վըստահ չէ որ բանակցութիւնները կրնան սկսիլ Հոկտ. 3ին: Թուրք մամուլին ալ արձագանգելով, Ֆրանսական թերթերը կը յիչեցնեն Հիւրրիյէթի Ցունիս 17ի Ֆրանսերէն խորագիրը՝ "Ոա լը պոյ":

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՄԱՏԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը երկու չրջան պիտի ունենայ, ինչ որ անխոչընդոտ է երկրին մէջ: Արդարեւ, ան որուն ընտրութիւնը կասկած չէր վերցներ, հարկ եղած մեծամասնութիւնը ձեռք չձգեց: Պաշտօնական արդիւնքներուն համաձայն ընտրողներու թիւը 29 միլիոն 317·042 էր, այլ խօսքով 62,66%ի համեմատութիւն մը: Ռաֆսանճանի ստացած է ձայներու 21%ը եւ ծայրայեղ պահպանողական Մահմուտ Ահմատինճատ ալ, որ Թեհրանի քաղաքապետն է, 19,47%ը: Թեհրանի յուցասրահի մը անօրէնուհին կ'ըսէ այս առթիւ "Կացութիւնը կարելի է բաղդատել Շիրաքի Լը Փէնի դէմ կացութեան: Պիտի երթայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՂՔ

ԸՆԾՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՔՈՒ-Ի ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Խորհրդարանի 33 աթոռներուն նոր տէրեր որոշելու ընտրութիւնը տեղի ունեցած է Ցունիս 19ին: Կար 185 թեկնածու:

Նախօրեակին նախագահ Ա. Ղուկասեան Ցունիս 17ին ժողովուրդին դիմելով ըսած է թէ ընտրութիւնը միջազգային կարեւոր նշանակութիւն ունի, քանի որ Ղարաբաղցիները ընտրութեան նկատմամբ իրենց վերաբերումով աչխարհին փաստը պիտի տան երկրին մէջ ժողովրդավարական զարգացումներուն անչրջելի բնոյթին եւ ատով նպաստեն միջազգային ճանաչումին: Այդ նպատակով Ա. Ղուկասեան ժողովուրդը հրաւիրած է գործօն մասնակցութիւն բերելու. իսկ թեկնածուներուն թելադրած է քաղաքացիական եւ քաղաքական հատուններութիւն ցոյց տալ, համակուլ երկրին ապագային համար պատասխանատուութեամբ եւ վերջնական ընտրութիւնը ձգել ժողովուրդին:

Ընտրութիւնը, ինչպէս անցեալին, մերժումի ու բողոքի հակազդեցութեան մըղած է Բաքուն: "Ղարաբաղի ազատագրման կազմակերպութիւնը" յայտարարութեամբ մը մտահոգութիւն յայտնած է Ադրբէջանի իչխանութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութիւններուն կրաւորական կեցուածքին: Կոչ եղած է վերանքնել յարաբերութիւնները բոլոր այն երկիրներուն հետ որոնք դէմ ուղարկած են Ստեփանակերտ:

Այդ երկիրները բաւական բազմաթիւ են, քանի որ չուրջ 100 դէմ ներկայ գրանուած է տեղւոյն վրայ· գացած են Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, ԱՄՆ-էն, նախկին խորհրդային երկիրներէն:

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԻԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Ադրբէջանի Արտաքին գործերու նախարարները Ցունիս 17ին հանդիպում մը ունեցան Փարիզի մէջ: Մանակցած են Մինսկի խումբի նախագահները: Երկու նախարարները քննարկած են հակամարտութեան կարգաւորումին ներկայի փուլին առընչուած հարցեր:

*
**

ԳԻՐՔԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

Թուրքիոյ քաղաքացիի մը Երեւանէն Պոլիս թռիչքի պահուն պայուսակին մէջ ժէ·– ի· գարերուն հրապարակուած հատորներ յայտնաբերուած եւ գրաւուած են: Հատորները պատմամշակութային, կրօնական, բժչկական եւ պատմաչխարհագրական ու հայկական կուսակցութիւններու վերաբերեալ են: Մաքսանենգը կը կոչուի Ի· Թիւրքեըլմազ, ծնած է 1972ին, Պոլսոյ բնակիչ է եւ ուսանող ԱՄՆ-ու Հիւսիսային Գարոլայնայի մէկ համալսարանին: Նախաքննութիւն բացած է իրեն դէմ:

ԻՐԱ՛Ւ, ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ...

Ա.

Ամէն առիթով, նաեւ երբեմն առանց առիթի, ներսէն ու դուրսէն ջատագովական արտայայտութիւնները կը հնչեն Հայաստանի ժողովրդավարութեան, մանաւանդ անոր յառաջդիմութեան հասցէին: Ներսինները, հասկնալի է, կը պատկանին իշխանութեան, իշխանամերձ տարրերու, իսկ դուրսինները՝ անոնց որոնց ձեռնտու է երկրին ներկայի վիճակը: Ըսուածին մէջ գնահատանքի կամ քննադատականի որեւէ չեզոք փնտռելու հարկ չկայ: Այսպէս եղած է միշտ ու շատ հաւանաբար այսպէս ալ չարունակուի: Հետաքրքրականը թերեւս «ժողովրդավարութիւն» կոչուած ապրանքին տրուած իմաստը, կամ չափանիշը կ'ըլլայ: Գիտնալ, օրինակի համար թէ «ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ յառաջդիմութիւն» ըսելով ինչ կը հասկնան, կամ աւելի՝ ինչ կ'ուզեն հասկցնել իշխանութիւնները ու իշխանամերձները ու ի՛նչ չափանիշով նոյն եզրակացութեան յանգած ըլլալ կը թուին արտասահմանէն դէմքեր, կազմակերպութիւններ:

«Ժողովրդավարութիւն» բառը որ իր զուտ բառարանային իմաստէն բաւական թեթեւցած է նոյնիսկ առանց այլեւայլի որպէս այդ ընկալուած արեւմտեան երկիրներու մէջ, միջազգային քաղաքական չուկային առաջնային նորոյթին վերածուած է· բան մը որուն կը ձգտի իրրեւ թէ մէկն ու միւսը: Բան մը որուն անունով ամէնէն անեւեւակայելի միջամտութիւնները կ'ըլլան, ամէնէն զազրելի ոճիրները կը գործուին, հզօրներէն մէկուն յարմար դամուած պարագային, յարմար նըկատուած անկիւնին մէջ: Ու մինչ լուսանձքային դոյութիւններ կ'ըլլան «թապուորը մերկ է» գոչելու համարձակութեան տէրերը:

Այդ դիրքը ընդհանուր անուանումով «ընդդիմութիւն» կը կոչուի ամէն երկրի մէջ: Սկզբունքով՝ իշխանութեան սխալին ու ճիշդին, ինքնագոհութեան ու մեռնատիրական չեղումներու վտանգին հակակշիռ ներկայացնող, այդպէս ըլլալու սահմանուած ներկայութիւն է ան: Ու անոր ներկայացուցած ուժը, այլընտրանքի արժէքը, ժողովրդավարութեան հիմնական չափանիշ ընդունուած բաներ են այդ յատկանիշին իսկապէս տէր երկիրներու մէջ: Այս առումով՝ առողջութեան իւրովի չափանիշ է նոյնիսկ հանրային կարծիքին կշիռը, երբ օրինակ, առանց քաղաքական սխալի, մասնագիտական անկարողութեան փաստին, մամուլի հըրապարակում մը կ'առաջնորդէ մինչեւ նախարարի մը հրաժարականին: Ըսուածին թարմ օրինակը ունէցաւ Ֆրանսան քանի մը ամիս առաջ:

Ի՞նչ է պատկերը ընդդիմութեան Հայաստանի մէջ: Երկիրը որ առաջին քայլերը կ'առնէ (եւ անոնք ամէնէն դժուար առնուելիքներն են) ժողովրդավարութիւնը բառի մակարդակէն գործի վերածելու դժուար ընթացքին մէջ, ունի՞ այդ կարեւոր ազդակը: Ընդդիմութեան պիտակին տակ խմբուած կուսակցութիւնները, կուսակցականները, գործիչները կան անշուշտ: Բայց չոր դոյութիւնը մեծ իմաստ չի ներկայացներ եթէ զուրկ է նկատի առնուելու, ազդելու կշիռէն: Ի վերջոյ տրտունջներու, քննադատականներու ամէն մարդ վարժուած է, ականջ իսկ չկախելու աստիճան: Անկէ անդի՞ն...

Յունիս 3ի հայաստանեան թերթերու մէջ լոյս տեսած տեսակցութիւններ մղեցին պահ մը կեդրոնանալու այդ երեւոյթին վրայ: Գոհունակութիւն պատճառող էր ընդդիմութեան դոյութիւնը յիշեցնելու արարքը:

Առաջինը «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի նախագահ Ազատ Սարգսեանի հետ «Հայկական ժամանակ»ի մէջ Նայիրա Զօհրապեանի կատարած հարցազրոյցն է: Բացայայտ կերպով չընտրելով հանդերձ, պրոչ է որ լրագրողուհին ալ հետաքրքրուած է ընդդիմութեան մասնուած լըուռթեամբ: Հարց կու տայ որ կուսակցութեան համագումարէն ի վեր տիրող լռութիւնը քիչ մը երկար չէ՞: Առաջին պատասխանին առաջին տողերէն Ա. Սարգսեան կը յայտնուի քիչ մը հռետորական բառակոյտ մակերեսային քնոյթի գործիչ: Երբ կ'ըսէ օրինակ· «Մենք իրաւունք չունենք անել բայլեր, սկսել գործընթաց, որի ելքը յաղթանակը չի լինելու», կամ «Այսօր կուսակցութեան աշխատանքն արտաքին ից անկատելի չէ, ուրովհետեւ աւելի շատ խորքային գործընթացներ են ընթանում», ընդդիմութիւն կոչուածէն ակնկալուածին ուղղութեամբ դրեթէ բան չկայ իր մօտ: Կ'ըսէ նաեւ թէ կուսակցութիւնը ամէն բան կ'ընէ «ամենախուսափելի գործընթացներին պատրաստ լինելու եւ այս ահգամ ժողովրդին յուսախաբ չանելու համար»: Յետոյ պատասխանելով յաջորդ հարցումին, կը հասկցնէ թէ «անխուսափելի գործընթաց»ը կը վերաբերի «ժողովրդավարական յեղափոխութեան»: Աւտոր համար սակայն անհրաժեշտ չի նկատեր ընտրութիւններ, եւլն., իր համոզումով՝ երկրին ներքին լարուած կացութիւնը այնպիսի մակարդակի է որ «անգամ առաջին հայեացքից մանր թուացող բայլից կարող են անշրջելի գործընթացներ սկըսուել»: Իրենք ժողովուրդը կը պատրաստեն համաժողովրդական շարժումի: Եւ ամէն բան կ'ընենն որ ատիկա տեղի ունենայ օր առաջ:

Այդ գործընթացին մէջ դուրսի ազդակներուն մասին հարցումին պատասխանը թէ՛ առիթ կ'ըլլայ իշխանութեան ուղղած սլաքներու, թէ՛ կը մատնէ իր-իրենց նախընտրութիւնը: Ժողովրդավարութեան չափանիշներուն խախտումին պատասխանատու իշխանութիւնները ըլլալով, անոնք քաղաքակիրթ աշխարհին համար այլեւս ժամանակավրէպ գործիչներ են· չեն ներկայացներ ժամանակակից աշխարհի չահերը: Այդ պայմաններուն մէջ «Արեւմուտքի վարած բաղաքականութիւնը շատ աւելի ընդունելի է, քան ռուսականը, քանզի Արեւմուտքը պաշտպանում է ժողովրդի ընտրութիւնը»:

Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան միտող քայլերու տէր գործիչ կը նկատէ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանը: Անոր անձին մէջ կը տեսնէ մինչեւ իսկ «իշխանութեան իրաւայար ժորդ»ը: Բայց այդ դիրքին համար կը բացառէ պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի տարբերակը: Իր պատկերացումով՝ նախ ներկայի վարչակարգը անպայման պէտք է հեռանայ, առիկ եւոը ընտրութիւն տեղի ունենայ:

Ա. Սարգսեան բաւական ինքնավստահ է այս մասին: Երկրին մէջ ակնարեւ կը նկատէ «յեղափոխական գործընթացը»· անոր զուգահեռ ալ «ընտրարշաւ»ը: «Երբ հասնի ժողովրդական շարժման կուլմինացիոն պահը», համոզուած է որ կուսակցութիւններու միաւորումներ պիտի ըլլան, նորովի ձեւաւորելով գոնէ ընդդիմութեան քաղաքական դաշտը:

Բոլոր ըսուածներուն մէջ հետաքրքրականն է այն որ Ա. Սարգսեան միշտ կը ծանրանայ ժողովուրդը հաւաքելու, անոր վրայ հիմնուելու հարկին վրայ: Բան մը որ իշխանութեան հեռացում պարտադրելու համար անհրաժեշտ է անշուշտ· բայց նոյն ատեն մտածել կու տայ այդ ազդակին բռնկիլք ընթացքին մասին: Ընդդիմութեան կազմակերպած վերջին ցոյցերը, որոնց նպատակը եթէ ոչ իշխանութիւնը մեկնելու պարտադրելը, գոնէ քաղաքական նկատելի կշիռ մը ցուցադրելն էր անոր հանդէպ, ակնկալուած խոովութեան չհասան: Երեւոյթը միակ մեկնաբանութիւն մը կրնար ունենալ· թէ զանգուածը պարզ հետաքրքրութենէ աւելի բան չունէր հրամցնելու զինք հրապարակ հրաւիրողներուն:

*Որպէսզի Հայաստանի ընդդիմութիւնը հասնի ժողովրդավար կարգերու տէր երկրի անհրաժեշտ քաղաքական դործօնի մակարդակին, ամէն բանէ առաջ պէտք է փնտռէ ժողովուրդին լուրջի առնուելու ճամբան· իշխանութեան թերացումները, զանգուածներու արդար դժգոհութիւնները, նոյնիսկ տրտունջները արարքի վերածելու անոնց տրամադրութիւնը չեն բաւեր հիմնական փոփոխութիւն ընդարձակելու, այնքան ատեն որ ժողովուրդը զինք դէմառդրելու դերին մէջ չի տեսներ ընդդիմութիւնը: Մինչեւ այսօր ըսուածին հակասող փաստ չտուաւ Հայաստանի իրականութիւնը: Ամէն տպաւորութիւնը կայ որ իշխանամերձ շրջանակները մէկդի ձգելով, մնացածը յոդնած, հրաժարած է հաւաքական ջանքով դրական մը ձեռք ձգելու հեռանկարներէն: Կը տիրէ անհատական փրկութեան մտայնութիւնը որ օրէ օր կը մեծցնէ քաղաքական դաս-ժողովուրդ միջոցը: Ու այդ միջոցին մէջ չուարուն թափառիկի կը նմանի ընդդիմութիւնը, միշտ արդար հետաքրքրութեան շրջանակին մէջ ձգելով հարցումը թէ այդքան լայն դժգոհութեան պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս պէտք է բացատրել անոր կրաւորական, անզօր քնոյթը:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՇՈՒՐԹԵՐԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ" ՄԻՈՒ ԻՐԵՒԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ· 2004 – 2005 ՈՒՍՏԱՐԻ

Արդէն երրորդ տարին է՝ Փարիզի "Մաշտոց" հայ լեզուի պաշտպանութեան մխիթեան հոգածու վերաբերմունքի շնորհիւ Հայաստանի տարբեր վարժարաններում Երեւանի "Սփիւռք" Գիտատուսումնական կենտրոնի հետ միասին իրականացում է արեւմտահայ լեզուի ու գրականութեան փորձնական մէկամեայ կըրթական միջազգային ծրագիր: Առաջին տարում (2002–2003) ծրագիրն իրացրին Երեւանի երկու դպրոցներ, երկրորդում՝ չորս, իսկ այս տարի՝ արդէն վեց դպրոցներ:

Ընդ որում էապէս ընդլայնուեց դասընթացների աշխարհագրութիւնը: Եթէ անցեալ տարի Երեւանին միացան Արարատի ու Արմաւիրի մարզերից դպրոցներ, ապա այս տարի արդէն Ստեփանաւանի, Վանաձորի, Գիւմրիի ուսուցիչները՝ նախապէս անցնելով երկամսեայ տարբեր հմտնաւոր դասընթացներ եւ յաղթելով 2004թ· ամառային պրաւոր մրցոյթում, նուաճեցին մէկ տարով փորձնական դասընթացն իրացնելու իրաւունք՝ Արարատի մարզի եւ Երեւանի դպրոցների լատինոյն ուսուցիչների հետ:

Այս ուսումնական տարում՝ 2004 – 2005 թթ·, դասընթացներն անցան Արտաշատի թիւ 6 (ուսուցչուհի Հռիփսիմէ Մուրադեան), Գիւմրիի թիւ 20 (ուսուցչուհի Արմենուհի Եկմալեան), Երեւանի թիւ 199 (ուսուցչուհի Թերէզ Վարդանեան), Մասիսի թիւ 3 (ուսուցչուհի Թերէզ Գրիգորեան), Ստեփանաւանի թիւ 2 (ուսուցչուհի Յասմիկ Մովսիսեան), Վանաձորի թիւ 5 (ուսուցչուհի Նայիրա Ղուկասեան) դպրոցների լինելորդ դասարաններում:

Կենտրոնը, խորհրդակցելով Փարիզի "Մաշտոց" հայ լեզուի պաշտպանութեան միութեան հետ՝ նշանակեց դասընթացների երկու վերատեսուչներ· ուսուցիչ եւ արձակագիր Ալիս Յովհաննիսեանը (Հայաստան) եւ Սօսէ Պետրոսեանը (Իրաք), որոնք իւրաքանչիւր ամիս այցելում էին բոլոր դպրոցները, ստուգում դասընթացների ուսումնական, կրթադաստիարակչական ընթացքները, մեթոդական անհրաժեշտ ցուցումներ տալիս, նշանակալի չափով օգտակար լինում դրական հանդիսութիւնների նախաձեռնման եւ կազմակերպման գործում:

Հիմնարար ուսումնական նպատակները իրագործուած են· ուսուցիչները կատարել են ծրագրերը, Սեպտեմբերից սկսած խորացուած ուսուցանել են չաբաթական երկուական ժամ արեւմտահայերէն, նոյնքան ժամաքանակում մանրամասն ներկայացրել արեւմտահայ եւ ժամանակակից հայ Սփիւռքի նշանակալի դէմքերին: Ուրախութեամբ արձանագրում ենք, որ աշակերտներն այսօր ճանաչում են քերականական եւ չարահիւսական ինքնուրոյն համակարգի նրբութիւնները, վարժ տիրապետում են ուղղագրական իւրայատկութիւններին, գրում են թելադրութիւններ, կատարում են փոխադրութիւններ: Գրականութեան դասերին նրանք ծանօթացան դասական գրական դոհարների, իսկ նոր հեղինակները բերեցին գեղարւեստական ճանաչողութեան նոր սահման:

Բառի ենթաչերտերը, պատկերների չքեղութիւնը, ազգային եւ համամարդկային իմաստների արժեւորումը, անտարակոյս, մեծացրին ու հարստացրին գրականութեան դերի ու նշանակութեան իրենց ըմբռնումների պաշարը:

Դա արդէն նկատելի էր ինչ ամիս ձըեռած դասերին, սակայն առանձնապէս ընդգծուեց դպրոցական հանդիսութիւնների եւ մասնաւորապէս 2005 թ· Մայիսի 29ին, երբ լաւագոյն երեքական աշակերտներ դպրոցներից՝ ուսուցիչների եւ տնօրէնների առաջնորդութեամբ եկան ու հիւրընկալուեցին "Սփիւռք" Գիտատուսումնական կենտրոնում, ուր կայացաւ աւարտական չքեղ հանդէս: Աշակերտները փայլեցին իրենց պրպիտութեամբ, իմացութեամբ հաճելի եւ անակնկալ նախաձեռնութիւններով՝ իւրովի փայլեցնելով սիրելի ուսուցիչների աշխատանքը:

Այսպէս, Մասիսի երեխաների մօտ ըզգացւում էր ուսուցչից ածանցուած հակածութիւնը դէպի Ֆրանսահայ պրական արժէքները:

Գիւմրեցիները չարունակում էին հմայուած մնալ հոգեբուխ Ռուբէն Սեւակով ու փիփուն, բայց տոկուն Եանիով, որի դերակատար սեւակեան աղջնակ Նուպարը, ծնուած 89ի Օգոստոսին, հօրը չէր տեսել երկրաշարժից յետոյ, պարզապէս պահում էր նրա բանաստեղծութիւնների տետրակը, ուր դրական ուսուցիչներից յիշատակուած էր Ռ· Սեւակը, ու հիմա հոգեպէս հօրը մերձենալու քայլ էր տեսնում աղջնակը՝ իր մէջ Եանին մարմնաւորելով:

Արտաշատցիներին դերել էր պոլսահայ նորագոյն դպրոցը՝ Զահրատը, Զարեհ Խրախունին, Թոպէր Հատտէճեանը: "Նոր ներթափանցում հին առարկաների մէջ", – այսպէս բնութագրեցին աշակերտները իրերի այն խորհուրդները, որոնք վերջին ժամերին բացայայտել էր իրենց առջեւ ուսուցչուհին պոլսահայ ժամանակակից բանաստեղծների երկերի շնորհիւ:

Վանաձորի դպրոցի աշակերտները դասընթացին դուրընթաց յանդուգն քայլ արեցին՝ տարուայ մէջ երեք անգամ հրատարակելով "Եղբայր եմք մեք" պարբերաթերթը եւ այն էլ՝ զուտակա'ն ուղղագրութեամբ, որոնցից մի մի օրինակ խմբագիրներ Այոյը, Հեղինէն եւ Անին խնդրեցին ուղարկենք "Մաշտոց" միութիւն:

Ստեփանաւանում չատերն էին զարմանում թէ, ուսուցչուհին ինչպէս է կարողացել ոչ միայն իր աշակերտներին, այլ նաեւ կեանքի բերումով իրենց դպրոց ընկած վրացի Գիային ներշնչել, որ արեւմըտահայերէն թելադրութիւնից բարձր նիշ ստանալը կամքի ստուգութեան վըկայութիւն է, եւ լինքը պարզապէս իրաւունք չունի եւ մնալու իր հայ համադասարանցիներից: Եւ Գիան, որ ծոյլ աշակերտի համբաւ ունէր, այս անգամ ուժ էր գտել յաղթահարելու իր ասանդական ծուլութիւնը եւ փարուելու արեւմտահայերէնին:

Հանդիսութեան եզրափակիչ օրը "Սփիւռք" գիտատուսումնական կենտրոնի տնօրէն, փրոֆ· Սուրէն Դանիէլեանը բարձր գնահատեց ուսուցիչների աշխատանքը, աշակերտների ջանասիրութիւնը: Սահմանուած էին երկու առաջին մրցանակ, որոնք նուաճեցին Վանաձորի եւ Արտաշատի դպրոցի աշակերտները ուսուցչի հետ միասին, որոնք ստացան քսան հազարական ՀՀ դրամ, 15 հազար ՀՀ դրամ ստացան երրորդ տեղը նուաճած ստեփանաւանցիները: Գիւմրիից աշակերտուհի Նուպարը ստացաւ "Մեծ համակրանք" յատուկ մրցանակը, իսկ Երեւանի թիւ 199 դպրոցը պարգեւատրուեց "Արեւմտահայ լաւագոյն դասասենեակի" համար յատկացուած մրցանակով, որի ընորհահանդէսին Ապրիլի սկիզբին մասնակցում էին հիւրեր նախարարութիւնից, Ակադեմիայից, մարզերի մրցակից դպրոցներից եւ ի հա՛րկէ, Մանկավարժական համալսարանի "Սփիւռք" կամարժական համալսարանի "Սփիւռք"

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՍՈՒՍԱՆՆԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ԱՏԱՍԱԼԻԿԸ

Թէեւ այլեւս անծանօթ մը չէ Ս. Գրիգորեանը երաժշտասէր հասարակութեան, սակայն մի քանի տողերը թարմացնելու համար նախ տանք տեղեկութիւններ իր մասին: Ան ծնած է 1968ին Երեւան: Եօթը տարեկանին ընդունուած է Մոսկուայի արտակարգ ընդունակութիւններով օժտուած երաժշտական դպրոցը: 1986ին կը յաճախէ Մոսկուայի Զայքովսքի երաժշտանոցը: 1991ին դերազանց դասահատականներով կ'աւարտէ Պետական երաժշտանոցը: 1993ին կը մտնէ Փրակայի Մոցարթեան Ակադեմին եւ կը նուագէ բազմաթիւ յայտնի երաժիշտներու հետ: 1994ին կ'ընդունուի Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքի երաժշտանոցը, ուր կ'ապրի մինչեւ այսօր: Սրդէն ուսանողական տարիներուն Ս. Գրիգորեանը կը դառնայ առաջին ջութակահարը Մոսկուայի երաժշտանոցի սեռնեկային՝ եւ ապա ռուս-գերմանական երիտասարդական նուագախումբերու, ուր կ'աշխատի Զ. Մեհտան, Մ. Ռոսթրոպովիչի նման հանրածանօթ ղեկավարներու հետ: 1992–2000 թուականներուն Ս. Գրիգորեանը կը նշանակուի առաջին ջութակահար «Ազգերու Փիլհարմոնիկ» նուագախումբի: Այդ տարիներուն ելոյթներ կ'ունենայ առանձին եւ խումբերու հետ, աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ: 1992ին կու տայ համերգներ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ հայ Փիլհարմոնիկայի նուագախումբի հետ, Լ. Ճգնաւորեանի եւ Լ. Գրիգորեանի ղեկավարութեան տակ: Ան կը մասնակցի նաեւ միջազգային «Շէր լեզվիզ-Հոլլսուտ» փառատօներուն, Զայքովսքի եւ Մոսկուայի համերգներուն, հեռատեսիլային գրանցումներով ZDF (Գերմանիա), այնուհետեւ համերգներ՝ Քէօլնի WDR եւ «Պրեմէնի ռատիօ» ձայնագրութիւններով: Ս. Գրիգորեանը իր մասնակցութիւնը կը բերէ մենահամերգներով նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ կայացած փառատօներուն: 2003ին «Ազգերու Փիլհարմոնիկա» նուագախումբի՝ (Ս. Պետերսբուրգ), ինչպէս նաեւ Անգլիոյ Լոնտոնի Ֆիլհարմոնիայի, Քովընթրի Կարտըն արքայական օփերայի, Պի.Պի.Սի. սիմֆոնիկ նուագախումբերու հետ ալ կը նուագէ որպէս առաջին ջութակահար:

Ս. Գրիգորեանը արժանացած է Գերմանիոյ (Պաէրն-Պաուէն) Գարլ Ցլեչի Ակադեմիայի Մոցարթի, Ժրանսայի Քըրիսթիան Ֆերրի եւ Փիէր Պարպիզէի յիշատակին նուիրուած միջազգային մրցութեանց առաջին, իսկ Իտալիոյ Վիոտտի մրցութեան երրորդ մրցանակներուն:

Ս. Գրիգորեանը պատրաստած է իր այս խտասալիկը համաչխարհային եւ ազգային երաժշտութիւնները սքանչելիօրէն միաձուլած յօրինող Ա. Խաչատրեանի, հայ երաժշտական դպրոցի հիմնադիր՝ Կոմիտասի (Սիմոն Կոռունկ), Երեւան ծղնած տաղանդաւոր դաշնակահար-յօրինող Էտուարտ Պաղտասարեանի, թարմակորմանի յայտնի յօրինող Էդուարդ Միրզոյեանի գործերէն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Շուշան Քոչարեանի, որ դափնեկիր է Ամնօ Բաբաջանեան մրցոյթի:

Ս. Գրիգորեան այս խտասալիկի ստեղծագործութիւնները կը մեկնաբանէ զեղագիտական սկզբունքներու բարձր ճաշակով: Ան ունի մեկնաբանութիւններու բացառիկ անհատականութիւն, կատարման զգայնութիւն, հնչիւնի թարմութիւն, էնթոնասիոնի մաքրութիւն, տարբեր յօրինողներու երկերու ոճական առանձնայատկութիւնները դրսեւորելու ձիրք եւ աչքառու թէքնիք, որոնց չնորհիւ ունկնդիրներու համար գործերը կը դառնան զեղարուեստական թարմ եւ ինքնատիպ հրապոյրներով լի ստեղծագործութիւններ:

Կ'արժէ քայլաբերել Ս. Գրիգորեանը եւ իրեն նման արժէքները, որոնք հայրենիքէ հեռու, տարբեր տարբեր քաղաք-երկիրներու մէջ բարձր կը պահեն ոչ միայն իրենց անունները, այլ նաեւ փառքը կը հիւսեն հայ երաժշտութեան:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ ԹԷ ԱՅԼ ԲԱՆ

Արտադրիչները, լրագրողները, հետազօտողներ, ռաբունիներ եւ շատ ուրիշներ երբ որոշեցին տօնել Արեւելեան Երուսաղէմի "ազատագրումը," "Երուսաղէմի օր" որակեցին ճշդուած թուականը: Սակայն որակումը շատ ալ յարիր չէր, քանի այդ ազատագրումը կը նշանակէր քաղաքին արաբ բնակչութեան ենթարկումը, բնակչութեան մէկ երրորդին համար տուժի թուականը: Ուրեմն, աւելի յարմար դատուեցաւ "Երուսաղէմի վերամիացման օր"ը, մինչեւ որ ինթիֆատան այդ պատրանքը փշրեց: Այսօր "Երուսաղէմի օր"ը ամէնէն հասարակ կոչումն է, բայց կը պարակէ առերեւոյթամբ, օտարատեացութեամբ, մեծամտուկ հայրենասիրութեամբ եւ ազգայնական, կրօնական առասպելաբանութիւն մը: Այսօր, մօտ 40 տարի ետք, յայտնի կ'ըլլայ թէ աշխարհավար սիոնականութեան "Ոսկեայ Երուսաղէմ" փառերգը պատգեան ֆոլքլորէն առնուած է, տօնակատարութեան մասնակցող լաւիք միակ չարժումն ալ սկաուտական չարժում մըն է: Ի՞նչ-պէս տօնել անցեալ մեծութիւնը քաղաքի մը որ այսօր թշուառութեան վայր մըն է:

Քաղաքէն յատկապէս լաւիք ու որակեալ երիտասարդներուն մեկնումները ամէն օր կ'աւելնան: Իսկ քաղաքական պատասխանատուները մեկնումներուն արգելք ըլլալու համար չատ բան չեն կրնար, չեն գտներ ընելու. միայն քաղաքին սահմանները կ'ընդարձակեն, որպէսզի ոչ կրօնական արուարձանները որոնք փախստականներու կողմէ կառուցուած են, մէջը առնուին:

Այդ արուարձանները տարբեր ձեւերով կը կցուին: Քաղաքին արեւմտեան կողմը որ իսրայէլեան շրջան է, կցումը եղած է քաղաքապետական որոշումով: Իսկ արեւելեանը, այսինքն՝ Այսրյորդանանը, ընդարձակուած է ի հաշիւ պաղեստինեան հողերու: Հոն է որ ներկայիս պարիսպ մըն ալ կը բարձրանայ, պաղեստինեան քաղաքին քաղաքաշինական համակարգը տակնուվրայ ընելով եւ ձեւազերծելով հասարակաց շրջաններու կառոյցը:

Այս ընթացքը գերիշխանութեան վայրագ ու մշտական պայքար կը նկատուի նոյնիսկ հրէական որոշ թերթերու կողմէ որոնք անհեթեթ կը գտնեն կատարուածը: Անհեթեթութիւն որ չի կրնար ամէնէն ծայրայեղական իսլամներուն եւ ամէնէն ազգայնամոլ Հրեաներուն ուշադրութիւնը գրաւել: Աւով դժուար պիտի չըլլայ սպասել քաղաքին առասպելական նկարագրին անհետացումին: Ու օր մը "Ս. Քաղաք" յորջորջումը պիտի վերապահուի միմիայն հին քաղաքին:

Երուսաղէմ անունը կրօնական մօրեռանդութեան կամ ազգայնական տահմանափակումներու ծառայեցնել ի վերջոյ դատապարտուած է ձախողութեան, որովհետեւ քաղաքին բնակիչներուն մեծամասնութիւնը այլեւս ոչ մէկ մրթի կը հաւատայ: Իսկ ծայրամասի թաղերը դատապարտուած են ընկերային, միջնամարդկային լարուած կացութիւններու, զրոս մեղմել դիւրին պիտի չըլլայ:

Այսուհանդերձ, Իսրայէլի վարչապետը Երուսաղէմի օրուան հանդիսութիւնները փակած է. "Երուսաղէմը յաւիտեան մերն է ու այլեւս երբեք օտարներուն պիտի չպատկանի" յայտարարելով, քաղաքին արաբական գօտիին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԱՂԱՓԱՐ ԵՒ ԴԱՂԱՓԱՐ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին, Մայիս 26ին տեղի ունեցած է դասախոսութիւն մը, որու ընթացքին բանասէր, ուսուցիչ Լիլիա Զաքմաքճեան ներկայացուցած է Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի կողմնակից ողբացեալ Լեւոն Միրիջանեանի "Մեր Մեծասքանչը" (1933–2004): Լ. Միրիջանեան, Հրաչեայ Աճառեանի, Ոսկեայել Իշխանեանի, Պարոյր Սեւակի, Բարգէն Զուլազեանի չարքին կողմնակից էր նախա-Աբեղեանական ազգային ուղղագրութեան: Հատորը, ինչպէս նշած է դասախօսը, կը մէկտեղէ հեղինակին 1997–2004 գրած հրապարակային զեկուցումները, ելոյթները, հրատարակուած եւ անտիպ յօդուածները, որոնք կը լուսաբանեն Հայաստանի մէջ ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի անհրաժեշտութիւնը: Է. Զաքմաքճեան յիշած է այդ առթիւ, որ արդէն լոյս տեսած են ռուսերէնէ հայերէնի թարգմանուած (Կարէն Սիմոնեանի կողմէ) այն գաղտնի փաստաթուղթերը, որոնք կը բացայայտեն ազգային լեզուներու մասին խորհրդային իշխանութեան ծրագիրը: Ներկայացուած է նաեւ Միրիջանեանի բծախնդիր մօտեցումը՝ ցոյց տալու խորհրդային ուղղագրութեան պաշտպաններու սխալներն ու անհիմն ու կոյր ընթացքը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԾՊԻՏ

– Հնարաւո՞ր է՝ մէկ ուղեգրով հանգըստանայ ընտանիքը:

– Կարելի է, եթէ զոքանչին այդ ուղեգրով ուղարկէք հանգստանալու:

●

– Ի՞նչն է Հայաստանում մշտական:

– Ժամանակաւոր դժուարութիւնները:

●

– Ո՞ր կինը կարող է միշտ ստոյգ ասել, թէ որտեղ է իր ամուսինը:

– Այրին:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Հիմա սա խլամուքիւնը մէկ կողմ դիր եւ հին անունդ լսել տեսնենք:

- Երուանդ Օտեան:

- Արհեստդ ի՞նչ է:

- Լամպաճի:

- Ինչպէ՞ս լամպաճի, դուն խմբագիր չե՞ս, ժամանակ թերթին խմբագիրը:

- Երբեմն կը դրէի ժամանակին մէջ, քէֆի համար, բայց բո՛ւն արհեստս լամպաճիութիւնն է:

- Տեղդ գնա՛:

Եւ ուրիշ մը կանչեց: Ամէնուն ալ հարցաքննութիւնը դրեթէ նոյն ձեւով տեղի ունեցաւ:

Ցետոյ Սէր քամիսէրը մտաւ սենեակ. քամիսէր մուավինին ու ոստիկանները քիչ մը նախատեցին մեզի:

- Ձեր ողջ մնալը յանցանք է դուք ամէնդ ալ խայիններ էք, ձեր գլուխը ջախջախելու է...

Ու ասոնց նման մէկ քանի քաղցրաբանութիւններէ ետքը մեզի վերադարձուցին մեր տեղերը:

Հետեւեալ օրը կրկին հասաքեցին բակը.

- Միւթէսարըֆ փաշային պիտի երթաք, ըսին:

Թէեւ միւթէսարըֆին պաշտօնատեղին Սարային մէկ յարկաբաժինն էր, բայց որովհետեւ չէնքը շատ հին էր, ինք նախընտրած էր պաշտօնատեղին փոխադրել պելէտիէն որ նոր չէնք մըն էր:

Քիչ յետոյ մէկ քանի ոստիկաններու հսկողութեան ներքեւ ճամբայ ելանք:

Երբ պէլէտիէ հասանք փաշան հոն չէր, մեզ տարին վերի յարկը դարատափ մը եւ, հոն քով քովի չարեցին:

Կը զգայինք որ մեր մասին վճռական որոշում մը պիտի տրուէր, բայց ինչ:

Երկու օրէ ի վեր շատ կը կասկածէինք որ մեզ Տէր-Զօր վար պիտի չղնէին ու աւելի հեռուները պիտի ղրկէին ու այս բանը սարսափ կ'ազդէր ամէնուս:

Եթէ Տէր-Զօր վար դնելու ըլլային պէտք էր որ մինչեւ հիմա մեզ արձակէին, կը մտածէինք:

Իսկ աւելի հեռուն ո՞ւր պիտի ղրկէին:

Հաւանօրէն դէպի Մոսուլ... "Մուսուլ եօլու" ինչպէս կ'ըսէին, այսինքն դէպի անխուսափելի մահը:

Հոգեկան այս տրամադրութեան մէջ էինք ահա՛ երբոր միւթէսարըֆի փաշան եկաւ:

Առանց մեզ հարցուփորձելու նախ աչքովը քննութենէ մը անցուց, յետոյ սկսաւ մէկ քանիները հարցուփորձել, մասնաւորաբար կը հարցնէր ծննդավայրը եւ արհեստը:

Պահ մը լռեց ալ մօտեցաւ:

– Դուն ո՞ր տեղացի ես...

– Պոլսեցի, պատասխանեցի:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Ազիզ Նուրի:

– Իսլա՞մ ես:

– Մուհտէտի:

– Հին անունդ ի՞նչ է:

– Երուանդ Օտեան:

– Ձեր մէջը խմբագիր մը կայ եղեր, ո՞վ է ան:

– Զեմ դիտեր... ես լամպաճի եմ,

– Խմբագիրը ո՞վ է:

– Թերեւս ինծի համար ըլլայ, որովհետեւ երբեմն թարգմանութիւններ ըրած եմ թերթերու մէջ ... ոման կը թարգմանէի, պատասխանեցի, տեսնելով որ կարելի չէր ուրանալ, բայց մնայուն խմբագիր չեմ եղած:

– Քու դէմքդ ծանօթ կ'երեւար կոր ինծի, ըսաւ ուշադիր երեսս նայելով:

– Թերեւս Պոլիս տեսած էք:

– Ո՛չ, ուրիշ տեղ:

– Ուրեմն Համա, պատասխանեցի:

– Չէ, հոն ալ չէ:

Ցետոյ դնաց ուրիշի մը քով հարցուփորձը չարունակելու:

Երբ մեկնելու կը պատրաստուէր, ծերունի Գէորգ աղա Քէչիշ օղլու իրեն մօտեցաւ եւ սկսաւ լալագին ձայնով խընդրել որ պինքը աւելի հեռուն չղչեն, որովհետեւ իր տարիքը, եօթանասունէն աւելի, կարող չէր յոգնութիւններուն տոկալու, եւն., եւն.:

Մեւնտյն ժամանակ կը խնդրէր որ իր զաւակն ալ չբաժնէին իրմէ, որովհետեւ առանց անոր օգնութեան չէր կրնար ապրիլ:

Փաշան մտիկ ըրաւ ծերունիին խօսքերը, յետոյ ըսաւ.

– Սիզ պուրտա քալաճաքսընըզ (Դուք հոս պիտի մնաք):

Քէչիշ օղլու կարգ մը աղօթքներ ընելով իր երախտապարտութիւնը յայտնեց:

Իսկ մենք երկմտութեան մէջ մնացինք: "Դուք հոս պիտի մնաք"ը միմիայն Քէչիշ օղլուի ու իր զաւկի՞ն համար էր թէ ամէնուս համար էր, քանի որ մին միւսէն աւելի յանցաւոր չէր:

(Շար. 78)

Տէր եւ Տիկին Արման Ամատունեան եւ զաւակները,
Պ. Թրէտէրիք Ամատունեան,
Տէր եւ Տիկին Զարեհ Տէյիրմէնճեան,
ինչպէս նաեւ Տէյիրմէնճեան եւ Կարապետեան ընտանիքները
խոր հաւատով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, փաստակատար ղերասանուհի՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Ցունիս 18ին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ցունիս 22, ժամը 14·30ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին
31-33 rue Saint Just
Arnouville-lès-Gonesse

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Ցովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւզագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 25 Եւրօ, Տիկին Ալիս Գալէնտէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Նաճարեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ժերանեան 30, Տիկին Սոնիա Մելքոնեան 30, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գանայեան 20, Տէր եւ Տիկին Թէքնէգեան 200, Տիկին Սվեթլանա Իշխմխճեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժան Տիլան 100, Պ. Պօղոս Ֆէսճեան 30, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Կիւրիւնեան 50, Օր. Մակի Անանիկեան 30, Տիկին Եոլանտա Մտեփանեան 30,49, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տէփանեան 100, Տիկին Ռեժին Քիլիճեան 50, Պ. Ցովսէփ Զիլինկիրեան 25, Տիկին Շաքէ Կիրակոսեան 30, Պ. Ժան Գարակէօզեան 250, Տէր եւ Տիկին Եղիսեան 40:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները խոսրով կիրակոսեանի մահուան առթիւ.- Վահէ եւ Սօսէ Կիրակոսեան 125 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ապաչեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35, Տէր եւ Տիկին Գուստիկեան 115, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 100, Տօքթ. Փափազեան 150, Պ. Յակոբ Արթինեան, Պ. Իվ Արթինեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Զերչեան 100, Տէր եւ Տիկին Պաուտեան 30, Տիկին Վազ 60:

(Շար. Ա. Էջէն)

թամ Ռաֆսանճանիի ի նպաստ քուէարկել":

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան չորրորդ եւ վերջին հանդրուանը տեղի ունեցաւ Ցունիս 19ին հիւսիսային Լիբանանի վերջին երկու ընտրաշրջանային մէջ, որ ճակատագրական բնոյթ ունէր: Ցունիս 20ի առաւօտուն, վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին, բայց ապահով կը թուէր որ Հարիրիի զաւկին՝ Սաատ Հարիրիի հովանաւորած ցանկերը յաղթած են: Եթէ այդ լուրերը հաստատուին, Լիբանանի Խորհրդարանին մէջ Հարիրիի զաւկին համախմբումը մեծամասնութիւն մը կազմէ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ճաշարանի մը առջեւ քամիքաղի մը անձնասպանական ռմբակոծէն 23 հոգի մեռած է, Ցունիս 19ին: Ճաշարանը կը յաճախէին գլխաւորաբար ոստիկանները: Արարքին տէր եղած է Ալ-Քաիտա, որու տեղւոյն ղեկավարն է Ալ-Զարքաուի:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ, Ցունիս 17ին, մօտ քսան հազար հոգի ցոյց մը ըրած են, բոլորն ալ նարնջագոյն հագուած, պահանջելով խորհրդարանական "ազատ" ընտրութիւններ Նոյեմբերին եւ նախագահ Ալիեւի եւ իր կառավարութեան հրաժարումը:

ՔԱՐԻԿԻի պիւրը կը չարունակէ օրէ օր յաւելում կրել եւ Ցունիս 20ին, տակառը հասած էր 60 տոլարի, որ մրցանիշ մըն է:

ՄԱՏՐԻՏԻ փողոցներուն մէջ, հազարաւոր Սպանացիներ ցոյց մը ըրած են Ցունիս 17ին, բողոքելու համար միասեռականներու ամուսնութիւնը եւ զաւակ որդեգրելու արտօնութիւնը տուող օրէնքին դէմ: Ցուցարարներու թիւը 166 հազար կը նկատուի, բայց կազմակերպիչներու համաձայն մէկ միլիոն էր: Սպանիոյ կենդրոնական կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ յարաբերութիւնները վատթարացած են:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ստեփաք Տամլամեանի թաղմ յիշատակին, Պ. Վահէ Տամլամեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Ցառաջ"ին:

HAMAZKAYIN FORUM 2005
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՑՈՒԼԻՒՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրաստ է ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբթեան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եղբայրակից անմոռանալի հանդիպում-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ.-
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդատ Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14-17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Համզբատեան Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝
Պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06·09·02·04·54
Արձանագրութիւնը անվճար է:

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005. S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch»
au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM

***

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET,**
député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne — classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :
100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN
Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՀՈՐԻՆԱՑՔԻ
ՅՈՒՆԻՍ 22
MERCREDI
22 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·228 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·228

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՐԻՐԻ ՑԵՑ ՄԱՀՈՒ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

Սաատ Հարիրի, որ պէտք է կարենայ փաստել թէ միայն հօրը տղան չէ, յաղթելով լիբանանեան ընտրութեան չորրորդ հանդրուանին, ապահովեց գրեթէ մեծամասնութիւն մը Խորհրդարանին մէջ եւ բացառ Լիբանանի յետ-սուրիական շրջանը: Կացութիւնը այնքան ալ ապահով չէ սակայն, քանի 128 աթոռի վրայ իր ակնկալած 90ի տեղի ձեռք ձգեց միայն 72 աթոռ: Սուրիամէտ Ամալ եւ Հեզպոլլա կուսակցութիւնները 35 աթոռ կը գրաւեն, մինչ Միշէլ Աուն դլուխն է 21 երեսփոխաններու խումբի մը:

Վալիտ Ճումպլաթ յայդնած էր ամրապնդել իր դիրակցութիւնը Սաատ Հարիրիի հետ, ինչ որ սկսած էր հօրը հետ, բայց Ռ. Հարիրիի սպանութենէն ետք, համախմբումը պատակուած էր սուրիական կարգուկանոնը Լիբանանի մէջ, ինչպէս նաեւ Քորնէյթ Շեհվանը (մարոնի պատրիարքին հովանաւորութիւնը վայելող համախմբումը) միացեալ ցանկեր կազմած էին Հարիրիի եւ Ճումպլաթի հետ, բայց Միշէլ Աուն նախընտրեց առանձին չարժիլ: Իր առարկութիւնը այն էր որ ընդդիմութեան իր ընկերակիցները հարկ եղածին չափ չէին գնահատած իր ժողովրդականութիւնը: Ընտրութեան երրորդ հանդրուանին, յաղթեցաւ երկու անդամ աւելի աթոռ ձեռք ձգել քան ինչ որ համախմբումը առաջարկած էր իրեն հասարակաց ցանկերուն մէջ:

Վերջին հանդրուանին սակայն, հիւսիսային շրջանը յաղթութիւն չարձանագրեց: Սիւննիներու դիմաց քրիստոնեաները չէիմացան: Հարիրի չանք չէր խնայած եւ ամբողջ չաբաթ մը իր "սպայակոյտը" հաստատած էր մեծ պանդոկի մը մէջ, իր ընտրապայքարը տանելու համար տեղւոյն վրայ: Իր հակառակորդները ամբաստանած են զինքը որ հսկայ գումարներ մսխած է եւ նոյնիսկ ձայներ "գնած է": Ինք, ընդհակառակն, յաղթութիւնը կը վերագրէ իր ժողովրդականութեան եւ լոզունգներուն՝ "Ազգային հաշտութիւն", "փոփոխութիւն": Այս "փոփոխութիւն"ը իրեն համար կը նշանակէ Խորհրդարանին դուրս ընել սուրիական շրջանի դէմքերը: Սաատ Հարիրիի համար, թիւրախները միայն Դամասկոսի "ստեղծած" դէմքերը չէին, այլեւ անճնաւորութիւններ ինչպէս՝ Ս. Ֆրանճիէ կամ Օմար Քարամէ (Ներքին նախարար եւ վարչապետ իր հօր սպանութեան առեն): Աւնի համար, Հարիրի եւ Ճումպլաթ 15 տարի գլխաւոր դաշնակիցները եղած են Սուրիոյ եւ այսօր ալ կը դիմակին սուրիամէտ այլ կուսակցութիւններու (Ամալ, Հեզպոլլա) հետ: Ներկայիս, ամէն պարագայի մէջ, բուն պարադլուխը Սաատ Հարիրին է, որ իրմով նաեւ վարչապետ ըլլալ (այդ պաշտօնը սիւննիի մը կը սահմանուի) եւ այն առեն պարտի փոփոխութիւնը կիրարկել:

Լիպերասիոնի մէջ (Ճունիս 21) Պէյրութէն իրաւաբանութեան փրոֆ. Շեխլի Մալաթ կը վերլուծէ ընտրութիւնները: Ըստ իրեն, ընտրութիւնները լաւ անցած են, բռնութիւն չպատահեցաւ, բայց խորքին մէջ քաղաքական դասը չէ փոխուած եւ ժողովրդավար յեղափոխութեան կը սպասուի, կարելի չէ իսկական վերանորոգում մը ակնկալել, քանի "Մայրինեռու յեղափոխութեան" գլխաւոր դէմքերը՝ Ճումպլաթ եւ Հարիրի ընտանիքը քաղաքական բեմը կը գրաւեն տարիներէ ի վեր: Վախ ունի նաեւ որ նախագահը եւ Խորհրդարանի նախագահը (Լահուտ եւ Պէրրի) անփոփոխ մնան, բայց եւ այնպէս լաւատես կը մնայ, եթէ կարելի ըլլայ որոշ եռանդ մը ստեղծել Խորհրդարանի նոր նախագահով մը եւ Հանրապետութեան նոր նախագահով մը:

***

Երեքշաբթի, Ճունիս 21ի առաւօտուն, Սուրիոյ ընդդիմադիր քաղաքական դէմք մը՝ Ժորժ Սաւի սպանուած է իր թաղարդուած կառքին պայթումէն, վաթսունհինգ տարեկան Մուսաթպէյ թաղամասը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի Լա Գուրնէօվ արուարձանին մէջ է, որ Կիրակի, Ճունիս 19ին կը սպասուէր 11 ամեայ տղեկ մը՝ Սիտի Ահմէտ "վրիպած փամփուշտ"ով մը, ինչպէս կ'ըսուի: Երեխան հօրը կառքը կը լուար ժամը 15ի չուրջ, երբ գոհ գացած է երկու մրցակից խումբերու կռիւին ու տեղն ու տեղը մեռած, փամփուշտ մը ստանալով գանկին: Ճունիս 20ին, Ներքին նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի դամերաներու եւ լրագրողներու ընկերակցութեամբ փութացած է տեղւոյն վրայ եւ դէշ ընդունելութեան մը բախած: Համայնավար քաղաքապետն ալ կը քննադատէ իշխանութիւնները, որոնք խօսքէն գործի չեն անցած եւ չեն իրագործած իրենց խոստումները: Սարքոզի խոստացած է կրկին որ վայրը պիտի "մաքրէ" լակոտներէն, մարդասպանները ալ յառաջիկայ ժամերուն պիտի ձերբակալուին: Շրջանը մրցակից խմբակներու ձեռքն է, ուր զէնք, թմրեցուցիչ, բռնութիւն մաս կը կազմեն ամէնօրեայ կեանքին, սարսափ տարածելով բնակիչներուն մօտ:

ՄԷթԻՆ ՔՍՓԼԱՆ, ճանչցուած նաեւ "քէօլնի խալիֆան" անուան տակ, ցմկեանս բանտարկութեան դատապարտը-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՐԱԿԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՑՈՑՑ

"Ձայն յանուն Եւրոպայի" կազմակերպութեան կոչով Ճունիս 20ին ցոյց մը տեղի ունեցած է Փրակայի Թրքական դեսպանատան առջեւ. մասնակցած են հայ համայնքի ներկայացուցիչներ ալ: Ընթերցումը եղած է Թուրքիոյ վարչապետին ուղղուած նամակի մը ուր ըսուած է թէ այդ երկիրը իր քաղաքական ու մշակութային յառկանիչներով Եւրոպայի անդամակցութեան պատրաստ չէ: Նաեւ անընդունելի համարուած է մարդկային իրաւունքներու տեւական ոտնակոխումը, Հայկական Ցեղասպանութեան յամառ ուրացումը, Կիպրոսի հարցին մէջ Անգարայի ընթացքը:

Ճունիս 20ի ցոյցով սկիզբ դրուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ չաբաթուան որու ընթացքին զանազան նախաձեռնութիւններ կ'ըլլան երկրին այլ քաղաքներուն մէջ ալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Ճունիս 19ի խորհրդարանական ընտրութեան առաջին արդիւնքներուն մասին ԼՂՀ փարիզի ներկայացուցչութենէն Ճունիս 20ի յետմիջօրէին ունեցանք հետեւեալ արդիւնքները· մասնակցութեան մեծ համեմատութիւն–աւելի քան 78%– արձանագրուած է շուրջ 67 հազար քուէարկողներով: Երկրորդ՝ ուրախալի պարագայ է, յատկապէս միջազգային շրջանակին ու բաքուի տրտունջներուն նկատառումով որ այն դէտերը որոնք մինչ այդ յայտարարութիւն ըրած էին, կը չեշտէին ընտրութեան արդար, ազատ եւ թափանցիկ բնոյթը:

Ծանօթ է որ կային կուսակցութեան ցանկերով ու անձնական նախաձեռնութեամբ մասնակցած թեկնածուներ· առաջիններէն դլխաւոր դէրքի վրայ է ԺԱԿ-ը (նախկին ԺԱՄ՝ Ժողովրդավար Արցախ Մխութիւն որ վերածուած է կուսակցութեան)· ստացած է 22·393 քուէ որ թարգմանի Խորհրդարանին մէջ հինգ աթոռ: Կը յաջորդէ նոր կազմաւորում Ժողովրդավար Արցախը 16 հազար քուէով ու երեք աթոռով· երրորդ տեղը ունի ՀՅԴ-ն որ Շարժում 88ի հետ միասնական ճակատով մասնակցած էր· ապահոված է նոյնպէս երեք աթոռ:

Ստորեւ անունները այն 22 ընտրեալներուն որոնք մասնակցած են անհատական նախաձեռնութեամբ·–

Արմէն Աբգարեան – *Անկուսակցական*
Ժաննա Գալստեան – *ԺԱԿ*
Վալերի Յարութիւնեան – *Ազատ Հայր·*
Արայիկ Յարութիւնեան – *Ազատ Հայր·*
Մաֆսիմ Միրզոյեան – *Անկուսակցական*
Արարատ Դանիէլեան – *Անկուսակցական*
Սերգէյ Սէյրանեան – *Անկուսակցական*
Գագիկ Պետրոսեան – *Ազատ Հայրենիք*
Սամուէլ Յակոբեան – *ԺԱԿ*
Բենիկ Բախշեան – *ԺԱԿ*
Իվան Աւանէսեան – *Անկուսակցական*
Արմէն Օհանեան – *Անկուսակցական*
Ռուդիկ Մարտիրոսեան – *Անկուսակ·*
Ռուդիկ Ուլուճց – *Անկուսակցական*
Սէյրան Օհանեան – *ԺԱԿ*
Գրիգորի Գասպարեան – *Ազատ Հայր·*
Գառնիկ Միրզաբէկեան – *Անկուսակ·*
Արթիւր Թովմասեան – *Ազատ Հայր·*
Օլեգ Գրիգորեան – *Ազատ Հայրենիք*
Վահրամ Աթաւէսեան – *ԺԱԿ*
Արծուիկ Սարգսեան – *Անկուսակցական*
Կարէն Գրիգորեան – *ԺԱԿ*

Այսպէս, ԺԱԿ-ը կ'ունենայ ընդհանուրը 11 երեսփոխան, Ազատ Հայրենիք 9, Անկուսակցականները 10, ՀՅԴ-ն 3:

***

ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼիիՆ ԴԷՄ ՆՏՏԱՑՈՂՑ

Երեւանի Հիւսիսային եւ Գլխաւոր պողոտաներուն բնակիչները Ճունիս 20ին նատացոյցի դիմած են նախագահական չէնքին մօտ. նպատակը գործնապէս բողոքել է այն կոպիտ վարուելակերպին դէմ որուն թիրախ կ'ըլլան այդ պողոտաներուն եւ մայրաքաղաքին այլ շրջանները մէջ ապատեխականացուած կալւածներուն տէրերը: Ծանօթ է որ ամիսներէ ի վեր մարդոց իրենց տուներէն արտաքսումի տղեղ ընթացք մը կը շարունակուի, չինարարական պատճառաբանութեամբ: Ու մինչեւ այսօր կատարուած բազմաթիւ դիմումները, խնդրանքները, բողոքները ոչ մէկ արդիւնք տուած ըլլալով, մարդիկ դիմած են այս միջոցին: Արդար զայրոյթ կը պատճառէ յատկապէս ծայր աստիճան չահադիտական նպատակներով ապատեխականացումը որ կը կատարուի, ինչպէս բողոքարկուները գրած են Ռ. Քոչարեանի ուղղուած նամակին մէջ: Իրաւազուրկ բնակիչները յայտնած են նաեւ թէ իրենց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար դիմած են Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական տեառին ու ՄԱԿ-ի Ժընեւի գրասենեակին:

***

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ Ա.ԶԱՏԵԼ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Երեւանի Զուարթնոց օդակայանին մէջ հնաոճիպ արժէքաւոր հատորներ երկրէն հանելու պահուն հակողութեան տակ առնուած Թուրքիոյ քաղաքացիին ազատ արձակումը ապահովելու համար Անգարա գործի լծուած է: Ե· Թիւրքելմափլի արտօնուած էր Հայաստանի դիւանները մէջ աշխատիլ եւ այդ արտօնութեան տէր առաջին Թուրք քաղաքացին էր ինք:

Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւն չըլլալով, Անգարա Թիֆլիսի Թրքական դեսպանատան ճամբով ձեռնարկած է իր քաղաքացին ազատ արձակելու գործին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(21 juin)

UN MUSEE SUR LE GENOCIDE ARMENIEN A VALENCE

Թերթին թղթակիցը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Հայոց Ժառանգութեան Կեդրոնին, որու բացումը կատարուեցաւ Ճունիս 10ին (տե՛ս. "Ցառաջ", Ճունիս 14):

Մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Կեդրոնը, կը յիշէ նախաձեռնողները, ապա կ'անդրադառնայ 1915ի Ցեղասպանութեան, ներկայացուած վկայութիւններուն եւ վերապրողներու դաղթին դէպի Ֆրանսա, սկսելով Մարսէյլէն:

***

ALAIN ALEXANIAN
toqué du Bio

Նոյն օրաթերթը, Ճունիս 18ի իր թիւին մէջ երկար յօդուածով մը կ'արտայայտուէր Ալէն Ալէքսանեանի մասին "Ճաշումով հայ լիոնցի խոհարարապետը", որ մէկ աստղ ունի Միշլէնի մէջ եւ ուսանողներուն համար ճաշարան մը բացած է: Ապա, մանրամասնօրէն կը խօսի 47ամեայ Ալէքսանեանի մասին, որու համար խոհանոցը փելիսոփայութիւն մը եղած է: Յօդուածագիրը կը պատմէ նաեւ թէ ինչպէս Ա. Ալէքսանեան ձեռնարկած է արագ "պիօ" ճաշարանի մը, ուսանողներուն համար:

ԻՐԱ՛Ւ, ԸՆԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ...

Բ.

Յունիս 3ի հայաստանեան մամուլին մէջ ընդդիմութեան ղեկավար դէմքի արտայայտութիւններուն տեղ տուած երկրորդ թերթը «Առաւօտ»ն է: Այս անգամ էջը արձագանգ մըն է «Արմատ» կազմակերպութեան հիմնադիր նախագահ, Ազգային ժողովի նախկին նախագահ Բաբկէն Արարքցեանի նախորդ օրուան արտայայտութիւններուն: Ան Մամուլի ազգային ակումբի հրաւիրեալը եղած է ու նոյնպէս նիւթ ըլլած Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւնը, յեղափոխութեան հեռանկարը, ընդդիմութեան հանդէպ գործութիւն ունեցող լուրջ սեզմումները, սահմանադրութեան փոփոխութիւններու ծրագիրը եւ Ղարաբաղի հարցը:

Առաջին մասին մէջ նիւթ կ'ընէ ժողովրդավարացման հոլովոյթին անհրաժեշտութեան համոզումը: Ամբողջ աշխարհ կը բաժնէ զայն յետխորհրդային վարչակարգերու տէր երկիրներուն համար: Բայց Հայաստանը այդ ամբողջութեան մէջ այլ վիճակ կը ներկայացնէ. «Ի տարբերութիւն աշխարհի համար ընդհանակալից Ուկրաինայի եւ Վրաստանի, Հայաստանը բիչ հետաքրքիր է»: Այս դատումը հիմնուած է այն հաստատումին վրայ որ Հայաստանը թէ՛ քաղաքական, տնտեսական, եւ թէ մշակութային ու հոգեւոր զարգացումներէն դուրս ձգուած է: Աչխարհը այնքան ալ հետաքրքրուած չէ թէ ժողովրդավար երկիր կ'ըլա՞յ, թէ ոչ: «Կը լինի՝ լաւ, չի լինի՝ ոչինչ»:

Կը յաջորդէ Ա. Սարգսեանի ըսածներուն հակադրուող տեսակէտը. Հայաստանի պարագային «գոնեաւոր յեղափոխութիւնը չի երեւում հորիզո՛ում»: Պատճառը այն է որ ատոր համար հարկաւոր է նաեւ հանրային պահանջ: «Արտաքին միջամտութիւնը կարող է նպաստել, բայց որոշիչ դեր չի կարող խաղալ, եթէ հասարակութիւնը չուի ազատութեան ու ժողովրդավարութեան պահանջ» կ'ըսէ ան, ամբողջովին անզօրացնելով ժողովուրդը հասունցած յեղափոխութեան պատրաստելու կոչումով հրապարակ իջնողներու թեզը, ինչպէս՝ Ա. Սարգսեան նկատի: Տեղին է տրուած օրինակը թէ Խորհրդային միութիւնը միլիառներ կը ծախսէր իր զաղափարաբանութիւնը արտածելու համար, բայց արդիւնք չառաւ:

Տեսակէտներու, դատումի տարբերութիւնը «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան ղեկավարին եւ իր միջեւ, անդրադառնալ կու տայ այն երեւոյթին թէ «Արմատ»ը, ինչպէս ՀՀՇ-ն որմէ անջատած խումբի մը շարժումն է առաջինը, ընդդիմութիւն ըլլալով հանդերձ, ընտրութիւններուն չեն միացած միւս կուսակցութիւններուն, դաշինքներուն: Արդէն յեղափոխութեան հեռանկարին մասին հակոտնեայ տեսակէտներու դորութիւնն ալ որոշ չափով կը բացատրէ միաւորումին բացակայութիւնը:

Մելանիա Բարսեղեան որ ստորագրած է Բ. Արարքցեանի ասուլիսին թղթակցութիւնը, վինքը "բարեացակամ" դտած է ընդդիմութեան հանդէպ: Ան թուած է այն սահմանափակումները, արդելքները որոնք կը դրուին ընդդիմութեան դէմ. հեռատեսիլէն արտայայտութեան առիթ չի տրուիր անոնց, նոյնիսկ փոքր հաւաքոյթները կը խոչընդոտուին: Քաղաքական դործունէութեան համար պայմանները 1988էն ալ անյապաստ նկատած է, քանի որ այդ օրերուն ճիշդ է, հալածանք կար, մամուլը փակ էր, բայց եւ կար հանրահաւաք ընելու կարելիութիւն: Այսօր ֆիզիքական ուժը ամենազօր ազդակի վերածուած է: Իսկ "չես կարող բոլորին ստիպել որ գնան մահակների դէմ ու մի բանի օր անցկացնեն բանտում":

Այս պայմաններուն մէջ է որ կը պատրաստուին Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները: Տեղին կը դտնէ անոնց դէմ ընդդիմութեան ունեցած ընթացքը: Յայտարարութիւն հրապարակած են, Ազգային ժողովի նիստեր պոյքոթի ենթարկած:

Նոյն փոփոխութիւններուն մասին բաւական սուր են Բ. Արարքցեանի մատնանշումները: Առաջին ըսածը այն է թէ ամբողջութեամբ նոր Սահմանադրութիւն պատրաստելու պէտք չկար: Կը բաւէր առանձին կէտեր փոփոխութեան ենթարկել: Բայց, ինչպէս կ'ըսէ. "Այստեղ բազաքական հարց է լուծւում": Ապա կը բացատրէ. Սահմանադրութեան չծակին չնորհիւ նպատակը Ռ. Քոչարեանին անդամ մը եւս ընտրելու առիթ ապահովելն է: "Կ'ասեն նոր Սահմանադրութիւն է, նոր ժամկէտներ, Սահմանադրական դատարանը կը տայ իր դրական եզրակացութիւնը, եւլն.": Կը թուէ նաեւ հոն տեղ գտած լիազօրութիւնները որոնք պիտի պատկանին Հայաստանի նախագահին եւ "որոնց մասին աշխարհի որեէ նախագահ չէր էլ կարող երազել":

Բ. Արարքցեանի պատասխանութիւններուն մէջ ամէնէն ծանրակչիռը Ղարաբաղի նիւթին մասին ըսածներն են: Ան կը հրահանգէ "իլլիւզիաներ չունենալ": Թէեւ որեէ փաստաթուղթ չկայ առայժմ, բայց սկզբունքով հարցը լուծումի չանգած է: Խօսքերուն դառն-հեգնական չեշտը բաւական է հետեւցնելու որ լուծումը մեր ակնկալութիւններուն հետ կապ ունեցող տեսակի չէ: Կ'աւելցնէ թէ ներկայի կացութիւնը կարելի է տակաւին երկար տանել պահպանել, "միայն ի հաշիւ Հայաստանի զարգացման": Այլ խօսքով՝ կը կրկնուի տեսակէտը թէ Ղարաբաղի հարցին վերջնական լուծումին ձգձգումը վնասող մնայուն ազդակ է Հայաստանի տնտեսութեան:

Հեգնական չեշտը ապա կը մխրճայ քննադատականին երբ Բ. Արարքցեան կ'եզրափակէ. "Ո՞նչ է եղել որ, տարածաշրջանով կ'անցցնեն նաւթամուղեր, գազատարներ, երկաթագծեր, բոլորը կը շրջանցեն Հայաստանին, մենք էլ դրա դէմ կը դնենք մեր միասնութիւնը, մեր շուրջպարը, կ'երգենք, կը պարենք":

Քիչ մը ժխտին ու Մրջիւնին առակը յիշեցնող այս վերջաբանը չափազանցած չէ՞ Հայաստանը մեկուսացումի մղող ծանրակչիռ ազդակներուն ու ազդային չուրջպարին հակադրութիւնը: Մանաւանդ որ առաջինին մէջ ղղալի է Ղարաբաղի հարցին Հայաստանի համար ժխտական ազդակի հանգամանքին ակնարկութիւնը: Ո՞ր չափով հիմնական է ան, ճակատագրական նկատուելու աստիճան: Ըսուածը փաստացի հիմեր ունի՞, թէ առաւելաբար քաղաքական չհարկումի նիւթ է: Եւ ամէնէն կարեւորը. Հայաստանի ժողովուրդին ո՞ր տոկոսը տակաւին մտածելու, բանավիճելու նիւթ կ'ընէ քաղաքական մարդոց թեր ու դէմ կարծիքները:

ՍԻՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳԻՑ ՇՈՒԿԱՆ

Ֆլորանս Օպընայի ու իր թարգմանին վերջապէս ազատ արձակումը ուրախութիւն եւ սփոփանք պատճառեց շատ շատերու: Այնոնց ազատ արձակման պայմանները, ինչպէս եւ պատանդ մնալու երկար չրջանը չեն կրնար դիւրին դիւրին անտարբեր ձգել, երբ ամէն մարդ գրեթէ վստահ է որ այդ պարագաները ազդեցութիւն պիտի ունենան այլ պատանդներու ճակատագրին վրայ, կամ նոյնիսկ մինչեւ ապագայի պատանդներու: Հաւանօրէն շատ դիւրին պիտի չըլլայ տեղեկանալ անոնց ազատագրումին համար տարուած բանակցութիւններուն, եզրակացութեան, սակայն որոշ է որ գինը բաւական բարձր եղած է: Իսկ առեւանգող ահաբեկիչները բնականաբար մտածած են թէ որքա՛ն տեղին արարք մը գործած են առեւանգելով օտար լրագրողուհի մը որ մաս կը կազմէ փարիզեան մեծ թերթի մը խմբագրութեան:

Պատանդներուն ամիսներով ցոյց տըրուած զօրակցութիւնը հիանալի երեւոյթ էր անշուշտ. ան վստահաբար օգնած է լրագրողուհիին ու իր թարգմանին: Նաեւ Ֆրանսական իշխանութիւնները մղած է անոնց կեանքին ապահովութեան ու ազատագրումին համար աշխատելուս Սակայն նոյն աստիճան զօրակցութեան ու ճընշումի բացակայութիւնը հացին իւղ քսած է առեւանգողներուն, քաջալերելով մարդկային կեանքին հետ խաղալով գումարներու տիրանալու անոնց նպատակը: Այդ քաջալերով անոնք որոշ է որ աւելի պահանջկոտ պիտի ըլլան:

Ներկայացած երկընտրանքն ալ սուր է. նախ հարցը կը ներկայանայ Իրաք լրագրող ղրկելու–չղրկելու: Երկրորդ, առեւանգումի պարագաները վտանգը կը ներկայացնեն կատարեալ կեռիլլայի չարժումի վերածուելու: Իրաք երթալ պիտի նշանակէ փոխանակումի միջոց ըլլալու վտանգին ենթարկուիլ: Իսկ չերթալ՝ բոլորովին հակակչիռէ դուրս պիտի ձգէ ամէնօրեայ վայրագութիւնն ու կողմնակալութիւնը:

Օպընայի եւ Հանունի ազատութեան վերադարձը ընդհանուր խանդավառութեան պատճառ եղաւ թէ՛ Ֆրանսայի, թէ այդ հարցով հետաքրքրուած այլ երկիրներու համար: Բայց այդ խանդավառութիւնը պէտք չէ պահ մը իսկ քօղարկէ պատանդ մնացած այլ բազմաթիւ անձերու տխուր ճակատագիրը. մանաւանդ անոնց որոնց մասին ամէնէն օր յիշեցում չեն ըներ թերթերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱԿԱՆԸ

Այսպէս, Շառլ Ազնաւուր, Մայիսի վերջին օրերուն, եռօրեայ ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Հայաստան(*): Սակայն, հարկ է խոստովանիլ որ իր ծրագիրներէն քիչերը յաջողութեամբ պսակուեցան:

Այս այցելութեան նպատակներէն մէկն էր իր ծանօթ յուշագրական դիրքին «Le temps des avants»ի հինդ հատոր տպաքանակով հայերէն թարգմանութեան ձեռնարկութիւնը: Ինչպէս "Յառաջ"ի ընթերցողները տեղեակ են, այդ դէշ կազմակերպուած նախաձեռնութիւնը ամբողջութեամբ ձախողեցաւ եւ երկրէին հազարաւոր երկրպագուները որոնք "Անցած օրեր"ը գնած էին, պարտաւորուեցան յուսախաբ տուն վերադառնալու, առանց երգիչին մակագրութեան:

Մայիս 28: Այդ պատմական օրը, Ա-րարատ լերան չուրջ աւելի քան 200·000 Հայեր ձեռք ձեռքի չուրջպար բռնեցին: Նախագահ, կառավարութեան անդամներ, եւ ողջ ժողովուրդը մինչեւ հաշմանդամները՝ բազմած իրենց սայլակներուն վրայ, մասնակցեցան այս անմոռանալի միջոցառումին բայց... Ազնաւուր, պատրուակելով իր տարիքը ու յոգնութիւնը, հեռու մնաց այս բացառիկ տօնախմբութենէն:

Ազնաւուրին յայտարերին մէջ էր նաեւ այցը Հօրենական Ախալցխա, ուր անպայման կ'ուղէր պապենական իր տունը յայտնաբերել: Այդտեղ ալ յուսախաբութի՛ւն. տունը քանդուեր էր առանց հետքի: Տեղւոյն վրայ քանի մը անձեր, հին ընտանեկան լուսանկարներ ձեռքերնին, իր առջեւ կը ներկայանան իբր Ազնաւուրեաններու չառաւիղներ բայց... մեր երգիչը այդ դիմողները կը հեռացնէ, յայտարարելով որ "ստախօսներ են":

Բարեբախտաբար, Ազնաւուրին ճամբորդութիւնը միայն ձախողութիւններ չարձանագրեց. իր ժամանումին առաջին օրը, Ռոպէր Քոչարեանի հետ հանդիպման ժամանակ, երբ նախագահը իրեն "Ազգային հերոս"ի կոչում կը չնորհէր, մեր աշխարհահռչակ երգիչը անոր յանձնեց հայկական հազուագիւտ ձեռագիր մատեան մը որ պնած էր Փարիզի "Տրուօ" ճեռուդի սրահէն: Ձեռագիր, որ իսկոյն Սէն Արեւշատեանի միջոցաւ փոխանցուեցաւ Մատենադարանին:

Այս ազգային արժէքին տուն վերադարձը ինքնին բաւարար է մոռցնելու այս այցելութեան բոլոր ձախող կողմերը: Կը մնայ մեր արուեստագէտին մաղթել ի սրտէ այսպիսի նորանոր ճամբորդութիւններ:

ՀՐԱՁՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) Տ'ես· "Յառաջ" 2005 Յունիս 11-12, Արփի Թոթոյեանի յօդուածը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Քրիստափոր Ուսանողական Միութիւնը համագործակցութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին, կազմակերպած է հայկական մշակոյթի մէկ չաբթուան դործունէութիւն Մայիս 15–19, հովանաւորութեամբ տոքթ. Ահմատ Արհին Հըպոյի եւ Հալէպի համալսարանի Պասս կուսակցութեան մասնաճիւղին: Բացումը տեղի ունեցած է Մայիս 15ին "Աբուհասի յուցահանդէս"ով համալսարանի կեդրոնական դրադարանին դահլիճին մէջ: Երկրորդ օրը, համալսարանին բժշկական բաժանմունքի սրահին մէջ "Արեւելեան ուսումնասիրութիւններ" անուան տակ, եղոյթ ունեցած է տոքթ. Ահմատ Հըպօ, դասախօս սեմական լեզուներու եւ Արեւելքի հին պատմութեան, որու նիւթը եղած է "արեւելագիտութիւն" բառի հասկացողութեան բացատրութիւնը, ապա, նոյն վերնագրին չուրջ թեմին առաջնորդը՝ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան արաբերէնի ներկայացուցած է իր դասախօսութիւնը մեկնելով հայկական ուսումնասիրութիւններէն: Յաջորդ օրերուն տեղի ունեցած են դասախօսութիւններ, համերգ ու ելոյթ: Մայիս 17ին ալ, գրոյց – դասախօսութիւն մը ներկայացուցած է Ուալիտ Իխլասի, "Սուրիական մշակոյթը" վերնագրով: Զրուցավարը եղած է Ձորճ Պապեան: Յաջորդ օրն ալ, Ժիրայր Ռէյհսեան խօսած է "Արեւելեան երաժշտութիւնը" նիւթին չուրջ: Տեղի ունեցած են նաեւ Զուարթնոց երգչախումբի համերգը եւ Սարդարապատ պարախումբին ելոյթը:

*
**

ՀԱԼԷՊԻ Ընկերաբժշկական կեդրոնի "Գ. Համալեան" սրահին մէջ, Մայիս 12–ին Ս. Օ. Խաչի դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նիւթ ունենալով՝ "Յեղասպանութիւն եւ Հայ Դատ": Յանձնախումբին անունով Արփի Աբընեան անդրադարձած է Յեղասպանութեան 90ամեակի հանդիսութեանց, որու իր մասնակցութիւնը բերած է Ս. Օ. Խաչը, ապա, ամփոփ գիծերով ներկայացուցած է դասախօսը՝ տոքթ. Նորա Արփիսեան, հեղինակ երեք հատորներու՝ ա) "Հայոց արհաւիրքը սուրիական մըրջին մէջ", բ) "Հայկական Յեղասպանութեան արձագանգը սուրիական մամուլին մէջ", գ) Ց. Պարոնեանի "Քաղաքավարութեան վնասները" (արաբերէն):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՐԸ ՄԵՐ ՄԷՋ,
ՄԵՆՔ՝ ԴԱՐԻ

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ
ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան, 2004

ՅԱՔԱԹԱՒԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոս հովուապետական այցելութիւն մը տուած է հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմին Յունիս 1-10ը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը Յունիս 1ին ժամանած է Լոս Անճելըս, չքախտաբով մը՝ որուն մաս կազմած են Ներսէս Արք. Պոզապալեան, պատուանակիր Գեղարդ Արք. Վահունի, Սուրէն Տէր-Գրիգորեան, երգահան Ռոպէր Ամիրխանեան, Վրէժ Մարկոսեան, բժշկական համալսարանի վերատեսուչ Տոքթ. Վիլէն Յակոբեան եւ Կորիւն Քհնյ. Տիվէճեան: Օդակայանին մէջ հայրապետը դիմաւորած են թեմին առաջնորդը՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան, Վաչէ Արք. Յովսէփեան, հոգեւորական դասը, թեմական եւ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Ընդունելութենէն ետք հայրապետը ուղղուած է փաստիւնայի «Ռիչ Գարլթըն» պանդոկը, ուր, երեկոյեան տեղի ունեցած է ընթրիք մը, ընդունելութեան յանձնախումբին հետ:

Յունիս 4ի առաւօտեան, Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարած է առաջնորդանիստ Մայր տաճարի հիմնարկէքը Պըրպէնքի մէջ: Արարողութեան ընթացքին գնահատանքի խօսք ուղղած է Հայրապետական Առաջնորդին, բարերարներուն եւ հաւատացեալներուն Մայր տաճարի կառուցման համար: Ապա, Հայրապետը իր չքախտաբով այցելած է հայկական հիւպատոսարան: Նոյն օրը ,երեկոյեան, «Սենչըրի վիլլաջ» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են նաեւ պետական պաշտօնատարներ: Բացման խօսքը արտասանած են Լիլի Պալեան եւ Ֆլօրա Տունայեանց: Ցայտագիրը վարած է իրաւաբան Յովսէփ Կանիմեան: Խօսք առնելով Լոս Անճելըս գաւառի վերակացու Մարք Անթոնովիչ նշած է թէ գաւառը բաղկացնող 10 միլիոն բնակչութեան, 88 քաղաքներու եւ 134 համայնքներու մէջ, հայ համայնքը՝ օրէնսդրական իր դէմքերով, հանրային պաշտօնէներով, դաստիարակներով, գործարար մարդոցմով կը կազմէ պատկառելի ներկայութիւն մը գաւառին մէջ: Սրտի խօսքով հանդէս եկած են արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու առաջնորդները՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Հայրապետը սուրբգրական «Ո՛վ հաւատաց տիրոջ եւ ամօթով մնաց» խօսքը բնաբան առնելով, չեշտած է որ հաւատքի լոյսին կառչած հայ ժողովուրդը արժանացած է աստուածային ողորմութեան. այդ հաւատքով է որ Գրիգոր Լուսաւորիչ հիմնեց Ս. Էջմիածինը, այդ հաւատքով կատարուեցաւ Մեսրոպեան տառերու գիւտը եւ այդ հաւատքի չնորհիւ է որ դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը պահեց եւ ամրացուց իր գոյութիւնը:

Կիրակի, Յունիս 5ի կէսօրէ ետք ժամը 3:30ին, Լոս Անճելըսի քաղաքամէջի կաթողիկէ Մայր տաճարին մէջ հայրապետական պատարագ մատուցանած է Գարեգին Բ. կաթողիկոս, առընթերակայութեամբ արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու առաջնորդներուն: Հարիւր հոգինոց միացեալ երգչախումբը ղեկավարած է Սահակեան Սրկ. Կէօզիւմեան: Պատարագին ներկայ եղած են 3·500 հոգի, որոնց կարգին՝ տասնեակ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Ներկայ եղած է նաեւ Լոս Անճելըսի կարդինալ Ռոժէ Մահոնի, որ սիրայօժար տրամադրած է Մայր տաճարը, հայրապետական պատարագի համար: Իր քարոզին մէջ Հայրապետը նշած է թէ այս տարին լրացումով 90ամեակը Հայոց ցեղասպանութեան, բազմաթիւ երկիրներու ճանաչումին արժանանալէ ետք, օր մըն ալ կ'արժանանայ այս հզօր երկրի ճանաչումին: Քարոզին անդրադարձած է նաեւ կարդացած է Կորիւն Քհնյ. Տիվէճեան: Պատարագի ընթացքին Հայրապետը յատուկ պահակէ մը նուիրած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանին, իսկ հայ կաթողիկէ լանջախաչ մը՝ կարդինալ Մահոնիին:

Յունիս 6ի երեկոյեան, Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարած է պաշտօնական բացումը արեւմտեան թեմի «Առաքել եւ Շաքէ Աղասարգսեան» գրադարանին, զոր կառուցած են Աթլանթայէն Յարութիւն եւ Սարգիս Աղասարգսեան եղբայրները, ի յիշատակ իրենց ողբացեալ հօր եւ ի յարգանս իրենց մօր: Արարողութենէն ետք ընդունելութիւն մը տրուած է յարակից «Գալայճեան» սրահին մէջ:

Յունիս 8ի առաւօտեան, Պըրպէնքի առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են հայկական կարգ մը թերթերու եւ հեռատեսիլի կայաններու թղթակիցներ: Բացման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Հայրապետը լրած է թէ Լոս Անճելըս եկած է Եղեռնի 90 եւ Գիլերու Գիւտի 1600 ամեակներուն առիթով իր օրհնութիւնը բերելու գաղութին եւ խնդակից ըլլալու անոր ձեռքբերումներուն, աւելցնելով որ այս առիթով կ'ուզէ իր հայրական յորդորները եւ քաջալերանքը տալ գաղութին ,որպէսզի աւելի փարի եկեղեցիին, զօրակցի հայրենիքին, ուր այս տարինէ-

ԺԱՄԱՆԱԿԱՀՈՒՆՋ ԱՌԱԿՆԵՐ

ՆՈՒՆԵՆԻՆ ԵՒ ԹՋԵՆԻՆ

Նոեմին եւ Թջենին կամեցան սիրով վապուել միմեանց հետ ու երդուեցին ջաղջրութեամբ, բայց նոեմեան թթուութեան պատճառով ձանձրացաւ Թջենին, եւ նրանց դաշինքը խախտուեց:

Առակիս իմաստն այն է, որ սիրողները նախ պէտք է փորձեն միմեանց բարքերը, թէ բոլոր կողմերով նմա՞ն են իրար, իսկ եթէ ոչ՝ հեշտութեամբ կը խախտուի սէրը:

ԴԵՂՋԸ ԵՒ ՍԵՐԿԵՒԻԼԸ

Ատեանում մէկ անգամ դեղձը յանդիմանել սկսեց սերկեւիլին՝ ասելով.

– Տեսքով դեղին ես ու մարդկանց համար դժուարուտելի: Իսկ ես բարեհես եմ ու դիւրաճաշակ:

Ես նա ասում է.

– Կեղծաւոր ես ամենեւին եւ մարդկանց խարող, ճաշակելիս քաղցր ես երեւում, բայց մանելով որովայն, շատ վնասներ ես գործում: Իսկ ես դեղին եմ, քանի որ տեսակցութեան գնալով եւ հիւանդութիւնը վերացնելով, ցաւակից եմ դառնում հիւանդներին, եւ ոչ թէ քեզ պէս մերժուած եմ նրանցից:

Պարզ է միտքը առակիս. կեղծաւորները միշտ ճշմարիտներին յանդիմանում են վարքով կոպիտների, եւ ներկայացնում իրենց քաղցրախօսող եւ վշտակից: Սակայն ճշմարիտ խօսքերը մարդկանց դեղ են, թէեւ առաջին հայեացքից հակառակ են երեւում եւ ցաւակցելով նրանց՝ վերացնում են հիւանդութիւնները:

ԱՆՄԻՏ ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՑՈՒՆԱՊԻ ԾԱՌԸ

Մի անմիտ մարդ յունապի ծառը դըժնիկ կարծելով՝ հանեց արմատից: Ծառը զայրանալով ասաց.

– Ո՛վ անագորոյն, ծառը պտղից պէտք է ճանաչել եւ ոչ թէ տեսքից:

Առակս վերաբերում է անմիտ դատողներին՝ թագաւորներին, իշխաններին, դատաւորներին եւ եկեղեցու առաջնորդներին, յանդիմանելով, որ անվարժ են դատում, որով եւ բազում վնաս են գործում, բարուն իբրեւ չարի խոչտանգելով:

ԱՌԻՒԾԸ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Առիւծը, կոտրելով ոտքը, տրտնջում էր բոլոր կենդանիների վրայ.

– Իմ հպատակներն էք, քանի որ կենդանիների իշխանն եմ ես, բայց ինչո՞ւ այժմ ընծայ չէք բերում որ առողջանամ:

Պատասխանում են.

– Դուռ երթեք չպաշտպանեցիր մեզ ոչ արջից, ոչ գայլից եւ ոչ էլ ուրիշ գազանից: Նոյնիսկ դուռ ինքդ մեզ չխնայեցիր: Մենք Աստծուն պիտի ընծայ մատուցենք, որ այդպիսի չարիքի մէջ ես ընկել:

Առակիս միտքը յայտնի է. աշխարհիկ եւ եկեղեցական չար առաջնորդները, տանջելով հպատակներին, չեն պահպանում նրանց ուրիշների վտանգից:

ԾՈՎԻ ԳՈՐՏԵՐԸ

Ծովի գորտերը, խորհուրդ անելով, ասացին.

– Ինչո՞ւ ենք տազած փորերով ու գեղնած մաշկով խեղդւում ջրերում, դուրս գանք ցամաք ու ապրենք ուրիշների պէս:

Ծերերից մէկն ասում է.

– Հայրս պատուէր է տուել ինձ, որ ծովի ապաստանը չթողնեմ, որովհետեւ բնութեամբ երկչոտ ենք, դուցէ դուրս գանք ու սարսափելով ետ դառնանք եւ գոյց տանք մեր երկչոտութիւնը:

Ձկեցին խորհուրդը եւ դուրս ելան, բայց ոտնաձայն լսելով՝ փախան ու կրկին խորասուզուեցին ծովը:

Առակիս մէջ իմաստութիւն կայ. նախ պէտք է սեփական կարողութիւնը ճանաչել եւ ապա տեղը կամ գործը փոխել:

ԱՌԻՒԾԸ, ԱՐՋԸ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Առիւծը, արջը եւ գայլը ընկերանալով առում են.

– Ինչո՞ւ լինենք հոմակեր, բռնենք մի մարդ, որ իրենց սովորութեան համաձայն որսից մեզ համար կերակուր պատրաստի:

Եւ բռնելով մէկին՝ դարձրին իրենց խոհարար:

Մարդը սրտնեղելով մտածեց ազատուելու մասին: Ձեղքելով մի մեծ փայտ, իւրաքանչիւր կողմում դրեց սեպեր, եւ առիւծին ու միւսներին ասաց.

– Օգնեցէք ինձ կիսելու փայտը, դրէք ձեր ձեռքերը ճեղքի մէջ եւ ձգեցէք:

Եւ երբ դրեցին, դուրս քաշեց սեպերը, ու գազանները մնացին բռնուած: Ապա վերցնելով կացինը՝ սկսեց ջարդել նրանց՝ ասելով.

– Սկսենք առիւծից:

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ՑՈՐԵՆԸ

Թագաւորելու ժամանակ ոսկին պահանջում էր, որ բոլոր նիւթերը գան երկրպագեն իրեն: Նա իր անձը թագաւորի պատկեր կար վրան, ու դրանով գոռոզամտում էր արծաթագործների եւ ուրիշների վրայ եւս:

Եւ բոլորն եկան. չեկաւ միայն ցորենը՝ ասելով.

– Թո՛ղ նախ ինքը գայ ինձ երկրպագելու:

Առակս ցոյց է տալիս, որ բոլոր նիւթերը միաժամանակ մեծարանքի չեն արժանանում: Սովի վտանգի պատճառով բոլորը խոնարհում են ցորենի առջեւ:

ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԻՊԷՆ ՏԷՐ-ՋՕՐ

Փաշան յետոյ հարցուփորձեց հայ կառապան մը որ Մարբերդցի երկու կիներ եւ երկու տղաք Ռաքքայէն ճամբայ հանած էր Հալէպ փախցնելու համար ու ճամբան ձերբակալուած ժանտարմաներու կողմէ:

Խեղճ մարդը կ'ուրանար եւ կ'ըսէր թէ ինք փախցնելու մտքով չէր ելած, այլ պարզապէս զանոնք Համմամ պիտի տանէր ու վերադարձնէր Ռաքքա:

– Դուն Մուսուլ պիտի երթաս, վըճռեց փաշան:

Մարդը, լալահառաչ ինկաւ միւթէսարըֆին ոտքերը, խնդրելով որ խնայէր իր երիտասարդութեան:

– Ո՛չ, Մուսուլ պիտի երթաս, կրկնեց փաշան ու հեռացաւ:

Ոստիկանները մեզ վերադարձուցին Սարայ:

Այսպէս ուրեմն մեր ճակատագիրը կը մնար նոյն անստոյգ վիճակին մէջ:

Հետեւեալ օրը, առտուն, դարձեալ Սէր քամիսէր Մուսթաֆա էֆէնտի մեզ կանչեց իր սենեակը:

Տրտում տխուր դացինք չարուեցանք իր առջեւ:

Կը խորհէինք թէ այս անգամ վճռական վճիռը պիտի տրուէր մեր մասին:

– Ձեզի բարի լուր մը ունիմ հաղորդելիք, ըսաւ.

Ամէնուս դէմքին վրայ յանկարծ ուրախութիւնը չողաց:

- Միւթէսարըֆ փաշան որոշեց որ հոս մնաք, աւելցուց:

Ջէչիշ օղլու, ամէնուս կողմէ օրհնեններ կարդաց միւթէսարըֆին, աուլթանին, օսմ. պետութեան, բանակին, եւն. համար:

- Ձեզի պաշտօն ալ պիտի տրուի, չարունակից Սէր քամիսէրը, պէլէտիյէի մէջ:

Նոր աղօթքներ ,նոր չնորհակալութիւններ:

- Միայն թէ պէտք է որ հանդարտ մընաք, ուշադիր ձեր գործին նայիք, խընդիր չհանէք, հակառակ պարագային ձեզ աւելի հեռուները կ'աքսորենք:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր գործը հարցուց Ջէչիշ օղլու:

- Ջիչ ետքը կը հասկնաք, պատասխանեց Մուսթաֆա:

Ցետոյ, չարաչուք ժպիտով մը աւելցուց.

- Մինչեւ հիմա իրաւ աղա ապրեցար, քիչ մըն ալ իրաւ «ուչախ» կ'ապրիս:

- Ես միշտ պատրաստ եմ պետութեան ծառայելու, ըսաւ Ծերունին:

Սէր քամիսէրը մեզի ընկերացող ոստիկաններուն դարձաւ եւ ըսաւ.

- Տարէ'ք ասոնք պէլէտիյէ եւ նախազահին յանձնեցէ'ք:

Եւ մեզ տարին ոստիկաններու հսկողութեան ներքեւ, պէլէտիյէ, բայց «րէխիզ»ը կամ նախազահը չէր եկած տակաւին, սպասեցինք բաւական մինչեւ որ եկաւ: Տեղացի էշլաֆ մըն էր, մեծ փոր, ճարպոտ մարդ մը:

Ոստիկան մը մօտեցաւ իրեն եւ ցած ձայնով բաներ մը ըսաւ:

- Չա՛, ասոնք են, պուռաց նախազահը, աղէ՛կ, աղէ՛կ...

Ցետոյ հոն կեցող դեղին պեխերով մէկու մը, որ ձեռքը խարազան մը բռնած էր, ըսաւ.

- Թո՛ղ գործի սկսին, Մէհմէտ չավուշ:

– Գլխուս վրայ, պէյս:

Ու նախազահը մտաւ իր սենեակը:

- Հետս եկէ'ք, ըսաւ մեզի խարազանակիր չավուշը:

Հետեւեցանք իրեն ու գացինք պարտէզ: Հո՛ն պատի մը տակ դիզուած էին բահեր, փղոցի աւելներ եւ կլոր սաճեր:

(Շար. 79)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Վիկէն եւ Տիկին Շնորհիկ Կաբապետեան եւ զաւակները, Կարապետեան զերդաստանին բոլոր պարագաները (Եբուսաղէմ, Լիբանան եւ Միացեալ Նահանգներ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏՈՓԹ. ԿԱՐՕ Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

(սրտաբաւ եւ բանաստեղծ Աննէ)

մահուան Դ. տարելիցին առթիւ։

Հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 26ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET,** député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemle des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

(Շար. Ա. էջէն)

ւած է Պոլսոյ ոճրային տեսանին կողմէ։ Ամբաստանուած է որ ուզած է տապալել սահմանադրական կարգուկանոնը Թուրքիոյ մէջ։ Արտաքսուած էր Գերմանիայէն անցեալ Հոկտեմբերին եւ կը դատուէր Դեկտեմբերէն ի վեր։

"ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ" խորագրուած յօդուածով մը Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածը (Յունիս 21) կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին, Ռընոյի նախկին նախագահին՝ Լուի Շվայցէրի այցելութեան առթիւ։ Ան ուրախութիւն ալ պատճառած է Տնտեսութեան նախարարին՝ Ալի Պապաճանի, ըսելով.– "Շատ երկիրներ չեմ ճանչնար, որոնք կարենան 10% տնտեսական աճ մը ունենալ, միաժամանակ 10ով բաժնելով գրամահոսութիւնը"։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ընկերային Ապահովութեան բացը, հակառակ տրուած յոյսերուն, նոյնքան մեծ է եւ հասած է 11 միլիառ 600 միլիոն Եւրոյի։

ՇԻՐԱՔ չատ ծանր մեղադրանքներու թիրախ է օտար մամուլին մէջ եւ իսալական թերթերն ալ ետ չեն մնար այդ ուղղութեամբ։ Եւրոպայի վհհաժողովին նախօրեակին իսկ "Իլ Սոլէ 24 Օրէ" (ելմըտական օրաթերթ) իր խմբագրականով իսկ կը դրէր՝ "Եւրոպական Միութեան թշնամին Շիրաքն է" եւ կը թելադրէր որ հրաժարի։ Ա՛ռ Ռեփուպլիքա նոյնքան խիստ է եւ չատ սխալ դիմադիծ մը կը գծէ.– "կը բաւէ երեսը նայիլ. նայուածքը մեղսամաղձոտ է, բերանը կը ծռի ռիֆքիւսոյի մր։ Իր սկարուտիւնը դինք վերածած է Եւրոպայի կաղ ղեկավարի մը"։

ԱՄՈՐԻ-ՔԱՂԹԱՅԻՆԵՐՈՒ ոչ նախանձելի կացութեան մասին Թուրքիոյ մէջ, յօդուած մը ստորագրած է սպառմաբան, փիլիսոփայ Ժոզէֆ Եաքուպ (Ֆիկարo, Յունիս 21) զոր խորագրած է "Թըրքական պատմութեան մէկ անտեսուած էջը"։ Երկարօրէն կը նկարագրուի այդ համայնքին ճնշուած վիճակը, կրած զրկանքները (մէկ եկեղեցի միայն Պոլսոյ մէջ) եւ ապարդիւն դիմումները։ Յօդուածը կը ծանրանայ այս հարցին վրայ Թուրքիոյ անդամակցութեան կապակցութեամբ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր մօրեղբօր՝ Ստեփան Տամլամեանի յիշատակին Սիլվի Մուրթաֆեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section **«DIROUHI MISSAKIAN»** de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

*
**

La Section **«Astrig»** d'Arnouville organise son

GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour» à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանանճիւղը Սիրարփի Փափազեանի մահուան առթիւ չնորհակալութեամբ ընացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ագաչեան, Տէր եւ Տիկին Այնաեան, Տէր եւ Տիկին Պառաեան 50ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35, Տէր եւ Տիկին Վազ 80, Տէր եւ Տիկին Սարդիսեան 100, Տիկին Ծուռնաեան 30, Տիկին Տէր Ծակոբեան 25։

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005. S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Հերման Նեվրուզ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Միքայէլեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 200, Տէր եւ Տիկին Գազանճեան 5, Տիկին Ազաքսէ Թերճանեան 10, Տիկին Գաթրին Պոտրիֆիլօ 40, Օր. Նատին Լէյլոզեան 500, Տիկին Սիրարփի Փէչիմէնեան 20, Տիկին Մարի-Հանրիէթ Ժընըվէ 50, Տէր եւ Տիկին Ահարոն Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Արման Զուհաճեան 75, Օր. Լուիզ Հիթիէ-Ժորժէսքու 50, Տիկին Անայիս Տամլամեան 50, Տէր եւ Տիկին Անթուան Խոշկիւլիւ 50, Պ. Փիէր Գոնտազեան 55, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Սերժ 60, Օր. Եւա Մկրտիչեան 100, Տիկին Թէրէզ Տէր Ազէլեան 30, Օր. Լիւսա Տէմիր 10, Տիկին Վարդուհի Մթեֆեան 50, Պ. Գոնթի Պահտուբեան 20 եւ Տիկին Տէրփէլ Թրէթեն 100։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :
100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

■ **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.

■ **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

■ **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

■ **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.

■ **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

■ **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

■ **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

■ **Décalage horaire :** En été + **3** heures.

■ **Heures de vol :** Environ 5 heures.

■ **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 23
JEUDI
23 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·229 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·229

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Տնտեսական նախարարը՝ Թիէրրի Պրըթոն ահազանգ հնչեցուց Ճունիս 21ին, չատ յոռետես պատկեր մը գծելով երկրին վիճակին: Ըստ իրեն, Ֆըրանսացիները իրենց ունեցած միջոցներէն չատ աւելի վեր կ'ապրին եւ 25 տարի է հսկայ բացեր դիզուած են: Նախարարը կը գանգատի որ Ֆրանսացիները պէտք է աւելի աշխատին, հակառակ պարագային այլեւս կարելի չըլլար ապահովել "մեր ընկերային մոտէլը": Պրըթոն ճըշդած է նաեւ որ նախատեսուած 2,5%ի աճը պէտք է 2%ի իջեցնել լաւագոյն պարագային: Աղէտալի է հանրային ելմըտական կացութիւնը: Պարտքին տոկոսներու հատուցումը ամէն տարի քառասուն միլիառ եւրօ կ'արժէ, այսինքն Ֆրանսայիներու վճարած եկամուտի տուրքերու ամբողջութիւնը, ամէն տարի: Նախարարը չի վարանիր ըսելու նաեւ որ երկրին ապագան վտանգուած է եւ այսօր "ամէն ծնող մանուկ 17·000 եւրոյի պարտքով կը ծնի":

ՊԼԵՐՈՒԹի մէջ Ճունիս 21ին սպանուած քաղաքական դէմքը՝ Ժորժ Աուէ, նախկին դեկավարն էր Համայնավար կուսակցութեան: Մահափորձը գործուած էր թակարդ կառքին միջոցաւ, որ կը դըտնուէր իր բնակարանին մօտ: Այս մահափորձը կը յիշեցնէ երկու նախորդները՝ Հարիրի եւ Հրապարակագիր Սամիր Քասիր: Ժողովրդական թաղամասի մէջ գործուած արարքը, որ մեծ խուճապ ստեղծած է, կրնար չատ աւելի զոհեր խլել: Վարորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Արգարութեան նախարարը ամբաստանած է տեղեկատուութեան սպասարկութիւնները եւ Իսրայէլը: Վերջին տարիներուն խիստ վնասազատութիւններու ձեռնարկած էր Դամասկոսի դէմ եւ այդ իսկ պատճառով Ուաշինկթըն պատասխանատուութիւնը կը թողու Սուրիոյ վրայ, որ անգամ մը եւս հերքեց տրեալ դեր: Աուէ կը պատրաստուէր ժամադրութեան մը երթալ զեմոկրատ ձախի նախագահին՝ Էլիա Ամթալլահի հետ: Սուրիոյ ընդդիմադիր համախմբումը կրկին կը պահանջէ նախագահ Լահուտի հրաժարականը: Ան Սուրիոյ "վերջին բերդը" կը համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ բանակներու Փարիզի դատարանը, Ճունիս 21ին դատած է Ֆրանսայի 12 զինուորներ, որոնք ամբաստանուած են դաղութեան համար Մանի մէջ, Գոթ տ'Իվուարի արեւմտեան չրջանը, 2004 Մայիսին: Ընդհանուր ձեւով 220 միլիոն Ֆրանք (337·000 եւրօ) կողոպտած են, մինչ իրենց պաշտօնը այդ դրամատան պահպանութիւնն էր: Աւելորդ է ըսել որ դէպքը բաւական վարկաբեկած է Ֆրանսայի դերը միջազգային բեմին վրայ: Ամբաստանեալները ընդունած են իրենց յանցանքը: Գող–աւազակի տիպարներ չեն եւ կը թուի որ պարզապէս մոլորուած են ի տես այդ դրամին եւ դիւրութեամբ զրպանած են: Պատիժը մէկ տարի բանտարկութիւն եղած է դողերուն համար եւ չորսէն ութ ամիս՝ մեղսակիցներուն: Պաշտպանութեան նախարարութիւնը՝ Մ. Ալիօ–Մարի թեթեւ դատած է պատիժները: Պաշտպան փաստաբաններուն համար, բանակին վերի խաւը պէտք է ստուգած ըլլար որ զրամ չէ մնացած դրամատան արկղերուն մէջ, բայց դատախազը առարկած է.– "Պէտք է ուրեմն յանձնարարել արհեստաւոր գինուորներու, որոնք պաշտօնով արտասահման կ'երթան, որ պէտք չէ գողութիւն ընեն"...:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ յայտարարեց Ճունիս 21ին, որ կը յետաձգէ Եւրոպայի Սահմանադրութեան ծրագրին վաւերացումը, որ տեղի պիտի ունենար հանրաքուէով, Հոկեմբերին: Այդ թուականին նաեւ տեղի պիտի ունենայ նախագահական ընտրութեան Ա. չրջանը: Արտաքին նախարարին համար Սահմանադրութիւնը մեռած չէ եւ Լոնտոնի առկախման որոշումը բան չի փոխեր: Ճունիս 27ին, Վարչապետի ընդունի Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարները լուծում մը գտնելու համար տագնապին: Ժամադրութիւնը հինէն նախատեսուած էր:

ԻՒՄԱՆԻԹէի Իրաքի Թղթակիցը՝ Անտոֆի Լը Մօֆ արտաքսուեցաւ երկրէն Իրաքեան իշխանութեան հրահանգով: Ներքին նախարարը ճշդելէ ետք որ ամէն ինչ կանոնաւոր է, ըսած է իրեն որ Ֆըրանսայի դեսպանատունը ըսած է Իրաքի իշխանութեան որ արտաքսումի ձեռնարկէ: "Առանց Սահմանի Թղթակիցներ" կազմակերպութիւնը կը դատապարտէ այս որոշումը, առարկելով որ Ֆրանսական իշխանութեանց չի մնար որոշել թէ ո՞ր լրագրողը կրնայ մնալ կամ ոչ:

ԱՊՊԱՍ – ՇԱՐՈՆ հանդիպումը Ճունիս 21ին ապարդիւն եղած է եւ պատճառ դարձած որ մերձաւոր կարգադրութեան մը յոյսերն ալ ի դերեւ ելլեն: Խիստ պաշտպանութեան տակ է որ Մահմուտ Ապպաս պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Շարոնի, Երուսաղէմ: Ասոր՝ հասարակաց ոչ մէկ յայտարարութիւնը տուաւ Շարոնի, Երուսաղէմ: որ Պաղեստինեան իշխանութիւնը պէտք է "պայքարի ահաբեկչութեան դէմ", իր կարգին ալ Ապպաս պահանջած է որ պաղեստինցի բնակչութեան դէմ եղած սեղմումները վերնան: Ինչպէս դիտել տուաւ Պաղեստինեան իշխանութեան Փարիզի ներկայացուցիչը, Իսրայէլ ալ պարտի վերջ տալ իր թիրախ ունեցող սպանութիւններուն եւ թէ կարելի չէ ապամիլիտարիզացնել պաղեստինեան զինուած խմբակները ցորչափ զրաւումը կը շարունակուի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը՝ Վիկտոր Իուչչենկօ Փարիզ եկած է, ուր կը կատարէ պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը: Կ'ուզէ անպայման "ռազմավարական կապ մը ստեղծել Ֆրանսայի հետ", դիտակցելով հանդերձ թէ Ֆրանսա միշտ նախընտրութիւն մը ունեցած է "հիւսիսի մեծ ցարին" հանդէպ:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, Ազգ· ժողովին առջեւ (Ճունիս 21) չատ խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է Մեծն Բրիտանիոյ նկատմամբ, Թոնի Պլէրը ամբաստանելով որպէս "նախկին վարչակարգի" տիպար մը: Ան, կ'ըսէ Ֆրանսայի նախարարապետը, քաղաքական նոյն մակարդակին վրայ ուզեց դնել ՓՄՔ–ը (Հողագործական Հասարակաց Քաղաքականութիւն) եւ անգլիական զրամատոմսը, մինչ այս երկու հարցերը ոչ մէկ կապ ունին: Անգլիական զրամատոմսը, կ'ըսէ Տոմինիք Կարզօ տը Վիլըփէն "անցեալի ժառանգութիւն մըն է, հինցած, աւելորդ": Նախարարապետին այս արտայայտութիւնները բուռն քննադատութիւններու բախած են նոյնիսկ իր շար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՍԼՕ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Յեղասպանութեան նիւթով Գերմանիոյ հետ ստեղծուած տագնապը չփակուած, Թուրքիա նոր հարցի դէմ յանդիման է, այս անգամ Նորվեկիոյ մայրաքաղաքին մէջ բացուելիք թանգարանի մը պատճառով: Օսլոյի մասնաւոր վաղքիներէն մէկը ծրագրած ու պատրաստութեան ձեռնարկած է Յեղասպանութեան թանգարանի մը ուր հայկական բաժին մըն ալ պիտի գտնուի: Անգարա անմիջապէս գործի լծուած է արգիլելու համար հայկական բաժինը· սակայն Նորվեկիոյ պետական նախարար Քիմ Թրաավիք որոշն յայտնուած են Թուրքիոյ դժգոհութիւնները, պատասխանած է թէ թանգարանը պետական հովանաւորութիւն չի վայելեր, մասնաւոր նախաձեռնութիւն է ու որպէս կառավարութիւն, միջամտելու ոչ մէկ լծակ ունին:

Թանգարանին նախաձեռնողներէն է պէրկէնի համալսարանի պատմութեան դասախօս Օ· Պ· Ֆիւրէ· բացումն ալ պիտի կատարուի Օգոստոս 30ին որ Թուրքիոյ Ցաղթանակի տօնն է, կը նշէ 1922ին երկրին "թշնամիներ"էն ազատագրումը:

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա· Կիւլ Թրաավիքի հետ հանդիպում մը ունեցած է, ըսելու համար թէ խնդրոյ առարկայ թանգարանին մէջ հրէական Ողջակէզին զոհ Հայկական Ցեղասպանութեան տրուած տեղը մեծապէս վիրաւորական կ'ըլլայ Թուրք ժողովուրդին համար: "Կը սպասենք որ արգելք ըլլաք" չեչտած է Թուրք նախարարը, տրուն եւս նոյն պատասխանը տուած է Նորվեկիացի դիւանագէտը, ըսելով որ մասնաւոր նախաձեռնութիւններու միջամտել կառավարութեան գործը չէ:

Ճունիս 22ի Թուրք մամուլը տեղեկացընելով այս մասին, կը դրէր թէ վարչապետ Թ. Էրտողանի Օսլօ այցին անոր նեռուած հաւկիթներու անախորժ միջադէպէն ետք ստեղծուած անհաճոյ մթնոլորտին կը յաջորդէ Ցեղասպանութեան Թանգարանին ստեղծած դժգոհութիւնը:

ԼՈՆՏՈՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹՈՎ ՋԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Լոնտոնի մէջ Ճունիս 15ին Ուորվըրպրանի բրիտանահայ խմբակը երեք տարբեր ձեռնարկով ոգեկոչած է Ցեղասպանութեան զոհերը եւ կառավարութեան յիշեցուցած որ Բրիտանիա մինչեւ այսօր չէ ճանչցած Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Նախ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Ուէսթմինսթըրի Ս· Մարկրէթ եկեղեցիին մէջ, պարոնուհի Գոքսի դիմաւորութեամբ, բրիտանացի պաշտօնական դէմքերու ներկայութեան: Հայկական պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայ գտնուած է, իր կազմին մէջ ունենալով Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանը, Գանատայէն նախկին երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեանը եւ Ֆրանսայէն Հայերու մեծ բարեկամ Ֆ· Ռուշլուանը:

Կրօնական արարողութենէն ետք Լորտերու պալատին մէջ պարոնուհի Գոքս տեղին վերլուծումով մը անդրադարձած է Հայկական Ցեղասպանութեան բրիտանական կառավարութեան կողմէ մինչեւ հիմա ընդունուած չըլլալուն: Վ· Օսկանեան իր ելոյթով ծանրացած է Թրքական կառավարութեան ուրացումի քաղաքականութեան վրայ: Իսկ Ս· Ասատուրեան եւ Ֆ· Ռուշլուան խօսած են այն աչխատանքին մասին զոր տարած են իրենց երկիրներուն մէջ, ճանաչումը ապահովելու նպատակով:

Ելոյթներ եղած են Հոլոքոսթին եւ Ռուանտայի ցեղասպանութիւններուն նիւթերով:

Ներկայ գտնուած են բրիտանացի երեսփոխաններ, դիւանագէտներ, քաղաքական այլ դէմքեր, լրագրողներ, ակադեմականներ, տեղւոյն հայ համայնքէն անդամներ:

Ելոյթներուն հետեւած է հարցումներու բաժին մը:

Կէսօրուան ճաշէն ետք պատուիրակութիւն մը զացած է վարչապետարան, Ցեղասպանութեան ճանաչում պահանջող հանրագրութիւնը յանձնելու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԷՂՀ

ԱԶԱՏ, ԱՐԴԱՐ, ԹԱՓԱՆՑԻԿ

Ամերիկայի դէտերը համոզում յայտնած են որ ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութիւնները դրական ազդեցութիւն կ'ունենան Մինսկի խումբին կողմէ տարուած աչխատանքին վրայ:

Արցախի ընտրութիւնը տեղի ունեցած է նաեւ Երեւանի ԼՂՀ դեսպանատան չէնքին մէջ: 129 ընտրողներէն 98ը մասնակցած են մինչեւ կէսօր, լրացուցիչ ցուցակներով ալ քուէարկած են զանազան հանգամանքներու բերումով այդ օրը Երեւան գտնուող Ղարաբաղցիներ: Ընտրողներու ընդհանուր թիւը եղած է 149: Անոնցմէ 111ը քուէարկած է ի նպաստ ԺԱԿ-ի 20ը՝ "ՀՁԴ – Շարժում 88" դաչինքին, 14 հոգի ալ Ազատ Հայրենիքին: Համայնավարները 1 քուէ ստացած են, ընտրող մըն ալ քուէարկած է թոլորին դէմ:

Ադրբեջանի դէտերը հաստատած են որ ԼՂՀ ընտրութիւնները ոչ ազատ եղած են եւ ոչ ալ արդար: Ըստ անոնց, ընտրութիւնները տեղի ունեցած են ռազմական դրութեան պայմաններու տակ, ինչ որ անհնար կը դարձնէ ազատ ընտրութիւնները: Ադրբեջանի դէտերը նաեւ նշած են որ ընտրութիւնները տեղի ունեցած են Ադրբեջանի տարածքին վրայ, ինչ որ ընդհանրապէս անընդունելի է:

1915 - 2005
ՄԻԱՋԱԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԱՄԵՆԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈՒՈՐ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊԱՏՐԻԿԵԱՆ

Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութեան ձեռնարկած միջազգային համագումարներուն ամէնէն յարմարը կարելի է համարիլ այս մէկը, իր պատրաստութեան լուրջ և անթերի մօտեցումով, կազմակերպութեան բարձր մակարդակով, որակաւոր բանախօսներու եւ քննարկողներու մասնակցութեամբ որոնք երկու օրերու ընթացքին հանգամանօրէն խօսեցան մարդու իրաւունքներու եւ ցեղասպանութեան մասին:

Երեւոյթը այնքան ուրախալի էր որ նոյնիսկ ուշացումով, արժէ անդրադառնալ, վերլուծել եւ ամփոփել հիմնական տեսակէտները, յատկապէս միջազգային համբաւ վայելող բանախօսներուն, որոնց ներկայութիւնը ցոյց կու տար որ երկար տասնամեակներ անտեսուած Հայոց Ցեղասպանութիւնը դարձած է համամարդկային վիճարկումներու նիւթ եւ ցաւօք սրտի որպէս զէնք ալ կը գործածուի Թուրքիոյ հանդէպ համակրանք ու համակիրներ ապահովել ուզող պետութիւններուն...:

Հանգուցեալ ՍԱՄԵՆԻԱ պանդոկը որ այլեւս պաշտօնապէս դարձած է ՄԱՌԻՕՓ, մայրաքաղաքի միակ հաստատութիւնն է որ նորոգումէն վերջ ի վիճակի է մի քանի հարիւր հրաւիրեալներու ընթրկառուցային պահանջները գոհացնել, եւ պէտք է ըսել որ սկիզբէն մինչեւ փակման պահը, ամէն ինչ արեւմտեան մեծ պետութեան մը կազմակերպչական մակարդակով ընթացաւ, չնորհիւ Արտաքին Գործոց նախարար՝ Պ. Վարդան Օսկանեանի եւ իր աշխատակազմին տարած ջանքերուն:

Ձորեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 20ին բացման խօսքով հանդէս եկաւ նախագահ Քոչարեան յիշեցնելով որ ոչ միայն յարգանքի տուրք մըն է մեր մատուցածը, այլեւ պայքար մը կատարուած ոճիրին միջազգային ճանաչում տալու եւ առ այդ Հայաստանի Հանրապետութեան դոյութիւնը «...կաւագոյն երաշխիքն է մեր արդար շահերի պաշտպանութեան ճանապարհին յաջողութեան հասնելու գործում»:

Ն. Քոչարեան աւելցուց որ հակառակ ներկայ ժամանակներու դիւտարտեւտական բոլոր տուեալներուն, ձայնաւիւռի եւ հեռատեսիլի կայաններուն, տեղի ունեցան նոր ցեղասպանութիւններ Սուդայիթին, մինչեւ Բաքու, Գանձակ, մինչեւ Ռուանտա եւ Եուկոսլաւիա... ուրեմն պէտք է «աւելացնել միջազգային հանրութեան ջանքերը, պէտք է ճանչնալ ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտել»:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր դիրքորոշումը յստակ արտայայտած է, աւելցուց Քոչարեան, «ցեղասպանութեան ճանաչումը կարեւոր է Հայ-Թրքական յարաբերութիւնների համար, բանի որ կը տայ մեր երկու ժողովրդների միջեւ առկայ բազմաթիւ հարցերի պատասխաններ եւ հնարաւորութիւն կ'ընձեռի նայել դէպի ապագայ»:

Դժբախտաբար, սակայն Թուրքիան ոչ միայն անցեալին իբեններուն կատարած ցեղասպանութիւնը կը մերժէ, այլեւ չարացած՝ շրջափակումի ենթարկած է Հայաստանի երիտասարդ Հանրապետութիւնը:

Հանրապետութեան նախագահը վստահ է որ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը «կ'օգնի Թուրքիային հաշտուելի իր իսկ անցեալի հետ, յաղթահարել մի բարդոյթ որ սերունդէ սերունդ փոխանցելով նորանոր կնճիռներ է ստեղծում հարեւաց մեր ժողովրդներուն յարաբերութիւններում»:

Հանրապետութեան նախագահի ամփոփ, իմաստնալից ելոյթէն յետոյ բեմ բարձրացաւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ յետ ողջունելու ներկաները լատառեսութեան կոչ ըրաւ, քանի «Այսօր մի շարք պետութիւնների կողմից Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը կարեւոր է եւ ունի նաեւ դատապարտումը, իբրեւ մարդկութեան դէմ գործուած մեծագոյն ոճիր, վստահութիւն է ներշնչում մեզ, որ այն պիտի գանի համընդհանուր ճանաչում ու արդար գնահատական»:

Գարեգին Բ.ի համաձայն նոր դար մը կը սկսի եւ պիտի սկսի նոր մտածողութեամբ, բռնութիւնն ու ոճիրը մերժող եւ մարդասիրական արժէքներու հաստատող:

«...Թուրքիայի համար նոյնպէս Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը պիտի դառնար մարդկային իրաւանց եւ ժողովրդավարութեան իրական ուսուցում, առանց որի Թուրքիան պիտի դժուարանայ կառուցել ազատ, արժանապատիւ եւ երջանիկ կեանք»:

Երրորդ խօսք առնողը եղաւ Պ. Խուան Մենդէս, Միացեալ ազգերու կազմակերպութեան կողմէ, ցեղասպանութիւններու կանխարգելման հարցերու Գլխաւոր քարտուղարի խորհրդական:

Ան իր տիտղոսի երկարութեամբ եւ միջազգային դիւանագէտներու երկդիմի լեզուով երկար, շատ երկար դրուխիւն մը կարդաց, ոչ մէկ յստակ տեսակէտ առաջարկելով...:

Հինգ երկար էջեր կարդալէ վերջ, ուր լաւ յորդորներ կը տրուէին վրիժառութեան չըլլալ, ատելութիւն չսերմանել, ներկաները չկրցան հասկնալ թէ 1915ի Եղեռնը ցեղասպանութի՞ւն էր թէ յաւալի սպանդ... հիմնական տեսակէտն այն էր որ Հայոց տխուր պատմութիւնը կրնայ լաւ օրինակ ծառայել ապագայ ցեղասպանութիւնները կանխելու: Պարզ բառերով հասկցուց որ իր պաշտօնը չէ սահմանել թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն է կամ ոչ, այլ միայն կանխարգիլել եւ համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել:

Խուան Մենդէսի ելոյթէն յետոյ վայրկեանի ընդմիջում տրուեցաւ. կարճիքներու փոխանակութիւններու ատեն, յայտնի կերպով կը զգացուէր անոր երկդիմի արտայայտութիւններու հանդէպ ընդհանուր դժգոհութիւն:

Ժամը ուղիղ 11ին տեղի ունեցաւ առաջին նիստը նիւթ ունենալով մարդու իրաւունքներու ոտնահարումը. անցեալին եւ ներկայիս:

Ուիլիամ Շապաս, մարդու իրաւունքներու իրլանտական կեդրոնի տնօրէն, փորձ. Իրլանտայի ազգային համալսարանի, եղաւ առաջին խօսք առնողը «Ցանցագործութիւնները մարդկութեան դէմ եւ միջազգային իրաւունքը» նիւթով:

Բանախօսը իրաւաբանի մը ճշդրտութեամբ բացատրեց թէ ինչպէս 1948ի դեկտեմբերին ցեղասպանութեան յանցանքի կանխարգելման եւ պատիժի համաձայնութեան մէջ ցեղասպանութեան ձեւակերպում տրուեցաւ եւ տարիներ չպրուեցան մնաց անփոփոխ, սակայն վերջերս միջազգային քրէական դատարանի վերջին որոշումները, յատկապէս Եուկոսլաւիոյ եւ Ռուանդայի վերաբերեալ, որոշակի պարզեցումներ մտցուցած են նրբանկան խնդիրներու վերաբերեալ:

Շապասի յաջորդեց Ալֆրէտ Տէ Զայաս, Ջուիցերիայէն, ՄԱԿի մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովի նախկին քարտուղար, PEN կեդրոնի գլխաւոր քարտուղար եւ իրաւունքի փրոֆէսոր:

Ան խօսեցաւ «Մարդու իրաւունքները, Միջազգային իրաւունքը եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը» նիւթին շուրջ:

Իր միջամտութեան հիմնական կէտերը կը դառնային մարդու իրաւունքներու հաւասարութեան դաղափարին շուրջ: Քաղաքականօրէն չկան արհամարհելի մարդիկ կամ արդար գոհեր: Բոլոր գոհերը, ներառեալ Հայոց ցեղասպանութեան վերապրածները, իրաւունք ունին պահանջելու գոհի կարգավիճակ: Չկան երկիրներ որ դասնան միջազգային օրէնքէն վեր կամ բարձր. ցեղասպանութիւնը տեղական եւ միջազգային օրէնքներու համաձայն միշտ յանցանք է եւ կը պահանջէ ըլլալ պետութիւններու, ինչպէս նաեւ անհատին պատասխանատուութիւնը: Կարելի չէ ընդունիլ սահմանափակումներով օրէնքները ցեղասպանութեան մասին: Օրէնքը խախտող պետութիւնը կամ անոր ժառանգորդը պարտաւոր են մեղադրել եւ պատժել պատասխանատուները նման յանցանքի համար և փոխհատուցում մի-ջոցներ գտնել գոհերուն եւ անոնց ժառանգորդներուն համար:

1948ի ցեղասպանութեան մասին եղած համաձայնութիւնը ա՛լ աւելի ընդգծելով հանդերձ Հայոց պահանջները, իրաւունքները չի առեղծեր, պարզ յայտարարութեան բնոյթ ունենալով: Լահէյի արդարութեան միջազգային դատարանը պէտք է խորհրդատուական կարծիք տայ Հայոց ցեղասպանութեան օրինական հետեւանքներու վերաբերեալ:

Իսրայէլ Զարնին սպասուած անուն մըն էր. վերջերս ներկայ է Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած դրեթէ բոլոր համագումարներուն: Որպէս երուսաղէմի Հոլոքոստի եւ ցեղասպանութեան հիմնարկի տնօրէն խօսեցաւ «Ցեղասպանութեան ժխտումը որպէս մարդու իրաւունքներու չարունակական ոտնահարում» նիւթին շուրջ:

Անդրադարձաւ որ Թրքական մերժումի դէմ քաղաքականութեան պայքարը լուրջ յառաջխաղացում արձանագրած է որու ապացոյցն է կարգ մը Թուրք մտաւորականներու կողմէն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Այժմ ականատես ենք - լսաւ - Թուրքերուն յուսահատ հակայարձակումներուն, որոնք գիտնալով հանդերձ որ պիտի պարտուին ուշ կամ կանուխ, սակայն չեն ուզեր ընդունիլ. այս ժխտումը պիտի վնասէ իրենց հասարակութեան եւ արդելք պիտի հանդիսանայ զարգացումի:

Հուսկ մաղթեց որ Հայերը, միացած Հրեաներու, մոռնան զոհի մտածելակերպը եւ զայն փոխարինելով ցեղասպանային ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու ունակութեամբ:

Միջանկեալ յիշեցուց որ Իսրայէլի կառավարութիւնը իր քաղաքական սերտ կապերուն պատճառով Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ հետ, դժուար թէ ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը Միացեալ Նահանգներէն առաջ, հակառակ իրեն նման մտաւորականներու անդադար միջամտութիւններուն:

Իւրաքանչիւր նիւթի աւարտին, ընդհանրապէս հինգ անձերէ կազմուած խումբի մը յանձնուած էր ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԻ պաշտօնը. անոնք թիւով 25 հոգի էին եւ քննարկելէ աւելի իրենք ալ իրենց կարգին նիւթի մը շուրջ կ'արտայայտուէին, ան յաճախ կապ ունէր խօսուածներու հետ, երբեմն ալ բոլորովին նոր նիւթ մըն էր որ մէջտեղ կը դրուէր:

Քննարկումի անձերը ընտրուած էին ամէն երկրէ եւ զանազան հոսանքներու պատկանող անհատներէ: Մի քանի անուններ – Հրանդ Տինք (Պոլիս – Ակօսի խմբագիր), Վիգէն Չէթիրեան (Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք), Ժիրայր Լիպարիտեան (Միչիկանի համալսարան), Մարչելլօ Ֆլորէս (Սիէննայի համալսարան), Հ. Լ. Չէքմեան (Վենեթիկի համալսարան), Արսինէ Խանճեան (դերասանուհի), Կիրօ Մանոյեան (ՀՑԴ), Աչոտ Մելքոնեան (ՀԳԱ. պատմութեան հիմնարկի տնօրէն), Միքելէ Վէկիեր (Ամերին Վ.ի որդին), Թեսսա Հոֆման (Պէրլինի ազատ համալսարան), Հիւրիէլ Սեւակա (Ճափոնի իրաւունքի փրոֆէսոր), Գէորգ Պարտաքճեան (պատմաբան Միչիկան), Ռոնալտ Սիւնի (Շիքագոյի համալսարան), Պասքըն Օրան (Անգարայի համալսարան), Տիգրան Գուլումճեան (Ֆրէզնօ), եւայլն...:

Կէսօրին երկու ժամուան ընդմիջում մը տրուած էր եւ քովընտի տարածութեան մը մէջ առատ սեղան, որմէ ամէնքն ալ սիրով օգտուեցան:

(Շար 1.)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՊՈՈՇԵԱՆՆԵՐՈՒ (ԽԱՂԲԱԿԵԱՆ) ՏՈՀՄԸ. ԱՐՑԱԽԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՀԻՆ ՏՈՒՆԵՐԷՆ

ԽԱՉԵՆԷՆ՝ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ

Հայ հին ազնուական տոհմերէն են Պոռոշեանները կամ Խաղբակեանները, որոնք դարեր շարունակ կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած են Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ, Արցախի Խաչէն գաւառի մէկ մասին, այնուհետեւ՝ Վայոց Ձորի մէկ մասին եւ այլ գաւառներու մէջ իշխանութիւն հաստատած են եւ երախտարժան գործունէութիւն տարած են իրրեւ եկեղեցաշէն իշխաններ ու մշակոյթի սպասարկուներ: Պոռոշեաններ տուած են նաեւ եկեղեցական գործիչներ ու վանահայրեր: Տոհմի ականաւոր ներկայացուցիչներէն էր նաեւ հայ ազատագրական չարժման ռահվիրայ Խորայէլ Օրի: Գառնիի չրջանին մէջ կեդրոնացած Պոռոշեան տան չառաւիղները յետագային Աշտարակի մէջ քնակութիւն հաստատեցին, ուր սկիզբը Տէր Առաքելեան ազդանունով ճանչցուեցան եւ յետոյ վերակոչուեցան իրենց բուն՝ Պոռոշեան ազգանունով:

Նշենք, որ տոհմը սկիզբը կոչուած է Խաղբակեան, յետոյ, ԺԳ. դարուն, Պոռոշ Մեծ իշխանին անունով վերակոչուած է Պոռոշեան:

ՊՈՌՈՇԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Պոռոշեանները կամ Խաղբակեանները հայ ամէնէն հին ազնուականութեան ներկայացուցիչներէն են եւ պատմական տուեալներու համաձայն, Արցախի Առանշահիկներու նախարարական տոհմէն սերած են: Պատմութեան մէջ յիշուած տոհմին ամէնէն հին ներկայացուցիչն է Բակ իշխանը, որ ապրած է Ե. դարուն եւ մասնակցած՝ Վարդանանց պատերազմին: Հաւանաբար Բակի անունով տոհմը կոչուած է Խաղբակեան: Աւանդութեան մը համաձայն, տոհմը անցեալին կոչուած է Վարդանանք, հաւանաբար Բակ իշխանին Վարդանանց չարժման մասնակիցնեբէն եղած ըլլալուն պատճառով:

Աւարայրի ճակատամարտէն եօք Բակ եւ այլ իշխաններ ամրոցի մը մէջ ապաստան գտան: Պարսիկները պաշարեցին ամրոցը, իսկ Բակ գիշերով փախուստ տուաւ եւ գնաց ու ամրացաւ Արցախի լեռները:

Տոհմին մասին հատասած տեղեկութիւնները եւ գրաւոր վկայութիւնները կը սկսին Խաղբակ իշխանին անունով, որ ապրած է Ժ.–ԺԱ. դարերուն, Արցախի Խաչէնի գաւառին մէջ: Տոհմական աւանդութեան համաձայն, ան ներքին Խաչէնի տէր Վախթանգեաններէն էր: Խաղբակի գաւակը՝ Դրէն իշխան իր հայրենի բնօրրանէն դուրս կալուածներ պնեց նաեւ Սիւնիքի մէջ: Անոր կալուածներէն էին՝ Հաբանդ գաւառի Խոտ գիւղը, Միս Բաղք (Քաչունիք) գաւառի Վժանիս գիւղը եւ Ծղուկ գաւառին մէջ՝ Բոլորքարը եւ Նորիք գիւղը:

Սիւնեաց պատմիչ Ստեփանոս արքեպիսկոպոս Օրբէլեան կ'ըսէ. "Իշխան մի Դրեն անուն, որդի Խաղբակայ, տայ յիւր հայրենեաց ժառանգութեանէն գնոտ գիւղն եւ գնոտագետայ մեծ այգին եւ ի վժանիս գՁաղիկ, որ է տեղի բագում անդաստանացաց, վասն իւր հոգւոյց ի տէր Յովհաննէս եւ ի սուրբ նշաւակն... ի թուիս Հայոց 495 (1046)":

Յովհաննէս եպիսկոպոսի յաջորդը՝ Տաթեւի Գրիգոր եպիսկոպոս Տաթեւի վանքին համար Դրէն իշխանէն գնեց Բոլորաքարը:

Խաղբակեաններուն բնօրրանը ներքին Խաչէնի Մեծառանք գաւառն էր, կեդրոնը՝ Գեռաքար գիւղը եւ չրջակայքը: Անոնք կալուածներ ունէին նաեւ Ցաչենագետի ալ ափին եւ Կարկառի հովիտին մէջ:

Խաղբակեաններու տոհմի բնօրրանին մասին վկայութիւն կու տայ նաեւ Վանանի իշխանուհի Խաղբակեան, որ երկաթգիր ու նկարագրարդ երկու Աւետարաններ պատրաստել տուած է յիշատակարաններով միասին, ուր ի միջի այլոց կ'ըսէ. "ի սուրբ մեհնաստանն, որ կոչի Հաւապ-

(Շար 1.)

տուկ, որ է շինեալ յանուն սրբոյն Աստուածածնին, եւ է քնակաց տուն եւ շիրիմ Զաքոյ իշխանի եւ նախնեաց իւրոց, եւ է ի գաւառին Արցախոյ, եւ է հանդէպ ամրոցին որ կոչի Խաչխանաբերդ, ի տէրութիւն երից հարազատացն բարեպաշտ իշխանացն Զալալին, Զաբարիայի, Իսահէի"։

Հաւապտուկ եւ Խոխանաբերդ կը գտնուին Խաչէն գետի ափերուն, Գանձասարի վանքին մօտակայքը, անտառախիտ միջավայրի մէջ։ Հաւապտուկ բլուր մըն է, որուն գագաթին շինուած է համանուն վանքը։ Վանքի եկեղեցին կառուցած է 1163ին, Խաղբակեաններուն կողմէ։

ԹԱՒԱՆԳԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԵՒ ՎԱՆԱՀԱՅՐԵՐ

Խաղբակեան տան ներկայացուցիչներ Թ. – ԺԳ. դարերուն եպիսկոպոսական աթոռի եւ Հաւապտուկի վանքի վանահայրութեան ժառանգական իրաւունք ձեռք ձգեցին Արցախի մէջ։ Տոհմի ներկայացուցիչներէն Գրիգոր Մեծարանց տան եպիսկոպոս եղած է։ Հաւապտուկի վանքին մէջ իրմէ 1167 թուակիր արձանագրութիւն մը պահուած է, ուր կ'ըսուի. "Թիւն ՈԺԶ էր. ես տր Գր կանգնեցի զբաժակս ի տապանի եղբաւր իմոյ Յուսուփայ, որ երկրպագէք յաղաւթս յիշեցէք"։

Գրիգոր եպիսկոպոսի յաջորդեց եղբօրորդին՝ Յակոբոս արքեպիսկոպոս։ Իսկ Յակոբոս արքեպիսկոպոսի վախճանումէն ետք անոր յաջորդեց եղբայրը՝ Սարգիս եպիսկոպոս, որ 1223ին խաչ մը կանգնեց իր եղբօր՝ Յակոբոս արքեպիսկոպոսի հիմին վրայ, իսկ 1225ին ալ երկրորդ խաչ մը իրրեւ բարեխօսութիւն։

Հաւապտուկի վանքին առաջին վանահայրը եղաւ Յոհան. ան վանքի եկեղեցւոյ մէջ 1163 թուակիր արձանագրութիւն մը պահած է, ուր կ'ըսուի. "Թիւն ՈԺԲ էր. յիշխանութեն Հասանա որդւո Վախտանգա եւ ամուսնո Նորա Մամբա–նա ես Յոհաննէս եվեր որդի տր Գրիգորո եւ Գերգ եղբայր որդի եւ այլ մինաբանիս շինեցաք գեկեղ··· ես փրկութի հոգոց մերոց որբ կարդ··· շեց"։

Իսկ Գրիգոր եպիսկոպոսի նուիրուած արձանագրութեան մը մէջ Յոհան վանահայր կ'ըսէ. "Ես Յոհաննէս առաջնորդ սբ ուխտիս շինեցի զեկեղեցիս եւ կարգեցի։ Բ։ աւր պատարագ տէր Գրիգորի ի տապոջն կատարիչք զքոյս աւրինին յայ ամեն"։

Իրրեւ վանահայր տէր Յոհաննի յաջորդեց Գրիգոր եպիսկոպոսի եղբօրորդին՝ Գերգ. 1163ի արձանագրութեան համաձայն ան վանական էր միայն, յետոյ դարձաւ վանահայր։

ՁԱՋՈՒՌ Ա.Ի ՍԵՐՈՒՆԴԸ.
ՍՐԱՀԱՆԴ, ԽԱՂԲԱԿ Բ.
ԵՒ ԱՆՈՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Խաղբակեան տոհմի ներկայացուցիչնե-

րէն նոյն ժամանակաշրջանին, Ժ-Բ. դարուն անուանի զարձան Զաջուռ Ա. եւ անոր զաւակները՝ Խաղբակ Բ. եւ Սրահանդ։ Անոնցմէ Սրահանդ Հաւապտուկ լերան հիւսիսային լանջին, վանք պիտղէն դէպի Հաւապտուկի վանք տանող ճամբուն վրայ 1173ին խաչքար մը կանգնել տուաւ։ Նոյն վայրին վրայ ան երկրորդ խաչքար մը կանգնել տուաւ իր հօր յիշատակին։

Խաղբակ Բ.ի զաւակներն են Հասան, Աբուս, Վասակ, Գրիգոր եւ Զաջուռ Բ.։ Հասան հաւանաբար Բաղաց Գրիգոր թաւտարին փեսան էր. անոր կեդրոնը Գեռաքարն էր Հաւապտուկի հարաւ–արեւելեան լանջերուն։ Ան խաչքարի մը վրայ 1184ին արձանագրութիւն ձգած է. խաչքարին վրայ քանդակուած է մօրուսաւոր ձիաւոր մը՝ սաղաւարտը գլուխին, աջ ձեռքով բռնած է նիզակը, ձախ ձեռքով՝ սանձը, իսկ կողքին կախուած է սուրը։

Աբուս մահացաւ երիտասարդ տարիքին եւ եղբայրը Վասակ անոր յիշատակին տապանին վրայ խաչքար կանգնել տուաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա.ԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

Վրաստանի Թամար Թագուհիին հովանաւորութեամբ եւ հայ իշխաններ Զաքարէ ու Իւանէ եղբայրներուն հրամանատարութեամբ Ժ-Բ. դարու վերջաւորութեան սկսաւ հայկական հողերու ազատագրական պայքարը Թրքական ցեղերուն դէմ, որոնք Ժ-Ա. դարէն ի վեր նուաճած եւ իրենք իրենց մէջ բաժնած էին հայկական եւ յարակից երկրամասերն ու բնակավայրերը, իշխանութիւններ կազմած էին եւ կամայական ծանր տուրքերով, հուրով ու սուրով, տեւական յարձակումներով, ջարդերով ու առեւանգումներով ու բազմապիսի բռնութիւններով ծանր վիճակ ստեղծած էին։

Այս պայմաններուն տակ Խաղբակ Բ.ի զաւակները՝ Վասակ, Զաջուռ Բ. եւ Գրիգոր եւ Վասակի զաւակները՝ Պապաք, Մկրէմ և Հասան Պռոշ, Զաքարեաններուն մղած ազատագրական պայքարին մասնակցելու համար իրենց գօրքերուն գլուխը անցած 1201ին Խաչէնէն անցան Սիւնիք եւ Այրարատեան աշխարհ եւ իւանէ աթաբէկի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ գործող բանակի շարքերուն մէջ գործօն մասնակցութիւն բերին կռիւներուն։ Անոնք նուաճեցին Վայոց Զորի ամէնէն կարեւոր ամրութիւնը՝ Հրասեկայ բերդը, Եղէգեաց Ձորի ամրոցները եւ մասնակցեցան Բջնիի ու շրջակայքի ազատագրութեան համար մղուած ճակատամարտներուն։ Վայոց Զորի նուաճումը ճամբայ բացաւ Դուինի ազատագրման, որ իրականացաւ 1203ին։

Իրրեւ վարձատրութիւն Խաղբեկեաններու քաջագործութեանց Իւանէ աթաբէկ 1201–1203ին Վասակ իշխանի նուիրեց Վայոց Զորի մէկ մասը, Գառնին եւ Բջնիի արեւելեան շրջանը՝ Կեչառուաց (Կեչառիս, Կեչառոյք) վանքով եւ զայն նշանաւոր Ժամկոչ վանահայրով։

Վասակ իշխան 1214ին կառուցեց Կեչառուաց վանքին Կաթողիկէ եկեղեցին եւ երկրին լեզուն ալ շատ կարճ ժամանակի մէջ կը սորվին։

Լեհերը միայն հարցին նիւթական-տնտեսական երեսով հետաքրքրուած չեն։ Կը զգան մշակութային եւ քաղաքական մօտիկութիւն մը, նաեւ մեծ համակրանք Ուկրանացիներուն նկատմամբ։ Մէկ խօսքով՝ երկրին օտարները Գերմանիոյ թուրք կամ պալքանեան փոքրամասնութիւններուն պէս չեն ընկալուիր։ Պէրլինի կամ Համպուրկի Գերմանացիին համար հիւր բանուորը ուրիշ մշակոյթի, ուրիշ կրօնքի, ուրիշ լեզուի մը պատկանող մէկն է։ Երկրէն թերել կու տայ իր թաղմանդամ ընտանիքը, կը վարուի կէս–թոյի մը մէջ։

Երկրին մէջ տնտեսական բնոյթով ներգաղթը քաղաքական բանավէճի նիւթ չէ եղած. ոչ մէկ կուսակցութիւն կը քարոզչ սահմաններու փակում, ոչ ալ Արեւելքէն եկած ժահն աշխատուժի դէմ միջոցներ։ Նման միտքեր արտայայտող մը միայն ծիծաղելի կրնայ ըլլալ, մանաւանդ շրջանի մը երբ Միւնխեան չատ մը երկիրներ լեհ գաղթականներու դէմ այդ տեսակի պատճառաբանութիւններ սեղան կը բերեն։

Այսուհանդերձ, անցեալ տարի միայն 2588 Ուկրանացիներ աշխատանքի արտօնութիւն ստացած են։ Վարչարարական դանդաղութիւններ ու վճարումներուն բարձրը դիներըը տարհամոզիչ դեր կը խաղան գործատէրերուն մօտ։ Զեւակերպութիւնները կրնան մինչեւ մէկուկէս ամիս տեւել։ Կը պատահի որ անոնք աւելի պարզ թոյթ առնեն, որովհետեւ Լեհաստան կարճ տեւողէն պէտք պիտի ունենայ օրակեալ մասնագէտներու, որոնք պիտի փոխարինեն Արեւմուտք գաղթած Լեհ մասնագէտները։

ՔԱՂՀԱՆ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Օտար ու յաճախ առանց արտօնութեան աշխատող բանուորներու հարցը լուրջ նեղութեան պատճառ է Եւրոպական միութեան երկիրներուն համար։

Յայտնապէս, պարագան նոյնը չէ Լեհաստանի որ Թուրքիոյ անդամակցութենէն առարկող Ֆրանսայի մը, կամ իբենց լեհ կապարագործները ամէն չարիքի արմատ համարող Գերմանիայի մը օրնիակին չի հետեւիր։

Լեհական կառավարութիւնը վախ չունի արեւելքէն հասնող բանուորներէ. վերջերս կիեւի հետ բանակցութիւններ անդամ վարած է, ուկրանացի բանուորներու աշխատանքը կանոնաւորելու նպատակով։ Ատիկա, հակառակ երկրին մէջ 20%ի հասած գործազրկութեան, արեւելեան սահմանէն թափանցող գաղտնի աշխատաւորներու հարցին. եւ ըսել որ միայն այս վերջիններուն թիւը 500 հազար կը տրուի։ Կատարուած հարցախոյզեր ցոյց տուած են որ ժողովուրդը (56%) դէմ չէ աշխատանքի չուկային ազատականացման։

Ամէնէն լայնախոհը երիտասարդներն են որոնց կարծիքով՝ ոչ մէկ սահման պէտք է դնել Ուկրանացիներու լեհաստանի մէջ աշխատելուն։

Այս լայնախոհութեան դլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն որ ուկրանացիները ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը ստանձնէ այնպիսի գործեր որոնցմէ կը խուսափի տեղացին։ Ցետոյ օտար բանուորներուն թոլորն ալ մնացողներ չեն։ Կան անցողակի գաղթողներ որոնց նպատակը քիչ մը դրամ չահիլն է. յետոյ կը վերադառնան։ Ուստի անոնց մասին կարելի չէ ըսել թէ տեղացիին գործը կը խլեն։

Ինչպէս դրեթէ ամէն տեղ, օտար բանուորներուն մեծ տոկոսը տնային գործերու օգնական, կամ գործաւոր կ'ըլլայ։ Անոնք երբեք հարց չեն յարուցաներ, կեց կողմնապահ կամ կուսակալ "ի Գառնոյ մինչեւ ի Բարգուշատ" ժառանգական իրաւունքով։

Նշենք, որ Գառնիէն մինչեւ Բարգուշատ տարածուող շրջաններուն մէջ բաժին ունէին նաեւ Օրբէլեանները, մասամբ ալ՝ Շահուռնեցիք եւ Մեհեւանեանները, իսկ Մամիկոնեանները կարուածներ ունէին Վայոց Զորի եւ Գառնիի մէջ, Վետի գետի ակունքներուն։

Խաղբակեան նոր իշխանութեան կեդրոնը դարձաւ Վայոց Զորի Սրկղունք գիւղը, որ ամրացուեցաւ ու վերաշինուեցաւ։ Ցետագային կառուցուեցաւ Բոլորաբերդը, որ իշխանանիստ կեդրոն դարձաւ։

Վասակ իշխան 1214ին կառուցեց Կեչառուաց վանքին Կաթողիկէ եկեղեցին եւ զայն խաչերով ու սպասներով զարդարեց։ Իրրեւ գանձապետ վանքին նուիրեց գիւղ մը, Երեւանի մէջ այգի մը, այլ այգի մըն ալ Նորաշէնի մէջ։ Կիներ՝ Մամա իր կարգին վանքին այգի մը նուիրեց Երեւանի մէջ։

Վասակի եւ Մամայի զաւակները՝ Պապաք, Մկրէմ եւ Հասան Պռոշ յիշուած են իրրեւ "պբ բաջ եւ աճուանից, որ յահէ նոցա դողայր ամենայն զօրն տաճկաց"։ Պապաք նահատակուեցաւ գիշաղներու դէմ մղուած 1222ի Գանձակի պատերազմին։ Մօտաւորապէս նոյն ժամանակաշրջանին կամ աւելի առաջ մահացաւ նաեւ Մկրէմ։ Վասակ իշխան մահացաւ 1223ին կամ 1224ին։

ԱՊՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
"Ա զ դ ա կ"

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 – 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ–ՁՕՐ

- Ձառեցէ՛ք ինչ որ պիտի առնէք, պոռաց Հավուշը։

Ապշահար իրարու երես կը նայէինք։

- Ի՞նչ պիտի ընենք ասոնցմով, հարցուց մէկերնիս մէկուն։

- Ինչ պիտի ընէք, փողոցները պիտի աւլէք, չուտ ըրէ՛ք հիմա կառքերը կու գան։

Պարզապէս մեզի թաղապետական ասելածու պրած էին։

Այս էր այն պաշտօնը որուն կ'ակնարկէր Սէր քամիսէրը։

Մէկ քանիներ գլխիկոր մօտեցան գործիքներուն եւ մէյմէկ բան ձառեցին։

Ես իմ մասիս չէի գիտեր թէ ո՞րն ընտրէի, բա՞հը, սա՞ղը թէ աւելը։

- Աւելը ա՛ռ, ամէնէն դիւրինն է, խորհուրդ տուաւ ընկերներէս մին։

Այո՛ աւել մը եւ հրացանի ձեւով ուսս դարնելով հետեւեցայ միւսներուն։

Նոյն միջոցին թաղապետական երկրաչափը, որ Պոլսեցի ծերունի յոյն մըն է եղեր, եկաւ։

Մօրեղբայրս եւ Ստեփանը մօտեցան իրեն, բացատրեցին իրենց վիճակը եւ խնդրեցին որ գիրենք այս դժնդակ կացութենէն փրկեն։

- Ես ձեզ իմ քովս կ'առնեմ, պատասխանեց երկրաչափը, որովհետեւ այս միջոցիս քաղաքիս քարտէսը կը պատրաստեմ կոր ու փողոցները չափելու վրայ եմ, օգնականի պէտք ունիմ եւ իսկոյն չվուշին քանի մը խօսք ըրաւ ու այս վերջինը մօրեղբօրս եւ Ստեփանին դառնալով հրամայեց.

- Դուք երկրաչափ էֆ.ին գործին նայեցէք։

Այս յայտնութենէն քաջալերուած՝ ես ալ դիմում ըրի, բայց ի զո՛ւր։

- Ա՛լ ուրիշ մարդ չեմ կրնար տալ, ըսաւ չավուշը, մեր գործին պէտք են։

Աղբի կառքերը եկած էին, երեք հատ, ու պէլէտիէի առջեւ կը սպասէին։ Եկած էին նաեւ ուրիշ երկու չավուշներ եւ միւս ֆէթթիչը որ աւելածուներուն եւ չավուշներուն գերագոյն պետն էր։

Իր բարձր պաշտօնին հպարտութեամբ ուռած, խրոխտ, կոկոզավիզ, հաստափոր մարդ մըն էր միւֆէթթիչը որ իր խարազանը կը չարժէր մինչեւ վերջ ըսպառնական ձեւով մը։

- Ամէն մէկ կառքին պիտի ընկերանան երկու աւելածու, մէկ քիւրէկճի եւ երկու սաճճի, հրամայեց։

Վերջապէս զանազան ուղղութեամբ ճամբայ ելանք։ Ատեն ատեն կառքը կը կենար, աւելածուները փողոցին աղտեղութիւնները կը հաւաքէին տեղ տեղ, յետոյ սաճ ունեցողները զանոնք թիթեղի կտորով մը սաճին մէջ կը լեցնէին ու կը տանէին կառքը կը թափէին, իսկ քիւրէկճիին պաշտօնն էր կառքին ետեւէն երթալ մինչեւ քաղքէն դուրս դաշտը ու հոն աղբերը կառքին մէջէն դուրս պարպել։

Կէսօրէն ետքը գործի սկսած էինք, հետեւաբար առաջին օրը հազիւ երեք ժամ աշխատեցինք ու փայտօսի առեւ եկաւ։

Վերադարձանք պէլէտիէ, մեր գործիքները թողուցինք պարտէզը եւ կէս օրականնիս, այսինքն 100 միրեմնոց մէյ մէկ հաց թեւերնուս տակ «դարնելով» չավուշի մը հսկողութեամբ դարձանք Սարայ։

Գործերնիս թէեւ դժնդակ՝ բայց եւ այնպէս զոհ էինք։ Գոնէ այս կերպով Տէր–Ձօր պիտի մնայինք, աւելի հեռուն, անապատ պիտի չերթայինք։

Բայց ինչո՞ւ մեզ միշտ Սարային մէջ բացօթեայ կը պահէին եւ գրեթէ բանտարկեալ վիճակի մէջ, քանի որ հրաման չէր տրուեր դուրս ելլելու։

Մէկ քանիներս գացինք այս մասին բացատրութիւն ուզելու Սէր քամիսէրէն։

- Շիմա որ հոս պիտի մնաք ըսինք, արդեօք չե՞նք կրնար քաղաքին մէջ հաստատուիլ, որովհետեւ մինչեւ ետքը, այսպէս, հողին վրայ չենք կրնար պառկիլը։

- Անշուշտ կրնաք քաղաքը բնակիլ, պատասխանեց Սէր քամիսէրը։

- Ուրեմն հրաման կու տա՞ք եւ երթանք սենեակ փնտռենք։

- Այդ մասին պէտք է որ միւֆէտարէֆ փաչային հետ անդամ մը տեսնուիմ։

- Ե՞րբ պիտի տեսնուիք։

- Մէկ երկու օր համբերեցէ՛ք։

Այս յուսատու խօսքին վրայ՝ վերադարձանք այն ծառին տակ որ իրրեւ սենեակ կը ծառայէր մեզի։

Հետեւեալ առտու կանուխ պէլէտիէի չավուշ մը եկաւ մեզ առաւ ու նորէն ընկղմանք մեր չէօփճիութեան։

Կամաց կամաց արուեստին նրբութիւնները կը տեղեկանայինք։ Չավուշը երբեմն բարեացակամութիւնը կ'ունենար ինծի սորվեցնելու թէ ինչպէ՞ս պէտք էր բռնել աւելի կոթէն, թէ ի՛նչ ձեւով աւելը քսելու էր գետնին, թէ ի՛նչ կերպով աղբակալաններ կազմելու էր մայթին եզերքներու։

(Շար. 80)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժան-Ժագ եւ Սիլվիա Տամլամեան,
Ալէն եւ Ժանն Տամլամեան,
Տիկիններ Եղինէ Պողոսեան եւ Հայկուհի Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Տորք եւ Նորա Տէր Յակոբեան
Եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց հօր, եղբօր, զարմիկին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւնները Տիկին Քնարիկ Պետրոսեանին, իր հաւատարիմ նուիրումին համար:

REMERCIEMENTS

Jean-Jacques et Sylvia Damlamian,

Alain et Jeanne Damlamian,

Mesdames Yevkiné Boghossian et Haîgouhi Damlamian,

Monsieur et Madame Dork et Nora Der Hagopian

Et toute la famille

remercient sincèrement les personnes qui les ont soutenus lors des obsèques de leur regretté père, frère et cousin

Stépan DAMLAMIAN

Remerciements tout particuliers envers Madame Knarik Petrosyan pour son fidèle dévouement.

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie.** Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005.
S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան իրենց մեծ մօրաքրոջ Լուսաբեր Քիպարեանի յիշատակին 100 Եւրօ կը նուիրեն "Ցառաջ"ին:

***

Անահիտ Դարբինեան իր ծնողքին՝ Նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի յիշատակին 75 Եւրօ կը նուիրէ "Հայաստան" հիմնադրամին (ստանալ "Ցառաջ"էն) եւ 75 Եւրօ "Ցառաջ"ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՕՄԷՆԻԼ.– Ներսէս Մխճեան 100 Եւրօ:

(Շար. Ա. Էջէն)

քերուն մէջ: Արդարեւ, տը Վիլլբէն վեհաժողովին ամբողջ ձախողութիւնը Անգլոյ կը վերագրէ անտեղի մեղադրանքներով, երբ ՓԱՔ-ի անդիջող պաշտպանութիւնն ալ Շելրաք կողմէ, կարելի չէ միշտ պաշտպանել:

ԳՈՒՐՆԷՕվի մէջ, Ցունիս 21ին, լուռ տոզանցքով մը 2000 հոգի իրենց յարգանքը մատուցեցին Սիտի Ահմէտի, որ անմեղ զոհը եղաւ մրցակից խմբակներու: Ցունիս 20ին, Սարքոզի վռազած էր Գուրնէօվ եւ ապահովութիւն տուած որ յանցագործներու ձերբակալութիւնը "ժամերու հարց է": 48 ժամ ետք ոչ մէկ յանցապարտ գտնուած էր, Սարքոզիի յայտարարութիւններն ալ բաւական քննադատութեան: Ո՞ւր տեսնուած է որ մէկը, ան ալ "երկրին առաջին ոստիկանը", այսինքն Ներքին նախարարը նախապէս լուր տայ, որ յաջորդ առտու կանուխէն ոստիկանական ծաւալումն չարժուած մը պիտի ըլլայ տեղւոյն վրայ:

ԻՐԱՆի մէջ, հանրային կարծիքի լայն հատուած մը, թռուցիկներով կոչ կ'ընէ ժողովուրդին որ, Ուրբաթ օր (Ցունիս 24) նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին իր քուէն տայ Ռաֆսանճանիի, որովհետեւ վախ մը կայ, կը գրեն՝ "թալիսաններըը կու գան": Այս պատճառաբանութիւնը կ'արդարացնէ Թեհրանի ցուցահանդէսին տիրող այն կարծիքը որ այս Բ. շրջանը կը նմանցուէր Շելրաք – Լը փէն կացութեան (2002), քանի Մահմուտ Ահմատ Ինեճատ ամէնէն պահպանողական դէմքն է, որ ուսանողները չեն վարանիր ֆաշիստ նկատելու:

ՍԻՄՈՆ ԱՐԳԱՐԵԱՆ Մխէլը պէրնիէի կողքին դիմաւորը կը խաղայ Մարի Փասքալ Օսթէրիէթի Ֆիլմին՝ "Լը Տէմոն տիւ Միտի"ի, որու ներկայացումները սկսան Ցունիս 22ին: Պատմութիւնն է խառուած կնոջ մը, զոր իր ամուսինը կը լքէ: Ֆիկառօսքոպ կը գրէ թէ ֆիլմը պարտէր գուարթ ըլլալ, բայց "տաժանելի եւ անհամ է":

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Vient de paraître

CD

Armenian and Iranian Melodies

«HAYREN» Music Band
S'adresser aux adresses habituelles
(FNAC, Virgin, etc...)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14–17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան և երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Համգըստեան Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝
Պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06. 09. 02. 04. 54
Աբձանագրութիւնը անվճար է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :
100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS
Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN
Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence
de **René ROUQUET,**
député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet —
Brochettes —
Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 24
VENDREDI
24 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·230 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·230

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ

Ցունիս 23ին է, որ Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ, Թոնի Պլէր Եւրոպայի իր տեսիլքը կը ներկայացնէր, բաւական լարուած մթնոլորտի մը մէջ։ Արդարեւ, ոմանց մօտ այն համոզումը կը տիրէ որ վեհաժողովին ձախողութեան պատասխանատուն ի՛նք է եւ ոչ Շէրաքը։

Այս համոզումն ունէր նաեւ Եւրոպական Միութեան հերթապահը՝ Ժան-Գլօտ Ցունքըը (դեռ քանի մը օր, մինչեւ Ցունիս 30), որ նախորդ օրը, Ցունիս 22ին նոյն ժողովին առջեւ չխնայեց Թոնի Պլէրը։ Ցունքըը չեչտած է այս առթիւ որ թնաւ միտք չունի դիւանագէտ ըլլալու՝ "երբ Եւրոպա տաշնապի մէջ է" եւ երկարօրէն պատմականն ըրած է պիւտճէի վիճարկումին։ Իրեն համար յստակ է՝ մեղաւորն է Մեծն Բրիտանիա։ Համաձայնութիւնը կը գոյանար, եթէ Անգլիա ընդունէր 4,7 միլիառ Եւրոյի զեղչ մը, Լոնտոնայի օժանդակութիւնն ալ մէկ միլիառ Եւրոյով կը նուազէր եւ կարելի կ'ըլլար համաձայնիլ, բայց կ'ըսէ Ցունքըը "Բրիտանացիները չընդունեցան" եւ սխալեցան։ Ցունքըը կը կրկնէ որ կոթնելով տասը նոր անդամներուն վրայ, փորձած է կացութիւնը փրկել։ "Երջանիկ եւ հպարտ էի, կ'ըսէ, լսելով տասները, որոնք եւրոպական փառասիրութեան դաս մը տուին։ Ամօթ անոնց որոնք չուզեցին նոյն դիրքը բռնել"։ Եւ անոնց համար որ համաձայն չեն իրեն հետ, աւելի կը ծանրանայ.– "Պլէր եկաւ յուցադրելով իր կամքը Միութեան գլուխին անցնելու։ Հիմա, պէտք է թիավարէ սրբագրելու համար կծծի մարդու պատկերը զոր տուած էր"։ Ցունքըը այլ մեղադրանքներ ալ յիշած է Պլէրի դէմ, համոզելու համար որ հարցը միայն պիւտճէի չի վերաբերիր։ Ինք զոհ է իր նախապահութեան ընթացքէն եւ կ'ըսէ նոյնիսկ.– "Համեստութեան ըմբռնումս զիս կը զարմացնէ"։

Կարգը կու գար Թոնի Պլէրի, որ պարտէ բարդարացնել իր դիրքը եւ իրեն դէմ եղած մեղադրանքները։ Առաջին առթիւ, կը բացատրէր "Միութեան պիւտճէի կառուցային բարենորոգումը, որ այլեւս չի

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԲԱՑԱԾ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին յանձնաժողովին առջեւ ունեցած ելոյթով Եւրոպայի յանձնախումբին ընդլայնութեան պատասխանատու Օլլի Ռէնն Հոկտ. 3ին բանակցութեան սկսելու Թուրքիոյ տրուած խօսքը յիշեցուցած, նոյն առեն չեչտած է թէ այդ երկրին մէջ կարգ մը "արկածներ" կը պատահին։ Օ· Ռէնն դիտել տուած է նաեւ թէ Հայաստանի սահմանը տակաւին չէ բացուած։ Իսկ որպէս "արկած", նշած է ցեղասպանութեան նիւթով դիւաժողովին ընդմիմը, Մարտ 8–ին կիներու օրուան ոստիկաններու միջամտութիւնը։

Թրքական աղբիւրներ Հայկական Հարցը չօշափող կէտերը կարեւոր կը նկատէին, քանի որ Եւրոպական յանձնաժողովը մինչեւ այսօր այնքան յամառութեամբ չէր պահանջեր Հայաստանի սահմանին բացումը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՑ ԾԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՋԵՒՆԱՐԿ

Արտաքին գործերու նախարարութեան վաւերացումով իշխանութեան կուսակցութենէն երեսփոխան Թ· Զէմէզի երեսան այցէն ետք թուրք կառավարութիւնը կը պատրաստէ Երեւանի հետ յարաբերութիւնները մեղմացնելու կոչուած նախաձեռնութիւններ։ Գլխաւոր նպատակն է առանց Ադրբեջանը վշտացնելու որոշ ընթացքներ ընել Հայաստանի։ առաջին քայլը կը նկատուի երկու երկիրներէն հինգական երեսփոխանէ բաղկացած "Խորհրդարանական միանական խումբ" մը կազմել։ Այդ խումբը երկու երկիրներուն մէջ հանդիպումներ ունենալով պիտի աշխատի յարաբերութիւններուն զարգացումին։

Երկրորդ փուլը պիտի կազմէ Երեւանի ֆրանսական համալսարանին ու Պոլսոյ Գալաթասարայի համալսարանին միջեւ ուսանողներու փոխանակում մը։ Թուրքիա պիտի հրաւիրուին Հայաստանէն 20 լրագրողներ որոնց պիտի արտօնուի այցելել պետական արխիւները, որպէսզի Ցեղասպանութեան նիւթով պրպտումի կատարեն։

Մարզական ոլորտն ալ անտեսուած չէ։ Մրգադիրը յայտնելու պարագային, աշնան Ֆութպոլի, վոլէյպոլի, պասքէթպոլի թըրքական խումբեր Երեւան պիտի ղրկուին, որպէսզի բարեկամական մրցումներ ընեն հայկական խումբերու հետ։

***

«ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՄՕԹԱԼԻ ՈՉ ՄԷԿ ԷՋ ՈՒՆԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Արտաքին գործերու նախարար Ա· Կիւլէն ետք Թուրքիոյ Ազգային ժողովի նախագահն ալ նամակով մը դատապարտած է Գերմանիոյ Խորհրդարանին կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան բանաձեւին ընդունումը։

Պ· Արընչ նամակին մէջ գրած է թէ "Թուրքիոյ պատմութեան մէջ ամօթալի ոչ մէկ էջ գոյութիւն ունի"։ Աւելցուցած ալ է թէ Պունտըսթակին քուէարկութիւնը "քաղաքական նպատակներով առնուած անպատասխանատու քայլ մըն է"։ Եղած է կրկնութիւնն ալ թէ բարեկամ երկրի մը կողմէ նման կեցուածք խորապէս վրդոված է Թուրք խորհրդարանականները, ինչպէս այն երեք միլիոն Թուրքերը որոնք Գերմանիան երկրորդ հայրենիք կը նկատեն։ Արընչ պատրաստակամութիւն յայտնած է տակաւին իրենց ըրամութեան հետ առերեսումի ու հաւատացած է որ Ցեղասպանութեան նուիրուած ու ընդունած դիտաժողովը յառաջիկային տեղի պիտի ունենայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԱՐՈԶՕ·–

«ՊԷՏՔ Է ԽՕՍԻԼ ԱՑԴ ՄԱՍԻՆ»

ՓՐՈՏԻ·–

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՑԼԵԱՒ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻԼ»

Օրէ օր կը բարդանայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը եւ կը թուի որ այս ընթացքով, ի մօտոյ Անգարան է որ պիտի ըսէ՝ չեմ ուզեր անդամակցիլ։

Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի "Ոչ"ին մէջ, եթէ ոչ բացայայտ կերպով, բայց խորքին մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցն ալ դեր խաղացած էր։ Այդ պատճառաւ իսկ է, որ Եւրոպական Ցանձնախումբին նախագահը՝ Խոսէ Մանուէլ Պարոզո, Ցունիս 22ին յայտարարած է որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է անկեղծ վիճարկում մը ունենայ Թուրքիոյ թեկնածութեան մասին, պէտք չէ արհամարհէ ընտրողներու աղաղակները եւ Եւրոպայի յետագայ ընդլայնումը պէտք է դործադրուի այնպիսի ձեւով մը, որ լաւ հասկցուի անդամ պետութեանց կողմէ։ Մեծ սխալ կ'ըլլար լրջօրէն չծեծել այս հարցը։ Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Պրիւսէլ) չեչտած է նաեւ· "անդամ երկիրներու եւ քաղաքացիներու զօրակցութեան պէտք ունինք Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին համար"։ Ըստ իրեն Հոկտեմբեր 3ի Թուականը խնդրոյ առարկայ չէ, բայց գործընթացը "բաց" կը մնայ։

Ցանձնախումբին նախկին նախագահը Ռոմանօ Փրոտի չատ աւելի վճռական է։ Իլ Կածծեթիւօ թերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէ թէ Թուրքիա որեւէ ձեւով չի կրնար անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան։ Ան կ'ըսէ· "Չանրադուէները ահազանգ հնչեցուցին Թուրքիոյ մասին։ Կը խորհիմ որ ներկայիս պայմանները չկան որ Թուրքիա ուշ կամ կանուխ անդամ դառնայ"։ Ու կը թեւադրէ լուրջ վիճարկում մը այդ մասին։ "Բուն հարցը Թուրքիան է" է կ'ըսէ Փրոտի, որ անդամակցութեան հարցին դրական յանձնարարութիւն մը ըրած էր 2004 Հոկտեմբեր 6ին, աւելցնելով որ կարդ մը Իտալացիներ ալ "զգացական վախ մը ունին մահմետական Թուրքիայէն։ Ես կը պատկանիմ երկրի մը, ուր մայրս, երբ ուզէր վախցնել, կ'ըսէր «Թուրքերը կու գան»"։

Փրոտի հոս բոլորովին տարակարծիք է Պէրլուսքոնիի հետ, բայց թարենորոգումներու նախարարը՝ Ռոպերթօ Կալտէրոլի (Հիւսիսային Լիկա), չնորհաւորած է Փրոտին, աւելցնելով՝ "Վերջապէ՛ս, ինք ալ հասկցաւ որ Թուրքիա պէտք է դուրս մնայ"։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Վ· ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան որ ՀԱՊ-ի երկիրներու հաւատքական ապահովութեան խորհուրդին նստաշրջանին մասնակցելու համար Մոսկուա գացած էր Ցունիս 22–ին, նոյն օրը հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի հետ։ Նիւթ եղած են ներդրումներու ծրագիրները, ուժանիւթի խնդիրները, Հայաստանի մէջ Ռուսաստանի տարուան բարեյաջող ընթացքը։ Յաջորդ օրը Ռ· Քոչարեան կը մասնակցէր ՀԱՊ-ի ապահովութեան խորհուրդի նստաշրջանին։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԶՕՐՔԵՐՈՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ցունիս 21ին նչուած է ներքին զօրքերու կազմութեան 13րդ տարեդարձը։ Ոստիկանապետ Հայկ Ցարութիւնեան չընորհաւորական իր ելոյթին մէջ չեչտած է թէ ոստիկանութեան ներքին զօրքերը պատիւով կատարած են իրենց յանձնուած բոլոր խնդիրները։ Այդ զօրքերը մասնակցած են Արցախեան պատերազմին, պայքարած՝ յանցաւորութեան ծաւալումին դէմ։

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի յատուկ հրամանագրով իրենց ծառայութեան ընթացքին ցուցաբերած խիզախութեան որպէս վարձատրութիւն, չարք մը չարքային պարգեւատրուած են։

***

ՊԱՊԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ «ԿԻԼԻԿԻԱ»Ց ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻՆ

Բենեւիկտ ԺԶ· քահանայապետը Հայաստանի Իտալիոյ դեսպան Ռ· Շուգարեանի միջոցով "Կիլիկիա" առագաստանաւի անձնակազմին յղած է ուղերձ մը· հոն կ'ըսուի թէ պապը սրտագին օրհնութիւններ կը ղրկէ հայ նաւաստիներուն Աստուածածնին տեսական հովանաւորութիւնը հայցելով անոնց համար։

ՆԻՒ ՃԸՐՋԻ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱՄՆ-ու Նիւ Ճըրզի նահանգը միաձայնութեամբ ընդունած է 1915ի Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը։ Լուրը հաղորդուած է Հայկական Համագումարին կողմէ։ Նահանգային կրթութեան յանձնաժողովն ալ Հայկական Ցեղասպանութեան ուսումնական ծրագիրը վաւերացուցած է։

Ընդունուած բանաձեւով ըսուած է· "Այս բանաձեւը կը ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակը եւ Հայերուն դէմ Օսմանեան կայսրութեան յանցաւոր ընթացքը կը նկատէ միջազգային եւ պատմական իմաստով հարց"։

Ցաջորդ տարեշրջանին նահանգի դրպրոցներուն կը բաշխուի "Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ յանցանքներ· Հայկական Ցեղասպանութիւնը" դիրքը։

Օ. ՓԱՄՈՒԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԿՐ ՎՐԴՈՎԷ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Գերմանիոյ Հրատարակիչներու եւ գրավաճառներու միութեան տարեկան մրցանակին արժանի նկատուած է Ծանօթ Թուրք վիպագիր Օրհան Փամուք։ Կատարուած հրապարակումը նշած է թէ արժանաւորութիւնը հիմնուած է գրողին ամենայն խիզախութեամբ ներկայի հրապոյտ հարցերը նիւթ ընտրելուն ու փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն ի նպաստ կատարած ջանքերուն վրայ։ Երբ հարց տրուած է թէ այդ բացատրութիւնը Հայերու նկատմամբ անոր յայտարարութիւնները՞ւն կ'ակնարկէ, միութեան ներկայացուցիչը պատասխանած է· "Մրցանակը որեւէ կապ չունի Հայերուն հետ"։

Թրքական թերթերը (Ցունիս 22) կը չեչտէին թէ տրուածը "Գերմանիոյ Նոպէլեան մրցանակ"ը կը համարուի եւ ունի 25 հազար Եւրոյի դրամական պարգեւ մըն ալ։

Նոյն մրցանակին 1997ին արժանի նկատուած էր Եաշար Քէմալ։

1915 - 2005
ՄԻԱՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈՒՈՊ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Երկրորդ նիստը սկսաւ ժամը 2:30ին, ընդհանուր վերնագիրը ունենալով **ԾԱՑՈՒԱԾՈՅ ՑԱՆՑԱՆՔ**:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Ռոճէր Սմիթ, փրոֆէսէօր եւ Ջօրճթաուն հիմնարկի նախագահ: Իրրեւ նիւթ ընտրած էր Հայոց ցեղասպանութեան կարեւորութիւնն ու նշանակութիւնը 90 տարի վերջ:

Ան չեշտեց որ 90 տարիներ առաջ կատարուած Հայոց ցեղասպանութիւնը կը շարունակէ արդիական եւ այժմէական ըլլալ եւ իր կարեւորութիւնը ունենալ: Պէտք է ուսումնասիրել թէ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ կատարուած է եւ թէ ինչպէ՞ս կարելի է կանխարգիլել ցեղասպանութիւն մը, դատապարտել անպատժելիութիւնը, շարունակական մերժումը եւ անոր հետեւանքները եւ ստեղծել պետական մակարդակով քայլեր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ վերջնական հաշտացողութեան յանգելու համար:

Եհուտա Պաուէր, խորհրդական Հոլոքոսթի Ցիշատակի յանձնաժողովին եւ հեղինակ Հոլոքոսթի նուիրուած բազմաթիւ հատորներու, հարց տուաւ թէ «Հընարաւո՞ր է արդեօք խուսափիլ ցեղասպանութիւններէն»:

Պաուէրի համաձայն, միջազգային քաղաքական աշխարհը երկար ատեն կը խուսափէր անդրադառնալէ 20րդ դարու ցեղասպանութիւններու սպառնալիքներուն, հայոց ցեղասպանութենէն սկսած մինչեւ Շօահ, Ռուանտա եւ ներկայիս Տարֆուր:

Հիմա մենք միջոցներ ունինք զանգուածային կոտորածները կանխագուշակելու եւ նման սպառնալիքներու վերաբերեալ տեղեկութիւն ունենալու: Լուրջ արդելքներ կրնան ըլլալ, օրինակի համար, «մեծ պետութիւն» կոչուածներու մերժումները կամ ոչ հետաքրքրութիւնը, մերժումը, որ շատ յատկանշական է Հայերու պարագային, անպատժելիութիւնը...: Գիտնականները պէտք է բաւարարուին միայն գիտական եւ վերլուծական գործ կատարելով, անոնք պէտք է գործնականօրէն մասնակցին որ նոյնիսկ ցեղասպանութեան սպառնալիքները կանխեն:

Ծայրագոյն յանցանք ընդհանուր վերնագրին հետ կապ ունեցող երրորդ բանախօսը եղաւ Նիկոլայ Ցովհաննիսեան, Հ. Գ. Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկի տնօրէնն, որ անդրադարձաւ չօշափեց «Երրորդ կողմի ներգրաւումը ցեղասպանութեան կանխման հարցին մէջ. Հայերու Ցեղասպանութիւնը»:

Բեղուն գրիչ, հեղինակ արեւելագիտական բազմաթիւ նիւթեր չօշափող հատորներու եւ անդամ նոյնքան բազմաթիւ մուտիւններու եւ հիմնարկներու, բացատրեց որ ցեղասպանութիւնը որպէս գործողութիւն երեք հանգրուաններէ կ'անցնի. նախապատրաստական - բուն ցեղասպանութիւն եւ յետ-ցեղասպանութեան շրջան:

Իրը պետական մեկնաբանութիւն մը ան էր տեղի ունեցածին: Ցեղասպանութեան երկու հիմնական կողմերէն զատ (կատարող եւ զոհ), կայ նաեւ երրորդ կողմ մը տեղական, միջպետական եւ միջազգային մակարդակներով, որ կը յայտնուի որպէս կանխարգիլող, կատարող կամ չէզոք դերերով:

Հայերու պարագային Քիւրտերը, Չէրքէզները, Գերմանիան եւ Աստրօ-Հունգարիան կը յայտնուին որպէս երրորդ կատարող կողմ, մինչ Արաբները կը նկատէ կանխարգիլող մինչ, ըստ իրեն, Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը կը հանդիսանան որպէս ի կարողութեան կանխարգիլող կողմ:

Որպէս ընդհանուր սկզբունք փրոֆ. Ցովհաննիսեանի վարկածը կարելի է ընդունելի նկատել նոյնիսկ երբ բազմաթիւ պարագաներու մէջ հակառակն ալ տեղի ունեցած է Հայոց ցեղասպանութեան օրերուն: Պէտք չէ մոռնալ որ Արմին Վէգներ գերմանացի էր լինչպէս Լեփսիուս, եւ թէ բազմաթիւ որբեր Քիւրտերու մօտ ապաստան գտան եւ մանաւանդ Թալէաթի եւ Երիտ-Թուրքերու կողմնակից արաբները, Հալէպի մէջ, Ուրբաթ 1919 Փետր. 28ին, զինադադարէն տարի մը վերջ, զգլխական Հայերու վրայ յարձակելով 400 հոգի սպաննելէն եւ 3·000 անձ բնակարաններէն քշելէն դէպի ներքին չուկաները... (տե՛ս «Les massacres d'Alep — Rapport d'un témoin oculaire» Paris, 1919):

Օրուան երկրորդ քննարկումէն յետոյ, երրորդ նիստը սկսաւ ժամը 4:30ին իրրեւ բնաբան ունենալով **ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ ԵՒ ԴԱՐՁՈՂԻԽԻՆ**:

Առաջին խօսք առնող եղաւ Եոսէֆ Սարիա, Երուսաղէմ, Իսրայէլեան Քնէսէթի անդամ, ինչպէս նաեւ արտաքին գործերու եւ պաշտպանութեան յանձնաժողովի, եղած է կրթութեան նախարար եւ է Մերձեց կոտակցութեան առաջնորդ:

Ան սկսաւ «Իսրայէլի դիրքորոշումը Հայոց Ցեղասպանութեան առընչութեամբ» բարդ նիւթին չուրջ: Ինք եղած է առաջին պետական անձը, որպէս կրթութեան նախարար, որ Հայոց Եղեռնը կոչած է ցեղասպանութիւն, բայց եւ այնպէս հասկըցուց որ իր պետութեան դիրքը ուղղակիօրէն կապուած է Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան. կը թուի թէ դեռ երկար պիտի սպասենք որ Ամերիկան ունենայ արդար եւ խղճամիտ նախագահ մը որ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն «պատմական տխուր դէպք» տիտղոսի փոխարէն ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ որակում տայ...:

Կրէկորի Սթանթըն երկրորդ խօսք առնողը եղաւ. «Գործօններ որոնք ցեղասպանութիւնը կը խանգարեն կամ կը նպաստեն»: Վերլուծական, հետաքրքրական նիւթ մը որ Մերի Ուաշինկթըն Կոլէճի բազմակողմանի այս փրոֆէսէօրը 20 վայրկեանի մէջ յաջողեցաւ փայլուն կերպով ներկայացնել: Զբաղած է մարդու իրաւունքներով, եղած է Սփրիլիկի զանազան երկիրներ, զիտական աստիճաններ ստացած է Օպեռինի դուլէճէն, Հարւարտէն, Եէյլէն եւ Շիքակոյի համալսարանէն ստացած է մաղիստրոսի տիտղոս մշակութային մարդաբանութեան մէջ:

Սթանթըն երկու պատճառ կը տեսնէ տակաւին ցեղասպանութեան գոյութիւն ունենալու հարցին մէջ. Առաջին. բաւարար չեն միջազգային կազմակերպութիւններու օրէնքները, ազգայիններէն դերադաս, կանխարգիլելու համար իր հպատակները կոտորող պետութեան մը վրայ գերիշխելու եւ երկրորդ՝ քաղաքական կամք կը պակսի աշխարհի ղեկավարներու մօտ իրենց քաղաքացիներուն կեանքը վտանգելու, կանխարգիլելու համար ուրիշներու հանդէպ կատարուող ցեղասպանութիւն մը:

Գործնականին մէջ հկայ միջազգային կազմակերպութիւն մը որ գործնականօրէն կրնայ իսկապէս կանգնել կատարուղ ցեղասպանութիւններուն. օրինակները մեր դէմն են: Ի՞նչ կրցանք ընել Լենինեան-Ստալինեան մաքրագործումներու օրերուն, կամ Կարմիր Խմերներուն, Ռուանտայի կամ Տարֆուրի մէջ:

Մինչեւ որ ցեղասպանութիւնները անպատիժ մնան կամ մերժուին, բռնապետութիւններ զոյութիւն ունենան, ցեղային սկզբունքներով առաջնորդուին իշխանաւորները, վտքրամասնութիւններու ճնշում եւ միջազգային յարաբերութիւններու շրջափակում տեղի ունենան, ցեղասպանութիւնները կարելի չէ կանխարգիլել:

Ցեղասպանութիւնը - ըսաւ Սթանթըն - ներքին պատերազմ մը չէ, այլ ՄԻԱԿՈՂՄԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ: Հայերը պատերազմ չէին յայտարարած Թուրքերու դէմ, ոչ ալ Հրեաները Նացիներու, ինչպէս սովետ միութեան դիւզացիները համայնավարութեան դէմ: Զարմանալի չէ՞ որ 1945ին, Միացեալ Ազգերու հիմնարկութեան օրէն 70 միլիոն մարդ սպաննուած է իր հարազատ պետութենէն... բան մը փոխուած է այսօր. որեւէ վարչակարգ որ ցեղասպանութիւն կը գործէ այսուհետեւ կ'ենթարկուի միջազգային օրէնքներու եւ միջամտութեան. քանի ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է. ան համամարդկային ժառանգութիւն կազմող մարդկութեան մշակութային գանձարանութիւնը կը նուազեցնէ:

Առաջին օրուան վերջին խօսք առնողը եղաւ Եաիր Օրոն, Իսրայէլէն. բաց համալսարան եւ կրթական Քիպութիմ գործիչ: Հեղինակ է ցեղասպանութեան նուիրուած բազմաթիւ գործերու, որոնցմէ երկուքը Հայերու ալ կը վերաբերին. «Իսրայէլ եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Սիոնիզմը եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Իր նիւթն էր «Իմացութեան տառապանքը. Հոլոքոսթի եւ Ցեղասպանութեան հարցերը կրթութեան մէջ»:

Քննարկումէ եւ մի քանի հարցումներ լսելէ ետք ներկաներէն, առաջին օրուան նիստերը փակուած յայտարարուեցան:

Նոյն դիշերը, ժամը 19·30ին համազումարի բոլոր մասնակիցները Կոմիտաս սենեկային երաժշտութեան սրահին մէջ, հրաւիրուած էին ունկնդրելու յատուկ համերգ մը մասնակցութեամբ Արամ Զարբհկեանի նուագախումբին եւ Ռոպէր Մկրտչեանի ղեկավարած սենեկային երգչախումբին. ձեռնարկը կը վայելէր Արտաքին գործերու նախարարութեան հովանաւորութիւնը:

Նոյնպէս Արտաքին գործերու նախարարութեան առաջին յարկի սրահին մէջ ցուցադրուած էին տեղահանութեան բազմաթիւ լուսանկարներ Արմին Վեգներէ դիւանէն հանուած:

Երեւանի կեդրոնի բազմաթիւ որմերը զարդարուած էին գոնիաւոր փոսքրներով եւ գովազդային մեծ պաստառներ պողոտաներու լայնքին, կը յիշեցնէին հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով 90ամեակը Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այդ մի քանի օրերուն, անկախաբար Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարարութեան համագումարէն, քիչ մը ամէն տեղ զանազան մակարդակի ձեռնարկներ տեղի ունեցան, ցուցահանդէսներէն մինչեւ թատերական ներկայացումներ, աշակերտութեան անվճար շարժապատկերի սրահներ բացուեցան Վէրնիսաժի "Պարկ"ը եւ Քէչիչեանի "Արամ"ը ցոյց տուրլու. Ապրիլ 24ին անսպասելի հրաշք մըն ալ տեղի ունեցաւ, երբ ոչ ոք կը հաւատար որ դիւերային վայրերը, խաղավայրերը փակուէին...: Փակուեցան:

ՀԱԿԻՐՃ ԶՐՈՑՑ
ՕՄԱՆ ՔԷՕՔԷՐԻ ՀԵՏ

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Օմանի Քէօքէր Թուրք հրատարակիչ - պրպտող մըն է: Մեր իրականութեան մէջ լուռած անուն էր հայկական նիւթերով իր յօդուածներով, խմբագրած հատորներով: Բայց Ծանօթ անուն մը դարձաւ յատկապէս Պոլսոյ Հայութեան երբ տարուան սկիզբը ան կազմակերպեց "Սիրելի եղբայրս" խորագրուած բացիկներու չատ հետաքրքրական ու յաջող ցուցահանդէսը: Նոյն առթիւ հրատարակեց այդ բացիկներէն հարիւրաւորներ խմբող պատկառելի խաթաղոկը: Ինչպէս ատենին դրեցինք, այդ բացիկները առնուած էին երիտասարդ հաւաքող Գ. Գալումէնոյի ճոխ հաւաքածոյէն ու կը պատմէին Թուրքիոյ զանազան չրջաններուն բնակիչ հայութեան մասին: Շրջաններ որոնց մէջ այսօր Հայու փոչի ալ չէ մնացած, իսկ հայկականը՝ լաւագոյն պարագային քանդումին ու ոչնչացումին միջեւ բռնուած, կամ կողոպտուած, հոգեվարք ներկայութիւն է:

Ցուցահանդէսին բացիկները գրուած ու ազգականի մը, բարեկամի մը գրկուած էին չատ բազմազան պատճառներով: Եւ ոմովհետեւ անոնց վրայ ամէնէն յաճախակի գործածուած կոչականը "Սիրելի եղբայրս" էր, ցուցահանդէսը տակէ առած էր իր խորագիրը: Անցեալի մը այդ լուռ վկաները ամէնէն պերճախօս կերպով յանկարծ պատմողները դարձած էին Անատոլուի, Պոլսոյ մինչեւ յետին անկիւնները մէջ ապրող հայութեան ներկայութեան: Փաստերու, յիշողութիւններու, պատմութեան, խեղաթիւրումին ու իրականութիւնը ի վերջոյ ընդունելու սուր բախումին ներկային մէջ ինքնատիպ այդ ձեռնարկը քանի մը հատորի ընելիքին չափ գործ կատարեց: Գլխաւորաբար Թուրք մամուլը, անկէ առնելով նաեւ թեմատեռները, ակնարկներ ու յօդուածներ նուիրեցին ցուցահանդէսին. կորսըւածներուն, մոռցուածներուն անդրադարձուցին այնքան եզակի կերպով:

Օ. Քէօքէր քանի մը օրուան համար Փարիզ կը գտնուէր ուր մասնակցեցաւ Յունիս 17 Ուրբաթի Հայկական ուսումնասիրութիւններու օրուան: Մեկնումէն առաջ այդ մը կատարեց "Յառաջ"ի խմբագրատունը ուր հակիրճ գրոյց մը ունեցանք իրեն հետ: Ինք ծնունդով մարաչցի է ու մասնագիտութեամբ հանքարան:

Սակայն ուսանողութեան օրերէն մամուլի աշխատանքը եւ ընկերային գիտութիւններու ոլորտը աւելի համայած են գինք: Ինչպէս կ'ըսէ, պեղելու գործը փոխադրած է այդ գետինները վրայ, գլխաւոր հետաքրքրութիւնը ըլլալով Թուրքիոյ բազմամշակոյթ, բազմացեղ անցեալին պրպտումը: Այդ գործին համար բաւական նեղ մասնագիտական հայերէն մըն ալ սորված է:

Բնական է որ խօսակցութիւնը կը սկսի ցուցահանդէսով, անոր այցելուներուն մեծ թիւով: Ի՞նչպէս ունեցած է նման բանի գաղափարը: Կը բացատրէ թէ ատենի յարմար բան քիչ կը գտնուէր Հայերուն անցեալի ներկայութիւնը ցոյց տալու, այդ նիւթին մասին պաշտօնական կազապարներէն ելլելու համար: Ներկայի Թուրքիոյ նոր սերունդը չի գիտեր թէ իր ծնած, այսօր ապրած վայրերուն մէջ Հայ կոչուած ժողովուրդ մը կ'ապրէր եւ րէկ: Պաշտօնական ու վերջին ծայր ազգայնամոլ դաստիարակութիւնը իրականութիւնները կը քօղարկէ, պանծացնելով միմիայն Թուրքին տիրութիւնը, մեծութիւնը, եւլն.:

Այս մտայնութեան տէր չափահասներ երբ կը տեսնեն ցուցահանդէսին քացիկներուն Հայերը, միս ու ոսկոր իրենց նման, կ'անդրադառնան որ անոնք իրենց երկրացին, քաղաքացին են, աւելի ճիշդը՝ էին. ու նմանութիւններու հատատամը բարեկամութեան, եղբայրութեան զգացումներ կ'արթնցնէ. ամէնէն կարեւորը՝ կը նշմարեն որ այդ մարդիկը -Հայերը- զրկս պետութիւնը ամէն բան կ'ընէր թշնամի ցոյց տալու, այդպէս չէին:

Փոքր տարիքէն կատարուած պաշտօնական թելադրանքը նման երեւոյթներու առջեւ չատ երկար չի տեւեր ու մարդիկ աւելի չեչտուած հետաքրքրութեամբ կը դիտեն բացիկները:

Մտքերու մէջ մարդոց սորվածին ու նշմարուած իրականութեան բախումը ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ եզրակացնել անվնաս կերպով: Ինչպէս մարդիկ ու հաւաքական կերպով երկիրը -քաղաքացիներով, դեկավարութեամբ- պիտի կրնան կազապարները փոխարինել իրականութիւններով ու վերջ տալ սերունդներէ ի վեր տեւած սուտին, խեղաթիրումին, ուրացումին: Թուրքիոյ ներկան ունի իր հարազատ պետութենէն... բան մը փոխուած է այսօր. որեւէ վարչակարգ որ ցեղասպանութիւն կը գործէ այսուհետեւ կ'ենթարկուի միջազգային օրէնքներու եւ միջամտութեան. քանի ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է. ան համամարդկային ժառանգութիւն կազմող մարդկութեան մշակութային գանձարանը կը նուազեցնէ:

Առաջին օրուան վերջին խօսք առնողը եղաւ Եաիր Օրոն, Իսրայէլէն. բաց համալսարան եւ կրթական Քիպութիմ գործիչ: Հեղինակ է ցեղասպանութեան նուիրուած բազմաթիւ գործերու, որոնցմէ երկուքը Հայերու ալ կը վերաբերին. «Իսրայէլ եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Սիոնիզմը եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Իր նիւթն էր «Իմացութեան տառապանքը. Հոլոքոսթի եւ Ցեղասպանութեան հարցերը կրթութեան մէջ»:

Հինգ թերթերու մէջ տարածուած նիւթը ամփոփելով հետեւեալը կը տատանք.

Գիտենք որ դասախարակութիւնը չատ կարեւոր է ցեղասպանութիւններու կանխարգելման կամ նուազեցման գործին մէջ, տակայն ցեղասպանութեան ուսուցումը աշխարհի զանազան համալսարաններու մէջ, զանազան դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի:

Օրոն չեչտեց որ Իսրայէլի մէջ ցեղասպանութիւն-Հոլոքոսթը կը դասաւանդուի, սակայն համալսարանները եւ առհասարակ կրթական համակարգը կը խուսափին ուրիչ ցեղասպանութիւններու անդրադառնալէ: Այս կէտը բոլոր Հրեայ մասնակիցներն ալ չեչտեցին. Հրեաները գրեթէ սարսափ ունին որ միւս ցեղասպանութիւնները ճանչնալով Շօահին բացառիկ կարծուած հանգամանքը կը կորսուի...:

(Շար. 2)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ազգային միացեալ վարժարանի հոգաբարձութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 6ին ղպրոցական ուխտադնացութիւն մը տեղի ունեցած է դէպի Տէր-Զօր, մասնակցութեամբ վարժարանին անօրէնին, հոգաբարձութեան անդամներուն, ուսուցչական կազմին եւ բարձր դասարաններու աշակերտութեան: Ուխտատրները ներկայ եղած են Ս. Նահատակց եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնին, ապա թանգարանին մէջ դիտած են ոճիրներէն սըրտաճմլիկ տեսարանները ներկայացնող նկարներն ու նահատակներու ածխանները:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 6ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մանանճուղին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Գասապեան, օրուան բանախօսը եղած է Վարուժան Պասմաճեան, որ իր խօսքը լաւժնած է երկու մասի: Առաջին մասով, ան զուարթախօսութեամբ խանդավառած է ներկաները, իսկ երկրորդ մասով ներկայացուցած է Մայրերու օրուան պատմականը, թէ ինչպէս ան ծնունդ առած է Յունաստան, ապա վերստին հիմնուած ԱՄՆ, 1872ին: Հուսկ կեդրոնացած է հայ մօր դժուարին դերին վրայ: Պարգեւատրուած են չորս հայ մայրեր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ԾԱԾԿԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՌԱՐԱՆ
(8000 հեղինակի 25000 ծածկանուն)

Բ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի
Հրատարակչութիւն
Հովանաւորութեամբ
"Գարուստ Կիւլպէնկեան" Հիմնարկի

ԵՐԵՒԱՆ, 2005

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Լ. Ա. ՍԻՈԹԱ

ՀԱՐԿՍ՝ ՀԱՐԿԱՒՈՐԱՑ, ՊԱՏԻՒՍ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՑ

Շաբաթ առաւօտ, Յունիս 11, տեղի ունեցաւ Ս. Ներսէս Շնորհալի չքանչանի յանձնումը Լա Սիոթայի բնակիչ (Պուշ-տիւ-Ռոն) Պ. Աբրահամ Կարապետեանին:

Աբօն (ինչպէս բոլորս այս մտերմութեամբ կ'ինք կը կոչենք) ճանչցած եմ 1953ի Մայիսին, երբ երկուքս ալ պատանիներ էինք: Անդարձ եւ երանելի օրեր: Այդ օր տեղի ունեցաւ Լա Սիոթայի հայկական առաջին մատրան բացումը, այն ատեն տեղւոյն այցելու հովիւ Հմայեակ Քհնյ. Համբալ Ճումհանի թափած ջանքերով, Պ. Յարութիւնեանի քսան տարուան պայմանաժամով տրամադրած չէնքին մէջ. իսկ յետ պատարագի, ժողովրդական ճաշ մը տեղի ունեցաւ կարապետեաններու ընդարձակ պարտէզին մէջ, երգ ու պարով, տօնա-ցուռնայով, ուր եւ ծանօթացայ Աբօյին:

Կարապետեանները բազմանդամ ընտանիք էին, տասը զաւակով: Տիգրանակերտի պիւղերէն պարզ, այլ ազնիւ ու հիւրասէր, հաւատաւոր ու աղգասէր մարդիկ. Հայուն տաքն ու պաղը ճաշակած, բայց իրենց բոլոր զաւակները ազգասիրութեամբ եւ եկեղեցասիրութեամբ կըրթած: Ու այդ թուականէն սկսեալ, 16–ամեայ Աբօն ամէն կիրակի հեծանիւով 40 քմ. երթ, նոյնքան ալ դարձ կարելով, ամառուան տաքին թէ ձմեռուան ցուրտին, գնաց Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին չապիկ հագնելու, Տէր Համայեակէն ու տեղւոյն դպրապետ Լեւոն Ճերահեանէն պատարագ ու չարական սորվելու: Ակռկ դուրս տորվեցաւ եւրոպացական ճայնագրութիւն եւ ինքնաչխատութեամբ ալ երգեցողահարութիւն: Եւ իր թենորի զմայլելի ճայնով, ամբողջ կէս դար Լա Սիոթայէն Մարսէյլի միւս եկեղեցիները պայծառացուց հաւասարապէս:

Տասնամեակներ ամբողջ, իրենց փեսային՝ Թումաս Համամճեանի հետ միասին, կարապետեանները եղան Լա Սիոթայի փոքրաթիւ հայ համայնքի մայր սիւները: Աբօն երկար տարիներ եղաւ նաեւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ, ինչպէս եւ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի գլխաւոր երգիչներէն: Մասնաւորապէս իր ջանքերուն կը պարտինք Լա Սիոթայի նոր Ս. Փրկիչ մատրան (որու վարչութեան ատենապետն ալ է 1995էն ի վեր) իրագործումը: Տակաւին Աբօն գնաց իր մասնակցութիւնը բերելու Արցախի ազատագրական մարտերուն: Ուստի չեմ կարծեր սխալած ըլլալ խորագրիս ընտրութեան մէջ: Հարիւրէ աւելի հրաւիրեալներ ու բարեկամներ ներկայ էին տուչութեան հանդիսութեան որ տեղի ունեցաւ Էօվրը տը լա ժէօնէսի մէջ: Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Մակար Ա. Քհնյ. Նաճարեան, որ նաեւ կատարեց հայրապետական կոնդակի ընթերցումը, յետ "Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի" շարականի երգեցողութեան: Ապա, Հայրապետական պատւիրակ Գիւտ Արք. Նադդաչեան դրուատեցաւ պարզեւատրեալին արժանիքները Աբոյին լամբակին վրայ ամրացուց Ներսէս Շնորհալի չքանչանը, ներկաներու ծափերուն տակ:

Յաջորդաբար հնորհաւորական արտայայտութիւններով խօսք առին Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ տոքթ. Ռոպէր Ածիլածեան, Լա Սիոթայի վարչութեան անունով Պ. Զաւէն Ալեքսանեան (Ֆրանսերէն): Շրջանի երեսփոխան Պերնար Տըֆլէզել յիշեց Աբոյին յանձնառութիւնը երբ ան, Լա Սիոթացիներու պատուիրակութեան գլուխ, Ազգային Ժողով փոխացած էր 2001 Յունուար 21ին, Ցեղասպանութեան ճանաչումի քուէարկութեան: Իսկ Լա Սիոթայի քաղաքապետ Փաթրիք Պորէ դիտել տուաւ որ Աբոյին գործունէութիւնը ոչ միայն հայ համայնքին պատիւ կը բերէ, այլեւ ամբողջ քաղաքին եւ իրեն յանձնեց Լա Սիոթա քաղաքի Ոսկի մետալը: Ֆրէիկ Եըմազեան կարդաց Գերմանահայոց առաջնորդ Գաբրիէլ Արք. Պեքճեանի ընդհանուր արտառուչ նամակը: Կարդացուեցան նաեւ Նորվան եւ Տարօն եպիսկոպոսներու հեռագրերը:

Հուսկ, ուրեմն արտայայտուեցաւ մեծարեալը, ակներեւօրէն յուզուած: Ցինչեց իր ծնողքը, մասնաւորաբար հայրը, որոնց չունէին տակ մեծնալով կրցաւ մատուցանել այն ծառայութիւնները որոնց համար այսօր պարգեւատրուեցաւ: Իր որդիական սէրն ու յարգանքը յայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այս բարձր պարգեւին եւ զարմանք յայտնեց (չատերս ալ իր հետ) որ այս Իւ. տարագութեան դարուն, ո՛ր մութ բաւիղներուն մէջ յապաղելով Հայրապետական կոնդակն ու չքանչանը 16 երկար ամիսէն Փարիզէն Լա Սիոթա հասեր էին... քանի "Էջմիածին" ամսագրի 2004 Փետրուարի թիւով ծանուցուած էր պարգեւատրումը:

Հանդիսութենէն յետոյ, ճիշդ կէսօրին, ճոխ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ հաստատութեան պարտէզին մէջ:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

չուտով կը յանդիցնէ այս հարցումին: Երբ այլեւս թապուները խորտակուած են, բերաններն ու աչքերը բացուած, երբ լըրատուներու վրայ մշտական նեղկայութիւն է Ցեղասպանութեան նիւթը, որքան ալ գոնուին իշխանութիւն գլխաւորողներու տեսակէտները չուզի նման իրացնողները, անդրադառնալ մերժողներ, փոխուած հիմնական բաներ կան:

Քէօքէր կ'ըսէ թէ միակ ճարը մինչեւ այսօրուան պաշտօնականը մէկդի ձգել, ատոր խիզախութիւնը ունենալ ու նորովի կառուցուիլն է: Անշուշտ ատոր կը միջամտէ իշխանութեան հարցը, պատմութեան վերաշարադրութեան բարդ գործը: Բայց իր համոզումով ուրիշ ճամբայ չկայ: Եւ թերեւս քոն հարցը հոն է որ դեկտեմբեր տէրերը տակաւին չունէին "լ՚ինչպէս"ին պատասխանը: Ու ամէն անգամ կ'ապատանին արմատական քարացած կեցուածքներու ետին:

Ատոր քով կայ որոշ զանգուած մը որուն հետ կարելի է ամենայն հանդըստութեամբ ամէն բան խօսիլ: Կայ անշուշտ ազգայնամոլ տարրն ալ որ ամէն առիթը գոնելուն դրգռութեան կը դիմէ, ինչպէս եղաւ մատուռական ու իրականութիւններու ջատագով Մուրատ Պէլկէի պարագային. հրապարակային բանավէճի մը այդ խումբէն մէկը չատ անուղղակի սպառնալիք մը ըրաւ անոր, ըսելով որ "Դաշնակները" կրնային սպանել զինքը...: Մեծ երեւակայութիւն անհրաժեշտ չէր հասկնալու համար որ "Դաշնակներու" յիշեցումը կ'ըլլար անոնց վերադրուելիք ոճիրի մը հեռանկարով:

Ծայրայեղ այս տարրերէն զատ, քիչ – չատ այլեւս ամէնուն հետ խօսելի նիւթ է հայկականը: Կարելի է միշտ ըսել թէ ցեղ մը կոտորուեցաւ, ատոր անունը ցեղասպանութիւն ըլլայ կամ ոչ: Հայերը չատ ցաւ կրեցին: Իսկ թապուներու անցեալին վերադարձ մը արմատապէս բացատուած կրնա՞յ նկատուիլ: "Անկարեւի չէ" կ'ըլլայ պատասխանը. Թուրքիան դրեթէ ամէն տասնամեակի դինուորական պետական հարուած ապրած երկիր է. ամէն անգամուն ալ ԱՄՆ-ու միջնարեւելեան միկ չահը կ'ըլլայ անոր ետին: Նոր հարուած մը կրնայ փորձել անիւը ետ դարձնել. բայց փոփոխութիւնը բաւական ճամբայ կտրած է: Կան թրքացած մեծ մայրերու թոռներուն որոնումները, պատումները որոնք եւս անհերքելի փաստ են պաշտօնական պնդումներուն դէմ:

Այժմէական չատ հրատապ ու հետաքրքրական նիւթի մը մասին հարեւանցի զրոյց մըն էր Օ. Քէօքէրի հետ մեր ունեցածը: Աւելի մանրամասնին, ընդարձակին առիթ կու տայ Թերեւս "Սիրելի եղբայրս" ցուցահանդէսին յառաջիկային Փարիզ այցը: Ան Սեպտեմբերին պիտի կազմակերպուի Մինիլիի մէջ. ինք յոյս ունի որ պիտանէի որոշ դժուարութիւններ հարթուած կ'ըլլան մինչ այդ ու կարելի կ'ըլլայ հրատարակել խաթալոկին անդլերէն տարբերակն ալ:

Անկէ զատ, ունի չարք մը նոր հրատարակութիւններու ծրագիր. բոլորն ալ կեդրոնացած պիտի ըլլան Թուրքիոյ բազմացեղ անցեալին վրայ:

Ա. Թ.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՑԷՐ-ԶՕՐ

Ցերեկ ժամանակ, տաք արեւին ներքեւ, փողոցները աւելի անուշտ հաճելի ժամանց մը չէր, բայց ինչ որ ամէնէն աւելի մեր վիճակ կը դառնացնէր, արաբ տղաքներուն, կիներուն եւ երբեմն ալ մարդերուն ծաղրանքին առարկայ ըլլալնիս էր:

Տղաքը, խումբ խումբ եռեւէս կու գային «չէօփճի էֆէնտիներ, չէօփճի էֆէնտիներ» պոռալով, կիները իրենց դռներուն առջեւ կեցած կը ատիպէին որ ներս մտնենք ու քակերուն մէջ կուտակուած աղբերը կառք փոխադրենք եւ երբ մերժէինք, կը սկսէին մեզ նախատել:

Մինչեւ կէսօր փողոցները մաքրելէ ետք, կէսօրէն ետքը մեզ տարին գետեզերքը ուր ահագին քանակութեամբ աղբ կուտակուած էր: Հարկ էր այդ աղբերը բահերով տանիլ եկիրատին մէջ թափել: Մեր աշխատութեան ամէնէն տաժանելի մասն էր ատիկա:

Աղճի մտօք իմ գործիս զբաղած՝ երբ մէկուց մը զլուխ վերցուցի ու չուրջս նայեցայ, տեսայ որ մեր ընկերներէն Կարապետը, Զաքարը, Քէչիշ օղլուն եւ իր զաւակը Անդրէասը, մէյ մէկ փոքրիկ զաւազան առած ձեռքերնին՝ ծառի մը տակ նստած՝ սիկառէթ կը ծխէին:

Կարծեցի թէ պահ մը զաղար եղած էր ու ես ալ բահս մէկ կողմ թողլով՝ մօտեցայ իրենց:

- Ո՞ւր կու գաս, գործդ չարունակէ՛, ըսաւ Քէչիշ օղլու:

- Բայց դուք նստեր էէյֆ կ'ընէք կոր...

- Դուն մեզի մի նայիր, հիմա չավուշը կու գայ եւ կը բարկանայ երբոր տեսնայ որ գործիդ գլուխը չես, ասկէ գաս մեզի ալ կը վնասէ եթէ քու պարապ կեցողդ տեսնայ:

- Ինչո՞ւ համար... քանի որ դուք պարապ կեցեր էք:

- Մենք ուրիշ, մենք չավուշ ենք...

- Զաւո՞ւշ մի. ե՞րբ եղաք:

- Քիչ մը առաջ, մենք հիմա չավուշ ենք ձեր վրայ հսկելու պաշտօն ունինք:

Կարծեցի թէ կատակ կ'ընէին, բայց յետոյ հասկցայ որ ճիշդ էր ըսածնին:

Աղտարեւ չավուշ կարգուած էին միւֆէթթիչին քիչ մը դրամ կերցնելով:

Ես, դժբախտաբար, դրամ չունէի չավուշութեան աստիճանին բարձրանալու համար, եւ ստիպուեցայ մնալ իմ աղքատաքութեանս խոնարհ վիճակիս մէջ:

Մեր պաշտօնին բերմունքով շատ տուներ կը մտնէինք կ'ելլէինք ու յաճախ այդ արաբ տուներուն մէջ կը պատահէինք հայ կիներու, որոնք հանրապէս Պրուսացի կամ խարբերդցի, ամէնքն ալ երիտասարդ, ընտրեալ, գեղեցիկ:

Ահաւոր ջարդէն վերապրողներ էին ատոնք, որոնք մէյ մէկ տեղացիի հետ ամուսնանալով իրենց կեանքը փրկած էին:

Գիտնալով որ Հայեր ենք միջոցը կը գտնէին մեզի մօտենալու եւ քանի մը բառ փոխանակելու:

Այդ բառերը ընդհանրապէս անէծքներ էին իրենց նոր ամուսիններուն ուղղուած:

Ուրիշներ ջարդերու մասին կը խօսէին ու կը պատմէին ահաւոր դրուագներ:

Մեր էէօփճիութիւնը, տեւեց 3-4 օր միայն:

Ամէն իրիկուն կը դառնայինք Սարայ ու գիշերը կը պահակէինք ծառին տակ:

Իրիկուն մը արաբ գնչու մը բերին մեր քովը, որ վէսիլքայի խնդրի մը համար ձերբակալուած էր: Այդ գնչուն իր հետ ունէր կապիկ մը, արջ մը, էշ մը եւ մանկամարդ կին մը, իրեն նման գնչուհի մը սեւուլիկ ու դէմքին վրայ կտածներով (հաճի):

Երիկ կնիկ մինչեւ եռքը իրարու հետ կռիւ կ'ընէին, ինչ որ մեզի համար ժամանց մը կ'ըլլար:

Պահ մը գնչուն տարին հարցաքննելու: Գնչուհին իսկոյն մօտեցաւ մեզի եւ ամենամաքուր հայերէնով մը հարցուց.

– Դուք ո՞ւրկից կուգաք եւ ո՞ր տեղացի էք:

- Դուն հա՞յ ես, գոչեցինք զարմացած:

- Այո՛, պատասխանեց:

- Այդ գնչուն ո՞վ է:

- Ամուսինս է:

Եւ պատմեց իր ներկայ պատմութիւնը:

Իզմիթի կողմերէն հարուստի մը աղջիկն է եղեր ինք, Ատափազարի Հայուհեաց վարժարանի շրջանաւարտ: Իր հօրն ու մօր եւ եղբայրներուն հետ տարագիր կ'ըլլայ Տէր-Զօր, ջարդի միջոցին իրենները բոլորն ալ կը ջարդուին, ինք կը փախչի դէպի անապատը Մարաթէն վար, ուր կը հանդիպի այդ գնչուին որ զայն իրեն կին կ'ընէ:

(Շար. 81)

(Շար· Ա· Էջէն)

համապատասխաններ ԻԱ· դարու պահանջներուն", ըստ իրեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕԹԸ օրերէ ի վեր տագնապ ստեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ Յունիս 23ին ամէնէն աւելի այդ տօթին ենթարկուած էին երեք նահանգներ՝ Պա-ՌԷն, Իզէր եւ Ռոն: Լիոնի մէջ, ջերմութիւնը 35 աստիճանէն աւելի բարձր է, Փարիզ ալ այդ աստիճանին հասած էր նոյն օրը եւ իշխանութիւնները, որոնք 2003ի 15 հազար մեռեալներու մղձաւանջով կ'ապրին, ամբողջ օրը տարեցներու մտահոգութիւնը ունին: Ցոյս կար որ չաթթավերջին տրոշ զովութիւն մը տիրէ: Որոշ չրջաններու մէջ ջուրի տագնապ ալ կայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Նախկին Ռազմիկներու պատուիրակ Նախարարը՝ Համլաուի Մեքաշէրա, այլ մխիթարիչներէ եռք, հակազդեց այն յուշաքարին, որ կը բարձրանայ Մառնեան ՕԱՄ-ի (զգոնի բանակի կազմակերպութիւն) ի յարգանս եւ որու բացումը նախատեսուած է Յուլիս 6ին: ՕԱՄ-ը Ֆրանսայի այն ուժերն են որ գործած են տը Կօլի դէմ, երբ այս վերջինը համաձայնեցաւ Ալժերիոյ անկախութեան: Պատուիրակ նախարարը յայտարարած է.– "Այդ ծրագիրը արդարօրէն կը վրդովէ բոլոր անոնք որոնք կը յարգեն զօր· տը Կօլի պատմական գործը եւ Հանրապետութեան հիմնարկները, որ« րոնց դէմ գործեցին ՕԱՄ-ի անդամները, բիրտ եւ դատապարտելի միջոցներով":
Պուշ–տիւ–Ռոնի նահանգապետն ալ ազդարարած էր որ եթէ յուշաքարին բացումը պահպանուի "կը ստիպուի արդիլել":

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԱԶԻՆ դրամագլուխը չուկայի վրայ դրուեցաւ Յունիս 23ին 20էն 22% համեմատութեամբ, ինչ որ 3,6էն 4 միլիառ Եւրօ կը ներկայացնէ:

"ՄԱՌԻԱՆՆ" չաթթաթերթը գնորդ մը կը փնտռէ, որովհետեւ 18 ամիս է դրամագլուխին 47,6%ին տէրը, Շալոմ Ձայնասփիւռի կայանին սեփականատէրը՝ Ռոպէր Ասարաֆ մինչեւ տարեվերջ կ'ուզէ վերջ տալ բաժնեհաւքի իր դիրքին եւ այդ պաշտօնին համար (գնորդ գտնել) յանձնարարած է չաթթաթերթին տնօրէնը՝ Մօրիս Սաֆրան, ինչ որ բաւական բարդ հարց մըն է: Հարկ է մէկը գտնել որ մանակի առանց միջամտելու թերթին բովանդակութեան: Այս պահանջները կը դժուարացնեն փնտռտուքները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Անտոնեանի յիշատակին Պ· Գլակ Ղազարեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Ցառաջ"ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶի Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մանուճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ստեփան Տաճատեանի մահուան առիթով Ը· Օ· Հ· Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Սեսիլ Հայթայեան 100 Եւրօ, Պ· Ալէն Քիլիճեան 50 Եւրօ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET,** député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»** d'Issy-les-Moulineaux organise

une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»** de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville organise son

GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

HAMAZKAYIN FORUM 2005
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՒՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրաստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաթթաեանն մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան չրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Միշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մասնայուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ մխաքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս–հաւաքոյթ մը, մխաին վերապրելու յիշատակելի երկու չաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ· –
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ – 21·231 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·231

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԻՆ...

Մելգոնեանի նախկին սաներու կիպրոսի միւթեան գործոն դէմքերէն Մ. Տէր Բարթողէն ստացանք վերջին օրերու զարգացումներուն մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Հակառակ դատարանին կողմէ Մելգոնեանի մէջ կալուածային ամէն գործառնութիւն առայժմ կասեցնող որոշումին, Հ.Բ.Ը.Մ իւթեան հրահանգով հաւաքուելու գործողութիւնները տեղի կ'ունենան: Հաւաքուած են կահ-կարասին, նկարները պատերէն վար առնուած, եւն.: Իրենց յիշեցումը եղած է թէ առիկա կը հակասէ դատական որոշումին, սակայն չատ ակնյայտ կախում չէ եղած:

Դպրոցական տարեշրջանը փակուած է: Աշակերտութեան ըսուած է որ Մելգոնեան պիտի չվերադառնան յաջորդ տարի: Այլ վարժարաններու հետ կապ հաստատուած է, աշակերտները տեղաւորելու նպատակով:

Դատարանին յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8ին:

Մեր խօսակիցը յայտնի դառնութեամբ աւելցուց թէեւ որ Մելգոնեանը փակելու հարցը իր "բարիք"ն ալ ունեցած է, գաղութին քնացող ջիղը արթնցնող ազդակ ըլլալով. ատոր շնորհիւ տեղւոյն հայկական գերեզմանատան աւրընչուած շահադիտական հաշիւները ի դերեւ հանուած են, շնորհիւ ժողովրդական բողոքներու, առարկութիւններու:

Մաղթե՞լ որ քանի մը "Մելգոնեան"ն ալ Աստուած պապան այս կողմերը ուղարկէ...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Թոնի Պլէր ամէն գնով ուզեց հրապուրել Խորհրդարանը (Ցունիս 23), պարզելով Եւրոպական իր տեսիլքը: Կ'ուզէ անպայման փրկել Եւրոպան, վերջ տալ տագնապին եւ փոխխութեան ճամբուն վրայ դնել, քանի ինք է որ կ'ապահովէ հերթապահութիւնը Ցունիս 1էն: Ինք կ'ուրանայ որ ձախողութեան պատճառը եղած ըլլայ: Կ'ուզէ վերջ տալ բերանացի փոխադարձ նախատինքներու եւ ձեռնարկել "բաց եւ անկեղծ" երկխօսութեան մը 24 ընկերակիցներուն հետ: Տեղի չի տար սակայն փոփոխութեան դէմքի վրայ, կ'ուզէ արդիականցնել եւ ստեղծել "Եւրոպական ընկերային մոտէլ մը": "Կը հաւատամ Եւրոպայի, կ'ըսէ, որպէս քաղաքական ծրագիր, կը հաւատամ Եւրոպայի մը ընկերային զօրաւոր չափով, երբեք պիտի չհամակերպիմ Եւրոպան վերածելու տընտեսական պարզ չուկայի մը": Կէս ժամուան իր ելոյթին մէջ, Թ. Պլէր ուզեց համոզել որ կարելի չէ դատաճանութեամբ ամբաստանել անոնք որոնք կ'ուզեն որ Եւրոպան փոխուի: Ժամն է արթննալու, եւրոպացի քաղաքացիները կ'ուզեն որ իրենց կեանքը բարելաւուի: Ներկայ կացութիւնը քսան միլիոն գործազուրկներով ընդունելի չէ, մինչ Հնդկաստան աւելի չատ մասնագէտ կ'արտադրէ քան "Հին ցամաքամասը" և Չինաստան եռապատկած է իր հետազօտութեան եւ զարգացման պիւտճէները վերջին հինգ տարիներուն: Պլէր ըսած է նաեւ թէ Միութեան Թուրքիոյ նկատմամբ յանձնառութիւնները պիտի յարգուին ու Հոկտ. 3ին անդամակցութեան բանակցութիւններուն սկիզբ դրուի: Չատագոված է ընդլայնումը, չեչտելով որ Եւրոպական Միութեան դրուները փակել Թուրքիոյ եւ Պալքանեան երկիրներուն դէմ, ծնունդ կու տայ նոր ազգայնականութեան մը եւ օտարատեացութեան:

ԵԻՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ երեսփոխանները, հակառակ պիւտճէի անորոշ հեռանկարներու, իրենք իրենց աշխատավարձքին յաւելումներ որոշեցին Ցունիս 23ին: Այլեւս ամսական 7·000 եւրօ պիտի ստանան, իսկ ծախքերու հատուցման համար ալ արդարացումի հաշուեցոյցեր պարտադիր են:

ՇԻՐԱՔ Սինկափուր կ'երթայ Ցուլիս 6ին պաշտպանելու համար Փարիզի դառը 2012ի Ողիմպիական խաղերուն համար: Զորս ուրիշ քաղաքներ ալ կան որպէս մրցակիցք՝ Մատրիտ, Լոնտոն, Մոսկուա, Նիւ Եորք, բայց Ցունիս 6ին գնահատման յանձնախումբը նախընտրութիւն մը տուած էր Լոնտոնի եւ Փարիզի համար: Ողիմպիական միջազգային կոմիտէն որոշումը պիտի տայ Սինկափուր, ուր կ'երթայ նաեւ Թոնի Պլէր:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ բուռն կերպով կը քննադատուի նոյնիսկ իր կուսակցութեան շարքերուն մօտ, որովհետեւ չատերու համար չի կրնար զսպել իր արտայայտութիւնները: Այդ առնչութեամբ, առաջին քննադատութիւնները եկան երբ Գուրէնէվը (հոն, ուր վրիպած փամփուշտէ մը 11 տարեկան տղեկ մը սպաննուեցաւ)

(Շար.ը Դ· էջ)

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՑ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԳՏՆՈՒԱԾ

Ախթամարի եկեղեցին որ կարեւոր ղեռակատարներէն է Թուրքիոյ հայկական քաղաքականութեան, պիտի նորոգուի: Ինը տասնամեակէ ի վեր հայկական ժառանգութիւնը քանդած, թալանած նոյն Թուրքիոյ պետութիւնը այսօր հայկական եկեղեցիի նորոգութեան պիւտճէ յատկացնելու վիճակին մատնուած է: Բարեացակամութեան փաստը տալու նպատակը այնքան չեչտուած է որ Թուրք պատասխանատուները ամենայն բծախնդրութեամբ նոյնիսկ հայ ճարտարապետ մը փնտռեցին, նորոգութիւնը ոճական հարազատութեան յարիր ձեւով կատարելու համար: Ուշագրաւ էր այդ պատասխանատուներէն մէկուն այդ մասին ըսածը թէ չեն ուզեր որ հայերը դժգոհ մընալով աշխատանքէն, պնդեն թէ տաճարին ճարտարապետութիւնը եղծուած է, եւն.: Այդ մտահոգութիւնը կը մղէ մըտածելու թէ մինչեւ այսօր հայկական այլ կոթողներու վրայ կատարուած "նորոգութիւն"ներուն յարուցած դանդատները տեղ մը հասած են:

Ներկայիս, ինչպէս Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ (Ցունիս 24), 15 օրէ ի վեր սկսած են աշխատանքները. արդէն մաքրուած են տանիքը, որմնադանդակները: Գործակցութեան հրաւիրուած հայ ճարտարապետը, որուն համաձայն գտնըւած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքն ալ, կը կոչուի Զաքարիա Միլտանօղլու: Այն նորոգութեան ամբողջ տեւողութեան պիտի մասնակցի աշխատանքին:

Տեղեկատուութիւնը չէ ըսած է թէ Զ. Միլտանօղլու հայկական ճարտարապետութեան հմո՞ւտ մէկն է, թէ ընտրուած է պարզապէս հայ ճարտարապետ ըլլալուն համար որպէս վաղուան դժգոհութեան հասցէ:

Նախատեսուած է նորոգութիւնը աւարտել 2006ի վերջաւորութեան:

«ԹՐՔԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄ»Ը ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՆՈՐ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Թրքական սիւրուքին հաղորդակցութեան նախկին է "Թրքական Ֆորում"ը: Վերջերս վերածուած է ազգայնամոլութեան, ահաբեկչութեան եւ սարսափի կոչերու ամպիոնի մը: Անոր խորհրդակցական մարմնի անդամներէն Աւտորիայէն Ֆ. Սէյտալը Ցունիս 20ին ծայր աստիճան թունաւոր էմ մը զետեղած է կայքէջին(*) վրայ, սպառնալով յատկապէս հայկական ըսփիւռքին:

Թուրքիոյ քարտէսին վրայ Գորշ գայլերու խորհրդանշական երեք մահիկներուն ու Ալ. Թիւրքէշի ու յաջորդին նկարները զետեղուած լուսանկարի մը ընկերացած գրութիւնը նիւթ կ'ընէ Թուրքիոյ ուղղուած ցեղասպանութեան պընդումը: Ջայն կը նկատէ պատերազմի յայտարարութիւն: Պատերազմ՝ խաչակրութեան նման, կամ ջլամարտի:

Առաջին թիրախը Թուրքիոյ իշխանութիւններն են. գլխաւորաբար վարչապետը եւ Արտաքին գործերու նախարարը: Սէյտալը անոնց խօսք ուղղելով կ'ըսէ. "Նման կացութեան մէջ ձարտուելով չէք կրնար փրկուիլ: Լաչակով ու կրօնական վարժարաններով գլաղիլ միայն կը ծառայէ աւելի եւս խրելու այն ճահիճին մէջ ուր կը գտնուիք: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան սէրն ալ վերջին արարն է մեզ դէպի մահ առաջնորդելիք:

"Կարճ ժամանակ առաջ, Կիպրոսի հարցը լուծեցէք (այսինքն՝ յանձնեցէք), թէ՛ կը փրկուիք, թէ՛ անմիջապէս Եւրոպայի անդամ կ'ըլլաք, ըսող անամօթներն ու անպատիւները այսօր ալ կ'ըսեն թէ մինչեւ որ 1915ի պատահարները որպէս «ցեղասպանութիւն» չընդունիք, երազ կը մընայ Եւրոպայի անդամակցութիւնը:

"Ասկէ առաջ ալ քանիցս ըսինք, դրեցինք. Թուրքիա անյապաղ պէտք է յայտարարէ թէ կը հրաժարի Եւրոպական Միութեան անդամակցութենէն: Ասկէ ետք լծուի համաչափահասնացումի ու ազատ չուկայի ուղղութեամբ զորգանալու աշխատանքին:

"Ժամանակը հասած է հայկական ըսփիւռքին հետ ալ իր հասկցած լեզուով խօսելուն: Պէտք է ըմբռնեն որ այնքան ատեն որ կը շարունակեն վնաս պատճառել Թուրքերուն եւ Թուրքիոյ, ոչ ստացուածքի, ո՛չ ալ կեանքի ապահովութիւն պիտի ունենան: Այսինքն՝ անոնց դէմ ալ պէտք է ամբողջական ուժերով պատերազմ յայտարարուի: Հակառակ պարագային, երբ մէկը կը ջանայ ձեզ սատկեցնել, անոր դէմ ազատչել-պաղատիլ ոչ մէկ արդիւնք կու տայ: Այլ նաեւ ձեզ ոչնչացնելու հետամուտ մտագրին հաճոյք կը պատճառէ: Հայերը պէտք է պատրաստ գտնուին վրճարելու այն նոյն փոխարժէքը զոր վրճարած են 1915ին:

"Թուրքիա եւ Թուրքերը այս պատերազմր պէտք է մղեն ոչ թէ որպէս քաղաքական կուսակցութիւն մը, այլ որպէս ամբողջ ժողովուրդ. այսինքն՝ գինուորականութեամբ, լրագիր ցանցով, դիւանագէտներով, դրողներով, լրագրողներով, երեսփոխաններով, կարճ խօսքով՝ բոլոր ուժերով. այդ պարագային միայն կարելի կ'ըլլայ յաղթանակել. ու այս մէկը ո՛չ էրտողանին, ոչ ալ միայն Կիւլին դործն է, այլ՝ բոլորիս":

Կը ճօնուի Թրքական մտայնութեան մէջ բարեփոխումի հաւատացող երանելիներուն...

(*) grassroots@turkishforum.com

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ

Ցունիս 24, Ուրբաթ առտու, վերջին պահուն խոր ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը իր մահկանացուն կնքած էր "Աշխարհ"ի խմբագիրը՝ Ժորժ (Գէորգ) Սարեան, որ չրջանէ մը ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէն:

Կ'անդրադառնանք յաջորդով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՈՒՀ

ՀՅԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒԱԾ

ՀՅԴ Արցախի Կեդր. Կոմիտէն Ցունիս 22ի մամուլի հաղորդագրութեամբ կը տեղեկացնէր թէ "ՀՅԴ – Շարժում 88"ի դաշինքին թեկնածուներէն Պաւէլ Մանուկեան խոշտանգուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան չէնքին մէջ, բարձրաստիճան սպաներու կողմէ: Նախագահ Ա. Ղուկասեան հիւանդանոցը այց մը տուած է ենթակային, խոստանալով անհապաղ հետաքննութիւն:

Պ. Մանուկեանի կեանքը վտանգուած չէ, այսուհանդերձ ՀՅԴ Արցախի Կեդր. Կոմիտէն պահանջած է որ Պաշտպանութեան նախարարութեան հիւանդանոցէն այլ հաստատութիւն մը փոխադրուի ան, բայց բժիշկները առողջական մտահոգութեամբ չեն արտօնած:

*
**

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՀՅԴ Երիտասարդական պատուիրակութիւնը որ մասնակցած էր Սեւծովեան գործակցութեան համագումարին Պոլսոյ մէջ, վերադարձած է: Հայաստանէն, Ջըրնաչայէն, Լիբանանէն չորս ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը մասնակցած է "Ինքնորոշման իրաւունքը եւ փոքրամասնութիւններ" եւ "Փոքրամասնութիւնները եւ պատերազմները" յանձնաժողովներուն: Երկուքին ընթացքին ալ նիւթ եղած են Արցախի եւ Ցեղասպանութեան հարցերը, առեն-ստեն բուռն վէճերու մղելով հայ եւ ադրբեջանցի մասնակիցները:

Փակման նիստին հայ երիտասարդներէն մէկը իր ելոյթին մէջ ըսած է թէ Ցեղասպանութենէն 90 տարի ետք հայկական պատուիրակութեան մը հոն գտնուիլը յատուկ իմաստ տուած է համագումարին: Ըսած է թէ Թուրքիա կը շարունակէ ուրացումը: Ակնարկելով ճանաչումին պատրաստակամ Թուրքերու ներկայութեան, ժամանակը հասած համարած է Թուրք երիտասարդութեան անոնց կողքին տեղ դրաւելուն:

Ելոյթէն ետք Ցեղասպանութեան նիւթով դրքոյկներ բաժնուած են ներկաներուն. հոն նչուած է Թուրքիոյ ուրացումն ալ, ինչ որ բողոքելու մղած է Թրքական պատուիրակութիւնը:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԷՏՈՆ

Բ. չրջանին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթած է Քուչերայի (Սլովաքիա) 6 – 2, 6 – 4, 6 – 3:

1915 - 2005
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԱՄԵՆԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈՒՈՒ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ծ. ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ -- Բ. ՕՐ
ԺԱՄԸ 9:45

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, 90-ամեակի միջոցառումներու պետական յանձնաժողովի նախագահը:

Վարչապետը, նախ իր բարի սովորութեան, ակռաները սեղմած, բերանը փակ, առանց շրթունքները չարժելու, ռուսական ահասոր չեչոով երեք թերթ ընթերցում ըրաւ որմէ մարդ բան չհասկցաւ... թարեթախտաբար աւելի ուշ թերթիկները փափաքողներու արամադրութեան դրուած ըլլալով, ի վիճակի եմ իր հիմնական գաղափարները ամփոփ կերպով տալու:

90ամեակին միջազգային դէմքերու մասնակցութիւնը փաստ մըն է որ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը «Ճանչցադործութիւն էր ոչ միայն մարդկութեան հանդէպ իսկ նոյնպէս ճանաչումն ու դատապարտումը՝ կարեւոր հանդրամանք նոր ցեղասպանութիւններուն կանխարգելման համար»:

Հայոց ցեղասպանութիւնը իր բոլոր ծանրագոյն հետեւանքներով սարսափելի հարուած էր հայկական ինքնութեան, քանի որ հայ ժողովուրդի մեծագոյն զանգուածը զրկուեցաւ իր պատմական հայրենիքին մէջ համատեղ ապրելու իրաւունքէն: Սոյն համաժողովին հիմնական նպատակն է ցեղասպանութեան դատապարտումը:

Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու դատապարտումը հայ-թրքական յարաբերութիւններու փորձաքարն է... թէեւ պատմութեամբ բաժնուած բայց աշխարհագրութեամբ միացած ազգեր են: Թուրքիան անհրաժեշտ է որ անցեալի բեռէն ազատի, փոխէ իր ժխտական կեցուածքը:

Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարած է եւ կը հաստատէ իր պատրաստակամութիւնը Թուրքիայի հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելու ԱՌԱՆՑ ՈՐԵՒԷ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ...:

ԵԹԷ կը հետապնդենք ճանչցնել եւ դատապարտել տալ Հայոց ցեղասպանութիւնը, ո՛չ միայն մեր ժողովուրդի ոտնահարուած իրաւունքները եւ արժանապատուութիւնը վերականգնելու համար, այլ նաեւ մեր իրական ասպնդը կը դնենք այդ յանցագործութեան դէմ մղուող պայքարին, նպատակով միջազգային իրաւունքի եւ բարոյականութեան հաստատումին:

Վարչապետը ապեցուց. «Մեզ երբեմն առաջարկում են մոռնալ անցեալը եւ չնթանալ առաջ, մենք էլ ասում ենք՝ վերականգնենք պատմական արդարութիւնն ու մեր ժողովրդի ոտնահարուած իրաւունքը եւ յիրաւի միասին ընթանանք դէպի ապագան»:

Երկրորդ խօսք առնողը որպէս բացում այս հերկրորդ եւ վերջին օրուան, եղաւ Արցախի նախագահ Պ. Արկադի Ղուկասեան:

Սա ցեղասպանութեան ոլորտին մէջ մտցուց Արցախի կացութիւնն ալ ուր չդադարեցուած անիրաւուած էր ժողովուրդը եւ դրկուած ազգային եւ մշակութային ինքնութիւնը պահելու եւ աւրելու կարողութենէն, ենթարկուած հալածանքներու եւ պոգրոմներու. «քաղաքակիրթ» կոչուած աշխարհէն եւ պետութիւններէն լքուած եւ մոռցուած, մինչեւ որ մեծ զոհերով եւ սեփական ուժերով յաջողեցաւ դառնալ իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը որմէ վերջ միայն ամէնուն ուշադրութիւնը դէպի հոն ուղղուած է քանի քարիւղի հոտը կարծես կ'ուզէ մոռցնել տալ համայն բնակչութեան, բնիկ բնակչութեան արիւնով գնուած իրաւունքը:

Ղուկասեան իր խօսքերը աւարտելու վրայ էր երբ դահլիճի մուտքին արտասովոր եռուզեռ մը սկսած էր. մինչեւ վերջին պահը յայտնի չէր թէ Լեւ Վայէզպիտի կարե՞նար ժամանակին հասնիլ իր մասնակցութիւնը բերելու 90ամեակի խորհրդաժողովին, քանի նոյն օրերուն Լեհաստանի խորհրդարանը Հայոց ցեղասպանութիւնը ընդունելու կամ մերժելու լուրջ քուէարկութիւններու հարցը դրած էր. եւ ահա ներս կը մտնէր զահլիճին յոտնկայս ծափահարութիւններուն մէջ, քանի արդէն լուրը հասած էր որ Լեհաստանն ալ դատապարտած է Թուրքիան եւ ընդունած ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Համակրելի եւ քիչ մը մանկունակ դիմագիծով, խաղաղութեան նոպէլեան մրցանակակիրը, Լեհաստանի նախկին նախագահ եւ «Սոլիտարնոսք» բանուորական շարժումի առաջնորդի յայտնութիւնը աղբահէն ներս, չէր կրնար աննշան անցնիլ:

Ան առաջին մեկ վայրկեանէն, Օսկանեանի ներկայացումէն վերջ, եկեկտրականացուց հանդիսականները իր պարզ, խորունկ խօսքերով, որոնք կու գային Հայերու չափ տառապած եւ նահատակ ժողովուրդի մը ընտիր ներկայացուցիչին կողմէ:

«ԵԹԷ - ըսաւ - երկրագունդի մարդիկ եւ կիներ մոռնան Հայոց ցեղասպանութիւնը Սառած ձիրեղ կը մոռնայ»: Ան արդար կը դտնէ որ Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպական Միութիւն պայմանաւորուի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումով... առանց ընդունելու ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը, մենք չենք կրնար դալիք մարտահրաւէրները դիմագրաւել ոչ ալ համաշխարհանյացումի ընթացքին ընդառաջ երթալ... ապագային պէտք չէ թոյլատրուի որ ատելութեան որեւէ պատճառով ազգ մը խորհի ուրիշ ազգ մը ոչնչացնել իր հարցերը լուծելու համար:

Ծորհրդաժողովի Ձորրորդ նիստը պաշտօնապէս սկսաւ Վահագն Տատրեանի բանախօսութեամբ որուն նիւթն էր «Ճանցագործութիւն մարդկութեան դէմ. անպատժելիութիւնն ընդդէմ արդարացի հատուցման»:

Տատրեան այնքան տարուած էր իր նիւթերով որ դիտակցօրէն կարեւորութիւն չտուաւ օրուան նախագահին (Տիկին Արսինէ Խանճեանի) շարունակական յիշեցումներուն, երբ 15 վայրկեան իր իրաւունքը չատնց անցած էր: Ո՛չ ոք անհանդստացաւ քանի Տատրեան իր հաւաքած բազմաթիւ փաստերով սկսած էր դիւթել բոլոր ներկաները: Ան պահ մը հայերէնով ներկայացուց իր միջամտութեան բովանդակութիւնը եւ երբ անցաւ անգլերէնի, յորդահոս աղբիւրի նման թուարկեց փաստեր, հանեց փաստաթուղթեր եւ 1915ի ցեղասպանութիւնը նկատեց դաղթեռակէտը տասնամեակներէ առաջ սկսուած հայոց կոտրածներուն: Երբ եզեռնը կանխող չարդերուն փորձերը «ՅԱՋՈՂ» անցաւ՝ այն ատենն միայն երիտասարդ Թուրքերը ծրագրեցին, կազմակերպեցին եւ գործադրեցին Մեծ Եղեռնը:

Ուսոմ եղրակացուց. «ԱՆՊԱՏԺԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ կը յայտնուի ոչ միայն որպէս հիմնական, ընդհանուր յայտարար գանազանային ոչնչացումներու կրկնելիութեան առումով, այլ լուրջ արգելք կը հանդիսանայ միջազգային իրաւունքին մէջ արդար հատուցումի կիրառման համար»:

Ձոն Թորիէյ (Գանատայի բրիտանական Գոլումպիա համալսարան) խօսեցաւ «Ժխտումի մեքանիզմի մասին. հաշտեցում անցեալի հետ Թուրքիայի եւ ձնափոնի մէջ»:

Թորիէյ ներկայացուց այն տարօրինակ մթնոլորտը Թուրքիոյ եւ ձախոնի մէջ, երբ կը խօսուի անցեալի դաժանութիւններուն մասին. նկարագրեց թէ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ այդ զոյդ երկիրներուն մէջ նախկին սիրալներու կ'անդրադառնան: Իր քննարկումին առարկայ դարձուցած էր ամէն մէկ դէպքի յանդգնքի իւրայատկութիւնները եւ թէ ինչպէս «Ցեղասպանութիւն կամ Հոլոքոստ» եզրերը կ'ընկալուին երկու երկիրներու մէջ:

Փրոֆ. Էրիք Մարքուսէն, Գոփընհակէն, Դանիական ուսումնասիրութիւններու հիմնարկի դիտաշխատող, անդրադարձաւ Ռուանտայի եւ Սուտանի մէջ կատարուած եւ կատարուող ցեղասպանութիւններուն, Միացեալ Նահանգներու եւ ՄԱԿ-ի համեմատական գնահատականի մասին:

Ամէն անգամ Միացեալ Նահանգներու եւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան տեսակէտները զուգահեռ չեն ընթանար, Առաջինները աշխարհս եւ պետութիւնները կը տեսնեն իրենց տնտեսական շահերուն ոսպնեակին ընդմէջէն որ յաճախ խոտոր կը համեմատի ՄԱԿ-ի տեսակէտներուն, այս երեւոյթը չատ յըստակ կը տեսնուի վերոյիշեալ երկու ափրիկեան երկիրներու պարագային:

Ռուանտայի համար ԱՄՆ ցեղասպանութիւն չորակեցին կատարուած ողբերգութիւնը եւ ՄԱԿ-ը նուազագոյն խաղաղապահ ուժերու թիւը: Մինչ Տարֆուրի մէջ Սուտանի կառավարութիւնը մեղադրեց ցեղասպանութեան յանցանքով եւ ՄԱԿ-ը Տարֆուր դրկեց յատուկ յանձնաժողով եւ 2005 Մարտ 31ին որոչեցաւ Տարֆուրի դործը յանձնել Միջազգային քրէական դատարանին:

Մարքուսէն վերլուծական քննութեան ենթարկեց երկու տարբեր հակադրեցութիւններու պարագան եւ այնպիսի եզրակացութիւններ հանեց որոնք ոչ ոք անակնկալի բերին:

Էլազար Պարքան, Գլեմմոնթի համալսարան (ԱՄՆ): Գալիֆորնիայի նոյն համալսարանի պատմութեան եւ մշակոյթի փրոֆէսէօր է եւ Պատմական հաշտութեան հիմնարկի տնօրէնն: Հեղինակ է իր մասնագիտութիւնը չօչափող չարք մը հատորներու:

Ձեկուցումի նիւթն էր հարցական մը –կարո՞ղ է արդեօք ցեղասպանութեան յիշողութիւնը հաշտութեան առաջնորդել:

Պատմութիւնը յաճախ կրնայ հակամարտութիւններու, պատերազմներու եւ ցեղասպանութիւններու պատճառ դառնալ. արդեօք այս միեւնոյն պատմութիւնը կրնա՞յ հաշտութեան ալ հիմք ծառայել:

Որքան ալ ազգային հակամարտութիւնները իրական թշնամանքի վրայ հիմնուած ըլլան, ազգերու պատմութիւնը բնաւ պարզ տարթերակներ ունեցող թշնամութիւն չէ: Երբ ազգ մը պատմական անարդարութիւններու ու սխալներու բազմազանութիւնը կ'ընդունի, կրնայ նոր դործընթացներու սկիզբ դնել, ճանաչումի հիմք ծառայել որ հնարաւոր կը դարձնէ հակամարտութիւններու կարգաւորումը:

Իր ելոյթի ընթացքին Պարքան բերաւ զանազան օրինակներ տարբեր երկիրներէ, առանց բացայայտ ըսելու, բայց վարժ փրոֆէսէօրի մը նրբութեամբ հասկընցնելով որ Թուրքիան պէտք է ընդունի իր պատմական սխալները եւ բռնի հաշտութեան ճանապարհը, եթէ կ'ուզէ քաղաքակիրթ ազգերու կողքին նստիլ ԻՄ. դարուն:

Կէսօրուան ընդմիջումէն առաջ, տեղի ունեցաւ եղած զեկուցումներու մասին քննարկում եւ միակ հարց մը տրուեցաւ Հայաստանի ատրի համայնքէն երիտասարդ օրիորդի մը կողմէ թէ ե՞րբ Ատրիներու ցեղասպանութեան մասին ալ պիտի խօսուի:

Առաջին չորս նիստերուն ընթացքին, միջազգային զանազան երկիրներու մասնագէտներ, սկզբունքի եւ իրաւական հարցեր լամնային վերլուծել, զանազան անկիւնները դիտուած: Զոհի եւ զահիճի հոգեբանական վիճակները միացեալ ազգերու նոր սահմանումներով արդար գըտան յատկացնել նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան: Մէկ խօսքով՝ իրաւականը եւ սկզբունքայինը գերադաս էր, պատմականն տեսանկիւնը դիտաւնաւոր կերպով ձգուած էր դիտաժողովին վերջին նիստին, որ հինգերորդն էր եւ ունէր որպէս ընդհանուր խորագիր.–

"Հայ – Թրքական յարաբերութիւններ. Պատմութեամբ բաժնուած, աշխարհագրութեամբ միաւորուած":

Կէսօրէ վերջ, կէս ժամ կանխուած էր օրակարգը լսելու համար առաջին այլախոհ Թուրք մտաւորականը՝ Թանէր Աքչամ: Ֆրոոֆէսէօր է Մինէսոթայի համալսարանին մէջ, Միացեալ Նահանգներ, ուր եւ կ'ապրի: Ծնած է հայկական վանտոդ քաղաքին մէջ, Կարսի շրջան, Թուրքիոյ մէջ բանտարկուած է իր գաղափարներուն համար, անցած է Գերմանիա եւ հուսկ Ամերիկա:

Առաջին անգամ մեր հանդիպումը եղաւ Վենեսիկի համալսարանի կազմակերպած դիտաժողովին, անցեալ Հոկտեմբերին. մեծապէս գնահատած էի, որպէս Թուրք մտաւորական, իր յանդուգն արտայայտութիւնները ընդդէմ Թրքական պետական պաշտօնական տեսակէտին: Այսօր ան կրկին մեր մէջ է. այս անգամ Լեւանի մէջ, իր ծննդավայրէն մի քանի տասնեակ հազարամեթր հեռու, ուր չի կրնար նոյնիսկ այցելել, առանց իր կեանքը վտանգելու: Փախստական մըն է, քանի պաշտպանած է Քիւրտերուն ինքնութիւնը, ընդունած է Հայոց ցեղասպանութիւնը, այդ մասին դիրքեր ալ հրատարակած է (չորս հատոր) եւ բազմաթիւ յօդուածներ:

Այս օրուան իր ելոյթին նիւթը նուիրած է "Հայ – Թրքական հաշտեցման արդելքներուն":

Աքչամ հիմնականօրէն երեք խնդրի անդրադարձաւ: Առաջինը էջտը կ'առնչուի հասաքական մտածելակերպին –ես եւ Մենք հասասարակչռութեան խնդրին, կապուած անհատական եւ խմբային ինքնութեան:

Երկրորդ էջտը կապուած է անցեալի եւ ներկայի յարաբերութիւններու, կամ ժամանակի ընթացքին հասաքական ինքնութեան ձեւակերպման:

Երրորդ էջտը կը վերաբերի խումբի մը կողմէն մեսին ապամարդկայնացումին: Հայոն համար Թուրքը հրէշ մըն է, Թուրքին համար Հայը վոնդ...

Ահա այս է հիմնական պատճառը հայ-թրքական յարաբերութիւններու խոչընդոտին: Կայ նաեւ պատմական կարեւոր տեսակէտ մը. Օսմանեան մտայնութեան մէջ իշխանաւորները ամբողջական ազատութիւն կը ղդային իրենց հպատակներուն հանդէպ. տեղահանել, աքսորել իր հպատակները կայսրութեան մէկ նահանգէն միւսը, որեւէ բռնութիւն չէր նկատուեր...:

Ցեղասպանութեան ուրացումը ներկայ ձեւերը պետութեան կողմէ, զինք անել կացութեան մատնած է եւ սա կրնայ դեռ երկար տեւել: Երկու կողմերն ալ պէտք է ուսումնասիրեն թէ ուրկէ կու գայ մերժումի այս քաղաքականութիւնը. երկու ազգերու յարաբերութիւնները, ներկայիս հիմնուած են սուր վրայ-ածումներ կաշկանդուած են, քան իս, այս պատճառով:

Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել Թուրքիոյ ժխտողական դիրքը... պարմանալու բան չկայ. ժամանակակից Թուրքիան թաղումներու վրայ հիմնուած պետութիւն է. հոն կան իրողութիւններ որոնք պետութեան համար գոյութիւն չունին. օրինակ՝ ընկերային դասակարգ, "քիւրտ" կոչուած ժողովուրդ մը, կամ Հայկական ցեղասպանութիւն... ժամանակ հարկաւոր է որ բան մը սկսի փոխուիլ. դաստիարակութեան հարց է. պէտք է ըսել որ բաններ մը սկսած են փոխուիլ:

Ռուբէն Ատալեան, Ուաչինկթընէն, տնօրէն Հայկական Ազգային Հիմնարկին, խօսեցաւ "Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման խթանումը երրորդ կողմերու միջոցով" նիւթին մասին:

Ատալեան Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած բազմաթիւ աշխատանքներ ունի, համացած է իր նիւթին մէջ եւ հեղինակ կարեւոր հրատարակութիւններու. ամերիկեան դիւանները 37.000 էջնոց փաստաթուղթեր հաւաքած է եւ դրած "Ամերիկան եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը" հատորը:

Իմ. դարը մարդկութեան նոր յոյսեր ներշնչեց, անցեալի կաշկանդումներէն ձերբաբաղատած, նոր յարաբերութիւններու ստեղծման տեսակէտով: Հայաստան եւ Թուրքիա ալ համաչխարհային այս չարժումին մասնակից կը դառնան. անոնց յարաբերութիւնները պայմանաւորուած են պատմական յիշողութիւններու ցաւով եւ դրական կողմերով: Թուրքիոյ "սիֆթեմաթիք" մերժումը Հայոց ցեղասպանութեան երկար տասնամեակներէ ի վեր, մեծապէս արդելք կը հանդիսանայ բնականոն յարաբերութիւններ մշակելու երկու ազգերուն միջեւ եւ ստեղծելու բարի դրացնութեան պայմանները: Այս պայմաններուն տակ միակ լուծումը միջազգային ճանաչումն է Հայոց ցեղասպանութեան, որով հնարաւոր կրնայ դառնալ քաղաքական երկխօսութիւնը Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

(Շար. 3)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀՈՒՆԻՍԻ 28-Ի ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Կ. ԶԵՆԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԱՓԱԶԱՆՑԻՄԱՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ
ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Կիսկատալ է.Ս.Ս. ,,Ալպրատ'' ասոցիացիայի ,,Հայաստան – Շուշիկասար'' ընկերության Ներկայացուցիչ Ս.Ա. Ղազարյանի 15-ին տված ուղեկցագրով ներկայացրած դեկլարացիայից հետևում է, որ Ընտրական օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի ,,ե'' կետի համաձայն՝ ընտրական հանձնաժողովի անդամ չի կարող լինել այն քաղաքացին, ով ունի ընտրական իրավունք ունեցող ընտանիքի անդամ կամ մերձավոր ազգական՝ ընտրական հանձնաժողովի նախագահ, նախագահի տեղակալ, քարտուղար կամ ընտրական հանձնաժողովի անդամ:

Ելնելով վերոհիշյալից՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը որոշում է.

1. Ս.Ա. Ղազարյանին չառաջադրել Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամ:

2. Ս.Ա. Ղազարյանին տեղեկացնել, որ նա կարող է ներկայացնել նոր դեկլարացիա՝ ընտրական հանձնաժողովի անդամ առաջադրվելու համար:

3. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում ընդունման պահից:

ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
Ա. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ
Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

ՈՐՈՇՈՒՄ

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով ՀՀ Ընտրական օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի ,,ե'' կետի դրույթներով՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը որոշում է.

1. Ընդունել ՀՀ ԱԺ ընտրությունների արձանագրությունը:

2

(Շար. Ա. Էջէն)

"մաքրել" ուզեց, աւելի վերջ ալ երբ ըսաւ թէ այն դատաւորը որ առժամեայ ազատութիւն չնորհած է դատապարտեալի մը (որ կին մը սպաննեց) պէտք է վճարէ իր սխալին գինը: Այս վերջին արտայայտութիւնը մանաւանդ, ոտքի հանեց դատական մարմինները: Ինք կը պնդէ, տէրը կը մնայ իր ամբոխավար խօսքերուն, կրկնելով թէ ինք զոհերուն կողմն է: Իր հակառակորդները կը յուսան որ կինը չի վերադառնար (ընտանեկան հարցեր ունի եւ կինը ճգած գացած է) եւ այդ պարագային՝ "չհաճ ենք" ըսած կ'ըլլայ ը Վիլըփէն Շիրաքի (Լիպերասիոն, Ցունիս 24):

ԻՆՍԷ-ի (Վիճակագրութեան Ազգային Հիմնարկ) համաձայն Հոգեվարուստի երկուշաբթիին (ըստ Ռաֆարէնի, հարկ էր աշխատիլ ի նպաստ տարեցներուն) բերած նպաստը "չատ մօտ է զերոյի":

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Աբշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբթի, Ցունիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Vient de paraître

CD

Armenian and Iranian Melodies

«HAYREN» Music Band
S'adresser aux adresses habituelles
(FNAC, Virgin, etc...)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ցունիս 3: Տօն է վարդավառի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ցունիս 4: Մեռելոց:
Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանդիստ:

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005.

S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— **7h30 Pont de Charenton** devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son
GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager –

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

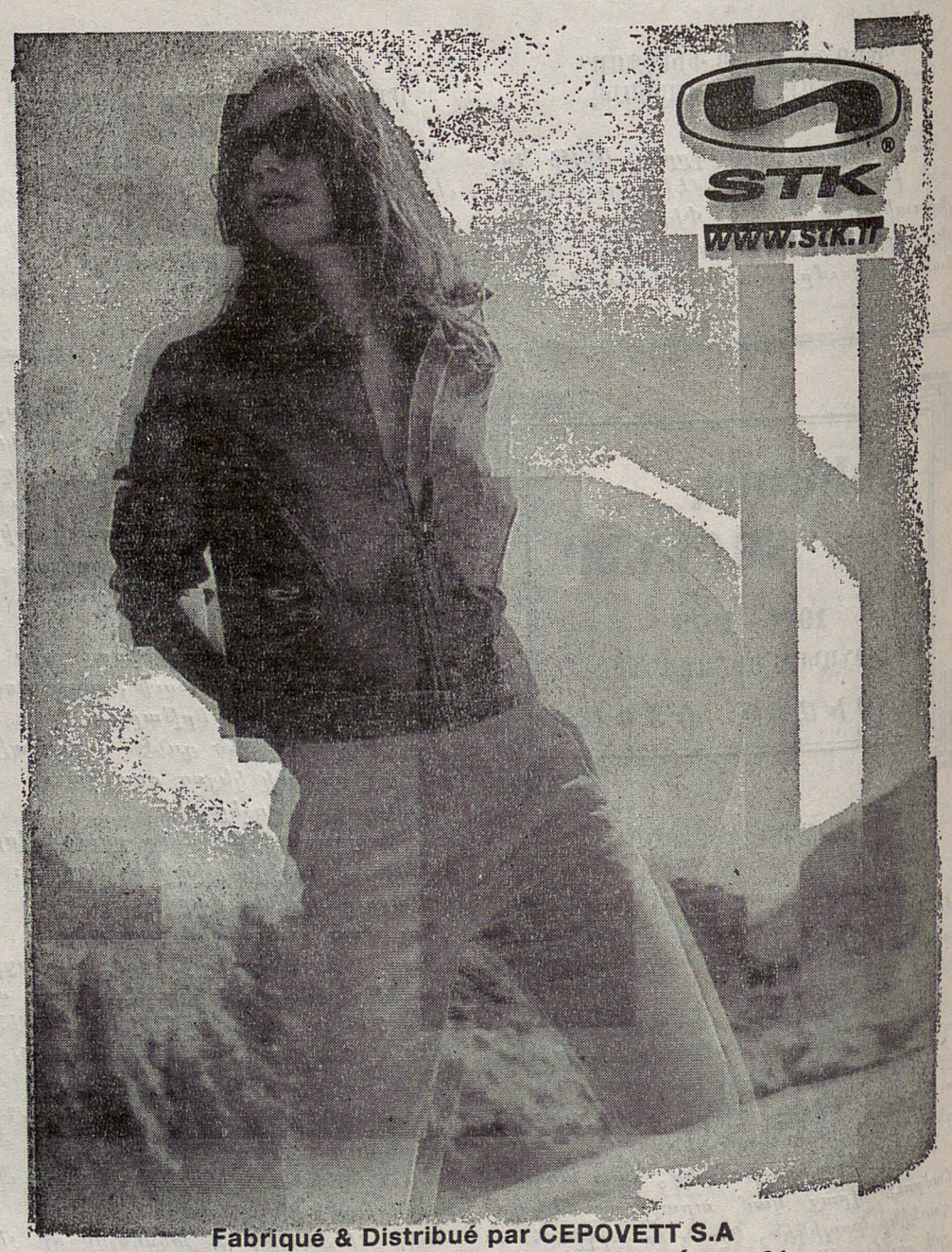
Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28
MARDI
28 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·232 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·232

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ԱՀՄԱՏԻՆԵԺԱՆ ԿԸ ԹՈՍՏԱՆԱՑ «ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՑԻՊԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՀԱՆԳՍՏԱՑՆԵԼ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ

Ոչ ոք կը նախատեսէր ինչ որ պատահեցաւ Յունիս 24ին Պարսկաստանի մէջ: Սկիզբէն նախընտրութիւն տրուած էր Աքպար Հաշեմի Ռաֆսանճանիի, որ չափաւոր անձ մը կը նախատեսուէր, ինչ որ-կը հաստատէին նաեւ հարցախոյզերը: Առաջին շրջանի արդիւնքները արդէն յուրջ մտահոգութիւն պատճառեցին, քանի առաջին անգամն է որ Բ. շրջան մը անհրաժեշտ կը դառնար եւ մինչ ժամանակ երկու թեկնածուներու արդիւնքները չատ մօտ էին իրարու: Արդարեւ, Ռաֆսանճանի կը ստանար ձայներու 21%ը եւ Ահմատինեժատ՝ 19,47%ը: Բ. շրջանը կը հաստատէր Յունուզ առած մտահոգութիւնը, երբ Թեհրանի ծայրայեղ պահպանողական թեկնածուն Մահմուտ Ահմատինեժատ կ'ընտրուէր ձայներու 61,69%ով, մեծամասնութիւն մը որ թոյլ չէր տար նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ ընել անկանոնութիւններ: Ռաֆսանճանի ստացած էր միայն ձայներու 35,92%ը: Կը թուի որ կը վճռէ ժողովրդական չըլլալու իր պարագան, մեծահարուստի հանգամանքը, երկրի մը մէջ ուր 15 միլիոն Պարսիկներ աղքատութեան սեմէն վար կ'ապրին:

Այս ընտրութեամբ սակայն, պարզ է որ աւելի քան երբեք բացարձակ իշխանութիւնը կը մնայ "գերագոյն առաջնորդ"ին՝ Խամէնէյի ձեռքը, որ այլեւս ոչ մէկ բարենորոգիչ ընդդիմադիր ունի դիմացը:

Նորընտիր նախագահը 49 տարեկան ճարտարագէտ մըն է, դրեթէ անծանօթ՝ երկրին մէջ: Թեհրանի քաղաքապետ է 2003էն ի վեր: Ինքզինք ներկայացուցած է որպէս "ազգին փողոցները աւլողը": Երկու շրջաններու մէջեւ աւելի կարեւորութիւն տուած է իր ընտրապայքարին, անոր տալով աւելի ամբոխավար բնոյթ: Կ'ուզէ վերջ տալ անհաւասարութիւններուն, հիմնել "իսլամական տիպար հանրապետութիւն մը":

Իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր յաջորդական նախագահները եղած են. – Պանի Սատր (1980–81), Ալի Ռեժայ (1981 Յուլիս–Հոկտեմբեր), Ալի Խամէնէյի (1981–1989), Հաշէմի Ռաֆսանճանի (1989–1997) եւ Մ. Խաթամի (1997–2005): Երկրին Սահմանադրութիւնը նախապատուութիւնը կու տայ կրօնքին եւ իշխանութեան կեանական բաժինը "առաջնորդ"ին (ներկայիս Այաթոլլա Խամէնէյի): Նախագահը ոչ մէկ իշխանութիւն ունի արդարութեան եւ սահմանադրութեան վրայ: Երկրին բնակչութեան թիւը 66,5 միլիոն է, որուն 50%ը Պարսիկ է, 20%ը՝ Ազերի, 10%ն ալ՝ Քիւրտ: Կրօնքը չիի իսլամական է:

***

Արեւմուտքը, մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգները չատ դժգոհ են, քանի "չարի առանցքը" կը ծաւալի եւ ԱՄՆ, որոնք արդէն ծանր կացութեան մը մատնուած են Իրաք, նոր ճակատ չեն կրնար ստեղծել: Ներկայիս, իրենց դիրքը ըսպասողական է, "ուէյթ էնտ սի", մանաւանդ որ Ահմատինեժատ փորձած է հանդարտեցնել արեւմտեան շրջանակները, չափաւորութիւն (էքէտալ) խոստանալով: Հրապարակային առաջին ելոյթով մը, Ահմատինեժատ չեզոտած է.–"չափաւորութիւնը 70 միլիոնոց անձերու այս կառավարութեան քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ", կ'ըսէ նաեւ թէ կառչած պիտի մնայ "կրօնական ժողովրդավարութեան" մը եւ պիտի պայքարի ամէն տեսակի ծայրայեղութիւններու դէմ, ինչ ալ ըլլայ անոնց բնոյթը: Աւելի անորոշ մնացած է սակայն, երբ հարց տրուած է իրեն մարզկային իրաւանց եւ կիներու մտահոգութիւններու մասին, ճշդելով թէ "ազատութիւնը ամէնէն մեծ պարգեւն է զոր Աստուած տուած է մեզի": Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի հետ յարաբերութիւններուն, նախագահը յստակ կերպով դծած է իր կառավարութեան ծրագիրը: Հակառակ եւրոպական պահանջներուն եւ ԱՄՆու հետ յարաբերութիւններուն, ճշդած է.– "Մեր պարտականութիւնն է հասնիլ հիւլէական թեքնոլոժիին, խաղաղապաշտ նպատակներով" եւ դիմած է եւրոպացիներուն, որպէսզի աւելի դործակցութիւն եւ վստահութիւն ցոյց տան: Վճռակամ կը մնայ ԱՄՆ-ու հանդէպ.– "Իրան յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ է եւ Միացեալ-Նահանգներուն պէտք չունի":

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐՏՈՂԱՆ "նոր որեւէ պայման" չընդունիր Եւրոպական Միութեան անդամակցելու համար եւ կը յուսայ որ եւրոպական յանձնառութիւնը բանակցութիւններուն համար Հոկտեմբերին, փոփոխութիւն չի կրնար: Թուրքիոյ վարչապետը, դեռ չեչտած է.– "Եթէ նոր պայմաններ պարտադրէք թեկնածու երկիրներուն, մասնաւորաբար երկրի մը որ կը պատրաստուի բանակցութիւններու, պարկեշտ գործ չըլլար": Թուրքիոյ յոյսերը մթագնած են այն օրէն երբ, յաջորդաբար Ֆրանսայիցք եւ Ներլանտացիք ո՛չ ըսին հանրաքուէին: Ձախողութիւնը կը վերադրուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին:

ՏՕԲԸ կը չարունակուի Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ եւ Յունիս 27ին կրկին կարգ մը նահանգներ մասնակցած էին որպէս ամէնէն մտահոգիչ շրջանները ինչպէս՝ Նիվէր, Պուշ–տու–Ռոն, Ռոն, Սաւոա, Իզէռ: Փարիզի մէջ ընտրատիճանը հասած է 32 աստիճանի, ամէնէն տաք քաղաքը Պորտօն էր 39 աստիճանով եւ մերձաւոր Լանտերը 40ով... Կը նախատեսուէր որ Յունիս 29ին որոշ զովութիւն մը պիտի տիրէր:

400էն 500 ՀԱԶԱՐ կը նկատուի թիւը մխսեռականներուն, այր եւ կին, որոնք տողանցեցին Փարիզի մէջ, Յունիս 25ին պահանջելու համար որդեգրումի իրաւունքը: Մոնփարնասէն Ռեփուպլիք, օրւան յորդունդն էր՝ հպարտութիւն (փոխանակ կէ փրայտի): Մասնակցած են նաեւ քաղաքական դէմքեր՝ Նոէլ Մամէռ, Պ. Տըլանոյէ: Երեք վայրկեան ալ լռութիւն պահուած է ի յարգանս սիտայի զոհերուն:

ՖՐԱՍՍԱՑԻ Մահմետական Պաշտամունքի Ֆրանսական Խորհուրդի նախագահ վերընտրուած է Փարիզի Մեծ Մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօր: Նիստին մասնակցած է Ներքին նախարարը՝ Ն.

(Շար.ը Դ· էջ)

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՆԱՄԱԿԸ Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻՆ

Յեղասպանութեան ուսումնասիրութեան լծուած դիտնականներու միջազգային ընկերակցութիւնը Յունիսի սկիզբին Ֆլորիտայի մէջ դումարած է երկամեայ նիստը: Ընկերակցութեան նախագահն է Հայկական Յեղասպանութեան ճանաչումին անսակարկ պահանջով ծանօթ դիտնական Իսրայէլ Չառնի: Նիստին մասնակիցները միաձայնութեամբ խմբագրած են Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանին ուղղուած բաց նամակ մը. Հոն կ'ըսուի թէ մըտահոգ են տեսնելով որ վարչապետը ամէն անգամ "անկողմնակալ ուսումնասիրութիւն" կը պահանջէ Հայկական Յեղասպանութեան մասին, առով իր տգիտութեան փաստը տալով: Նամակագիրները անգամ մը եւս դիտել տուած են որ հարցին մասին մտաւոր աշխատանքի արդասիք փաստաթղթական նիւթի պակաս չկայ եւ թէ կատարուածը յարիր է ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան պայմանագրին դրոյթներուն:

Նամակը կ'աւարտի Թ. Էրտողանի ուղղուած կոչով որ ճանչնան անցեալի իշխանութիւններու պատասխանատուութիւնը, ինչպէս ըրաւ Գերմանիան Ողջակէզի հարցին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՋԱԽԱՔ

ՎՐԴՈՎԵՑՆՈՂ ՈՐԲԱՆՈՑԸ

Նինոծմինդա քաղաքին մէջ բացուած որբանոց մը կը դիտուի որպէս շրջանին ժողովրդագրական պատկերը ի նպաստ վրացիներուն փոխելու նախաձեռնութիւն: Համոզումը հիմնուած է որբանոցի տնօրէնին կրօնաւոր Գ. Աբուլաձէի Ջաւախքի երկլեզու "Հարաւային դարպաս" թերթին տուած հարցազրոյցին ըսածներուն: Ան ըսած է թէ որբանոցին պատսպարեալները երկրին այլ շրջաններէն բերուած որբեր են որոնք յետագային կը հաստատուին Ջաւախքի մէջ:

Ջաւախքի հայութիւնը վրդովումի նման պատճառներ յաճախ կ'ոտնենայ, քանի որ տնտեսական դժուար կացութեան հետեւանք Հայերու արտագաղթը մնայուն երեւոյթ է, մինչ կողմէ իշխանութիւնները ամէն բան կ'ընեն մինչեւ 1990ական տարիները դրեթէ միայն Հայերէ բնակուած շրջանին ժողովրդագրական կշիռը իրենց ի նպաստ փոփոխելու համար:

***

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐՈՒՆ ԶՈՀ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Ծալկայի մէջ Յունիս 25ին Ներքին գործերու նախարարութեան զօրամասէն զինուորական մը ծանրօրէն վիրաւորած է Ղալըբելիսա հայկական դիւղէն 26 տարեկան բնակիչ մը: Այն քանի մը հայ գիւղացիներու հետ լինքնաշարժով գացած է Հոլանք գիւղը ուր զինուորականները չեն արտօնած որ գիւղէն անցնին երբ առուտուրդին վիճակը լուրջ էր:

ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Մեր նախորդ թիւով (Յունիս 25–26) վերջին պահուն հաղորդած էինք որ Յունիս 23ին, յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած էր Ժորժ (Գէորգ) Սարեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1926ին եւ ընտանեօք Ֆրանսա փոխադրուած 1929ին: Կանուխէն մտած է ազգային կեանքի մէջ, նախ ԺԱՄ-ի (Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդութիւն) Ազգ. կոմիտէին, ուր դանձապահ է, ապա ընդհանուր քարտուղար, կը մասնակցի կազմակերպութեան բոլոր ձեռնարկներուն՝ ամրան ճամբար, պատասչրջութեան ճամբորդութիւններ, Հայաստանէն եկող գեղարուեստական խումբեր եւլն., եւլն.:

Գործօն մասնակցութիւն բերած է Խորհրդային Հայաստանի տարեդարձներու ոճնակատարութիւններուն: Մասնակցած է նաեւ միջազգային փառատօներու (1953ին Պուքրէշ, 1957ին Մոսկուա):

1964ին ԺԱՄ-ի "հիները" կ'անցնին Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան (ԻՒՔՖԱՄ) շարքերը եւ Ժ. Սարեան նախ դանձապահ է կեդրոնական վարչութեան, ապա քարտուղար, հուսկ 1992ին՝ նախագահ: Աւետիս Ալեքսանեանի մահէն ետք, 1984ին կը մասնակցի "Աչխարհ"ի խմբագրութեան, Պարգեւ Շամիկեանի հետ: 1991ին, Ժ. Սարեան կը ստանձնէ չաբաթաթերթին նիւթական պատասխանատուութիւնը եւ Պարգեւ Շամիկեանի մահէն ետք ալ՝ թերթին ամբողջական պատասխանատուութիւնը: Նուիրումով տարած է այդ աշխատանքը: Այդ թուականէն ի վեր, երկշաբաթաթերթին խմբագրութիւնը կ'ապահովէր, Ֆրանսերէն դիպուկ խմբագրականներով եւ ազգային կեանքին կը հետեւէր երիտասարդական եռանդով: Մաս կազմած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան, նաեւ Հայկական կազմակերպութիւններու Խորհուրդին (ՍԷ. ՍԷ. Ա. ԷՖ.), որու վոխնախագահն էր վերջին շրջանին:

Յիսուն տարիներու երկայնքին, Ժորժ Սարեան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է գաղութիս կեանքին, եղած է միշտ Հայաստանի կողքին, երէկ՝ խորհրդային, այսօր՝ անկախ:

***

Վերջին անգամ զինք տեսած էինք "Աչխարհ"ի 45ամեակի ճաշին, Ապրիլ 10ին: Հիւանդութիւնը արդէն սկսած էր իր աւերը գործել, բայց չէր կրնացուցած իր եռանդը, ջանալով պարտկել իր տառապանքը: Վերջին շրջանին, գաղութս կրեց բազմաթիւ կորուստներ, որոնք բացեր ստեղծեցին: Բայց մըն ալ կը ստեղծէ Ժորժ Սարեան: Կը մնայ մաղթել որ այդ բացերը պարապներու չվերածուին:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մ. Սարեանի եւ զաւակներուն:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տե՛ս Դ· էջ:

1915 - 2005
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԱՄԵՆԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈՒՈՐ ՊԱՆԴՈՒԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊԱՏՐԻԿԵԱՆ

Մուրատ Պէլկէ, Պոլսոյ Պելկի համալսարանի համեմատական գրականութեան դասախօս է. խօսեցաւ «Ցիւղոլութիւն, մոռացութիւն եւ լռութիւն» նիւթին մասին- հասարակութիւնները ի՞նչպէս կը յիշեն իրենց անցեալը եւ այդ յիշողութեան ազդեցութիւնը ներկայ յարաբերութիւններուն վրայ:

Ծորհրդաժողովին ներկայ Թուրք մտաւորականներուն ամէնէն նուազ մտաւորականն ու մարդկայինը կարելի է համարել փրոֆ. Պէլկէն. բնական, հաղորդական եւ մարդկային չէշտ կար իր զեկուցումին մէջ որ թէեւ համառօտ էր բայց անկեղծ:

«Ես ալ Հայոց ցեղասպանութեան մերժումին մէջ ձեւով մը յանցաւոր եմ, քանի այն երկիրը ուր կ'ապրիմ մերժումի քաղաքականութիւն կը մշակէ: Մանկութենէս տեղեակ էի որ Հայերու հանդէպ ցեղասպանութիւն կատարուած է. ես ինքզինքս ատոր պատասխանատու չեմ զգար, բայց մեղսակից կրնամ դառնալ եթէ չըպայքարիմ անոր դէմ. այս է պատճառը որ ես միշտ ձեր մէջ կը գտնուիմ» ըսաւ ան:

Աւրգարեւ Մուրատ Պէլկէին վենետիկի համագումարին ալ հանդիպած էի: Հոն ալ միեւնոյն տեսակէտները գրաւ սեղանին վրայ: «Ցեղասպանութիւն» բառը դժուար է գործածել Թուրքիոյ մէջ. բայց այն ինչ տեղի ունեցաւ 1915ին Հայերու հանդէպ, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ 1948 Ժընեւի համաձայնագրի սահմանները յարմար ցեղասպանութիւն: Ես կը կարծեմ որ ժամանակի կը կարօտի ճանաչումը. երկար տաեն անոր մասին խօսիլ կարելի չէր. ցեղասպանութիւն գոյութիւն չէր ունեցած. հիմա արդէն հարցը ոչ միայն դրուած է, այլ օրէ օր կ'աճի այդ մասին խօսող Թուրք մտաւորականներու թիւը. ուրեմն լաւատես ըլլանք:

Ռուբէն Սաֆրաստեան, Հ.Գ. Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկի փրոֆէսէօր. անդրադարձաւ երկար զեկոյց մը կարդաց. «Ցեղասպանութեան գործօնը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Սաֆրաստեան Թրքագէտ է. եւ ունի բազմաթիւ հրատարակութիւններ հայեւթուրք յարաբերութիւններուն նուիրուած. հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածներու եւ գիրքերու. իր զեկոյցով վերլուծում մը կը կատարէ ցեղասպանութեան խնդիրին Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Իր անդրադարձութիւնները կատարած է ոչ միայն հայեւթուրք երկկողմանի յարաբերութիւններու տեսանկիւնէն, այլ համեմատած՝ շարք մը համաշխարհային քաղաքական գործընթացներու ակզնաղբիւրներու մէջ: Իր ուշադրութեան առարկան դարձուցած է նաեւ խնդրին աշխարհաքաղաքական տեսակէտը: Սաֆրաստեան այս եզրակացութեան յանգած է որ ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ դատապարտութեան խնդիրը Հայ երիտասարդ դիւանագիտութեան օրակարգին մէջ մտնելով ցոյց կրնայ տալ իր հասունութիւնը: Աւելցնելով որ այս ընթացքին հետեւելով հայ դիւանագիտութենէն կը պահանջուի իր վերջնական նպատակներուն համար աւելի պարզ եւ յստակ ձեւակերպում:

Սաֆրաստեան վստահաբար լաւ մտածած է իր նիւթին եւ ստէպ, իր զեկուցումի առեն խօսեցաւ պարզութեան եւ յստակութեան մասին... պէտք է խոստովանիմ որ ըլլայ Վենետիկի, ըլլայ Երեւանի իր ընթերցումին հետեւելէ վերջ մարդ զօրաւոր պիտու ցաւեր կ'ունենայ... քանի այնքան մէկէ մէկ նախադասութիւններ կը գործածէ, գիրար լրացնող եւ յաճախ իրարու հակասող որ կը դժուարանաս կեդրոնանալ: Սա ընդհանրապէս մեր Հայաստանի դիտնականներուն «Ցատկութիւնն» է: Բառեր, բառակոյտեր, նախադասութիւններ, կրկնաբանութիւններ մեր քարթէզեան յստակ մտքերուն միայն խառնաչփոթ կը պատճառեն, պարզապէս կը յոգնեցնեն:

Այս պատմական, միջազգային, շատ կարեւոր համագումարին հրաւիրուած էին նաեւ աստուածաբաններ, հոգեբաններ, բանաստեղծներ, գրողներ, ամբողջութիւն մը ստեղծելու մտահոգութենէն տարուած:

Անոնցմէ առաջինն էր Տոնալտ Միլլէր, Գալիֆորնիայի համալսարանի աստուածաբանութեան փրոֆ. որ իրրեւ նիւթ ընտրած էր «Ստանձնել պատասխանատուութիւն: Մեղքի փոխանցումը սերունդէ սերունդ, թէ՞ դաթարախ...»:

Միլլէր իր զեկոյցի ամբողջութիւնը հիմնած էր 100 հայ վերապրողներու եւ 160 Թուրանտացի վերապրողներու յիշողութիւններու արձանագրութիւններով:

Հետաքրքրական են Հայերուն տուած պատասխանները որ հեղինակը 6 դասակարգի կը բաժնէ: 1- Ուսապահում եւ հետապնդումներ: 2- Բռնութիւններ եւ զայրոյթ: 3- Վրէժ եւ փոխհատուցում: 4- Հաշտութիւն եւ ներողամտութիւն: 5- Հեռացում եւ յուսահատութիւն: 6- Բացատրութիւն եւ տրամաբանութիւն:

Ռուանտացիներուն համեմատաբար թարմ ըլլալով, կարելի չէ նոյն չափանիշները գործածել:

Ռիչարտ Ցովհաննէսեան եղաւ Համագումարի վերջին զեկուցողը:

Ցովհաննէսեան պատմագէտ է, հայագէտ, հեղինակութիւն է. կոթողային հատորներու հեղինակ է. բաւ է յիշել իր քառահատոր Հայաստանի Հանրապետութիւն, պատմական դիրքը անպէրճնով: 60ական թուականներէն նեցկայ է հայպէտական-պատմական գրեթէ բոլոր հաւաքոյթներուն, գրածօղ մասնակցութեամբ. իր կարեւոր դերը ունի յատկապէս Միացեալ Նահանգներու հայագիտական ուսումնարաններու զարգացումին մէջ: Աւելի քան երկու տասնամեակ (2000) սկսած է պատմական Հայաստանի եւ հայկական կեդրոններու մասին հետազօտական համագումարներ կազմակերպել, Վան-Վասպուրական (2000), Ծովք - Խարբերդ (2002), Բաղէշ-Պիթլիս (2001), Տարօն-Մուշ (2001), Կարին-Էրզրում (2003), եւ հայկական պոլիսը ուր զբաղմանալիօրէն մոռացութեան տուած էր, միայն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն, 250 կարկառուն դէմքեր, Ալիշանի, Զամընչեանի, Աւգերեանի եւ Բագրատունիներու մակարդակով տիտաններու, մոռցուած էր նաեւ Վիեննայի մասնաճիւղը, որոնց համար հարկ զգացի, յանուն արդարութեան, երկար յօդուածաշարքով, ՑԱՌԱՋԻ էջերէն ներկայացնել այդ անտեսուած դէմքերը:

Ռիչարտ Ցովհաննէսեանի զեկուցումը, խնջուլատահ գիտնականի վայել ներդրում մըն էր, տրուած դիւանային փաստերով, պատմական թուականներով ուրոնց ճշդրտութիւնը որեւէ կասկած չէր վերցներ: Այնուհանդերձ, իր հիմնական պաղատարն էր «Ցետաղարձ ակնարկ նետել, բայց յառաջ ընթանալ»:

Վերջին քննարկումը տեղի ունեցաւ Ցովհաննէսեանի եզրակէն անմիջապէս յետոյ. ծրագրին մէկ կարեւոր նիւթը Գունկէր որ (բարեբախտաբար) ներկայ չէր, անոր փոխարէն Թիֆլիսէն ժամանած էր Եւրոպական Խորհրդարանի համագործակցութեան նախագահ Մարի Անն Իսլէր Պէկէն (Ֆրանսա) որուն յաւուր պատշաճի խօսքերը մանաւանդ նորութիւն մը չբերին համագումարի մակարդակով:

Փակման խօսքը կ'իյնար անոր որ կազմակերպած էր այս լուրջ գիտաժողովը, եւ որ 2 օր առաջ իր բացման խօսքին մէջ մաղթած էր գործերու յաջողութիւն. 48 ժամ յետոյ կրնար գոհունակութեամբ ներկայանալ սրահին եւ արդար հպարտութեամբ յայտնել իր ընդհակալութիւնը բոլորին: Սակայն յանկարծ ներքին անապահով եղելութեան հոսանքէ մը գարնուած, այնպիսի ջերմ, պատմական, հայրենասիրական եղոյթ մը ունեցաւ որ ողջ հանդիսականները յոտնկայս երկար երկար վայրկեաններ ծափահարեցին մեր Աւրտաքին Գործոց նախարարը:

Սկանդինաւի հիմնական պաղատարնել ը փորձեցի հետեւեալ ձեւով ամփոփել:

... Ցեղասպանութիւնը իշխանութեան միայն յետին չափաշահութիւնն է: Ոչ մէկ ազգ կրնայ իր պատմութենէն ամբողջովին խուսափիլ. կրնայ անտեսել բայց անոր կը լծուի ուրիշի պատմութեան հետ բազդատելու առեն: Հայաստան եւ Թուրքիա, առանձին եւ միասնաբար պէտք է համեմատեն իրենց պատմութիւնները: Մենք միակ դրացիները չենք որ խնդիր ունեցած ենք եւ կը շարունակենք ունենալ. մեր պարագային, պէտք է թոյլատրէինք որոշ հեռաւորութիւն պահել մեր անցեալին եւ ապագային միջեւ. այդ մէկը չհայրութիւն պիտի ըլլար մեզի համար. մեր միջեւ ոչ բարձեր կան, ոչ տատանութիւն. մեր տեղը հոս է. մեր աչքերուն առջեւն է մեր կորնցուցածը. բայց քանի մերը քովի դուռն է, պէտք է բարի կամքով անցեալը մոռնալ. այդ մէկը կարելի կը դառնայ եթէ մեր ըրացիներ ալ անցեալի զէշութիւնները ուզէ դարմանել... մանաւանդ «ոճրագործներ» չըսի մեր ըրացիներուն, քանի Հայերը չատ լաւ դիտեն ներկայ Թուրքիան տարբերել Օսմանեանէն. Հայոցեան երկու երրորդը 1915 եւ 1918ի միջեւ կոտորուեցաւ կամ տեղահանուեցաւ: Այսօրուայ Թուրք հանրապետութիւնը պէտք է դատապարտէ այս ոճիրը որ պատմական քննութիւններու չի կարօտիր քանի այնքան բացայայտ է:

... Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մեծագոյն փոքրամասնութիւնը կը կազմէին. ո՞ւր են հիմա... Կարելի՞ բան է որ մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը մեզի ցնորական վէպեր չարադրած ըլլան... Ո՞ւր են հարիւրաւոր վանքերու եւ եկեղեցիներու կառուցողները ժառանգորդները... վանքեր որոնց աւերակները տակաւին կ'աղաղակեն "Թրքական" հողին վրայ... Արդեօք Միացեալ Նահանգներու դեսպան Հէնրի Մորկնթաուի հաշուետուութիւնը չարդերու մասին աստ վկայութի՞ւն մըն է..., ինչո՞ւ զինուորական առեան մը կազմուեցաւ, զինադադարին եւ դաշեց Եղեռնի Թուրք պատասխանատուները Թուրքերու ձեռքով... ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել այն հազարաւոր էջեր կազմող փաստաթուղթերը որ տակաւին գոյութիւն ունին բոլոր ազգերու դիւանները մէջ... եթէ սա ցեղասպանութիւն չէ, այլ միայն ապստամբ Հայերու հեռացում պատերազմի ճակատներէն, ո՞ւր են սահմաններէն հեռու հայ քաղաքներու բնակիչները, ինչո՞ւ անոնք նաեւ ծովու բացերը խողխողուեցան կամ մկ զիւերուան մէջ ամբողջ մտաւորականն դասակարգը տասանորդուեցաւ. ինչպէ՞ս նմանը բան մը կարելի է առանց ծրագիրի եւ կանխամտածութեան: Երբ պետութիւն մը իր հարազատ քաղաքացիները ծրագրուած կերպով կը տեղահանէ քաղաքական պատճառներով տակտիկա «Ցեղասպանութիւն» կը կոչուի:

Ախո՛ն որ Թուրքիան այսօր անհաչիւ դումարներ կը մսխէ պատմութիւնը խեղաթիւրելու եւ խեղաթիւրել տալու... մինչ Հայերը արդարօրէն կը սպասեն որ աշխարհը ճանչնայ եւ դատապարտէ վերջապէս ոճրագործները եւ անոնց գործակիցները:

Թուրքիան պէտք է զատորոշէ քաղաքականութիւնը պատմութենէն: Մեզի համար զուտ տատրուակներ են թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ: Ինչո՞ւ կը զարմանան որ տակաւին ԱՐԱՐԱՏԸ մեր դիմանը չանին վրայ է. Թող դիտնան որ Հայերը այդ հողին վրայ հազարամեակներ ապրած են. ճիշդ է որ Հայաստանի սահմանները դարերու ընթացքին փոփոխութիւն կրած են. ծովէ-ծով Հայաստանէն վերածուած ենք ներկայի փոքր հանրապետութեան միայն 1915էն յետոյ Թուրքերու կատարած անմարդկային ցեղասպանութեամբ...:

Այսօր քաղաքական իրողութիւն մըն է որ Հայաստան եւ Թուրքիա դոյութիւն ունին կապած սահմաններով, միջազգային հատարակութեան մէջ: Դարձեալ քաղաքական իրողութիւն է որ դրացիներ ենք եւ պիտի ապրինք որպէս դրացի երկար տարիներ. կրկին յայտնի է որ Հայաստանը Թուրքիոյ համար որեւէ վտանգ չի ներկայացներ եւ հուսկ իրողութիւն է որ այսօրուան Հայաստանն է որ կոչ կ'ընէ Թուրքիոյ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու:

Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը ցեղասպանութեան ճանաչումը կը պահանջէ միայն, ուրիշ ոչինչ:

— Առջի օր, Թրքական հեռատեսիլի խմբակի մը հետ հարցազրոյցի առեն ան ի բերան մեացի անոնց ահաւոր անտեղեակութենէն: Անոնք զարմացած էին որ հայ – թրքական սահմանը բաց է մեր կողմէն եւ փակ՝ Թրքական կողմէն: Զարմացած էին թէ Հայաստան ոչ մէկ նախապայման դրած է դիւանագիտական յարաբերութիւնները սկսելու: Մեծապէս ապշած էին որ նոյնիսկ Ցեղասպանութեան ճանաչումը պայման չէր: Տեղեակ չէին որ Կարսի դաշնագիրը Հայաստանի կառավարութենէն չէ մերժուած...: Հիմա ալ ես զարմացած եմ թէ ինչպէ՞ս Թրքական պաշտօնական քարոզչութիւնը այսքան մարդիկ ձգած է մութի եւ խաւարի մէջ...:

— Սխալ է կարծել որ մենք հակառակ ենք Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութիւն. ի հարկէ կ'ակնկալենք որ անոր իսկական ժողովրդավարական երկիրը մը ուր ուժանողները տեղեակ պահուին Ցեղասպանութեան, Հայոց մշակութային զանձերը վերանորոգուին. կը յուսանք որ օր մը այդպէս ըլլայ. Թուրքիան պէտք է վերաեռնէ իր երկրին մէջ մարդկային եւ քաղաքական իրաւունքներու հարցը, կրօնքի եւ խօսքի ազատութիւնը:

Մենք Եւրոպական Միութենէն կը սպասենք, բնականաբար, որ այս անհրաժեշտ տուեալները պահանջէ Թուրքիայէն, եւ դանազան դիւանագիտական կամ անտեսական պատճառներով աչք չծոցէ այս անհրաժեշտ պայմաններուն դիմաց:

***

Համագումարի ներկայացումը փակելէ առաջ հարկ է քանի մը կէտեր աւելցնել: Քննարկողներու մէջ կային անձեր որ իրենց կարծիքներով ուշադրութիւնը գրաւեցին: Անոնցմէ ամէնէն յայտնին, բնականաբար, Անգարայի ծանօթ դէմքն է՝ Պաւքըն Օրան, համալսարանի փրոֆ. քաղաքագիտութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու:

Վենետիկի համագումարին ալ ներկայ էր. հոն ալ նոյն անհեթեթութիւնները առներեսաբար կրկնեց. "Ձեր տղերդութիւնը ինչ ուզէք կոչեցէք, միայն Ցեղասպանութիւն մի կոչէք": Եւ դիտէ՞ք ինչո՛ւ. որպէսզի Թուրք մտաւորականները չզայրացընենք կամ չխրտչեցնենք: Վենետիկի մէջ ըսի որ այդ մեր հարցը չէ... եւ պարոն Անդարայի փրոֆ.ը այդ միջազգային ամպիոնէն զիս Ահաբեկիչ անուանեց:

Այս միեւնոյն անձը, Պաւքըն Օրան, Մաւիոնի բեմէն ալ նոյն նախապատութիւններով հանդէս եկաւ, առանց բան մը փոխելու: Այս անգամ պատասխանը իր հայրենակիցէն սպացաւ. Թանէր Աքչամ- "Մեզի չի յարմար Հայերուն ըսել թէ ինչ բառ պէտք է գործածեն": Իսկ Մուրատ Պէլկէ աւելցուց. "Եթէ 1915ը ցեղասպանութիւն չէ, կ'ուզէի դիտնալ թէ ի՞նչ է ցեղասպանութիւնը":

Պոլսոյ "Ակօս"ի խմբագիր Հրանդ Տինքն ալ քաջ եւ յստակ միջամտութիւն մը կատարեց, հիմնականօրէն չեշտելով որ Թուրք հասարակութիւնը կարծիք չունի. ան գերդն է պետական տեսակէտներուն՝ ժողովրդավարութեան պակասին. միակը որ բան մը կրնայ փոխել, Թուրք ժողովուրդն հասարակաց կարծիքն է. պէտք է առոր վրայ աշխատիլ. լուսաբանել, իրաւունք տալ անձնական կարծիքի. պատմեց նաեւ թէ պետութեան կազմակերպած Անգարայի հատաքոյթին չէ վրանած ըսելու որ եթէ նոյնիսկ ոսկեպատ չոգեկառքերով տեղահանէիք Հայութիւնը դէպի օտարութիւն, դարձեալ Ցեղասպանութիւն պիտի կոչէի. քանի ամբողջ ժողովուրդ մը կը հետապնդէիք իր հազարամեայ բնօրրանէն:

Քննարկողներու խումբին մէջ կը դասուէր նաեւ Հ. Զէքիեան, որ համառօտ, տրամաբանական ելոյթը փակել ուզեց սմէնուն սրտին խօսող կոչով մը, որ ներկաներուն ծափահարութիւններուն արժանացաւ. – Թէ ե՞րբ պիտի տեսնենք մեր նահատակները տուրբերու կարդին: Տեղին հարցում եւ արդար փափաք, որ սրահին մէջ գտնուող հայ եկեղեցականի մը կերբռան, անվայել դիտողութեան առիթ սըտաւ:

Երկարող անդրադարձս կ'ներկայ մեր Ցեղասպանութեան հետ անմիջական առընչութիւն ունեցող Ցոյներու եւ Քիւրտերու բացակայութեան. միայն ասոր օրիորդ մը հարց տուաւ թէ ո՞վ պիտի զբաղի Ասորիներու ալ ցեղասպանութեամբ:

Ցոյները, որ բազմաթիւ կոտորածներ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Ա. ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ

Յեղասպանութեան մասնագէտներու միջազգային ընկերութեան առաջին մրցանակը տեղի ունեցաւ Ֆլորիտա, Յունիս 3-7, աւելի քան 250 մասնագէտներու մասնակցութեամբ. անոնք եկած էին ԱՄՆ-էն, Եւրոպայէն, Աւստրալիայէն, Ճափոնէն: Կային նաեւ 13 Հայեր:

Գլխաւոր առենախօսներէն էր փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան որ նիւթ ըրաւ 90ամեակը: Իսկ գլխաւոր մեծարեալը եղաւ փրոֆ. Վահագն Տատրեան որ պալդեւտրուեցաւ մխութեան չքանչանով: Զայն յանձնել առաջ մխութեան նախագահը փրոֆ. Ռ. Մելսոն դրուատական արտայայտութիւններ ունեցաւ փրոֆ. Տատրեանի հասցէին. չէնեց մանաւանդ որ ընկերութեան հիմնադրէն չատ առաջ անոր ծաւալուն ուսումնասիրութիւններով և հրատարակութիւններով ցեղասպանութեան նիւթով ուսումնասիրութիւնը դիտական բարձր մակարդակի հասցուց: Ըսաւ թէ ինք ալ չատ ուրիշներու կարգին մեծապէս օգտուած է Տատրեանի գործերէն ու հրատարակութիւններէն:

Ապա Ռ. Մելսոն դրուատական արտայայտութիւններ ունեցաւ փրոֆ. Տատրեանի հասցէին. չէնեց մանաւանդ որ ընկերութեան հիմնադրէն չատ առաջ անոր ծաւալուն ուսումնասիրութիւններով և հրատարակութիւններով ցեղասպանութեան նիւթով ուսումնասիրութիւնը դիտական բարձր մակարդակի հասցուց: Ըսաւ թէ ինք ալ չատ ուրիշներու կարգին մեծապէս օգտուած է Տատրեանի գործերէն ու հրատարակութիւններէն:

Ապա Ռ. Մելսոն դրուատական արտայայտութիւններ ունեցաւ փրոֆ. Տատրեանի հասցէին. չէնեց մանաւանդ որ ընկերութեան հիմնադրէն չատ առաջ անոր ծաւալուն ուսումնասիրութիւններով և հրատարակութիւններով ցեղասպանութեան նիւթով ուսումնասիրութիւնը դիտական բարձր մակարդակի հասցուց: Ըսաւ թէ ինք ալ չատ ուրիշներու կարգին մեծապէս օգտուած է Տատրեանի գործերէն ու

հրատարակութիւններէն:

Տիկին Մատլէն Սարեան,
Օր. Լինա Սարեան,
Արմէն Սարեան եւ Վերոնիք Ակուճեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Սարեան,
Անահիտ, Գայեանէ, Նոյեմի
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եւ աղգականին՝

ԳԷՈՐԳ Ժ. ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Ցունիս 23ին, 78 տարեկանին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ցուլիս 1, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւր-Մառնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Madame Madeleine Sarian
son épouse

Mademoiselle Lina Sarian,
Armen Sarian et Véronique Agoudjian,
Monsieur et Madame Aram Sarian
ses enfants

Anahide, Gayané, Noémie
ses petites-filles

et toute la famille ont la douleur de faire part du décès de

Kevork-Georges SARIAN

survenu le 23 juin, dans sa 78ème année.

Les obsèques seront célébrées le vendredi 1er juillet à 10 heures 30 en la cathédrale arménienne St Jean-Baptiste
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
suivies de l'inhumation au Cimetière de Nogent-sur-Marne.

En cas d'oubli, prière de faire part.

*
**

Paris, le 24 juin 2005

Le CCAF apprend avec douleur le décès de son vice président

Georges SARIAN

qui était l'une des personnalités marquantes de la communauté arménienne de France.

Directeur du bi-mensuel «Achkhar» (Monde) Georges Sarian est décédé le jeudi 23 juin des suites d'une longue maladie. Grande figure du militantisme, membre fondateur de la JAF (Jeunesse Arménienne de France) avec notamment Rouben Mélik, puis secrétaire général de l'UCFAF (Union Culturelle Française des Arméniens de France) durant des années ,il était l'un des principaux acteurs de la communauté, Très apprécié pour son intégrité, son sens des responsabilités et son dynamisme, il aura marqué par son engagement les dernières décennies de la vie politique et culturelle arménienne de France.

Avec son départ, celle-ci perd l'un de ses piliers.

Pour le CCAF
Ara TORANIAN

Տիկին Ժիրայր Էնէզեան, ծնեալ Նատին Փլաթնէր,

Միքայէլ եւ Օտիլ Էնէզեան,
Գոհարիկ Էնէզեան եւ Թիէրի Թերատօ,
Սերժ Էնէզեան եւ Ֆլորանս Շալիմօ,
Անուշ եւ Ժան-Ատրիէն Ռըքուլ,

Լուիզ, Փիէր, Ժանն, Լորի, Կրեկուար, Հէքթոր, Կիւսթաւ, Ակաթ, Ժիւլիէթ, Ժիւլ, Լիզ
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր՝

ԺԻՐԱՅՐ ԷՆԷԶԵԱՆ-Ի

Լօզանի եւ Ցիւրիխի Դաշնակցային Բազմարուեստից Դպրոց

մահը, որ պատահեցաւ Ցունիս 23ին, 77 տարեկանին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Ցունիս 28, ժամը 15ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

5 rue Vauthier 92100 Boulogne

"ՅԱՌԱՋ". - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Էնէզեանի եւ զաւակներուն:

Madame Jiraïr Enézian, née Nadine Plattner, *son épouse*

Michaël et Odile Enézian
Goharig Enézian et Thierry Terradot
Serge Enézian et Florence Chalumeau
Anouche et Jean-Adrien Recoules, *ses enfants*

Louise, Pierre, Jeanne, Lorie, Grégoire, Hector, Gustave, Agathe, Juliette, Jules, Lise, *ses petits enfants*

ont la tristesse de vous faire part du décès de

M. Jiraïr ENÉZIAN

Ecole polytechnique fédérale de Lausanne et Zurich

survenu le 23 juin 2005, dans sa 77ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mardi 28 juin à 15 heures, en l'église arménienne Saint Jean-Baptiste,
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

5 rue Vauthier 92100 Boulogne

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՄՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Աբշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Ցուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 20052

(Շար. Ա. էջէն)

Սարքոզի եւ յաջողած է համաձայնութեան բերել երեք մեծ դաշնակցութիւնները:

ՄԻՍՅԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը Տ. Ռըմսֆելտ յայտարարած է որ հանդիպումներ տեղի ունեցած են Իրաքի մէջ, ապստամբներուն հետ, ԱՄՆ-ու դրդումով: Երկու հանդիպումներ տեղի ունեցած են Ցունիսին կարգ մը ապստամբական չարժումներու ղեկավարներուն հետ, ինչպէս Անսար ալ-Սուննայի (կապուած ալ-Քաիտայի): Իրաքեան կողմը հերքած է այս լուրը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ցուլիս 3: Տօն է Վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԱՔԻՄԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹի, Ցուլիս 4: Մեռելոց:
Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

NOUVELLES ARTISTIQUES

JANSEM

œuvres choisies
Espace RIQUET rue Massol
34500 BEZIERS
Tél. : 04. 67. 28. 44. 18
Du 1er juillet au 18 septembre

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ մէօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14-17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան և երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Հանդիսատեան Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝
պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06·09·02·04·54
Արձանագրութիւնը անվճար է:

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son
GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

ԿԱՄՈՑՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 29
MERCREDI
29 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·233 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·233

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Յունիս 24ին ընտրական յանձնաժողովներու նախագահները մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է կեդր· ընտրական յանձնաժողովին նիստը, ամփոփելու համար Յունիս 19ի ընտրութեան վերջնական արդիւնքները:

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին նախագահը Ս· Նասիբեան ըսած է թէ մասնակցութիւնը եղած է 75,1%, յետոյ ներկայացուցած է մեծամասնութեան եւ համամասնական ընտրակարգերով ընտրուած երեսփոխանները պոյդ ցուցակները: Ընտրական յանձնաժողովներուն նախագահները չեչտած են թէ Յունիս 19ի ընտրութիւնը մէկ քայլ առաջ եղած է բոլոր նախորդներէն: Այս պատասխանած է ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն: Աւտոր փաստը համարած են դէպերու մեծաթիւ խումբերը: Ցոյցած է նաեւ թեքութիւններու մասին· կարգ մը ցուցակներու մէջ սխալներ եղած են, եւլն·: 15 դիմում–բողոքի 11ը արդէն քննարկուած է, չորսը դատախազութիւն ղրկուած:

Ինը համայնքի մէջ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւն ալ տեղի ունեցած է եւ ինը ղեկավար ընտրուած: Մէկ համայնքի մէջ աւագանի ընտրուած է, իսկ թիւ 13 ընտրաշրջանին մէջ Մաղավուզի համայնքի ղեկավարի ընտրութիւնը ջնջուած է:

«ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ· ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՐՈՒՆԸ»

Այս է խորագիրը այն ժապաւէնին որ կը պատմէ Պարաճանովի վերջին ամիսներուն մասին: Նկարահանումը ըրած է անոր մտերիմ ընկերը Միքայէլ Վարդանով: Ժապաւէնը որ Յունիս 15ին ներկայացուած է Երեւանի մէջ, ունի փաստագրական տեսարաններ որոնք ցոյց կու տան "Սայաթ Նովա" եւ "Խոստովանութիւն" ֆիլմերու նկարահանումէն անցքեր: Տեղ տրուած է նաեւ անտիպ նամակներու, Պարաճանովեան հերոսներու, չարժանկարին մէջ վերջին օրերուն: Գործը պատրաստուած է 1989–90 թուականներուն: Միայն նեղ շրջանակներու համար ցուցադրուած է Երեւան, քայց ներկայացուած է Ս· Պետերսբուրգ, Պէռլին, Փրակա, Մոնրէալ, Նիւ Եորք, եւլն·: 1993ին "Պարաճանով· վերջին դարունը" Ռուսաստանի չարժանկարի ակադեմիային բարձրագոյն գարգեւին արժանի նկատուած է, 1995ին ալ Ս· Ֆրանսիսքոյի փառատօնին լաւագոյն փաստագրական ֆիլմ տիտղոսին:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԻՏՈՆ

Երկուշաբթի, Յունիս 27ին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց Ռիչար Կասքէյի (Ֆրանսա) 6 – 4, 7 – 6 (7/3), 6 – 0:

Երեքշաբթի, չորրորդ աւարտականին, Դաւիթ Նալպանտեան (Ա.Բ.Մ. 18րդ դասաւորման մէջ) կը մրցէր Թոմաս Ենհանէնի դէմ (Շուէտ, 12րդ):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ նախաարարապետը՝ Տոմինիք տը Վիլբէքէն, Յունիս 27ին, յաջորդաբար ընդունեցաւ կուսակցապետերը, որոնց կարդին էր Ազգ· Ձակատը: Այս վերջինի հրաւէրը պատճառ եղաւ որ ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր· Հոլանտ մերժէ ընթացք տալ հրաւէրին, որովհետեւ չի հասկնար որ ծայրայեղ–աջը սովորական կուսակցութիւն մը նկատուի: Ժ·–Մ· Լը Փէնի բացակայութեան (Ռուսաստան էր) Ազգ· Ձակատը կը ներկայացնէին Գաբլ Լանկ եւ Ժան–Գլօտ Մարթինէզ: Հարցը հոն է սակայն, որ կուսակցութիւնը եօթը երեսփոխան ունի Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ եւ թէ 2002ին ալ, նախագահական ընտրութեան Բ· շրջանին, Լը Փէն հասած էր Շիրաքի դէմ, պարտութեան մատնելով Լ· Ժոսփէնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ իրեն քուէ տուած են եւ կարելի չէ արհամարհել նման զանգուած մը: Տը Վիլբէքէնի տեսակցութեան նիւթին էր Եւրոպայի ապագան: Մարի–Ժոզէ Պիւֆէ պատասխանած էր հրաւէրին: Մնաց որ ընկերվարականները ձայն չէին հանած, երբ կառավարութիւնը Ֆիննանսաւորած էր Ազգ· Ձակատը հանրաքուէին ատեն, ոչ ալ երբ 2003ին եւ 2004ին ընդունուած էր Ներքին նախարարութիւն:

ԱՆՐԻ ՓՈՆՆ դատաւորը ոստիկաններով խուզարկութեան մը ձեռնարկած է, Յունիս 27ին, Եվմտական նախարարութիւն եւ նախարարին՝ Թիէրի Պրըթոնի բնակարանը: Քննութիւնը կը վերաբերի այն շրջանին (1998 – 2002), երբ Ռոտիա (Ծըննած Ռոն–Փուլէնքի քիմիական գործունէութենէն) որպէս վարչական պատասխանատու ունէր Թիէրի Պրըթոնը: Ներկայիս, քննութիւն բացուած է թերի հաշուապահութեան ներկայացման համար եւ տեղեկատուութեան բացայայտման: Նախարարը Նիւ–Եորք էր այդ օրը եւ յայտարարած է թէ ոչինչ խանգարած է իր ճշդրտութեան բծախնդրութիւնը: Ինչպէս դիտել կու տայ Լիպերասիոն (Յունիս 28) իր խմբագրականով, "Փտած բան մը կայ Պէրսի" (նախարարութեան վայրը): Մատնելէն կը հրաժարէր երեք ամիս ետք, Սթրօս–Ֆահն երկու տարի ետք, երբ քննութեան տակ կ'առնուէր, Սօտէր չորս ամիս ետք, Սարքոզի ութ ամիս յետոյ (երկու պաշտօն պէտք չէ տանէր), կմտար երեք ամիս ետք, բնակարանին արժէքին պատճառաւ: Այլ խօսքով, 10 տարուան երկայնքին ինը նախարար իրարու յաջորդած են, ան ալ նախարարութեան մը գլուխը որ ուրիշներէ աւելի՛ պարտի վստահութիւն ներշնչել:

ԻՏԱԼԻԱ. ճշդում մը ըրաւ ինչ կը վերաբերի 2003ի տօթի զոհերուն թիւին: Արդարեւ, Վիճակագրութեան ազգային հիմնարկը յայտարարած է Յունիս 27ին, որ 2003ին 20 հազար հոգի մեռած է ոչ թէ 8·000, ինչպէս ըսուած էր: Այս ճշդումը կը նշանակէ որ Իտալիա եւրոպական այն երկիրն է որ առաւելագոյն թիւով զոհ տուած է: 2005ին ալ ահազանգի տակ են Միլանօ, Թորինօ, Ճենովա եւ Հռոմ:

ՏՕԹԻՆ հետեւանքով, հոս ու հոն մեռելները եղած են Ֆրանսայի մէջ, զգեստորարար տարեց անձերու մօտ: 74 տարեկան փարիզցի մը եւ 84 տարեկան լիոնցի կին մը մեռած են Յունիս 27ին: Նոյն զիչերը սաստիկ փոթորիկ մը աւեր գործած է Պորտոյի շրջանը եւ ամբողջ

ԿԱՏԱԿԸ ԿԱՏԱԿ ՄՆԱՐ...

Թուրք մամուլը յայտնի դժգոհութեամբ կու տայ լուրը թէ Գերմանիոյ հեռատեսիլի ԱՐՏ կայանը Յունիս 25ին Թուրքիոյ վարչապետ Թ· Էրտողանը ևմանցուցած է Ապտիւլհամիտին: Նիւթ եղած է քըրթական պատժական նոր օրէնսդրութիւնը· այդ առընչութեամբ յիշուած է թէ Էրտողան գիմքը որպէս կատու ցերկայացուցած ծաղրանկարիչի մը դէմ դատի դիմած էր: Այդ արարքը պատճառ եղած է որ շեշտուի Ապտիւլհամիտի հետ ևմանութիւնը, բանի որ այս վերջինն ալ մեծ քիր

չրջաններէն էլեկտրական հոսանք չեն ուներցած, տեղ–տեղ ալ հեռաձայնը չէ բանած: Նման փոթորիկներ կը նախատեսէին նաեւ յաջորդ օրուան համար հիւսիս–արեւմտեան շրջանը:

ՊՈԼՍՈՑ մէկ դատախազը ցկեանս բանտարկութիւն պահանջած է այն չորս ամբաստանեալներուն համար, որոնք կը դատուին ահաբեկչական արարքներու յանցանքով (Պոլիս, 2003 Նոյեմբեր, 63 մեռեալ եւ 750 վիրաւոր) որոնց թիրախներէն էին երկու սինակոկ եւ Մեծն Բրիտանիոյ հիւպատոսարանը, նաեւ Ա.Շ–Է.Պ.–Ա.Է դրամատունը: 72 մեղադրեալներէն 29ը բանտարկուած են:

ՀՈԼԱՆՏԱՑԷՆ արտաքսուած է Թուրք աստուածաբան մը, որովհետեւ "վտանգ մը կը ներկայացնէր ազգային անահովութեան համար": Երկրին արդարութիւնը կը գտնէր որ ան երիտասարդներուն կը վոխանցէր Իսլամի տարբերակ մը "արմատական, հակաբեմտեան եւ հակաժողովրդավար":

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿՈՑԻ ընդհանուր քարտուղարը՝ Ամր Մուսա հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Յունիս 28), ուր կը չեչտէ որ "արաբական աշխարհին մէջ, ժողովրդավարութիւնը ալէկոծ է գործընթացի մը հետեւի": Ամր Մուսա 25 տարի է կը պաշտպանէ արաբական աշխարհը դիւանագիտական դեռնի վրայ, եգիպտոսի Արտաքին նախարար եղած է 1991–էն 2001: Գոնտոլեցա Ռայսի այցելութիւնը Մերձաւոր Արեւելք, ընդհանուր ձեւով դրական կը գտնէ: Չինք կը մատհոդէ սակայն պաղեստինեան հարցը:

ՓՈՐՑՄՈՒԹի մէջ, Յունիս 28ին, Անգլիացիք կը տօնեն Թրաֆալկարի 200–ամեակը, ճակատամարտ մը որ վերջ դրաւ (1805 Հոկտ· 21) Նափոլէոնի երազին՝ Անգլիան նուաճելու: Ներկայ կ'ըլլար նաեւ Էլիզապէթ Բ· Թագուհին, ինչ որ բնական է· բայց ինչ որ անբնական է Ֆրանսայի մասնակցութիւնն է: Թրաֆալկարով է որ Անգլիա ջախջախեց Ֆրանսա–Իսպանական նաւատորմը եւ զարձաւ ծովերու տէրն ու տիրականը, չնորհիւ ծովակալ Նելսընի: Ֆրանսացիք ալ կը մասնակցին Շառլ տը Կօլ սաւառնակիրով եւ վեց այլ նաւերով, որոնց մէկ հիւլէական սուզանաւ մը:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ վարչապետը դիմած է Սուրիոյ, որպէսզի բարեացակամութիւն ցոյց տայ որպէս խաղաղութեան երաշխիք եւ արտօնէ որ Իսրայէլ փոխադրուին Լսրայէլեան լրտես էլի Գոհէնի ամիւնները, կախաղան բարձրացած Դամասկոս, 1965ին:

ՓԱՐԻԶի փաթէօր հիմնարկի անօ-

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

Բանակի օրուան առթիւ ունեցած ելոյթին Ի· Ալիեւ Հարաւային Կովկասի ամէնէն հզօր բանակը կոչած է ադրբեջանականը, տեղեկացնելով որ զեկավարութիւնը ծրագրած է ամէն տարուան պիւտճէին մէջ աւելցնել անոր յատկացումները: Ատոր որպէս արդարացում յիշած է Վրաստանի ռուսական խարխնեներուն Հայաստան փոխադրութիւնը: 2003ին պաշտպանական ծախքերուն յատկացուած է 135 միլիոն տոլար, 2004ին 175 միլիոն: Այս տարուանը եղած է 300 միլիոն տոլար:

ՆԱՐՆՋԱԳՈՑՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ 1915-Ը

Ուկրանիոյ նախագահ Վ· Իուշչենկոյի Անգարա կատարած պաշտօնական այցէն վերադարձին երկրին իշխանութիւնները դէմ արտայայտուած են Ապրիլ 24ը "Հայոց Ցեղասպանութեան օր" հռչակելու Ղրիմի Խորհրդարանին որոշումին: Ռուսաստանի Հայերուն միութեան նախագահը Ալա Աբրահամեան առաջին հակազդողներէն եղած է մերժումին, ըսելով որ ատիկա ուկրանական իշխանութիւններու տհասութիւնն ու ժողովրդավար երկիրներու ընկերակցութեան մասնակցելու անպատրաստ ըլլալը ցոյց կու տայ:

Նախագահ Իուշչենկոյի Անգարա կատարած այցէն զատ, որպէս բացատրութիւն կը նշուի նաեւ ուժանիւթի մարկին մէջ Ուկրանիոյ Ադրբեջանէն լայն չափով կախում ունենալու հանգամանքը:

ըէնը՝ Ֆիլիփ Քուրիլսքի հրաժարեցաւ, պայմանաժամէն վեց ամիս առաջ, որովհետեւ վերջին չրջանին խոր տարակարծութիւններ կային հետազօտողներուն եւ անօրէնութեան միջեւ: Ենթական, 63 տարեկան, մեծ մասնագէտ մըն է վարակիչ հիւանդութիւններու: Առաջին անգամ չէ որ լուրջ տադնապ կայ համբաւաւոր հիմնարկէն ներս: Հիմնուած է 1887ին, անձնակազմը 2·492 հոգիէ կը բաղկանայ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆի մէջ, Շրէօտէր եւ Պուշ ցոյց տուին իրենց յարաբերութիւնները ամրապնդելու կամքը: Պուշ ըսած է նաեւ որ դէմ չէ որեւէ նոր անդամի ներկայութեան Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ: Գերմանիա կ'ուզէ մնայուն անդամ ըլլալ, առանց վէթոյի իրաւունքի:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ԵՐԵԻԱՆ ԱՅՑԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ

Թուրքիոյ իշխող գլխաւոր կուսակցութեան երեսփոխաններէն Թուրհան Զէօմէրզի Երեւան այցը բաւական լայն տեղ գտաւ հայաստանեան մամուլին մէջ: Բնականաբար նաեւ Թրքականին: Ինչպէս զբաղեցաւ արդէն (''Ծառաչ'' Յունիս 18–19), այդ երեսփոխանին երեւանեան խօսքերը, ընթացքը ամէն քանով կը մատնէին անգոյ յարաբերութիւնները վերահաստատելու տրամադրութիւն պատրաստելու նպատակը: Ան ալ առանց իրենց կողմէ ամէնէն փոքր սրբագրութեան, կամ մարտավարական ճապկումի մը: Այնքան որ Զէօմէզ Երեւանի մէջ, պաշտօնական դէմքերու իսկ ներկայութեան յանդգնած էր պնդել թէ անցեալը պէտք է մոռնալ, մեռածները ետ չեն գար, եւլն.:

Այցին մէջ ուշադրաւ երեւոյթն ալ այն բծախնդրութիւնն էր որով ամէն քայլի Թուրք երեսփոխանը բարեկամական, սիրալիր զգացումներով տոգորուած դրացիի մը պատկերը կը ջանար տալ: Ցատկապէս Թրքական Թերթերը բազմաթիւ լուսանկարներ հրատարակեցին Զէօմէզի ու երեւանցի երախաներու միասնութենէն: Ու հիւրը քանի մը մը օր ետք վերադարձաւ իր երկիրը, առաքելութիւնը կատարածի յայտնի գոհունակութեամբ:

Նման պարագաներու որոնք բազմանալու հակում ցոյց կու տան, չափազանցութի՞ւն է Թերահաւատութիւնը· աւելո՞ղ է ամէն անգամուն յետին միտք տեսնել Թուրք քաղաքական դէմքի մը այս տեսակի արարքին մէջ: Զի՞ կրնար իսկապէս ցաւոտ Թղթածրար մը յարմարագոյն ձեւով փակելու անկեղծ տրամադրութիւն պատրաստելու նպատակը: Սկզբունքով, տեսականօրէն դրական է պատասխանը· սակայն հաղար անգամ թանէն բերանը այրածը մածունը ալ փչելով կ'ուտէ: Մնաց որ մինչեւ հիմա Թերահաւատութեան կեցուածքը գրեթէ երբեք արդասիք չէ յայտնուած:

Զէօմէզ ալ բացառութիւն չի կազմեր այս ընդհանրութեան մէջ: Երեւանի մէջ իր երկրին պաշտօնական տեսակէտը կըրկնող արտայայտութիւնները եթէ բաւարար չնկատող կար, կրնայ անհատատ Թովմասին ակնոցը աչքը ընկրկնել ու կարդալ Յունիս 22ի «Ազգամ» Թերթին մէջ անոր գրածները:

Այս անգամ տուն տուողը ցեղասպանութեան մասին Գերմանիոյ խորհրդարանին քուէարկած վերջին բանաձեւն է: Գրութեան առաջին տողին մէջ առօք-փառօք բազմած է «կարծեցեալ» պիտակը, ոչ իսկ ցեղասպանութեան, այլ Հայերու ազատին ու կոտրածներուն որպէս որակում: Ցաջորդ պարբերութիւնը սկսած է բանաձեւին «ամբողջովին կանխակալ կարծիքով ու կողմնակալ» յատկանիշը չեչտելով: Ցետոյ կարգը եկած է անոր «միակողմանի միջուկին», «վտանգաւոր սխալներ»ուն: Ու ամբողջ էջ մը կէտ առ կէտ կրկնելէ ետք բանաձեւով ըսուածները, Զէօմէզ եզրակացուցած է· «Այս արտայայտութիւնները կը մատնեն չատ բացայայտ կանխակալ կարծիք մը, յետին մտածում մը եւ ծրագիր մը»:

Հաշտութիւն - հաշտութիւն խաղալու մինչեւ Երեւան գացած Թուրք երեսփոխանը ախտորոշումէն ետք պարտականութիւն նկատած է դարմանին մասին ալ մտածել ու ասպարէզը չձգել հայամէտ կարծիքներու: Փոչիներէն դուրս բերած է 1921ի գերմանական մամուլէն «Ալկէմայնէ ցայթունկ»ի Յուլիս 24ի թիւը ուր օսմանեան հրամանատարութեան մէջ պաշտօնի տէր գերմանացի զօր. Շէլէնտորֆ Պրոնսար պատմած է Թուրքերու կիլիկիոյ կոտորածները:

«Հայաբնակ ամէն վայրի մէջ յայտնաբերուած տպագիր հրահանգներ, գրգռիչ գրքոյկներ, զէնք-զինամթերք, պայթուցիկներ կը փաստեն թէ ապստամբութիւնը երկար ժամանակէ ի վեր պատրաստուած էր: Ան Ռուսաստանի կողմէ կազմակերպըւած, զօրացած ու նիւթական նեցուկ գտած էր»:

Այդ բոլորը սակայն ապարդիւն կ'ըլլան, երբ Պոլիս կը լսուի պետական պաշտօնատար դէմքերու դէմ ծրագրուած մահափորձը: Եւ որովհետեւ ձեռքն ու ոտքը բռնող մահմետականները բոլորն ալ Թրքական բանակ մեկնած են, անպաշտպան մնացած ժողովուրդը կոտորել դիւրին էր Հայերու համար: Անոնք ոչ միայն կը խոչընդոտէին արեւելեան բանակին ճակատի գործունէութիւնը, այլեւ չրջանի մահմետականները կը մաքրագործէին: «Հայերու խժդուժութիւնները որոնց ականատես եղայ, չատ աւելի անգութ էին, քան Թուրքերուն վերագրուածները» կ'ըսէ ան: Այդ պայմաններուն մէջ ո՞վ կը տատամսէր: Ուստի գրեթէ բնական կը Թուի կարդալ Թէ «օսմանեան նախարարներու խորհուրդը վճռելով որ պետութեան համար վտանգաւոր են Հայերը, որոշեց զանոնք սահմանայինն շրջաններէն այլ տեղ փոխադրել»: Առիկա ընելու ընթացքին ալ նախապէս դուշակելով որ Հայերու տեղահանութիւնը որպէս Թուրքերու կողմէ քրիստոնեաներու թշնամութիւն պիտի մեկնաբանուի, քարոզչութեան նախանիւթ ըլլայ, ամէն տեսակի խստութենէ կը խուսափին: «Հայերու քարոզչութիւնը կը տարուի ու օտար երկիրներու մէջ այդ անհեթեթութիւններուն կը հաւատան»:

Զէօմէզի ուշադրութենէն չէ վրիպած որ Գերմանիոյ խորհրդարանին ընդունած բանաձեւին մէջ Ասորիներու, Ասորեցիներու, Քաղդէացիներու մասին ալ նշում կայ: Ըսուած է Թէ անոնք եւս եւ որոշ մահմետականներ ալ տարագրուած ու կոտորուած են: Այս նշումը կը նկատուի «նախանշանը չատ մը զրպարտութիւններու որոնք վաղը պիտի դրուին Թուրքիոյ առջեւ»:

Իսկապէս, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը Թրքական պաշտօնական Թեզին կրկնութիւնն է Զէօմէզի արտայայտածը: Գրիչը ձեռք առնելու համար նոյնիսկ չէ սպասած որ մարսուին Երեւան այցին սիրալիր, հաշտարար, բարեկամական ժեստերը, խօսքերը:

Անոնց եւ ճերմակի վրայ սեւով գրածին մեծ տարբերութիւնը բան մը կ'ըսէ նման տիպարներու մօտ առանց մեծ դժուարութեան անկեղծը, լուծումի ճգտողը տեսնողներու: Մնաց որ «լուծում»ն ալ չատ բարեկական բան է նման կացութիւններու մէջ: Զէօմէզ երբ նոյնիսկ Հայաստանի երեսփոխանին չէր վարաներ ըսելու որ զուգահեռ չատարութիւնները ընեն, ինք սահմանը բանալու հարկին, խօսակիցն ալ Թուրքիայէն պահանջ չունենալու, մոռնալու պատրաստակամութեան մասին, ատիկա իր «լուծում»ն էր: Ինչպէս Հայաստանի քաղաքական դէմքերու ամէնն առիթի կրկնածը Թէ պատրաստ են առանց նախապայմանի երկխօսութիւն ձեռնարկելու Անգարայի հետ:

Ի վերջոյ, ոչ Զէօմէզի երեւանեան դեռատնութիւնը, ոչ անոր ու գրածին չեչտակի հակասութիւնը նորութիւնները են: Այդ բոլորէն դառնագոյնը որ կը մնայ, այն արհամարհանքն է որ ցեղասպանութեան նման ծանրակչիռ հարցով մը իսկ, լայն յորձանքով մը Անգարայէն կ'ուղղուի Երեւան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

CD reçus

CLASSICA ARMENIACA

APEGHAN (légende sacrée — Drame lyrique de Parsegh Ganatchian et Garbis Aprikian).

LA BATAILLE D'AVARAYR (poème symphonique de Kourken Alemshah).

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN (oratorio de Garbis Aprikian).

80ème anniversaire de Sipan-Komitas et jubilé de Garbis Aprikian.

Paris 2005

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՕՐԵԱՑԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ ՆԻՒ

Այս ազնիւ լեզուն ստեղծող ազգը չի մեռնիր, չի կրնար մեռնիլ...

Հ. Արսէն Ղազիկեան

Այս այնքա՛ն սրտառուչ, եւ միանգամայն անչա՛փ ճիշդ ու իմաստալից խօսքերը յիշելով է, որ մեր քայլերը կ'ուղղենք Պարամաեան սրահ, նօսր գաղութիս Միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսին անպայման ներկայ գտնուելու վճռակամութեամբ:

Օրը՝ Կիրակի է, թուականն է՝ Յունիս 19:

Մինակ չենք, բնականաբար: Ցիրաւի, սրահը, առջեւի մեծ բակը կ'եռան արդէն հայախօս կրթասէրներով, – ծնող, դաստիարակ, եւ անշուշտ ապրին–անդրին վազող, վազվզող, վառվռուն սեւաչեսներ, պզտիկներն յարաբերաբար մեծը, աղջիկ–տղայ, հատասար Թիւով: Ի՛նչ խօսք, մթնոլորտը, միջավայրը չափէն աւելի ախորժելի են, քանի հոսկէ–հոնկէ ականջիդ կը հնչէ միայն ու միայն քու հօրենական տանդ այնքան գաղտր բարբառը: Խօսքը՝ Մայրենիին: Առանց օտարոտի ականջ խոցող հնչիւններու, խորթ առդանութեանց:

Վերանորոգուած սրահին մեծկակ բեմը, իր Փրանսական եւ հայկական մեծաշուք դրօշներով՝ պատկառելի դէմքով կը ներկայանայ: Առաւել տպաւորիչ կը դառնայ, երբ բեմին վրայ՝ անձայն, անաղմուկ, ժպտերես չարք կը կազմեն մեր Միօրեային փոքրիկները, աղջիկ–տղայ: Ստուգիւ, ինչ հոգեխռով պատկեր, երբ մեր Ա. Բ. Գ.-ի տարազով նորատիները յաջորդաբար կը հնչեցնեն Փրանսական եւ հայկական փառերգները: Հաղորդավար Տիկին Անոյշ Սերովբեանի ցուցմունքներով՝ երկսեռ երդչախումբը այնուհետեւ կը հնչեցնէ Տէրունական աղօթքին դողար մեղեդին եւ, վերջապէս, մեր կրթարանին այլեւս փառերգը նկատուղ (որդեգրուած, հարկա՛ւ), Տոքթ. Ն. Մեզպուրեանի չատ ծանօթ հոգեցունց Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզուն:

Բացման խօսքին՝ վարժարանիս ջանասէր տնօրէնուհին՝ Տիկին Շաքէ Ցակոբեան–Գլառան, կը յիշեցնէ, Թէ տարին կը յատկանշուի զոյգ յոբելեաններով, – 90ամեակ Մեծ Եղեռնի եւ 1600ամեակ Հայ Գիրերու գիւտին: Կը հաստատէ անհերկբայ ճշմարտութիւնը: Այն Թէ, հակառակ անագորոյն Եղեռնին, վայրենութեամբ սահմռկեցուցիչ 1915ին, մենք ցայսօր կը գոյատեւենք ազգովին, չնորհիւ մեր Մեսրոպեան հայրենի տառերուն, մեր չքնաղ լեզուին՝ հայերէնին եւ ասով կեանքի կոչուած ազգային զըգրութեան, մշակոյթին ու կարգ մը ուրիշ ստորոգելիներուն:

– Տիկնանցի գլխաւոր առաջադրութիւնը անցեալէն ցայսօր, Միօրեայի պահպանումն ու զարգացումն է: Ֆանի հաստատ համոզուած ենք, Թէ ազգային կրթական յարկերու տակ է, ասանց ջերմիկ, տոհմիկ միջավայրին մէջ է, որ նորահասը կը ստանայ իր հայեցի կրթութիւնը, կը դառնայ գիտակից Հայ: Հետեւաբար, լսեցէք մեր սրտի ձայնը, – աչքի լոյսի պէս պահենք–պահպանենք մեր Միօրեան:

Այս տարուան յայտագիրն ալ այլազան պատկեր կը պարզէ: Աչքի կը զարնէ իր պէսպիսութեամբ եւ կրթական յարկի յարիր պարունակով: Երգախառն ներկայացում՝ ճամբորդութիւն մը՝ փոքրիկներու կողմէ, արարուածներ Ապրիլեան դժոխային օրերէ, ժողովրդական նըկարագրով սրամիտ թատերակ եւ, բնականաբար, արտասանութիւններ: Առանձին կամ խմբական: Հասկնալի է, Թէ կարելի չէ Թղթակցութեան մը սահմաններուն մէջ խօսիլ բոլորին մասին: Մէկ առ մէկ Թուել արժանիք, առանձնայատկութիւն: Մանաւանդ, ինչպէս ներկաներն ալ կը հաստատեն, գրեթէ բոլորն ալ մեծով պզտիկով, ծափահարելի, քաջալերելի ձիրքեր ունին ընդոծին: Աւով հանդերձ, կ'ուզենք չնորհաւորել վերջին երկու կարգերու պարմանի-պարմանուհիները, իրենց տպաւորիչ արտասանութիւններուն համար, - Սիամանթօ, Ն. Զարեան, Ռ.· Սարոյեան եւ Ցովհ. Շիրազ:

Նախորդ տարիներուն նման, դասատուհիները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթիները: Վերանորոգեալ դասարաններու մէջ՝ օժտուած արդիական յարմարութիւններով: Աչակերտութեան Վերսես–Թիւը բաւղատարմաբ նախորդ ուսումնական տարուան, ցաւօք փոքր նուազում կ'արձանագրէ: 42 է: Ուսուցչուհիներն են Տիկիններ Ազնիւ Հեքիմեան (Ա. կարգ), Անի Թէմէլեան (Բ. կարգ), Անոյշ Սերովբեան (Գ. կարգ) եւ Շաքէ Ցակոբեան–Գլառան, աւարտական վերջին կարգեր: Աւելցնենք, Թէ առեղ մը ի վեր հաստատուած կրօնպետութեան եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան նուիրուած դասերը կ'ապահովէ գաղութիս հոգեւոր հովիւը՝ Վաչէ Քհնյ. Հայրապետեան:

Աւրթն է գնահատանքի խօսք ուղղելու Միօրեայի դաստիարակչուհիներուն, իրենց համբերատար, յոգնաչան աշխատանքին համար:

Այս տարի Պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւններուն կը մասնակցին վեց չրջանաւարտ: Հունձքը առատ, ուրեմն: Օր· Գայեանէ Միքիթարեան, հայերէնը կ'ընտրէ իբր Ա. լեզու, դրաւոր: Անճելա Ցակոբեան, Բ. լեզու, գրաւոր: Բերանացի քննութիւններուն կը մասնակցին պարմանուհիներ Թամարա Ա.յվազեան, Սիլվա Բարսեղեան, Շողիկ Կարապետ եւ պարմանի Ստեփան Լուքաս:

Ցիշեցնենք, Թէ Պաքալօրէայի հայերէնի չատուկ դասերը տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը: Ցաւելաւ նաեւ Շաբաթ օրերը: Վարիչն է տնօրէնուհին:

Ցերեկոյթը կ'աւարտի դպրոցական երգչախումբի աչխոյժ ընթացող երեք երգերով:

*
**

Հրապարակ հանուած յայտագիր-ցերեքոյկը, միչտ դունատիպ 58 էջ, կազմով եւ բովանդակութեամբ այս անգամ եւս բովանդակալից կրնանք որակել: Ցիրաւի, ամէնէն առաջ Միօրեայի եւ, չափով մըն ալ Տիկնանցի միամեայ կեանքին մանրամասները կը պատկերանան հոս: Ցաչակաւոր էջադրութիւններով, բազմաթիւ, զանազան մեծ ու փոքր նկարներով, ծանօթագրութիւններով: Կարճ Թէ երկար գրութիւններով: Եւ դեռ, այսպէս ըսուած ''հետադրական'' լեզուով-ոճով այլազան, այլաբնոյթ լուրեր՝ ազգային, երբեմն միջազգային, եթէ ասոնք այս կամ այն չափով մեր չահադրդռութիւններու ծիրին մէջ կը մտնեն: Թղթատողը մեղմ ժպիտով կը հետեւի ''Այս տարուան աւարտականները'' գլուխին տակ երեւցող չարք մը սան–սանուհիներու պարզունակ ինքնակենսագրութեանց: Եւ, մէկէ աւելի նախկին ընթացաւարտներու (Օր·Օր· Գ. Լուքաս, Ա. Էվրէն, Մ. Պալըզեան, Ա. Պաչար, ՊՊ. Ս. Տէլան, Ս. Կարագ, Ս. Գամպէր) ճամբորդական նօթերուն, հոսկէ-հոնկէ քաղուած տպաւորութիւններուն: Գրքոյկը կը հաստատէ նոյնպէս Թէ Միօրեայի նախկիններ այսօր գաղութին մէջ գործօն դէմքեր դարձած են (Օր. Էմիլի Կոկուէ, Արմէն Սերովբեան):

Նախորդներուն նման, գրքոյկը կը բովանդակէ ընթերցումի հաճոյ եւ, միաժամանակ պիտանի գրութիւններ: Գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ, Մեսրոպի կեանքին եւ գործին նուիրուած չափական գրութիւն մը կը հրամցնէ չրջանիս հոգեւոր հովիւը Վաչէ Քհնյ.: Գաղութիս երիցադոյն անդամներէն բժ. Շապուհ Կէտիկ, Եղեռնի 90ամեակի կապակցութեամբ, ընդառաջելով Տիկնանցի խնդրանքին, լման էջով մը կը ներկայացնէ Մեծ Սպանդէն դիպուածով ապատած, արհաւիրքներու բովէն անցած, հրաչքով ճողոպրած Երկրացիի մը յուշիկ պատմութիւնը: Միչտ Գիրերու գիւտին

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՐՈՖ. Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ
ԻՍԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄ
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎԵՆԵՏԵԱՆ ԿԱՃԱՌԻՆ

Փրոֆ. Հ. Լեւոն Պօղոս Զէքիեան, նախագահ Պօ-Արաքս Մշակութային Միութեան, Վենետիկի կա-Ֆոսկարի Համալսարանի Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ եւ դասախօս հայ եկեղեցական հաստատութիւններու՝ Հռոմի Արեւելագիտութեան վատիկանեան ինստիտուտին մէջ, որ 1992էն ի վեր թղթակից անդամ էր Գիտութիւններու, Գրականութեան եւ Արուեստի Վենետեան Կաճառին, որն կաճառի Ապրիլ 23ի վարչական նիստին ընտրուած է իսկական / գործօն անդամ:

Ընտրութիւնը հաստատուած է Իտալիոյ Մշակութային Գործունէութիւններու նախարարին վճռագրով: Անդամակցութեան վկայագիրը յանձնուած է Կիրակի, Յունիս 5ին Վենետիկի Դքսական Պալատին քուէարկութեանց չքեղ դահլիճին մէջ, Վենետիկեան Կաճառի 167րդ տարեշրջանի փակման հանդիսաւոր նիստի ընթացքին:

Վենետեան Կաճառը, Հռոմի "Լինչէյ" եւ Միլանոյի "Լոմպարտօ" Կաճառներուն հետ կը դասուի Իտալիոյ կարեւոր ակադեմական հիմնարկներու կարգին:

ԴԻԻԱՆ
ՊՕ-ԱՐԱՔՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՃՆՃԱՐի Հայ Աւետարանական երկրորդական վարժարանի շրջափակին մէջ, կազմակերպութեամբ Լիբանանի հայ աւետարանական հինգ վարժարաններու, Մայիս 25ին, տեղի ունեցած է «Հայ Մշակոյթի Օր» դիւրերու դիւտի 1600ամեակին, հայկական ցեղասպանութեան 90ամեակին, նաեւ Մայիս ամսուան զուգադիպող զոյգ հերոսամարտներու Սարդարապատի եւ Շուշիի ազատագրման մարտերու յիշատակին: Ցայտագիրը սկիզբ առած է պատուելի Հրայր Զոլաքեանի աղօթքով: Տօքթ. Սեդա Քիլէճեան բաղդատական մը ըրած է հայկական եւ օտար դիւրերու, մատնանշելով հայկական դիւրերու առաւելութիւնները, որոնց չնորհիւ հայկական դիւրերը կարելի է դասել դիւրին ընթեռնլի եւ զարգացման հետ քայլ պահող լեզուներու շարքին: Ապա, յիշած է Մայիս 28ը, Շուշիի ազատագրումը: Ցուցադրուած են կեդրոնական Բարձրագոյն վարժարանի պատրաստած «Պատմական Հայաստան», Հայ աւետարանական գոլէժի «Շնորհակալութիւն» ցեղասպանութիւնը ընդունած երկիրներուն», Թորոսեան վարժարանի «Ցուշարձաններ», Ախճարի Հայ Աւետարանական վարժարանի «Մուսա լեռէն՝ Ախճար» եւ Շամըլեան-Թաթիկեան վարժարանի «Աչխարհահռչակ հայեր» ներկայացումը: Տարբեր սրահներու մէջ, գործադրուած են գեղարուեստական յայտագիր աշակերտներու կողմէ: Զեռնարկին փակման խօսքը արտասանած է Ախճարի աւետարանական վարժարանի տնօրէնն՝ պատուելի Րաֆֆի Մարդիսեան: Հուսկ, չնորհակալութեան խօսք արտասանած է Սօսի Պալեան, յանուն հայ աւետարանական կըրթական Մարմնին:

*
**

ՏՐՊՊԻի (Լիբանան) «զօր. Էմիլ Լահուտ» մշակութային կեդրոնին մէջ, Յունիս 4ին, կազմակերպութեամբ ցեղասպանութեան 90ամեակի ոգեկոչման լիբանանահայ կեդրոնական մարմնի կրթական յանձնախումբին, տեղի ունեցած է մանկապատանեկան երգչախումբերու միացեալ համերգը: Բացման խօսքը արտասանած է յանձնախումբինատենապետը՝ Զուարթ Նաճարեան, որ յիշած է թէ չորեքշաբթի մը առաջ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ հայրենաբնակ մեր ժողովուրդը պարած է «Մխանութեան չուրջպարը Ա. Րազածի չուրջ»: Միացեալ համերգին մասնակցած են քառմաթիւ երգչախումբեր, որմէ ետք, հանդիսավար Մարօ Շորճեան քեմ հրաւիրած է դատական անձնակազմի ամդամ Անդրանիկ Վրդ. Կոանեանը, արուեստագէտ Ռուդիկ Պետրոսեանը, մտաւորականներ Սարգիս Կիրակոսեանը եւ Արամ Սեփէթճեանը կատարելու 90ամեակի կեդրոնական մարմնի կրթական յանձնախումբին գծագրութեան մրցումին մրցանակաբաշխութիւնը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի ՀԲԸՄ-ՀԵԸ «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի մշակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, կեդրոնին հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 18ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը «Բարսեղ Կանաչեան (1885-1967) եւ իր գուսան երգչախումբը» նիւթով: Կանաչեանի 120ամեակին նուիրուած ճեռնարկին բացումը կատարած է Լօրիս Տօնապետեան, որ ներկայացուցած է բանախօսը՝ երաժշտագէտ Ռուբինա Արթինեան: Ան անդրադարձած է Կանաչեանի կեդրոնանալով մասնաւորաբար 1910ին Կոմիտասի հետ ծանօթացման եւ 1913-15ին Պոլսոյ մէջ «Գուսան» երգչախումբին անդամ դառնալուն: Բանախօսը յիշած է որ Կոմիտասի աներէն ամէնէն շատ ստեղծագործողը եղած է Բ. Կանաչեան: Երեկոյթին ընթացքին խօսք առած են նաեւ Գրիգոր Սրապեան, Զօհրապ Թորիկեան եւ Յասմիկ Մկրեան, որոնք յուշեր պատմած են Բ. Կանաչեանէն:

ԱԴԱՄԱՆԴԷ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐ

Ամերիկացի հետազօտողներու կարծիքով արեգակնային այլ դրութիւններ մոլորակներ ունին որոնք կրնան մասնակիօրէն բաղկացած ըլլալ աղամանդէ: Կարծիքին հիմ կը ծառայէ դիտնալ թէ անոնք խտացած կազէ եւ ածխային փոշիներէ կազմուած են: Ածուխին ներկայութիւնը, յատկապէս՝ կարծր ածուխին, ենթադրել կու տայ որ այդ արբանեակները ղրկեթէ զուտ ածուխի խաւով մը պատած են. իսկ զուտ ածուխը, ծանօթ է որ աղամանդն է:

Ամերիկացի գիտնականներու ուսումնասիրութիւնները հետքերը նշմարել տըւած են նաեւ հեղուկ ածուխի լիճեր, գետեր, նոյնիսկ երբ կ'ենթադրուի որ անոր գլխաւոր բաղկացուցիչները հաստատուն մարմիններ են, ինչպէս՝ սառը, երկաթը, ժայռերը: Անցեալ տարի Մինսոտայի համալսարանէն անջրպետային քիմիագէտ մը յայտնած է թէ Լուսնթագ մոլորակը իր մթնոլորտին մէջ կարեւոր տոկոսով մէթան կազ ունենալուն, կարելի է մտածել որ հսկայ այդ մոլորակը ածխային նիւթով կորիզ մը ունի:

Ընդհանրապէս կը մտածուի որ մեր ըդրութեան մոլորակները մետաղէ կորիզներ ունին, ինչպէս՝ երկաթէ, նիքէլէ, կամ Սիլիսէ: Սակայն առաջին նիւթերն են որ խտացած են երբ արեւը շրջապատող կազի եւ փոշիի ամպերը սկսած են պաղիլ: Սակայն վերոյիշեալ գիտնականը կ'ըսէ թէ ածխային կազերը նոյն շրջանին արձակուած ենու շրջան ըրած արեւուն չուրջը, օզակի մը ձեւով խտացնելով ածուխ պարունակող նիւթերը: Արտաքին ոլորտէն հատած ածուխով հարուստ փոշիի հատիկներն ալ կրնան միացած ըլլալ կազմուած օզակին:

Ածուխը երկրային կեանքին հիմնական տարրը ըլլալով, շատ գիտնականներ համաձայն են տեսակէտին թէ կրնայ գիտակից կեանք գոյութիւն ունենալ երկրին չափերով ածխային մոլորակի մը վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

յոթելեանական թուականին առթիւ, այս տողերը գրողը կը ներկայացնէ Մեսրոպի յօրինած տառերուն առանձնայատկութիւնները: Տնօրէնուհին կը խօսի Սինկափուրի Հայոց Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մասին, որ հիմնադրութեան 170ամեակին առթիւ: Կը խօսի նոյնպէս դանիացի հէգեմոնիագիր Հանս Քրիսթիան Անտերսընի մասին, քանի անոր ծննդեան 200ամեակը կը նշուի այս տարի: Հետաքրքրական կը գտնենք Միսրեայի նախկին սաներէն Մհեր Զոլաքեանի "Երաժշտութիւն եւ ջղաբանութիւն" խորագրեալ բժշկագիտական բնոյթի յօդուածը՝ հեղերէն ծայրէ-ծայր:

Տարաբախտ Ռուբէն Սեւակի եղբօրորդին՝ Յովհաննէս Զիլինկիրեան, հետաքրքրական տողերով կը ներկայացնէ արձակագիրը – բանաստեղծին ծննդավայրին՝ Սիւիվրիի երբեմնի դէմքը (իմաստնական), այնուհետեւ եղերաբախտ Սեւակի նորայայտ չափածոյ-նամակը՝ ուղղուած իր քրոջ աղջնակին՝ Ատրինէի, 1910ին, Լօզանէն:

Միսրեայի կոչումին այնքան յարիր, միշտ թելադրելի եւ ուսանելի՝ ահա վերջին տունը Ռ. Սեւակի յորդորին.

Ծայլ մի ըլլար, ծայլը աւօրէն է.
Դուն շատ գիտուն եղիր մեզմէ.
Բայց մայրենի եւ սուրբ լեզուդ
Մի մոռնար որ հայերէն է:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Իսկ միւս կիները, մանուկներն ու ծերերը, ուխտուն հոգիի չափ, ճամբայ հանուեցան դէպի Ապա Քէմալ, Միւտանիէն երեք օր հեռու, Եփրատի վրայ գտնուող մանիսա քաղաք մը:

Տեփան իր որոշումը գործադրեց եւ յաջողեցաւ Սարայէն դուրս ելլել եւ խոյս տալ դէպի Տէր Զօր:

Իր փախուստը քանի մը ժամ յետոյ նշմարուեցաւ:

Ոստիկանները մեծ կարեւորութիւն չըտուին:

- Շատ հեռուն չկրնար երթալ, ըսին, արաբները պինքը կը կողոպտեն ու յետոյ մեզի կը յանձնեն:

Իրա՛ւ ալ իրիկուան դէմ տեսանք որ մեր բարեկամը կը բերէին ձեռքը քէլէփճէ անցուցած:

Հազիւ թէ ներս եկաւ, սեւամորթ ոստիկան մը յարձակեցաւ վրան ու սկսաւ անխնայ ծեծել մինչեւ որ խեղճին քիթը բերանը արիւնեցաւ: Ցետոյ բանտին դուռը բացաւ ու ետեւէն ոտքի հարուած մը տալով զայն ներս նետեց:

Բանտը երկաթէ վանդակով մը բաժնուած էր մեր գտնուած տեղէն, այնպէս որ կրնայինք տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ:

Տեփան, երբ իր կերած ծեծին ազդեցութիւնը քիչ մը մեղմացաւ, սկսաւ պատմել դլխուն եկածը:

Հազիւ թէ մէկ երկու ժամ կը հեռանայ Միւտանիէն՝ Ատրաբ մը վրան կը յարձակի դինքը կողոպտելու համար: Տեփան դիմադրութիւն կը ցոյց կ'ընէ, ատոր վրայ Ատրաբը իր ձեռքի հաստ գաւազանով կը զարնէ Տեփանի ծունկերուն, որ գետին կ'իյնայ: Միեւնոյն ատեն գրպանէն կը հանէ զմելին ու երբ արաբը կը մօտենայ զըրպանները խուզարկելու համար, զմելիով հարուած մը կու տայ ձեռքին: Ատրաբը ատոր վրայ կը ձգէ կը հեռանայ:

Բայց նոյն միջոցին հեծեալ ոստիկան մը վրայ կը հասնի ու կը հարցնէ թէ ի՞նչ գործ ունի հոն.

- Ես հեռագրի պաշտօնեայ եմ, կը պատասխանէ Տեփան լուր առինք թէ այս կողմերը թելերը աւրուած են, եկայ քընելու:

Տեփան, ինչպէս ըսի, երկաթուղիի պաշտօնեայի դիպեստ հագած էր ինչ որ պաշտօնական կերպարանք մը կու տար իրեն:

Հեծեալ ոստիկանը պահ մը կը վարանի, քանի մը հարցումներ եւս կ'ընէ ոտնից Տեփան կը պատասխանէ յաջող կերպով. չմոռնամ ըսելու որ հարցուփորձի միջոցին, մեր բարեկամը ինքզինքը իբրեւ Ատրաբ ցոյց կու տայ:

Ոստիկանը դեռ չհեռացած ուրիշ մը վրայ կը հասնի. այդ երկրորդը Միւտանիէն է եղեր, ուր տեսած էր Տեփանը մեղի հետ:

Այս անգամ ամէն բան երեւան կ'ելլէ: Երկու ոստիկանները կը ծեծեն զինքը, ձեռքը քէլէփճէ կ'անցնեն ու կը բերեն բանտ:

*
**

Հետեւեալ օր գայմագամը եկաւ առտուն կանուխ եւ իսկոյն մեզ իր քովը առաջնորդեցին:

Մեր անունը եւ արհեստը հարցուց, յետոյ մեր թուղթերը աչքէ անցուց եւ ըսաւ որ բայի Տ.Գ. Արմենակ Մարգարեանին ու Առանացի կօշկակար Միհրանէն, մենք էլ Պուսէրա պիտի երթայինք:

Հազիւ թէ իր քովէն դուրս ելանք՝ ոստիկանները հրամայեցին որ պատրաստուինք անմիջապէս ճամբայ ելլելու համար:

Էլ Պուսէրա՞. այդ անունը առաջին անգամն էր որ կը լսէինք:

- Հեռո՞ւ է երթալիք տեղերնիս, հարցուցինք ոստիկանի մը:

- Վեց եօթը ժամ կը տեւէ:

– Ո՞ր կողմն է:

– Գետին միւս կողմը:

Աւելի նոր հարուած մը եղաւ մեզի համար:

Եփրատը պիտի անցնէինք, Միջագետք պիտի երթայինք, այսինքն Զօրի սանճաքին ամէնէն վտանգաւոր տեղը, Շօվիներու մէջ:

Ա՛լ հիմա ամէն յոյս կորած էր մեզի համար:

Կէս ժամէն կազմ ու պատրաստ էինք մեկնելու համար:

Տեփանն ալ բանտէն հանեցին ու մեզի միացուցին, սակայն ձեռքերը քէլէփճէ անցուցած:

Քանի մը էշ վարձեցինք մեր բեռները կրելու համար ու ճամբայ ելանք:

Քսան վայրկեանէն հասանք երփատի եզերքը ուր խոշոր տափարակ նաւ մը մեզի կը սպասէր:

Նաւ մտնելէ առաջ խնդրեցինք ոստիկաններէն որ Տեփանի ձեռնակապը հանեն:

– Եթէ երաշխաւորէք որ պիտի չփախչի՝ կը հանենք, պատասխանեցին:

Երաշխաւոր եղանք ու այս կերպով խեղճ երիտասարդը ազատեցաւ անտանելի կացութենէ մը:

Ամէնքս ալ ընկճուած, յուսահատ, մբտանք նաւ, էչերով միասին:

Մեզ ընկերացող ոստիկանները կը կրկնէին ինչ որ ըսած էին ուրիշներ:

– Ձեզ երկարատեն հոս ողջ չեն ձգեր այս կողմերը:

Եփրատին մէկ եզերքէն միւս եզերք անցքը հազիւ քառորդ մը տեւեց:

Ցետոյ, երկու հեծեալ ոստիկանի հսկողութեան տակ, սկսանք քալել ամայի անապատին մէջ:

Մայիս ամսուան մէջն էինք ու հեղձուցիչ տաք մը կար: Միասին առած ջուրերնիս սպառեցաւ եւ բաւական չարչարուեցանք ծարաւէն:

– Փոքրիկ քար մը դրէք բերաննիդ, որպէսզի ծարաւնիդ անցնի, խորհուրդ տըւաւ ոստիկաններէն մին:

Փորձեցի եւ արդարեւ տեսայ որ խառնուածիկ զովութիւն մը կուտար բերնիս:

5–6 ժամ քալելէ ետքը, հասանք վերջապէս էլ Պուսէրա:

Ոստիկանները մեզ տարին քօնաք կամ սարայ ինչպէս իրենք կ'ըսեն, այսինքն մէկ երկու սենեակներով ու ախոռով աւերակ չէնք մը, ընդարձակ պարտէզով մը:

Միւտիրը հոն չէր, մըխտարը եւ ժանտարմա չաւուշի մը մեզ թէսլիմ առին:

(Շար. 84)

"Աչխարհ" երկշաբաթաթերթը,
Ֆրանսահայ մշակութային միութիւնը,
Ֆրանսահայ երիտասարդաց միութիւնը,
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն
թերթիս հրատարակութեան տնօրէն եւ խմբագրապետ,
կազմակերպութեանցս նախկին նախագահներէն եւ ընդհանուր քարտուղարներէն՝

ԳԷՈՐԳ ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 1, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւր-Մառնի գերեզմանատունը (123 Լա Փէ փողոց - 94170 Լը Փէրէօ-սիւր-Մառն):

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿի, Յուլիս 3: Տօն է վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:

Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋի Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8ին 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"ի

BORDEAUX.—
Madame Marie Donikian,
Monsieur et Madame Manuel Donikian,
Monsieur Ara Donikian,
Madame Alice Donikian
ses enfants

Parents et alliés
ont la tristesse de vous faire part du décès de

Djivan DONIKIAN

rescapé du génocide arménien
survenu dans sa 98ème année.

Ses obsèques religieuses seront célébrées le Jeudi 30 juin à 15 heures en l'église Cypressat de Bordeaux-Bastide.

Cet avis tient lieu de faire-part.

La famille remercie par avance toutes les personnes qui s'associeront à sa grande peine.

«HARATCH» présente ses condoléances aux enfants du défunt.

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբթաւան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու հերթափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, մխասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ· –
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville
Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches
— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Գիրքը «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախքը՝ 6 Եւրօ, հատը դրամ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 30
JEUDI
30 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.234 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.234

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՍԷԼ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է ԻՐ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ
ԵՒ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՆԱՐ 2014ԻՆ ԱՌԱՋ

Չորեքշաբթի, Յունիս 29ին Եւրոպական Յանձնախումբը հրապարակեց եօթը էջնոց կարեւոր եւ մինչեւ իսկ կենսական փաստաթուղթ մը, որ անհրաժեշտ է որպէսզի բացուին Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները: Այդ փաստաթուղթը ահեղի խիստ չէ, հակառակ Ֆրանսական եւ Ներլանտական "Ո՛չ"երուն: Ան չարագրըված է այն պահուն իսկ, երբ վէճերը չատ են Եւրոպայի ընդլայնումին համար եւ Յանձնախումբը խուլ կը ձեւանայ Նիքոլա Սարքոզիի եւ Գերմանիոյ վաղուան վարչապետին՝ Անկելա Մերքէլի բուռն ընդդիմութեան: Սարքոզի երբ կ'ընդունուէր որ Վիլըփէնի կողմէ (Յունիս 27) որպէս իր. էմ. փէ.ի նախագահ, արտայայտուելու համար Եւրոպայի մասին, կըրկնած է որ դէմ է Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու ձեռնարկելու, Հոկտ. 3–ին: Մնաց որ Թուրքիոյ անդամակցութեան թուն պաշտպան մըն է ան որ Յուլիս 1ին կը վարէ Եւրոպայի հերթական նախագահութիւնը, այսինքն՝ Մեծն Բրիտանիան: Եւ Թոնի Պլէր չէշտած է որ իր նախապատուութիւններէն առաջինն է այս հարցը: Իրեն համար, այս ընդլայնումը սպառնալիք մը չէ, այլ՝ "պատմական արտակարգ առիթ մը": Ներկայի նախագահն ալ (մինչեւ այսօր) Ժ.–Գ. Եունքըր թելադրած է որ լրջօրէն խօսի այս մասին, բայց, ի վերջոյ Յանձնախումբը ոչ մէկ կարեւորութիւն տուած է եղած ընդդիմութիւններուն: Ցստակ պարզ վերապահութիւններուն: Ցստակ է որ դրեթէ բոլորը նախընտրութիւն կուտան առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը դրութեան:

Յանձնախումբին փաստաթուղթը կը հաստատէ.– Բանակցութիւններու հապարակաց հեռանկարը՝ անդամակցութիւնն է: Կը ճշդուի նաեւ.– "Այս բանակցութիւնները բաց գործընթաց մըն են, որու եզրակացութիւնը չի կրնար երաշխաւորուիլ ի յառաջագոյնէ: ...եթէ թեկնածու պետութիւնը ի վիճակի չէ ամբողջովին ստանձնելու իր բոլոր պարտաւորութիւնները, հարկ է հսկել որպէսզի ամբողջովին խարխուլ եւրոպական կառոյցներուն, կարելի ամէնէն զօրաւոր կապով": Բանակցութիւնները կը սկսին Հոկտ. 3ին, բայց եթէ ճամբու ընթացքին հարցեր ծագին, Յանձնախումբը կըրնայ միջոցներ ձեռք առնել, դէմ դնելու համար անդամակցութեան հետեւանքներուն, կարգ մը մարզերու մէջ, ինչպէս ազատ երթեւեկութիւնը, հողագործութիւնը, կամ կառուցային քաղաքականութիւնները, պայմանաւ որ "խոչընդոտ չըլլայ ներքին չուկայի աշխատանքին": Հանրաքուէէն եառ, Ֆրանսա զաղտագողի միջամտած է Պրիւսէլի Յանձնախումբին մօտ, արգելք հանդիսանալու համար, որ Յանձնախումբին փաստաթուղթը աւելի խիստ դառնայ Թուրքիոյ նկատմամբ: Մաթիւներուն է որ պարտադրած է բոնուելիք ճամբան հետեւեալ բացատրութեամբ.– "Թուրքիան, խոստում մըն է Գերմանացիներուն, իրենց ընտրութիւններուն համար": Ֆրանսական արգելքին վերնալէն եառ, այլեւս ոչ ոք, Յանձնախումբին մէջ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Անգարայի հետ բանակցութիւնները: Ու Ֆիկարօ կը խորհրդածէ (Յունիս 29).– Փարիզի, Պէրլինի եւ Լոնտոնի կողմէ ղեկավարուած այս վիճարկումին մէջ, աւտորիացի, դանիացի, ներլանտացի կամ լեհ պատասխանատուներու հոգեվիճակները չատ ծանր չեն կշռեր այլեւս:

Փաստաթուղթին միայն երկու բան կըցած է: Առաջինը կը վերաբերի կիպրոսի: Եթէ Անգարա յանձն առած է ստորագրել այն համաձայնագիրը որ կապ ունի մաքսային համաձայնագրին, թրքական իշխանութիւնները կը խորհին, զբաւոր, ճշդել որ այդ ստորագրութիւնը որեւէ ձեւով չի նշանակեր Կիպրոսի ճանաչումը: Ցաղթ մը վախով, Յանձնախումբը կ'ուզէ որ "Անգարայի համաձայնագիրը գործադրուի չօչափելի կերպով": Երկրորդ կէտը կը վերաբերի տնտեսութեան: Պրիւսէլ կը պահանջէ որ "չուկայի տնտեսութեան" կանոնները յարդուին նախքան բանակցութիւններու սկիզբը այդ մարզին մէջ:

Այս փաստաթուղթը, որ վաւերացուած է Յանձնախումբին կողմէ Յունիս 29ին (Ֆիկարօ, որ մանրամասնութիւններ կուտայ, կրցած է ծանօթանալ բնագիրին), պիտի փոխանցուի անդամ երկիրներուն: Այդ հանդրուանէն եառ, ոչինչ արգելք է Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու ձեռնարկելու, Հոկտ. 3ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի Խորհրդարանին նախագահութիւնը կրկին պիտի վարէ Նապիհ Պէրրի, ինչ որ բաւական յուսախաբ ըրած է ժողովուրդը: Պէրրի, Ամալի ղեկավար, Խորհրդարանին գլուխն է 1992էն ի վեր, պաշտօն մը որ սահմանուած է չիի համայնքին: Վերընտրուած է չնորհիւ երկու ղէմառոր չարժումներու (Ճումպլաթ եւ Հարիրի որդի), որոնք արդարացուցած են իրենց դիրքը յայտնելով թէ չեն ուզած մէկ կողմ ձգել չիի համայնքը, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ երկրին մէջ: Ըրած են նաեւ կարգ մը պայմաններ իրենց զօրակցութեան փոխարէն:

ՊՈՒՇ, Յունիս 28ին ալ կրկնած է որ ամերիկեան բանակը դեռ պիտի մնայ Իրաք, գործը չէ վերջացուցած, բայց չէ ծածկած որ դժուար պահերն ալ չեն վերջացած: Ըստ իրեն մեծ սխալ մը կ'ըլլար թուական մը ճշդել ամերիկեան զօրքին քաշուելուն համար: Դեռ ժամանակ պէտք է որպէսզի Իրաքցիները ի վիճակի ըլլան իրենք պիրենք կառավարելու: Նախագահը "ազգին ուղղուած" այս ելոյթը ունեցած է հիւսիսային Գարոլայն:

ԳԱԶԱՑի զօտիին մէջ լարուած մըթնոլորտը անփոփոխ կը մնայ եւ Շարոն դժուարութեամբ կը գործադրէ չրջանը պարպելու իր որոշումը: Իսրայէլացի զինուոր մը, որ Յունիս 26ին մերժած էր մասնակցիլ Հրեաներու ձգած չէնքի մը քանդումին, 56 օրուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ մերժած էր հնազանդիլ հրահանգներուն: Շարոն զգուշացուցած է ծայրայեղ Իսրայէլացիները, որոնք կ'ընդդիմանան պարպումին, "հակաժողովրդավար" որակելով այդ "փոքրիկ փոքրամասնութեան" ընթացքը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ չախչախուած է Աֆղանիստան 17 զինուորներով զոհ կը փոխադրէր: Ոչ ոք ազատած է: Կը թուի որ վար առնուած է:

ՊԵԼՃԻԱՑԻՆ ԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻՆ եառ, Գանատա ալ արտօնեց միասեռականներու ամուսնութիւնը, որդեգրումը. մէկ խօսքով նոյն իրաւունքները չնորհեց, զոհ կը վայելեն այր ու կնոջ ամուսնութիւնները:

ԻՖՕՓ-ի հարցախոյզի մը համաձայն (Փարի-Մաչի համար) Ֆրանսացիներուն նախագահական նախընտրած թեկնածուն է Նիքոլա Սարքոզի եւ ձախ ամէնէն վրտանդաւոր մրցակիցը՝ Ճէք Լանկ: Սարքոզի 39% համեմատութեան կը հասնի, իրմէ եառ կու գան Պայրու (21%), տը Վիլըփէն (13%), Ֆիլիփ տը Վիլիէ (8%), Ժապ Շիրաք (8%):

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ամէնէն համբաւաւոր անգլիացին զոր ՔԱ. կէ. Պէ.ն կըրցած է իրեն ի նպաստ գործել տալ, Մելիթա Նորվուա ("լրտես մամիկը") մեռած է Յունիս 2ին, 93 տարեկանին: Իր փոխանցած տեղեկութիւնները Ստալինի, Բ. աշխարհամարտէն եառ թոյլ տուած են Խորհ. Միութեան, որ 2–3 տարի չահի հիւլէական իր ծրագրին մէջ:

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ՄԱՐՍԷյԼ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՅՈՒԼԻՍ 3ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ԿԸ ԼԱՆԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կիրակի, Յուլիս 3ին, "Կիլիկիա" կը խարսխէ Մարսէյլ, ուր պիտի մնայ երեք օր եւ տեղացիներն ալ պիտի կարենան այցելել նաւը: Նաւը խարիսխ կը նետէ պատուոյ նաւահանգիստը, քաղաքապետարանին դիմաց, ուր յատուկ արարողութիւն մըն ալ նախատեսուած է Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի, Շուռ Ազնաւուրի եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան, Կիրակի, ժամը 10.30ին:

Մամուլին յանձնուած յատուկ հաղորդագրութեամբ կը յիչուի որ նաւը նմանօրինակն է Կիլիկիոյ պատկանող առեւտրական նաւուն, ԺԹ. դարու, որ կը նաւարկէր Միջերկրականի առեւտրական ճամբաներուն վրայ, դէպի Եւրոպա, Սեւ ծով, Միջերկրական եւ Ատլանտեան:

Նաւը կը հասնի Հռոմէն, ուր ստացած է Բենեդիկտոս ԺԶ. Պապին օրհնութիւնը. անցած է Նիսէն: Ցարդ 40 նաւահանգիստ եւ քաղաքներէ անցած է (21 երկիր, 3 ցամաքամաս):

Ինչպէս դրած ենք, "Կիլիկիա" առաքաստանաւը կառուցուած է միջնադարեան կիլիկեան նաւերուն մասին ժամանակի ձեռագիրներէն քաղուած տեղեկութիւններով, նոյն թէքնիքով եւ ունի աւանդական սարքեր, կազմածներ. ամէն բանով նպատակը հետապնդուած է միջնադարու ծովայիններուն կեանքը օրինակելու:

"Կիլիկիա"յի ներկայ նաւարկումը կը միտի կապ մը հաստատել Հայաստանի ու ծովային աւանդութեան տէր երկիրներու միջեւ որոնց մշակոյթները, բարքերն ու կրօնքները փոխադարձ ազդեցութիւններով հարստացած են:

Նաւուն մարսէյլեան հանդրուանին հանդիսաւորը, 13 եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետ Կարօ Ցովսէփեան "Կիլիկիա"ն նկատած է հայկական մշակոյթային արժէքներու կարեւոր խորհրդանիշ մը, չեշտելով պատմական եւ մշակութային ժառանգութեան պահպանումին պատասխանատուութիւնը: Շեշտած է նաւարկումին զուգադիպութիւնը 2007ին Ֆրանսայի մէջ ծրագրուած "Բարեկամ Հայաստան" նախաձեռնութեան որուն ընթացքին զանազան ձեւերով կը նչուի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն հարուստ ու երկար պատմութիւնը:

"Կիլիկիա" 20 մեթր երկարութեամբ եւ 5 մեթր լայնքով նաւ մըն է, ունի կայմ մը, կը կշռէ աւելի քան 20 թոն: Անձնակազմը 14 հոգիէ կը բաղկանայ. նաւապետն է Կարէն Բալայեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԲԱԿՈՒ Կ'ԱՑՑԵԼԷ

Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողան Յունիս 29 – 30 կը գտնուի Բաքու: Իրեն կ'ընկերանայ կարեւոր պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմեն երկու պետական նախարարներ: Վարչապետը եւ պատուիրակութիւնը կ'ընդունուին նախագահ Ի. Ալիեւի կողմէ. Էրտողան հանդիպում կ'ունենայ Ադրբեջանի վարչապետ Ա. Ռասիզադէի, Խորհրդարանի նախագահ Մ. Ալեսքարովի հետ: Նաեւ երեսփոխանիներուն խօսք կ'ուղղէ Ազգ. Ժողովին ամպիոնէն:

ԻՆՉԱՆԻՑ ԱՌԱՋ ԵՒ ԻՆՉԱՆԻՑ ՅԵՏՈՑ

ԼԵՒՈՆ ԽԵՉՈՑԵԱՆ

ԽՄԲ.– Մայիս 20 – 21 թուականներուն Երեւանի մէջ կայացաւ Գրողներու Միութեան հերթական համագումարը, որու ընթացքին հնչած բազմաթիւ ելոյթներն ալ յետագային մասամբ կամ ամբողջութեամբ տպագրուեցան Միութեան պաշտօնաթերթին՝ «Գրական Թերթ»ին յաջորդական թիւերուն մէջ:

Հետեւեալ ելոյթը, զոր կը ներկայացնենք հանրութեան ուշադրութեան, կը պատկանի արձակագիր, «Ոսկէ եղէգն» մրցանակի դափնեկիր Լեւոն Խեչոյեանին: Ան արդի հայ արձակի տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն մէկն է, հեղինակ երկու վէպերու («Արշակ Արքայ, Դրաստամատ Նեռքիճի», «Սեւ Գիրք, Ծանր Բզէզ»), ինչպէս նաեւ պատմուածքներու հատորի մը հատորներու («Խնկի Ծառեր», «Յուդիթի Հինգը, Վեցը» եւ այլն): Իր տաղանդն ու հայ արձակին մէջ ունեցած ուրոյն տեղը բազմիցս նշուած է գրաքննադատներու եւ աւագ ու ժամանակակից անուանի գրողներու կողմէ: Խեչոյեան, որպէս ազատամարտիկ, մասնակցած է Արցախեան հերոսամարտին:

Հարկ է նշել, որ Լեւոն Խեչոյեանի Գրողներու համագումարի ընթացքին ունեցած այս ելոյթը, հաւանաբար իր արտայայտած սուր եւ իրատես միտքերուն պատճառով մերժուած է «Գրական Թերթի» խմբագրութեան կողմէ: Ելոյթին բնագիրը տպագրութեան համար մեզի տրամադրած է հեղինակը՝ Լեւոն Խեչոյեան:

Ասօք ճիշդ ընկալելի լինելու համար նախօրօք յայտարարում եմ՝ յատկնութիւն չունեմ Գրողների միութեան ղեկավար մարմիններում իմ թեկնածութիւնը առաջադրելու եւ հրաժարում եմ որեւէ կառոյցի անդամագրուելուց:

Ելոյթս նրանց է վերաբերելու, թէ արդեօ՞ք ճիշդ ճանապարհով է գնացել Գրողների միութիւնը կամ տեղ կը հասնի՞, եթէ կողմ քուէարկենք առաջարկուող կանոնադրութեան նախագծին:

Այս Գրողների միութիւնը, այսպիսի կառոյցով, այս ժամանակահատուածում չի համապատասխանում ներկայ պահանջներին:

Տոտալիտար երկիրը փլուզուել է, բայց, նրանից որպէս բանդադուչանք մնացած, տոտալիտար կառոյցը իր համայնավարական սկզբունքներով կայ, ոչ-ժիմն ինքն էլ ստեղծում է խումբը, համի չահերը՝ ինչպէս եղել է հօթանասուն տարի:

Հարկաւոր է՝ այստեղ հաւաքուած 300 հոգով արխուիլն ունենալ եւ հաստատման ներկայացուած Գրողների միութեան նոր կանոնադրութեան նախագծի մէջ փոփոխութիւններ կատարել, այնպիսի կէտեր մացնել, որ ցանկացողները կարողանան դուրս գալ հին Գրողների միութիւնից, եւ որեւէ գրական ուղղութեան, սկզբունքի, նորարարութեան չուրջ իրենց պատկերացրած նոր անկախ գրողների ընկերութիւնները ստեղծեն, այն էլ՝ մի քանիսը: Նման մասնատման մէջ որեւէ սարսափելի բան չկայ, եթէ կարողանանք կանոնադրութիւնը տնտեսապիտական եւ իրաւաբանական ճշդրտումներով հաստատել: Այսպէս է Ռուսաստանում, մեր հարեւան Վրաստան-Ադրբեջանում, այսպէս է ամբողջ Եւրոպայում:

Գրողների միութիւնը, գրականութեան չահի համար, իր անտեսութիւններով բաժնուելով մի քանի ընկերութիւնների՝ նախ հնարաւորութիւն կը տայ, որ ամէն մէկն իր թերթերով, ամսագրերով, տպագրած գրքերով, միւսի հետ պնդալիզ մրցակցութիւն ունենայ՝ կը ծաղկի տարբեր ուղղութիւններին յարող առողջ գրականութիւնը:

Նման քայլը մեր գրականութեան չուրջ լուսթեան չրջափակումը բացելու համար լաւագոյն ելքն է լինելու՝ ամէն մի ընկերութիւն իր վոգրիկ, թեթեւ խմբերով աշխարհի չորս ծագերի ուղղութեամբ կառուելով առաջ կը գնայ: Ամէնքս մի կողմի վրայ՝ արեւելք եւ արեւմուտք, ես համոզուած եմ՝ որեւէ մէկը տեղ կը հասնի, կը հասնի արեւելքին, կը ներկայանայ մեր դարաւոր մշակոյթի անունից:

Ցանդգնութիւն պիտի ունենանք կեղեւից դուրս գալու՝ մեր բողբոջը մեզանից դա է պահանջում: Միայն այդ ժամանակ հնարաւոր կը լինի բացուել:

Մեզ համար միայն աշխարհը բացելը չէ կարեւոր, այլ՝ ներդրում ունենալ համաշխարհային մշակոյթի մէջ. ահա՛ մեր դերխնդիրը:

Եթէ կարողանայինք այս 35 հազար քառակուսի (Արցախն էլ հետը) քիլոմեթր փոքրիկ տարածքի վրայ ապրող քիչ մարդկանցով պատմութեան քառուղիները անցած ժողովրդի մշակոյթի խորհուրդը, բարոյականութիւնը, քմահաճ հողի եւ հպարտ մարդու փոխադարձ կնքած դաշինքը գեղարուեստական խօսքի զօրութեամբ աշխարհին սրտի մէջ ղնչինք՝ ապա համակիր ունկնդիրներ կ'ունենայինք:

Շատ երկրներում եղածի իմ փորձով կարող եմ վկայութիւն տալ, որ մեր տեսակի գեղարուեստական ներքնքերքիր է աշխարհի համար, պիտի թոյլ տանք, որ լսի մեզ ու դարերի խորքերից բերած մեր հեւքը ունենայ:

Այդ առաքելութեամբ համաշխարհային գրականութեան մէջ ներդրուել կարողանալը դիտուելու է՝ որպէս պատմաբանների, քրիստոնէութեան դրօշի, դիւանագէտների զօրութեամբ արուած գործին հաւասար:

Բայց մենք այս առաջընթացով անորոշ հեռուի ճանապարհն ենք բռնել, Գրողների միութեան այսպիսի կառոյցով ո՞ւր ենք գնալու, այսչափ վախուորածութիւնը ո՞ւր կը հասնի...

Բազմաքանակ, հարիւրներով, տարեկան տպագրուող, գրքերի անուններ են տալիս. շատ գրքեր տպագրելը դեռեւս գիրք տրպագրել չի նշանակում...Եթէ գրանց գրական որակի համար Գրողների միութիւնը պատասխանատու չէ, գոնէ կազմակերպչական չնորհահանդէսների, աւելի շատ կողմնակիցներ ձեռք բերելու նպատակով անընդհատ նորանոր մարդկանց անդամագրելու, համահարթեցման համար պատասխանատուութիւն կրո՞ւմ է...

Կորել է գրական փորձեսխոսալիզմի պատասխանատուութիւնը՝ գրքահեղեղի պատճառով: Կորել է սպիտակ թղթի եւ թանաքի վիճաբանութեան երկիւղը: Փոխարէնը սկսուել է մասսայական ճշմարտութիւնների ժամանակաչրջանը:

Բողբոջի համար կեղեւ է պէտք բացել: Իսկ այսօրուայ գրաքննադատութիւնը գրականութեան մուտքի համար նպատակաուոր աստպարէզ, գեղարուեստական դաշտի մթնոլորտ չի ստեղծում:

Տանեակ տարիների ընթացքում առաջացած գրաքննադատութիւնը ինչքան էլ տպալուած փուլեր է ունեցել, բոլոր դէպքերում ստեղծել էր ուղենիչը: Գրականութեան նկատմամբ ձեւաւորել էր քրիստոմատիկ համակարգ, հիմա, տարիների ընթացքում մշակուած այդ լուսաւոր կորիզն ենք կորցնում:

Գրաքննադատութեան դերը աշխարհում միշտ եղել է ու կայ՝ գրականութեան տեսակն ու օրակը իրարից զատել, պատմուածքը՝ պատմուածքից, վիէսը՝ վիէսից, գրողին գրողից բաժանել...

Մեր գրաքննադատութիւնն այսօր մէկ ուրիշ կարգավիճակի է հասել, հէնց ինքն իր վճիռ ակունքների սկզբունքներին հակառակ, ի հեճուկս, հէնց ինքն իրենց, ամբողջ գրականութիւնը միատեղում, փորձում է բոլորին մի անկողնում անվէճ քնեցնել, այն ամուսինների նման, որոնք մի կեանք հաշտ ու խաղաղ ապրում են միասին, բայց օտար են իրար:

*Իսկ նպատակը ոչ թէ իրար նմանեցնելը պիտի լինի, այլ՝ իրարից տարբերակելը: Նոր, չնորհալի սերունդ է գալիս, նրանք տեսնող աչքի են սպասում: Դա նկատում է ՆՓՍԿ-ի նոր ստեղծուող Գրողների ընկերութիւնում, «Գարուն»-ի 2րդ համարում տպագրուած երիտասարդներն են չնորհալի, Յովհաննէս Թէքեեանի մը հատորներու (Ծանր Ծառեր, Ծանր Ծառեր, Ծանր Ծառեր) եւ այլն: Ես ինքս ալ ունեցած եմ իմ ընթերցողները, որոնք ինծի կը գրեն, կը հեռաձայնեն, կը հանդիպին ինծի, կը հարցնեն, թէ ինչ կ'ընեմ, ինչ կը գրեմ, ինչ կը մտածեմ, ինչ կ'ուզեմ ընել, ինչ կ'ուզեմ ըսել, ինչ կ'ուզեմ ըլլալ, ինչ կ'ուզեմ ըլլալ, ինչ կ'ուզեմ ըլլալ

Իմաստութեա՛ն ակռայ է կ՚ըսեն...
Բռնած լոյսին
կը նային նկարին.
կատակ չէ՞,
խնդիրը լո՛ւրջ է կ՚ըսեն,
բանն ալ քուէ է...
փառ՛ք է,
սակայն
խորո՛ւնկ արմատներ ունի...
Ուրեմն՝
յառո՛ւկ բժիշկի կը կարօտի...

Ճիշդ մէկ ամիս ալ
հիւանդանոցին ճամբան կը բռնուի՛
եւ կը չափուի...
Ջուրի ճամբայ
գնա՛ եկուր,
այս թուղթը առ,
այն թուղթը ետ տուր,
թուղթի առեւտուր...
Ի՞նչ է եղեր,
մէկ ակռայ մը
պէտք է եւ պիտի քաշուի...
Էէէէ՛հ,
պարզ ակռայ չէ՛,
իմաստութե՛ան ակռան է,
որ խորո՛ւնկ արմատներ ունի...
մինչ այդ ցաւը
անտանելի՛...
ի մէջի այլոց
ցաւին պատճառը
իմաստութի՞ւնն է,
թէ ակռան,
ընդհանրապէս պատասխանելը
ինծի համար
անկարելի՛...

Մէ՛կ բան գիտեմ,
թէ
այլեւս
ո՛չ իմաստութիւնը կ՚ուզեմ,
ո՛չ իմաստութեան ցաւը,
եւ նոյնիսկ
ո՛չ ալ իմաստութեան ցաւի ակռան...

Հիւանդանոցին
ոլոր մոլոր միջանցքներէն,
վեր վար աստիճաններէն,
անտանելի ցաւովս,
վախը փորս
հասած եմ վերջապէս
այսօր
այս
անիմաստ պատմութեանս
երեւի աւարտին...

Երկա՛ր կանաչ չապիկով
ես պառկած սեղանին,
երկա՛ր կապոյտ չապիկով,
եւ դիմակով,
եւ ձեռնոցով,
լուրջ բժիշկս
լոյսերու մէջ
պլլուած իմաստութեան ակռային...

Զըլլալիքը

ԵՐԵՒԱՆ

«ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ» ՋՈՒԹԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻ ՊՍԱԿԱՒՈՐՆԵՐՔ

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ՍԱԹԵՆԻԿ ԽՈՒՐՏՈՑԵԱՆԻ

Մայիս 30 - Յունիս 6 թուականներու միջեւ, Երեւանի մէջ կայացաւ Արամ Խաչատրեան չութակահարներու միջազգային մրցում, որ համախմբեց հազարաւոր երաժշտասէրները, աշխարհի զանազան երկիրներէն: Երաժշտասէրները գիտեն որ Արամ Խաչատրեանի նուիրուած առաջին մրցումը կատարուած էր 2003ին, դաշնակի ճիւղէն ներս: Սյլեւս աւանդական դարձած այս երկրորդ մրցումը եւս կազմակերպուած էր Հայաստանի Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան Հարցերու Նախարար՝ Յովիկ Յովհաննիսեանի նախագահութեամբ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Պէլլա Քոչարեանի: Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութիւնն ալ նիւթական կարեւոր ներդրում մը ըրած էր այս մրցումը կազմակերպելու համար:

Դատակազմի նախագահն էր, Արամ Խաչատրեանի եղբօր զաւակը՝ Կարէն Խաչատրեան (Ռուսաստանէն) որ յօրինող է: Մրցումի ընդհանուր նախագահն էր՝ Երեւանի Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցի տեսուչ, Փրոֆ. Սերգէյ Սարամեան: Դատակազմի անդամներէն էին, Հայաստանէն՝ Եդուարդ Թադեւոսեան, «Կոմիտաս» քառեակի Ա. Չուքթակհարը, որ 1976էն ի վեր կ՚անդամակցի խումբին, Մեծն Բրիտանիայէն՝ Գրիգորի Ժոպլին եւ Քըրթիս Փրայս, Լուսաթիայէն՝ Ինօ Միրկովիչ, Ֆրանսայէն՝ Ժան Տէր-Մէրկէրեան:

Մրցումը կայացաւ Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, որուն այս տարի մամռակցութիւն բերին, հօթը զանազան երկիրներէ 19 մրցորդներ: Այդ հօթը երկիրներն էին՝ Հայաստան, Ֆրանսա, Թիւրքմէնստան, Ռուսաստան, Ամերիկա, Վրաստան եւ Զինաստան: Մրցումին մանակցելու համար պայման էր, ըլլալ 16-32 տարիքներու միջեւ, ի մեռին ունենալ իրենց ներկայացուցած երկիրներու երաժշտական հեղինակութիւններու ստեղծագործութեամբ զոյգ յանձնարարագրեր, Սի-Տիի վրայ առնուած իրենց նուագը եւ վճարել՝ 100 տոլար: Մրցանակաւորներու համար յատկացուած դրամարները չլացուցիչ էին: Առաջին հանդիսացողը պիտի ստանար՝ 15 հազար տոլար, երկրորդը՝ 10 հազար տոլար, իսկ երրորդը՝ 5 հազար տոլար:

Անուանի դաշնակահար՝ Շահան Արծրունի, այս մրցումին հրաւիրուած էր որպէս պատուոյ հիւր, տեղ դրաւելով դատակազմի անդամներու կողքին:

Մրցումը կը բաղկանար երեք փուլերէ: Առաջին փուլին մէջ, մրցորդները պիտի մեկնաբանէին Պախ, Փականինիի, Մոցարթի գործերէն նմոյշներ, նաեւ Արամ Խաչատրեանի "Սուրերու Պար"ը եւ "Երգ Ոդէմ" կտորը: Երկրորդ փուլին մէջ՝ թեկնածուները պէտք է նուագէին Պէթհովէնի, Շեթրաուսի, Բարաջանեանի, Պրահմսի, Շոսթաքովիչի, Կրիկի նման տաս նշանաւոր յօրինողներէ մէկուն դաշնակի ու չութակի մէկ սոնաթը, ի. դարու յօրինողէ մը առանձին սոնաթ մը եւ վիրթիւոզական կտոր մը: Իսկ երրորդ փուլին՝ Խաչատրեանի Չութակի քոնչերթօն:

Առաջին փուլին մասնակցեցան 19 մըցորդներէն բոլորը, որոնցմէ 12ը իրաւունք ստացաւ երկրորդ փուլին մասնակցելու, իսկ 7 մրցորդներ մրցանակի արժանի նկատուեցան:

Մրցումի մանրամասնութիւնները մեզի փոխանցելու համար, Խմբագրատուն այցելեց Պ. Շահան Արծրունի, որ յայտնեց թէ բոլոր մասնակիցները ալ շատ լաւ պատրաստուած էին եւ դատակազմի անդամները լարուած ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէին եւ մեծ ճիգ կը վատնէին, լաւագոյնները ընտրելու եւ դասաւորելու համար:

Վերջապէս, յայտարարուեցան իւրաքանչիւր դասաւորումի մէջ, երկերկու մրցանակաւորները:

Ա. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ՍԱԹԵՆԻԿ ԽՈՒՐՏՈՑԵԱՆ (Ֆրանսա) եւ ՄԱՐՏԻՆ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (Հայաստան), որոնք կիսեցին յատկացուած 15 հազար տոլարը:

Բ. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ԳԷՈՐԳ ՂԱՐԱԲԷԿԵԱՆ (Հայաստան) եւ ՍՈՒՋԻ ԵՐԻՑԵԱՆ (Հայաստան), որոնք եւս կիսեցին 10 հազար տոլարը:

Գ. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ՄԱՐԻԱՆՆԱ ԱՍՐԻԵՒԱ (Վրաստան) եւ ԱՑԱ ՄՈՒՐԱԿԻ (ԱՄՆ):

Հայաստանցի 16ամեայ Անոյշ Նիկողոսեան եւս մաս կազմեց մրցանակաւորներու շարքին, որպէս ամէնէն երիտասարդ չութակահարուհին:

Մրցանակաբաշխութեան հանդէսի աւարտին խօսք առաւ Շահան Արծրունի, որ չնորհաւորեց մրցանակաւորները եւ յայտնեց իր ուրախութիւնը՝ պարզուած արդիւնքին առընչութեամբ: Յայտնեց որ հակառակ երկրին մէջ տիրող բազմապիսի դժուարութիւններուն, իսկական տաղանդներ կը հասնին երկրին մէջ, որոնք վառ հետաքրքրութիւն ունին երաժշտութեան եւ այս կարգին՝ մշակոյթի նըկատմամբ:

"ՄԱՐՄԱՐԱ"

խորո՛ւնկ արմատներով
հասարակ ակռայ մըն է պարզապէս,
որ սակայն
յամառօրէն կը պայքարի՛...
Երեւի իրաւո՛ւնք ունի...

Բժիշկը կը կռուի,
ակռաս կը պայքարի,
իսկ ես աչքերս գրեթէ փակ
ցաւովս անտանելի
լուր ունի՞մ
թէ ի՛նչ կը կատարուի...

Վերջապէ՛ս,
կը ժպտին,
պատմութիւնդ վերջացա՛ւ կ՚ըսեն,
ու գիս սեղանէն կ՚իջեցնեն,
կանաչ չապիկս կը հանեն
ու ափիս մէջ
երկա՛ր արմատներով
փտած փրթած
չարչարուած արիւնոտած,
անտանելի ցա՛ւ պատճառած
իմաստութեան
ակռայ մը կը գետեղեն...

Կը նայիմ երկա՛ր,
երկա՛ր արմատներով,
փտած փրթած
չարչարուած, արիւնոտած
անիմաստ դարձած
իմաստութեան
սա արմատախիլ ակռային,
գետեղուած ճիշդ մէջտեղը ափիս
եւ
կը չարունակեմ քայլել
արցունքը աչքիս
վերջացած պատմութեանս մէջ
ոլոր մոլոր,
ես ի՛նքս
փտած ու փրթած,
իսկ երկա՛ր արմատներս
չարչարուած ու արիւնոտած,
չատո՛նց դո՛ւրս խլուած,
պարապին մէջ
անիմա՛ստ դարձած
պայքարէ դադրած...
մինչ այդ
ցաւը տակաւի՛ն անտանելի...

Արդէ՛ն համոզուած եմ
որ
մի՛շտ պիտի մնայ
սա ցաւը անտանելի...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
եւ արմատախիլ
իմաստութեան ակռան

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Էլ Պուսերա Եփրատի ու Խուզուր գետին միջեւ գուտ արաբական գիւղ մըն է քանի մը հարիւր տունով: Խուզուր, որ եզեկիէլի մարգարէութիւններուն մէջ յիշուած Գոբար գետն է, ճիշտ էլ Պուսերայի մօտ կը միանայ Եփրատի եւ ղեղը կը գտնուի երկու գետերուն եզերքը: Գեղջին մօտ, Խուզուրի վրայ, նորաշէն կամուրջ մը կայ:

Ինչպէս ամէն արաբական գիւղ, էլ Պուսերան ալ աղտոտ, գարշելի, աւերակ տեղ մըն է: Շուկայէն մէկ հազիւ 3-4 խանութ կայ որոնց մէկը շատ դժուար է բան մը գտնել:

Սրճարան, տափրիչ, ղեղարան հացադործ եւն. գոյութիւն չունին: Մեր հացը տասլպուած էինք մեզ եփել, այսինքն ցորեն գնել քարէն տակ գայն ալիւրի վերածել, խմորել ու չոտոյ «սաճ»ի վրայ կամ «թանուրը»ի մէջ եփել:

Միսը, ընդհանրապէս այծի մսի դիւրաւ կը գտնէինք, որովհետեւ օրը մէկ երկու այծ կը մորթուէր: Կը գտնէինք նաեւ գիւղացիներուն քով, հաւկիթ, կարագ իւղ, այրան (այսինքն չրախառն մածուն) ծխախոտ, ինչպէս նաեւ եղանակին բանջարեղէնները:

Մշակուած հողերը շատ քիչ են տակայն, հակառակ ջուրի առատութեան, որովհետեւ շատ նախնական ձեւով կ՚ոռոգուին արտերը եւ գետնի հարիւր մէկը հեռուն մշակութիւնը կը դադրի:

Էլ Պուսերայի մէջ մինչեւ 8-10 հազարի չափ Հայ տարագիրներ գտնուած են միջոց մը, բայց աստիճան մէկ մասը հիւանդութենէ կամ անօթութենէ մեռած են եւ միւսներն ալ դէպի Սուար կամ Շէյատաթի տարուելով չէրքէզ չէչէններու ձեռքով ջարդուած են, այնպէս որ մեր հոն գտնուած միջոցին մէկ Հայ երիկամարդ չկար գիւղին մէջ:

Միայն արաբներու քով Հայ կիներ ու աղջիկներ կը գտնուէին փոքր թիւով:

Միւտիրը իր քովը ունէր Հայ կին մը, որուն հետ նիքահ եղած էր, յետոյ Ուրֆացի պատանի մը եւ աղջիկ մը եւ ուրիշ տղայ մը Պուսերայի կողմերէն: Այս վերջինը 14 տարեկան սիրուն տղեկ մըն էր, մեծահարուստ ընտանիքի մը զաւակ: Հայրը որ ջարդուած էր, իր հետ ունի եղեր 4 հազար ոսկի հնչուն դրամ: Չէչէնները ջարդեր են գայն, չետոյ կինը եւ ընտանիքին միւս անդամները: Իսկ տղան ողջ պահեր են իրենց քովը:

Միւտիրը յաջողած էր անոնց քովէն առնել ու իր տունը բերել:

Հազիւ թէ մեր նոր սենեակին մէջ տեղաւորուած, ես, Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք, սկսանք մեր վախուստի ծրագիրը մշակել:

Տէր Զօրի մօտ իմացած էինք որ շատ մը Հայեր Սինճէր տաղին, Եէզիտիներու քով փախչելով, յաջողած էին ապաստիլ: Այդ Սինճէր լեռը կը գտնուէր Էլ Պուսերայէն չորս օր հեռու, անապատի ճամբով:

(Շար. 85)

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ՋՕՐ

- Հոս պիտի սպասէք մինչեւ որ միւսիր էֆէնտին գայ, ըսաւ չաւուշը որ վայրագ դէմքով Սւրաբ մըն էր:

Այն տեղ ուր մեզ կը հրամայէր սպասել ախոռին քով աղբանոց մըն էր:

Հինգ վեց ժամուան դնացքէ մը յոգնած՝ ստիպուեցանք նստիլ այդ գարշահոտութեան մէջ:

Մութը բոլորովին կոխած էր եւ միւսիրը չէր եկած տակաւին:

Բարեբախտաբար՝ իր փոխանորդը եկաւ ու մեր վրայ խղճալով՝ հրամայեց որ տուն մը տանին գիշերը անցնելու համար:

Մեզ տարին գիղացիի մը տունը, որուն տանիքին վրայ ելանք:

Մեզի հաց, պուլկուր, մածուն եւն., բերին ու կերակրեցին: Ցետոյ, տանիքին վրայ, լուսնի լոյսին տակ պառկեցանք:

Հետեւեալ օր միւսիրը եկաւ եւ մեզ իր քովը տարին:

55 տարեկան, մօրուք, բարեմիտ դէմքով մարդ մըն էր:

Առաջին անգամն էր որ տարեց պաշտօնեայի մը դէմքը կը գտնուէինք:

Մինչեւ այն տեղն մեր տեսած բոլոր պաշտօնեաները, վալի, միւթէսարըֆ, գայմագամ, եւն., ամէնքն ալ 30-35 տարեկան երիտասարդներ էին, Թուրք Իթթիհատական ու հայատեաց:

Արդէն լսած էինք միւսիրին համար թէ՝ լաւ մարդ էր եւ թէ ձեռքէն եկածին չափ պաշտպանած էր Հայերը:

Իր դէմքն ալ լաւ տպաւորութիւն մը գործեց վրաննիս:

Մի առ մի մեզ հարցափորձեց եւ արհեստնիս հարցուց: Ցետոյ, արհեստաւորներուն խոստացաւ պէտք եղած դիւրութիւնը տալու որպէսզի կարենային իրենց արհեստով ապրիլ:

- Հոս բոլորովին ազատ էք, ըսաւ, կըրնաք ուզած տեղերնիդ բնակիլ, ազատ համարձակ պտըտիլ, պարմանաւ որ գիւղէն չատ չհեռանաք:

Շնորհակալութիւն յայտնեցինք իրեն ու հեռացանք:

Շուտով ամէնքս ալ տեղաւորուեցանք հոս ու հոն, արաբ տուներու մէջ:

Ես, Թէվֆիք ու Ալի Րիզա, երկուքն ալ իսլամացած Հայեր, մէկ սենեակ վարձեցինք:

Ձմեռան երկուքնիս խօսք մէկ ըրած էինք առաջին առթիւ փախչելու: Եւ մեր այս ծրագիրը իրագործելու համար որոշած էինք միասին բնակիլ:

"Աչխարհ" երկշաբաթաթերթը,
Ֆրանսահայ մշակութային միութիւնը,
Ֆրանսահայ երիտասարդաց միութիւնը,
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն
թերթիս հրատարակութեան անօրէն եւ խմբագրապետ,
կազմակերպութեանցս նախկին նախագահներէն եւ ընդհանուր քարտուղարներէն՝

ԳԷՈՐԳ ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Ցունիս 23ին։

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ցուլիս 1, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւր-Մառնի դերեզմանատունը (123 Լա Փէ փողոց - 94170 Լը Փէրէօ-սիւր-Մառն)։

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ժորժ Սարեանի մահուան առթիւ Գլակ Ղազարեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Եւրօ կը նուիրէ "Ցառաջ"ին։

Association Arménienne
d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Ցառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8ԷՆ 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՑԱՌԱՋ"Ի

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ցուլիս 3։ Պայծառակերպութիւնը Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր Լերինն

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին, Ծանօթ.– Այսօր Հոգեհանդիսա չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ցուլիս 4։ Բ· օր վարդավառի։ Ցիշատակ Մեռելոց։

Հոգեհանդիսա՝ "Վասն համօրէն ննջեցելոց"։

*
**

Ս· ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ցուլիս 3։ Տօն է վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԼԷՒԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ցուլիս 4։ Մեռելոց։

Ժամը 11ին՝ Հոգեհանդիսա։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԶԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Ցուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ագռերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուխ	135	(161,46)
Ծննդեան	135	(161,46)

Բոլոր ագռերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ագռերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագրներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville
Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches
— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

■ **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.

■ **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

■ **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

■ **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.

■ **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

■ **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

■ **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

■ **Décalage horaire :** En été + 3 heures.

■ **Heures de vol :** Environ 5 heures.

■ **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976